

שבוע פרשת פינחס

(27 June – 3 July 2021)

י"ז – כ"ג תמוז תשפ"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאָמְרוֹ: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

רְתָמִים: ה אֹיְהִלִּי כִּי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכֻנָּתִי
עַם־אֹהֲלֵי קָדֶר: ו רַבַּת שְׁכֻנַּה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
שׁוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הַמָּה
לְמַלְחָמָה:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בְּצִרְתָּהּ לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נִפְשִׁי מִשָּׁפֶת־
שָׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִה־יָתֵן לִי וּמִה־יָסִיף לִי
לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוֹנִים עִם גִּחְלִי

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

יְהוָה צִלְּךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הִשְׁמֹשׁ לֹא־
יָפֶכֶה וַיִּרְחַב בְּלִילָהּ: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶתָהּ וְעַד־עוֹלָם:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֲיִנִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יָבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יָתֵן לַמּוֹט רִגְלְךָ אֶל־יָנוֹם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוֹם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ

אגרות קודש

ב"ה, ו' תמוז, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

לחתמימים ואנ"ש במונטרעאל

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי את הדו"ח ע"ד ההתועדויות והאסיפות לחיזוק התורה והיהדות בכלל ותורת החסידות בפרט בעת היות במחנם הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצצ"ב וכו' מהור"ר בן ציון שי שם טוב שד"ר, ותקותי אשר מאחר שהמתחיל במצוה אומרים לו המשך וגמור, במילא לא יסתפקו בבחירת הועדים ובהתחלת ההתעסקות בכל הענינים, אלא ג"כ ימשיכו בזה וכדרך כל דבר שבקדושה יהי' הולך וגדול ומעלין בקדש (עייג"כ אגה"ק סי"ד), ות"ח מראש על הבשורות טובות מהתפתחות הענינים בהצלחה, מזמן לזמן...

אסיים בשל עתה לעוררם אשר בטח ינצלו את ימי חג הגאולה יב-יג תמוז הבע"ל באופן המתאים לפי תנאי המקום והזמן שיהי' ניכר גם בקנדה שזהו חג גאולתנו ופדות נפשנו, ויביא להתעוררות והתחזקות בכל הענינים המדוברים במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (נדפס בקונטרס נט).

בפ"ש כל החבורה שתי, ובברכת הצלחה בעבודתם בקדש, שזהו ג"כ הצנור להמשיך כל טוב גשמי ורוחני בעניניהם הפרטיים והכלליים.

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ג
- (ג) מאמר ד"ה איתא במדרש תילים
שבת פרשת פינחס, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשכ"ח ה
- (ד) שיחת שבת פרשת פינחס,
מברכים החודש מנחם-אב, ה'שי"ת יח
- (ה) לקוטי-שיחות – פרשת פינחס כרך יח, א כו
- (ו) לקוטי שיחות – פרשת פינחס כרך יח, ב לא
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לו
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת פינחס לח
- (ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת פינחס לט
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת פינחס פב
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת פינחס פג
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת פינחס צד
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם צו
- שיעורי רמב"ם**
- (יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת פינחס צט
- (טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת פינחס קסב
- (טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת פינחס קפז
- (יז) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק ד, עזרא פרק ז קצה
- (יח) משניות – מסכת טהרות
ביאור קהתי קצז
- (יט) עין יעקב מסכת יומא רג
- (כ) מסכת יומא עם ביאורים
מדף עז עד דף פג רד
- (כא) מדרש רבה למגילת איכה רלב
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן רמט
- (כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רמט
- (כד) לקוטי תורה ביאור על פוק "יונתי בחגוי הסלע וגו"
אדמו"ר הזקן רנב
- (כה) תורת חיים
אדמו"ר האמצעי רנז
- (כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" רנח
- (כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רס
- (כח) ספר המאמרים – תרנ"ז
אדמו"ר מוהרש"ב רס
- (כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו"ר מוהרי"צ רסב
- (ל) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ רסו
- (לא) ספר הזכרונות פרק סד רסז
- (לב) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ ער
- (לג) הלכות בית הבחירה רעא
- (לד) חומש לקריאה בציבור רעג
- (לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש רפד
- (לו) ביאורים לפרקי אבות פרק א רפה
- (לז) לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס רפו
- (לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רפז

שבני ישראל עושים גורמות שהקדוש-ברוך-הוא יקיים את המצוות **יש ב'**
פירושם ואופנים⁶ כלומר שני פירושים שהם למעשה שני אופנים.
הא', הפירוש והאופן הראשון הוא **שהמצוות שלמעלה פועלות**
שהיהו המצוות שלמטה כלומר שהקשר בין המצוות שבני ישראל
עושים לקיום המצוות של הקדוש-

ברוך-הוא הוא מלמעלה למטה,
התחלת העניין היא למעלה, בקיום
המצוות של הקדוש-ברוך-הוא,
והתוצאה היא קיום המצוות על-ידי בני
ישראל למטה. **והב'**, הפירוש והאופן

השני הוא **שעל-ידי קיום**
המצוות על-ידי בני ישראל **למטה**
נעשה ענין המצוות שלמעלה.
ובמאמר זה דיבור המתחיל "איתא

במדרש תילים" **מבאר בפירוש**
ואופן הב' האמור, היינו שקיום
המצוות למטה גורם את קיום המצוות
למעלה], **ונמצא, שעל-ידי**
שישראל מניחים תפילין

למטה, **הרי הם גורמים להיות**
הקב"ה מניח תפילין למעלה,
ולהלן יתבאר הקשר של הנחת תפילין
למטה ולמעלה ללימוד התורה.

וממשיך **לבאר מה שאמרו**
רבתינו ז"ל⁷ **תפילין דמארי**
עלמא מאי קתיב בהו, התפילין
של אדון העולם, הקדוש-ברוך-הוא,

מה כתוב בהם? ועל כך בא המענה
ומי כעמך ישראל גוי אחד
בארן⁸ **ונבמבאר גם בדבור-**
המתחיל המאמר הפותח במאמר זה
של חכמינו ז"ל **תפילין דמארי**
עלמא תרנג⁹ **(שאמר כ"ק**

איתא כתוב במדרש על ספר **תילים**¹ (קיצור של תהילים), **רבי**
אליעזר אומר, אמרו **ישראל לפני הקב"ה,** רבוננו-של-
עולם, רוצים אנו ליגע בתורה יומם ולילה בהתאם לציווי
"והיגית בו יומם ולילה" אבל אין לנו פנאי אנחנו לא פנויים ללימוד
התורה תמיד (בגלל העיסוק בפרנסה),

אמר להם הקב"ה קימו
מצוות תפילין ומעלה אני
עליכם כאילו אתם יגיעם
בתורה יומם ולילה. ומדיק
בזה במאמר חסידות דבור-

המתחיל איתא במדרש
תילים² **שאמר כ"ק מורי וחמי**
אדמו"ר הרבי הריי"צ, (פעל
הגאולה שיצא לחופשי ממאסר
ברוסיה ביום י"ב תמוז שנת תרפ"ז)

בתיגנת הפרמציה שלו
בי"ב תמוז תרנ"ג (שהיה
המאמר שאמרו אביו, כ"ק
אדמו"ר (מהורש"ב) על
הפרמציה שלו, ביום כ'

מרשון תרל"ד)³ והוא מאמר
של אביו, הרבי מהר"ש, דלקאורה
צריך להבין מהו ענין מצות
תפילין שעל-ידיה יפטרו
מלימוד התורה, ומה ענינם

השייכות שלהם, של מצוות תפילין
והחובה לעסוק בתורה יומם ולילה זה
לזה?
ומבאר בזה, על-פי מה
שכתוב במדרש⁴ **על הפסוק**⁵

מגיד דבריו ליעקב חוקי
ומשפטיו לישראל, שפאשר
ישראל עושים מצות, על-
ידיה גורמים שיעשה
הקב"ה מצות אלו ולכן המצוות

שהקדוש-ברוך-הוא מצווה את בני
ישראל לעשות נקראות "חוקי",
החוקים שלו, ו"משפטים", המשפטים
שלו, כלומר דברים שהוא עצמו
מקיים, כביכול **וילהעיר,**
שבמאמר רז"ל זה שהמצוות

בס"ד. שבת פרשת פינחס, מברכים החודש מנחם-אב, התשכ"ח

(הנחה בלתי מוגה)

איתא במדרש תילים¹, **רבי אליעזר אומר,**
אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבוננו-של-
עולם, רוצים אנו ליגע בתורה יומם ולילה אבל
אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קימו מצות

תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעם
בתורה יומם ולילה. ומדיק בזה במאמר דבור-

המתחיל איתא במדרש תילים² **שאמר כ"ק**
מו"ח אדמו"ר (פעל הגאולה) בתיגנת הבר-

מצוה שלו בי"ב תמוז תרנ"ג (שהיה המאמר
שאמרו אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) על
הפרמציה שלו, ביום כ' מרחשון תרל"ד)³,

דלקאורה צריך להבין מהו ענין מצות תפילין
שעל-ידיה יפטרו מלימוד התורה, ומה ענינם
לזה. ומבאר בזה, על-פי מה שכתוב

במדרש⁴ **על הפסוק**⁵ **מגיד דבריו ליעקב חוקי**
ומשפטיו לישראל, שפאשר ישראל עושים
מצות, על-ידיה גורמים שיעשה הקב"ה מצות
אלו וילהעיר, שבמאמר רז"ל זה יש ב' פירושים
ואופנים⁶. הא', שהמצוות שלמעלה פועלות
שהיהו המצוות שלמטה. והב', שעל-ידי קיום

המצוות למטה נעשה ענין המצוות שלמעלה. ובמאמר זה מבאר בפירוש ואופן
הב', **ונמצא, שעל-ידי שישראל מניחים תפילין,** הרי הם גורמים להיות
הקב"ה מניח תפילין. וממשיך לבאר מה שאמרו רבתינו ז"ל⁷ **תפילין דמארי**
עלמא מאי קתיב בהו, ומי כעמך ישראל גוי אחד **בארן**⁸ **ונבמבאר גם**
בדבור-המתחיל תפילין דמארי עלמא תרנג⁹ **(שאמר כ"ק אדמו"ר**

(1) עה"פ (א, ב) כי אם בתורת. (2) סה"מ תש"ח ע' 271 ואילך. (3) ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בקונטרס "בר מצוה - תרנג" (קה"ת, תש"ס) ע' טו ואילך. הוספות לספר השיחות תרפ"ח-תרצ"א (קה"ת, תשס"ב) ע' 271 ואילך. (4) שמו"ר פ"ל, ט. (5) תהלים קמז, יט. (6) ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' שכו. ד"ה ואלה המשפטים (תו"מ ח"ב ע' 85 ואילך). (7) ברכות ו, א. (8) דברי הימים א יז, כא. (9) יצא לאור בקונטרס בפ"ע - קה"ת תשכ"ח, ואח"כ בסה"מ תרנג"ג ע' רלג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֲדַמּוּר (מוֹהַר־ש"ב) נִשְׁמְתוּ-עֶדֶן בְּיוֹם הַבֶּרֶם-מִצְוָה, שֶׁל הָרִבִּי
 2 הָרִי"צ, כֵּעַל הַגְּאוּלָּה שֶׁל י"ב תַּמּוּז וְנִמְשָׁכָה אֲמִירְתּוֹ עַל-יְדֵי הָרִבִּי
 3 הָרִש"ב בַּכֹּהֵן פַּעֲמִים (הַמְשָׁכִים) בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה¹⁰ בַּמַּהֲלָךְ
 4 הַשְּׂבוּעָה שֶׁלֹּאֲחֵר יוֹם הַבֶּרֶם-מִצְוָה, שֶׁתְּפִלִּין נִקְרָאִים פָּאָר, כְּמוֹ
 5 שֶׁתְּכַתִּיב¹¹ פָּאָרְךָ חֲבוּשׁ עָלֶיךָ,
 6 דְּקָאִי וְהַכּוֹנֵה הֵיא עַל תְּפִלִּין¹²,
 7 וְכַתִּיב¹³ בַּפֶּסֶק נֹסֵף יִשְׂרָאֵל
 8 אֲשֶׁר בָּךְ אֶתְפָּאָר, וְהִנֵּנוּ,
 9 שֶׁהַפָּאָר דִּתְפִלִּין הוּא עַל-יְדֵי
 10 יִשְׂרָאֵל דְּוָקָא וְהַדְּבָרִים תּוֹאֲמִים
 11 לַמֵּאמֵר חֲכָמֵינוּ ז"ל הָאִמּוֹר שְׁבַתְפִלִּין
 12 שֶׁל הַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ הוּא מוֹפִיעַ פֶּסֶק
 13 הַמְדַּבֵּר בְּשִׁבְחָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ
 14 גַּם מָה שֶׁהַתְּפִלִּין נִקְרָאִים
 15 טוֹטְפוֹת, דִּהִנֵּנוּ לִפִּי אֶחָד
 16 הַפִּירוּשִׁים "טוֹטְפוֹת" מִשְׁמַעוֹ
 17 תְּכַשִּׁיטִין¹⁴, שֶׁעֲנִינָם הוּא
 18 הַלְּהוֹסִיף יוֹפִי וְתַפְאָרַת "פָּאָר"
 19 לְמִי שֶׁמִּתְקַנֵּן וּמִתְקַשֵּׁט
 20 בָּהֶם, שֶׁעַל-פִּי-זֶה נִמְצָא
 21 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהַקֶּב"ה מְנִיחַ
 22 תְּפִלִּין וְ"מִתְפָּאָר" בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל -
 23 מִתְגַּדְּלִים וּמִתְעַלִּים יִשְׂרָאֵל.
 24 וְעַל-דֶּרֶךְ מָה שֶׁתְּכַתִּיב¹⁵
 25 הַשִּׁקְיָפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן
 26 הַשָּׁמַיִם וּבִכְרָךְ אֶת עַמְּךָ אֵת
 27 יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִרְאִים
 28 לְפָנָיו לְדַבֵּר חֲשׁוֹב בְּדוֹגְמָה
 29 הַגְּדוּלָּה וְהַחֲשִׁיבוּת הַנִּפְעֶלֶת בְּבִנֵי
 30 יִשְׂרָאֵל כֹּאשֶׁר הֵם מִשְׁמָשִׁים תְּכַשִּׁיט
 31 וְ"פָאָר" לַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא. וְזֶהוּ
 32 הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפֶּסֶק וּמִי כְּעַמְּךָ
 33 כִּי־יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאֶרֶץ,
 34 פִּירוּשׁ שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 35 מִמְּשִׁיכִים בְּחִינַת אֶחָד וְגוֹרָמִים
 36 גִּלּוּי אֱלֹקוֹת לַמִּטָּה בָּאֶרֶץ.
 37 וְלֹאֲחֵרִי שֶׁמִּבְּאָר מִבְּאֵמֵר אֵת
 38 מַעְלַת לִימּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁעַל-
 39 יְדֵי-זֶה מִמְּשִׁיכִים בְּחִינַת
 40 מוֹחִין הַעֲלִיּוֹנִים (תּוֹרָה שֶׁהֵיא חֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא שֶׁקֶדְמָה
 41 לְעוֹלָם וּמִצַּד עֲצָמָה הֵיא לַמַּעֲלָה מִהַעוֹלָם) בְּמַדּוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת (שֶׁהֵן
- שֶׁרֶשׁ מְקוֹר הָעוֹלָמוֹת), שִׁיחִיה בְּמִידוֹת תּוֹסֶפֶת גִּלּוּי אֱלֹקוֹת מִבְּאָר
 שֶׁזֶּהוּ גַּם הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל מָה שֶׁזָּכַר לַעֲלִיל שֶׁעַל-יְדֵי קִיּוּם
 מִצְוֹת תְּפִלִּין נַעֲשֶׂה נִגְרָם וְנִפְעַל הָעֲנָן שֶׁהַקֶּב"ה מְנִיחַ
 תְּפִלִּין, כִּי הַקֶּב"ה הַתּוֹאֵר הַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא שֶׁ"קְדוּשׁ" מִשְׁמַעוֹ נִבְדַּל
 וְנִעְלָה, וְ"בִירוּךְ" מִשְׁמַעוֹ יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
 לַמִּטָּה, וְצִירוֹף שְׁנֵי הָעֲנִינִים שֶׁל
 "קְדוּשׁ" וְנִבְדַּל עִם "בִּירוּךְ" וְנִמְשָׁךְ
 הוּא בְּחִינַת יְצִיר-אַנְפִּין
 וְנוֹקְבָא' (מַדּוֹת) דְּאַצִּילוֹת
 הַמִּידוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת נִקְרָאוֹת "יְצִיר
 אַנְפִּין", פִּנִּים זְעִירוֹת, כִּי הָאוֹר הַמֵּאִיר
 בְּמִידוֹת הוּא מוֹעֵט וּמְצוּמָצֵם לְגַבִּי
 הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּמוֹחִין, וְהַמִּידוֹת נִקְרָאוֹת
 גַּם "ז"א וְנוֹקְבָא", ("ז"א" הוּא (בְּעִיקָר)
 הַסְפִּירוֹת חֲסֵד-גְּבוּרָה-תַּפְאָרַת נִצָּח
 הוֹד־יְסוֹד, וְ"נוֹקְבָא" הֵיא (בְּעִיקָר)
 מִידַת הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרָאָת כֵּךְ עַל-שֵׁם
 שֶׁהֵיא בְּחִינַת "מְקַבֵּל" לַעֲוֹנוֹת "ז"א"
 שֶׁהוּא בְּחִינַת "מִשְׁפִּיעַ") וְהַקֶּב"ה
 מְנִיחַ תְּפִלִּין הוּא עֲנֵן
 הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּגַלּוֹת הַמּוֹחִין
 בְּמַדּוֹת וְתוֹסֶפֶת אוֹר וְגִלּוּי בְּמִידוֹת.
 וְלִכְּן הָרִי זֶה הַנַּחַת תְּפִלִּין
 שְׂפּוֹעֶלֶת הַמְּשַׁכֵּת מוֹחִין בְּמִידוֹת
 בְּחִינָה אַחַת תּוֹכֵן זֶהוּ עִם
 לִימּוּד הַתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה,
 שֶׁהוּא גַּם כֵּן, כְּמוֹ הַנַּחַת תְּפִלִּין,
 עֲנֵן הַמְּשַׁכֵּת הַמּוֹחִין בְּמַדּוֹת
 (שֶׁזֶּהוּ גַּם הַדִּיּוֹק בְּלִשׁוֹן הַבִּקְשָׁה
 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא
 "רוֹצִים אֲנִי לִיגַע בְּתוֹרָה" יוֹמָם
 וְלַיְלָה, שֶׁהוּא עֲנֵן הַמִּידוֹת
 הַעֲלִיּוֹנוֹת יְצִיר-אַנְפִּין
 וּמַלְכוּת¹⁶, שֶׁהֵם שֵׁשׁ מַדּוֹת
 עֲלִיּוֹנוֹת (חֲסֵד-גְּבוּרָה-תַּפְאָרַת-נִצָּח
 הוֹד־יְסוֹד) דְּכַתִּיב בָּהוּ¹⁷ שֶׁכְּתוּב
 בָּהֶן, בְּשֵׁשׁ הַמִּידוֹת, שֵׁשֶׁת יְמִים
 עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת
 הָאָרֶץ, (וְכַפִּי שְׂמוּבָא בְּחִסְדוֹת בִּשְׁם
 הַזֶּהוּר שְׂמִדִּיק לִשְׁוֹן הַכְּתוּב "שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'" וְלֹא "בִּשְׁשֶׁת", מוֹכֵן
 שֶׁהַכּוֹנֵה לַשֵּׁשֶׁת הַמִּידוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת) וּמַדַּת הַמַּלְכוּת שֶׁהֵיא הַמִּידָה

(10) ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ הנ"ל (קונטרס "בר מצוה" הנ"ל ס"ע כ ואילך). ספר השיחות שם ע' 277 ואילך);
 "מפתח ספרי מאמרי ודרושי אדמו"ר מהורש"ב" (קה"ת תש"ט ע' 11), תשמ"א (ע' 11), יחזקאל כד, יז. (12) ראה
 ברכות יא, א. זח"ג רל, ב (ברע"מ). (13) ישע"י מט, ג. (14) ראה תיב"ע שמואל"ב א, י. סה"מ תרנ"ג שם. (15) תבוא כו, טו.
 (16) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' סב ואילך. (17) תשא לד, כא. וראה זח"ג צד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 השביעית מהמידות העליונות היא **כְּנֶגֶד יוֹם הַשְּׁבִיעִי**. וימה שְׁתֹּבֵב
- 2 **כְּאִילוֹ כו'**, מענה הקדוש-ברוך-הוא על בקשת בני ישראל "רוצים אנו
- 3 ליגע בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי" – "קיימו מצות תפילין
- 4 ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעים בתורה", ולפי האמור לעיל שאכן תוכנה
- 5 של מצות תפילין שווה לתוכנו של
- 6 לימוד התורה (ושניהם הם עניין
- 7 המשכת המוחין במידות), מדוע מצוות
- 8 תפילין היא רק "כאילו" יגיעים בתורה
- 9 יומם ולילה ולא יותר? על כך בא
- 10 המענה שהדבר נחשב רק "כאילו" **כִּי**
- 11 **עַל-יְדֵי הַיְּגִיעָה בַּתּוֹרָה הִיא**
- 12 **נִמְשָׁךְ** האור האלוקי שיורד ונמשך
- 13 ומתגלה מהמוחין למידות, ומאיר
- 14 בגלוי **כְּאִילוֹ הַעוֹלָם, וְאִילוֹ**
- 15 **עַל-יְדֵי הַתְּפִלִּין נִמְשָׁכִים**
- 16 **הַמוֹחִין בַּמִּידוֹת רַק בְּשֶׁרֶשׁ**
- 17 **וּמִקּוֹר הַמְּהִיָּה אֵת הַעוֹלָמוֹת**
- 18 אך לא בעולמות עצמן, ומִקְלָ-
- 19 **מָקוֹם** למרות שיש הבדל גדול בין
- 20 המשכת המוחין במידות על-ידי לימוד
- 21 התורה להמשכת המוחין במידות על-
- 22 ידי הנחת תפילין, בכל זאת מצוות
- 23 תפילין באה במקום היגיעה בתורה
- 24 יומם ולילה (כאשר "אין לנו פנאי")
- 25 **מַעֲלָה אֲנִי עֲלִיכֶם כְּאִילוֹ כו'.**
- 26 **(ב) אַף צְרִיף לְהִבִּין בְּכָלִּוֹת**
- 27 **תּוֹכָן מֵאֲמֵר יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי**
- 28 **הַקֶּבֶד, רּוֹצִים אֲנִי לִיגַע**
- 29 **בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֲכַל אֵין**
- 30 **לָנוּ פָנָא, דְּלִכְאוּרָה, בִּינָן**
- 31 **שֵׁישׁ צִיוּי וְהִגִּית בּוֹ יוֹמָם**
- 32 **וְלַיְלָה¹⁸, וְאֵין הַקֶּבֶד בָּא**
- 33 **בְּטְרוּנְיָא עִם בְּרִיתוֹ¹⁹, וְאֵינוֹ**
- 34 **דּוֹרֵשׁ מֵהֶם דְּבָרִים שְׁאֵין לָהֶם אֵת**
- 35 **הַיְּכוֹלֹת לַעֲמֹד בָּהֶם, הֲרִי בּוֹדָאִי**
- 36 **שְׂיִכּוּלִים לְקַיֵּם צִיוּי זֶה,**
- 37 **וְאִם-כֵּן מַהִי טַעֲמָתָם שְׁאֵינִם**
- 38 **יְכוּלִים לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה**
- 39 **בְּנוֹמוֹק שֶׁל אֵין לָנוּ פָנָא, הֲרִי**
- 40 **מֵאֲחֵר שִׁישְׁנו צִיוּי לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה בִּידָם תְּלִי הַדְּבָר לִפְנוֹת**
- 41 **אֵת עֲצָמָם מִכָּל שְׂאָר הָעֲנִינִים וְלִהְיוֹת פְּנוּיִים לַעֲסוֹק**
- 42 **בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה?**

- 43 **וְעַל כֵּן צְרִיף לּוֹמַר, שְׁעֲנִין זֶה גּוֹפֵא שְׂ"אֵין לָנוּ פָנָאִי"**
- 44 **הוּא עַל-פִּי הַתּוֹרָה** ולכן יש מקום לבקשה מהקדוש-ברוך-הוא תחליף
- 45 ליגיעה בתורה יומם ולילה. הֵינּוּ, שְׂסָדֵר הָעֲבוּדָה שְׁלָהֶם עַל-פִּי
- 46 **הַתּוֹרָה** ולא מחמת הרצון האישי שלהם **אֵינוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה יוֹמָם**
- 47 **וְלַיְלָה, אֲלֹא רַק לְקַבּוֹעַ עֵתִים**
- 48 **זְמַנִּים מְסוּיָמִים לַתּוֹרָה וּלְקַיֵּם**
- 49 **הַמִּצְוֹת. אַף עַל-פִּי-זֶה אֵינוֹ**
- 50 **מוֹכֵן לְאִידִף גִּיסָא, לַעֲד שְׁנִי, אִם**
- 51 **אִי הַיְּכוּלֹת שְׁלָהֶם לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה יוֹמָם**
- 52 **וְלַיְלָה מוּצַדָּקָת עַל-פִּי הַתּוֹרָה מֵהוּ**
- 53 **הַטַּעַם שְׁאֵינֶם מְסַתְּפִיקִים**
- 54 **בְּאוֹפֶן הָעֲבוּדָה שְׁנִקְבַּע לָהֶם**
- 55 **עַל-פִּי הַתּוֹרָה, לַלְמוּד תּוֹרָה**
- 56 **בְּזְמַנִּים מְסוּיָמִים בְּלִבָּר, אֲלֹא**
- 57 **אוֹמְרִים לִפְנֵי הַקֶּבֶד "רוֹצִים**
- 58 **אֲנוּ [וּמַצִּד הַרְצוֹן אֲכַן**
- 59 **נִמְצָאִים הֵם בְּמִדְרָגָה זֹז, אִלָּא**
- 60 **שְׁלַמְעֵשָׂה אֵין לָהֶם אֵת הַיְּכוּלֹת לַכֵּךְ,**
- 61 **כְּמֵאֲמֵר הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב²⁰**
- 62 **שְׁבִמְקוֹם שְׂרַצְנוֹ שֶׁל אָדָם,**
- 63 **שֵׁם הוּא נִמְצָא וְגַם אִם בְּפוּעַל**
- 64 **הוּא נִמְצָא בְּמָקוֹם אַחֵר, הַמְצִיאֹת**
- 65 **הָאִמִּיתִית שְׁלוּ הִיא בְּמָקוֹם שְׁאֵלִי**
- 66 **מְכוּוֹנִים רְצוֹנוּ וּמַחֲשַׁבְתָּן לִיגַע**
- 67 **בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה" דִּקְא**
- 68 **וְהִרִי גַם עַל-פִּי הַתּוֹרָה עֲצָמָה, הַדְּבָר**
- 69 **לֹא מוּטַל עֲלֵיהֶם?**
- 70 **(ג) וּלְהִבִּין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים**
- 71 **תְּחִלָּה הַמְּבַאֵר בְּלִקּוּטֵי**
- 72 **תּוֹרָה, סֵפֶר מֵאֲמִירִים מֵאֵת אֲדַמּוּר**
- 73 **הֶזֶק לַפְּרִשּׁוֹת הַתּוֹרָה עַל הַחוּמִּשִּׁים**
- 74 **וּקְרָא בְּמִדְרָבְרִים דְּפִרְשֵׁת**
- 75 **הַשְּׁבוּעַ²¹ פִּרְשֵׁת פִּנְחָס (דִּי**
- 76 **חֲסִידִישְׁע פִּרְשָׁה הַפְּרָשָׁה**
- 77 **הַחֲסִידִית, שֶׁכֵּךְ נִקְרָאִים מֵאֲמִירֵי**
- 78 **הַחֲסִידוֹת שֶׁל אֲדַמּוּר הֶזֶק עַל פְּרִשּׁוֹת**
- 79 **הַתּוֹרָה שֶׁבְּסִפְרֵים 'תּוֹרָה אֹר' וּלְקוּטֵי**
- 80 **(תּוֹרָה) עַל הַפְּסוּק²² בְּנִבּוּאָת**
- 81 **יִרְמְיָהוּ הַחוּתוֹם אֵת הַהִפְטָרָה שֶׁל פִּרְשֵׁת**
- 82 **הַשְּׁבוּעַ, פִּרְשֵׁת פִּנְחָס, קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לְהוֹי' רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ,**
- 83 **כְּלוּמַר, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים לָה' וְהֵם ה'רִאשִׁית' (הַהִתְחַלָּה וְהַחֲלָק הַחֲשׁוֹב**
- 84 **בִּיּוֹתֵר) שֶׁל הַתְּבוּאָה (וְהַתְּנוּכָה) שְׁלוּ תְּבוּאָתָהּ בָּה' כְּתִיב, וְכִיוּן**

(18) יהושע א, ח. וראה מנחות צט, ב. (19) ע"ז ג, א. (20) כתר שם טוב בהוספות סימן מח. וש"נ. (21) פינחס עט, ב ואילך.
(22) ירמ' ב, ג - סיום וחותם ההפטרה דפ' פינחס.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהכתוב אומר "תבואתה" בה"א ולא "תבואתו" בוא"ו וכאלו נאמרו שתי
2 מילים תבואת ה' מִשְׁמַע דִּישְׂרָאֵל הֵם רֵאשִׁית תְּבוּאָת ה', כפי
3 שממשיך ומבאר.
4 וְהֶעֱנִין בָּזָה, שֶׁתְּבוּאָת ה' קָאֵי עַל הַעֲמִיקָה דְּמִצִּיאוֹת
5 הָעוֹלָמוֹת שֶׁהִתְהוּוּתָם הִיא
6 עַל-יְדֵי אוֹת ה', כְּמֵאֲמַר
7 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²³ עַל הַפְּסוּק²⁴
8 אֲלֵה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
9 בְּהִבְרָאָם, שֶׁאֵת הַמִּילָה "בהבראם"
10 נִתַּן לַחֲלֹק וּלְקַרֵּא בְּה' בְּרָאָם.
11 וְיִשְׂרָאֵל הֵם רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה,
12 הֵינּוּ שֶׁהֵם ה'רֵאשִׁית" הַהִתְחַלָּה
13 וְהַחֲלֹק הַחֲשׁוֹב בִּיטוּר דְּבִרְיָאָת
14 הָעוֹלָם²⁵, וְכֵמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
15 ז"ל²⁶ עַל הַפְּסוּק בְּרֵאשִׁית
16 "ברא אלוקים את השמים ואת הארץ"
17 שֶׁיֵּשׁ לְדְרוֹשׁ אֵת הַמִּילָה "בראשית"
18 כֵּאלֹו נֹאמַר ב' רֵאשִׁית, וּפִירוּשׁ
19 הַדְּבָרִים הוּא שֶׁהַמְטָרָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל
20 בְּרִיאַת הָעוֹלָם, "את השמים ואת
21 הָאָרֶץ", הִיא בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה
22 שֶׁנֶּקְרָאָת רֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר²⁸
23 עַל הַתּוֹרָה ה' קִנְיִי רֵאשִׁית
24 דְּרָכּוֹ, וּבְשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל
25 שֶׁנֶּקְרָאוּ רֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר²²
26 בַּפְּסוּק שְׁבוּ עוֹסֵק הַמֵּאמֵר כֹּאן קִדְשׁ
27 יִשְׂרָאֵל לַהוֹי' רֵאשִׁית
28 תְּבוּאָתָה. וְהֵינּוּ, שֶׁרֵאשִׁית
29 וְתִּתְּכִלִּית הַהִתְחַלָּה וְהַסּוּף שֶׁל
30 הַפְּנִינָה הַמְטָרָה וְהַתְּכִלִּית דְּבִרְיָאָת
31 הָעוֹלָם הִיא בְּשִׁבְלֵי עֲבוֹדָתָם
32 הַרוֹחֲנִית שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי
33 הַתּוֹרָה כְּלוֹמַר, הַחִיבוֹר בֵּין הַשְּׁנַיִם
34 עַל-יְדֵי-זֵבֶנִי שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים אֵת ה'
35 עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה, הוּא הַכוּוֹנָה שֶׁבְּשִׁבְלֵה
36 ה' בָּרָא אֵת הָעוֹלָם.
37 וְזֶה גַם הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
38 מֵה שֶׁתְּבוּב²⁹ קָרוֹב הוֹי' לְכָל
39 קוֹרְאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרְאוּהוּ
40 בְּאַמָּת, וְהַכְּתוּב מְדַבֵּר עַל לִימוֹד
- הַתּוֹרָה כְּמֵאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל וְאֵין אָמַת אֲלֵא תּוֹרָה³⁰, דָּאָף שֶׁצִּירִיק
לְהִיּוֹת בְּתוֹר הַכְּנָה לְלִימוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדָמָת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה
שֶׁפּוֹעֵלָת עֲנִין הַבִּיטוּל שֶׁל הַמִּצִּיאוֹת הָאִישִׁית, וְהַבִּיטוּל הוּא תְּנַאי
הַכְּרָחִי לְלִימוֹד הַתּוֹרָה, מִפְּלִמְקוֹם עֵיקַר הָעֲבוֹדָה וְהַעֲסוֹק הַמְּרֻכָּז
שֶׁל הַיְּהוּדִי בַּעֲבוֹדַת ה' הִיא בְּעֶסֶק
הַתּוֹרָה דְּוָקָא, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין
בְּרֵאשִׁית, ב' רֵאשִׁית, יִשְׂרָאֵל
וְתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁמֵּתְאַחֲדִים עַל-
יְדֵי כֵךְ שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל עוֹסֵקִים בַּתּוֹרָה
וְנֹעֲשִׂים תִּיבָה אַחַת, וְשִׁנְיָהם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה, מֵתְאַחֲדִים לְהִיּוֹת דְּבַר
אֶחָד, כְּפִי שֶׁנֶּרְמַז בְּכַךְ שֶׁשְׁנֵיהֶם נִרְמָזִים
בְּמִילָה אַחַת "בראשית" וְהֵינּוּ
וְהַטַּעַם הַפְּנִימִי לְהִתְאַחֲדוֹת זֶה הוּא
לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹרִיתָא וְקוֹדֶשׁ-אֲבִירָה-הוּא כּוֹלָא
חֲדָ³¹, בְּעֵצָם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַתּוֹרָה
וְהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא הַכֹּל אַחַד,
מֵאוֹחֲדִים עַד כִּי מִצִּיאוֹת אַחַת, וְעַל-
יְדֵי-זֶה כֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹסֵקִים
בַּתּוֹרָה וּמֵתְאַחֲדִים אִתָּהּ וְעַל-יְדֵי עֵם
הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא נִשְׁלָמָת פְּנוֹת
הַבְּרִיאָה, שֶׁזֶּהוּ בְּרֵאשִׁית,
בְּשִׁבְלֵי ב' רֵאשִׁית כְּמֵאֲמַר
חֲכָמֵינוּ ז"ל הָאֲמֹרִים לְעִיל.
וּבָזָה יוֹכֵן מֵה שֶׁאֲמַרו יִשְׂרָאֵל
"רוֹצִים אֲנִי לִיגַע בַּתּוֹרָה"
דְּוָקָא, אִף שֶׁגַם קִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא
עֲנִין עֵיקָרִי וּמְרֻכָּז בַּעֲבוֹדַת ה' כִּי
הַפְּעוּלָה שֶׁל עֲבוֹדַת ה' בְּעוֹלָם
לִימוֹד הַתּוֹרָה לְהַשְׁלִים אֵת פְּנוֹת
הַבְּרִיאָה הִיא עַל-יְדֵי הַיְּגִיעָה
בַּתּוֹרָה דְּוָקָא, כִּי הַתּוֹרָה הִיא
בְּחִינַת רֵאשִׁית הָרֵאשִׁית וְהַעֲיָקָר
שֶׁבְּשִׁבְלֵה הִתָּה הַבְּרִיאָה. וְכֵמוֹ
שֶׁנֶּתְבָּאָר לְעִיל³² בְּמֵאֲמַר דִּיבּוּר-
הַמִּתְחִיל "כִּי מֵרָאשׁ צוּרִים אֲרָנוּ"
שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֲתוֹעֲדוֹת י"ב תִּמּוֹ שָׁנָה זֶה,
תִּשְׁכַּח³³ בְּבֵאוֹר דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ³³
עַל הַפְּסוּק³⁴ שֶׁאֲמַר בְּלַעַם כִּי

(23) מנחות כט, ב. פרש"י בראשית ב, ד. (24) בראשית שם. (25) ראה גם לקו"ת פרשתנו עח, ב. (26) הובא בפירש"י ורמב"ן בראשית א, א. (27) בראשית שם. (28) משלי ח, כב. (29) תהלים קמה, יח. (30) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח. איכ"ר פתיחתא ב. תקו"ז תכ"א (נ, א). וראה ברכות ה, ריש ע"ב. וראה לקו"ת פינחס שם. (31) ראה זח"ג עג, א. (32) בד"ה כי מראש צורים די"ב תמוז פ"ו (לעיל ס"ע 192 ואילך). (33) שמו"ר פט"ו, ז. (34) בלק כג, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מֵרֹאשׁ צוּרִים אֲרָאנוּ, מִתְחַלָּה הָיָה הַמָּקוֹם מִבְּקֵשׁ לְכוֹנֵן
- 2 הָעוֹלָם כּוֹי, (וכך אמרו במדרש: מתחלה היה המקום מבקש לכוֹנֵן העולם
- 3 ולא היה מוצא (מקום מתאים לכך), עד שעמדו האבות. משל למלך שהיה
- 4 מבקש לבנות מדינה, גזר וחפשו מקום לבנות בו המדינה, בא ליתן את היסוד,
- 5 והיו המים עולים מן התהום ולא היו
- 6 מניחים לעשות את היסוד, שוב בא
- 7 ליתן את היסוד במקום אחר והיו המים
- 8 מהפכים, עד שבא במקום אחד ומצא
- 9 שם צור גדול, אמר כאן אני קובע את
- 10 המדינה, על הצורים הללו. כך מתחלה
- 11 ... היה האלוקים מבקש לכוֹנֵן עולמים
- 12 ולא היו הרשעים מניחים ... כיוון
- 13 שבאו האבות וזכו, אמר הקדוש־ברוך־
- 14 הוא על אלו אני מכוֹנֵן את העולם
- 15 שנאמר כי לה' מצוקי ארץ וישת
- 16 עליהם תבל, לכך כתיב כי מראש
- 17 צורים אראנו) לְכוֹנֵן דִּיקָא,
- 18 והמדרש מדייק ואומר "לכוֹנֵן" ולא
- 19 "לברוא" וכד', ללמדנו שְׁנוּסָף על
- 20 עֲצָם הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָם (כפי
- 21 שְׁעוֹלָם על מִילוּאוּ נִבְרָא³⁵
- 22 כעולם 'מלא' ומושלם), הִנֵּה
- 23 הַרְצוֹן הָעֲלִיוֹן הוּא לְכוֹנֵן
- 24 הָעוֹלָם, שבנוסף לעצם קיומו תהיה
- 25 בו תוספת מעלה ושלמות שֶׁהִנְהִיגָה
- 26 הָעוֹלָם תְּהִיָּה בְּהִתְאָם לְפִנֵּית
- 27 הַבְּרִיאָה, המטרה והתכלית
- 28 שבשבילה נברא מלכתחילה, וְעֵנִין
- 29 זֶה ה'־כִּינוֹן" והשלמות הנוספת של
- 30 העולם נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הָעֵנִין
- 31 דִּמְרָאשׁ צוּרִים אֲרָאנוּ כּוֹי,
- 32 שֶׁיְהוֹ עֵנִין זה של "ראש צורים" גם
- 33 עֵנִין הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת
- 34 רִאשִׁית.
- 35 (ד) וּבִאֹר הָעֵנִין שְׁפִנֵּית
- 36 הַבְּרִיאָה נִשְׁלָמָה עַל־יְדֵי
- 37 הַתּוֹרָה דִּיקָא, יותר מאשר על־ידי
- 38 קיום המצוות יוֹכֵן עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל אִיתָא
- 39 בְּמִדְרַשׁ תִּלְיָם הַנִּלְ, של שנת תרנ"ג, בְּבִאֹר מַעְלַת הַתּוֹרָה
- 40 שֶׁקִּדְמָה לָעוֹלָם, כְּמֵאֲמַר רַבּוּתֵינוּ וְלִכְנֵס³⁶ אֲלֵפִים שָׁנָה קִדְמָה
- 41 תּוֹרָה לָעוֹלָם, דְּפִירוּשׁ קִדְמָה אֵינוֹ (רַק) בְּזִמָּן, אֲלָא עֵנִין

- 42 הַקִּדְמָה הִיא קִדְמַת הַמַּעֲלָה יִתְרוֹן בִּאיֲכוֹת (וּמִצַּד זֶה בִּגְלַל
- 43 הִיתְרוֹן שִׁישׁ לְתוֹרָה בִּיחֹס לְעוֹלָם מִצַּד מִהוּתָהּ וְעֵינָהּ נַעֲשִׂית כְּתוּצָה מוֹה
- 44 גַּם הַקִּדְמָה בְּזִמָּן), לְהִיּוֹת שְׁשָׁרֵשׁ וּמִקּוֹר הָעוֹלָמוֹת הוּא
- 45 מִבְּחִינַת מִדּוֹת, בְּסִפִּירוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת (כפי שנתבאר לעיל) אֲכַל הַתּוֹרָה
- 46 קִדְמָה לָעוֹלָם והיא נעלית ממנו,
- 47 לְהִיּוֹת כִּי אֲוִרְתָּא מִחֻכְמָה
- 48 נִפְקֵת³⁷, הַתּוֹרָה יֵצְאָה (באה
- 49 וּנִמְשַׁכָּה) מִהַחֻכְמָה הָעֲלִיוֹנָה בְּחִינַת
- 50 הַמוֹחִין וְגִלּוֹי הָאֱלוּקוֹת בְּמוֹחִין
- 51 שֶׁהֵם הַמִּקּוֹר וְהַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל הַתּוֹרָה,
- 52 נִעְלָה יוֹתֵר מֵאִשֶׁר גִּלּוֹי הָאֱלוּקוֹת
- 53 בְּמִידוֹת שֶׁהֵם הַמִּקּוֹר וְהַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל
- 54 הָעוֹלָם, כפי שממשיך ומבאר.
- 55 וְהָעֵנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה מִלְשׁוֹן
- 56 רַבּוּתֵינוּ וְלִכְנֵס³⁶ בְּמִדְרַשׁ הָאֲמוּר
- 57 אֲלֵפִים שָׁנָה קִדְמָה תּוֹרָה
- 58 לָעוֹלָם, מִשְׁמַע, שֶׁקִּדְמַת
- 59 הַמַּעֲלָה דְּתוֹרָה לָעוֹלָם, הִיא
- 60 בְּהִגְבֻלָּה יִתְרוֹן שִׁישׁ לוֹ גְּבוּל
- 61 (וְשִׁיעוּר) הוּא אֲלֵפִים שָׁנָה וְלֹא
- 62 יוֹתֵר), וְלֹא קִדְמָה יִתְרוֹן, עֲדִיפוֹת
- 63 שְׁבָאִין־עֲרוּף לֹא כֹל יֹחַס
- 64 וְהַשּׁוּוּאָה כָּלִל. וְלִכְנֵס³⁶ אֵינוֹ
- 65 מִיּוֹךְ, מְדוּעַ בִּאֲמַת הַמִּדְרַשׁ מִגְבִּיל
- 66 אֵת מַעֲלַת הַתּוֹרָה עַל הָעוֹלָם לִ"אֲלֵפִים
- 67 שָׁנָה" בְּלִבּוֹ, הֲרִי יְדוּעַ שֶׁהַתּוֹרָה
- 68 הִיא שְׁלֹא בְּעֲרֹף לְגַמְרִי
- 69 לָעוֹלָם, וּמַעֲלַת הַתּוֹרָה עַל הָעוֹלָם
- 70 הִיא לֹא כֹל יֹחַס וְהַשּׁוּוּאָה וּכְמוֹ
- 71 שֶׁכְּתוּב³⁸ הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת עַל
- 72 עֲצָמָה וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ אֶצֶל הַקִּדּוּשׁ־
- 73 בְּרוּךְ־הוּא גוֹ' שֶׁעֲשׂוּעִים גוֹ'
- 74 לְפָנָיו, וְעוֹד נֹאמֵר עַל הַתּוֹרָה
- 75 וְנִעְלָמָה מִעֵין כָּל חֵי³⁹, הִינוּ,
- 76 שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁבָּעוֹלָם, "כָּל
- 77 חֵי", אֵין לָהֶם עֲרֹף יֹחַס
- 78 וְהַשּׁוּוּאָה כָּלִל לְגַבִּי הַתּוֹרָה
- 79 וּבִיחֹס לְכָל הַנִּבְרָאִים הִיא "נַעֲלָמָה" וְנִסְתָּרֶת וְכִמוּסָה מֵהֶם, וְכִיוִּן שֶׁמַּעֲלַת
- 80 הַתּוֹרָה גְּדוּלָּה עַד כְּדֵי כֵךְ, מְדוּעַ מִגְבִּילִים אֵת הַמַּעֲלָה וְהִיתְרוֹן שֶׁלָּהּ בִּיחֹס
- 81 לְעוֹלָם בְּשִׁיעוּר מִסּוּיִים שֶׁל "אֲלֵפִים שָׁנָה" וְלֹא יוֹתֵר?
- 82 אֵף הָעֵנִין הוּא, שֶׁמִּצַּד זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּאִין־עֲרוּף לְגַמְרִי

(35) ראה ב"ר פ"ד, ז. וראה שם פ"ב, ו. פ"ג, ג (וביפ"ת שם). (36) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. ויש"נ. זח"ב מט, א. (37) זח"ב קכא, א. וראה ג"כ שם פה, א. (38) משלי ח, ל. (39) איוב כח, כא. וראה תניא קונטרס אחרון קסא, א. סהמ"צ להצ"צ מ, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בהכרח, והיננו, שפאָשר העילה היא בשלמותה עם כל הכוח
והתוקף שלה, אַזי מוכרח להיות מַמְנָה העלול ובעניינו – כאשר
יש השגה ראוייה במוחין, בהכרח שתהיה מזה התהוות של רגש. וְנִמְצָא,
שְׁקָדִימַת המוחין אֶל המדות בבחינה זו מההיבט הזה של
התהוות המדות מהמוחין בדרך
"עילה" ו"עלול" היא קְדִימָה
מעלה ועדיפות שְׁבַעֲרָף ויש בהחלט
קשר ושייכות בין המוחין והמידות.
אף יש גם בחינת המוחין כפי
שָׁהם לַעֲצָמָם, לא בתור מקור
למידות, שָׁהם בְּאֵין-עֲרוּף אֶל
המידות, ומצד ענין זה שבמוחין
היתרון של המוחין על המידות הוא
ללא כל יחס והשוואה שְׁהָרִי
מוחין ומדות הם עֲנִינִים
שונים זה מזה בעצם מהותם, וְעַד
כדי כך שָׁהם לא רק מהות שונה
אלא הַפְּכִים זֶה מִזֶּה⁴²,
שְׁהַמוּחִין הם בבחינת
הַתִּשְׁבּוּת רוגע ויישוב הדעת
וּקְרִירוּת ללא התרגשות והתפעלות,
וְהֵם לַעֲצָמָם בכוחות הנפש
המוחין הם לאדם עצמו וגם למעלה
המוחין הם למעלה מהעולמות,
כמבואר לעיל, מִה-שְׁאֵין-כֵּן
המידות הן בְּדֶרֶךְ הַתְּפַעֲלוּת
וְהַרְגָּשׁ, עם חוס והתלהבות וְהֵן
בְּשִׁבִיל הזולת כדי להשפיע
ולפעול על אחרים. וְכִפִּי שְׁמִבְּאָר
בַּמֶּאֱמָר, שְׁמַצִּינוּ בְּאִבְרָהָם
אֲבִינוּ (שְׁעֲנִינוּ מִדַּת הַחֶסֶד
נתינה והשפעה) דְּקָתִיב בִּיה⁴³
שכתוב בו, באברהם, בתחילת פרשת
וירא שהקדוש-ברוך-הוא התגלה אליו
כאשר וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאוֹהֶל
כָּחֵם הַיּוֹם, שְׁעֲנִין מִה שְׁיִשָּׁב
על הפֶּתַח הוּא שְׁחִיפֵשׁ אַחֵר
עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים בחוץ, בְּכָדִי
שְׁיִהְיֶה לוֹ לְמִי לְהַשְׁפִּיעַ הַחֶסֶד, כִּי בְּלִי הַמִּקְבֵּל
מִהַחֶסֶד נֶאֱבָד כָּל פְּעוּלַת הַמְּשַׁפֵּיעַ כו' שהרי לא יתכן להשפיע ולתת
אם אין מי שקולט את ההשפעה. וְהֵינּוּ, וטעם הדבר הוא לְפִי שְׁכָלִלוּת
עֲנִין המדות והמוחין שלהם הוּא בְּשִׁבִיל הזולת, וְכַאֲשֶׁר

לְעוֹלָם (כלשון הכתוב שְׁעֲשׂוּעִים גו' לִפְנֵי לפני הקדוש-ברוך-הוא
בעצמו), הִנֵּה גַם כַּאֲשֶׁר התורה יוֹרֶדֶת מְשׁוּרָה וּמְקוּרָה וממשיכה
יורדת ממדרגה למדרגה עד שהיא יורדת לעולם וְנַעֲשִׂית בְּעֲרָף
לְעוֹלָם, ולכאורה היה מקום לחשוב שלאחר כל הירידות הללו יש יחס
והשוואה בין התורה לעולם, על כך
אומרים חכמינו ז"ל שעדיין יש לתורה,
גם לאחר כל הירידות וההתלבשות
בענייני העולם, יתרון גדול ביותר ביחס
לעולם הִרִי זֶה בְּאִוֶּפֶן שְׁקָדִמָה
לְעוֹלָם אֲלֵפִים שָׁנָה.
וְיִוָּבֵן גַּם מַעֲנִין קְדִימַת
הַמוּחִין ומעלתם ביחס למדות,
כפי שהוא למעלה במוחין ומידות
באלוקות שְׁזֵהוּ עֲנִין אֲלֵפִים
שָׁנָה קְדָמָה כו', כְּפִי שְׁמִבְּאָר
בְּדִבּוּר־הַמֶּתַחִיל
בְּמִדְרַשׁ תָּלִים הַנ"ל שְׁאֲלֵפִים
שתי פעמים אלף הוּא עֲנִין
אֲאֻלָּף אלמד אותך ואשפיע לך
חֻכְמָה אֲאֻלָּף בִּינָה⁴⁰, שָׁהם
חכמה ובינה בְּחִינַת מוֹחִין, וְהֵם
קְדָמוֹ לְעוֹלָם שְׁהוּא בְּחִינַת
מִדּוֹת⁴¹ כאמור לעיל שדווקא
המידות הן שורש ומקור לעולם אבל
המוחין הם למעלה מהעולם, וממשיך
ומבאר באיזה אופן יש למוחין ומידות
שייכות ויחס ביניהם למרות שהמוחין
קְדָמוֹ לַמִּדּוֹת והם בוודאי למעלה
מהמידות.
דְּהִנֵּה, מוֹחִין ומדות הם
בְּבִחִינַת עִילָה וְעוֹלָל, הקשר
והיחס בין מוחין ומידות (למעלה, וכך
גם, במקביל, בנפש האדם) הוּא בְּאִוֶּפֶן
של "עילה" ו"עלול", "סיבה"
ו"תוצאה" היינו שהתהוות ו"לידת"
המידות היא כתוצאה מפעולת המוחין
(כשם שבכוחות הנפש התבוננות ביוקר
ובמעלה של דבר, 'מולידה' ויוצרת
רגש כלפי הדבר) וּבְבִחִינָה זו של הקשר ביניהם בדרך "עילה ועלול" בדרך
של סיבה ותוצאה ישירה, שְׁיִכּוּת המדות אֶל המוחין, ויש ביניהם
למרות שבעצם המוחין נעלים מהמידות) קשר הדוק שְׁהָרִי בְּעִילָה
וְעוֹלָל - מְחִיכֶת הַעִילָה אֶת הַעוֹלָל, הסיבה גורמת את התוצאה

(40) איוב לג, לג. שבת קד, א. (41) ראה לקו"ת שה"ש א, סע"ד. המשך והחרים תרל"א (סה"מ תרל"א ח"א ע' רפט). ועוד.

(42) ראה סה"מ תרצ"ז ס"ע 218 ואילך. וראה גם רד"ה יהי ה' אלקינו עמנו (לעיל ע' 158). (43) וירא יח, א ובפירש"י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **חֶסֶד הַזִּוּלָּה** ומציאותו לא קיימת, כפי שהיה אצל אברהם אבינו בשעה
2 שהמלאכים האורחים עדיין לא הגיעו **אָזִי לֹא שָׁפַע עֲנָנִי הַמְּדוּת** ואין
3 למידות כל פעולה, **וְעַד שֶׁמָּצָד זֶה נָחֵסֶר גַּם בְּעֶצְמוֹ כֹּו'** כי מאחר
4 שהחסד והנתינה היא עניינו ומידתו, הרי כאשר אין לו את האפשרות להשפיע
5 ולתת, אין זה רק חיסרון בהשפעה אלא
6 הוולת אלא גם חסרון בתוכן ובמהות
7 של המשפיע.
8 **מֵה־שָּׂאִין בֶּן הַמוֹחִין הֵם**
9 **לְעֶצְמוֹ וְלֹא בְּשִׁבְלֵי הַזִּוּלָּה,**
10 **וְגַם כְּשֶׁאִין לְמִי לְהַשְׁפִּיעַ**
11 **דָּבָר שְׂכָל, הָרִי הוּא יָכוֹל**
12 **לִישָׁב וּלְהַשְׁכִּיל הַשְּׂכָלוֹת**
13 **לְעֶצְמוֹ,** מבלי שתהיה בכך השפעה
14 לאחרים.
15 **וְאִף שֶׁגַם בַּמוֹחִין אָמְרוּ**
16 **רַבּוּתֵינוּ ז"ל⁴⁴ הִרְבָּה קִבְּלָתִי**
17 **מִרַּבּוּתִּי, הִרְבָּה קִבְּלָתִי**
18 **מִמְּחַבְרִי, וּמִתַּלְמִידִי יוֹתֵר**
19 **מִכּוֹל,** וכיוון שגם עניין הלימוד,
20 באמצעות המוחין, קשור בשייכות עם
21 הוולת, לכאורה ההבדל בין המוחין
22 והמידות המבואר לעיל אינו מודגש
23 כל-כך, אבל לאמיתו של דבר המוחין
24 הם לעצמו והמידות הם לוולת ומאמר
25 זה של חכמינו ז"ל שממנו עולה שגם
26 המוחין קשורים לוולת אינו סותר
27 למבואר לעיל כי **הֲרִי־זֶה⁴⁵ עֲנָנִי זֶה**
28 של "הרבה קבלתי..." מהוולת הוא
29 **רַק הִדְרָךְ פִּיצַד לְבָא לְעֲנָנִי**
30 **הַמוֹחִין** שהיא על ידי קבלת הוראה
31 והדרכה ולימוד ממורים, חברים
32 ותלמידים, **אָבֵל הַשְּׁגָתָה הַשְּׂכָל**
33 **גּוֹפֵא,** עצם עניין ההבנה וההשגה
34 שהיא פעולת השכל עצמו **וּבִפְרָט**
35 **בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעֲמָקָה**
36 **וְהַתְּמַסְרוּת (צוּטְרָאָגֶן זִיךְ** למסור ולהשקיע את עצמו בעיון השכל),
37 **שְׁעַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות העיון וההתעמקות **מַעֲוֹרֵר וּמִמְשִׁיךְ גִּילּוּי**
38 **כַּחַּ הַמְּשִׁכִּיל** שנמצא בתוך עומק פנימיות הנפש **בְּעִילּוּי אַחֵר עִילּוּי,**
39 וככל שמוסיף להתעמק כך הוא מגלה ממקור יותר ויותר נעלה בכוח המשכיל
40 (מקור השכל) שבנפשו **הֲרִי זֶה** העיון וההתעמקות ומה שבא כתוצאה ממנו
41 **דִּקְאָה כְּשֶׁהוּא לְעֶצְמוֹ וְלֹא עַל־יְדֵי זִוּלָּה** ולעניין זה המורים,
42 החברים והתלמידים לא מועילים, **וְהִינוּ, שְׂבִמְדִּרְגָּה זֹו** כאשר מפעילים
43 את עומק פנימיות השכל, **אֵין מְקוֹם לְזִוּלָּה** והוולת לא מוסיף מאומה,
- ביאור בדרך אפשר
וְאִדְרָבָה, לא רק שאין הוולת מוסיף אלא להיפך **הַזִּוּלָּה גּוֹרֵם בְּלִבּוֹל**
וְטָרְדָה כֹּו' ומפריע לעיון ולהעמקה.
וְנִמְצָא, שִׁישׁ ב' מְדִרְגּוֹת שְׁנוֹת בַּמוֹחִין, מְדִרְגָּה (דרגה) א' כְּפִי
שֶׁהֵם הַמוֹחִין בְּשִׁיכּוֹת אֶל הַמְּדוּת וִישׁ בִּינָהם קֶשֶׁר וְשִׁיכּוֹת. וּב',
כְּפִי שֶׁהֵם הַמוֹחִין לְעֶצְמָם,
שֶׁאִזֵּי הֵם שְׂלֹא בְּעֶרְךָ אֶל
הַמְּדוּת הַמוֹחִין נְעִלִים מִהַמְּדוּת לֹא
כָּל יֶחֶס וְהַשְׁוָאָה. וְכִינֵן שֶׁהַמוֹחִין
מְצַד־עֶצְמָם בְּעֶצֶם מֵהוּתָם הֵם
שְׂלֹא בְּעֶרְךָ אֶל הַמְּדוּת, לְכֵן
גַּם כְּאִשֶּׁר הַמוֹחִין יוֹרִידִים
וּמִתְגַּלִּים בְּאוֹפֶן כֹּזֶה שֶׁהֵם נִעְשִׂים
שִׁיכּוֹת אֶל הַמְּדוּת, וְהַכּוּוֹנָה
לְשִׁיכּוֹת בְּאוֹפֶנִים שְׁנוֹת הֵן
בְּכַחֲנִית הַמְּדוּת שְׂבִשְׂכָל,
בְּשִׁבְלֵי הַרְאֵשׁוֹנִי שֶׁל הַתְּהוּוֹת הַמְּדוּת
מִן הַשְּׂכָל כְּאִשֶּׁר עֲדִינֵן אֵין רֶגֶשׁ גִּלּוּי
וְיִכָּר בִּלְבַב אֲבָל בַּמוֹחִין עֲצֻמִּין יֵשׁ
הַתְּחִלָּה שֶׁל מִדּוֹת (נְטִיָּה מְסוּיִימָה
לְכִיוּן שֶׁל חֶסֶד אוֹ שֶׁל גְּבוּרָה, לְמִשֶּׁל,
כְּפִי שֶׁהִיא בְּשִׁבְלֵי עֲצֻמּוֹ) וְהֵן
בְּפִעּוּלַת הַמוֹחִין שֶׁתְּהִיָּה
הַזִּוּלָּה הַמְּדוּת כְּפִי שֶׁהֵן
בְּמִקְוָמֶן, 'הוֹלָדָה' וְהַתְּהוּוֹת מִדּוֹת
בְּפִעּוּלַת מֵהַמוֹחִין וְעַד לְכַחֲנִית
הַמוֹחִין שְׂבִמְדוֹת הַמוֹחִין כְּפִי
שֶׁהֵם בְּתוֹךְ הֶרֶגֶשׁ עֲצֻמּוֹ, שְׂכָל אֵלֶּה הֵם
אוֹפֶנִים שְׁנוֹת שֶׁל קֶשֶׁר וְשִׁיכּוֹת בֵּין
הַמוֹחִין וְהַמְּדוּת הֵנָּה גַּם שֵׁם
אֲפִילוֹ כְּפִי שֶׁהַמוֹחִין מְאִירִים וּפּוֹעִלִים
בְּתוֹךְ הַמְּדוּת תְּהִיָּה קְדִימָה
הַמוֹחִין אֶל הַמְּדוּת.
וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּעֲנָנִי קְדִימָה
הַתּוֹרָה לְעוֹלָם, שְׂאִמָּנִם זֹוהִי
קְדִימָה, מַעֲלָה וְיִתְרוֹן בְּאֵין־עוֹרֵךְ, אֵלֶּה
שְׂמִצָּד הַקְּדִימָה שְׂבִאֵין־עוֹרֵךְ, הֵנָּה גַּם כְּשֶׁבִּאָה הַתּוֹרָה וִירֵדָה
מִמְּדִרְגָּה לְמִדְרָגָה לְהִיּוֹת בְּעֶרְךָ הָעוֹלָם - אֲפִילוֹ לְאַחֵר כָּל הִירִידוֹת
הֵלָלוּ קְדִימָה הַתּוֹרָה אֲלֵפִים שָׁנָה לְעוֹלָם וּמַעֲתָה מוֹכֵן שְׂמִמָּר
כְּחִמְנוֹ ז"ל "אֲלֵפִים שָׁנָה קְדִימָה תּוֹרָה לְעוֹלָם" אֵין כּוּוֹנָתָה לְהַדְגִּישׁ אֵת
הַהִגְבָּלָה שֶׁל הַמַּעֲלָה וְהִיתְרוֹן שֶׁל הַתּוֹרָה עַל הָעוֹלָם (שְׂהוּא רַק "אֲלֵפִים שָׁנָה"
וְלֹא יוֹתֵר), אֵלֶּה אֲדִרְבָּה לְהַדְגִּישׁ שְׂמִמָּאֵחַר שְׂבִעֲצֵם מְדוּבָר בְּקִדְמָה וְיִתְרוֹן
מַעֲלָה עַד אֵין שִׁיעוֹר, לְכֵן גַּם כְּשֶׁהַתּוֹרָה יֵרֵד לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם עֲדִינֵן יֵשׁ לֵה
מַעֲלָה וְיִתְרוֹן לְגַבִּי הָעוֹלָם (אֵלֶּה שְׂאִכֵּן אֵינָה דוֹמָה מַעֲלַת הַתּוֹרָה עַל הָעוֹלָם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כפי שהתורה היא מצד עצמה למעלה התורה על העולם כפי שהיא לאחר
2 הירידה לעולם, וכמו בניין ריחוק הערך בין מוחין ומידות, כמבואר לעיל).
3 וזהו הטעם שהפעולה בעולם שתושלם בו פונת הבריאה
4 ועל ידה יבוא העולם למעלה ותכליתו היא על-ידי התורה דוקא,
5 כאשר בני ישראל לומדים תורה
6 ועוסקים בתורה ומתייגעים בה,
7 דכיון שהתורה בעצם מהותה
8 קדמה לעולם, קדימה
9 שבאין-ערוף, שממנה
10 נמשכת הקדימה דאלפים
11 שנה גם כשבאה להיות בערך
12 העולם, כמבואר לעיל באריכות,
13 לכן בכחה של התורה לפעל
14 בעולם להיות כפי פונת
15 הבריאה כי לתורה יש מעלה
16 מיוחדת שעם היותה בערך העולם,
17 לאחר שירדה לעולם, בעצם היא
18 למעלה מהעולם, ובכוח זה היא מביאה
19 את העולם לשלימותו. ומצד זה,
20 הגה הפעולה בעולם הוא
21 ענין עיקרי בתורה עצמה (למרות
22 שבעצם היא למעלה מהעולם),
23 כדאיתא כפי שמובא בזהר⁴⁶
24 אמאי אקרי תורה, מדוע היא
25 נקראת תורה בגין דאורי כיוון
26 שהיא מורה, נותנת הוראות.
27 שהתורה היא הוראה⁴⁷, והרי
28 ענין ההוראה לימוד וציווי שיש
29 לזילת דוקא, זולת כפשוטו
30 מציאות אחרת נפרדת מהמורה נותן
31 הציווי או זולת שבעצמו החלק
32 שבו עצמו שמחזק לעצם מהותו,
33 שזהו כל דבר שהוא מחזק
34 לבחינת המוחין שהם לעצמו
35 ומצד עצמם לא שייכים אל הזולת.
36 ואף-על-פי-כן, אין זה
37 (המבואר כאן שהתורה משלימה את
38 כונת הבריאה, כי זה שהיא מלשון
39 הוראה הוא ענין עיקרי שנוגע
40 למחותה) בסתירה לכך שהתורה היא שעשועים גוי' לפניו,
41 ונעלמה מעין כל חי, באופן של ריחוק הערך לגמרי מענייני העולם
42 ואדרבה, הא בהא תליא, הרברים תלויים (וקשורים) זה בזה
43 שדוקא כפי שהתורה באה לפעול בעולם, כפי שירדה למטה
- דוקא, במעמד ומצב ש"למצרים ירדתם, ויצר-הרע יש
ביניהם⁴⁸ (וכספוד הגמרא: "בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי
השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבוננו של עולם, מה לילוד אשה בנינו? אמר
להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות
ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא
העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם,
מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי
תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל
הארץ אשר תנה הודך על השמים?
אמר לו הקדוש-ברוך-הוא למשה:
החזר להן תשובה... אמר לפניו: ריבוננו
של עולם, תורה שאתה נותן לי מה
כתיב בה, אנכי ה' אלוקיך אשר
הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן:
למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם?
תורה למה תהא לכם?... מיד הודו לו
להקדוש-ברוך-הוא (...), דווקא על-ידי
התורה באופן כזה אפי' לוקחים
"תופסים" וקולטים ומביאים לידי
גילוי בעולם את פנימיות ועצם
התורה, כפי שנגעלמה מעין
כל חי והיא למעלה מהעולם לגמרי.
(ה) אמנם אף ש"רוצים אנו
בני ישראל ליגע בתורה יומם
ולילה" (פיון שדוקא על-ידי
התורה פועלים בעולם
שתושלם בו פונת הבריאה,
כנ"ל), מפל-מקום אין לנו
פנאי ואין אנו יכולים לבצע את
הרצון הזה בפועל (ועל כך נשאלה
השאלה, אם הדבר מחוייב על פי תורה
מדוע לא יפנו את הזמן הנדרש לכך,
והוסבר שגם על פי תורה אפשר ללמוד
תורה בקביעת עתים וזמנים מסויימים
בלבד).
והענין בזה, שמצד זה גופא
עצמו שענין התורה הוא
לפעול בעולם, ולהשלים את
כונת הבריאה, יש תפיסת מקום
למציאות העולם, שלכן שגם על-פי התורה יש נתינת מקום
לעולם, הגה גם על-פי התורה יש סדר עבודה ראוי ונכון באופן
דהנהג בהם מנהג דרך ארץ⁴⁹, של עיסוק במלאכה ובמסחר לצורכי
פרנסה, ולא רק עבודת ה' באופן שהעסק בתורה הוא יומם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְלִילָה לֹא כָל עִסוֹק בְּעִינֵי הָעוֹלָם. וְעַד כְּדֵי כֶּךָ, שְׁאִפִּילוּ מִי
2 שְׁתוּרְתוֹ אוֹמְנָתוֹ⁵⁰ ואִינן מִתְעַסְק כָּלל בְּעִינֵי הָעוֹלָם, גַּם הוּא צָרִיף
3 לְלִמּוּד תּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל שִׁכּוּת לְעוֹלָם, כִּךְ שְׁתוּרְתוֹ תִּשְׁפִּיעַ
4 בְּעוֹלָם וְתַפְעַל בְּעוֹלָם, שְׁנֵהוּ גַם דִּיוֹק הֶלְשׁוֹן תּוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ,
5 עַל-דֶּרֶךְ מֵאֲמֵר רַבּוֹתֵינוּ
6 וְ"ל⁵¹ עַל הַפְּסוֹק³⁸ שֶׁהַתּוֹרָה
7 אוֹמֶרֶת עַל עֲצֻמָּה וְאֶהְיָ אֶצְלוֹ
8 אֶצֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲמוֹן,
9 הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת אֲנִי הֵייתִי כָּלִי
10 אֲמַנְתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה בְּכִרְיָאֵת
11 הָעוֹלָם, כְּלוֹמֵר שְׁבִירָאֵת הָעוֹלָם
12 מִלְּכַתְחִילָה הֵייתָ עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה וְזֵהוּ
13 גַּם הַפִּירוּשׁ דְּתוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ,
14 שְׁלִימוּד הַתּוֹרָה שְׁלוֹ פּוֹעַל
15 בְּעוֹלָם כִּי הַתּוֹרָה הִיא עַל-דֶּרֶךְ כָּלִי
16 הָאוֹמְנָת שֶׁל הָאוֹמֵן הַעוֹשֶׂה מֵלֹאכֶתוֹ,
17 וְכֵן בְּעִינֵינוּ שְׁלִימוּד הַתּוֹרָה וְהִיגִיעָה
18 בְּתוֹרָה מִשְׁלִימִים אֵת כּוֹנֵת הַבְּרִיאָה.
19 וְזֵהוּ יוֹכֵן מֵה שְׁמַצִּינוּ⁵² שְׁגַם
20 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי שֶׁהִתָּה
21 תּוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ⁵⁰ וְלֹא עִסַּק כָּלל
22 בְּשׁוּם דָּבָר מְעִינֵי הָעוֹלָם הִיָּה
23 מִתְּפַלֵּל פֶּעַם אַחַת בְּשָׁנָה,
24 וְהֵינּוּ לְפִי שְׁגַם אֶצֶל מִי
25 שְׁתוּרְתוֹ אוֹמְנָתוֹ בְּאוֹפֶן הַכִּי נִעְלָה
26 וְהַתּוֹרָה הִיא כָּלִי הָאוֹמְנָת שֶׁדִּרְכוֹ הוּא
27 עוֹבֵד אֵת ה' וּמִשְׁלִים אֵת כּוֹנֵת
28 הַבְּרִיאָה, גַּם אֶצֶל צָרִיף לְהִיּוֹת
29 הַלִּימוּד בְּאוֹפֶן שֶׁהַתּוֹרָה
30 תִּפְעַל בְּעוֹלָם, וְלִכְּנָן הִיָּה גַּם
31 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי מוֹיָכֶרָה
32 לְהַתְּפַלֵּל עַל-כָּל-פָּנִים פֶּעַם
33 אַחַת בְּשָׁנָה כְּדֵי שְׁתוּרְתוֹ לֹא תִהְיֶה
34 דָּבָר מִנּוּתָק לְגַמְרֵי מֵהָעוֹלָם.
35 וְזֵהוּ שְׁאֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל "רוֹצִים
36 אֲנִי כו' אֶבֶל אֵין לָנוּ פְּנָאִי",
37 דְּמַפְּיֵין שְׁמַצֵּד פְּעוּלַת הַתּוֹרָה
38 בְּעוֹלָם יֵשׁ תְּפִיסַת מְקוֹם
39 לְמַצִּיאוֹת הָעוֹלָם, הֵנָּה אֲמַנָּה
40 מִצַּד הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה אִפְשָׁר וְצִרִין
41 שֶׁעֲבֹדֶת ה' וּמִלּוֹי הַשְּׁלִיחוֹת בְּעוֹלָם
42 יִהְיוּ רַק עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, אֲבָל
- מִצַּד הַהֶעָלָם וְהַהֶסְתֵּר שְׁבָעוֹלָם, עוֹלָם מִלְּשׁוֹן הָעָלָם⁵³, יָכוֹל לְהִיּוֹת מִעֲמֵד וּמַצֵּב שְׁ"אֵין לָנוּ פְּנָאִי" בְּמוֹכָן זֶה שְׁאֵין אֵת
הַכּוֹחַ וְהִיכוּלַת לַעֲבֹדָה זֶה (וְעַד לְהַעֲדָר הַפְּנָאִי כְּפִשּׁוּטוֹ) לִיגַע
בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה.
(ו) וְעַל זֶה "אֲמֵר לָהֶם
הַקֶּב"ה, קִיֵּמוּ מִצְּוֹת תְּפִילִין,
וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילוֹ
אֲתֶם יֹגְעִים בַּתּוֹרָה יוֹמָם
וְלַיְלָה", שְׁמֵזָה מוֹיָכֵן, שְׁמַצֵּד
תְּפִילִין שִׁכְתָּ לְלִימוּד הַתּוֹרָה
(וּבִפְרָט עַל-יְדֵי-זֶה שְׁאֲמֵר
לָהֶם הַקֶּב"ה כו' מַעֲלָה אֲנִי
עֲלֵיכֶם כו', שֶׁהָרִי דְּבוּרוֹ שֶׁל
הַקֶּב"ה חֲשִׁיב נַחֲשֵׁב כְּמוֹ
מַעֲשֶׂה⁵⁴ וְכִיוֹן שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא
אֲמֵר שִׁיחֲשִׁיב אֵת מִצְּוֹת תְּפִילִין כְּמוֹ
לִימוּד הַתּוֹרָה, כִּךְ זֶה בְּפוֹעַל), אֶבֶל
אֶף-עַל-פִּי-כֵן עִם כָּל מַעֲלַת שֶׁל
מִצְּוֹת תְּפִילִין וְיָחַד עִם זֶה שֶׁפְּעוּלַתָּה
דּוֹמָה לַפְּעוּלַת לִימוּד הַתּוֹרָה אֵין זֶה
כְּמוֹ לִימוּד הַתּוֹרָה מִפְּשָׁ, אֶלָּא
רַק מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם
כְּאִילוֹ כו'.
וְלַהֲעִיר שְׁעַל-דֶּרֶךְ-זֶה מַצִּינוּ
בְּנוֹגַע לְסִפְר תְּהִלִּים [וְעַל-פִּי-
זֶה יוֹמְתֵק יוֹכֵן בְּצוּרָה יוֹתֵר נְעִימָה
וּמִתְקַבֵּל שְׁמַאֲמֵר זֶה הוֹבָא
בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים דְּוָקָא וְלֹא
בְּמִדְרַשׁ אַחֵר], דִּהְנֶה סִפְר
תְּהִלִּים הוּא הַמְּמוֹצֵעַ בֵּין
תּוֹרָה לְתַפְלָה, שְׁמַצֵּד אַחַד עֲנִינֵי
תּוֹרָה וּמַצֵּד אַחַד עֲנִינֵי תְּפִילָה שֶׁהָרִי
סִפְר תְּהִלִּים הוּא אֶחָד מִכ"ד
עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע פְּתָבֵי קוּדֶשׁ

מַעֲשֶׂה⁵⁴), אֶבֶל אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵין זֶה כְּמוֹ לִימוּד הַתּוֹרָה מִפְּשָׁ, אֶלָּא רַק מַעֲלָה
אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילוֹ כו'.

וְלַהֲעִיר שְׁעַל-דֶּרֶךְ-זֶה מַצִּינוּ בְּנוֹגַע לְסִפְר תְּהִלִּים [וְעַל-פִּי-זֶה יוֹמְתֵק
שְׁמַאֲמֵר זֶה הוֹבָא בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים דְּוָקָא], דִּהְנֶה סִפְר תְּהִלִּים הוּא
הַמְּמוֹצֵעַ בֵּין תּוֹרָה לְתַפְלָה, שֶׁהָרִי סִפְר תְּהִלִּים הוּא אֶחָד מִכ"ד פְּתָבֵי קוּדֶשׁ

(50) שבת יא, א. (51) ב"ר פ"א, א. (52) ראה רבינו יונה ברכות ח, א (ד"ה אלא ביני). (53) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.
(54) ראה ב"ר פמ"ד, כב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 שנינו באויר העולם, לעדן ולזכך אותו עד שיהיה מקום ראוי לגילוי
42 אלוקות שלמעלה מהעולם מה-שאיין-בן במצות תפילין, אף
43 שפועלת בעולם, כמו שכתוב⁶⁰ וראו כל עמי הארץ כי שם
44 הו' נקרא עליך ויראו ממך, ואמרו רבותינו ז"ל⁷ אלו
45 תפילין שבראש, ואם כן גם

46 למצוות תפילין יש בהחלט פעולה
47 והשפעה בעולם, אין זו פעולה
48 של שנינו העולם
49 (איבערמאכן וועלט לשנות
50 ו'להפוך' את העולם), אלא ויראו
51 ממך בלבד בעוד שהם, האומות
52 עמי הארץ, נשארים כפי שהיו. ועוד
53 זאת, שבמצות תפילין
54 הפעולה היא ב"עולם קטן -
55 זה האדם"⁶¹, שתהיה אצלו
56 אצל האדם המניח תפילין המושבת

57 המוחין במדות. וכמבאר
58 בדרושי מאמרי חסידות⁶²
59 בבאור מאמר הזהר פ'רשת
60 וא'תחנן⁶³ בענין התפילין,
61 שד' הבתים וד' הפרשיות
62 הם כנגד ד' מוחין, חכמה, בינה
63 ודעת הנחלקת לשתיים (כי היא כוללת
64 חסד וגבורה) וענין הרצונות
65 שגמשכות מן הבתים
66 ומשתלשות למטה הוא המושבת
67 המוחין למדות⁶⁴. וזהו גם
68 טעם הדין שקדושת
69 הרצונות היא פחותה
70 מקדושת הבתים⁶⁵ עצמם,
71 משום שענין הרצונות הוא
72 ההמשכה למטה מן המוחין
73 ואילו הבתים (והפרשיות) הם כנגד
74 המוחין עצמן. אלא שעל-ידי
75 הפעולה של המשכת המוחין
76 במדות באדם הנקרא "עולם קטן"

1 שבתורה⁵⁵, ויחד עם זה, ענינו של ספר תהלים הוא
2 תהילות ותשבחות לקדוש-ברוך-הוא (פדאי'תא כמובא בגמרא
3 בבב'רכות⁵⁶ בשייכות לפסוק בתהלים "חצות לילה אקום להודות לך על
4 משפטי צדקך" שער חצות הלילה היה דוד המלך עוסק בתורה, ומחצות היה
5 עוסק ב"תהלות ותשבחות"), שזהו

6 פללות ענין התפלה התוכן
7 הכללי של התפילה הוא להודות ולהלל
8 לה'. ואף-על-פי-כן, יש בו
9 בספר תהלים גם מעלת ההבנה
10 והשגה שבתורה (שהמקור
11 והשושן שלה הוא בחינת חכמה
12 שלמעלה), כפי שבקש דוד
13 המלך עליו-השלוש יהיו
14 לרצון אמרי פי גו'⁵⁷, שיהיו
15 קורין בהם כו' באמרי פיו, היינו
16 ספר תהלים, ונוטלין עליהן

17 ש'כר כנגעים וא'הלות⁵⁸ שהם
18 הלכות בתורה (וכמו שנתבאר
19 במקום אחר⁵⁹ מה שנקט
20 נגעים וא'הלות דוקא ולא
21 עניינים אחרים בהלכות התורה).

22 ויש להוסיף ולבאר טעם
23 החילוק ההבדל בין ענין
24 הגיעה בתורה יומם ולילה
25 למצות תפילין, שאמנם "מעלה
26 אני עליכם כאלו אתם יגיעים בתורה",
27 אבל כאמור עדיין אין זה כלימוד
28 התורה ממש שבנוגע ליגיעה
29 בתורה יומם ולילה, הנה
30 מצד ג'דרי העולם מלשון העלם
31 והסתה, כאמור, יכולה להיות
32 המגיעה שתעכב מלימוד התורה
33 ש"אין לנו פנאי", מה-
34 שאין-בן בנוגע למצות
35 תפילין שלא ייתכן מצב של מניעה
36 מהנחת תפילין בפועל (ובענין זה יש
37 מעלה במצוות תפילין על לימוד
38 התורה), כפי שממשיך ומבאר.

39 והענין בזה, שבלימוד
40 התורה הפעולה היא לפעול

(55) ב"ב יד, ב. (56) ג, ב. ז, ב. (57) תהלים יט, טו. (58) מדרש תהלים א. יל"ש שם רמז תריג. (59) ראה "רשימות" חוברת נב ע' 7 ואילך. (60) תבוא כח, י"ד. (61) תנחומא פקודי ג. זח"ג רנו, ב. תקו"ז תס"ט ק, ב. קא, א. וראה אדר"ב פל"א. (62) סידור שער התפילין ו, ג ואילך. אמרי בינה שער התפילין קט, א ואילך. (63) רסב, א. (64) ראה סה"מ תרפ"ז ס"ע קמב. תרח"ץ ע' נז. תרצ"ט ע' 159. ועוד. (65) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סכ"ח סו"ס ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נפעל גם בעולם, דכיון ש-אֵת העולם נתן בלפם⁶⁶,
 2 הקדוש-ברוך-הוא נתן בלב האדם את הכוח לפעול ולהשפיע בעולם, הנה
 3 על-ידי שהאדם פועל בעצמו, בד' היסודות המרכיבים את
 4 הבריאה אשר-רוח-מים-עפר שבו, באדם עצמו, הרי זה נמשך גם
 5 בכללות העולם כולו המורכב
 6 גם הוא מד' יסודות אלו
 7 (פמבאר ברמב"ם הלכות
 8 יסודי התורה⁶⁷) שגם בכללות
 9 העולם תהיה הנמשכת המוחין
 10 במידות.
 11 וכיון שה'תפיסת מקום' של
 12 מציאות העולם מצד הצורך
 13 בפעולה לשנות את העולם
 14 היא בלימוד התורה דוקא,
 15 כמבואר לעיל שדווקא בלימוד התורה
 16 משלימים את כוונת הבריה, לכן
 17 הנה דוקא בנוגע ללימוד
 18 התורה יכולה להיות מניעה
 19 מצד גדרי העולם, ש"אין
 20 לנו פנאי" (אלא שמכל-מקום ישנו
 21 מענה של הקדוש-ברוך-הוא למצב זה
 22 ואין בכל זאת משלימים את כוונת
 23 הבריה).
 24 ועוד יש לומר בחילוק שבין
 25 לימוד התורה למצות
 26 תפילין⁶⁸, שהמשכת המוחין
 27 במדות על-ידי התורה היא
 28 בבחינת 'זעיר-אנפין ונוקבא'
 29 (יוקם כנגד 'זעיר אנפין', ששת
 30 המידות ולילה כנגד 'נוקבא'), מידת
 31 המלכות דאצילות, כפי שהם
 32 בעולם האצילות, הראשון והנעלה
 33 מארבעת העולמות הרוחניים הכלליים
 34 אצילות-בריה-יצירה-עשיה וכן
 35 הוא בענין ראשית תבואתה
 36 (פנ"ל (סעיף ג) בענין ב'
 37 ראשית, תורה וישראל,
 38 שהוא ענין הפעולה דישראל
 39 על-ידי התורה שאף היא פועלת
 40 פעולה זו עצמה של זעיר-אנפין
 41 ונוקבא, כמבואר לעיל), תבואת
 42 ה', ה' אחרונה דשם הוי',
- ספירת המלכות, כמבואר בקבלה וחסידות שארבעת האותיות של שם
 הוי' רומזות לעשר הספירות (יו"ד - חכמה, ה' ראשונה - בינה, וא"ו -
 מידות, ה' אחרונה - מלכות) הרי זה כפי שהיא ספירת המלכות
 בעולם האצילות. וכידוע⁶⁹ בקבלה וחסידות שיש בספירת
 המלכות ב' מדרגות, א' כפי
 שהיא המלכות בעולם
 האצילות, שאז נקראת אנכי
 שלומי אמוני ישראל⁷⁰, וב'
 כפי שיוֹרֶדֶת המלכות לבריה-
 יצירה-עשיה. ופעולת התורה
 המחברת בין זעיר-אנפין ומלכות היא
 בספירת המלכות כפי שהיא
 באצילות. מה-שאין-כן
 המשכת המוחין במדות על-
 ידי מצות תפילין היא גם
 בספירת המלכות כפי
 שיוֹרֶדֶת לבריה-יצירה-
 עשיה. וזהו הטעם שהמניעה
 שצדד גדרי העולם ש"אין
 לנו פנאי" שיכת רק בלימוד
 התורה ולא במצות תפילין,
 כיון שעל-ידי התורה לא
 נעשית ההמשכה למטה
 בעולם, וכיון שזו המשכה שלא
 יורדת ומאירה לעולם, העולם לא
 מתבטל מפניה ועלול למנוע אותה
 אלא על-ידי מצות תפילין
 דוקא והארת המוחין במידות כפי
 שהיא כן יורדת לעולם פועלת בעולם
 ומאירה בו באופן שאין הוא מנוע
 מהארע וזו להאיר.
- ז) והנה ענין המשכת המוחין
 במדות שנעשית על-ידי
 הנחת תפילין - מתחיל ביום
 הבר-מצוה, כשנעשה האדם בן
 י"ג שנה ויום אחר, שאז

(66) קהלת ג, יא. וראה גם לקו"ת במדבר ה, ב. (67) פ"ד ה"א. (68) קטע זה לא הי' ברור בזכרון השומעים (המו"ל).

(69) לקו"ת שה"ש ח, ב ואילך. ובכ"מ. (70) שמואל ב, כ, יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נַעֲשֶׂה בַּר דַּעַת⁷¹, והמוחין שלו מגיעים לשלמות מסוימת וְאִזְ צָרִיף
2 לְהַמְשִׁיךְ הַמוּחִין בַּמַּדּוֹת, וקודם לכן אין בו מוחין במדרגה שיכולים
3 לפעול ולהמשיך שְׁזָהוּ גַם מֵה שְׂכָתוֹב⁷² וְחֻזְקָתָהּ וְהִיטָה לְאִישׁ⁷³,
4 לפי פשוטו הם דברי דוד המלך בצוואתו לשלמה בנו כיצד לנהוג לאחר מותו.
5 ולענין המשכת המוחין במידות, יש
6 לפרש את הכתוב דֶּהֱתוֹאֵר אִישׁ
7 מוֹרָה עַל תּוֹקֶף הַמַּדּוֹת⁷⁴,
8 כְּמֵאמַר כָּאִישׁ גְּבוּרָתוֹ⁷⁵, והרי
9 גבורה היא מידה של תוקף וחוזק,
10 וְהִנֵּנוּ, שְׂאֵז במלאות לאדם שלוש
11 עשרה שנים, נִיתָנִים לוֹ הַפְּחוֹת
12 לַפְּעוּל בְּעֻנְיֵי הַמַּדּוֹת, לְבָרַר
13 להפריד את הטוב מהרע ולהעלות אֶת
14 הַצָּרִי-הָרַע דְּאֶקְדָּמִי
15 טַעֲנִיתִיָּה⁷⁶, שבא לאדם מיד
16 שנולד, לא כמו היצר הטוב שנכנס
17 בשלימות בגיל בר-מצוה ואם כן נמצא
18 שהיצר הרע מקדים לשטח את
19 טענותיו, ובכל זאת מבררים גם אותו,
20 וְעַל-יְדֵי-זֶה עַל-יְדֵי בִיּוּר הַיֵּצֶר
21 הרע לַפְּעוּל גַּם בְּבִירוֹ הָעוֹלָם.
22 וְעַל-פִּי הָאָמֹר לְעִיל שְׁעִיקָר
23 הָעֻנְיָן דְּבִירוֹ הָעוֹלָם נַעֲשֶׂה
24 עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה, יותר מאשר על
25 ידי מצות תפילין, מוֹדָגֵשׁ בְּבִר-
26 מִצְוָה גַּם עֻנְיָן הַתּוֹרָה, שְׁזָהוּ
27 שְׁהַמְצָוָה הָרָאשׁוֹנָה שְׁמַתְחִיב
28 בָּהּ כְּשֶׁנַּעֲשֶׂה גְדוֹל מִיד עַם
29 תחילת היממה שבה חל יום ההולדת
30 ה"ג היא מִצְוָת קְרִיאַת-שְׁמַע
31 (וְכַמְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר⁷⁷
32 שְׁזָהוּ הַטַּעַם שֶׁהַתְחַלְתָּ הַשָּׁם
33 הִיא מֵאִמְתִּי קוֹרִין אֶת שְׁמַע
34 בְּעֶרְבִית, כי זו המצווה הראשונה
35 שבה האדם מתחייב עם כניסתו
36 למצוות), שְׁנוֹסָף עַל עֻנְיָן
37 ה'מִסִּירָת נֶפֶשׁ' שְׁבִקְרִיאַת-
38 שְׁמַע, ככתוב כָּל לִבְךָ וּבָכָל
39 נִפְשְׁךָ וּבָכָל מְאֹדָךְ⁷⁸, וחכמינו
- ז"ל למדו מכאן שאהבת ה' צריכה להיות עד כדי מסירות נפש יֵשׁ בָּזָה
בקריאת שמע גַּם עֻנְיָן הַתּוֹרָה, כְּדֹאִיתָא כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּתַלְמוּד
ירושלמי⁷⁹ בְּבִיאוֹר טַעֲמִיהָ טַעְמוֹ דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי
שְׂאִין מִפְּסִיקִין מִתְּלַמּוּד תּוֹרָה לְקְרִיאַת-שְׁמַע, כִּי זֶה שִׁינוֹן
זֶה שִׁינוֹן, צִוִּי הַתּוֹרָה "וְשִׁנַּנְתָּם"
מתייחס הן ללימוד התורה והן לקריאת
שמע, וְאִין מְבַטְלִין שִׁינוֹן מִפְּנֵי
שִׁינוֹן.
ובפְּרָטִיּוֹת יוֹתֵר, יִשְׁנוּ עֻנְיָן זֶה
של לימוד התורה ופעולתו בְּמִצְוֹת
תְּפִלִּין גּוֹפֵא עֲצֻמָּה, שְׁזָהוּ
הַחִילּוּק בֵּין תְּפִלִּין שֶׁל יָד
שְׁכָנְגֵד הַלֵּב, שְׁעִינוֹ עֲבוֹדַת ה'
באמצעות הרגש עבודת המסירות נפש
של קריאת שמע, לְתְּפִלִּין שֶׁל
רֹאשׁ שְׁכָנְגֵד הַמֶּחֶ, שְׁהוּא
עֻנְיָן הַתּוֹרָה⁸⁰.
וְזָהוּ גַּם שְׁעִיקָר הַבִּירוֹר של
היצר הרע, ושל העולם בכלל, נַעֲשֶׂה
עַל-יְדֵי תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ
(תּוֹרָה), שְׁלֹכֵן סֵדֶר הַנְּחֻתָן
הוּא בְּאֹפֶן שְׁמַקְדִּימִין
תְּפִלִּין שֶׁל יָד לְתְּפִלִּין שֶׁל
רֹאשׁ, כִּי תְּפִלִּין שֶׁל יָד הוּא
עֻנְיָן 'יְחֻדָּא תַּתְּאָה', יְחֻד
תַּחְתּוֹן, הֵינּוּ אַחְדוּת ה' בדרגה נמוכה,
כך שישנו ביטול של האדם ושל
העולם לאלוקות, אבל הביטול אינו
מוחלט אֲתַפְּכָא עֲבוֹדַת ה' בְּאֹפֶן
שהאדם כופה את עצמו להתבטל
לרצון ה' אבל עדיין לא חל בו שינוי
בעצם מהותו. וְתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ
הוּא עֻנְיָן 'יְחֻדָּא עֵילָא'⁸¹,
אַחְדוּת ה' בְּאֹפֶן הַנְּעִלָה, כאשר האדם
והעולם בטלים לאלוקות בביטול
מוחלט אֲתַהֲפָא לאחר שכל מהותו
התהפכה מרע לטוב [אף שְׁבִקְרִיאַת
אַחֵר מְבָאָר שְׁבִי-יְחֻדָּא
עֵילָא' לְאַמְתָּתוֹ שְׁהוּא

(71) ראה קונטרס התפילה ע' 15 ואילך. סה"מ עת"ר ע' קטו. לקו"ש חט"ו ע' 289 ואילך. אנציק' תלמודית ערך גדול בתחלתו. וש"נ. (72) מלכ"ס-א, ב. (73) ראה ד"ה וחזקת והיית לאיש די"ט תמוז (לעיל ע' 289). לקו"ש חט"ו שם. (74) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 96 ואילך. (75) ספר שופטים ח, כא. (76) ראה זח"א קעט, סע"א ואילך. (77) ראה חידושי הרי"ם ריש מס' ברכות. לקו"ש חט"ט ע' 590 בהערה. שיחת י"ב תמוז סס"ב (לעיל ע' 253). (78) ואתחנן ו, ה. (79) ברכות פ"א ה"ב. (80) ראה גם לקו"ש חט"ט ע' 53. (81) ראה אוה"ת ואתחנן ע' שלד ואילך. ע' שמו. שה"ש ע' תשל ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באַצילות העולם שבו הביטול לאלוקות הוא ביטול מוחלט בתכלית ללא
2 כל נתינת מקום של מציאות של היפך הקדושה לא שׁיף אפילו ענין
3 אתהפכא רע לטוב וחושך לאור, משום שׁבאצילות לא יגורף
4 רע⁸² ומלכתחילה אין מציאות בלתי רצויה], וְהָרִי שְׁלֵמוֹת הַבְּרוּר
5 של הרע והחושך והעלאתו לקדושה
6 הוא באופן שׁל אתהפכא 1 באַצילות לא שׁיף אפילו ענין אתהפכא, משום
7 דִּקְא כאשר הרע עצמו נהפך לטוב 2 שׁבאצילות לא יגורף רע⁸²], וְהָרִי שְׁלֵמוֹת הַבְּרוּר
8 והחושך עצמו נהפך לאור. 3 הוא באופן שׁל אתהפכא דִּקְא.
9 (ח) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה עִם עֲנִינוּ 4 (ח) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה עִם עֲנִינוּ שׁל בַּעַל הַגְּאוּלָּה
10 שׁל הרבי הרי"צ בַּעַל הַגְּאוּלָּה 5 דִּי"ב תַּמּוּז, הַמְרוּמָז בְּשִׁמּוֹ, 6 עֲנִינוּ שׁל יוֹסֵף הוּא כְּמוֹ שִׁפְתוֹב⁸³ אֵלָּה תוֹלְדוֹת
11 דִּי"ב תַּמּוּז, הַמְרוּמָז בְּשִׁמּוֹ, 7 יַעֲקֹב יוֹסֵף, וּמִבְּאֵר בְּזֶה⁸⁴ שְׁהוּא עֲנִינוּ הַהִמְשָׁכָה
12 "יוסף יצחק", שְׁהִי עֲנִינוּ שׁל 8 (דִּיעֵקֶב) בְּכִרְיָא־הַיְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּבְאֹפֶן דִּיִּסּוֹף
13 יוֹסֵף הוּא כְּמוֹ שִׁפְתוֹב⁸³ אֵלָּה 9 הוּי' לִי בֶן אַחֲרִי⁸⁵, כְּפִירוֹשׁ אֲדַמּוּר' הַצִּמּח
14 תוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, וּמִבְּאֵר 10 צִדְקָ⁸⁶ לַעֲשׂוֹת מִה' אַחֲרִי' בֶּן, שְׁהוּא עֲנִינוּ
15 בְּזֶה⁸⁴ בתורת החסידות שְׁהוּא 11 הַתְּשׁוּבָה, בְּחִינַת אֲתֵּהפְכָא. וְעִנֵּן זֶה מִמְּשִׁיכִים
16 עֲנִינוּ הַהִמְשָׁכָה (דִּיעֵקֶב) 12 וּפּוֹעֲלִים גַּם בִּימֵי בֵּין הַמְּצָרִים (וּבִפְרָט עַל־יְדֵי
17 ה"תולדות" שלו) בְּכִרְיָא־ 13 הַנַּחַת תְּפִילִין, שְׁעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים לְהִיּוֹת
18 יַצִּירָה־עֲשִׂיָּה, וּבְאֹפֶן דִּיִּסּוֹף 14 "הַקֶּב"ה מִנִּיחַ תְּפִילִין", כּוֹלֵל גַּם תְּפִילִין שׁל
19 הוּי' לִי בֶן אַחֲרִי⁸⁵, כְּפִירוֹשׁ 15 רֹאשׁ, בְּחִינַת אֲתֵּהפְכָא), שְׁיָקוּם הַיַּעוֹד וְהַפְּכָתִי
20 אֲדַמּוּר' הַצִּמּח צִדְקָ⁸⁶ 16 אֲבָלָם לְשִׁשׁוֹן⁸⁷, וְיִהְיֶה כּוֹמֵר אֵלּוּ לְשִׁשׁוֹן וְלִשְׁמֻחָה⁸⁸, בְּגְאוּלָּה הָאֲמַתִּית
21 לַעֲשׂוֹת מִה' אַחֲרִי' בֶּן, שְׁהוּא 17 וְהַשְׁלָמָה, וְכִמּוֹ בְּגְאוּלָּת י"ב תַּמּוּז שְׁהִיָּה בְּאֹפֶן דִּי־הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ⁸⁹,
22 עֲנִינוּ הַתְּשׁוּבָה, בְּחִינַת 18 וּבְאֹפֶן שְׁרָאוּ כָּל אֶפְסִי אֶרֶץ כּוֹ'⁹⁰, וְעַד שֶׁהֵם בְּעֶצְמָם הוֹדּוּ שְׁהִיָּה זֶה בְּאֹפֶן
23 אֲתֵּהפְכָא באופן של שינוי מהותי 19 נָסִי (כְּמִבְּאֵר לְעִיל⁹¹), וְ"כֵן תִּהְיֶה לָנוּ", שְׁיָקוּם הַיַּעוֹד וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ
24 מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה. 20 כָּל בֶּשֶׁר יַחְדּוֹ כִּי פִי הוּי' דְּבִרָ⁹², בְּגְאוּלָּה הָאֲמַתִּית וְהַשְׁלָמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ
25 וְעִנֵּן זֶה מִמְּשִׁיכִים וּפּוֹעֲלִים 21 צִדְקָנוּ. 2
26 גַּם בִּימֵי בֵּין הַמְּצָרִים הימים 22
27 שְׁכִין שְׁבָעָה עֶשֶׂר בַּתְּמוּז לַתְּשַׁעָה בָּאב, 23
28 הַתְּקִיפָה שְׁבָה נֶאֱמַר הַמֶּאֱמָר 24
29 (וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הַנַּחַת 25

(82) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. (83) וישב לו, ב. (84) ד"ה תפילין דמארי עלמא תרנ"ג (סה"מ תרנ"ג ע' רס). וראה גם ביאורי הזוהר פ' ויחי - לאדמו"ר האמצעי כט, ד ואילך. ולאדמו"ר הצ"צ ח"א ע' קסח ואילך. אוה"ת ויחי שפה, ב ואילך. ועוד. (85) ויצא ל, כד. (86) אוה"ת ויצא רכ, א. וראה סה"מ תרס"א ע' קסד. תרס"ח ע' ל. (87) ירמ' לא, יב. הובא בטור או"ח סו"ס תקפ. (88) ראה רמב"ם הל' תעניות בסופו. (89) ע"פ תהלים קיח, כג. (90) תהלים צח, ג. (91) בשיחות ד"ב תמוז (לעיל ע' 213 ואילך. ע' 240 ואילך). (92) ישע' מ, ה.

המשך ביאור למס יומא ליום רביעי עמ' א

- 1 הברייטא מִתְּנִיתִין, דְּאִיקֻמָּא - שהעמדנו בכוננתה שהשיעור
2 בְּכַד שְׁרָאָה כמלא לוגמיו, ולא מלא לוגמיו ממש, הָכִי נָמִי - כך
3 גם נפרש את הברייטא, שהשיעור בְּכַד שְׁרָאָה כמלא לוגמיו.
4 מקשה הגמרא: אִי הָכִי, הֵינּוּ שִׁטַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאמר 'כמלא
5 לוגמיו'. מתרצת הגמרא: אִיָּא בִּנְיִיחוּ - ההבדל בין השיטות הוא
6 בְּמֵלֶא לִוְנָמִי דְּחֹק - שאין צידו מלא לגמרי, רבי אליעזר מחייב
7 גם בשיעור כזה, אבל לבית הלל אינו חייב אלא בכמלא לוגמיו
- 8 בריוח.
9 מִתְּנִיתִין לֵה רַב הוֹשַׁעִיא, אִם כֵּן, שלבית הלל השיעור הוא כמלא
10 צד אחד של פיו, שהוא באדם בינוני פחות מרביעית, הוּא לִיָּה
11 מחלוקת זו מְקוּלֵי בֵּית שְׁמַאי וּמַחֲזִיקֵי בֵּית הֶלֶל - מן הדינים שבית
12 שמאי מקילים ובית הלל מחמירים, שהרי בית שמאי מחייבים רק
13 בשיעור רביעית. ואם כן, היה לו לתנא לשנות את דבריהם
14 במסכת עדיות עם שאר המחלוקות שבית הלל לחומרא. אָמַר לִיָּה,

בס"ד. שיחת ש"פ פינחס, מבה"ח מנחם-אב ה'שי"ת*.

- 1 א. אודות חודש אב – שביום הש"ק זה מברכים חודש אב – איתא במאמר של אדמו"ר (מהורש"ב)
- 2 נ"ע¹ שלכאורה אינו מובן מה שהחורבן הי' בחודש אב שענינו רחמים:
- 3 אב – מורה על רחמים, כמ"ש² "כרחם אב". וגם סדר האותיות דתיבת אב, א' ב', מלמעלה למטה,
- 4 מורה על רחמים, כדאיתא בזהר³ שסדר האותיות מלמטה למעלה הוא דינים וגבורות, ומלמעלה למטה
- 5 הוא רחמים, שלכן, בחודש תשרי, שסדרו מלמטלמ"ע, ת' ש' ר', העולם נידון⁴, וחודש אב, שסדרו
- 6 מלמעלמ"ט, א' ב', הוא רחמים.
- 7 ואיך יתכן שהחודש שאירעו בו כו"כ ענינים של פורעניות - חורבן בית ראשון ושני, וכן חטא
- 8 המרגלים שהי' המקור על החורבן, וכל החמשה דברים שנימנו במסכת תענית⁵ - נקרא בשם אב שמורה
- 9 על רחמים דוקא?
- 10 ומבאר בהמאמר שזהו ע"ד "שמע בני מוסר אביך"⁶, "ואוהבו שוחרו מוסר"⁷, שבחיצוניות הו"ע של
- 11 דין וגבורה, אבל בפנימיות הו"ע של רחמים.
- 12 ב. ויש לומר הענין בזה:
- 13 האמת היא שכל הענינים הם רחמים, שהרי מאתו ית' לא תצא הרעות⁸, ובפרט ההנהגה עם עמו
- 14 ישראל שהם בניו וצאן מרעיתו, ה"ה בודאי בחסד וברחמים, אלא, שיש רחמים נגלים, ויש רחמים גדולים
- 15 יותר, למעלה מסדר השתלשלות, שבגלל גודל מעלתם אינם יכולים להתגלות, כי אם בלבוש של דין
- 16 דוקא.
- 17 וההסברה בזה:
- 18 הצורך ברחמים גדולים דוקא הוא כשיש מעמד ומצב של דין, ואז אי אפשר שיתגלו הרחמים כמו
- 19 שהם, כיון שישנה ההתנגדות של מדת הדין, ולכן צריכים הרחמים להתעלם בלבוש של דין דוקא.
- 20 וכשהרחמים מתעלמים בלבוש של דין – שעיי"ז מפצים את מדת הדין שלא תהי' לה התנגדות – אזי
- 21 ישנה מעלה נוספת, שיכולים להמשיך רחמים גדולים ביותר, עד אין-סוף⁹.
- 22 ולכן נקרא חודש זה בשם אב שמורה על הרחמים – כי, עניני הפורענות הם לבוש של דין שבו
- 23 מתעלמים רחמים גדולים ביותר.
- 24 ג. ובזה ניתוסף בשבת מברכים החודש – שמברכים חודש מנחם אב:
- 25 שמו של החודש בנוגע לשטרות ע"פ תורה, כמו בכתיבת גט, הוא "אב" (כלי תיבת מנחם), אבל
- 26 בברכת החודש מנהג ישראל (תורה הוא) שקורין שמו של החודש "מנחם אב"¹⁰.
- 27 ובטעם הדבר יש לומר:
- 28 הכוונה דברכת החודש היא להמשיך בכל החודש (כולל גם הימים שלפני ר"ח שהם ימי ההכנה
- 29 לחודש) הענין ד"לישועה ולנחמה", אשר, כללות ענין ה"נחמה" הוא לאחר היגון דוקא, היינו, התגלות
- 30 הפנימיות של היגון שלפנ"ז (כמדובר לעיל¹¹).

(5) כו, סע"א ואילך.

(6) משלי א, ח.

(7) שם יג, כד.

(8) ראה איכה ג, לח. וראה ב"ר פנ"א, ג.

(9) בכל זה – ראה לקו"ת בחוקותי מח, סע"א ואילך. סה"מ

תש"ט ע' 7 (הב') ואילך.

(10) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 214. וש"נ.

(11) שיחת ש"פ שלח סי"ג (לעיל ע' 113).

(*) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ח ע' 476 ואילך. 481 ואילך. 490 ואילך.

במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ד"ה נחמו עת"ר (נדפס בסה"מ עת"ר ע' ריח ואילך). – בראש המאמר כתוב בגוף כתי"ק: מכתבי כ"ק אדמו"ר נ"ע (ראה אוה"ת ואתחנן ע' ב'קצו ואילך).

(2) תהלים קג, יב.

(3) ח"ב נא, ב.

(4) ר"ה טז, א.

וענין זה מדגישים גם בשמו של החודש – "מנחם אב" – שהכוונה היא (לא להמשכת רחמים גדולים¹
כפי שמתעלמים בלבוש של דין, אלא) להמשכת רחמים גדולים בגילוי, גם למטה מעשרה טפחים.²
וע"ד המסופר¹² שכאשר אדמו"ר מהר"ש שאל אצל אביו אדמו"ר הצ"צ ע"ד ה"קץ" שרמזו על שנת
תר"ח, ואביו ענהו, "וואָס ווילסטו", ביאת המשיח הו"ע גילוי פנימיות הנשמה¹³, והרי נדפס
הלקוטי-תורה שהוא גילוי פנימיות התורה שע"ז נעשה גילוי פנימיות הנשמה – אמר לו אדמו"ר
מהר"ש: "מיר ווילן אָבער האָבן ביאת המשיח למטה מעשרה טפחים!"⁶

* * *

ד. ע"פ האמור לעיל ע"ד המשכת רחמים גדולים בחודש אב דוקא – יש לבאר דיוק לשון אדמו"ר
הזקן בהשיעור תניא דיום זה¹⁴:
וזה לשונו: "ולכן הי"ג מדות הרחמים מנקים כל הפגמים וכמ"ש¹⁵ נושא עון ופשע ונקא".
וצריך להבין דיוק לשונו של אדמו"ר הזקן – שמעתיק מהפסוק התיבות "נושא עון ופשע ונקא",
ומשמיט תיבת "וחטאה" שבינתיים?
והביאור בזה:

התגלות י"ג מדות הרחמים, רחמים גדולים שלמעלה מסדר השתלשלות, היא, כדי לכפר
על הזדונות שהם מג' קליפות הטמאות לגמרי, משא"כ בנוגע לשגגות, שהכפרה עליהם נעשית ע"י
קרבנות, ואין צורך בהתגלות י"ג מדה"ר.

וכמבואר באגה"ק¹⁶ בנוגע לגודל העילוי דפטירת צדיקים, כמארז"ל¹⁷ למה נסמכה פ' מרים לפ' פרה,
לומר לך מה פרה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרת – שבפטירת הצדיק ישנו "גילוי הארת תיקון ונוצר
חסד", מ"ג מדה"ר, וגילוי זה "פועל ישועות בקרב הארץ [לא בשמי השמים אלא "בקרב הארץ", "אין
די סאַמע מיטן פון ארץ", ארציות וחומריות], לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות
הטמאות שלמטה מנוגה", כמו פרה אדומה ש"מטהרת טומאת מת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה
מנוגה", משא"כ "הקרבנות שעל גבי המזבח (ש)הן בחי' העלאת מ"ן מנה"ב שבנוגה . . אינן מכפרים
אלא על השגגות שהן מהתגברות נה"ב שמנוגה".

ולכן, כשאדמו"ר הזקן מבאר ש"י"ג מדות הרחמים מנקים כל הפגמים", מעתיק מהפסוק התיבות
"נושא עון ופשע ונקא", ומשמיט תיבת "וחטאה" – כיון שבשביל הכפרה על השגגות (חטאה) אין צורך
בהתגלות י"ג מדה"ר.

והטעם שבפסוק נאמר גם תיבת "וחטאה" – יש לומר, שזהו מצד סוף הפסוק "ונקה לא ינקה",
כדרשת חז"ל¹⁸ "מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים", ללמדנו, שגם על "חטאה" (בשוגג) "אינו
מנקה לשאינן שבים", כיון שגם "השוגגין צריכין כפרה" (כמ"ש רש"י¹⁹), כי גם השגגות הן "מהתגברות
נה"ב" (ואילו לא הי' פותח להם פתח בתחלה לא הי' בא להתגברות זו); משא"כ בתניא שמדובר אודות
פעולת התשובה ("מנקה לשבים") בהתגלות י"ג מדה"ר לנקות כל הפגמים, אין מקום וצורך להוסיף
תיבת "וחטאה" שנאמרה ביחס למעמד ומצב ד"לא ינקה" שבסיום הפסוק²⁰.

* * *

ה. ענין התשובה (שעל ידה נעשית התגלות י"ג מדה"ר, רחמים גדולים) מוזכר גם בפרשת השבוע:

(12) ראה גם לעיל ס"ע 18. וש"נ.

(13) עיין תניא אגה"ק ס"ד.

(14) אגה"ת פ"ח (צח, א).

(15) תשא לר, ז.

(16) סימן כח.

(17) מו"ק כח, רע"א.

(18) יומא פו, רע"א.

(19) ריש מס' שבועות (ד"ה תולה). וראה פרש"י נח ט, ה.

(20) סעיף זה נדפס (בקיצור) בלקו"ש ח"ד ע' 1058 הערה 14

(חיי"ט ע' 426 הערה 5).

1 בפרשת השבוע מדובר אודות מנין בניי – קרוב לסיום הארבעים שנה קודם הכניסה לארץ – ע"י
2 משה ואלעזר הכהן. ובהמנין דשבט ראובן, נזכרו גם דתן ואבירים²¹, וממשיך בכתוב "הוא דתן ואבירים
3 קריאי העדה אשר הצו על משה גו' בהצותם על ה' ותפתח הארץ את פי' ותבלע אותם ואת קורח גו'²²,
4 ולאח"ז מוסיף "ובני קורח לא מתו"²³, כיון ש"בשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם
5 מקום גבוה בגהינם וישבו שם"²⁴.

6 ובוזה מודגש גורל מעלת התשובה – שאפילו לאחר ש"ותפתח הארץ את פי' ותבלע אותם", הועילה
7 התשובה ש"נתבצר להם מקום גבוה כו'", וכמ"ש²⁵ "מוריד שאול (ואעפ"כ) ויעל".

8 ו. ויש להוסיף ולבאר דבר תמוה בסיפור מנין בניי בפרשת השבוע:

9 כיון שמטרת המנין היא לידע את מספר בניי הנמצאים עתה, למה נזכרו גם משפחות שכבר לא היו
10 בעולם: בשבט ראובן – דתן ואבירים, אף שמפורש בהמשך הכתוב ש"ותפתח הארץ את פי' ותבלע
11 אותם", ובשבט יהודה – ער ואונן²⁶, אף שמפורש בהמשך הכתוב ש"וימת ער ואונן בארץ כנען"?!
12 ואין לומר שהכתוב הוצרך להזכירם ולהבהיר שלא נשאר מהם זכר כדי שלא תתעורר שאלה למה
13 לא נזכרו משפחות אלה, כי, אי משום הא ה' הכתוב צריך להזכיר גם ה"חמש משפחות (ש)חסרו מבניו
14 של בנימין"²⁷, ומזה מוכח שאין צורך להבהיר אודות המשפחות החסרות. וא"כ, למה הזכיר הכתוב דתן
15 ואבירים וער ואונן דוקא?

16 ז. ויובן בהקדם ביאור השייכות דמנין בניי קודם הכניסה לארץ לפרשת פינחס - "פינחס" מלא [שהרי
17 לב' הדעות אם בכל מקום נכתב חסר ורק פעם אחת מלא, או שבכל מקום נכתב מלא ורק פעם אחת
18 נכתב חסר]²⁸, הרי, בפרשת פינחס ה"ה מלא], בתוספת יו"ד:

19 איתא בזהר²⁹ "י' איתוסף בפינחס על דקני בהאי", כמו ביוסף, שניתוסף בו ה', "עדות ביהוסף"³⁰,
20 "דנטייר גרמי' מהאי אתקשר בה בשכינתא ואחיד בההוא עדות", היינו, שבגלל מעלתם בהענין דשמירת
21 הברית, שבזה תלוי' ההתקשרות דהקב"ה וכנס"י, ניתוספו אצלם אותיות יו"ד (בפינחס) ה"א (ביהוסף).
22 וזוהי השייכות דפינחס (ביו"ד) למנין בניי – שגם במנין בניי מודגש הענין דשמירת הברית, כמבואר
23 בפירוש רש"י בפרשתנו³¹ ש"הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, לומר, מעיד אני
24 עליהם שהם בני אבותיהם (שלא שלטו המצריים באמותיהם).. שבטי י"ה".

25 והטעם שהעדות על שמירת הברית היא בב' אותיות י"ה דוקא, יש לומר בפשטות, ע"פ
26 מארז"ל³² "איש ואשה זכו שכינה ביניהן", "שהרי חילק את שמו ושיכנו ביניהן, יו"ד באיש וה"י באשה",
27 ולכן, ב' האותיות י"ה מהוות עדות שכולם טהורים וכולם קדושים.

28 ח. עפ"ז יש לבאר הטעם שבמנין בניי בפרשת פינחס, קודם הכניסה לארץ, נזכר "וימת ער ואונן
29 בארץ כנען":

30 ידוע³³ שהחטא דער ואונן (העדר שמירת הברית) מעכב את הגאולה, הכניסה לארץ בתכלית השלימות.

31 מבואר בדרושי חסידות על פרשת ויחי (מדרושי אדמו"ר הזקן בתו"א³⁴ ועד לדרושי כ"ק מו"ח

32 אדמו"ר³⁵) שנוסף על עניני העבודה דראובן שמעון ולוי, צ"ל גם העבודה דיהודה, "הפעם אודה את

355 הערה 32. אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חכ"ב ריש ע' עח.

(29) פרשתנו ריג, ב.

(30) תהלים פא, ו.

(31) כו, ה.

(32) סוטה יז, א ובפרש"י.

(33) ל"ת להאריז"ל עה"פ ישע"י נט, כ. ועיין ג"כ בסהמ"צ

להצ"צ מצות פור' ספ"א.

(34) ר"פ ויחי.

(35) סה"מ תרפ"ח ע' מה ואילך.

(21) כו, ט.

(22) שם, ט"ו"ד.

(23) שם, יא.

(24) פרש"י עה"פ.

(25) שמואל"א ב, ו.

(26) כו, יט.

(27) פרש"י שם, יג; כד.

(28) ראה בית שמואל ה' גיטין שמות אנשים. שי למורה שם.

ובטיב גיטין שם. ועוד. וראה בענין פינחס מלא בוח"ג (נו, ב).

ריג, ב. רכ, א. רלו, ב). מנחת שי ריש פרשתנו. לקו"ש ח"ה ע'

ה"י, שלימות העבודה, שלכן "ותעמוד מלדת" ³⁶. ואעפ"כ, גם בזרעו של יהודה יכול להיות עיכוב כו' ¹
ע"י החטא דער ואונן, כיון שבענין זה תלוי' ההתקשרות דהקב"ה וכנס"י. ²

ולכן, כשמדובר אודות מנין בני" קודם הכניסה לארץ – חזור ומדגיש הכתוב שלילת הענין שיכול ³
לעכב ח"ו הכניסה לארץ. ⁴

ט. ועדיין יש מקום לשאלה: כיון שישנו משה רבינו, שבכחו לתקן ומתקן כל הענינים – איך יתכן ⁵
שישאר עיכוב זה, "ווי האָט ער דערלעזן אָט דעם ענין"? ⁶

והמענה לזה – כמוזכר לפני"ז – "הוא דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על משה": ⁷

דתן ואבירם היו אמנם "קריאי העדה", ונלוו עליהם ה"חמשים ומאתים נשיאי עדה" שהיו ראשי ⁸
סנהדראות ³⁷, וכן קורח ש"פיקח הי"י" (ואף ש"עיניו הטעתו", מ"מ, הי' לו במה לתלות) ³⁸, אבל אעפ"כ, ⁹
כיון ש"הצו על משה", ה"ז "בהצותם על ה'", כמ"כ ³⁹ "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", היינו, שהאמונה ¹⁰
בה' ובמשה עבדו קשורות זב"ז, ובמילא, העדר האמונה במשה קשורה עם העדר האמונה בה' ⁴⁰, ¹¹
וכתוצאה מזה נתעכבה אצלם הכניסה לארץ. ¹²

ואעפ"כ, גם במעמד ומצב כזה מועילה התשובה – כפי שממשיך ומסיים בכתוב: "ובני קורח לא ¹³
מתו", כנ"ל. ¹⁴

ולכן נזכרו גם דתן ואבירם במנין בני" קודם הכניסה לארץ – כדי להדגיש שלילת הענין ד"הצו על ¹⁵
משה" שיכול לעכב ח"ו הכניסה לארץ. ¹⁶

* * *

י. מהענינים דמנין בני ישראל – שע"ז נעשה בהם התוקף ד"דבר שבמנין לא בטל" ⁴¹. ¹⁷

ולכן, אע"פ שכללות בני" הם "המעט מכל העמים" ⁴², ובפרט שומרי תומ"צ שהם "מעט" מכללות ¹⁸
בני" – שלכן ישנם הטוענים מניין לוקחים כח לעמוד בתוקף על דרך התומ"צ מבלי להתפעל מכל העולם ¹⁹
– הרי, לא זו בלבד שעומדים על עמדם בתוקף, אלא עוד זאת, שפועלים גם על אחרים, כפי שתבע ²⁰
הרבי מכבר, בהשיחה די"ג תמוז ⁴³, שצריכים לא רק לחיות לבד, אלא גם להחיות אחרים ("ניט נאָר וואָס ²¹
מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע"). ²²

התוקף בעניני תומ"צ צ"ל לא רק בהיותו בישיבה או בביהמ"ד, אלא עליו לצאת לרחוב ולפנות ²⁴
ליהודי שאינו יודע אם לובש טלית קטן, ואינו יודע אפילו אם לובש טלית גדול בתפלה, ואפילו בנוגע ²⁵
להנחת תפילין אינו יודע מעמדו ומצבו, ולומר לו: שמע יהודי, אינני מבקש ממך כסף, אינני מבקש ²⁶
ממך שום דבר, רצוני רק שתניח תפילין (לכל הפחות להניחם ("אַנטאָן")) בכל יום! תעשה לי טובה, ²⁷
תעשה לעצמך טובה, תעשה טובה להוריך וזקניך וזקניך עד ליעקב אבינו, ותעשה טובה לזרעך ²⁸
אחרך עד סוף כל הדורות עד ביאת המשיח! ²⁹

יכול מישוהו לטעון שאין זה מדרך הנימוס לגשת לאדם שאינו מכירו, אינו יודע מה נעשה עמו, ³⁰
ואפילו אינו בטוח בעובדת היותו יהודי כיון שאין זה ניכר על פניו... והמענה לזה – שפיקוח נפש דוחה ³¹
הכל, וגם על הספק מפקחין עליו את הגל ⁴⁴, ועד"ז בנוגע לפקו"נ ברוחניות, שגם על הספק (כולל גם ³²
הספק אם הוא יהודי) יש להשתדל ולעשות הכל כדי להחיותו. ³³

וע"ד סיפור הגמרא ⁴⁵ ש"רב אדא בר אבהה חזי" לההיא כותית דהוה לבישת כרבלתא בשוקא סבר ³⁴

בתחלתו. וש"נ.

(42) ואתחנן ז, ז (הובא בפרש"י פרשתנו כו, לו).

(43) בתחלתה – נדפסה בקונטרס יב"ג תמוז שנה זו (סה"מ

תש"י ע' 262). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 333.

(44) יומא פב, א ואילך. ועוד.

(45) ברכות כ, א.

(36) ויצא כט, לה.

(37) ר"פ קורח ובפרש"י.

(38) פרש"י שם, ו.

(39) בשלח יד, לא.

(40) ראה מכילתא עה"פ.

(41) ביצה ג, ב. שו"ע יו"ד ר"ס קי. וראה לקו"ש ח"ד

- 1 דבת ישראל היא קם קרעי' מינה, אגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה בארבע מאה זוזי" –
- 2 שמשום ספק הצלת נפש מישראל מדבר איסור לאיזה רגעים, לא חס על ממונו להתאפק לברר תחילה
- 3 אם היא בת ישראל!
- 4 ולהוסיף, שההשתדלות בטובת הזולת בענינים שבין אדם למקום נוגעת גם להנהגתו בענינים שבין
- 5 אדם לחבירו – דלא כאלה שטוענים שבשלמא בנוגע לענינים שבין אדם לחבירו, ענינים הנוגעים לטובת
- 6 ישוב המדינה, יש צורך להתערב בעניני הזולת, משא"כ בענינים שבין אדם למקום, ובפרט מצוות שהם
- 7 "חוקים", אין הנהגת הזולת נוגעת אלי, שהרי אינני "שוטר" של הקב"ה... – כפי שמצינו בגמרא⁴⁶ בנוגע
- 8 לכיסוי הראש כסגולה ל"אימתא דשמאי", ש"יומא חד . . נפל גלימא מעילוי' ריש' דלי עיני' חזא
- 9 לדיקלא אלמי' יצרי'" ונכשל באיסור גזילה (לא רק גניבה בחשאי, אלא גזילה בגלוי), ומזה מוכן
- 10 שההשתדלות בטובת הזולת בענינים שבין אדם למקום, כמו כיסוי הראש והנחת תפילין, שייכת גם
- 11 לענינים שבין אדם לחבירו, ועד לשלילת גניבה וגזילה.
- 12 יא. אמנם, בד בבד עם ההתעסקות בטובת הזולת, צריך לזכור גם אודות עבודת עצמו. ובלשון
- 13 הכתוב⁴⁷ – "לאחרי ההקדמה ד"כ תראה ערום וכסיתו" – "ומבשרך לא תתעלם".
- 14 ישנם החושבים שמספיקה ההתעסקות עם הזולת, דכיון שבכחו להחיות את הזולת ("באלעבן
- 15 אנדערע"), ה"ז ראי' שהוא בעצמו כבר מוכן לגמרי, "מיט זיך איז ער שוין אינגאנצן פארטיק". אבל,
- 16 האמת היא – כפי שתובע כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה⁴⁸ – שגם על עצמו אין לשכוח ("מ'דארף אויף זיך
- 17 אויך ניט פארגעסן").
- 18 היצה"ר, "דער קלוגינקער" (כפי שנקרא בלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁹) – בא לכאו"א לפי מהותו:
- 19 לאלה שמטבעם חושבים על עצמם, "פאר-זיך'דיקע", טוען היצר, שצ"ל העבודה עם עצמו, לברר
- 20 הגוף ונה"ב שלו, ולא לחשוב על הזולת, "סמוך לפלטריא שלך לא הורשת כו"⁵⁰, "אבדתו ואבדת כו'
- 21 אבידתו קודמת"⁵¹.
- 22 על כך נאמר: "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו".
- 23 ולא לה שמתבעם הם עסקנים, טוען היצר, שבמצב של פקו"נ אין לחשוב על עצמו, כיון שפקו"נ
- 24 דוחה כל התורה כולה.
- 25 [ועד כדי כך שהיצר יכול לבוא למישהו ולטעון שישאיר את חנותו פתוחה בשבת ח"ו כדי ליתן עוד
- 26 דולר לצדקה עבור יהודים שנמצאים במחנות המעבר ("ד. פ. קעמפ'ס") בשביל להעלותם לארץ הקודש,
- 27 ש"כל המהלך ד' אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן עוה"ב"⁵², ובפרט אם הוא "מדבר
- 28 לשון-הקודש"⁵³, "איז גאָר ניט שייך צו זאָגן"....].
- 29 על כך נאמר: "ומבשרך לא תתעלם", אל תשכח מעצמך ("זאָלסט אויף זיך אויך ניט פאָרגעסן").
- 30 יב. אין לשכוח על עצמו. אין לשכוח שגם לו בעצמו יש בשר, "מבשרך (לא תתעלם)" דייקא, בשר
- 31 גם וחומרי, שצריך לבררו ולזכרו.
- 32 – כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁵⁴ שאביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע התבטא פעם בנוגע ללבישת ציצית על
- 33 גוף בשרי: "איך דארף דייע פלייש? ! פלייש קען איך קריגן ביים כשר'ן קצב וויפל איך וויל! – דברים
- 34 אלו נאמרו "צו אַ לעבעדיקן קינד", ילד שגדל אח"כ להיות מנהיג הדור!

(50) ספרי עקב יא, כד.

(51) ב"מ לג, א – במשנה.

(52) כתובות קיא, א. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה הי"א.

(53) ירושלמי שבת פ"א סה"ג.

(54) ראה "רשימות" חוברת ד ע' 23.

(46) שבת קנו, ב.

(47) ישעי' נח, ז. וראה תדבאר פכ"ז. סה"מ קונטרסים ח"ב

שו, סע"ב. לקו"ד ח"ד תשכט, א.

(48) ראה שיחת פורים תש"ד סט"ז – קונטרס פורים שנה זו

(סה"מ תש"י ע' 145). ולאח"ז בסה"מ תש"ד ע' 74.

(49) ראה לקו"ד ח"ג תקטז, א. ועוד.

בשר – צריך שרי' מליחה והדחה⁵⁵. וענינם בעבודת האדם⁵⁶:

שרי' במים – קאי על דברי תורה ש"נמשלו כמים"⁵⁷, וכן על התפלה, כמ"ש⁵⁸ "שפכי כמים לבך".

מליחה – הסרת הדם מהבשר, היינו, הסרת החום והרתיחה ("דער קאך") של הבשר (משא"כ דם הנזרק ע"ג המזבח שהוא דם של קדושה).

והדחה – שהסרת הדם לא תהי' ניכרת, היינו, שלא יתוסף בו ישות מהעבודה דהסרת החום והרתיחה, "ער זאל אַרומגיין און צאצקען זיך", לומר: ראו, הנה הדם שהוצאתי מעצמי, ועתה הנני צדיק, וגם בעל תשובה... ולכן צ"ל הדחה ("אַראַפ־שווינקען") לאחר המליחה.

* * *

יג. דובר לעיל⁵⁹ שבתקופה האחרונה נתן כ"ק מו"ח אדמו"ר הוראות והבהיר כמה ענינים בנוגע להנהגה בזמן שלאח"ז.

בשיחת י"ג תמוז דאשתקד⁶⁰ אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר: "יעדער חסיד דאַרף זאָגן אַלע טאָג אַ קאַפיטל תהלים ביחוד אַז דער זכות פון די רביים זאל ביי זיי נמשך ווערן און עס זאל ביי זיי נקלט ווערן דער גילוי אור אין אַ פנימיות" (כל חסיד צריך לומר בכל יום קאפיטל תהלים ביחוד שתומשך זכות הרביים ויוקלט הגילוי אור בפנימיות).

ולכאורה: ההשפעה של הרביים קיימת כבר מזמנו של הבעש"ט, ואעפ"כ, לא נאמרה ההוראה ע"ד אמירת קאפיטל תהלים להמשכת זכותם של הרביים וקליטת הגילוי אור בפנימיות – עד י"ב תמוז תש"ט! ויש לומר, שהכוונה בזה היתה שכל חסיד ימשיך לומר את הקאפיטל של הרבי המתאים למספר שנותיו⁶¹.

ישנם חסידים שהיו אומרים את הקאפיטל של הרבי (מזמור ע'), אבל לאחר יו"ד שבט נתעוררו אצלם ספקות האם להמשיך אם לאו. ועתה, לאחר י"ב תמוז, יום הולדתו של הרבי, נתעוררו אצלם ספקות האם להמשיך באמירת מזמור ע' או להתחיל מזמור ע"א – האם גם לאחר ההסתלקות שייך הוספה וגידול בשנים⁶².

שאלה זו הבהיר הרבי באמרו ב"ג תמוז האחרון בחיים חיותו בעלמא דין, שכל חסיד צריך לומר בכל יום קאפיטל תהלים, הקאפיטל של הרבי, שעי"ז תומשך זכותו של הרבי ויוקלט הגילוי אור בפנימיות.

הוראה זו אמר הרבי ב"ג תמוז אשתקד, אבל, בשעתו לא כולם ידעו הוראה זו, וגם רשימת השיחה היתה אצל יחידים, ואילו ההמון לא ידע על זה. ועכשיו נדפס ונתפרסם לכל.

יד. דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שהכוונה בהם היתה להבהיר ולהורות בנוגע לזמן שלאח"ז (לאחר ההסתלקות), לא נאמרו בפירוש, וטעם הדבר – כמ"ש במשה "בכל ביתי נאמן הוא"⁶³, ומבואר בספרים⁶⁴ (דלכאורה, מה שייך נאמנות כשלא שייך ליקח שם איזה דבר) שהנאמנות מתבטאת בכך שלא כל מה שרואים מגלים ("ניט אַלץ וואָס מען זעט איז מען מגלה").

55) ראה גם סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 175 (נעתק ב"היום יום" כו אלול).
56) מכאן עד סוף הסעיף – נדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1059 הערה 23.
57) רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ט.
58) איכה ב, יט.
59) שיחת ש"פ חוקת ס"ב (לעיל ע' 120). שיחת י"ב תמוז ס"ד (לעיל ע' 129).
60) ס"א – קונטרס יב"ג תמוז שנה זו (סה"מ תש"י ס"ע 263 ואילך). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 335.
61) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וש"נ.
62) עיין רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ד ובצפ"ע"ג שם (וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 496. ח"ה ע' 103 ואילך. ח"כ ס"ע 400. סה"מ מלוקט ח"ב ע' קנב).
63) בהעלותך יב, ז.
64) ראה מאמרי אדה"ז – אתהלך לאזניא ע' א. ועוד.

1 ישנו סיפור אודות המגיד כמדומה [אף שלא ראיתי סיפור זה בספרי חב"ד, הרי, ידועה הוראת כ"ק
2 מו"ח אדמו"ר בכגון-דא לתועלת לימוד ביראת-שמים⁶⁵], שפעם נכנס אליו א' התלמידים להיפרד ממנו
3 קודם נסיעתו לביתו, והמגיד אמר להחברייא שיעכבוהו מנסיעתו, וניסו לעכבו, וכשלא הועיל, סיפרו לו
4 שעושים זאת ע"פ הוראת המגיד ("עס שטאַמט פון דעם מגיד אַליין"). החסיד לא הי' יכול להאמין,
5 כיון שהמגיד בעצמו נפרד ממנו. לשאול אצל המגיד לא רצה, ולכן החליט להכנס עוד הפעם כדי להיפרד
6 מהמגיד. המגיד נפרד ממנו עוה"פ, ובצאתו, "האָט ער זיי אָפּגעזידלט ווי אַ חסיד קען... באמרו, רואים
7 אתם שהמגיד נפרד ממני פעם נוספת. בינתיים חזר המגיד ואמר להחברייא עוה"פ שיעכבוהו מנסיעתו,
8 ונכנס שוב אל המגיד להיפרד ממנו, ושוב עיכבוהו, וכן הי' כמה פעמים, עד שבסופו של דבר לא שמע
9 אליהם ויצא לדרכו, ובבואו לביתו נעדר. נכנסו אח"כ להמגיד ושאלוהו, כיון שידע כו', למה לא אמר
10 לו בפירוש שלא יסע? והמענה לזה – "בכל ביתי נאמן הוא", לא כל דבר מותר לגלות⁶⁶.

11 טו. פעם שאל מישהו על כך שב"הקריאה והקדושה" כתב הרבי עניני עתידות – למה כתב ברמז ולא
12 בגלוי, ולמה לאחר משיך זמן הפסיק לומר עתידות.

13 והענין בזה:

14 אילו הי' רצונו של הרבי להתפרסם ("מ'זאָל אים אָפּשטעמפלען") בתור "יודע עתידות", הי' עושה
15 זאת, אבל, אין זה ענינו כלל,

16 – דובר פעם⁶⁷ שאצל חסידים לא נוגע בכלל אם הרבי הוא יודע עתידות, ולא בגלל ענינים כיו"ב
17 נעשית ההתקשרות לרבי, העיקר זה שהוא הרבי –

18 ולכן, לא גילה עתידות סתם, שהרי, "בכל ביתי נאמן הוא", כי אם, במדה מסוימת לצורך הענין
19 ד"לאלתר לתשובה".

20 טז. בכלל בתקופה האחרונה גילה הרבי ריבוי ענינים, אע"פ שפעם לא היו מגלים כל כך.

21 בשיחת חג הפסח דאשתקד⁶⁸ אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שהחליט לגלות דבר שעד עתה לא גילה⁶⁹,
22 והוסיף, "הגם דאָס איז נוגע זיך, דאָרף מען דאָס טאָן מיט אַ מסירת נפש!"

23 ומזה רואים שלצורך ענין שנוגע להכלל "האָט ער זיך אַינגעשטעלט", "אַינגעשטעלט אפילו זיין
24 נאמנות"!!!

25 יז. בקיץ האחרון הי' איזה רעש ("אַ שטיקל טומל") אודות מלחמה, והרבה אנשים חששו לעשות
26 עסקי מסחר וכו'. החליט יהודי עשיר, שהי' נוהג ליתן הרבה כסף להקופה של צדקה, לברר חוות-דעתו
27 של הרבי אם יש לחשוש ממלחמה אם לאו. ליהודי זה היתה "ברייטקייט", כיון שנתחנך על ברכי
28 אמריקא... אבל אעפ"כ, לא רצה לשאול בעצמו אצל הרבי, ולכן טילפן אלי וביקש ממני לשאול אצל
29 הרבי האם לדעתו תהי' מלחמה, שאז, לא יעשה המסחר כו'.

30 כיון שגם אני רציתי לדעת מה יענה הרבי על שאלה זו, ולאידך, כיון שאינני אלא "צינור" למסור
31 שאלתו של פלוני, לא יהי' מקום לקפידא – נכנסתי אל הרבי ושאלתי בשמו של פלוני את שאלתו.

32 הרבי הרים את עיניו והביט בי, חייך, ואמר: "עס זעט זיך ניט קיין מלחמה" (לא נראית מלחמה).

33 לפני ימים אחדים הזכיר לי יהודי פלוני סיפור זה⁷⁰.

* * *

34

דאָס וועט זיין בכתב". – לא ידוע אם בין הסיפורים שמסר אח"כ
בכתב ישנו גם סיפור זה.

(70) הערת המו"ל: גם בהתקופה דאמירת שיחה זו הי' רעש
אודות מלחמה, וכפי הנראה, סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א סיפור
זה בקשר למצב ההוה, שגם עתה אין לחשוש מפני מלחמה. וכך
כותב בפירוש בכתב מ"ז אלול שנה זו (אגרות-קודש ח"ג ע'
תנז): "כבר הגדתי דברי כמלפני שני חדשים, שלפי דעתי לא תהי'

(65) ראה גם אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ע' תשכ.
אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תט.

(66) ראה גם שיחת ראש-חודש סיון ס"ג (לעיל ע' 81).

(67) שיחת ב' אייר ס"ט (לעיל ע' 43).

(68) שיחת יום שש"פ תש"ט ס"ל – קונטרס חה"פ שנה זו
(סה"מ תש"י ע' 188). ולאח"ז בסה"ש תש"ט ע' 320.

(69) והמשיך: "איך וועל דאָס מגלה זיין אין אַ סיפור . . . און

- 1 יח. אדמו"ר האמצעי מבאר בשערי אורה⁷¹ החילוק בין ב' אופני הגאולה, "בעתה" או "אחישנה"⁷² -
2 איזה אופן טוב יותר לתועלת עבודת הבירורים בהעלאת ניצוצות הקדושה.
3 אמנם, בימינו אלה - ריבוי זמן לאחר דברי הגמרא⁷³ שכבר "כלו כל הקיצין" - לשתי הדעות
4 ("בעתה" או "אחישנה") תהי' הגאולה באופן היותר טוב בכל עת שתבוא, מבלי לחכות כלל.
5 ויה"ר שתקויים הברכה דברכת החודש "לישועה ולנחמה", במהרה בימינו ממש.

(72) ישע"י ס. כב. סנהדרין צח, א.
(73) שם צז, ב.

בחדשים הקרובים מלחמה, ובמילא לא יהיו מבוהלים ויתעסקו
כל אחד בעניניו כו".
(71) שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ה' תמוז, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מו"ה חיים זוסיא שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ד סיון (שבטח זהו מענה על מכתבי ששלחתי לו על כתבת הרה"ח ר' אברהם פאריז, באשר לא ידעתי כתבתו) ונהניתי לקרוא בו שכל העת וגם עתה מתעסק הוא בפעולות טובות בשדה החנוך הכשר. ובטח גם להבא ימשיך בעבודה הקדושה זו הנחוצה בכל עת ובפרט עתה וביותר באה"ק ת"ו.

בנוגע לשאלתו הפרטית, מה שמנהל עתה מו"מ בענין מוסד העומד תחת רשות מפלגה, הנה קצת פליאה בעיני, שהרי לכאורה הרי יכול להשקיע כחותיו באופן שיהי' בד' אמות של חב"ד, ואיני יודע עד עתה הסיבות שהעתיק מלוד, אבל בכל אופן אם רצונו לעבוד שלא בלוד ושלא תחת רשות הנהלה דשם הנה הצעתי בזה, שכיון שנראה ממכתבו יש בידו לקחת חלק בראש ביסוד מוסדות חינוך וגם באופן שהאמצעים לזה נמצאים שם על אתר, וכמו במוסד שהוא שואל חוות דעתי עתה במכתבו זה, הנה כדאי הוא שיתענין בהאפשר[ו]ת לייסד שם (באה"ק ת"ו) ג"כ מוסדות שיכנסו ברשת המוסדות חינוך שישדו במרוקה ונקראים ע"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר "אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש" אשר ברשת מוסדות חינוך אלו נמצאים מוסדות החל מלימוד אלף בית עד בית מדרש למורים ורבנים, ואף כי אין בידינו - לע"ע - לשלוח מכאן אמצעים גדולים, אבל על הוצאות קטנות לזמן הראשון בטח אוכל למצוא מקור לזה ובלבד שיהי' בזה ענין של ממש. לא רק המציאות, אלא ג"כ מתאים לכוונה הפנימית ובטח יודיעני פרטים בזה.

מובן שבאם אי אפשר לייסד מוסד ע"ד הנ"ל, אזי גם ההצעה להשתתף בעבודה של מוסד חנוך חרדי אף שקשור במפלגה, הנה הצעה זו נכונה היא.

אקוה שימלא מה שכותב במכתבו שמשתדל במרץ הראוי בנוגע לשידוך, והשי"ת יזמין לו זיווגו בקרוב ובאופן המתאים לפניו בגשמיות וברוחניות.

בברכה להסתדרות מתאימה לפו"מ בגו"ר.

לקוטי שיחות פרשת פינחס כרך יח שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

דברי רש"י על "ויהי אחרי המגפה..."
והשאלה על כך

- 1 על המילים שמצטט רש"י מן הפסוק¹ "ויהי אחרי
- 2 המגפה" הוא מוסיף "וגר"², כרמז לציווי מניית ישראל
- 3 המופיע אחר כך: "ויאמר ה' אל משה... שאו את ראש
- 4 כל עדת בני ישראל..."³, ומפרש: "משל לרועה שנכנסו
- 5 זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע
- 6 מנין הנותרות".
- 7 בפשטות, וכדברי מפרש"י רש"י³, כוונת רש"י
- 8 היא: מהדגשת הפסוק "ויהי אחר המגפה..." מובן,
- 9 שאין הכוונה רק לספר שהמנין היה לאחרי המאורע
- 10 הקודם⁴, המגפה, אלא גם בקשר למגפה – ומתעוררת
- 11 השאלה: מהו הקשר בין המגפה לבין מנין בני ישראל?
- 12 את זאת מסביר רש"י באמצעות "משל לרועה..." והוא
- 13 מונה אותן לידע מנין הנותרות".
- 14 אך קשה להסביר כך, כי המנין כבר אינו חידוש
- 15 אצל התלמיד לאחר שרש"י כבר פירש בתחילת פרשת
- 16 במדבר: "מתוך חבתן לפניו מונה אותן כל שעה",
- 17 כאשר בביטוי "כל שעה" הכוונה היא לכל תקופה
- 18 שבה חל שינוי במצב בני ישראל⁵, כפי שממשיך שם
- 19 רש"י: "כשיצאו ממצרים... וכשנפלו בעגל... כשבא
- 20 להשרות שכינתו..." – מבין התלמיד גם בענינו,
- 21 שהקדוש-ברוך-הוא ציוה למנות את ישראל לאחר
- 22 המגפה "מתוך חבתן לפניו", בדיוק כשם ש"וכשנפלו
- 23 בעגל מנאן לידע מנין הנותרים".
- 24 ואף אם נאמר שרש"י אינו רוצה לסמוך על כך
- 25 שהתלמיד יזכור את אשר למד בפרשת במדבר, די היה
- 26 אילו הזכיר בקיצור: "לידע מנין הנותרים".

ב.

שאלות נוספות על המשל שמביא רש"י

בנוסף לכך יש להבין:

- 27
- 28 (א) מה מוסיף המשל, שמביא רש"י, להבנת
- 29 הנמשל? לכאורה גם הנמשל עצמו הוא ברור ופשוט
- 30 גם ללא המשל⁶: משה רבינו, רועה ישראל, שמסר
- 31 נפשו עבור צאן מרעייתו, מנה את ישראל כדי לדעת
- 32 "מנין הנותרות" שעליו לרעות.
- 33 (ב) ה"משל לרועה..." והוא מונה אותן לידע מנין
- 34 הנותרות", שבו הרועה הוא החפץ לדעת "מנין
- 35 הנותרות", אינו מתאים, לכאורה, לנמשל, שבו הקדוש-
- 36 ברוך-הוא – בעל הצאן, ציוה למנות את ישראל, ולא
- 37 מרצון ה"רועה", משה, מצד עצמו.
- 38 בדוחק ניתן לפרש את כוונת הנמשל,
- 39 שהקדוש-ברוך-הוא ציוה למשה דבר שהיה חשוב
- 40 למשה, כפי שזה חשוב לרועה במשל, אך עדיין
- 41 קשה:
- 42 רש"י היה יכול להביא מלכתחילה משל על "בעל
- 43 הצאן" ולא על "רועה"?
- 44 (ג) יותר מכך: בתנחומא⁷ ובבמדבר רבה⁸ אכן מובא
- 45 משל "לזאב שנפל על הצאן, הוצרך⁹ בעל הצאן
- 46 למנותם..." – ורש"י משנה וכותב "משל לרועה..."¹⁰.
- 47 (ד) והתמיהה אף חזקה יותר: רש"י עצמו מביא
- 48 בפרשת תשא¹¹, במנין בני ישראל לאחר "מעשה העגל
- 49 מפני שנכנס בהם מגפה" – "משל לצאן החביבה על
- 50 בעליה שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה
- 51 ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם..." – ומדוע,
- 52 אפוא, אומר רש"י כאן "משל לרועה..."?

ובמדבר"ר דלקמן בפנים): "מלה"ד לרועה כו' כך כו'".

(7) פרשתנו ד.

(8) פכ"א ז.

(9) בבמדבר"ר הגירסא: שנכנס לתוך הצאן הורד כו'.

(10) אבל אין להוכיח מזה שמצא רש"י גירסא כזו באיזה מדרש (אף שגם אז אי"מ למה בחר רש"י בגירסא הנדירה ולא בגירסא הרגילה) – כי מכיון שרש"י אינו כותב "כדאיתא כו'" "אמרו רבותינו" וכיו"ב – ה"ז דברי עצמו ולשונו, אלא שצריך לבאר טעם שינוי לשונו מל' מרז"ל – שהוא כדי להתאימו לפשוטו ש"מ. ובלקח טוב כאן הובא ג"כ "משל לרועה כו'". ובבבאי הובא ל' רש"י בשם "רז"ל".

(11) ל, טז. וראה תנחומא תשא ט. פסיקתא דר"כ (באבער) פ' שקלים.

(1) פרשתנו כו, א. (בכמה מפרשים צויין כאן "יט" דקאפ' כ"ה. וכ"ה במנחת שי. ושם צויין כו, א קודם "ויאמר ה'").

(2) אבל בדפוס שני דרש"י, וכן בכמה כת"י רש"י – ליתא. וי"ל הטעם – דמספיק שמזכיר ענין המנין בתוך פירושו.

(3) דבק טוב ושפ"ח כאן.

(4) וי"ל יתרה מזו, דאם משום הא – כל תיבות אלו מיותרות, דסדר הכתובים מורה גם על הסדר בזמן (ובפרט – ע"פ פש"מ), דלא אמרין אין מוקדם ומאוחר בכתוב, כ"א כשיש רא' והכרח ע"ז.

(5) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 2 (הערה 9), ע' 4. ובארוכה – שיחת ש"פ במדבר תשכ"ה.

(6) וכסגנון רש"י בפ' הב' – אף שגם בזה איתא במדרש (תנחומא

רש"י אינו בא לפרש כאן רק את הקשר בין "ויהי 17
אחר המגפה" לבין "שאו..." כי את זאת, כאמור, כבר 18
יודעים מפירושו רש"י בפרשת תשא ובמדבר, אלא 19
כוונתו לפרש ענין מוקשה במילים "ויהי אחר המגפה 20
וגו" כשלעצמן: 21
בסוף פרשת בלק מסופר שהנצמדים לבעל פעור" 22
נענשו בשני אופנים: (א) "ויחר אף ה' בישראל – שלח 23
בהם מגפה" 16 ו"המתים במגפה ארבעה ועשרים 24
אלף" 17. (ב) "ויאמר... שופטי ישראל הרגו איש 25
אנשיו" 18, כפי שמסביר זאת רש"י 19: "כל אחד ואחד 26
מדייני ישראל היה הורג שנים, ודייני ישראל שמונה 27
רבוא ושמונה אלפים, כדאיתא בסנהדרין" 21, לפי חשבון 28
זה יוצא, שההורגים על-ידי שופטי ישראל היו יותר 29
ממאה ושבעים 22 אלף 23. 30
לפי זה מתעוררת תמיהה גדולה בפסוקנו: מדוע 31
מודגש בפסוק "אחר המגפה", שהמנין היה כדי לדעת 32
כמה נותרו מהמגפה, בעוד אשר לפי החישוב חשוב 33
יותר לדעת את "מנין הנותרים" מזה ש"הרגו איש 34
אנשיו", ששם נהרגו יותר מאשר פי שבע 24 ממספר 35
"המתים במגפה" 25! ? 36

(ה) הבדלים נוספים: (א) בפרשת תשא, אומר רש"י 1
"משל... שנפל בה דבר", וכאן – "שנכנסו זאבים" 2
לתוך עדרו? (ב) בפרשת תשא, הוא מדגיש במשל את 3
ענין החביבות – "להודיע שהיא חביבה עליו", ואילו 4
כאן, במשל על הרועה, אין זה נזכר כלל 13, (ג) 5
במדרשים נאמרים הביטויים "על הצאן" "לתוך 6
הצאן" 6 – ואילו רש"י משנה ואומר "לתוך עדרו". 7

ג.

מדוע מביא רש"י פירוש שני?

לאחר מכן ממשיך רש"י: "דבר אחר: כשיצאו 8
ממצרים ונמסרו למשה, נמסרו לו במנין, עכשיו שקרב 9
למות ולהחזיר צאנו מחזירים במנין". מובן מדוע מביא 10
פירוש זה כ"דבר אחר" ולא כפירוש הראשון והעיקרי, 11
כי לפי פירוש זה אין מובן הקשר שבין "שאו..." לבין 12
"ויהי אחרי המגפה" 14. אך מצד שני לא מובן: מהו 13
הקושי בפירוש הראשון שבגללו מביא רש"י את 14
הפירוש השני, שלפיו אין קושי זה 15? 15

ד.

כוונת רש"י במלים "ויהי..." כשלעצמן

ההסבר לכך הוא: 16

אחרי המגפה" אין שייכות כלל להמנין, כבמשכיל לדוד כאן).

(16) כה, ג ובפרש"י.

(17) ס"פ בלק.

(18) שם, ה.

(19) וראה ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב.

(20) כ"ה בדפוסים שלפנינו ובל' רש"י שברמב"ן **** אבל
בסנהדרין (יח, א): "שבעה רבוא", וכ"ה בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד.
פ"י שם. ולכאורה כצ"ל ברש"י, וכמפורש החשבון בפרש"י יתור יח, כא
(ומה שלא פרט רש"י כאן גם "שמונת אלפים) ושם מאות" – י"ל דלא
חס לפרטם).

(21) כ"ה ברמב"ן שלפנינו: "י"ז (אלף*) רבוא" (והוא עפ"י הגירסא
שמונה רבוא"). ובהוצאת שעוועל (עפ"י כת"י ודפוס ליסבאן): ט"ו
רבוא.

(22) ברמב"ן ובחיי ("או י"ל") כ' שלא הפסיקו להרגם – אבל ברש"י
מפורש: ה' הורג.

(23) כ"ה ברמב"ן שלפנינו: "י"ז (אלף*****) רבוא" (והוא עפ"י
הגירסא "שמונה רבוא"). ובהוצאת שעוועל (עפ"י כת"י ודפוס ליסבאן):
ט"ו רבוא.

(24) ברמב"ן ובחיי ("או י"ל") כ' שלא הפסיקו להרגם – אבל ברש"י
מפורש: ה' הורג.

(25) עפ"י גירסתנו "שמונה רבוא".

(12) הטעם שכ' רש"י "זאבים" (ל' רבים) ולא כבתחומא ובמדבר"ר
("זאב") * – י"ל, כי המגפה באה בסיבת חטא בנ"י, והיו ב' חטאים:
לזנות אל בנות מואב, ויצמד לבעל פעור (ובכ"א מהנ"ל כמה דרגות),
ולכן כ' "זאבים" – ל' רבים.

(13) אף שבדוחק י"ל שסומך על פירושו בפ' תשא ובמדבר הנ"ל.
(14) משכיל לדוד כאן. וראה שפ"ח (ומה שתי' דלפי' זה המנין שייך
למש"נ לעיל "צדור את המדינים גו" ועפ"מש"נ בפ' מטות (לא, ב) "נקום
גו' אחר תאסף גו" – הרי (נוסף לזה שאי"ז שייך ל"המגפה", הרי) עדיין
לא למד התלמיד מש"נ בפ' מטות דמיתת משה תלוי' במלחמת מדין.
(15) ומ"ש בשפ"ח "דלטעם ראשון קשה לא ה' לו למנות אלא
המתים במגפה וממילא ה' יודע הנותרים" (ועד"ז הקשה במג"ע כאן) –
כבר תירצו רש"י בפ' ר"פ במדבר (דלעיל בפנים) שהמנין הוא "מתוך
חבתן", ובפרש"י תשא (דלעיל בפנים): "להודיע שהוא חביבה עליו",
ולכן מונה הנותרים, ובוה מובן בפשטות מה שרש"י משנה כאן מל'
המדרש, ובמקום "לידע כמה חסור" כתב "לידע מנין הנותרות" ***
(ועד"ז משנה בתשא שם מל' המדרשים שציינו בהערה 11). וגם
להביאור דלקמן בפנים (ס"ה) שמנין הרועה אינו משום חביבות – כ"א
בכדי להזהר בעתיד – ה"ז שייך רק ל"הנותרות" ולא לאלה שחסרו.
ברע"ב ומשכיל לדוד כאן כ' דלפי' הא' קשה פתיחת הפרשה
באמצע הפסוק – וצ"ע האם זו קושיא גם בלימוד ע"ד הפשט (וראה
לקו"ש חט"ו ע' 459 ס"ב והערה 10). ועוד: קושיא זו (פתיחת הפרשה
באמצע הפסוק) אינה מתורצת גם לפי' הב' (שהרי לפי זה תיבות "ויהי

(*) ה' "זאבים" נמצא במדרשים שבהערה הקודמת.

(**) ולהעיר דמלשון רש"י "להכשילם בזה" (בלק כד, יד) משמע דזה בלבד דיו. ועוד – הרי לא מצוינו שצמד זמרי לבעל פעור ואדרבה מפורש דהוא מדין בועל
אומית, ומלשון הכתוב כמה פעמים (ובפרש"י שם) – משמע דאך חטא בעל פעור הוא הגורם. ואכ"מ.

(***) ולהעיר במדבר"ד ס"פ בלק (ענה"פ) ויהיו המתים גר' ארבעה ועשרים אלף: "ללמדך בכל שנה שנופלים נמנים משל לזאב כו' חשוב כמה חסרו כו'".

(****) ובדפוס ראשון ושני דרש"י. וכן בכמה כת"י רש"י – ד"ה זה ליתא.

(*****) (ובהוצאת שעוועל (עפ"י כת"י): שבעה.

(*****) תיבה זו, לכאורה, ט"ה דמוכח.

1 כדי ליישב תמיהה זו מביא רש"י "משל לרועה
2 שנכנסו זאבים..." כפי שיוסבר להלן.

ה.

ההבדל בין מנין על-ידי בעל הצאן לבין מנין
על-ידי הרועה

3 ההבדל בפשטות בין "בעל הצאן" המצווה על
4 הרועה למנות את צאנו "לידע מנין הנותרות", לבין
5 "רועה" המונה את הצאן בעצמו הוא:

6 כאשר בעל הצאן מורה למנות את הצאן כדי לדעת
7 "מנין הנותרות" הרי הוא מתכוון בכך לבטא את
8 חביבות הצאן, כפי שאומר רש"י בפרשת תשא: "מנה
9 את צאני... להודיע שהיא חביבה עליו". כלומר,
10 חשובה כאן רק העובדה שהכבשים שנספרים נותרו
11 שלמים, ואין זה משנה אם הרועה היה אשם במה
12 שאירע לכבשים האחרים או לא – העיקר היא שלמות
13 הצאן ש"נותרו בהם".

14 לעומת זאת, כאשר הרועה מונה את הצאן "לידע
15 מנין הנותרות", אין זה כדי להראות את חביבות
16 ה"נותרות", אלא בעיקר בגלל תפקידו כרועה –
17 במטרה להתמסר יותר ל"צאן הנותרות", לשומרן
18 ממקרה דומה בפעם אחרת.

19 על-פי-זו מובן שזה מתאים בעיקר כאשר הרועה
20 חש עצמו אשם בחסרון צאן מן העדר. ואילו כאשר
21 אירע הדבר באופן שהרועה לא היה יכול למנוע זאת,
22 אז אין נדרש ממנו למנות את הצאן כדי לדעת "מנין
23 הנותרות", כי בעבודתו שלו, כרועה הצאן, לא נפגם
24 דבר.

25 בכך מובן ההבדל, שבמשל "בעל הצאן", בפרשת
26 תשא, אומר רש"י "שנפל בה דבר", וב"משל הרועה"
27 – "שנכנסו זאבים":

28 רועה אינו יכול לשמור צאנו מ"דבר", ולכן אין
29 הוא אשם כאשר "נפל בה דבר". אך הוא יכול –
30 ואדרבה, זהו תפקידו – לשמור על הצאן מפני זאבים,
31 על ידי מקל וכדומה, ואם "נכנסו זאבים... והרגו בהן"
32 הרי זו אשמת הרועה.

33 ולפיכך, במשל על "בעל הצאן", שבחביבותו
34 לצאנו אין הבדל כיצד נפגע הצאן, אומר רש"י "נפל
35 בה דבר" (והמצב בפרשת תשא היה דומה יותר
36 ל"דבר"26, כדלהלן). ואילו ב"משל לרועה..." הוא
37 אומר "נכנסו זאבים...", כי מקרה כזה נוגע לאופן
38 מילוי התפקיד של ה"רועה".

ו.

ההבדל בין המצב במגפה למצב במעשה העגל

39 לפי זה מובנת התשובה לתמיהה שהוזכרה לעיל
40 על המילים "ויהי אחרי המגפה" – על ידי "משל
41 לרועה...":

42 כאשר "שופטי ישראל" הרגו "איש אנשיו" היה זה
43 באופן שבית-דין שפטו ודנו אותם למיתה, ומשה רבינו
44 לא יכול היה להרגיש אשמה במותם, ולמנות עקב זאת
45 את ה"נותרים".

46 אך לא כן היה ב"מגפה", שעצירתה היתה קשורה
47 למשה, כפי שאומר רש"י בסוף פרשת בלק27: "נתקבצו
48 שבטו של שמעון... אמר להם משה זו אסורה...
49 נתעלמה ממנו הלכה", ורק לאחר מכן, כאשר פנחס
50 "ראה מעשה ונזכר הלכה..."28 והרג את זמרי, אז –
51 "ותעצר המגיפה"29. ואמנם, הענין ש"נתעלמה ממנו
52 הלכה" בא מלמעלה בכוונה, כפי שאומר רש"י26, "כדי
53 שיבוא פנחס ויטול את הראוי לו" – הרי רק כלפי
54 שמים גלוי שמשה לא היה אשם בכך, אך משה בעצמו
55 יכול היה לחשוב, שהיתה זו שכחה30, שעכבה
56 בינתיים את עצירת המגפה31.

57 לכן אומר רש"י, שהמנין "אחרי המגפה מוסבר על
58 ידי "משל לרועה שנכנסו זאבים... והוא מונה אותן
59 לידע מנין הנותרות": זהו מנין אשר (א) נדרש ממושה,
60 הרועה, (ב) "לידע מנין הנותרות" מן ה"מגפה", הוא
61 ענין שיכול היה, לדעת משה, להימנע בדומה
62 ל"שנכנסו זאבים לתוך עדרו..." או לפחות, ניתן היה
63 להקטין את הנזק, והיו יותר נותרות.

64 לעומת זאת במעשה העגל, בפרשת תשא, היה
65 משה בהר, ולא היה לו כלל קשר לתוצאות עונשי

איתא: זאבים.

(28) כה, ו.

(29) פרש"י שם, ד.

(30) שם, ח.

(31) ובפרט ובמכש"כ מאחור הגדתו פ' שבת דמן, ועד – שעשנו

הכתוב (פרש"י בשלח טז, כב).

(26) משא"כ במנין שאחר מעשה העגל שכתב רש"י (תשא שם)
"שנצטוו למנותם כר' מפני שנכנס בהם מגפה כר'" (ולא מצד "והרגו
איש את אחיו ג' ויפל ג' כשלשת אלפי איש" – תשא לב, כדכח) –
די"ל, שמספר הנופלים במגפה ה' יותר מההרגים ע"י שבט לוי. ועיין
פרש"י תשא שם, כ. ואכ"מ.

(27) שלכן מושגה רש"י מלשון המדרש (המצויין בהערה 11) – ששם

לפטירת משה – "עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו
מחזירים במנין".

אלא שהפירוש השני קשה יותר מן הראשון, כי⁴⁰
לפי זה אין המנין קשור ל"ויהי אחרי המגפה", אלא
ל"קרב למוות". ולכן מביאו רש"י רק כפירוש שני,
והפירוש הראשון הוא העיקרי לפי פשוטו של מקרא.
ח.

אין חביבות לגבי "בועל ארמית"

אך צריך להבין: אכן, מדוע היה כאן המנין מצד
ה"רועה", משה רבינו, ולא מצד הקדוש־ברוך־הוא –
בעל הצאן – כוונה לדעת "כמה נותרו בהם להודיע
שהיא חביבה..." ואז חשוב היה מספר הנותרים הן מן
ה"מגפה" והן מ"ההרגו איש אנשיו", כדלעיל, שלגבי
בעל הצאן לא כל־כך חשוב כיצד נפגעו הצאן?
ההסבר לכך הוא:

ישראל עברו על חטא "בועל ארמית", שבו, כפי
שפירש רש"י לפני כן⁴¹ "קנאין פוגעין בו", ללא שום
עדות, בית דין וכדומה. בן החמש למקרא מבין כבר
אפוא את החומרה היוצאת מן הכלל של עבירה זו, עד
כדי כך שהיא הביאה לידי מותם של כמאתיים אלף
יהודים, כפי שאומר על כך רש"י⁴² "אלקיהם של אלה
שנא זימה הוא" – ומובן, שלא ייתכן כאן ענין של
חביבות (ומנין) עקב כך.

דבר זה יומתק בדרך ההלכה: בועל ארמית הוא
חטא, אשר כלשון הרמב"ם⁴³, "יש בו הפסד שאין בכל
העריות כמותו, שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר
ובכלל ישראל נחשב... והבן מן הכותית אינו בנו...",
וכפי שמסביר הרוג'צ'ובי⁴⁴, שעל ידי חטא זה הוא
מאבד נפשות מישראל על ידי דאזיל זרעם בתרה".

כלומר⁴⁵: בכל העבירות האחרות, יהיו אשר יהיו,
אין עוברים את ה"גבולות"⁴⁶ שהציב הקדוש־ברוך־
הוא בין ישראל לעמים, כי גם לאחר שעוברים עבירה

החטא, ולכן אין מקום לכך שמשנה כרועה ימנה את
צאן מרעיתו מצד עצמו.
לכן אומר שם רש"י (א) "משל לצאן החביבה על
בעליה..." – שהמנין אינו מצד ה"רועה", אלא מצד
"בעל הצאן", הקדוש־ברוך־הוא, כי (ב) זה בדומה
לצאן "שנפל בה דבר, שהרועה אינו אשם בכך.
והקדוש־ברוך־הוא מצווה למנותם כי אצל "בעל
הצאן" חביבה הצאן, כפי שהוסבר לעיל בהרחבה.

ז.

המנין קשור לפטירת משה

אך פירוש זה אינו "חלק":
ישראל היו אז "בערבות מואב מעבר לירדן ירחו"³²
מוכנים להיכנס לארץ ישראל, וכבר נגזרה הגזירה "לא
תביאו את הקהל הזה אל הארץ..."³³, וממילא באה
העת³⁴ של "ונאספת (משה) אל עמך"³⁵ – אשר על־כן
נאמר (מיד לאחר מנין בני ישראל, ופרשת בנות צלפחד
שהיתה בהמשך למנין), "עלה אל הר העברים
הזה..."³⁶, ואחר כך ציוה הקדוש־ברוך־הוא על משה
לסמוך את יהושע³⁷.

וכיון שמנין של רועה הוא, כדלעיל, כדי לדעת
כיצד להנהיג את צאן מרעיתו להבא – להתמסר אליהם
ולשומרם מפגיעות נוספות – צריך היה לשתף במנין
זה גם את יהושע, כאלעזר, שצריך היה תיכף להיות
רועה ישראל³⁸?

בדוחק ניתן לומר, שהקדוש־ברוך־הוא ידע שעד
הסתלקותו של משה יעברו עוד מספר חדשים, לכן
חשוב המנין למשה, לפחות לחדשים שבהם הוא יהיה
עדיין הרועה³⁹.

אך כיון שהסבר זה לא־שיתוף יהושע – שיהיה
רועה כעבור מספר חדשים במצב שונה לגמרי של
ישראל ולמשך יותר מארבע עשרה שנים – אינו
30 "חלק", מביא לכן רש"י פירוש נוסף, שהמנין אכן קשור

(32) ולהעיר שטענת זמרי הייתה שאין לאסור כי בת יתרו מי התירה
לך (רש"י שם).

(33) ס"פ חוקת.

(34) חוקת כ, יב.

(35) ואף שכבר נצטווה (פרשתנו כה, יז) "צורר את המדינים גו" –
אי"ז ציווי למלחמה, כ"א (כפרש"י) "עליכם לאייב אותם". וכדמוכח
מהא שנאמר לו אח"כ בדיבור בפ"ע (מטות לא, ב) "נקום נקמת בני"
מאת המדינים גו". אבל ראה פרש"י פרשתנו (שם, יח): לא צוה להשמיד
כר.

(36) פרשתנו כז, יג. וראה פרש"י שם, טו.

(37) שם, יב. וראה פרש"י שם.

(38) שם, יח ואילך.

(39) ולהעיר מאלשיך כאן.

(40) וגם: עדיין חשב משה "שמה הותרה הגזירה ואכנס לארץ"

(פרש"י פרשתנו שם, יב).

(41) אבל מ"ש בשפ"ח ד"קשה סוף סוף עדיין לא הגיע זמן מיתת
משה – י"ל שהרי תיכף לאחר המנין נאמר "עלה גו ונאספת גו", כנ"ל
בפנים. וראה רע"ב כאן.

(42) בלק כה, ז.

(43) בלק כד, יד.

(44) הל' איסור"ב פ"ב ה"ז. נעתק בטור ורמ"א אה"ע סט"ז ס"ב.

(45) עה"ת – פרשתנו ע' רסב.

(46) ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 158 ואילך.

- 14 מרעיתו של הקדוש-ברוך-הוא.
- 15 וזוהי גם הוראה לגבי הזכות הגדולה והאחריות
- 16 העצומה של אלה שיש בידם למחות ולעכב אפילו
- 17 יחיד, ואפילו פעם אחת, מלהיכשל ר"ל בחטא זה –
- 18 כולל אלו שכבר נכשלו בכך ר"ל.
- 19 ואילו מצד שני רואים, שלגבי הדאגה לצרכיהם,
- 20 שמירה מפני זאבים וכדומה, הרי משה רבינו – הרועה
- 21 הנאמן של כל ישראל, שמוסר נפשו עבור כל יהודי⁴⁸
- 22 – מתמסר גם ליהודים כאלו⁴⁹, עד כדי כך שגם הם
- 23 נחשבים לצאן מרעיתו, והמנין הוא "לידע מנין
- 24 הנותרות"⁵⁰, גם הם חלק מ"עדרו", ויותר מכך – אין
- 25 הם חלק "בקצה המחנה"⁵¹, אלא "תוך עדרו",
- 26 והנהגה זו נעשית תורה והוראה לכל יהודי. שלהם
- 27 אומרים⁵²: זכרו תורת משה עבדי.
- (משיחת ש"פ פינחס תשל"ד)

- 1 נשאים ישראל⁴⁷. ואילו בועל ארמית, אשר הבן
- 2 שצריך היה להיות מ"נפשות מישאל" הוא "אזיל
- 3 בתרה", ונהיה נכרי, הרי מדה כנגד מדה, שהוא נחשב
- 4 "מחוץ" לצאן מרעיתו (לגבי ענין החיבובות),
- 5 כהמשך לשון הרמב"ם: "ודבר זה גורם להדבק
- 6 בעכו"ם שהבדילנו הקדוש-ברוך-הוא מהם...",
- 7 ולכן אין כאן מנין של חביבות "לידע מנין
- 8 הנותרות": אלו שלא חטאו אינם "נותרים" מן
- 9 החוטאים – כאילו אין כלל קשר ביניהם.
- ט.
- ההוראות הנלמדות מכך
- 10 מכך נלמדות הוראות בשני הקצוות:
- 11 מצד אחד רואים עד כמה פוגם החטא של בועל
- 12 ארמית, שה"הפסד" אינו רק בכך "שאזיל זרעם
- 13 בתרה", אלא גם החוטא עצמו מתנתק על-ידי-זה מצאן

שלח יד, לח).

- (51) ולהעיר במדבר"ר ס"פ בלק (נעתק לעיל בשוה"ג להערה 15)
- דגם "המתים במגפה" עצמם נמנו. ולהעיר מהשינוי, דרך "המתים
- במגפה" נאמר מספרם בתושב"כ, ולא אלה שנהרגו ע"י שופטי ישראל.
- (52) בהעלותך יא, א ובפרש"י.
- (53) מלאכי ג, כב.

(47) ראה פרש"י קורח טז, ה.

(48) סנהדרין מד, רע"א.

- (49) ראה תשא (לב, לב) ובפרש"י: ועתה אם תשא כו' ואם אין כו'.
- (50) ולהעיר שגם הם נכללו בהוראות דאופן חלוקת הארץ, דיוצאי
- מצרים שמתו – יירשו את החיים באי הארץ (פרש"י פרשתנו כו, נה), אף
- שהייתה המציאות דנטילת החלק מיוצאי מצרים (מהמרגלים – פרש"י

המשך ביאור למס יומא ליום שבת קודש עמ' א

- 8 מטבל. וימר ו-תנא קמא] סבר, תרומה תמורה מטבל, לכן לא
- 9 יפרישו תרומה כדי שיאכל מן הטבל ולא מתרומה. מבארת
- 10 הגמרא את סברותיהם: מר ו-בן תימא] סבר טבל תמורה, שכן אפילו
- 11 לכהנים אינו ראוי, אכל תרומה חוץ לכהן. וימר ו-תנא קמא] סבר
- 12 תרומה תמורה, לפי שאין אפשרות להתירה, אכל טבל אפטר
- 13 לתקונייה כשפירש תרומתו.

- 1 הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: אמר רבה, תיבא דאפטר
- 2 בחולין – במקום שלאחר שתינטל התרומה מן הטבל יש בחולין
- 3 כדי צורך החולה, דבול' עלמא לא פליגי דמתקנין ליה – מפרישים
- 4 תרומתו, ומספין ליה – מאכילים אותו מן החולין, ולא מטבל או
- 5 מתרומה. כי פליגי, בדלא אפטר בחולין – כשאין בחולין די צרכו,
- 6 וצריך הוא לאכול את כולו. מר ו-בן תימא] סבר, טבל תמורה
- 7 מתרומה, לפיכך עדיף שיפרישו תרומה כדי שיאכל ממנה ולא

המשך ביאור למס יומא ליום שבת קודש עמ' ב

- 9 דברים – סימנים נאמרו בקבל שומה. פיו פתוח, ויריו נוטף, ואניני
- 10 סרוחות – גדולות ומתקפלות למטה, וזנבו מונח ו-מוטלן על
- 11 ירכותיו, ומחלף בצידו דרכים. ויש אומרים, אף נובח ואין קולו
- 12 נשמע. מבררת הגמרא: ממאי הוי – ממה אירע לו כן, שנעשה
- 13 שוטה. רב אמר, נשים כשפניות משקקות בו – מראות עליו את
- 14 כשפיהם בדרך שחוק. ושמאל אמר, רוח רעה שורה עליו. שואלת
- 15 הגמרא: מאי בינייהו. משיבה הגמרא: איבא בינייהו,

- 1 ולבסוף, גם רבי יהודה ורבי יוסי הוו דייקן בשמא. וכי ממו לתהוא
- 2 ביהא דשמיה של בעליו הוא 'בלה', לא עילוי לנפיה – לא נכנסו
- 3 לתוכו. כי אמר, שמע מינה משמו שאדם רשע הוא, דבתיב (יחזקאל
- 4 כג מג) 'אמר לבלה נאופים', ויש לדרוש מכאן שאדם הנקרא בלה
- 5 הוא נואף. (תיבת 'בלה' הוא כמו (בראשית יח ג) 'אחרי בלתי היתה לי
- 6 עקבה', שפירושו זקנה, ולבלה נאופים' בלומר נקבה שהזדקנה
- 7 ושבעה נאופים).
- 8 בהמשך המשנה שנינו: מי ששכב בל' שומה וכו'. תנו רבנן, תמשה

לקוטי שיחות פרשת פינחס כרך יח שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

לא נמסרה על ידי משה לישראל. אבל, בכל זאת, כיצד
תיתכן בכלל מחשבה כזאת, שמשה לא קיים את
הוראת ה' "צו את בני ישראל ואמרת אליהם"⁵?

ב.

השאלות על פירוש רש"י, ופירוש הרמב"ן

הרמב"ן מסביר את דברי רבי ישמעאל⁶ "להפסיק
הענין" כך: אילו לא נכתב הפסוק "ויאמר משה..." לא
היו יודעים לאיזו פרשה מוסב הפסוק⁷ "וידבר משה
אל ראשי המטות..."? אם לאחריו – לדינים שבפרשת
מטות, או שמא לפניו – לדינים שבפרשתנו. לכן נאמר
בסוף פרשתנו "ויאמר משה אל בני ישראל...", כדי
"להפסיק הענין", כדי שידעו שבמילים "וידבר משה
אל ראשי המטות..." מתחיל ענין חדש – ענין הנדרים.
וכך היא המשמעות של "להפסיק הענין" –
"במקומות רבים בספרא ובספרי", כפי שאומר
הרמב"ן, וכפי שהוא אף מוסיף, שרש"י עצמו אומר⁸
על הפסוק (שבהמשך פרשת מטות⁹) "ועתה הרגו...
וכל אשה... הרגו", שהפעם השניה של "הרגו" נאמרה
כדי "להפסיק הענין". כלומר, שאילו לא היתה נכתבת
בשנית, לאחר "וכל אשה...", המילה "הרגו", לא היו
יודעים אם המילים "וכל אשה..." משתייכות לקבוצה
הקודמת, של "הרגו כל זכר...", או לקבוצה
שבהמשך¹⁰ "וכל הטף... החיו לכם".

אבל את פירוש רש"י כאן אי אפשר להסביר כך.
כי רש"י מונה את סגנון ה"ספרי"י¹¹ ("איני יודע במה
ענין מדבר"), וכותב בפירושו, שלולא הפסוק "ויאמר
משה..." ניתן היה לטעות, ולחשוב ש"לא אמר להם זו
(אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו)", ולא כפירוש
הרמב"ן, שניתן היה לטעות ולחשוב שהפסוק שאחר-

א.

השאלה על "ויאמר משה..." ככל אשר ציוה
ה'..."

בסוף הפרשה, לאחר פירוט הקרבנות: תמיד,
מוספי השבת, ראש-חודש ומוספי כל מועד, נאמר:
"ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר ציוה ה' את
משה".
מדוע צריכה התורה לציין שמשה מסר לבני ישראל
כל זאת, וכי הכרחי להודיע שמשה קיים את ציווי ה'
אליו¹ "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את
קרבני..."?
והרי במספר מקומות² אנו מוצאים, שכתוב רק
ציווי ה' אל משה, ולא מסירת הציווי על ידי משה
לישראל (והסיבה לזה פשוטה: מובן מאליו, שאם
הקדוש-ברוך-הוא אמר את הדברים למשה כדי
שיעבירם לישראל, בוודאי ביצע זאת משה, והדבר
פשוט כל-כך, עד אשר רש"י אינו מציין זאת
בפירושו³), ומדוע, אפוא, צריכה התורה כאן לספר
זאת?
רש"י מפרש על כך: להפסיק הענין, דברי רבי
ישמעאל⁴, לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת
נדרים מתחלת בדיבורו של משה, הוצרך להפסיק
תחילה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל,
שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא
בפרשת נדרים התחיל דבריו.
אך צריך להבין: אמנם, אילו לא נכתב הפסוק
"ויאמר משה אל בני ישראל...", היה משתמע מן
הפסוקים (כיון שמיד אחר-כך כתובה פרשת נדרים
שהיא "מתחלת בדברו של משה"), שהפרשה הקודמת

דבריו" היא, שהקדים אמירת פ' נדרים לפ' קרבנות – אבל (נוסף שלא
משמע כן מהלשון "לא אמר להם זו" – הרי) גם בזה קשה כבפנים. כי
מכיון שמשה מסר כל ציווי לבני" תיכף לאחר ששמע אותו מהקב"ה
(כדלקמן ס"ד), אין מקום לטעות שלא עשה כן בנדוד, ובפרט שנאמר
"צו את בני" (כנ"ל הערה 1). וראה תולדות אדם לספרי כאן.

(6) אבל לא בפרש"י, וכדלקמן בפנים.

(7) ר"פ מטות.

(8) מספרי עה"פ.

(9) לא, יו.

(10) שבפסוק יח.

(11) שלפנינו. אבל ראה לעיל הערה 4.

(1) פרשתנו כת, ב. – ובלשון "צו" – "יורח מיד ולדורות" (פרש"י
ר"פ צו).

(2) ראה רמב"ן בא י, ב. שם יא, א. קרח טז, ח (יש אומרים): וראה
תו"א שמות (נב, ד) וס"פ בא (ס, ד).

(3) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 72 הערה 11.

(4) ספרי עה"פ, ומלשון רש"י נראה שגריס בספרי רק תיבות אלו
(להפסיק.. ר' ישמעאל) ותו לא, וכגירסת היל"ש פרשתנו (עה"פ ביום
השמיני עצרת גו'), כמ"ש בתולדות אדם לספרי כאן. וראה לקמן בפנים
ס"ב. ולהעיר מלשון הספרי מטות (דלקמן בפנים) וגירסת היל"ש שם.

(5) וצ"ע בגו"א כאן.

לכאורה אפ"ל (בדוחק עכ"פ) שכוונת רש"י ב"פרשת נדרים התחיל

ולא בפרשת אמור – אפשר להסביר באופן פשוט 19
ביותר: 20

פרשת המועדות שבפרשת אמור, נאמרה בסמוך 21
להקמת המשכן¹⁶ (אפילו לפני מנין בני ישראל – 22
"באחד לחודש השני" – שאודותיו מסופר בחומש 23
במדבר¹⁷). ובין המצוות וההלכות המפורטות שם, ישנן 24
כאלה המתבצעות רק בארץ ישראל, לדוגמא: עומר¹⁸, 25
חדש¹⁹, שתי הלחם²⁰. 26

לפיכך ניתן היה לחשוב: אמנם, משה בודאי העביר 27
את כל ציוויי ה' לישראל – ויותר מכך: בדרך כלל הוא 28
עשה זאת מיד לאחר שמיעת הציווי מהקדוש-ברוך- 29
הוא, כפי שמובן מפירושו רש"י, במתן תורה²¹, "שלא 30
היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם" – אבל 31
במקרה זה הוא לא העביר את כל הפרטים מיד, כי אין 32
הם חשובים למעשה מיד²² באותו זמן²³, כאשר משה 33
היה עסוק²⁴ בטיפול בכל "הדבר הקשה" אשר "יביאון 34
אל משה"²⁵, וב"הודעת להם את הדרך ילכו בה ואת 35
המעשה אשר יעשון"²⁶ בחיי היום יום. 36

וזאת, במיוחד לפי הדעה של הברייתא, המובאת 37
בפירושו רש"י בפרשת אמור²⁷, שפרשת המועדות שם 38
נאמרה לאחר פרשת הדגלים, ואם-כן היו פרשיות 39
רבות²⁸ אחרות, שהיו חשובות באותו זמן למעשה. 40
לדוגמא: מנין בני ישראל, דגלים, מסעות, פסח שני 41
ועוד. 42

1 כך "וידבר משה אל ראשי המטות..." משתייך
2 לפסוקים שלפניו¹².

ג.

השינוי בפרשת אמור

3 בנוסף לכך, צריך להבין, כשאלת הרמב"ן: גם
4 בפרשת אמור, בסוף פרשת המועדות, אומרת התורה¹³
5 "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". ואכן,
6 מוצאים במדרשי חז"ל¹⁴ מספר הסברים לנחיצות
7 שבכתיבת פסוק זה, ואילו רש"י אינו מסביר זאת.
8 ואינו מובן: אם לפי פשוטו של מקרא יש צורך
9 להסביר מדוע מספרת התורה שמשה העביר את ציווי
10 ה' אודות המועדים לישראל, צריך היה רש"י להסביר
11 זאת במקום שנתקלים בכך בתורה בפעם הראשונה¹⁵
12 (בפרשת אמור), ולא להמתין עד לפסוקנו?

13 יותר מכך: את הסברו של רש"י – "עד כאן דבריו
14 של מקום..." – אי אפשר לומר בפרשת אמור, כי שם
15 מתחילה הפרשה שאחרי-כן ב"דבריו של מקום" –
16 "וידבר ה' אל משה לאמר".

ד.

ההסבר להדגשת התורה לגבי מסירת הפרטים לישראל בפרשת אמור

17 הטעם שדווקא כאן מתעוררת השאלה – מדוע
18 צריך לכתוב שמשה העביר את הציווי לבני ישראל,

(12) ומה שלא פירש כהרמב"ן (וכפירושו בפ' מטות) – יש לומר, כי
ע"ד הפשט דוחק לומר שהפסוק הראשון (לחוד) דר"פ מטות יהי' המשך
לסדרה שלפניו ולא התחלה לפ' מטות גופא. ועוד ועיקר – עפ"ז פ' נדרים
מתחלת "איש כי ידור נדר גוי" מבלי לפרש בתחלתה דיבור ה' למשה
או של משה לישראל! ולהעיר מפ' הרשב"ם ר"פ מטות.

(13) כג, מד.

ברמב"ן פרשתנו שם הקשה ג"כ ממש"נ "וידבר משה אל אהרן ואל
בניו ואל כל בני" בסוף פרשת המומין (אמור כא, כד) – אבל כבר פרש"י
שם שהוא (לא סיפור ע"ד מסירת הציווי לבני, כ"א) "להזהיר ב"ד על
הכהנים", ואינו שייך לענינו. וראה לקמן הערה 15.

(14) תר"כ עה"פ. נדרים עח, א. ב"ב כק, סע"ב ואילך. מגילה בסופה
(וברש"י שם).

(15) ופשט שאין לתרץ: באמור שם סמך רש"י על מה שפירש לפניו
(כא, כד) "להזהיר ב"ד כו" (כנ"ל הערה 13), ובפרשתנו אה"פ לפרש

כן כי האזהרה לב"ד נאמרה כבר לפניו (פרש"י פרשתנו כח, ג) –

כי ההכרח להפירוש "להזהיר ב"ד כו" הוא כי מה ענין בני' לדיני
מומי כהן (כמ"ש במפרשי רש"י שם), ובפרט שבדיבור ה' אל משה לא
נאמר (אמור כא, יז) "ואל בני": משא"כ בפ' המועדות, אשר: (א)
הציוויים שייכים לכל בני' (ב) מפורש שמשה נצטווה "דבר אל בני'
ואמרת אליהם", אין מקום לפרש שהוא אזהרה לב"ד.

(16) ראה פרש"י בהעלותך (ט, ד) שפרשת המועדים נאמרה למשה
קודם ל"שנה השנית.. בחודש הראשון" (בסמיכות להקמת המשכן),

עיי"ש.

(17) בתחילתו.

(18) כג, יוד.

(19) שם, יד וברש"י שם ("וי"א").

(20) שם, יז.

(21) יתרו יט, יד. ולהעיר מפרש"י שמות ד, כד. בשלח טז, כב.

(22) ואף שפ' אמור נאמרה קודם שילוח המרגלים (ובמילא) קודם
הגזירה שהיו במדבר ארבעים שנה, וחשבו שיכנסו לארץ בהקדם – מ"מ,
הרי היו אז בחורב ולא ידעו כמה יתעכבו שם. והוא מהלך י"א יום לקדש
ברנע (דברים א, ב) ומשם מהלך כמה ימים לא". ובפרש"י בהעלותך (י,
כט) "מיד עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ" – והי' זה בעשרים באייר –
כמפורש שם – והוצרכו קודם לזה לנ" פרשיות הנ"ל (דגלים, מסעות,
פ"ש, מנין בני' וכו').

(23) ובפרט לפרש"י בהעלותך (שם) שבין כך "חזר והזהירם בשעת
מעשה".

(24) להעיר מתוספתא סנהדרין ספ"ז. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח.
טורשו"ע י"ד סרמ"ז ס"ד.

(25) יתרו יח, כו.

(26) שם יח, כ.

(27) כד, י"ד. – ופרש"י בהעלותך (הנ"ל) הוא לשני פי' הראשונים
שם.

(28) ראה פרש"י נשא (ה, ב) דשמונה פרשיות נאמרו בו ביום.

אבל לפי הדעה החולקת עליו – רבי עקיבא –
הסוברת ש"כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באוהל
מועד ונשתלשו בערבות מואב"³¹, יוצא, שנאמרו כל
פרטי המצוות גם כאשר לא היו חשובים למעשה. ואם
כך, מדוע נחשוב שמשה דחה את מסירת הדינים
למועד מאוחר יותר?

לפי זה יש לומר, שבהתאם לשיטת רבי עקיבא אין
זה כלל קושי מלכתחילה – כי הוא סובר שזוהי דרך
התורה³³, שלפעמים נכתב דיבור ה' אל משה, לפעמים
– דיבור משה לבני ישראל, ולפעמים – שניהם. ולכן,
אין כלל קושי גם על הפסוק שבפרשתנו.

ואין לשאול: מדוע אי אפשר לומר תירוץ זה –
שהפסוק לא נכתב כדי למנוע טעות בהבנת הפרשה,
אלא מפני דרך הכתוב בלבד – גם לפי רבי ישמעאל?
כי יש לומר, שבזה תלויה המחלוקת הנ"ל בין רבי
עקיבא לרבי ישמעאל:

לפי רבי עקיבא, ש"כללות ופרטות נאמרו בסיני
ונשנו באוהל מועד ונשתלשו בערבות מואב", צריך
לומר, שלמרות שכל המצוות נאמרו, בכלליהן
ובפרטיהן, שלוש פעמים: בסיני, באוהל מועד,
ובערבות מואב, בכל זאת, אין התורה מפרטת את
שלוש הפעמים בכל המצוות, ורק חלק מהן מפורטות
פעמיים,

וכך בעניננו: פעם אחת מפרטת התורה גם את דברי
משה לבני ישראל, ופעם אחרת – לא³⁴.

אך ההסבר לדברי רבי ישמעאל ש"כללות נאמרו
בסיני ופרטות באוהל מועד" אפשר לומר³⁵: לדעתו –
באופן כללי כל פרט נכתב בתורה כפי שהיה במציאות,
אלא-אם-כן יש הכרח לשנות. לכן הוא סובר, שפרטי

לכן מוסיפה שם התורה בסוף "וידבר משה את
מועדי ה' אל בני ישראל", כדי להדגיש, שמשה העביר
לבני ישראל מיד את כל פרטי הדינים שבפרשה זו, וזה
עצמו מלמדנו, שכוונת ההוראה למשה "דבר אל בני
ישראל ואמרת אליהם מועדי ה'..." היא, שהוא יעביר
לבני ישראל את כל הפרטים מיד.

לעומת זאת בפרשתנו, אין סיבה לדחות את מסירת
הדברים, ומובן מאליו, שמיד לאחר הוראת ה' "צו את
בני ישראל ואמרת אליהם..." העביר משה לבני ישראל
את כל הדינים. ובמיוחד, כאשר מדובר בסיום ארבעים
השנים, ואם לא עכשיו – אימתו²⁹?

ותמוה: מדוע נכתב הפסוק "ויאמר משה אל בני
ישראל..."?

על כך עונה רש"י "להפסיק הענין... שאם לא כן
יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא בפרשת נדרים
התחיל דבריו", כפי שיוסבר להלן סעי' ז.

ה.

ההסבר לציון שמו של רבי ישמעאל

לפי זה מובן מדוע מציין רש"י את שמו של בעל
המאמר – "דברי רבי ישמעאל"³⁰:

ההסבר דלעיל על הצורך בכתיבת הפסוק "וידבר
משה... אל בני ישראל" בפרשת אמור – שאילולא כן
ניתן היה לחשוב שהוא דחה זאת למועד מאוחר יותר
(שלפי הסבר זה צריך לחפש הסבר לפסוק שבפרשתנו)
– מתאים רק לפי דעת רבי ישמעאל³¹, ש"כללות
נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד"³², שלפי זה אפשר
לומר, כדלעיל, שמשה דחה את מסירת פרטי הדינים
של פרשת המועדות.

(29) ובפרט ע"פ פרש"י פרשתנו כח, ב.

(30) גם י"ל (ויתרוץ ג"כ זה שהעתיק רש"י "דברי רבי ישמעאל" גם
בפירושו בפ' מטות – נעתק לעיל ס"ב) – שהוא כדי לתרץ: למה הוצרך
לכתוב פסוק שלם "להפסיק הענין" – הו"ל לכתוב בפירוש בתחילת
הפרשה "ויאמר משה אל בני ישראל" (במקום "וידבר ה' גו", כבכמה
מקומות – ראה בהנסמן לעיל הערה 2)?

[ועד"ז בפ' מטות שם: למה נאמר בתחילת הפסוק "הרגו" שמשום
זה צריך להפיל "הרגו" בסוף הפסוק כדי "להפסיק הענין" – הו"ל
לכתוב "הרגו" רק פעם א' בסוף הפסוק (ובקושיית מפרשי רש"י שם)]

אלא ששיטת ר"י היא, שרגיל בתורה סגנון כזה (ונכלל בשיטתו
שריברה תורה כלשון בני"א (סנה' סד, סע"ב. ועוד. וראה אנציקלופדי
תלמודית בערכו, ושו"ד), ואין מקום לקושיא – שלאחרי שנאמר הסיפא
רישא ל"ל (או – דהו"ל לכתוב הרישא באו"א), ולכן מפרש "להפסיק

הענין" בכ"מ.

(31) להעיר מדעת רבי ישמעאל* (מכילתא בא יב, א) "לאמר, צא
ואמור אליהם מיד" – אבל י"ל דשאני בנדו"ד, שנדחה מפני ענינים שהזמן
גרמא.

(32) חגיגה ו, סע"א ואילך. סוטה לו, ב. וזכרים קטו, סע"ב. וראה
בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 301 ואילך, דשיטת ר"י מתאימה
יותר לפשוטו של מקרא (וראה הערה 33 שם).

(33) ראה לעיל הערה 2.

(34) להעיר מפלוגתת רע"ק ור"י – הנ"ל – אם דיברה תורה כלשון
בני אדם (ראה אנציקלופדיא תלמודית שם). – וראה ג"כ סיום למס'
פסחים (נרפס בסוף הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים –
בהוצאת תשמ"ד ע' תסד). ואכ"מ.

(35) ראה לקו"ש ח"י"ז שם.

המועדות שב"אמור", ואשר-על-כן כתוב בפרשת
 המועדות⁴⁰ "והקרבנם אשה..." סתם, ללא פירוט
 הקרבן, כי פרטי הקרבנות כבר נאמרו למשה לפני כן.
 אך למרות זאת קבעה התורה את פרשת הקרבנות
 כאן בפרשתנו, בסוף ארבעים שנה, לפי הכלל, שמביא
 רש"י במספר מקומות בפירושו⁴¹, "אין מוקדם ומאוחר
 בתורה".

ולפי הסבר זה – ששתי הפרשיות נאמרו למשה
 ביחד – סביר לומר, שכוונת ההוראה בתחילת פרשת
 המועדות שב"אמור"⁴² "דבר אל בני ישראל ואמרת
 אליהם מועדי ה'..." היא, להפריד את הפרטים
 המאוחרים יותר של כל דיני המועד, שבפרשתנו, מן
 הפרטים שבפרשת אמור, שדווקא אותם צריך משה
 למסור לכל ישראל, ולא את הדינים הכתובים בפרשתנו
 (כי הם אינם קשורים לכל ישראל⁴³, כדלעיל).

בכך ניתן היה להסביר גם את השינוי בלשון התורה
 בין פרשת המועדות שב"אמור" לבין פרשת הקרבנות
 שבפרשתנו – שם מתחיל כל מועד⁴⁴ בדיבור וַתִּזְכֹּר
 ("וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל..."⁴⁵),
 ואילו בפרשתנו כתוב ציווי כללי רק בתחילת הפרשה
 – "צו את בני ישראל ואמרת אליהם":

ההקדמה "צו את בני ישראל" שבפרשתנו היא
 הקדמה כללית לכל פרשת המועדות והקרבנות
 (שבפרשתנו ובפרשת אמור). ולאחר מכן נאמרה
 הוראה אחרת "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" –
 ההוראה המציינת אלו פרטי דינים עליו למסור לכל
 ישראל (הפרטים הכתובים בפרשת אמור). ולכן, כדי
 להדגיש זאת יותר, פירט הקדוש-ברוך-הוא לגבי כל
 מועד⁴⁶ בנפרד "דבר אל בני ישראל".

1 המצוות נאמרו במקום ששם הם מפורשים בתורה, ולא
 2 שלוש פעמים³⁶.

3 וכך בענייננו: כיון שהתורה מפרטת דוקא כאן
 4 "וידבר משה... אל בני ישראל", צריך לומר, שיש כאן
 5 חידוש, השייך דוקא לפרשה זו.

ו.

עניני המועדות - בשתי פרשיות, וההסבר לכך

6 עניני המועדות מחולקים לשתי פרשיות:

7 (א) בפרשת אמור, ששם מודגש בעיקר איסור
 8 מלאכה והמצוות של כל מועד, אך גם מוזכרים שם
 9 הקרבנות של כל יום-טוב. (ב) בפרשתנו, שבה הדגש
 10 העיקרי הוא על פרטי הקרבנות שהביאו בכל יום, שבת,
 11 ראש חודש, יום-טוב, אך נזכר גם איסור המלאכה.

12 את הסיבה לכך ניתן להסביר בשתי דרכים:

13 (א) ענינים אלו נאמרו למשה כשתי פרשיות נפרדות
 14 בזמנים שונים: פרשת אמור – בסמוך להקמת המשכן,
 15 ופרשתנו – בסיום ארבעים השנים.

16 [פרשת הקרבנות שבפרשתנו לא נאמרה מיד לאחר
 17 הקמת המשכן, למרות שבפשוטות נראה שהקריבו את
 18 כל הקרבנות גם במדבר³⁷ – חוץ מאלה שמצויין בהם
 19 "כי תבואו אל הארץ" – וזאת מפני ההסבר שלהלן:

20 תכלית פרשתנו היא: "צו את בני ישראל ואמרת
 21 אליהם..." – הזיכור וההוראה לכל ישראל³⁸, שקרבנות
 22 הציבור יקריבו בזמנם. ואילו פרטי הקרבנות עצמם
 23 כבר נאמרו למשה לפני כן, והוא העבירם ליחידים
 24 שעסקו בהקרבנות – אהרן ובניו הכהנים].

25 (ב) שתי הפרשיות נאמרו למשה ביחד³⁹. ואדרבה:
 26 פרשת הקרבנות שבפרשתנו נאמרה לפני פרשת

(39) ראה רמב"ן פרשתנו כח, ח: ביום ההוא נאמרו שתי הפרשיות.
 ועוד.

(40) נסמן לעיל הערה 36. ועיין פרש"י אמור שנעתק שם בסוף
 ההערה.

(41) לדוגמא: בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ובכ"מ.

(42) כג, ב.

(43) ומסרם לאהרן ובניו הכהנים, כ"ל בפנים.

(44) לבד פסח (כג, ד) ושבועות (שם, טו) וביוב"כ"פ (שם, כו-כז) לא
 נאמר "דבר אל בני...". וראה רמב"ן שם (פסוק ב' ויו"ד). אברבנאל שם.

(45) ראה גם רמב"ן שם, יו"ד. מלבי"ם שם, מד.

(36) ומתורצת עפ"י קושיית התוס' (ד"ה ונשתלשו – סוטה שם) –

ראה לקו"ש שם.

(37) ברמב"ן (אמור כג, ב. פרשתנו כח, ב) שלא הקריבו המוספים
 כו' במדבר (ולכן נפרטו רק בפרשתנו) – אבל אא"פ לפרש כן ברש"י.
 כי מכיון שמפורש ב' אמור (כג, ח. שם, כה. כז. לו) "והקרבנתם אשה
 לה", את"ל שלא קיימו ציווי זה במדבר הו"ל לרש"י לפרש חידוש זה.
 ובפרש"י שמיני (י, טז. הובא ברמב"ן שם) מפורש שהקריבו שעיר מוסף
 ר"ח (שנזכר בפרשתנו)**. ולהעיר מפרש"י אמור (שם, ח. ועוד) "הם
 המוספין האמורים בפרשת פנחס כו'". וראה לקמן בפנים.

(38) ראה לקו"ש ח"ג ע' 101 – בביאור פרש"י עה"פ. ולהעיר גם

מרמב"ן סוף פרשתנו.

(*) וגם ע"ד ההלכה כבר הקשו עליו (פנים יפות אמור שם. ועוד) ממשנה מנחות מה, ב. והאריך בכלי חמדה אמור שם. ועוד.

(**) ולהעיר מפרש"י פרשתנו כח, ד (בנוגע לתמיד) וראה חזקוני שם. ועוד. ואכ"מ.

ז.

גם פרשת הקרבנות נמסרה לכל ישראל

1 כיון שהכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" נאמר,
2 לפי פשוטו של מקרא, רק במקרה שמוכרחים לקבוע
3 שהפרשיות אינן כתובות לפי סדר הזמנים⁴⁶, כפי שכבר
4 הוסבר פעמים רבות⁴⁷, מובן, שלפי פשוטו של מקרא
5 נאמרה פרשת הקרבנות שבפרשתנו בסוף ארבעים
6 השנים,

7 וכך מדייק רש"י בלשונו בפירושו על הפסוק⁴⁸ "צו
8 את בני ישראל (ואמרת אליהם את קרבני לחמי...)...",
9 ואומר: "מה אמור למעלה..." – ולא "למה נסמכה
10 פרשת יפקוד ה' לפרשת הקרבנות..."⁴⁹ – כי בפשטות
11 צריך לקבוע שפרשת הקרבנות לא רק "נסמכה" –
12 נכתבה בסמוך אך נאמרה לפני כן – אלא היא גם
13 נאמרה כאן.

14 אך אילו לא היה כתוב בסיום פרשת הקרבנות
15 "ויאמר משה אל בני ישראל..."⁵⁰, הרי שאז "יש
16 במשמע" ש"בפרשת נדרים התחיל דבריו" ו"לא אמר
17 להם זו", ואם כך הכרחי היה לומר, שהפרשה אינה
18 כתובה במקומה: היא נאמרה למשה ביחד עם, ואף
19 לפני, פרשת המועדות שב"אמור", ורק התורה הסמיכה
20 את הפרשיות כך מסיבה מסוימת⁵¹, ומזה יוצא, ש"לא
21 אמר להם זו", שמשה לא אמר לכל ישראל את כל
22 פרטי הדינים שבפרשתנו, אלא רק את הדברים
23 שבפרשת אמור, כדלעיל.

24 לפיכך צריך לכתוב בסוף פרשתנו "ויאמר משה אל
25 בני ישראל..."⁵², כדי להבהיר, שמשה מסר גם פרשה זו
26 לכל ישראל. ומזה מובן, שהפרשה נאמרה, כפי שנראה
27 מפשטות הפסוקים, שהפרשיות כתובות כסדר
28 התרחשותן.

ח.

פרשת המועדות – "וידבר"; פרשת הקרבנות – "ויאמר"

29 יש הבדל נוסף בין פרשת המועדות שב"אמור"
30 לבין פרשת הקרבנות שבפרשתנו: שם נאמר בסוף
31 הפרשה "וידבר משה..."⁵³, וכאן – "ויאמר משה..."⁵⁴.
32 ההסבר לכך בדרך ההלכה⁵⁵ הוא:

33 בפרשת אמור מדובר בעיקר על דינים השייכים לכל
34 הזמנים בשווה – איסור מלאכה ביום-טוב, המצוות
35 המיוחדות של כל מועד, וכדומה – ולכן נכתב הביטוי
36 "וידבר", המורה על דבר ש"נמשך ולא נפסק"⁵⁷;
37 ואילו בפרשתנו מדובר בעיקר על הקרבנות, שאינם
38 קרבים, כפשוטם, בתקופת הגלות, ורק כל העוסק
39 בתורת עולה... כאילו הקריב...⁵⁸, ולכן נכתבה לשון
40 של אמירה⁵⁹.

41 ועוד:
42 בדיני המועדים השייכים לכל התקופות נכתב
43 הביטוי "וידבר", שהוא לשון קשה⁵⁴. הקדוש-ברוך
44 הוא דורש בתוקף⁵⁵ מישאל לקיים מצוות אלו ללא
45 הבדל בין תקופת בית המקדש לבין תקופת הגלות.
46 ואילו חובתו של היהודי לעסוק בתורת עולה
47 וכדומה בזמן הגלות⁵⁶ אינה חובה ומצווה גמורה – אין
48 דורשים זאת בלשון קשה. ואדרבה, ישראל דורשים⁵⁷:
49 "יהי רצון מלפניך... שתשוב... ותבנהו (את בית
50 המקדש) מהרה... ושם נעשה לפניך את קרבנות
51 חובותינו... כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך
52 (בפרשתנו) – ואין מסתפקים בכך שהעוסק בתורת...
53 כאילו הקריב.

54 לכן נכתב בפרשתנו הביטוי "ויאמר" – לשון
55 רכה⁵⁸: הקדוש-ברוך הוא מבקש מישאל לעסוק

מח ס"א.ב.

(53) להעיר גם מצפצ"ע עה"ת שם (החילוק בין דין (חיוב) ומנהג).

(54) מכות שם. ספרי ופרש"י בהעלותך יב, א.

(55) אף שגם בזה יש מקום – לאחר הדבור – אפילו לתחנונים
וכמרו"ל (ע"ז ה, סע"א) אם בחוקתי תלכו, אין אם אלא לשון תחנונים.

(56) להעיר מלקו"ד (ח"א ח, א) "דער פסוק (דפרשתנו) ויאמר משה
וגו', י"ל אז דאס איז שמחת תורה" (=הפסוק דפרשתנו ויאמר משה וגו',
י"ל שזה שמחת תורה) – והרי שמחת"ת הוא יו"ט שני של גלויות.

(57) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(58) מכילתא ורש"י יתרו יט, ג. ספרי ורש"י בהעלותך שם.

(46) ראה גם רמב"ן ר"פ אחרי ור"פ קרח. צו ח, ב (ובגו"א ועוד שם).

(47) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 298. לעיל ע' 101.

(48) כהלשון במדרש לקח טוב עה"פ.

(49) או – הלימוד שכתב רש"י "עד שאתה מצוני כו'", כבמדרש לקח
טוב שם (אף ששם איתא "למה נסמכה", ולא "מה אמור למעלה"
כבפרש"י).

(50) ראה עוד ביאורים – צפע"נ (להרגצובי) עה"ת פרשתנו כאן.
מלבי"ם אמור שם.

(51) צפע"נ למכות יא, רע"א.

(52) מנחות בסופה (אבל שם – רק בחטאת ואשם). שו"ע אדה"ז

או"ח (מהר"ת) סוס"א (ובמהד"ק – שם סעיף יא ואילך). וראה שם סי'

- 1 ב"סדר הקרבנות" (כולל פרשתנו⁵⁹), לומר את – המלך המשיח... בונה המקדש... וחוזרין...
 - 2 הפסוקים בתפילות היום, מקריבין קרבנות... ככל מצותה האמורה בתורה⁶⁰,
 - 3 ובכלל, לעסוק בתורת עולה וכדומה, וזה יביא לידי במהרה בימינו ממש, וכן"ל – ושם נעשה לפניך
 - 4 הקרבת עולה כפשוטה, את קרבנות חובותינו... כמצות רצונך.
- (משיחת ש"פ פינחס תשכ"ה)

(59) ראה מגילה לא, ב (ובמשנה שם מביא מקרא דפ' אמור, כי מדבר בעניי מועדות (שבת"כ) לא דוקא קרבנות – משא"כ בפסוקי מוספין דקורין קרבנות דפ' פנחס. – ראה טושו"ע או"ח סתפ"ח וסתקצ"א. שו"ע אדה"ז סתקצ"א ס"ה).
(60) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"א
ברוקלין.
שלום וברכה!

קבלתי מכתביו מט' סיון וד' קרח בצירוף נוסח הצוואה לאחר אריכות ימים ושנים, ופעם אמרו, אשר כתיבת צוואה היא עצמה סגולה לאריכות ימים ושנים,

ובנוגע לעצם הדבר, הנה בכדי שיהי' לה יפוי כח הדרוש, צריכה להעשות ע"י לאייער, והנני מעוררו על זה.

אתענין אם יש לו תועלת מהנסיעות ואקוה לשמוע בשו"ט בזה.

ובהיות לא אדע אי' יהי' ביי"ב וי"ג תמוז הבע"ל, הנני מסגיר בזה הקונטרס ליי"ב וי"ג תמוז הבע"ל ובטח ימצא בו רוב ענין.

בברכה למנוחת הנפש, ובמילא גם למנוחת הגוף.

[כ' תמוז, תשי"א]

במענה על ההודעה אשר נעשית לבר מצוה ובקשת ברכה בשבילך,

הנני בזה להביע ברכתי אשר כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע תהי' ירא שמים חסיד ולמדן ותשביע רוב נחת חסידישן נחת.

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר די בר מצוה מאמרים פלעגט מען (אצל הנשיאים) אנהיבען נעשה אדם (וכשניתן המאמר להעתיק השמיטו לפעמים את ההתחלה).

זאת אומרת אשר הבר מצוה צריך לדעת שעליו מעלת תואר אדם שזהו היותר מעולה בארבעת התוארים אדם איש גבר אנוש (ראה קונטרס תורת החסידות פ"ז. ד"ה ויבוא עמלק תשי"ט קונטרס ס"ב פ"ב) וצריך לעבוד בזה תיכף ולא להניח על אחר זמן ואז מסייעין בידו שנעשה אדם (ראה ס' התולדות ע' ס"ד).

בטח חזרת מאמר דא"ח ביום הבר מצוה, ותשמור השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים תניא.

בברכת הצלחה בתלמוד תורה ביראת שמים.

אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, זכאין אינון בני עלמא דמשתדלי באורייתא, דכל מאן דאשתדל באורייתא אתרחים לעילא ואתרחים לתתא, ואחסין בכל יומא ירותא דעלמא דאתי, הדא הוא דכתיב להנחיל אוהבי יש, מאי יש, דא עלמא דאתי, דלא פסק מימיו לעלמין, ונטל אגר טב עלאה דלא זכי ביה בר נש אחרא, ומאי איהו, י"ש, ובגיני כך רמיז לן שמא דיששכר דאשתדל באורייתא, יש שכר, דא הוא אגרא דאינון דמשתדלי באורייתא, י"ש.

ספר הזהר פרשת ויחי דף רמב ע"ב

בראשית מט, יד-טו - יששכר חמור גרם רבין בין המשפטים. וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למם עבד

קנ

יששכר עסקן תורה, וזהו "חמור" ר"ת חכם מופלא ורב רבני

יששכר למד ועסק! בתורה, ועפי"ז יובן מה שהי' אצלם חמורים וכמ"ש יששכר חמור גרם, והוא בחי' לעולם² ישם אדם את עצמו על דברי תורה כחמור למשאוי. חמו"ר ר"ת חכם מופלא ורב רבני, כמ"ש בזוהר³. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קצב

קנא

ביאור דיוקן לשון הזהר עה"פ, דע"י השתדלות בתורה זוכין, (א) לעלמא דאתי - גן עדן, (ב) גילוי דלעתיד לבוא - תחיית המתים, וזהו "יששכר" י"ש-שכר וכו'

פתח⁴ רבי שמעון ואמר, (משלי ח, כא) להנחיל

- (1) ראה רש"י בראשית מט, יד. טו יששכר חמור גרם, ופרש"י: חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד. ויט שכמו לסבול, עול תורה. במדבר ז, יט. פרש"י: בשביל שני דברים זכה - יששכר - להקריב שני לשבטים, אחת שהיו יודעים בתורה שנא' (דברי הימים-א יב, לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ראה גם לעיל סימן קמט. לקמן קנא. קנב.
- (2) עבודה זרה ה, ב.
- (3) ראה זוהר חלק ג, דף ערה, ב. תיקוני זהר דף קמז, ב.
- (4) [תרגום ללה"ק] פתח רבי שמעון ואמר (לפרש מש"כ) להנחיל

אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, (והקדים ואמר) זכאין אינון בני עלמא אינון דמשתדלי באורייתא (אשרי להם לבני העולם לאלו שעוסקים בתורה), דכל מאן דאשתדל באורייתא אתרחים לעילא ואתרחים לתתא (שכל מי שעוסק בתורה אהוב הוא למעלה ואהוב למטה), ואחסין בכל יומא ירותא דעלמא דאתי (ונוחלת בכל יום ירושת עולם הבא), הדא הוא דכתיב להנחיל אוהבי יש (ומפרש) מאי יש (על מי רומז "יש", ואמר) דא עלמא דאתי (זהו עולם הבא), דלא פסק מימיו לעלמין (לפי ש"ש" בה שפע תמיד ואין מימי שפעה נפסקים מלהשפיע לעולם), ונטל אגר טב עלאה דלא זכי ביה בר נש אחרא (ומקבל שכר טוב עליון מה שאינו זוכה בו אדם אחר), ומאי איהו (ואמר) י"ש (הוא יש), ובגיני כך רמיז לן שמא דיששכר דאשתדל באורייתא, יש שכר (ולכן רמזה לנו התורה שמו של יששכר בש' הכפולה, להורות על נוטריקון י"ש שכ"ר שפירושן) דא הוא אגרא דאינון דמשתדלי באורייתא, י"ש (כי זהו השכר של אלו העוסקים בתורה).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב תמוז, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

כבוד הו"ח אי"א נו"מ איש חי רב פעלים עסקן חרוץ וכו'

מו"ה משה שי' שפירא, שר הפנים והעלי

שלום וברכה!

בשעתו קבלתי המברק שלו, ועתה גם מכתבו מיום ז' בתמוז, ותשוואות חן חן עבור שניהם.

גדול הצער וכדאי בזיון שלא נתקיימה החזית בשעה מלאה אחריות זו, ויהי רצון אשר על כל פנים עתה יראו מנהלי המפלגות בעצמם די כח לבכר את האינטרסים של כללות היהדות החרדית על רווחים המדומים המפלגתיים, אשר על ידי זה תהי' תועלת גם להמפלגה בתור מפלגה, להקים חזית על כל פנים לאחרי הבחירות.

בפ"ש וברכת הצלחה.

כה, יד – ושם איש ישראל המוכה אשר הוכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית-אב לשמעוני

א. נשיא בית אב לשמעוני. ושם האשה המוכה המדינית כזבי בת צור ראש אומות בית אב במדין הוא. הנה הכתוב בא להודיענו שלא היו שניהם ספונים וחשובים כל כך כמו שפירש רש"י שצור אחד מחמשת מלכי מדין ה' ובמקום אחד ה' עוד ארבע בדוגמתו וכן זמרי לא ה' נשיא שבט רק בית אב היינו למשפחה אחת, ולכאורה הוא שפת יתר דמה לנו אם ה' חשובים וספונים או לא, דמה תועלת בזה. רק נראה דלכאורה קשה על בנות מואב למה שלחו את בנות מדין להטעות לישראל בזנות, הא היו להם בנות רבות והיו יכולים לעשות בעצמם כל התועבות האלה ומה עלה על לבם וכי שונא זמה ה'.

רק נראה דידוע דבלק ה' קוסם קסמים יותר מבלעם וראה שאחד מוחלציו יעביר הזדון והרשעה מן העולם וראה שאחד מישראל ישא אחת מבנות מואב ומשם יפרד אבן נגף להפיל מואב ארצה ומשם יכלה כל קרן מואב, וזה קאי על בועז שנשא לרות שהיא היתה ממואב שיצא ממנו דוד המלך ע"ה, וירד העיט על הפגרים הוא דוד' שבקש לכלות כל האומות והפיל ממואב ארצה.

וידוע דבכישוף רואה ואינו יודע תוכן הדברים ולכן בלק לא ידע דיה' דבר זה באחרית הימים רק בחושבו שמדי יצא העגל הזה ומהרסיו ומחריביו יה' משלו, ולכן הזהיר את בנות מואב דמה בראשה למי שתשמע לבן ישראל לזנות עמו, ובאמת רצו להטעות את ישראל לזנות ולכן שלחו לבנות מדין.

וזהו הענין דבאמת אבות הקדמונים לא נתכוונו כלל להקניט להקב"ה רק ה' לפעמים טעמם לעשות עבירה לשמה ולפעמים ה' שגגה והיו נכשלים בו, ע"כ הזהיר הכתוב לדון כל אחד מישראל לכף זכות אף שנראה כאילו עבר עבירה כמ"ש (תהלים נ, כ) תשב באחיק תדבר בן אמן תתן דופי, דהם בעצמם כוונו לטובה כמו דמצינו באחיתופל שיצאה ממנו בת שבע וממנה יצא שלמה המלך והעלה בדמיונו דבמראה ראה דהוא יה' מלך כעת עתה על ישראל, ולכן ה' חולק על דוד וחולק על המלכות ה', וגבי קרח נמי אמרו מה ראה קרח לחלוק אלא שעינו הטעתו דראה שיצא ממנו שמואל וחשב שהמלכות יגיע לו ובאמת כוונתם ה' לטובה רק דטעו.

ובפרט דור המדבר שהיו דור דיעה שעליהם אמרו (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יג פסוק יז) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן וחו' לחשוב עליהם שום דבר דופי אשר בזדון ח"ו נעשה התועבה הזאת לזמרי, רק דהענין גבי זמרי כנ"ל דידע במראה נבואה דילך אחד מנשיאי ישראל ויקח אשה מזרע מלוכה של אומות העולם

(1) וירד העיט על הפגרים הוא דוד וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת לח לך סימן קסט. קעב. קעב. קעב.

(2) זמרי דידע במראה נבואה דילך אחד מנשיאי ישראל ויקח אשה מזרע מלוכה וכו': עיין עוד בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בלק סימן תקמב. שנד. תקלב.

ויוליד זרע שיגבה חובו ממואב ולכן לקח לכזבי דממונו יצא אבן הנגף למואב.

אבל באמת טעה, דאיתא ברמב"ם דהשופט הוא כנשיא לכל דבר, היינו דוקא נשיא השבט ולא נשיא משפחה, וידוע דבועז ה' שופט בימים ההם והי' דינו כנשיא לכל דבר ורות היתה בתו של עגלון מלך מואב (עיין נזיר כג:). וזה ה' באמת מן השמים שנשיא בישאל ישא לבת מלך מן אומות העולם, אבל זמרי לא ה' רק נשיא משפחה ולא ה' ראוי לגדולה זו שיצא ממנו המלכות, וזה שאמר הכתוב נשיא בית אב ולא נשיא שבט, ושם האשה כזבי בת צור ראש אומות בית אב וגם כן לא היו ראוי לכך.

תפארת יהונתן³

כה, טו – ושם האשה המוכה המדינית כזבי בת צור ראש אומות בית אב במדין הוא

ב. סיבת החורבן (דבית שני) וכללות ענין הגלות היא – "שנאת חנם". והתיקון לזה – להלחם נגד ענין זה, עד שמבטלים לגמרי את הענין ד"שנאת חנם", ותמורת זה פועלים את הענין דאהבת ישראל, עד לאופן דאהבת חנם. וענין זה מודגש בשיעור חומש היומי – "צורר את המדינים גו":

מבואר בחסידות [החל מביאור אדמו"ר הזקן בלקו"ת⁵, וכן בדרושי רבותינו נשיאנו שלאחרי זה, ובאריכות גדולה – בקונטרס "החלצו" לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, וביתר ביאור – במאמרו ושיחותיו של בעל הגאולה בקשר לקונטרס זה⁷] ש"מדין" הוא לשון "ריב ומדון", כלומר, קליפת מדין ענינה – פירוד והתחלקות, עד לשנאת חנם. וזהו הענין ד"צורר את המדינים", "לאייב אותם"⁸ – שיש להלחם בכל התוקף [אמנם, בדרכי נועם ובדרכי שלום, אבל ביחד עם זה – בכל התוקף] נגד הענין ד"ריב ומדון", נגד ענין של פירוד ומחלוקת בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו. ועד כדי כך, שמלחמה זו היא "נקמת הוי"⁹.

ובענין זה ישנה ההבטחה "ולא נפקד ממנו איש"¹⁰, היינו שהדבר לא יזיק לאף אחד, מכיון שכל הענינים נעשים בדרכי נועם ובדרכי שלום.

וזוהי ההכנה והכלי להמשכת כל הברכות בתכלית השלימות – שהרי "השלום שקול כנגד הכל"¹¹, ובפשטות – שזוכים תיכף ומיד ממש לשלום האמיתי ושלימות האמיתית, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. תורת מנחם התועודיות ה'תשמ"ה חלק ד עמוד 2578

(3) ר' יונתן אייבשיץ ז"ל.

(4) יומא ט, ב.

(5) מטות פה, סוף עמוד ד ואילך.

(6) נדפס בספר המאמרים תרנ"ט סוף עמוד נגד ואילך.

(7) נדפס שם עמוד רט ואילך.

(8) פירוש רש"י על הפסוק.

(9) מטות לא, ג.

(10) שם, מט.

(11) פירוש רש"י בחוקות יו, כו.

♦ יום ראשון י"ז תמוז ♦

כה (י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

י וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(יא) פִּינֹחָם בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הָשִׁיב אֶת-חֲמַתִּי מֵעַל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת-קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא-כִלִּיתִי אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:

יא פִּינֹחָם בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן כֹּהֵן אֲתָבָה יְת חִמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִקְנִי יְת קִנְאָתִי בִּינְיָהוֹן וְלֹא שְׂעִית יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:

אחר אֶהֱרֹן. בְּקִנְאוֹ אֶת-קִנְאָתִי. בְּנִקְמוֹ אֶת נִקְמַתִּי, בְּקִצְפוֹ אֶת הַקֶּצֶף שֶׁהָיָה לִי לִקְצָף. כָּל לְשׁוֹן "קִנְאָה" הוּא הַמִּתְחַרָּה לְנִקְמָה דָּבָר, אֲנִפְרִטְמִנִּי"ט בְּלַע"ז.

כ"י פִּינֹחָם בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן. (סִנְהֶדְרִין פֶּב. סוּטָה מ"ב) לְפִי שֶׁהָיוּ הַשִּׁבְטִים מְבֻזִּים אוֹתוֹ: הִרְאִיתָם בֶּן פּוּטִי זֶה שֶׁפִּטְסָם אָבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבֹדֶת אֱלִילִים וְהִרְגָּה נִשְׂיָא שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִיכָף בָּא הַפְּתוּב וַיַּחֲסוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ שיחות שבת פרשת פינחס, כ"א תמוז, ה'תשכ"ו

וַיִּכְנוּ שְׂבָהּ שִׁגְחָה פְּרִטִית הָיְתָה אֲמִירַת בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל בְּיוֹם הַשְּׁבִת־קוֹדֶשׁ פְּרִשַׁת פִּנְחָס, הָרִי מִיּוֹב, שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בָּבוֹא פְּרִשַׁת פִּנְחָס (לֹא נִפְקָא-מִינָה בְּאוֹפֶן הַקְּבִיעוּת בִּימֵי הַחוּדָשׁ), "נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים" הַעֲנִינִים הַקְּשׁוּרִים עִם בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל.

בְּיוֹם הַשְּׁבִת־קוֹדֶשׁ פְּרִשַׁת פִּנְחָס שֶׁלֹּא-חָרִי הַמֶּאֱסָר וְהַגְּאוּלָּה (בְּשִׁנַּת תַּרפ"ז), בְּרַף בַּעַל הַמֶּאֱסָר וְהַגְּאוּלָּה "בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל" בַּעַת שֶׁעָלָה לַתּוֹרָה - בְּהִתְאֵם לְפִסְקִידִין רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן בְּנוֹגַע לַחֻלָּה שֶׁנִּתְרַפָּא, שֶׁמִּבְרַךְ הַגּוֹמֵל כְּשׁוֹזֵר בְּלוּרִי לְגַמְרִי, וַיִּמְזָה מִזִּבְחָן גַּם בְּנוֹגַע לְהִיוֹצֵא מִבֵּית הָאֱסוּרִים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר לְבֵיתוֹ, לֹא נִקְרָא שֶׁ"נִצָּא מִהַסְכָּנָה לְגַמְרִי".

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם. דִּקְדָּק לֹמַר קִנְאָתִי, גַּם אֲמַר בְּתוֹכָם, כֹּא לִתֵּת בַּח הַמִּשְׁיָג בּוֹ הַשְּׁבִת חֲמָה, וְאֲמַר שֶׁהָיְתָה בְּאִמְצָעוֹת ג' דְּבָרִים. הָא' שֶׁקִּנְאָה בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ וְסִפֵּן בְּעֶצְמוֹ כְּאֲמֹר בְּדְבָרֵיהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּקִנְאוֹ בְּכַנּוּי. ב' שֶׁהָיְתָה הַקִּנְאָה בְּשִׁבְלִי כְּבוֹדִי לְבַד לֹא לְאִמְצָעוֹת שׁוּם דְּבָר וּלְתוֹ, וְזוֹ הִיא מִצְוָה שְׁלֵמָה אֲשֶׁר יִתְרַצֶּה ה' כִּי יוֹתֵר מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּכַנּוּי לְהַמְדִּיבֵר בְּרוּךְ הוּא. ג' שֶׁלֹּא הָיְתָה הַפְּעֻלָּה שֶׁעָשָׂה נְעֻלְמַת מַעֲיָנִי אָדָם אֲלֵא קֹדֶשׁ ה' בְּתוֹךְ קָהֵל וְעָדָה, כְּאֹמְרָם ז"ל (סִנְהֶדְרִין פ"ב) שֶׁהָיוּ כָּל שִׁבְט שְׁמֵעוֹן סָבִיב לֹא-הָיָה אֲשֶׁר שָׁם דָּקֵר שְׁנִיָּהֶם וְהָרָג נִשְׂאִיָּהֶם בְּפִיָּהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ בְּתוֹכָם:

וְלֹא כִלִּיתִי וְגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמַה כָּתַב הַסֵּפֶה שֶׁהָיָה בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם בְּאִמְצָע ב' פְּרִטִי הַמְּסוּבָב שֶׁהֵם הָשִׁיב אֶת חֲמַתִּי וְלֹא כִלִּיתִי וְגו' שֶׁהָיָה לֹא לֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ בְּקִנְאוֹ וְגו' הָשִׁיב וְגו' וְלֹא כִלִּיתִי וְגו',

וְלֹא יַחֲסוּ עַד אֶהֱרֹן, וְתִמְצָא שֶׁאֲמָרוּ ז"ל בְּמִדְרָשׁ (תַּר"א רַבָּא פ"א) שֶׁהָיָה אֶהֱרֹן עוֹמֵד וּמִתְקַן וְהָיָה מְלִמֵּד כָּל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכו' עַד כָּאן, הָא' לְמִדַּת שֶׁהָיָה נִחָשֵׁב עַל אֶהֱרֹן הַקֶּלֶקֶל שֶׁגָּרַם בְּמִיתַת עַם רַב וְהָיָה מְבַקֵּשׁ לְתַקֵּן מִה שֶׁנִּפְרָץ, וְכָאן רָמַז ה' כִּי פִנְחָס שָׁלַם בְּמִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה:

הָשִׁיב אֶת חֲמַתִּי. בְּנִת הוֹדַעַת דְּבָר זֶה אוֹלִי שֶׁבֹא לֹמַר לֹא שֶׁלֹּא יִחָשֵׁב שֶׁה' הָשִׁיב אֶת חֲמַתִּי בְּלֹא אִמְצָעוֹת וְכוֹתֵן אֲשֶׁר כָּפָה מִדַּת הַדִּין, וְנִצָּא מִזֶּה שֶׁיִּחָשֵׁב מֹשֶׁה כִּי ה' מִתְנַהֵג בְּסִדֵּר זֶה, לְכֹן הוֹדִיעַ ה' כִּי פִנְחָס הוּא שֶׁהָיָה סִפָּה לְהָשִׁיב חֲמָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ הָשִׁיב אֶת חֲמַתִּי וְלֹא מַעֲצָמָה שָׂבָה: מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פְּרוּשׁ אַחֵר שֶׁצִּתָּה הַחֲמָה וְהָיְתָה עֲלֵיהֶם, הַשִּׁיבָה מַעֲלֵיהֶם, וְזֶה שֶׁבַח גָּדוֹל. עוֹד נִתְּכֹן לֹמַר מַעֲשֵׂה הַטּוֹב בְּגִדְרֵי הַפְּעֻלָּה עֲצָמָה שֶׁהִסִּיר כַּעַס ה' כִּי הִכְעַס הוּא עֲנָף הַיְּגוֹן וְהַדְּאָבוֹן וְהָיָה לֵה' נַחַת רִיחַ הַרְבֵּה מִהַשְּׁבִת חֲמָה:

(י) לֹא-מֹר. צָרִיךְ לְדַעַת לְמִי יֹאמַר, אִם לְפִנְחָס לֹא הָיָה צָרִיךְ לֹמַר אַחֵר כִּי, לְכֹן אֲמַר, שֶׁכָּבֵר אֲמַר שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַדְּבָרִים, וְעוֹד סִדֵּר הַדְּבָרִים יִגִּיד שֶׁלֹּא כֵן הוּא:

וְנִרְאָה שֶׁנִּתְּכֹן בְּזֶה שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּעִנְיָן, וְהַכּוֹנֵה כְּדִי שֶׁיִּכְרִי מִפְּעֵל טוֹב שֶׁעָשָׂה לָהֶם פִּנְחָס וְלֹא יִשְׁנֹאוּהוּ בְּשִׁבְלִי הַרִיגַת הַנִּשְׂיָא וּבְמִה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִסִּפָּתוֹ שֶׁחִבֵּט הַמֶּלֶאךָ מִהֶם מִה שֶׁחִבֵּט כְּאֹמְרָם ז"ל (סִנְהֶדְרִין פ"ב) כֹּאֲשֶׁר אָבָא בְּסִמּוּן: תּוֹרָה יֹא

(יא) פִּנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר וְגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמַה הַצֵּרֶךְ לְיַחֲסוֹ, וְאוֹלִי שֶׁנִּתְּכֹן שֶׁיִּזְכְּרוּ אֲבוֹתָיו לְטוֹבָה, וְעוֹד נִרְאָה שֶׁנִּתְּכֹן לְהַשְׁלִים יִשְׂרָאֵל עִם אֶהֱרֹן שֶׁסָּבֵב נִפְלָה גְדוּלָּה מִיִּשְׂרָאֵל בְּאִמְצָעוֹת הַעֲגָל דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת ל"ב ל"ד) וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֲגָל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהֱרֹן. הָרִי עֲמַד פִּנְחָס בֶּן בְּנוֹ וּפְדָה נֶפֶשׁ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֹמְרוֹ בְּסִמּוּן וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,

~ נקודות משיחות קודש - משיחת שבת פרשת פינחס, התשכ"ח

לעצמו), איני מסגל לסבל גאון, ולכן, בראותי יהודי הלומד תורה בהתלהבות או מקים מצות בהדור, באפן היכול להראות כיוהרא - איני יכול לסבל זאת ולשתק. על כך נלמדת ההוראה מפרוש רש"י ז"ל, המסביר את לעגם של השבטים על קנאותו של פינחס, שנבעה מרצונם להגן על כבודו של משה, והקדוש-ברוך-הוא "יחסו אחר אהרן" והעיד שהוא קנא את קנאת ה', ולא הם.

הדבר מלמדנו לקח לגבי בטול האלת הלומד בהתלהבות, או מתנהג בהדור וכו', כאלו יש כאן בטוי של יוהרא, מתוך מחשבה שלעג זה הוא מפני ענוה (הגנה על כבודו של משה שהיה "ענו מאד מפל האדם") - שלאמתו של דבר הלומד בהתלהבות והמתנהג בהדור וכו' הוא הצודק ולא המבטל.

יותר מכן, יתכן שלהיפך, המבטל עושה זאת דוקא מפני גאונותו שלו:

אין הוא מסגל לסבל שהאלת נעלה מפניו, ולפיכך הוא מקנא בו. ואילו היה מתנהג כראוי, היתה קנאה זו מעוררת בו רצון ללמד מחברו - קנאת סופרים תרבה חכמה, אף כיון שישח עם מדת הגאון יש בו גם מדה של עצלות, הרי הוא מבטל את למוד התורה ומעשיו הטובים של האלת. מקדשה לא תתכן מסקנה הנוגדת לאמת, וכיון שהן העבדה שהוא עצמו אינו לומד בהתלהבות, כמאמר חז"ל "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן..." (למרות שנדמה לו שאין הוא עדין בדרגה של לנהג כך "לשמה" באמת), בנגיד לפסק התורה "לעולם יעסק אדם בתורה ומצות שלא לשמה..." והן התנהגותו בבטול האלת, להפך מההוראה ב"תורת אמת" "והיו דן את כל האדם לכף זכות" - הרי זאת הוכחה ברורה, שהגורם לכך אינו רגש של קדשה, אלא להפך.

ההוראה שאפשר ושאריך ללמד מפירוש רש"י ז"ל, מובנת בפשטות:

כאשר רואים אדם העושה מעשה טוב, הרי אף שיש הוכחות רבות לכך שהוא עושה זאת, לכאורה, מפני מניעים אישיים - אסור בכל זאת לשלל את מעשהו הטוב, כי:

(א) אף אם נניח שהוא עושה זאת מתוך מניעים אישיים, הרי ההלכה קובעת "**לעולם יעסק** אדם בתורה ומצוות אף-על-פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" - ובמיוחד לפי המשמעות הפנימית של "מתוך שלא לשמה בא לשמה", שהאדם מגיע אחר-כך לידי "לשמה", מפני שעכשו הוא עושה זאת "שלא לשמה" רק בחיצוניות, אף בפנימיות וב"תורה" פונתו היא **לשמה**. ולכן "מתוך שלא לשמה" - מה"תורה" והפנימיות שלו בקיום התורה והמצוות "שלא לשמה" הוא "בא לשמה" - שהפנימיות הנסתרת באה לידי גילוי.

(ב) כיון שהוא מצוה ללמד ולקיים מצוות על-פי 'שלחן ערוך', אסור לפוסלו, כי הוא עלול עקב זאת להפסיק ללמוד תורה וכו'. צריך רק לעוררו שיתחיל ללמוד **לשמה**, שיגיע מהר ככל האפשר לידי "בא לשמה".

(ג) והעיקר: לעולם אין לדעת את הנעשה בלבד של האלת, כפי שרואים ברור בענייננו, שאפילו השבטים, למרות שהיו בידם הוכחות ברורות, לכאורה, שפינחס עשה זאת **שלא לשמה**, הרי הקדוש-ברוך-הוא - אשר "ה' יראה ללבב" - העיד עליו שעשה זאת **רק** מפני קנאת ה'.

ענין נוסף בקר:

מי שמבטל את האלת העושה מעשה טוב, בטענה שהלה עושה זאת ממניעים אישיים, עלול לטען שהוא מבטל מצד הקדושה: כיון שאני עניו בטבעי (- כך הוא חושב

(יב) **לכן אמר הנני נתן לו את-בריתי שלום:** יב ככן אמר הא אגא גור לה ית קמי שלם:

זש"א **את-בריתי שלום** • (סנהדרין פב) דתהא לו לברית שלום, כאדם המחזיק טובה וחסות למי שעושה עמו

של השבת חמה הוא הנמשך מפניו שלא כלה את בני ישראל ואין מוכן שיש מפעל טוב בהשבת חמה מצד עצמה, אבל מאומרו השיב את חמתי ואמר סמוך לה סבת הדבר שהוא בקנאו וגו' זה יגיד שכבר הודיע תכלית מפעל הטוב: תורה יב

(יב) **לכן אמר**. צריך לדעת למה הצריך לומר **לכן** אחר שאומר בסמוך

במעשה כל ג' מעלות האמורות בענין, ובאמצעות תפלת צדיק וכדומה מהזכות יאמר ה' למלאך המשיחית רב וגו', גם לפי מה שפרשתי באומרו השיב את חמתי שהוא דבר טוב בגדר הפעלה מצד עצמה בהכרח לומר הכתוב בסדר זה, כי אם היה אומר השיב וגו' ולא כליתי ואחר כך יאמר בקנאו היה נשמע כי תכלית ענין זה

או על זה הדרך השיב וגו' ולא כליתי וגו' בקנאו וגו', אכן נתפס להעיר כי השבת החמה אחר שהיתה על בני ישראל, גדר זה לא השג אלא באמצעות ג' הדרגות עליונות הרשומים בענין כמו שפרשתי בפסוק בקנאו וגו', אבל לגבי מניעת הפליון שאמר ולא כליתי אפשר שהיה גם כן ה' משאיר פלטה לעמו הגם שלא היה

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) וְהִיתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיַּכְפֹּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ז"ל וְהִיתָה לוֹ • בְּרִיתִי זֹאת. בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם • שֶׁאֶף־עַל־פִּי שֶׁכָּבַר נִתְּנָה כְּהֻנָּה לְזֶרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, לֹא נִתְּנָה אֶלָּא לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ עִמּוֹ וּלְתוֹלְדוֹתֵיהֶם שִׁינְלָדוֹ אַחֵר הַמִּשְׁחָתוֹ, אֲבָל פִּינְחָס שֶׁנּוֹלַד קֹדֶם לָכֵן

אֲשֶׁר הֵיטִיב בְּכַפֶּרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא הַטְּבָה נִמְשְׁכֶתת שְׁכָל דּוֹר וְדוֹר הַבָּא בֹּא מִכַּח הָרָאשׁוֹנִים אֲשֶׁר כָּפַר עֲלֵיהֶם וְלָזֶה כְּמוֹ כֵּן תִּהְיֶה נִמְשְׁכֶתת הַטְּבָה גַם כֵּן וְהִיתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם:

וַיַּכְרֹז רָמֹז יִתְבָּאֵר עַל פִּי דְבָרֵיהֶם ז"ל (במד"ר פ"א) שֶׁאִמְרוּ פִּנְחָס הוּא אֱלֹהֵיו אֲשֶׁר הוּא עֲתִיד לְבַשֵּׁר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת הָאֲחֵרוֹן, וְכָאן הוֹדִיעַ הַכְּתוּב בְּמֶה זָכָה לְמַעֲלָה זוֹ לְהַשִּׁיב לָב בָּנִים עַל אֲבוֹת, וְאָמְרוּ ז"ל (ערוך פ"ח מ"ד) אֵין אֱלֹהֵיו בֹּא אֶלָּא לְהַרְבוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, וְהוּא אוֹמְרוּ פִּנְחָס וְגו' הַשִּׁיב וְגו' בְּקִנְאָה וְגו' כִּפֹּל לומר ב' קִנְאוֹת לְרָמֹז לְקִנְאָה שֶׁקָּנָא בְּזִמְן זֶה וּלְקִנְאָה שֶׁקָּנָא פַּעַם ב' בִּימֵי אַחָאָב כְּאֹמְרוֹ (מ"א י"ט י"ד) קָנָא קִנְאוֹתֵי לֵה, גַם שֶׁם כִּפֹּל לומר קָנָא קִנְאוֹתֵי, לְרָמֹז לָב' קִנְאוֹת א' בִּימֵי מֹשֶׁה וְא' בִּימֵי אַחָאָב, לָכֵן אָמַר הַנְּנִי נִתַּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם שְׁהוּא הַבְּרִית שֶׁכָּרַת עִם הָאֲבוֹת לְתֵת לָהֶם עֲשָׂרָה עֲמֻמִּין, וְזֶה יִקְרָא בְּרִית שְׁלוֹם כִּי אִזּוֹ יִהְיֶה שְׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם דְּכָתִיב (ישעיה י"א ז) וּפְרָה דָּלֵב תִּרְעִינָה וְגו' (שם ט) לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ וְגו', בְּרִית זֶה יִהְיֶה לוֹ כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְהַשִּׁיב לָב בָּנִים עַל אֲבוֹת וְגו' דְּכָתִיב (מל"ב ג' א) הִנֵּה אֲנִכִּי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי וְגו', וְלָזֶה דִּקְדַּק לומר הַנְּנִי נִתַּן לוֹ בְּכַפֶּרֶת וְלֹא שֶׁתִּפֶּה עִמּוֹ וְזֶהוּ, וְאַחֲרַי כִּי אָמַר בְּרִית הַכְּהֻנָּה וְהִיתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם, וְגַם אָמַר תַּחַת פְּרוּשׁ ב' יַעֲוֹדִים אֵלֵינוּ הֵם כִּנְגָד ב' דְּבָרִים שֶׁעָשָׂה, בְּרִית שְׁלוֹם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו כְּאֵן רָמֹז בְּמֶה שֶׁקָּנָא בִּימֵי אַחָאָב עַל שֶׁעֲבָדוּ אֱלֹהִים וְהָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא מֶה שֶׁדִּקְדַּק לומר לְאַלְהֵיו שֶׁנִּתְקַנָּא עַל

לְשִׁרְשׁוֹ וְצִאָצְאָיו כְּמוֹתוֹ, נִמְצָאֵת אוֹמַר כִּי בִּג' דְּרָכִים דֶּרֶךְ הַמְּחִלָּה הוּא הִנְאוֹת מִדֶּרֶךְ הַמִּתְנָה, א' שֶׁאֵין צָרִיךְ קִנְיָן. ב' שֶׁאֵין לְחוּשׁ לְמַעֲוָרִים. ג' שֶׁתִּהְיֶה נִמְשְׁכֶתת לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו: וְהִנֵּה הָאֲדוֹן ה' נִרְאָה בְּעֵינָיו בְּרוּךְ הוּא לְרוֹמֵם מַעֲלַת פִּנְחָס לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר בְּדֶרֶךְ מִתְנָה שִׁיחִיָּה כְּהֵן מִצְדוֹ וְלֹא מִצְד הָעֶנֶף שֶׁבֹּא מִמֶּנּוּ לְתַפְאֶרֶת לוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ הַנְּנִי נִתַּן לוֹ בְּדֶרֶךְ מִתְנָה, וְתִקְוָה אֱלֹהֵי עוֹלָם כָּל הַג' דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם פִּקְפּוּק כְּשִׁיחִיָּה דֶּרֶךְ מִתְנָה כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ, כִּנְגָד מֶה שֶׁאִמְרָנוּ מִתְנָה צָרִיכָה קִנְיָן אִמְרָ לָכֵן לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וְכִנְגָד חֲשֵׁשׁ הַמַּעֲוָרִים אִמְרָ הַנְּנִי נִתַּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וְכִנְגָד מַחוּשׁ שֶׁאֵין הַדְּבָר אֶלָּא לְפִנְחָס וְחִדוּשׁ הוּא אָמַר וְהִיתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו וְגו' שֶׁמִּתְנָה זוֹ נִתְקַיְמָה בִּידוֹ בְּשְׁבוּעָה מִפִּי הַבוּרָא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ לְשְׁלוֹם וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו כְּהֻנָּה עוֹלָם, וְכָבַד הַעֲרִירוֹתֵיךְ בִּב' וְגו' מְקוֹמוֹת שֶׁהַכְּהֻנָּה הִיא נֶפֶשׁ הַנִּקְרָאֵת כֵּן בְּמִקּוֹם הַנִּשְׁמוֹת, וְהַבְּטַח ה' אֶת פִּנְחָס כִּי יִשְׁתַּלְשַׁל בְּזֶרְעוֹ עֶנֶף זֶה הַקְדוּשׁ הַנִּקְרָא כְּהֻנָּה, וְהוּא סוּד אוֹמְרוֹ כְּהֻנָּה עוֹלָם: תורה יג

(יג) תַּחַת אֲשֶׁר וְגו' וַיַּכְפֹּר וְגו'. נִתַּן טַעַם לְמֶה שֶׁכָּבַר לוֹ יֵה לְזִכּוֹת הַכְּהֻנָּה לְפִנְחָס בְּתוֹרַת מִתְנָה מֶה וְלֹא מִכַּח אֲבִיו, אִמְרָ תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וְהוּא עָשָׂה לְאַלְהֵיו וְחָשׁ עַל כְּבוֹדוֹ גַם אֱלֹהֵיו יְרוֹמְמָהוּ בְּאֵין צָרִיךְ לוֹ לְהִנּוֹת בְּקִרְוֹ מִיִּקְרָא אֲבִיו, וְכִנְגָד מֶה שֶׁאִמְרָ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שְׁלוֹם וְגַם תִּהְיֶה לוֹ זֶרְעוֹ וְגו' אָמַר וַיַּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרוּשׁ שֶׁעָשָׂה שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין אֲבִיהֶם שֶׁבִּשְׁמִים וְהָנִיחַ לְיִשְׂרָאֵל מִחֲמַת מֶלֶךְ מִלְּאָכִי מֵת לִזֶּה יִהְיֶה לוֹ בְּרִית הַשְׁלוֹם מֵהֶם, וְכִשֶּׁם שֶׁהַטְּבָה

תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא שְׁהוּא גַם כֵּן מִשְׁמַעוֹת מֵאִמְרָ לָכֵן, וּבְהַכְרַח לומר שְׁהוּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה כְּאֹמְרָם ז"ל (שמו"ד פ"ו) אֵין לָכֵן אֶלָּא שְׁבוּעָה דְּכָתִיב (ש"א ג' י"ד) וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֲלִי, וְעַדִּין צָרִיךְ לְדַעַת לְמֶה הַצָּרֶךְ לְשְׁבוּעָה, וְלָזֶה יֵשׁ לומר כִּי הַצָּרֶךְ לְשְׁבוּעָה לְחוּץ בְּרִית הַשְׁלוֹם הֵגַם שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּנֵיו רִאשִׁיִּים לְדָבָר זֶה יִקְוָה ה' אֶת הַשְׁבוּעָה:

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכְּתוּב עַל פִּי דְבָרֵיהֶם ז"ל (נחמ"ד ק"א) שֶׁאִמְרוּ כִּי קֹדֶם מַעֲשֶׂה זְמִירָה לֹא נִתְבָּהֵן פִּנְחָס לְפִי שִׁחִיָּה מִצְוִי וְלֹא נִמְשַׁח וְאַחֲרַי שֶׁעָשָׂה קִנְאוֹתוֹ יִהְיֶה לוֹ הַכְּהֻנָּה, וְהִנֵּה יֵשׁ בְּאִפֻּן זֶה ב' דְּרָכִים, א' הוּא דֶּרֶךְ מְחִילָה, וְהַב' דֶּרֶךְ מִתְנָה, דֶּרֶךְ מְחִילָה הוּא שִׁימְחַל לוֹ ה' הַקֵּנֶס שֶׁקָּנְסוֹ שֶׁלֹּא נִמְשַׁח בְּזִמְן מְשִׁיחַת הַכְּהֻנִּים, וְדֶרֶךְ מִתְנָה הוּא שִׁימְחַל לוֹ הַכְּהֻנָּה מִחֲדָשׁ בְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְּנָה לְאַהֲרֹן הֵגַם שֶׁאֲבִיו וְאֶחָיו לֹא הָיוּ כְּהֻנִּים, וְכִפִּי הַדִּין יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין אִם יִהְיֶה הַדְּבָר דֶּרֶךְ מְחִילָה לְדָבָר נִתְּנָה, דֶּרֶךְ מְחִילָה אֵינֶה צָרִיכָה קִנְיָן וְדֶרֶךְ מִתְנָה צָרִיכָה קִנְיָן וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא קָנוּ מִידוֹ לֹא זָכָה הַמְּקַבֵּל בְּמִתְנָה אֶלָּא בְּמֶה שֶׁכָּבַר הַגִּיעוֹ:

עוֹד יֵשׁ בְּדֶרֶךְ מִתְנָה ב' רַעוֹת מֶה שֶׁאֵין כֵּן אִם תִּהְיֶה דֶּרֶךְ מְחִילָה, כִּי בְּדֶרֶךְ מְחִילָה אִם יִמְחַל לוֹ עַל הַקֵּנֶס וְיִחְזוֹר לְכֻהֲנַת אַהֲרֹן אִף הוּא, בְּטָלוּ הַמַּעֲוָרִים עַל כְּהֻנָּתוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁבְטָלוּ עַל כְּהֻנָּת אַהֲרֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ בֹּא, מֶה שֶׁאֵין כֵּן בְּדֶרֶךְ מִתְנָה שֶׁשֶּׁנֶּם לְמַעֲוָרִים עֲלֵיו בְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ עַל אַהֲרֹן בְּתוֹחָלָה, וְמֶה גַם שִׁחִיָּה לָהֶם שֶׁנֶּאֱמָר עִמּוֹ לְסַבֵּת הַרִיגַת הַנְּשִׂאִי וְכו', ב' שֶׁבְּדֶרֶךְ מִתְנָה יֵשׁ מְקוֹם לומר שֶׁהַדְּבָר חִדוּשׁ וְאֵין לָהּ בּוֹ אֶלָּא חִדוּשׁוֹ, מֶה שֶׁאֵין כֵּן אִם יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ מְחִילָה וְחִזּוֹר לְכֻהֲנַת אַהֲרֹן שֶׁחִזּוֹר הַדְּבָר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח, עמ' 320)

החכמים בקשו לנדותו), ובלבד שתוסר חמתו של הקב"ה מעל ישראל ותפסק המגפה.
פיוצא בזה, אנו מוצאים אצל הפעל-שם-טוב ותלמידיו, שלא אחת הפקירו את העולם-הבא שלהם למען טובתו של יהודי שני.

והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם (כה, יג)
פינחס שלא ברצון חכמים... בקשו לנדותו, אלולי שקפצה עליו רוח הקדש, ואמרה: והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהונת עולם (ירושלמי סנהדרין ספ"ט).
פינחס העמיד בסכנה לא רק את גופו (שכן בני שבט שמעון היו עלולים להרגו) אלא אף את נשמתו (שהרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז, עמ' 153)

מבאר בחסידות, שכח ההולדה הוא בעצם כח אלקי (בהיותו פעין כח הבריאה יש מאין, שהוא בחיק הבורא בלבד), אלא שילת אלקית זו נתנה אף לבשר-ודם.

תחת אשר קנא לאלוקיו (כה, יג)
פינחס קנא לכח האלקי שבגוי-ישראל ונצלו לרעה פאשר נהו אחרי בנות מואב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ד, עמ' 1327)

זקוק לכפרה תמידית?
אלא המשמעות הפנימית של חטא פעור היא: החשבת תענוגי העולם ועשייתם עקר, ומדה זו מצויה בקרבנו תמיד.

ויכפר על גוי-ישראל (כה, יג)
שעד עתה לא זו, אלא עומד ומכפר עד שיהיו המתים (ספרי).
מה נשתנה חטא פעור משאר חטאי גוי-ישראל, שהוא

ידושים גברא בר ישראל קטילא די אהקטל עם מדינתא זמרי בר סלוא רב בית אבא לבית שמעון:

(יד) וישם איש ישראל המכה אשר הפה את המדינות זמרי בן-סלוא נשיא בית-אב לשמעני:

שמעון. דבר אחר: להודיע שבחו של פינחס, שאף-על-פי שזה היה נשיא, לא מנע את עצמו מלקנא לחלול השם, לכך הודיעה הכתוב מי הוא המכה.

ישם איש ישראל וגו' • במקום שיחס את הצדיק לשבח, יחס את הרשע לגנאי. נשיא בית-אב לשמעני • לאחד מחמשת בתי אבות שהיו לשבט

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הכתוב שלא השיג השבת החמה וכו' אלא באמצעות דבר זה שעשה הקנא בנשיא ונתקדש שמו קדוש גדול ונכונה כח הס"מ ומאס העון כל כך בעיני כל בזה השיב חמה ויכפר וגו' אבל וזל זה הגם שהיה מקנא לה באדם הדיוט לא היה משיג כל הדרגות הרשומות, ודקדק לומר **ישם איש** ולא הספיק במאמר שם המכה וגו' לפי דרכנו ירצה לשון חשיבות לומר כי היה חשוב ומעלה בישראל ועם כל זה לא נרתע צדיק זה מעשות בו מעשה הנפלא, עוד נראה כי טעם שלא הזכיר ה' שמו למעלה לפי שעדיין לא עשה מעשה אלא חשב לעשות, וכל עוד שלא עשה לא תבדוהו התורה להזכיר שמו, ואחר שבפר עשה מעשה פרסם ה' שמו כי מצוה לפרסם הרשעים:
המכה אשר הכה וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר **המכה אשר הכה** ולא הספיק באחת מהנה, גם צריך לדעת

יתרות בתורה שאם היה מזכיר שמו למעלה לא היה צריך לומר פעם ב' וישם איש וגו' וישם האשה וגו':
אכן הנה האדון ברון הוא אינו חפץ לזלזל אפילו ברשעים לפרסם מי בעלי דברים המתעבים, ומקושש יוכיח, גם במה שלפנינו תראה שלא גלה אותם בשעת מעשה אלא דוקא אחר שהזכיר שבח פינחס אשר פעל ועשה מהמפעל הטוב שקנא לה ויכפר על בני ישראל וזכר גם כן כי לא קנא באדם פחות אלא באדם גדול נשיא בית אב עם האשה ראש הקלפות ואביה מלך באומרו ראש אמות בית אב ונתעבה במיתה בזויה לעין כל, ובכל פיוצא בזה שמו יתברך מתקדש, לזה יחסה לומר בת מלך היא, והגם שיש זלזול לאיש ישראל לא יגרע מצדיק עינו כדרך אומרו (משלי יז) וזכר צדיק לברכה הגם ששם רשעים ירקב, באמצעות כן, ואולי כי להודיעה בא

עבודה זרה שעליה נאמר (דברים י ט"ז) כי אל קנא וגו' עד שאמרו כל העם (מא יח ל"ט) ה' הוא האלהים וגו', לזה גם כן הוא יבשר ביום ההוא אשר יהיה ה' אחד ושמו אחד שהוא גם כן סוד ה' הוא האלהים, ואמרו **ויכפר** וגו' הוא כנגד יעוד והיתה לו וגו' ברית כהונת כי זה הוא לו חלק אשר כפר על בני ישראל כמו כן יהיה תמיד מכפר עליהם, על דרך אומרו (ויקרא ד) וכפר עליו הכהן: תורה יד
(יד) וישם איש ישראל. קשה ממה נפשך אם חפץ ה' לגלות המכים היה לו להזכיר בשעת מעשה בשאמר (כ"ה) והנה איש מבני ישראל, שם היה מקום להזכירו ולומר והנה איש וגו' זמרי וגו', ובזה הזכיר גם כן המדינות היה לו להזכיר שמה, ואם תורה כסתה עליהם כדרך שפסתה על המקושש בשבת למה נמלך להזכיר שמו והצריך גם כן להוסיף עוד תבות

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת שבת פרשת פינחס, התשכ"ח

"במקום שיחס את הצדיק לשבחה, יחס את הרשע לגנאי" (רש"י).

לכאורה, מהו הגנאי לזמרי בהיותו "נשיא בית אב לשמעוני"? ההסבר לכך הוא: השבטים סברו שזמרי פעל מתוך חסד, ופינחס - מתוך אכזריות, כדלעיל, והתורה שוללת שתי הנחות אלו: "במקום שיחס את הצדיק לשבח", שפינחס הוא "בן אהרן", ויש בו תכונותיו של אהרן "רודף שלום ומטיל אהבה", באותו מקום ובאותה דרך "יחס את הרשע לגנאי", שהמעשה של "ויקרב... את המדינית" לא נבע ממדת החסד, אלא להפך, מהיותו "נשיא בית אב לשמעוני", אשר על שמעון אומרת התורה "כלי המס מכורתיהם". כלומר, במעשהו של זמרי התבטא ההפך ממדת החסד - מדת האכזריות:

כי אם בתקופה שבה "יחל העם לזנות...", וכאשר החטא הוביל לידי "ויחר אף ה' בישראל, שלח בהם מגפה" - אז מכריז זמרי "לעיני כל עדת בני ישראל" שארמית **מתרת** לישראל, ובמקום לעוררם לתשובה - הוא, להפך, **מונע** את התשובה, בנותנו להם "התר" לכך מ"נשיא שבט בישראל" - הרי זו אכזריות קשה ביותר.

כלומר, ההבדל בין זמרי לבין פינחס, הוא קוטבי: זמרי פעל למעשה באכזריות הקשה ביותר, וכסה זאת ב"אצטלא" של חסד, ולעומת זאת, פינחס עשה מעשה הנראה כאכזרי, אף זהו החסד העצום ביותר.

ההנראה הנלמדת מכך לגבי כל דור ודור, ולגבינו, מובנת בפשטות:

בתקופה של מגפה רוחנית ר"ל, פאשר רואים מקנא קנאת ה' - אסור לבטלו וכו', למרות שאין הוא משה שבדורו, ואפילו אינו כהן, כדלעיל. והתורה מספרת ואומרת, שלא זו בלבד שקנאת ה' תביא לידי "ותעצר המגפה מעל בני ישראל", אלא אף תגרום לשלום **אמתי** - "הנני נותן לו את בריתי שלום",

ועל-ידי שלום אמתי, להפך מפרוד ומשנאת חנם, תתבטל הגלות הנגרמת משום כף.

וזהו הקשר של פנחס לאליהו מבשר הגאולה, כמאמר חז"ל "פנחס הוא אליהו", כי על-ידי התנהגותו של פנחס נזכה לגאולה האמתית והשלמה, שתקרו על-ידי אליהו הנביא (זה פינחס) - אשר תגרום לקרוב הלבבות "והשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם", בקרוב ממש.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כדי שיהיה חוזר אומרו המכה על השם לומר שההכאה באה לו גם בשם איש ישראל שהיא ענף הקדשה, ולזה כשהזכיר המדינית לא הזכיר בה אלא הכאה אחת דכתיב ושם האשה המכה, גם לא הזכיר זכרונה קדם וזכרון ההכאה כי בחינה קרויה מתה ושמה מכה ועומד כרשום בתבת מדינית, וכבר כתבנו בכמה מקומות כי שם עובדי פוככים ומזלות הוא שם הקלפות שקלן הם בחינות המיתה:

עוד יתבאר על זה הדרך על פי מה שקדם לנו מדברי המקבילים שלא

ידח נדח מכל ניצוצי הקדשה וכלן לבסוף יוכו למקום שממנו באו והגם שיריע איש ישראל אף יצריח נפשו סוף כל סוף יחזר לשרשו, והוא אומרו **ושם איש ישראל** הרי שאפלו אחר מעשה בשם ישראל יכנה הוא למדת שלא נעקר משרשו, **המכה** פרוש שהכה פנחס, מודיער הכתוב שלא הכה באבדון נפשו אלא אשר הכה את המדינית פרוש אותו החלק הרע שנדבק בו מאת המדינית שיתכנה אליו שם הכאה הוא שהכה ומת באמצעות

ישראל המכה שמעת אשר געל נפשו ויבא עליה הכה מכת נפש הישראלית שהיא בנוי נפש קדושה הנקראת ישראל, וכןגד הריגתו שהרגו פנחס אמר אשר הכה את וגו' באומרו (כ"ה) וידקר את שניהם, או על זה הדרך המכה פרוש שהכהו פנחס, **אשר הכה את המדינית** הוא הכאת הנפש שרשם בתבת איש, וידיק על נכון גם כן אומרו **הכה את המדינית**, כי לפי ששכב אותה הכה בנפשו, וכפי זה שעור תבת אשר הכה פרוש שקבר הכה את המדינית פרוש להיותו אתה:

עוד רמו באומרו **את המדינית** על דרך אומרו (בראשית ל"ט י') ולא שמע אליה לשבב אצלה להיות עמה, ואמרו ז"ל (יוקא ל"ה) לשבב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא, והוא אומרו **הכה את המדינית** שהכאתו היא שיהיה אתה עמה בעולם הבא כי מן הסתם מת שלא מתוך תשובה שהרי דקרו בשעת מעשה, ובה נתישב מה שדקדקנו למה כפל המכה אשר הכה, גם טעם שהקדים לומר איש ישראל קדם אומרו המכה

למה שנה הכתוב מטבע המאמר שהתחיל לדבר בו כשהזכיר שם ישראל שהקדים לומר איש ישראל ואחר כך אמר המאמר המכה וגו', וכשהזכיר המדינית הקדים המאמר ושם האשה המכה ואחר כך אמר המדינית:

אכן יתבאר הענין על פי דבריהם ז"ל (ברכות י"ח) שאמרו שהרשעים בחייהם קרויים מתים, והטעם הוא לפי שכל הרע שהוא בחינת המת דבוקה בהם, וכבר כתבתי בכמה מקומות כי השם שיקרא בו האדם הוא שם הנפש, וה' שם שמות בארץ באומרים ז"ל (שם ד') אל תקרי שמות אלא שמות, וכשאדם חוטא נפגמה נפשו בדביקת הרע בחינת המרקיב, והוא אומרו (משלי י"ח) ושם רשעים ירקב, ולזה היה רבי מאיר בודק בשם (יוקא פ"ג) לראות אם בעל נפש ישרה הוא, והנה זה אשר בעל ארמית השחית נפשו בפגועו בה והנה הוא מכה מכת מות קדם שהרגו פנחס, והוא מה שנתפנן הכתוב לומר **ושם איש ישראל המכה אשר הכה** וגו', כנגד הכאת הנפש אמר ושם איש

רַע"י ◀ צָרוּר • כְּמוֹ: "זְכוּר", "שָׁמור", לְשׁוֹן הַזֶּה, עֲלֵיכֶם לֵאמֹר אוֹתָם.

הַכָּתָב פָּנַחֵס, הָא לְמִדַּת שִׁיבָא הַפְּסִיר
מִה שֶׁהִפְסִיר בְּעִבְרָה נִפְרָע מִמֶּנּוּ הָעוֹן
בְּהַכָּאָתוֹ שֶׁל פָּנַחֵס שֶׁהִרְגוּ, וּמִימִיתוֹ
כִּפְּרָתוֹ. אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא הִכָּה
בְּנִפְשׁוֹ אֲלֵא בִשְׂדֵיהָ עֲמֹה אֲבָל אַחֵר
שֶׁנִּבְדֵּל מִמֶּנּוּ לֹא נִשְׁאָר בּוֹ רֶשֶׁם הַחֲסָא
כִּי הוּא נִבְדֵּל בְּמִיתָה וּמִימִיתוֹ טַהֲרָה
נִפְשׁוֹ, וּבָזֶה נִתֵּן טַעַם לְמֶה קָרָאוּ אִישׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי אַחֵר הִרְיָגָה בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל
יִכְנֶה, זֶה כִּתְבִּיתִי אִם אֶפְשֶׁר: תּוֹרָה טו

(טו) הַמְדִּינִית. אָמַר בְּה"א הַיְדִיעָה
נִרְאָה לּוֹמַר כִּי לֹא הָיְתָה אִשָּׁה
אַחֲרֵת מְדִינִית בְּמִפְקָרוֹת וּזְלָתָהּ, וְלָזֶה
גַּם כֵּן בִּפְרִשְׁת בִּלְק (כ"ה ו') כִּשֶׁהוּבִיר
וַיִּקְרַב אֶל אֲחִיו אָמַר אֶת הַמְדִּינִית
בְּה"א הַיְדִיעָה לּוֹמַר אוֹתָהּ מְדִינִית
שֶׁהָיְתָה בְּמִפְקָרוֹת, וּכְפִי זֶה לֹא הִפְקִירוּ
מִדִּין בְּנוֹתֵיהֶם, וְאִם הָיוּ הַמְדִּינִיּוֹת
בְּמִפְקָרוֹת הָיָה ד' מִצְוָה עֲלֵיהֶם לְהִרְגֵם,
וְכֵן תִּמְצָא בִשְׁאֵמֶר הַכְּתוּב (ש"ס ו') וַיַּחֲל
הָעַם לָנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב, הָא לְמִדַּת
כִּי הַמִּפְקָרוֹת מוֹאָבִיּוֹת הָיוּ, וְטַעַם שֶׁלֹּא
הִפְקִירוּ מִדִּין בְּנוֹתֵיהֶם, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ
בְּטוֹחִים מֵהֶם כְּמוֹאֲבִיּוֹת כְּמוֹ שִׁכְתְּבִיתִי
לְמַעַלָּה (כ"ד י"ד) בִּפְסוֹק אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יְגוֹ'
בְּאַחֲרִית הַדִּמִּים, וְזוֹ שִׁיבָתָהּ, טַעְמָהּ
בְּצִדָּה לְהוֹיָתָה בַּת בִּלְק הַשּׁוֹנֵא הַגָּדוֹל
אֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֵינוּ אֶת בִּלְעָם כֵּן בְּעוֹר
וְקָבַל עֲצָתוֹ וְהִפְקִיר בָּתוּ, מִה שָּׁאִין כֵּן
אֲנָשֵׁי מִדִּין קָטָן וְגָדוֹל לֹא הִפְקִירוּ:

וּבָזֶה מִצְּאִיתִי נַחַת בְּמִאֲמַר חו"ל (בַּמִּד־
כ"א ג') שֶׁאֲמָרוּ כִּי צוֹר שֶׁהִרְגוּ עַם
נִסִּיכֵי מִדִּין הוּא בִּלְק וּבִשְׁבִיל שֶׁהִפְקִיר

יח ארי מעיקין אנון לכוך בנכליהון די
נכילו לכוך על עסק פעור ועל עסק פזבי
בת רבא דמדון אהתהון דאתקטילת ביומא
דמוחנא על עסק פעור:

(יח) כי צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם
על דבר פעור ועל דבר פזבי בת נשיא מדין אחתם
המכה ביום המגפה על דבר פעור:

נשיא כי צררים הם לכם וגו' על דבר פעור • פעור. ואת מואב לא צוה להשמיד, מפני רות שהיתה
שהפקירו בנותיהם לזנות, כדי להטעותכם אחר עתידה לצאת מהם, כדאמרין ב'בבא קמא' (לח).

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אלהי, ומדה זו מדה סגולית היא לחפץ
בחיים, וכוה יתכפר עון הקודם
במחשבת עבודה זרה גם בארס תאות
הנאוף ולא יהיה בהם נגף:

והוא מאמר הכתוב כאן צרור את
המדונים פרוש יהיו לכם בגדר

צר ואויב לשנאתם ולשנא כל הערב
מהם להשחית עצם ולקלקל
מענוותיהם זה תמורת מה שהתאוו
להם, וזו היא אחד מתקוני התשובה,
ואמר צרור לשון הוזה פרוש יגבירו
בהם השנאה עד גדר שיהיה נקבע
בהם טבע הצרירות, ואמר והייתם
אתם פרוש תחכו ליום נקם שתכו
אותם, ולזה לא אמר והכו אותם כי
אין זמנו עתה, ואמר כי צררים וגו'
הכונה בזה לומר תנאי הוא הדבר
שהשנאה ואויבות שתהיה לכם לא
על שסבבו נפילה מישראל שאם כן
נאבדה הכונה של תקון החטא אלא
כי צררים הם וגו' על דבר פעור אשר
החטיאו אתכם בעבודה זרה ועל דבר
פזבי וגו' שגרמו לכם להכשל בזנות,
וטעם שתלה פרט זה בכוזבי לבד לפי
שהיא בת מלך והזכיר הגדולה, גם
לפי שזנותה היה בפרסום, ואפשר
שעל פיה היו כל המפקרות:

עוד אפשר שלזה נתבון הכתוב
במאמר בת נשיא מדין שלא

היה צריך שפבר אמר בסמוך פזבי בת
צור וגו', אלא בא לומר שלהיותה בת
מלך יתפסו בשבילה כל האמה, ודקדק
ואמר אחתם לומר הגם שיציאתה
היתה ממואב אחותם פרוש אחותם
בעצה שבצעתם של מדין צתה ויהי
הדבר על כלן, ואמרו המכה לומר
שמסרה נפשה עליהם כאח על אחיו,
ואמרו ביום המגפה וגו' פרוש המגפה
שהיתה על דבר פעור היא למדת
שביום עצמו נגף ה' ההולכים אחר

שהלא תמצא שהיתה המגפה בישראל
עד אשר ספו תמו כל הנצמדים לבעל
פעור דכתיב (דברים יג) כי כל האיש
אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו
ה' אלהיו מקרבה, ובהכרח אתה לומר
כי לא על הכ"ד אלא שגמר הכתוב
(סוף בלק פסוק ט) ויהיו המתים וגו' ארבעה
וגו' הוא אומר, שאלו היו משבט
שמעון ומתו על שרצו לשלח יד
בפנחס כמאמרם ו"ל (במד"ב פ"ט) והכתוב
אומר אשר הלך אחרי בעל פעור
השמידו וגו' הא למדת שהשמיד גם
כל הזונים לבד הכ"ד אלא, גם ממה
שאמר הכתוב כאן המכה ביום המגפה
על דבר פעור זה יגיד שמתו מישראל
לבד אותם שמתו בשביל פנחס שרצו
לשלח בו יד:

והגם שנשפיל בעקר הסבה אשר
סבבה מעשה פנחס, לא היה
אלא זנות ומרי כי לא הרג פנחס
לומרי על עבודה זרה, אלא ודאי
שהמגפה היתה שולטת בזונים, והגם
שאמר הכתוב ויכפר על בני ישראל,
פרוש שלא פלה כל העם, מהם בשביל
מחשבת עבודה זרה מהם בשביל
הערבות ולעולם ה' לא ותר על
הזונים, ויעץ ה' ואמר צרור את וגו',
הכונה בזה להקדים לשנא המחטיאים
גם להתעייב הערב והטוב הבא מהם
לאבד כל עץ נחמד וכל מעין מתוק
וכל טוב הבא מהם על אשר גרמו
להם עצות רע, והוא על דרך אומרו
(תהלים קל"ט ב"א) הלא משנאיו ה' אשנא,
פרוש משנאיו באלו אמר משניאן
שגורמים לשנאת בחור בטוב בדרך
שדדשו ו"ל (שבת ק"ה) בפסוק כל משנאי
אבהו מות אל תקרי וכו', ובאמצעות
מחשבה זו תהיה מתרחקת תאות
העברה מהם ותהיה להם לזרה כי על
העבר שונאים הסוכב ויזלד בהם טבע

שלל איביך, שזה הוא להם יותר נקמה
ודאבון נפש, וכיוצא בזה מצינו
בקללות התורה (ויקרא כ"ז ט"ז) ואכלהו
איביכם:

עוד צריך לדעת אומרו כי צררים,
למה הצריך לנתינת טעם, ולפי
דברי רז"ל שאמרו שבא לומר וישחיתו
עצה וכו' יש לנו מקום לומר שבא
לתת טעם לבטול מצות לא תשחית
וגו' במקום הזה כי צררים, ובתנחומא
אמרו וזה לשונם צרור וגו' למה כי
צררים וגו' מכאן אמרו הבא להרג
וכו', ולדברי תנחומא בא הכתוב
להודיעך משפט הבא וכו' וזה דרך
דרש:

ונראה לפרש בהעיר למה צוה ה'
מזנה זו שלא בזמנה, כי
מצינו שאחר כך הצריך ה' לצוות לומר
(לא ב) נקם נקמת בני ישראל מאת
המדונים, הא למדת כי מאמר זה לא
היה בזמן ההקמה:

אכן נתבון ה' במאמר זה לתקנתם
של ישראל, לפי שכל אשר
יטעם טעם חטא הטבעי השולט באדם
שלא לרצונו לו יהיה שלא טעמו אלא
בבחינת החושב קשה הוא להפרידו,
וכמו שהארכתי בפרט זה בפרשת
אחרי מות (ויקרא י"ח ג) בפסוק כמעשה
אנך מצרים וגו', וכל עוד שלא נפרד
מהחוטא תאות הדבר ותשוקתו אליו
הוא משלל מהפכרה, וכמו שפרשתי
בפרשת בראשית במה שאמר הכתוב
(שם י"ז) ואליו תשוקתו ואתה תמשל
בו, ומה שלפנינו עם בני ישראל טעמו
ערבת הזנות מהם כמעשה מהם
במחשבה, גם נדבקו בפעור דכתיב
(כ"ה ג) ויצמד ישראל לבעל פעור
ואמרו רז"ל (במד"ב פ"ט) שנעשו כצמיד
וכו', עד כאן, וחפץ ה' לרפאותם בעצת
ה' הנכונה כדי לסלק מעליהם המגפה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ רשימות חוברת נ עמ' 12-13 – מתוך 'לקראת שבת')

אכילה לשם תאוה – ע"ז של פעור

כשאדם אוכל מאכל, והמאכל נותן לו חיות וכח – הרי הוא בבחינת "מקבל" מהמאכל. והנה, אם אוכל את המאכל לשם שמנים הרי הוא מעלה את המאכל לקדשה (תניא פ"ז) ונמצא שהוא גם "משפיע" על המאכל ומעלה אותו, אבל באכילה לשם תאוה ותענוג אינו אלא מקבל, ומפסלת המלאכים.

וזהו ענין עבודה זרה של פעור: אדם הרוצה רק את ההנאה הגופנית מהמאכל, הרי זה כאלו הוא "עובד" ומשתתח ל"פסלת" המלאכים.

בנקליהם אשר נקלו לכם על דבר פעור (כה, יח)

עבודת פעור היתה כלשון רש"י (כה, ג ד"ה פעור) "על-שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי, וזהו עבודתו". וקשה, כיצד יכלו ישראל לטעות אחר עבודה זרה שפלה ונחותה כזו?!

יש לומר הבאור בזה על דרך החסידות:

איתא ב'לקוטי תורה' (שלח מו, ד. ושם נסמנו המקורות) שכל התענוגים הגשמיים הם באמת "פסלת" מהמלאכים העליונים.

כו (א) ויהי אחרי המגפה פ ויאמר יהוה אל משה ואליהו בן אהרן הכהן לאמר:

ואל אלעזר בן אהרן הכהן לאמר:

כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסרו לו במנין, עבשו כשקרב למות וילחזיר צאנו, מחזירים במנין.

כז ויהי אחרי המגפה וגו'. משל לרועה שנוכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע מנין הנוטרות. דבר אחר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך יח עמ' 326 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

משל לרועה שמונה הצאן שבער

משל לרועה שנוכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע מנין הנוטרות (כו, א"ב. ובפרש"י)

ויהי אחרי המגפה.. שאו את ראש כל עדת בני ישראל

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שנטלה העטרה שהיתה בידם, ולולו זה לא נחלט מישאל כשנסתלקה המגפה מהם עד שמנאם ונמצאו כל אחד מכיר אבותיו עד השבט אז נשאו ראש, והוא אומר ויהי לשון צער גם אחרי המגפה, ולזה ויאמר ה' וגו' שאו, ולא החליט להפסיק לעשותו פסוק בפני עצמו וערכו עם מה שלמטה ממנו לומר כי בשביל מה שרמזו בתבת ויהי שהוא ולולו האמות הוא שאמר ה' שאו וגו'.

עוד יש לתת טעם שהתחיל הפרשה מאמצע הכתוב על פי דבריהם ו"ל (במד"ר פכ"א) שאמרו וזה לשונם כשיצאו ישראל ממצרים ונמסרו למשה נמסרו במנין כשקרב למות מחזירים במנין, עד כאן. והוא מה שנתפון בהתחלת הפרשה ויאמר ה' אל משה וגו' לומר כי בלא טעם אחרי המגפה יש טעם במנין זה כדי להחזירם במנין באמור, אלא שהיתה גם כן סבה אחרת שהיא אחרי המגפה, ונמצאו שתי סבות המנין נרמזות באמצעות התחלת פרשה באמצע הכתוב: תורה ב

וגו', נמצאת אומר כי מאמר ויהי אחרי המגפה משמש למעלה להגיד ענין אחד, ולמטה להגיד ענין אחר:

עוד נראה לתת טעם שהתחיל הפרשה מאמצע הכתוב על פי דבריהם ו"ל (לקוט רמז תשע"א) שאמרו וזה לשונם ויהי אחרי המגפה וגו' שאו את ראש וגו' זה הוא שאמר הכתוב (תהלים צ"ד יח) אם אמרתי מטה רגלי וגו', בשעה שקבלו ישראל התורה נתקנאו אמות העולם וכו' אמר להם הקדוש ברוך הוא הביאו לי ספרי יחסין שלכם וכו' כשבאו לשטים קלקלו וכו' אמרו האמות העטרה שהיתה בידם בטלה שוים הם לנו וקפון המקום שנגף כל מי שנתקלקל והעמידן על טהרתם, עד כאן. לפי זה יש טעם בהפסקה באמצע הפסוק להעיר שהמאמר קשור גם עם מה שלמעלה בענין רעות אשר גרמו מדין על דבר פעור ועל דבר בן בן וגו' וגם ויהי אחרי המגפה פרוש לשון צער (מגלה י, והוא מה שרמזו בפסוק מטה רגלי שהיו אמות העולם מזלזלים בהם

פעור לבד מהכ"ד אלה שאמר הכתוב שאותם היו כלן משמעון שמתו בשביל פנחס, והכונה בעקר המאמר להעירם בשנאה טבעית שהיו סבה לתרות אף בהם, ואין לטעות שהכונה בזה היא שישנאום בשביל המגפה, שכבר אמר כי צריכים וגו' שלא יצרו אותם אלא על דבר פעור וגו'; תורה יח

(א) ויהי אחרי המגפה וגו' צריך לדעת למה עשה תחילת פרשה באמצע הכתוב, ולפי מה שכתבתי למעלה יש טעם נכון, שנתפון בזה לומר כי באמצעות מצות צרור וגו' בדרך שפרשנו תקנו מחשבת עבודה זרה והטו עצמם לטבע האלהי, וכוונת ויהי אחרי המגפה פרוש נסתלקה המגפה שהיתה בישראל באמצעות תקון זה אשר צוה ה' עשות, ולזה התחיל הפרשה באמצע הכתוב לומר כי מאמר אחרי המגפה מקשר עם מה שלמעלה ממנו, וטעם שלא עשו פסוק בפני עצמו, נתפון גם כן לקשרו למטה שאחר המגפה אמר ה' וגו' שאו

שמעתי יזהר יותר בשמירתם. ביום, הדבר שיש רק בהזק התלוי בשומר, שהרי לגבי הזק שאינו באשמתו לא תועיל זהירות יתרה בשמירה.

ובגדון דידן: הריגת החוטאים היתה פדיון, ולא היה משה אדם בהריגתם, ואין טעם למנות הנותנים להזהר בשמירתם. מה שאין-כן המגפה ארעה כתוצאה מכך שנתעלמה ממשוה ההלכה ד"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו", ואחר הריגת זמרי על ידי פנחס נעצרה המגפה, ולכן הצרך למנות את הנותנים אחר המגפה, בדגמת רועה שנכנסו זאבים בצאנו.

ובסיום פרשת בלק, כתוב "ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו וגו'". וברש"י שם: "כל אחד ואחד מדיני ישראל היה הורג שנים, ודיני ישראל שמונה רבוא ושמונת אלפים".

וצריך באור: משמעות הכתוב בפירשתינו (לפי המובן ממשלו של רש"י) היא שהמנון היה לידע מנין הנותנים בעקבות המגפה בה נפלו כ"ד אלף מישאל, ולפי השבון ההרואים על ידי שופטי ישראל, נמצא שהרגו למעלה מ"ז רבוא (כמובא ברמב"ן), רבוי מכלל לגבי הנפלים במגפה, ושם לא מצינו מנין?!

הבאור בזה: תפקידו של רועה הוא לשמור על הצאן. כאשר הרגו זאבים מן הצאן, הוא מונה את הנותרות כדי להבטיח

ב קבילו ית חשפון כל כנשתא דבני ישראל מפר עשרין שני וילעלא לבית אכהתהון כל נפק חילא בישראל:

(ב) ש"א את ראש כל ערת בני ישראל מן עשרים שנה ומעלה לבית אבתם בליצא צבא בישראל:

ש"א לבית אבתם. על שבת האב יתיחסו, ולא אחר האם.

ג ומליל משה ואלעזר כהנא אמרו למני יתהון במישראל דמואב על ירדנא דירחו למימר:

(ג) וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת מואב עליהם ירחו לאמר:

ש"א וידבר משה ואלעזר אתם. דברו עמם על זאת, שצוה המקום למנותם. לאמר. אמרו להם: צריכים אתם להמנות מן עשרים שנה ומעלה.

ד מפר עשרין שני וילעלא כמא די פקדי ית משה ובני ישראל די נפקו מארעא דמצרים:

(ד) מן עשרים שנה ומעלה כאשר צוה יהוה את משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים:

ש"א כאשר צוה וגו'. שיהא מנינם מן עשרים שנה ומעלה, שנאמר (שמות ל): "כל העבר על הפקדים וגו'".

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מה' ולא מלבו לבד הוא מונה אותם: תורה ד
(ד) מן עשרים שנה. צריך לדעת למה לא הזכיר המספר שעליו חוזר מאמר מן עשרים, ואם סמך שעל המספר הוא אומר באמור בסמוך, אם כן גם מאמר מן עשרים וגו' היה לו לסמך שהזכר בסמוך ולא יצטרך להזכירו, ולפי מה שפרשתי בפסוק שלפני זה שבא המספר בערבות מואב גם כן להראות שלא חסרו על ידו יתחייב הדבר למנות גם הקטנים שזולתו אין שבה שלא חסרו כי לעולם חסרו אלא שגדלו הגדלים ונעשו תישים, ויש מקום לומר כי לכלן

על ידו, ואם תאמר והלא רואני כי ה' אמר אליו שאו את ראש, אין פונתו במאמר זה לקבלם במנין, כי לכשיהיו נמצאים חסרים הרבה אין לו טענה עליו שאינו דומה למציאות הרועה, אלא היתה פונת ה' בדרך שאמרו ז"ל משל לרועה שבכנס זאב לעדרו והרג בהם וכו', ומצא משה דרך לעשות פצו בזמן שהיה צריך למנותם, ואמרו תבת לאמר במקום זה שאין להם למי יאמרו, פרוש שאמר להם המכין הרמיו בערבות מואב שהוא רוצה להחזירם במנין כדי שידעו שלא חסרו ממנינם הראשון על ידו. או ירצה כי הוא מונה אותם על פי הנאמר לו

(ג) וידבר משה וגו' בערבת מואב וגו'. יש להעיר למה הצריך לומר בערבת מואב, ואם יש צרך בהודעה זו היה לו להזכירו במצות ה' בשאמר ויאמר ה' וגו', ואולי שנתבון למה שאמרו ז"ל (שם) משל לרועה וכו' כי בדיותם בערבות מואב על ירדן וירחו נגמרה שמירת רועה נאמן והחזירם בחשבון, ולזה גם כן הקדים הכתוב לומר בתחלת הפרשה ויהי אחרי המגפה להעיר שאפלו אחר שהיה בהם המגפה באו לכלל חשבון הראשון, ולטעם זה לא אמר הכתוב ענין זה במצות ה' כי דבר זה נוגע למשה להראות שלא הפסידו הצאן

... ביום י"ז תמוז ותשעה באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

ו דרשו יהוה בהמצאו בעוד הוא מצוי בכם קראהו בהיותו קרוב:
ז יעזב רשע דרכו במעשה ובפח ואיש און מחשבתיו תרעות וישב
ושוב אל־יהוה וירחמנו ואל־אלהינו ויש תקנה כִּי־ירבה לסלוח:
ח כי לא מחשבותי מחשבותיכם כי אני מרבה לסלות ולא ישאר אצלי

מהעוין דבר ולא דרכיכם דרכי ירוד
בשרונכם לענוש את המורד בו ואין
מועיל תשובה ופיוס, אבל דרכי לא כן
היא נאם יהוה: ט ואין כאן רק
הבדל בפחות ויותר, אלא כי כמו
גבתו שמם מארץ כן גבתו
בהבדל רב דרכי מדרכיכם
ומחשבותי ממחשבותיכם כי ירוד
בשרונכם שלא ימחול כלל וכלל, ודרבי

הפטרה לתענית ציבור בישיעה פרק נה

ו דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב:
ז יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב
אל־יהוה וירחמנו ואל־אלהינו כִּי־ירבה
לסלוח: ח כי לא מחשבותי מחשבותיכם
ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ט כִּי־גבתו

עטרת מרים

למחול מפל וכל: י כי כאשר ירד חגשם והשילג מן־השמים ושמה
לא ישוב ריקם כי אם־הרוה את־הארץ והולידה מוציא הצמח
מהרעין בעומק הארץ והצמיחה הצמח ממעל לארץ ונתן זרע לזרע
ולחם לאכל: יא כן יהיה דברי אשר יצא מפיו לא־ישוב אלי ריקם

כי אם־עשה את־אשר חפצתי
והצליח אשר שלחתי שבודאי
תתקם הבטחתי: יב וזהו תהבטחה
כִּי־בשמחה תצאו מן תגלות
ובשלוש תובלון תובאו לארצכם,
ההרים והגבעות יפצחו לפניכם
רנה דוד מושל וכל־עצי השדה
ימחאו־כף: יג וכו' בפניהם לשמות, גם
זה ענין מליצה: יד תחת במקום

שמים מארץ כן גבתו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם: י כי כאשר ירד חגשם והשילג
מן־השמים ושמה לא ישוב כי אם־הרוה את־הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם
לאכל: יא כן יהיה דברי אשר יצא מפיו לא־ישוב אלי ריקם כי אם־עשה את־אשר חפצתי
והצליח אשר שלחתי: יב כִּי־בשמחה תצאו ובשלוש תובלון תובאו והגבעות יפצחו לפניכם
רנה וכל־עצי השדה ימחאו־כף: יג תחת הנעצוין יעלה ברש ויתחת הספרד יעלה הדם והיה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

והנה הוא מספרם שלם, ושעור הכתוב
הוא על זה הדרך ובני ישראל עלה
מנינם למנין היוצאים וגו' ולא למשה
מהם. או ירצה על זה הדרך כי מספרם
היה כסדר מספר היוצאים מארץ
מצרים שגנו למשפחות דכתיב (שמות
ו) בני ראובן כבור ישראל חנוף ופלוא
וגו' בני שמעון ימואל וימין וגו', כמו
כן מספר זה היו מונים למשפחות
כרשום בענין ולא כדרך שגמנו במדבר
סיני שלא הזכיר שם פרטי
המשפחות: תורה ה

ואין טעם למה יודיע הכתוב ענין זה,
ועוד ודאי שאני יודע שהיו בהם
מיוצאי מצרים שלא נגזרה הגזרה
אלא על היוצאים מן עשרים, ואולי
שכונת הכתוב היא להודיע שגמנו
ונמצאו בני ישראל במספר היוצאים
מארץ מצרים לא במספר שבפרשת
במדבר, ששם היו שש מאות אלף
ושלש אלפים וחמש מאות וחמשים
ומספר זה עלה לשש מאות אלף ואלף
שבע מאות ושלשים, שחסר למספר
במדבר, ואין חיוב על משה אלא
להחזיר במנין שהפקדו אצלו בתחלה

מנה, לזה אמר מן כ' שנה, ונתן
הכתוב טעם לדרך כאשר צוה ה' כי
אם היה הדבר מצד משה לבד להחזיר
הצאן במנין ולא היה דבר ה' אלא
לצוותו על הדרך דכתיב שאו את ראש
וגו' לא היה משה מונה את ישראל
לרצונו הגם שיהיה לו טעם בדרך, לזה
לא מנה אלא מן עשרים כאשר צוה
וגו':
ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים.
אין ידוע הפונה במאמר זה, ורבי
אברהם בן עזרא אמר כי ירצה לומר
שהיו בספורים רבים מיוצאי מצרים,

עטרת מרים

עטרת מרים

ומבגנות שם לשוכה עד עולם את־לֹא אֲשֶׁר לֹא יִכְרֹז שְׁמוֹ:
 וּבְנֵי הַנֶּזֶר וּבְנֵי הַעֲמִים הַנְּלוּיִם עַל־יְהוָה אֵל ה' לְשִׁרְתּוֹ וּלְאַהֲבָה
 אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהוֹיֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שָׁמַר שְׁבֹת
 מַחֲלָלָה וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ז כְּשִׁנְכוּאוֹ לְהַתְּנִיר: וְהַבִּיאוּתִים אֵת
 הַעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־תֵּר קִדְשִׁי אֵל
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחָתִים אֲשֶׁמֶם
 בְּבֵית תַּפְלְתִּי בְּבֵית הַמִּזְבֵּחַ לְהַתְּפִל
 שֵׁם לִפְנֵי, עוֹלָתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יְהוֹ
 מִקְדָּשִׁים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי
 בֵּית־תַּפְלָה יִקְרָא יְהוָה מִזֶּכֶר לְכָל־
 הָעַמִּים: ח נָאֻם אֲדֹנֵי יְהוָה
 מִקְבֶּץ הַמִּקְבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
 אֶקְבֹּץ גָּרִים עָלָיו עַל יִשְׂרָאֵל לְהוֹיֹת
 נִסְפִים לְנִקְבְּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

יְהוָה לְאֹמֶר הַבְּדֵל יְבִדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵל־יֹאמֶר הַפְּרִים הֵן אֲנִי
 עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה אֶמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שְׁבֹתוֹתַי
 וּבָחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי
 וּבְחֻמּוֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶת־לֹא אֲשֶׁר לֹא
 יִכְרֹז: וּבְנֵי הַנֶּזֶר הַנְּלוּיִם עַל־יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה
 לְהוֹיֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שְׁבֹת מַחֲלָלָה וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי:
 ז וְהַבִּיאוּתִים אֶל־תֵּר קִדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תַּפְלְתִּי עוֹלָתֵיהֶם
 וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נָאֻם אֲדֹנֵי יְהוָה מִקְבֶּץ
 נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצָיו:

יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשַׁחֲקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֹא בְּעֵינֵי שְׂאִרֵּי הָעָם הַזֶּה
 בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינֵי יִפְלֹא נָאֻם יְהוָה צְבָאוֹת:
 ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנֶּנִּי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי
 מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהִבַּאתִי
 אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהוֹיִלִי לָעָם וְאֲנִי
 אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בְּאַמֻּת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־
 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם הַשְׁמָעִים
 בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי

הַנֶּעֱצוּן הַרְשָׁעִים יַעֲלֶה כְרוֹשׁ יִמְשְׁלוּ צִדִּיקִים וְתַחַת הַפֶּרֶךְ וְנִעְצוּן הֵם
 מִיַּד קוֹצִים יַעֲלֶה הָדָם וְהִנֵּה הַדָּבָר הַזֶּה לִיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד
 עוֹלָם לֹא יִכְרֹז: א אָמַר לְבִנֵּי תְּהִלָּה כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפַּט
 בֵּין אֲדָם לְחֵבִיר וְעִשׂוּ צִדְקָה בֵּין אֲדָם לְמִקְדָּשׁ, כִּי־קְרוּכָה יִשְׁוּעָתִי לְבֹאוֹ
 עַל דִּי וְהָ וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת וְכֹ
 הַחֲשׂוֹכָה מִעֲקֶבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ:
 ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת אֵת
 הָאִמּוֹר לְמִפְּנֵי וּבִן־אָדָם יַחְזִיק בָּהּ
 שְׁמַר שְׁבֹת מַחֲלָלָה לְשִׁמְרוֹ
 יְדוֹ מַעֲשׂוֹת כְּלִרְעִ: ג וְאֵל־
 יֹאמֶר בֶּן־הַנֶּזֶר הַנְּלוּיִם אֶל־יְהוָה
 לְהֵאמֹר כֹּה לְאֹמֶר הַבְּדֵל יְבִדִּילֵנִי
 יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בַּעַת וְקִבְלוּ הַסּוֹכָה
 וְלֹא אֶקְבֹּץ עִמָּהֶם, וְאֵם כֹּן לְפָנֶי אֶצְדֵּק
 וְאֵל־יֹאמֶר הַפְּרִים הֵן אֲנִי עֵץ
 יָבֵשׁ וְאֲנִי מִגְדֵּל פָּרִי, וְלֹא יִשְׁאָר שְׁמוֹ
 לְקִרְוֹן וְעַל כֹּה אֲשֶׁר דִּרְשִׁי: ד כִּי־כֹה
 אֶמַר יְהוָה לְפָרִיסִים אֲשֶׁר
 יִשְׁמְרוּ אֶת־שְׁבֹתוֹתַי וּבָחֲרוּ
 בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמַחְזִיקִים אִתָּם
 בְּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם
 בְּבֵיתִי בְּחֻמֵּי וּבְחֻמּוֹתַי כְּמוֹשֵׁב
 הַסִּנְתְּרִירִין וְהַקְּנִים יְד מִקְדָּשׁ מַעֲלָה
 וְשָׁכָה לְשֵׁם שְׁמוֹר לְשׁוֹכָה, וְהוּא דָּבָר
 טוֹב יוֹתֵר מִזִּכְרוֹן הַכָּא מִבְּנִים

זכריה פרק ח

א וְהִנֵּי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיָתִי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוּלָּה וְחִמָּה
 גְּדוּלָּה קִנְיָתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבֹתִי
 אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכְנָתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה
 יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הָרִי
 הַקִּדְשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יִשְׁבּוּ
 זִקְנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֻנְתּוֹ
 בְּיָדוֹ מִרְבַּע יָמִים: ה וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ

הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בַּיּוֹם יִסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
הַחֵיכַל לְהַבְנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שָׁכַר
הָאָדָם לֹא נָהָה וּשְׁכָר הַבְּהֵמָה אֵינָנָה וְלִיּוֹצֵא
וּלְבָא אֵין־שְׁלוֹם מִן־הַצָּר וְאִשְׁלַח אֶת־כָּל־
הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְיוֹ: יא וְעַתָּה לֹא כִימִים
הָרִאשִׁימִים אֲנִי לְשֹׁאֲרֵית הָעָם הַזֶּה נֶאֱמַר יְהוָה
צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשְּׁלוֹם הַגָּפֶן תִּתֵּן פְּרִיָּה
וְהָאֲרֵץ תִּתֵּן אֶת־יִבּוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלֵּם
וְהַנַּחֲלָתִי אֶת־שֹׁאֲרֵית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אַלְהָ:
יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־הָיִיתֶם קָלָלָה בְּגוֹיִם בֵּית יְהוּדָה
וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶּם וְהָיִיתֶם בְּרֻכָּה
אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזַקְנָה יְדִיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהַרְעַ לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
נַחֲמַתִּי: טו כֵּן שָׁבַתִּי וּזְמַמְתִּי בְיָמַי הָאֵלֶּה
לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־
תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַבְּרוּ
אֶמֶת אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ אֶמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם

שָׁפְטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רַעְיוֹת רַעְיוֹ
אֶל־תַּחֲשֹׁבוּ בְּלִבְכֶּם וּשְׁבַעַת שָׁקֶר אֶל־תַּאֲהָבוּ
כִּי אֶת־כָּל־אַלֹּה אֲשֶׁר שָׁנְאֵתִי נֶאֱמַר־יְהוָה:
יח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲרִים טוֹבִים וְהָאֶמֶת
וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבּוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד
אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיִּשְׁבִּי עָרִים רַבּוֹת:
כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אֶחָת אֶל־אַחַת לֵאמֹר גָּלְכָה
הָלוֹךְ לַחֲלוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת אֲלֹכָה גַּם־אֲנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים
וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת בְּיָמִים הַהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשֵׂרָה
אֲנָשִׁים מִכָּל לְשׁוֹנֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ בַּכֶּנֶף אִישׁ
יְהוּדִי לֵאמֹר גָּלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
עִמָּכֶם:

♦ יום שני י"ח תמוז ♦

(ה) רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת
הַחֲנֹכִי לִפְלֹא מִשְׁפַּחַת הַפְּלֹאִי:
הֶרְאוּבֵן בּוֹכֶרָא דְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ
זֶרְעִית חֲנוּךְ לִפְלֹא זֶרְעִית פְּלֹא:

משפחת החנכי. לפי שהיו האמות מבזין
אותם ואומרים: מה אלו מתיחסין על שבטיהם,
סבורין הם שלא שלטו המצרים באמותיהם? אם
בגופם היו מושלים - קל וחומר בנשותיהם! לפיכך

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ה) מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי. ר"ל (עליוט) אָמַר
וְזֶה לְשׁוֹנֵם אָמַר רַב אִידִי ה"א
בְּרִישָׁא דְתַבּוּתָא וַי"ד בְּסוּפָה, זֶה מַעֲיֵד
עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם וּמֵה טַעַם
שֶׁבִטִּי זֶה עֲדוּת וְגו', עַד כָּאן:
וְרִאֲיָתִי לְמַת טַעַם לְמַה נִּקְבַּע בָּהֶם
הַשֵּׁם שֶׁלֹא בְּסֻדְרוֹ ה"א
בְּתַחֲלָה וַי"ד בְּסוּף, בְּהַקְדִּים דְּבָרֵיהֶם
ו"ל (תַּקִּינִים י') כִּי בְּלִלּוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
הֵם מִכְּסָא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר יִקְרָא
הַיֵּכַל קָדְשׁוֹ וַיִּתְכַּנֶּה בְּשֵׁם אֲדֹנָי, וְכַפִּי
מֵה שֶׁקָּדַם לָנוּ מֵאֲנָשֵׁי אֶמֶת (טוֹשֵׁי"ע אֶרֶץ
סִימֹן ה') כִּי יִתְחַיֵּב כָּל הַמוֹצִיא מִפִּיו
הַזְכָּרַת הַשֵּׁם לְכָל לְאוֹתִיּוֹת הַמְּזֻכָּרוֹת
בְּפִיו וְהַנֶּעֱלָמוֹת בַּמִּשְׁכְּבָה, הַמְּזֻכָּרוֹת

עליהם לשבטיהם, לפיכך בכלם פתיב: "החנכי",
"הפלאי", אבל בימנה לא הצרף לומר "משפחת
הימני" - לפי שהשם קבוע בו: יו"ד בראש וזה"א
בסוף.

הטיל הקדוש-ברוך-הוא שמו עליהם: ה"א מצד
זה ויו"ד מצד זה, לומר: מעיד אני עליהם שהם
בני אבותיהם. וזה הוא שמפרש על-ידי דוד (תהילים
קכב): "שבטיה עדות לישראל". - השם הזה מעיד

(1) לחצרון משפחת החצרוני לברמי משפחת
הברמי:
ולחצרון ורעית חצרון לברמי ורעית
ברמי:

(2) אלה משפחת הראובני ויהיו פקדיהם שלשה
וארבעים אלה ושבע מאות ושלשים:

(ח) ובני פלוא אליאב:
ח ובני פלוא אליאב:

(ט) ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן
ואבירם קריאי העדה אשר הצו על-משה ועל-
אהרן בעדת-קרח בהצתם על-יהוה:

כ"י אשר הצו את ישראל על משה. בהצתם את העם על ה'. הצו השיאו את ישראל לריב על
משה, לשון 'הפעילו'.

(י) ותפתח הארץ את-פיה ותבלע אתם ואת-קרח
במות העדה באכל האש את חמשים ומאתים
איש ויהיו לגם:

כ"י ויהיו לגם. לאות ולזכרון, (במדבר יז) למען אשר לא יקרב איש זר, לחלק עוד על ההנהגה.

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

אחר שהדברים כבר כתובין בפרשת
קרח, נתבונן לומר שגם בליעת קרח
ואכילת האש ר"ן איש הם היו סבה
למאורע מתחלה ועד סוף, הא למדת
שהגם שנקלהו היהודים על משה ועל
אהרן היו חוזרים בהם אם לא היו ב'
הרשעים:
וזה לך האות כי האיש משה לא היה
משתדל להצות אלא להם דכתיב
(טו י"א) וישלח משה לקרא לדתן וגו',
וכתיב (סג כ"ה) וילך (משה) אל דתן וגו',
שהרגיש שבהם הדבר תלוי, מעתה
נפשות כל המתיים תלויים ב'
הרשעים ההם, ויש בזה למוד זכות
על קרח ועל הר"ן איש וכן תמצא
שאמר הכתוב בפרשת עקב (דברים י"א

לו להזכירם והיו בלא היו בשאר
המשפחות שספו תמו ולא נמנו. עוד
למה האריך בדברים אלו אשר הצו
וגו' בהצתם על ה'. ונראה כי לא בא
הכתוב כאן אלא לומר שהן הנה היו
סבה לכל מעשה קרח, כי יחפץ ה'
לפרסם הרשעים שהם סבה לרשע
הנעשה, והוא אומר והוא דתן וגו'
אשר הצו וגו' פרוש את אחרים על
ה' ומשה עבדו, וכן פרש רש"י, הא
למדת שהם המחטיאים העדה
הנועדת, ואפשר שגם את קרח הם
החטיאוהו, והגם שאמר הכתוב ויקח
קרח שונאה שמעצמו עשה, אפשר
שהיה למה שקדם לו מהם ולעולם
הם הצו אותו. ואומר ותפתח וגו'

שם אדני, והנעלמות שם הוי"ה, גם
יבון לשלוב האותיות שהוא סוד ה'
בהיכל קדשו (תהלים י"א ד), ומעתה
בהשתלב ב' שמות יעמוד יחד ב'
אותיות ה' י' ה"א קדם ליו"ד, והם
האותיות הנרשמות במשפחות בית
ישראל החנכי הפלאי שקודמת ה"א
ליו"ד שהם אותיות חותם ה' בהיכל
קדשו ויבנה משניהם שם ק"ה הרמוז
במאמר שבטי קה: תורה ו
(ט) הוא דתן ואבירם וגו'. צריך
לדעת מה בא ללמדנו במאמר
זה, ואם להודיע כי הן הנה האמורים
במעשה קרח דבר פשוט הוא שאין
לטעות שהיו דתן ואבירם אחרים בני
אליאב אחר. ועוד מעקרא לא היה

יב) ובני־קרח לא־מתו: ם

יא ובני קרח לא מתו:

לפיכך (סנהדרין קי) נתבצר להם מקום גבה בגיהנם וישבו שם.

כ"י) ובני קרח לא־מתו • (במ"ד סנהדרין קי) הם היו בעצה תחלה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לג עמ' 173)

בלבם, כפרוש רש"י, שלכן מן ההכרח שיאבדו מתוך קהל זה. מה־שאינן קהל אחר, שלא היו עדים בדבר, אין סיבה שיאבדו מתוכו. לכן מסופר על בני קרח רק בפרשתנו, כי לאחר שכתב לא היה הקהל שהיה בזמן המחלוקת (כפי שפרש רש"י בפרשת חוקת כ, כב) שכתב כלו מתי מדבר), יצאו בני קרח מן המקום שנתבצר להם (ראה רש"י, ואז התברר לבני ישראל שלא מתו.

ובני קרח לא מתו (כו, יא) יש לשאול, סיפור הצלת בני קרח שיף לכאורה לפרשת קרח, ומה ענינו לפאן?

ויש לומר, דהנה לגבי קרח ועדתו כתיב (קרח טז, לג) ויאבדו מתוך הקהל. ויש לומר, שבני קרח נעשו בכף שנתאבדו מתוך הקהל ההוא, אותו קהל שראה אותם משתתפים במחלוקת, ואילו את תשובתם לא ראה (כי הרהרו תשובה

יב בני שמעון לזרעיהו לנמואל זרעית נמואל לזמין זרעית זמין לזכין זרעית זכין:

יב) בני שמעון למשפחתם לנמואל משפחת הנמואלי לזמין משפחת הזמין לזכין משפחת הזכין:

יג לזרח זרעית זרח לשאול זרעית שאול:

יג) לזרח משפחת הזרחי לשאול משפחת השאולי:

מסעות יש למפרע? אלא שחזרו לאחריהם, ונדפו בני לוי אחריהם להחזירם, והרגו מהם שבע משפחות, ומבני לוי נפלו ארבע משפחות: משפחת שמעי ועזיאל, ומבני יצחק לא נמנו כאן אלא משפחת הקרחי; והרביעית לא ידעתי מה היא. ורבי תנחומא דרש, שמותו במגפה בדבר בלעם, אבל לפי החסרון שחסר משבט שמעון במנין זה ממנין הראשון שבמדבר סיני, נראה שכל כ"ד אלף נפלו משבטו של שמעון.

כ"י) לזרח • הוא (שמות ו) צחר, לשון צהר, אבל משפחת אהר בטלה וכן חמש משבט בנימין, שהרי בעשרה בנים ירד למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה, וכן אצבן לגד, הרי שבע משפחות. ומצאתי בגמרא ירושלמית, (סוטה פ"א. יומא פ"א) שששמת אהרן נסתלקו עניי כבוד, ובאו הכנענים להלחם בישראל, ונתנו לב לחזר למצרים, וחזרו לאחריהם שמונה מסעות מהר החר למוסרה, שנאמר (דברים י): "ובני ישראל נסעו מבארות בני־יעקב מוסרה, שם מת אהרן". והלא בהר החר מת? ומוסרה עד הר החר, שמונה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עליו והלא אמרו ז"ל (יומא ל"ח) בפסוק ושם רשעים ירקב דלא מסקינא בשמיהו, עד כאן, ואין צריך לומר להחיתו בשמו יתברך, ולפי אחד מהדרכים שפרשנו בפסוק (כ"ה י"ד) אשר הבה את המדינית, שלא הבה אלא בהיותה עמה ולא אחר כך, הוא מה שהצדיק ה' במאמרו כאן שהחיתו שמו עליו, וכן משמע גם כן מדבריהם ז"ל (במד"ר פכ"א) שאמרו וזה לשונם שאול הוא דין השאלה שחזרת בעיניה: תורה יד

מהם, לפי מה שכתבנו כי כאן בא אלהים לקבע העון בדתן ואבירם ולהקל מעל קרח, לזה גמר אמר **ובני קרח לא מתו**, הכונה שזה יגיד זכות אביהם שלא שטפם חובו בדרך ששטף חובם של דתן ואבירם כל בתייהם להיותם עקר המחלוקת: תורה יב **יג) לשאול משפחת וגו'.** ר"ל (במד"ר פכ"א) אמרו וזה לשונם אמר ר' יוחנן ה' שמות נקראו לו זמרי וגו' שאול בן הכנענית וגו', וקשה לדברי המדרש ששאול האמור כאן הוא זמרי למה מיחס ה' שמו על משפחתו המתכבדת

ו) ואשר עשה לדתן ולאבירם וגו', שאינו מונה המאדע אלא לדתן ואבירם, וכפי זה יכולין אנו להעמיד סברת האומר (סנהדרין ק"ח) עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא, דתן ואבירם, ולהעמיד סברת האומר עליהם אמר הכתוב (ש"ב י) מוריד שאול ויעל, בשאר העדה חוץ מהם: תורה י

יא) ובני קרח לא מתו. הודיע הכתוב ענין זה כאן ולא במקום עקר המעשה, גם לא כתבו במקום מספר הלויים כי שם מקום הודעת המתים

(יד) אֱלֹהִים מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵעָנִי שְׁנִים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
וּמֵאֵתִים: 8
יד אלין זרעית שמעון עשרין ותריין אלפין
ומאתין:

(טו) בְּנֵי גֵר לְמִשְׁפַּחְתָּם לְצִפּוֹן מִשְׁפַּחַת הַצִּפּוֹנִי לְחָגִי
מִשְׁפַּחַת הַחֲגִי לְשׁוֹנֵי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוֹנִי:
טו בני גר לזרעיהון לצפון זרעית צפון
לחגי זרעית חגי לשוני זרעית שוני:

(טז) לְאֻזֵּי מִשְׁפַּחַת הָאֻזִּי לְעָרֵי מִשְׁפַּחַת הָעָרִי:
כ"ו לְאֻזֵּי • אוֹמֵר אֲנִי שׁוֹן מִשְׁפַּחַת אֶצְבוֹן, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לָמָּה לֹא נִקְרְאת מִשְׁפַּחְתּוֹ עַל שְׁמוֹ.
טז לאזני זרעית אזני לערי זרעית ערי:

(יז) לְאֶרְדֹּר מִשְׁפַּחַת הָאֶרְדִּי לְאֶרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת
הָאֶרְאֵלִי:
יז לארד זרעית ארודי לאראלי זרעית
אראלי:

(יח) אֱלֹהִים מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גֵר לְפָקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמִשָּׁה מֵאוֹת: 8
יח אלין זרעית בני גר למניניהון ארבעין
אלפין וחמש מאה:

(יט) בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
בְּנֵעֹן:
יט בני יהודה ער ואונן ומית ער ואונן
בארעא דכנען:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נָתַן זֶרַע לְאֶחָיו, גַּם לְשׁוֹן אוֹנָאָה שֶׁהָיוּ
מֵאֲנִים זֶה אֶת זֶה, וְאוֹמְרוּ בְּאֶרֶץ בְּנֵעֹן
רֶשֶׁם מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ כִּי הוּא בְּאֶרֶץ בְּנֵעֹן
וְשֵׁם מִיתָתוֹ שְׁחֹר לְכִנֹּס בְּרִשׁוֹת סִימָה
הַנִּקְרָא בְּנֵעֹן:
גַּם יָרְמֹז סִבָּה אַחַת כְּלָלִית וְהִיא
שִׁישְׁרָאֵל לֹא הוֹרִישׁוּ הַכְּנַעֲנִי
וְנִשְׁאַרוּ יוֹשְׁבֵימָה בְּזֶה סִבָּב לְהִטּוֹתָם
מִדֶּרֶךְ הַמוֹסֵר כִּידוּעַ, וְהוּא מֵה שְׂרָמֹז
בְּמֵאֲמֵר בְּאֶרֶץ בְּנֵעֹן, וְאוֹמְרוּ וַיְהִי בְּנֵי
יְהוּדָה יָרְמֹז לְצַעַר הַבָּא לָהֶם אַחֵר
חֲרַפְּן הַבֵּית וַיְהִי בְּנֵי יְהוּדָה בְּגִלּוֹת
כִּיד אוֹיְבֵיהֶם אֲשֶׁרֵי מִי שְׁלֹא טַעַם
שְׁלִיטַת שׁוֹנָה, וְתַמְצָא שְׁכָכִל הַשְּׁכֻטִּים
לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב לְשׁוֹן זֶה שֶׁל וַיְהִי
אֶלָּא כָּאֵן, וּבְכַנְיָמִין כִּידוּעַ הַטַּעַם שֶׁם,
וְאוֹמְרוּ לְמִשְׁפַּחוֹתָם כִּי כָל מִשְׁפַּחוֹת
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵם כָּל
הַנִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוּדָה וַיְהִי:
וְאוֹמְרוּ לְשִׁלָּה נִתְּכָן לְמוֹשִׁיעַ וְרַב
הַבָּא לְגֵאֵל מְגִלּוֹת הָאֲחֵרוֹן
הַנִּקְרָא שְׁלֹה, וְהֵגֶם שִׁיעָקֵב קָרָא שִׁלָּה
לֹא יִשְׁתַּנָּה הַשֵּׁם בְּזֶה, וְצָא וּלְמַד

לְרִמְזוֹ בִּיהוּדָה מִהַטַּעַם עֲצָמוֹ שֶׁאֲמָרוּ
ז"ל (בר פ' צ"ח) לָמָּה נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל עַל
שֵׁם יְהוּדָה, אוֹמְרוּ בְּנֵי יְהוּדָה הֵם
הַתּוֹלְדוֹת יִתְכַּנּוּ בְּשֵׁם בְּנִים כִּידוּעַ,
וְאוֹמְרוּ עַר וְאוֹנָן יָרְמֹז לְבֵית רֹאשׁוֹן
וּבֵית שְׁנִי, עַר כְּנָגֵד בֵּית רֹאשׁוֹן עַל
דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שִׁידוּשׁ ה' ב') אֲנִי וְשִׁנָּה וְלִבִּי
עַר, שֶׁהִיָּה הַקִּבְיָה בּוֹ עַר בְּהִשְׁתַּחֲוָה
גְּדוּלָּה עֲמֻנָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹנָן הוּא
בֵּית שְׁנִי וְקָרָא אוֹנָן לְשׁוֹן אוֹנָאָה לְפִי
שֶׁהִיָּה חֶסֶר דְּבָרִים הַעֲקָרִיִּים שֶׁל בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ, וְאוֹמְרוּ וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן הוּא
חֲרַפְּן הַבֵּיתִים, כִּי סִלּוֹק שְׁכִינָה מִמֶּה
יִקְרָא מִיתָה שְׁפָרְחָה הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא
הַשְּׁכִינָה וְנִשְׁאַר הַבֵּית מֵת בְּעֻנּוֹת
וּמִלֵּא טִמְאַת הַקְּלָפָה הַנִּתּוֹנָה בּוֹ כִּידוּעַ,
גַּם תַּמְצָא שְׁעוֹן שָׁבוּ מֵת עַר הוּא הָעוֹן
עֲצָמוֹ שְׁגָרָם הַחֲרַפְּן שֶׁאֲמָרוּ ז"ל (שָׁמַיָּה
ס"ב) שֶׁהָיוּ מִסְרִיחִין עַל מִטּוֹתֵיהֶם וְהוּא
מַעֲשֵׂה עַר דְּכָתִיב (בְּרַאשִׁית ל"ח ט) וְשָׁחַת
אֶרְצָה, וְעוֹן אוֹנָן הוּא עוֹן שְׁגָרָם חֲרַפְּן
בֵּית שְׁנִי שֶׁהִיָּה לָהֶם שְׁנֵאת חֲנָם (וַיִּקְרָא
ט"ו) וְכִמּוֹ כֵּן אוֹנָן דְּכָתִיב בּוֹ (שָׁמַיָּה) לְבִלְתִּי

(טז) לְאֻזֵּי. פֶּרֶשׁ רַש"י אוֹמֵר אֲנִי שׁוֹן
מִשְׁפַּחַת אֶצְבוֹן וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ וְכוּ'
עַד כָּאֵן. וְאֵין נִרְאֶה לְהַמְצִיא דְּבָר שְׁאֵין
לוֹ טַעַם וְאֵינוֹ מִדְּבָרֵיהֶם ז"ל. וְעוֹד קִשָּׁה
שֶׁבְּמִדְרַשׁ ר' תַּנְחוּמָא אֲמָרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם
וְכִשְׁאֲתָה מוֹנֶה מִשְׁפַּחַת גֵּר אֵין שֵׁם
אֶצְבוֹן כִּי חֶסֶר עַל הַזְנוּת בְּעֻצַּת בְּלָעַם,
עַד כָּאֵן. אֲשֶׁר עַל כֵּן הָיָה נִרְאֶה כִּי
אֻזִּי הִיא מִשְׁפַּחָה אַחֶרֶת שִׁיעָתָה מִגֵּר,
כִּי מִן הַסֵּתֶם הָיוּ בְּכָל שְׁבֻט עֲנָפִים
אַחֲרִים לְבַד מֵאוֹתָם שְׁנֵכְנִית מִמֶּה
הַמִּשְׁפָּחָה וְהָיוּ נִקְרָאִים עַל אֲחֵיהֶם,
וְלִפְעָמִים יִגְדַּל הָעֵנָף הַהוּא וְתִקְרָא
הַמִּשְׁפָּחָה עַל שְׁמוֹ, אֶלָּא שֶׁמִּצְאָתִי
בְּפִסְקִיתָא וְזֶה לְשׁוֹנָם אֻזִּי זֶה אֶצְבוֹן
שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיֵּגֶשׁ מִלְשׁוֹן אֲצִית
וְהָאֻזִּין עַד כָּאֵן, כִּפִּי זֶה הוּא הַשֵּׁם עֲצָמוֹ
וְאֵין הַכְּתוּב מְקַפִּיד עַל שְׁנֵי הַשֵּׁם
כְּשֶׁהִיָּה בְּמִשְׁמַעוֹ שֵׁם הָרֹאשׁוֹן, וְרַש"י
ז"ל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוֹפִיעַ בּוֹ וְכֵן אֵל דְּבָרֵי
חֲו"ל: תוֹרָה יו
(יז) בְּנֵי יְהוּדָה. פֶּרֶשָׁה זֹו תִּרְמֹזוּ
מֵאֲרַעוֹת עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכַבַּח

כ ויהיו בני יהודה לזרעיתיהון לשלה זרעית
שלה לפרץ זרעית פרץ לזרח זרעית זרח:

(כ) ויהיו בני יהודה למשפחתם לשלה משפחת
השלני לפרץ משפחת הפרצי לזרח משפחת הזרחי:

כא ויהיו בני פרץ לחצרון זרעית חצרון
לחמול זרעית חמול:

(כא) ויהיו בני פרץ לחצרון משפחת החצרני לחמול
משפחת החמולי:

כב אלזן זרעית יהודה למגניהון שבטין
ושמא אלפין וחמש מאה:

(כב) אלה משפחת יהודה לפקדיהם ששה ושבעים
אלף וחמש מאות: ס

כג בני יששכר לזרעיתיהון תולע זרעית
תולע לפנה זרעית פוני:

(כג) בני יששכר למשפחתם תולע משפחת התולעי
לפנה משפחת הפוני:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואומרו אלה משפחת יהודה פרוש מה
שיהיה להם מהמארכות גם
הרעות גם הטובות, ואומרו **לפקדיהם**
פרוש כשיהיו נפקדים יש פקידה לרעה
ויש פקידה לטובה כאמור בדבריהם
ו"ל (מזכיר ק"ס), ושני מיני פקידות נאמרו
בכתוב, ואומרו **ששה ושבעים אלף**
וחמש מאות, אולי שרמו ה' בזה מתי
יהיה תכלית הפקידה טובה הרשומה
בסמוך שיזרח עלינו כבוד ה', ואמר
עד עבור כל גליות, גלות מצרים,
וגלות בבל, וגלות אדום. כנגד גלות
מצרים אמר **ששה** לרמו לגלות מצרים
שהיה לששה דורות דכתיב (בראשית טז
טז) ודור רביעי ישובו הנח, ועין מה
שכתבתי שם שג' דורות סבלו גלות
לכד מיצחק ויעקב ויהודה הרי ששה
פי התחלת הגלות היה משנולד יצחק,
וכנגד גלות בבל אמר **ושבעים** דכתיב
(ירמיה כ"ט) כי לפי מלאת לבבל ע' שנה,
וכנגד גלות אדום שאנו עדין בו, אמר
אלף וחמש מאות, ואם היו זוכים
ישראל היו נמנים קע"ב שנה שנשארו
מאלף הד' וכיון שלא זכו יתחיל
החשבון מאלף הד' וחמש מאות מאלף
הששי, ומקנים אנו כי זה קץ גליותינו
ויתקנו כל היעודים הרשומים
ויתחילו יצוצי גלוי הגאולה בהתחלת
חמש מאות הבאים לשלום: תורה כ

(כג) **בני יששכר וגו'**, למה שקדם לנו
כי יששכר הוא בן תורה רמזה
התורה בשם זה של יששכר כי דוקא

רקמו וגו', גם ירמו על הפרצה הגדולה
אשר יפרץ באמות לאין תכלית,
ואומרו **לזרח משפחת הזרחי** ירמו מה
שאמר הכתוב (שם ס"ב) הנה החשך וגו'
ועלף יזרח ה' וכתוב (שם פסוק י"ט) והיה
לך ה' לאור עולם, והוא אומרו משפחת
הזרחי אשר עלינו יזרח ה':
או תרמו הפרשה לג' עננים שיהיו
בעת הפקידה. א' ביאת משיח בן
אפרים כמאמרם ו"ל (ספר נ"ב), ב' גלוי
משיח בן דוד. ג' כשימלך ה' עלינו.
כנגד ביאת משיח בן אפרים אמר **שלה**
ורמו שתפגע בו מדת הדין וימות
בעונות ישראל, והוא הרמוז בתבת
שלה כדרך אומרו (ש"ב י"ז) ויבדו שם
וגו' על השל. וכנגד משיח בן דוד אמר
לפרץ וגו' כי זה יעשה פרצה באמות
וינקם דם צדיק. וכנגד מלכות עולם
אמר **לזרח** וגו' רמו לכבוד ה' עלינו
יזרח. ואומרו **ויהיו בני פרץ אמר לשון**
צער לרמוז על הצרות אשר יהיו בבוא
הגואל באומרם בגמרא ייתי ולא
אחמיניה מרב הצער של חבלי משיח,
ואומרו **בני פרץ** וגו' פרוש תולדות
היוצאות מביאת הגואל הרמוז בפרץ
הם ב' דברים, א' שיבנה ה' חצר בית
המלך הוא בית המקדש אשר פעל ה'
וכוננו ידיו ויהיו ישראל מבני פלטין
שלו, והוא אומרו **לחצרון משפחת**
החצרוני, והבן. הב' **לחמול משפחת**
החמולי שיחמל עלינו בכל ענפי
החמלה:

ממשפחות הרשומות כמה השתנות
בשמות, ואולי שרמו בסמיכות מאמר
לשלה עם מאמר **ויהיו בני יהודה**
שצריכין ישראל להצטרף בשבילו
ולקוות לישועתו, וכמו שאמרו רז"ל
במעשה רבי יהושע בן לוי ששאלו
המשיח אם ישראל מכירים בצערו
וחולים עליו וכו' עד כאן, וכדברי הזר
(בשלה נ"ה) בפרוש פסוק (ישעיה נ"ב ח) קול
צפיק נשאו קול וגו', והוא מאמר **ויהיו**
פרוש יהיו בוי שהוא הצער
למשפחותם בשביל שלה והוא אומרו
לשלה וגו', ובזה יהיו **משפחת השלני**
פרוש דור שכן דוד בא, ויקראו על
שמו דורו של משיח:

עוד ירמו כמה שנדקדק אומרו **השלני**
ואין אות הנז"ן בבנין השם ואין
בן מנהגו להוסיף בשם המשפחה אות
חדשה וזלת ה"א ויו"ד כאמור בכל
הקודמות חנוף משפחת החנכי וגו', אכן
ירמו למה שאמרו ו"ל (שבת ל"ב) בפסוק
והחזיקו בכנף איש יהודי וגו' ועין שם
דבריהם, והוא זה שרמו במאמר
השלני פרוש שהאמות פלן יאמרו לכל
אחד מישאל שלו אני. ואומרו **לפרץ**
משפחת הפרצי ירמו על דרך אומרם
(סנהדרין כ') שהמלך פורץ גדר לעשות
לו דרך, והכונה כי בבוא הבא מפרץ
יהיו כל ישראל משפחת הפרצי
מלכים, ועל אותו זמן הוא שאמרו ו"ל
(כ"מ ק"ג) כל ישראל בני מלכים, וכן
אמר הנביא (ישעיה מ"ט) מלכים יראו

נה (כד) לַיָּשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁבִּי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֶרֶנִּי: כד לַיָּשׁוּב זְרַעִית יָשׁוּב לְשִׁמְרֹן זְרַעִית שִׁמְרֹן:

אור החיים על התורה – מהדורות בלוט, אברמוביץ

זה יִשְׁנֶה לְשָׁכָר, וְכָל חוּץ מִמֶּנּוּ מֵה יִתְּרוֹן
לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ, וְהוּא מֵה שְׁאִמְרוֹ
בְּכִרְכּוֹת בְּפִרְק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (כ"ח)
שְׁצִירָיו לְבָרָךְ בִּיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ
מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ וְכו' אֲנִי עֲמַל וְהֵם
עֲמָלִים אֲנִי עֲמַל וּמִקְבֵּל שְׁכָר וְהֵם
עֲמָלִים וְאֵינָם מִקְבֵּלִים שְׁכָר וְכו' עַד
כָּאן, וְהַטַּעַם כִּי לֹא יַעֲמִיד קִנְיִן הַמִּדְרָמָה,
וְהֵגֶם שִׁיעָמָד הֶבֶל הוּא. עוֹד יִרְמֹז כִּי
כָל מֵה שֶׁשֶׁשׁ בְּעוֹלָם הוּא שְׁכָר לוֹ כִּי
כָל מֵה שֶׁבָּרָא ה' לֹא בָרָא אֶלָּא
בְּשִׁבְלֹו כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ ז"ל (כ"ד פ"א)
בְּפָרֶשֶׁת בְּרֵאשִׁית וְכו' בְּשִׁבְלֵי תוֹרָה וְכו'
בְּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עוֹד יִרְמֹז לְמֵה שְׁאִמְרוֹ ז"ל (עקצ"א)
עֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל
לְכָל צַדִּיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵי עוֹלָמוֹת,
וְהוּא אוֹמְרוֹ יֵשׁ שְׁכָר, וְאוֹמְרוֹ **לְתוֹלַע**
וְכו' יִרְמֹז הַכְּתוּב תִּנְאִי הַשִּׁגָּה הַתּוֹרָה
בְּשִׁמּוֹת מִשְׁפָּחוֹת יִשְׁשָׁכָר, וְהֵם מִ"ח
בְּאוֹמְרָם (אָבוֹת פ"ח) בְּמִשְׁנֵה שֶׁהַתּוֹרָה
נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וְשִׁמּוֹנֵה דְּבָרִים, הֵנָּה
מִשְׁמַעוֹת תּוֹלַע יִגִּיד שְׁנֵי פְרָטִים, א'
יֵשׁ עֲצֻמוֹ עֲצִידִין וְהוּא בְּאוֹמְרָם ז"ל (מ"ק
ט"ו) עַל דּוֹד שֶׁנִּקְרָא עֲצִידֵינוּ הָעֲצִנִי, ב'
שִׁתְּעֶסֶק בְּפִיו כְּתוֹלַע וְהוּא שֶׁכָּחָה בְּפִיהָ
כִּי לַעֲמַל פֶּה נִבְרָא הָאָדָם, וּב' דְּבָרִים
אֵלּוּ כּוֹלְלִים כָּל עֲנִפֵּי הָעֲנָה וְכָל עֲנִפֵּי
הַלְמוּד הַמְּנוּיִים בְּמִ"ח מַעֲלֹת
הַנּוֹבְרוֹת. וְאוֹמְרוֹ **לְפִנֵּה מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי**,
יֵשׁ לְהַעִיר לְמֵה הוֹסִיף אוֹת שְׁאִינֶה
נִמְנִית מֵאוֹתִיוֹת הַשֵּׁם הִיָּה לוֹ לֹמֵר
מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי, אֶלָּא רִמֹּז לְשִׁאֵר מַעֲלֹת
הַמְּנוּיִים שֶׁם בְּמִ"ח שֶׁהֵם מַעֲשֵׂי שִׁחָה
מַעֲשֵׂי שְׁחֹק וְשִׁאֵר הָעֲנִפִּים הַדּוּמִים
לְאֵלּוּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לְפִנֵּה מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי**
פְּרוֹשׁ פֶּה הוּא לְשׁוֹן פֶּה וְהוֹסִיף לוֹ
אוֹת ו' שֶׁהוּא סוֹד עֵץ חַיִּים שֶׁהוּא עוֹסֵק
בָּהּ יִתֵּר עַל שְׁאֵר הַפִּיּוֹת, גִּם רִמֹּז
בְּסִמְכִיכוֹת אוֹת הָאָז"ו לְאוֹת ה"א לֹמֵר
סוֹד חִבּוּר הַמִּדּוֹת בְּאַמְצָעוֹת עֹסֵק
הַתּוֹרָה, וְאוֹמְרוֹ **מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי** פְּרוֹשׁ
שְׁצִירָיו לְפָנָיו מִמּוֹתְרוֹת הַמִּקְרָשׁוֹת גִּם
מִהַשְׁחֹק וּמִדְּבָרִים בְּטָלִים כִּי הֵם

בְּחִינַת נִקְדָּה אַחַת הִרִי ס"ה שֶׁהוּא
מִסְפֵּר אֲדִנִּי, וְאָמַר בְּסִדֵּר זֶה לֹמֵר כִּי
בְּאַמְצָעוֹת הַלְמִדִּין תִּתְּמַקֵּם בְּחִינַת הַדִּין
שֶׁחֻשְׁבוֹנוֹ ס"ד וְתִהְיֶה נִתְקַנָּה הַשְּׂכִינָה
בְּמִסְפָּרָה ס"ה בְּאוֹמְרָם ז"ל בְּסִפְרָה הַזֶּה
(ח"ב ט) בְּפִסּוּק וְהֵאֵם רוֹבֶצֶת עַל
הָאֲפֻרוֹחִים וְכו', וְהַשִּׁגָּה שְׁנִיָּה הִיא
לְעוֹלָם הַבָּא כְּרִמּוֹ בְּשִׁמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וְעֶשְׂרֵי עוֹלָמוֹת, וְהוּא מֵה שֶׁרִמּוֹ בְּמִאֲמָר
אֶלְף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְקִדְּם שֶׁנַּעֲמַד עַל
הַכּוֹנֵה אֲעִיר בְּמִאֲמָר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
לֵוִי (עקצ"א פ"א) שְׁאִמְרוֹ עֲתִיד הַקְּבִ"ה
לְהַנְחִיל וְכו' שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרֵי עוֹלָמוֹת
וּמוֹכִיחַ מֵאוֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי ח' כ"א) לְהַנְחִיל
אֹהֲבֵי יֵשׁ, קִשָּׁה לְדְּבָרֵינוּ ז"ל אִם לְמִסְפֵּר
יִכּוֹן הַכְּתוּב לְמֵה הַקִּדְּם הַכְּתוּב מִסְפֵּר
הָעֶשֶׂר לְמִסְפֵּר הַמֵּאוֹת שֶׁהִיָּה לוֹ לֹמֵר
לְהַנְחִיל אֹהֲבֵי ש"י, וְשִׁמְעֵתִי מִפִּי
הָרִאשׁוֹנִים טַעַם עֶרֶב, כִּי מִסְפֵּר זֶה
יִרְמֹז לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת פִּדְיוֹעַ אֲצִילוֹת,
בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָּה, וְכָל אֶחָד כָּלוּל
מִעֶשֶׂר, וּמִאֲמָר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בָּא
לְלַמֵּד כִּי הַצִּדִּיקִים יִתְעַנְּגוּ עַל רֵב
שְׁלוֹם בְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן בְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת
אֲבָל אֵין הַשְּׁגָתָם בְּכֹלֶם שְׁוֶה אֶלָּא בְּג'
יִשְׁיֵנוּ כָּל הַהִדְרָגוֹת שֶׁיִּשְׁנֶם בָּהֶם וְהֵם
בְּמִסְפֵּר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲבָל בְּעוֹלָם
הָעֲלִיּוֹן שֶׁהוּא עוֹלָם הָאֲצִילוֹת לֹא
יִכְלֹו לְהַשִּׁיג כָּל צַדִּיק כִּי אִם חֶלֶק
מִעֶשְׂרָה שְׁבִיה שְׁהִיא גִם בֶּן עֶשְׂרָה
בְּפִרְטָם בְּנוֹכָר שְׁכָל אֶחָד כָּלוּלָה
מִעֶשֶׂר, וְיֵשׁ לָךְ לְדַעַת כִּי הָעֶשֶׂר הַמִּשְׁג
מִעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן גָּדוֹל וּמִהֲקָל מְאֹד
לְמַעֲלָה מִכָּל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְלִזְוָה
הַקִּדְּם הַכְּתוּב הָעֶשֶׂר לְמֵאוֹת וְאָמַר
לְהַנְחִיל וְכו' יֵשׁ, וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יִרְמֹז
בְּאוֹמְרוֹ **אֶלְף** יִכּוֹן לְחֶלֶק הַקִּטְוִן הָרִמּוֹ
בִּיּוֹד וְיִחָד לוֹ מִסְפֵּר זֶה שֶׁל אֶלְף
בְּאוֹמְרָם ז"ל (הִקְדָּוָה תִּקּוּן ס"ט) שְׁכָל עֶשֶׂר
כָּלוּלָה מִעֶשֶׂר וְעֶשֶׂר מִעֶשֶׂר הִרִי
שֶׁנִּקְדָּה אַחַת תִּתְּכַנֵּה לְאֶלְף, וְאוֹמְרוֹ
וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת כִּפְשָׁטָה, וְהוּא מֵה שֶׁרִמּוֹ
בְּשִׁמּוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכָר יֵשׁ שְׁכָר: תוֹרָה כד

מוֹנָעִים קִיּוֹם הַתּוֹרָה בְּאָדָם, וּמִצָּאֵתִי
לְחִסְדֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּתוּב (אֲלֹשִׁיךָ תַּעֲזֶה כ"ח
ל"א) כִּי פֶה שֶׁל לֹאֲמִיד תּוֹרָה דִּינוֹ כְּכֹלִי
שֶׁרַת אֲשֶׁר יִשְׁרָתוּ בָּם בְּקִדְשׁ כִּי אֵין
קִדְשָׁה בְּקִדְשֵׁת הַתּוֹרָה, וְלִזְוָה אֲסוּר
לְדַבֵּר בּוֹ אֶפְלוּ דְּבָרֵי חָל הֵגֶם שְׁאֵין
בָּהֶם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, וְהוּא מֵה שֶׁרִמּוֹ
בְּמִאֲמָר **לְפִנֵּה** שֶׁהוּא פֶה הָעֲמַל בַּתּוֹרָה
שֶׁבּוֹ שׁוֹכֵן חֲצִי שְׁמּוֹ יִתְּבָרֵךְ, **מִשְׁפַּחַת**
הַפּוֹנִי פְּרוֹשׁ צִרְיָה לְפָנָיו מִפּוֹי כָּל חוּץ
מִהֲגוֹת בַּתּוֹרָה, וּבְזֶה נִכְלָלִים חֶלֶק אֶחָד
מִהַמִּי"ח מַעֲלֹת שֶׁהֵם בְּמַעֲשֵׂי שִׁחָה
בְּמַעֲשֵׂי שְׁחֹק בְּמַעֲשֵׂי תַעֲנוּג וְכִדּוּמָה
לְהֵם שֶׁבַּעֲנָף הַמּוֹתְרוֹת:
וְאוֹמְרוֹ לַיָּשׁוּב יִרְמֹז שְׁצִירָיו לְהַרְבוֹת
בִּישִׁיבָה וְלֹא דִרְךָ, עֲרֵאִי, גִם
צִרְיָה לְהַתִּישֵׁב בְּכָל פִּרְט וּפִרְט
מִהַתּוֹרָה עַד שִׁיעָמָד עַל עֲקָרוֹ בְּמִצְטָרָךְ
בְּעֵמֶק הַלְכָּה כִּי הוּא זֶה עֲקָר הַתּוֹרָה,
וּבְזֶה נִכְלָלִים חֶלֶק אֶחָד מִהַמִּי"ח מַעֲלֹת
שֶׁהֵם בִּישׁוּב, וּמִתִּישֵׁב לְכוּ בְּתַלְמוּדוֹ,
שׁוּאֵל וּמִשִּׁיב, הַמְּכֹנֵן אֶת שְׁמוּעָתוֹ וְכו',
גִם מֵה שֶׁמֶנּוּ שֶׁם שְׁמִיעַת הָאָזָן, עֲרִיכַת
שְׁפָתַיִם, בִּינַת הַלֵּב וְכו', וְכִדּוּמָה לִזְוָה
שֶׁבַּעֲנָף הַבִּנְת הַשְּׁכָלִיוֹת:
וְאוֹמְרוֹ לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֶרֶנִּי יִרְמֹז
לְתוֹסֶפֶת הַשְּׁמִירָה הַמִּתְחַיֵּב
עֲשׂוֹת בֶּן תּוֹרָה יִתֵּר עַל הַקְּמוֹן בְּאוֹמְרָם
ז"ל (יוֹמָא פ"א) הִכִּי דְּמִי חֲלוּל הַשֵּׁם אָמַר
רַב כְּגוֹן אֵנָּה דְּשִׁקִּילָנָא בִּשְׂרָא וְלֹא
יְהִיבָנָא דְּמִי לְאַלְתֵּר, עַד כָּאן. מִזֶּה
יָקִישׁ כְּמֵה צִרְיָה לְהַשְׁתַּמֵּר בֶּן תּוֹרָה
בְּכָל פְּרָטִי הַמְּצוּת, וְאָמַר ז"ל (יִחוּד
הַלְבּוֹת שֶׁעַר הַתְּשׁוּבָה פ"ח) כִּי חִסְדִּידִים
הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹמְרִים חֻמְשֵׁים שְׁעִרֵי
הַתֵּר לְבָל וּבְשִׁלּוֹ בְּשִׁעַר הָאֲסוּר, וְהוּא
אוֹמְרוֹ לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֶרֶנִּי,
וְאוֹמְרוֹ **אֶלָּה מִשְׁפַּחַת יִשְׁשָׁכָר**
לְמִקְרִיָּהֶם פְּרוֹשׁ פְּקִידֵיהֶם פְּקִידָה לְטוֹב,
וְמֵה הִיא הַפְּקִידָה פְּרֵשׁ הַכְּתוּב וְאָמַר
אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלְף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת כָּאן
רִמֹּז הַשִּׁגָּה ב' דְּבָרִים, הָא' שֶׁבְּעוֹלָם
הַזֶּה נַעֲשִׂים מִרְבָּבָה לְשִׁכְנִיָּה וְהוּא מֵה
שֶׁרִמּוֹ בְּמִאֲמָר אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים וְהוּא

אֲרֹד וְנַעֲמָן יֵצֵא מִכָּל אֶחָד מִשְׁפָּחָה רַבָּה, וְנִקְרָאוּ תוֹלְדוֹת שְׁאֵר הַבָּנִים עַל שֵׁם בָּלַע, וְתוֹלְדוֹת הַשָּׁנִים הִלְלוּ נִקְרָאוּ עַל שְׁמָם. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר בְּכִנִּי מְכִיר שְׁנִחְלִקוּ לְשֵׁנִי מִשְׁפָּחוֹת: אַחַת נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ, וְאַחַת נִקְרָאת עַל שֵׁם גִּלְעָד בְּנוֹ. חֲמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת חִסְרוּ מִבְּנָיו שֶׁל בְּנִימִין. כָּאֵן נִתְקַיְמָה מִקְצַת נְבוֹאָת אָמוֹ, שֶׁנִּקְרָאתוֹ "בֶּן אוֹנִי" - בֶּן אֲנִינוּתִי, וּבְפִילָגֶשׁ בַּגִּבְעָה נִתְקַיְמָה בָּלָה. זֶה מִצְאָתִי בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדֶּרֶשֶׁן.

כ"י - לְיָשׁוּב • הוּא יוֹב הָאָמוֹר בְּיֹרְדֵי מִצְרַיִם, כִּי כָל הַמִּשְׁפָּחוֹת נִקְרָאוּ עַל שֵׁם יֹרְדֵי מִצְרַיִם. וְהַנּוֹלָדִין מִשָּׁם וְהַלֵּאָה לֹא נִקְרָאוּ הַמִּשְׁפָּחוֹת עַל שְׁמָם, חוּץ מִמִּשְׁפָּחוֹת אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה שְׁנוֹלְדוֹ בָּלָם בְּמִצְרַיִם, וְאֲרֹד וְנַעֲמָן בְּנֵי בָלַע בֶּן בְּנִימִין. וּמִצְאָתִי בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדֶּרֶשֶׁן, שִׁירָדָה אִמֵּן לְמִצְרַיִם כְּשֶׁהִיָּתָה מַעֲבַרְת מֵהֶם, לְכַף נִחְלִקוּ לַמִּשְׁפָּחוֹת כְּחֶצְרוֹן וְחִמּוֹל, שֶׁהָיוּ בְּנֵי בָנִים לִיהוּדָה, וְחִבְר וּמִלְכִּיאֵל, שֶׁהָיוּ בְּנֵי בָנִים שֶׁל אֲשֵׁר. וְאִם אֲגִידָה הִיא, הָרִי טוֹב, וְאִם לֹא, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהָיוּ לְבָלַע בְּנֵי בָנִים הַרְבֵּה, וּמִשָּׁנִים הִלְלוּ

כה אליו ורעית יששכר למגניהון שתין וארבעא אלפין ותלת מאה:

(כה) אלה משפחת יששכר לפקדיהם ארבעה ושישים אלף ושלש מאות: ם

כו בני זבולן ורעיתהון לסדר משפחת הסרדי לאלון ורעית אלון ליחלאל ורעית יחלאל:

(כו) בני זבולן למשפחתם לסדר משפחת הסרדי לאלון משפחת האלני ליחלאל משפחת היחלאל:

כו אליו ורעית זבולן למגניהון שתין אלפין וחמש מאה:

(כו) אלה משפחת הזבולני לפקדיהם שישים אלף וחמש מאות: ם

כח בני יוסף ורעיתהון מנשה ואפרים:

(כח) בני יוסף למשפחתם מנשה ואפרים:

כט בני מנשה למכיר ורעית מכיר ומכיר אוליד ית גלעד וגלעד ורעית גלעד:

(כט) בני מנשה למכיר משפחת המכירי ומכיר הוליד את-גלעד וגלעד משפחת הגלעדי:

ל אליו בני גלעד איעזר ורעית איעזר לחלק ורעית חלק:

(ל) אלה בני גלעד איעזר משפחת האייעזרי לחלק משפחת החלקי:

לא ואשריאל ורעית אשריאל ושכם ורעית שכם:

(לא) ואשריאל משפחת האשראלי ושכם משפחת השכמי:

לב ושמידע ורעית שמידע וחפר ורעית חפר:

(לב) ושמידע משפחת השמידעי וחפר משפחת החפרי:

ולזה לפי שזבולן היה מחזיק ביד לומדי תורה יחס לו מדה זו, והוא אומר לאלון: תורה זו

יששכר כל הצריך לו למנוונותיו, ואלון לשון חזק ורמו על דרך אומריו (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה, ואמריו ר"ל (ויקד כ"ח) ללומדיה לא נאמר וכו',

(כו) בני זבולן וגו'. רמו הכתוב מעשיהם והמשג ממנו, סדר כמו סדר, וכן דרך הכתוב לקרות לכבש כשב, והכונה בה שהיה מסדר לפני

לג וצִלַּפְחָד בֶּן־חֶפְרָא לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים אֲלֵהֶן
בָּנָו וְשֵׁם בָּנוֹת צִלַּפְחָד מַחֲלָה וְנָעָה חֲגִלָּה
מִלֶּכָּה וְתַרְצָה:

(ג) וצִלַּפְחָד בֶּן־חֶפְרָא לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת
וְשֵׁם בָּנוֹת צִלַּפְחָד מַחֲלָה וְנָעָה חֲגִלָּה מִלֶּכָּה
וְתַרְצָה:

לד אלֵין זרעית מְנַשֶּׁה וּמִנְגִּיָּהוּן חֲמִשִּׁין
וְתַרְיִן אֶלְפִין וְשִׁבְעָה מֵאוֹת:

(ד) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שָׁנִים וְחֲמִשִּׁים
אַלֶּף וְשִׁבְעָה מֵאוֹת: ׀

לה אלֵין בְּנֵי אֶפְרַיִם לְזִרְעִיתָהוּן לְשׁוֹתֶלַח
זִרְעִית שׁוֹתֶלַח לְכָכֵר זִרְעִית כָּכֵר לְמַחֵן
זִרְעִית תַּחֲנִי:

(ה) אֵלֶּה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפַּחָתָם לְשׁוֹתֶלַח מִשְׁפַּחַת
הַשְׁתִּלְחִי לְכָכֵר מִשְׁפַּחַת הַכָּכִיר לְתַחֲנִי מִשְׁפַּחַת
הַתַּחֲנִי:

לו ואלֵין בְּנֵי שׁוֹתֶלַח לְעֶרְן זִרְעִית עֶרְן:

(ו) וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹתֶלַח לְעֶרְן מִשְׁפַּחַת הָעֶרְנִי:

שָׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה, וְזֶהוּ שְׁנַאֲמָר (דברים ז): "כִּי אַתֶּם הַמַּעַט
וְגו'" ה"א מַעַט, חֲמִשָּׁה אַתֶּם חֲסִידִים מִמִּשְׁפַּחַת
כָּל הָעַמִּים שֶׁהֵן שְׁבָעִים. אֵף זֶה הַבְּנֵי מִסִּדּוֹדוֹ שֶׁל
רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, אֵף הַצִּרְכָּתִי לְפָחוֹת וְלַהוֹסִיף
בְּדַכְרִיו.

כ"י וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹתֶלַח וְגו' • שָׂאֵר בְּנֵי שׁוֹתֶלַח
נִקְרְאוּ תוֹלְדוֹתֵיהֶם עַל שֵׁם שׁוֹתֶלַח, וּמִעֶרְן יֵצְאָה
מִשְׁפָּחָה רַבָּה וְנִקְרְאוֹת עַל שְׁמוֹ, וְנִחְשְׁבוּ בְּנֵי שׁוֹתֶלַח
לְשֵׁתֵי מִשְׁפָּחוֹת. צֶא וְחָשֹׁב, וְתִמְצָא בְּפֶרֶשׁה זוֹ
חֲמִשִּׁים וְשִׁבְעָה מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לֹוי שְׁמוֹנֶה, הָרִי

לז אלֵין זִרְעִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְמִנְגִּיָּהוּן תַּלְתִּין
וְתַרְיִן אֶלְפִין וְחֲמִשָּׁה מֵאוֹת אֵלֵין בְּנֵי יוֹסֵף
לְזִרְעִיתָהוּן:

(ז) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְפְקֻדֵיהֶם שָׁנִים
וְשִׁלְשִׁים אַלֶּף וְחֲמִשָּׁה מֵאוֹת אֵלֶּה בְּנֵי־יוֹסֵף
לְמִשְׁפַּחָתָם: ׀

לח בְּנֵי בְּנִימִן לְזִרְעִיתָהוּן לְכָלֵע זִרְעִית כָּלֵע
לְאִשָּׁבֵל זִרְעִית אִשָּׁבֵל לְאַחִירָם זִרְעִית
אַחִירָם:

(ח) בְּנֵי בְּנִימִן לְמִשְׁפַּחָתָם לְכָלֵע מִשְׁפַּחַת הַכָּלֵעִי
לְאִשָּׁבֵל מִשְׁפַּחַת הָאִשָּׁבֵל לְאַחִירָם מִשְׁפַּחַת
הָאַחִירָמִי:

כ"י לְאַחִירָם • הוּא אַחִי שְׂרִיר לְמִצְרַיִם, וְלִפִּי שְׁנִקְרָא עַל שֵׁם יוֹסֵף שֶׁהָיָה אָחִיו וְרַם מִמֶּנּוּ, נִקְרָא אַחִירָם.

לט לְשָׁפוֹפִם זִרְעִית שְׁפוֹפִם לְחוּפִם זִרְעִית
חוּפִם:

(ט) לְשָׁפוֹפִם מִשְׁפַּחַת הַשְׁוֹפִמִי לְחוּפִם מִשְׁפַּחַת
הַחוּפִמִי:

כ"י שְׁפוֹפִם • הוּא מִפִּים, עַל שֵׁם שֶׁהָיָה יוֹסֵף שְׁפוֹף בֵּין הָאֲמוֹת.

מ ויהיו בְּנֵי כָלֵע אֶרֶד וְנַעֲמָן זִרְעִית הָאֶרֶדִי
לְנַעֲמָן זִרְעִית נַעֲמִי:

(מ) וַיְהִיו בְּנֵי־כָלֵע אֶרֶד וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאֶרֶדִי
לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי:

מא אלֵין בְּנֵי בְּנִימִן לְזִרְעִיתָהוּן וּמִנְגִּיָּהוּן
אַרְבָּעִין וְחֲמִשָּׁה אֶלְפִין וְשִׁית מֵאוֹת:

(מא) אֵלֶּה בְּנֵי־בְּנִימִן לְמִשְׁפַּחָתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
וְאַרְבָּעִים אַלֶּף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ׀

(מב) אֱלֹהִים בְּנִידָן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשׁוֹחֵם מִשְׁפַּחַת הַשׁוֹחֲמֵי אֱלֹהִים מִשְׁפַּחַת דָּן לְמִשְׁפַּחְתָּם:
כש"י • לְשׁוֹחֵם • הוּא חָשִׁים.

(מג) כָּל־מִשְׁפַּחַת הַשׁוֹחֲמֵי לְפָקְדֵיהֶם אַרְבַּעַּה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ם

(מד) בְּנֵי אֲשֶׁר לְמִשְׁפַּחְתָּם לִמְנַח מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוֵי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוֵי לְבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי:

(מה) לְבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבֶר לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵל:

(מו) וְשֵׁם בֶּת־אֲשֶׁר שָׂרַח:

כש"י • וְשֵׁם בֶּת־אֲשֶׁר שָׂרַח • לְפִי שְׁהִיתָה קִימַת בְּחַיִּים, מְנַאֵה פֶּאֶן.

(מז) אֱלֹהִים מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־אֲשֶׁר לְפָקְדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ם

(מח) בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְיַחֲזָאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחֲזָאֵלִי לְגֻנִּי מִשְׁפַּחַת הַגֻּנִי:

(מט) לְיִצְרַח מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֹּם מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֹמִי:

(נ) אֱלֹהִים מִשְׁפַּחַת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

(נא) אֱלֹהִים פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף וְאַלְף שֶׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:

♦ יום שלישי י"ט תמוז ♦

(נב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

נב ומליל יי עם משה למימר:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(נב) וַיְדַבֵּר יְהוָה לֵאמֹר. פָּרוּשׁ לֵאמֹר לִיהוֹשֻׁעַ וְהִזְקִנִּים כִּי הוּא הַמְּנַחֵל אֶת הָאָרֶץ, וְאֵין לְפָרֵשׁ לֵאמֹר לִישְׂרָאֵל כִּי תִבֵּת

(נג) לֹאֵלֶּה תַּחֲלַק הָאָרֶץ בְּנִחְלָהּ בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת:

נג לֹאֵלֶּין תתפלג ארעא באחסנא במנין שמהן:

נטלו חלק בארץ אלא אלו שש מאות אלה ואלה, ואם היה לאחד מהם ששה בנים, לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו.

כ"י לֹאֵלֶּה תַּחֲלַק הָאָרֶץ • ולא לפחותים מן עשרים, אף-על-פי שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ - שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו, לא

(נד) לָרֵב תִּרְבֶּה נִחְלָתוֹ וְלַמְעַט תִּמְעַט נִחְלָתוֹ אִישׁ לְפִי פִקְדָּיו יִתֵּן נִחְלָתוֹ:

נד לסגיאי תסגון אחסנתהון ולזעירי תזעירון אחסנתהון גבר לפום מנינהיה תתיבה אחסנתה:

על-פי רוח הקדש, כמו שמפרש ב'בבא בתרא' (דף קי"א): אלעזר הכהן היה מלבש באורים ותמים, ואומר ברוח הקדש: אם שבט פלוני עולה, תחום פלוני עולה עמו. והשבטים היו פתובים ב"ב פתקין, וי"ב

כ"י לָרֵב תִּרְבֶּה נִחְלָתוֹ • לשבט שהיה מרבה באוכלוסין נתנו חלק רב, ואף-על-פי שלא היו החלקים שווים - שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים - לא עשו אלא על-ידי גורל. והגורל היה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הארץ אלא לאותם שהיו אז ודוקא אותם שהיו מן עשרים באותו מספר, ודבר חדוש זה הוא שבא להשמיענו והדבר מוכן הוא מעצמו שנתחלקה לבאי הארץ: **במספר** שמות. פרוש שתהיה החלקה למספר השמות האמורות שהם חמשים ושבע משפחות, הכונה שיחלקו הארץ לנ"ו משפחות וכל משפחה כפי מה שהיא, ודרך זה אינו אלא לרבי יונתן, ודרכי יאשיה שסובר ליוצאי מצרים אין לחלק לנ"ו משפחות שהרי צריך לחלק גם לששה משפחות שנחסרו מיוצאי מצרים כאמור בדבריהם ו"ל (במד"ר כ"א) ויטלו חלקם השבט שממנו נחסרו במשפט הנחלה, ואפשר שגם ר' יאשיה יצדיק לומר במספר שמות על המשפחות של יוצאי מצרים: תורה נד

(נד) לָרֵב תִּרְבֶּה וגו'. אמרו במסכת בבא בתרא (דף ק"ה) וזה לשונם אמר ליה רב פפא לאביי בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים הינו דכתיב לרב תרבה וגו' אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי לרב וגו' קשיא, עד כאן. פרוש אם החלקה היא לאותם המנויים בערבות מואב מה מקום לומר לרב וגו', הנה קשיא זו אינה מאיזה דיוק רק שנוכל לומר לא נתן דעתו עליו שהרי מקרא מלא דבר הכתוב, ועוד אין אלו דברי אמורא לדחותן אלא דברי ר' יונתן שהוא תנא, ולפי מה שקדם לנו מכללי התלמוד שכל

לרש"י ו"ל שפרש לאלה על באי הארץ בסבת ר' יונתן ואמר וזה לשוננו לאלה וגו' ולא לפחותים מן עשרים אף על פי שבאו לכלל העשרים בטרם חלוק הארץ וכו', עד כאן, וקשה הלא לר' יונתן צריך לאלה להשמיענו שהארץ נתחלקה לבאי הארץ וכמו שדקדק ר' יונתן באמרו לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר לאלה וגו' ומה אני מקים לשמות וגו', עד כאן, הא למדת שלא הכרח לומר לבאי הארץ אלא מאמרו לאלה ומכאן זה הצריך לחפש במה יקים מאמר לשמות וגו' הא למדת שצריך לומר לאלה להודיענו שתחלק הארץ לבאיה:

והן אמת כי בעקרון של דברים שאמור רש"י שלא תחלק אלא לכן עשרים אין אני מכריע לחלק הגם שלא נאמר בדברי רבי יונתן, על כל זה יכול להיות נכלל בתבת לאלה ויסבל ב' הדרשות, אלא שאין הכרח לדבר זה דלמא לא בא אלא לשלל ליוצאי מצרים והדבר שקול, אלא דצריך עיון למה לא פרש רש"י באמתתן של דברים אלא דרבי יונתן:

וראיתי לרא"ם שפרש דברי רש"י שדיק תבת לאלה ולא יצא ידי חובת עיונו הוצא אפלו בענין הקשאי שיש על רש"י מהברייתא, ואני אומר כי רש"י ו"ל לא נעלם ממנו כונת דברי ר' יונתן, אלא שגורא לדעתו הוצא מכרע מתבת לאלה שלא נתחלקה

לאלה שאמר בסמוך תבחישי זה: תורה נג **(נג) לֹאֵלֶּה תַּחֲלַק הָאָרֶץ וגו'.** אומרו לאלה, נתחלקו רנ"ל בפרק יש נוחלין דף קי"ז וזה לשונם ר' יאשיה אמר ליוצאי מצרים נתחלקה שנאמר לשמות משות אבותם ינחלו, אלא מה אני מקים לאלה וגו' לאלה להוציא את השפלים פרוש שלא חלק אלא ליוצאי מצרים מן עשרים, ור' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה שנאמר לאלה תחלק הארץ בנחלה, ומה אני מקים לשמות משות אבתם ינחלו, משנה נחלה זו וכו' וכאן מתים יורשים וכו', עד כאן. לדברי ר' יונתן אומרו לאלה להוציא דברי ר' יאשיה במשמעות פסוק לשמות משות וגו', וראיתי ברייתא אחת (ספ"י) וזה לשונם לאלה בני בשרים וקדושים להוציא רשעים שבהם שלא היה להם חלק ונחלה, והוכיחו הדברים מבני המרגלים ומתלוננים, וסברא זו הולכת לדרכו של ר' יאשיה שאמר ליוצאי מצרים נתחלקה וזהו כשאמר לאלה כאלה שהיו צדיקים כלם למעט הרשעים שהיו ביוצאי מצרים שהם המרגלים שלא נטלו בניהם חלקם:

ונראה שאין דרשה זו דלמעט רשעים דוחקת דרשתנו דלמעט יוצאי מצרים פחות מן עשרים ולא להפך, כי כלן נשקעים יחד ממאמר כאלה כל שאינו כאלה בין במספר בין בצדקות אינו בכלל החלקה, וראיתי

גבולים בפי"ב פתקין, וכללום בקלפי, והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שני פתקין: עולה בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפרש לו, והגורל עצמו היה צוח ואומר: אני הגורל עליתי לגבול פלוני

לשבט פלוני, שנאמר: "על-פי הגורל". ולא נתחלקה הארץ במדה, לפי שיש גבול משבח מחברו, אלא בשומא: בית כר רע כנגד בית סאה טוב, הכל לפי הדמים.

(נה) **אך-בגורל יחלק את-הארץ לשמות** **מפות** **נה ברים בעדבא תתפלג ית ארעא לשמהו שבטי אבהתהון יחסנון:** **אבתם ינחלו:**

כ"י: «לשמות מטות-אבתם • אלו יוצאי מצרים. שנה הכתוב נחלה זו מפל הנחלות שבתורה, שכל הנחלות, החיים יורשים את המתים, וכאן מתים יורשים את החיים. כיצד? שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בכאי הארץ, לזה אחד ולזה שלשה. האחד נטל חלק אחד, והשלשה נטלו שלשה, שנאמר: "לאלה תחלק הארץ". חזרה נחלתו אצל אבי אביהן וחלקו הכל בשנה. וזהו שנאמר: "לשמות

מטות-אבתם ינחלו", שאחר שנטלו הבנים, חלקוה לפי האבות שיצאו ממצרים. ואלו מתחלה חלקוה למנן יוצאי מצרים, לא היו נוטלין אלו הארבעה אלא שני חלקים, עכשו נטלו ארבעה חלקים. אך בגורל • יצאו יהושע וכלב, וכן הוא אומר (שופטים א): "וינתנו לכלב את-חברון באשר דבר משה", ואומר (יהושע יט): "על-פי ה' נתנו לו את-העיר אשר שאל". מטות-אבתם • יצאו גרים ועבדים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

פקדיו כתנא דספרי, ועין בפסוק בין רב וגו':

עוד יתבאר לדרבו של רבי יונתן שסובר לאלה תחלק הארץ שהם באי הארץ, ועדן אין אני יודע אם דוקא להבאים לכלל עשרים או לכלל באי הארץ ואפלו לאותם שלא הגיעו לכלל עשרים, תלמוד לומר לפי פקדיו הא למדת כי דוקא לבני עשרים, ובזה אנו מדיקים דברי רש"י שפרש בפסוק לאלה, ולא מטעמו: תורה נה

(נה) **לשמות מטות אבתם וגו'** לדברי רבי יאשיה בא הכתוב לשלל פשיטת הנשמע מאומרו לאלה שאין הכונה היא על הנמנים בערבות מואב אלא פרוש באלה שהם בני עשרים. ור' יונתן מפרש שבא הכתוב לומר שהגם שחלקו להנמנים בערבות מואב חזרו הם והורישו יוצאי מצרים וחזרו וירשום, כאומרים בבביתא (ספרי) וזה לשונם כיוצא בזה אתה אומר בבאי הארץ זה נטל סאה ואלו נטלו ג' סאין והורישו אביהם וירשו המתים את החיים וחזרו וחלקו בשנה, ולדרך זה דייק על נכון אומרו **ינחלו** שכנה הדבר לנוחלים מה שאין כן מטבע הדבור עד עתה, כאומרו **תחלק הארץ** ולא אמר יחלקו, וכן אומרו **תרבה נחלתו** וכי וכן אומרו **יתן נחלתו**, ולא אמר

לשונם לפי פקדיו מלמד שלא נתחלקה הארץ אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא, עד כאן. אין בזה סתירה למה שפרשתי בפסוק במספר שמות שנתחלקה לניז משפחות, אפשר שנתחלקה לשבטים ולמשפחות על זה הדרך, חלקו הארץ ל"ב חלקים והחלקים לנ"ז חלקים, שבט שיש לו ב' משפחות וטל ב' חלקים, ומי שיש לו ד' חלקים, והחלק יתנה כפי המספר למר מספר יוצאי מצרים ולמר מספר ערבות מואב, ואם תאמר כיון שמתחלקים למשפחות למה יחלקו לכל לשבטים, הטעם כפי שיהיה כל שבט גורלו בפני עצמו מה שלא יהיה כן אם יחלקו למשפחות שיכול לעשות גורל לשני משפחות שמעון עם משפחות זבולן, ולחפף, ולא יהיו כל שבט ושבט יחד:

ובמסכת בבא בתרא דף קכ"א ע"ב אומרו וזה לשונם אבעיא להו ארץ ישראל לשבטים אפליג או לקרקף גברי אפלו, תא שמע בין רב למעט ועוד תנאי עתידה ארץ ישראל שתחלק ל"ג שבטים שבתחלה לא נחלקה אלא ל"ב שבטים, עד כאן. ונעלם מהש"ס בביתא בספרי שדכרשה מאיש לפי פקדיו, ומסתברא כי תנא ד"ג שבטים גם כן דרשתו מאיש לפי

שיאמר הגמרא קשיא היא עומדת לתרוץ אלא שלא נודמן להם תרוץ: **ונראה** לפי מה שפרשתי במה שאמר במספר שמות שחזרו על החמשים ושבועה משפחות ידיק על נכון אומרו לרב וגו' פרוש שחלקו נ"ז חלקים ולא חלק בחלק יהיה אלא לרב תרבה נחלתו, המשל משפחה שיש בה כ' אלה תטל בכפלים מהמשפחה שיש בה עשרה:

עוד נראה לפי דרכו של רש"י ו"ל כי רבי יונתן סובר שלא יטלו חלקה אלא אותם שהיו במספר ערבות מואב, כפי זה בא הכתוב לאם היו לאחד י' בנים בני עשרים ולא אחד שמונה בנים, ד' מבין עשרים וד' למטה מעשרים, ובכניסתו לארץ מי שהיו לו י' בני עשרים מתו לו ד', ומי שהיו לו ד' בשמונה למטה מעשרים הגיעו לכלל עשרים בשעת החלקה, לזה אמר הכתוב **לרב** פרוש בזמן המספר תרבה נחלתו פרוש מי שהיו לו י' בני עשרים במספר, זה תרבה לו בשעור עשרה הגם שאין לו אלא ששה, ולמעט בזמן המספר שלא היו לו אלא ד' בני עשרים תמעיט לתת לו בשעור ד' הגם שיש לו ח' בני עשרים, ואולי שרש"י ו"ל לתרץ קשיא זו נתחכם במאמרו: **איש** לפי פקדיו וגו'. בספרי אמרו וזה

אֶף בְּגוֹרֵל יִחַלֵּק אֶת הָאָרֶץ (כו, נה)

ודעת, וגם 'חלוקה' זו היא למעלה מטעם ודעת. ובכל־שון
 אֲדַמּוּ"ר הַזֶּקֶן בַּתְּנָא (אגרת הקודש סוף סימן ז): 'יתרון האור
 הזה הפרטי לנשמות פְּרָטִיּוֹת - אינו בחינת טעם ודעת
 מושג, אלא למעלה מבחינת הדעת, שְׂכָר עֵלָה בְּמַחֲשָׁבָה .
 . . ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש.

לכל יהודי ישנה מצוה אחת השייכת לו במיוחד, שבה הוא 'זהיר טפי' (שבת קיח). זוהי המשמעות הפנימית של 'חלוקת הארץ' - לכל יהודי ניתן 'חלקו' המיוחד לו בעבודתו לקונו. לכן נחלקה הארץ בגורל ודואק, פי גורל הוא למעלה מטעם

(נו) **עַל־פִּי הַגּוֹזֵל תַּחֲלֹק נַחֲלָתוֹ בֵּין רֵב לְמַעֲט: ׀**
 נֹו עַל פּוֹם עֵיבָא תַתְּפִלַּג אַחְסָנְתָּהוֹן בֵּין
 סְגִיאי לִזְעִירי:

כ"ט"על-פי הגורל • הגורל היה מדבר, כמו שפירשתי; מגיד שנתחלקה ברוח הקדש, לכה נאמר: "על-פי ה'".

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אֶלְךָ וְחִמְשׁ מֵאוֹת וּמִסְפָּר מְנֹשָׁה וְאֶפְרַיִם
יַחַד פִּי'ה אֶלְךָ וּמֵאֲתָתִים נִמְצָא שְׁאִין
יְתָרִים שְׁנֵיהֶם מִיְּהוּדָה אֶלָּא שְׁמוֹנָה
אֶלְפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת וְנִטְלוּ בְּכַפְלִים
שְׁהָרִי הֵם נִטְלוּ שְׁנֵי חֲלָקִים וִיהוּדָה חֶלֶק
אֶחָד כְּמוֹ שֶׁמִּבְּאָר שֶׁם שְׁלֹא נִתְחַלְקָה
אֶלָּא לִי"ב שְׁבָטִים לְבַד מִלּוֹי שְׁלֹא נִטַּל
חֶלֶק בָּאָרֶץ:

אָלע הִכּוֹן בְּעֵינַי כִּי לֹא עָלָה עַל דַּעַת הַגִּמְרָא לִזְמַר שְׁתַּחֲלָקָה לִשְׁבָּטִים בְּשׁוּהָ כְּדַבְּרֵי רִשְׁבָּ"ם, וּפְרוּשׁ דְּבָרָיו שָׁאֵמַר תָּא שָׁמַע בֵּין רַב לַמַּעַט מִמַּשְׁמָעוֹת הַכְּתוּב מוֹכִיחַ שֶׁהַחֲלוּק הָיָה לִשְׁבָּטִים מִמָּה שֶׁהִזְכִּיר בַּגּוּרָל בֵּין רַב לַמַּעַט הָרִי שֶׁהַחֲלָקָה שֶׁהָיְתָה עַל פִּי הַגּוּרָל הָיָה בּוֹ חֶלֶק רַב וְחֶלֶק מִזְעָט, וְאֵם תֵּאֵמַר לְקַרְקֶף דִּגְבְּרֵי לֹא יֵצֵדֵק לֵאמֹר בֵּין רַב לַמַּעַט, וּפְרוּשׁ רַב וּמַעַט הוּא בֵּין שְׁבֵט שֵׁשׁ לֹא כְּפִי אָנְשׁוֹ הַרְבֵּה וּבֵין שְׁבֵט שֵׁשׁ לֹא כְּפִי אָנְשׁוֹ מוֹצֵעַ הַכֹּל יִהְיֶה עַל פִּי הַגּוּרָל לַעֲנֹן הַמָּקוֹם שִׁיטְלוּ בּוֹ חֲלֻקִּים, וְאִמְרוּ וְעוֹד תִּנָּי עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכו' יִיְצָה לְהִבְיָא הַדָּבָר בְּיוֹתֵר בָּאוּר, לְפִי שֵׁשׁ לְבַעַל הַדִּין לְחֶלֶק וְלִזְמַר שָׁאֵין לְהוֹכִיחַ מִפְּסוּק בֵּין רַב לַמַּעַט אֲלֹא לִזְמַר שֶׁלֹּא נִתְחַלְקָה לְקַרְקֶף דִּגְבְּרֵי אֲבָל יַעֲדִין יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם לְמַשְׁפּוֹת אוֹ לִשְׁבָּטִים, לָזֶה אָמַר וְעוֹד תִּנָּי עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכו' נִתְחַלְקָה לִי"ב שְׁבָטִים. נִמְצְאוּ אוֹמְרִים כִּי פְרוּשׁ בֵּין רַב לַמַּעַט לְכָל הַסְּבָרוֹת אֵין נִשְׁמַע מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחְלְקוּ הַשְּׁבָטִים בְּשׁוּהָ וְלֹא חֲלְקוּ אֲלֹא כְּפִי שְׁעוֹר הַפְּקוּדִים, וַיִּכְדְּבְרֵי תִנָּא שֶׁל סִפְרֵי שֶׁבִּבְאֵתִי בַּפְּסוּק אִישׁ לְפִי פִקְדֵּיוֹ: תוֹרָה נֹ

אומרו בין רב וגו' לרחוק מקום וקרוי
מקום, ומפני זה מכריזים אנו לומר
דסובר התלמוד כי תנא דעתידיה ארץ
ישראל סובר שנתחלקה ארץ ישראל
לשכטים בהשואה, ולזה העיר השם
במאמר תא שמע בין רב למעט לומר
סובר בדברי הבריתא שנתחלקה
לשכטים בשנה, ואין דברים אלו
צודקים שהרי אם נפרש בין רב למעט
בין שבת שנוטל רב לנוטל מעט לשעור
אנשיו מנין לנו לומר רחוק מקום וקרוי
מקום, וכן להפך אם נפרש לרחוק
מקום וכו' מנין לומר שנתחלקה וכו'.

ועוד אם נאמר שנתחלקה בשנה
לשכטים אם כן נעמיד מחלקת
רבי וינתן ורבי יאשיהו בחלקת כל שבת
ושבת בפני עצמו למר ליוצאי מצרים
ולומר לבאי הארץ, כפי זה מה מקשה
הגמרא שם דף קי"ח וזה לשונם
בשולמא למאן דאמר ליוצאי מצרים
הנין דקא צרחון בני יוסף דכתיב (יהושע
י"ד) וידברו בני יוסף אלל למאן דאמר
לבאי הארץ מאי קא צחי בלהו שקול,
משהו טפלים, עד כאן. אין אני רואה
קשיא כיון שלכל הסברות נטלו בני
יוסף בשנה עם השכטים וטענת בני
יוסף הוא שהם רבים מכל השכטים ובין
להאומר ליוצאי מצרים ובין להאומר
לבאי הארץ מחלקתם היא בחלוק
השבת עצמו, אלל ודאי דבין לרבי
וינתן בין לרבי יאשיהו לא נתחלקה
הארץ בהשואה לשכטים, ואין להעמיד
תנא דבריתא הפך שניהם, ועוד אם
נאמר שנתחלקה לשכטים בשנה יותר
היה לו לצעק שבת יהודה שהרי כפי
מספר באי הארץ יש במספר יהודה ע"ז

יָחֹלֵק אֶת הָאָרֶץ וְלֹא אָמַר
יִחְלְקוּ הָאָרֶץ, הָאֵל לְמִדָּתָּ שְׁעַד עֲתֵּה
הִזֵּה הַכְּתוּב מְדַבֵּר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בַּהֲנָחִיל
אוֹתָם, וּמֵאֲמַר לְשִׁמּוֹת 'גֹּג' יִנְחֹלוּ הוּא
מִה שְׂיַעֲשׂוּ הַנּוֹחֲלִים אַחֵר שֶׁהִגִּיעְתָּם
הַנְּחֹלָה יִנְחֹלֶהָ בְּדֶרֶךְ זֶה כְּאֵלּוּ נִחְלוּ
אוֹתָהּ אֲבוֹתֵיהֶם מִקֵּדָם וְחוֹזְרִים וְנוֹחֲלִים
אוֹתָהּ מִקֵּדָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ יִנְחֹלוּ כִּי לֹא
הַזְכִּיר נוֹשֵׂא הַמְּנַחֵל לְהַלְבִּישׁ הַדְּבָר
בּוֹ: תוֹרָה נו

(נו) **בין רב למַעַט.** בְּמִסְכַּת בְּבֹא בְּתָר־
דף קכ"א ע"ב אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנִם
אֲבֵעֵיָא לְהוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשֻׁבְתִּים
אֲפֻלּוּ אוֹ לְקִרְקָה בְּבִרִי אֲפֻלּוּ תָא שְׁמַע
בֵּין רַב לְמַעַט, וְעוֹד תִּנְיָא עֲתִידָה אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּחַלֵּק לִי"ג שְׁבָטִים שְׁבַתְחֻלָּה
לֹא נִחְלָקָה אֶלָּא לִי"ב וְכו', וְלֹא נִתְחַלְקָה
אֶלָּא בְּכֶסֶף שְׁנָאֻמֵּר בֵּין רַב לְמַעַט אָמַר
רַבִּי יְהוּדָה סָאָה בִּיהוּדָה שְׁנֵה חֲמִשׁ
סָאָה בְּגָלִיל עַד כָּאן. וְכָתַב רַשְׁבָּ"ם שֶׁם
וְזֶה לְשׁוֹנוֹ תָא שְׁמַע בֵּין רַב וְגו' שֶׁיֵּשׁ
כָּל שֵׁבֶט מֵה שִׁיתָן לוֹ הַגּוֹרֵל בֵּין שְׁהִיָּה
מִגִּיעַ לוֹ חֵלֶק מְרֻבָּה כְּגוֹן שֵׁבֶט שִׁישׁ
בּוֹ אֲנָשִׁים מַעַט בֵּין שְׁהִיָּה לוֹ חֵלֶק מוֹעֵט
כְּגוֹן שִׁישׁ לוֹ אֲנָשִׁים מְרֻבִּים וְכו', דְּכָל
הַשְּׁבָטִים חוֹלְקִין בְּשֻׁהָ וְכו' עַד כָּאן.
וְקִשָּׁה בְּדַרְבֵּי הַגְּמָרָא לְמָה מְפַשֵּׁט
מִהֶכְתוּב בֵּינוֹ שֶׁאֵין לוֹ הֶכְרַח מִמֶּנּוּ,
שֶׁהָרִי בְּבִרְיָתָא שְׁמַבִּיא מִפְרָשׁוֹ לְקִרְבּוֹ
לִירוּשָׁלַיִם וְרַחוּק מִמֶּנָּה, קִרְבּוֹ קוֹרִיהוּ
רַב, רַחוּק מַעַט, לְפִי שְׁשׁוּה יוֹתֵר:

ועוד נראים דברי הש"ס סותרים סופם לתחלתם, כי מאומרו תא שמע בין רב וגו' מגלה דעתו שסובר שנתלקה בשוה לשבטים ומאומרו ועוד תניא לא משמע כן שהרי מפרש

וַיֹּאֲלִין מִנִּגְזֵי לֹאִי לְזִרְעִיתָהוּן לְגִרְשׁוֹן
זִרְעִית גִּרְשׁוֹן לְקַהֲת זִרְעִית קַהֲת לְמִרְרִי
זִרְעִית מִרְרִי:

(נב) וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַלְוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת
הַגִּרְשִׁי לְקַהֲת מִשְׁפַּחַת הַקַּהֲתִי לְמִרְרִי מִשְׁפַּחַת
הַמִּרְרִי:

נח אלִין זִרְעִית לֹאִי זִרְעִית לְבְנֵי זִרְעִית חֲבִירוֹן
זִרְעִית מִחֲלִי זִרְעִית מוֹשִׁי זִרְעִית קִנְחָה וְקַהֲת
אוֹלֵד יֵת עֲמָרָם:

(נח) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת לְוִי מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי מִשְׁפַּחַת
הַחֲבִרְנִי מִשְׁפַּחַת הַמִּחֲלִי מִשְׁפַּחַת הַמוֹשִׁי מִשְׁפַּחַת
הַקִּנְחָה וְקַהֲת הוֹלֵד אֶת־עֲמָרָם:

כ"י אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת לְוִי חֶסֶד כָּאֵן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמַעִי וְהַעֲזִיאוֹלִי, וְקִצֵּת מִן הַיִּצְהָרִי.

נט וְשׁוּם אֶתֶּת עֲמָרָם יוֹכְבֵּד בַּת לְוִי דִּילֵדַת
יֵתָה לְלֹאִי בְּמִצְרַיִם וְיִלְדַת לְעֲמָרָם יֵת אֶהֱרֹן
וְיֵת מֹשֶׁה וְיֵת מִרְיָם אֶחָתָהוּן:

(נט) וְשֵׁם אִשְׁת עֲמָרָם יוֹכְבֵּד בַּת־לְוִי אֲשֶׁר יִלְדָה
אֶתָּה לְלֹאִי בְּמִצְרַיִם וְתִלְדַּת לְעֲמָרָם אֶת־אֶהֱרֹן
וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֶחָתָם:

השלימה מנין שבָּעִים, שְׁהָרִי בְּפָרְטָן אִי אֶתָּה מוֹצֵא
אַלֵּא שְׁשִׁים וְתִשְׁעָ.

כ"י אֲשֶׁר יִלְדָה אֶתָּה לְלֹאִי בְּמִצְרַיִם • (סוטה יב) אֲשֶׁתֹּ
לְדָתָה בְּמִצְרַיִם, [לְדָתָה בְּמִצְרַיִם] וְאִין הוֹרְתָה
בְּמִצְרַיִם. כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לַתּוֹךְ הַחֻמָּה לְדָתָה. וְהִיא

ס וְאֶת־יִלְדֵי לְאֶהֱרֹן יֵת נָדָב וְיֵת אֲבִיהוּא יֵת
אַלְעָזָר וְיֵת אִיתְמָר:

(ס) וַיִּילֶד לְאֶהֱרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אַלְעָזָר
וְאֶת־אִיתְמָר:

סא וּמִית נָדָב וְאֲבִיהוּא בְּקִרְבָּהוּן אֲשֶׁתָּא
נִיכְרָתָא קָדָם יי:

(סא) וַיָּמָת נָדָב וְאֲבִיהוּא בְּהִקְרִיבָם אִשְׁזָרָה לְפָנָי
יְהוָה:

סב וְהוּוּ מִנִּגְזֵי הוּוּ עֲשָׂרִין וְתִלְתָּא אֶלְפִין כָּל
דְּכִנְרָא מִכַּר יִרְחָא וְלַעֲלָא אָרִי לֹא אֶתְמַנִּי
כְּגוֹ כְּנִי יִשְׂרָאֵל אָרִי לֹא אֶתְהִיבַת לְהוּן
אֶחְסָנָא כְּגוֹ כְּנִי יִשְׂרָאֵל:

(סב) וַיְהִי פְּקוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר
מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה כִּי לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נָתַן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

נחלה, וְהַנִּמְנִין מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה הָיוּ בְּנֵי נַחֲלָה,
שְׁנַאֲמָר: "אִישׁ לְפִי פְקֻדִיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ".

כ"י כִּי לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • לִהְיוֹת
נִמְנִין בְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה. וְיֵמָה טַעַם? כִּי לֹא־נָתַן לָהֶם

סג אִלִין מִנִּגְזֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר כְּהֵנָּא דִּי מִנּוּ
יֵת כְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּמִיִּשְׂרָיָא דְּמוֹאֵב עַל יִרְדְּנָא
דִּירְחָו:

(סג) אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְכַּת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

סד וּבְאִלִין לֹא הָיָה גִבֹּר מִמִּנִּגְזֵי מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן
כְּהֵנָּא דִּי מִנּוּ יֵת כְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא
דְּסִינִי:

(סד) וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר סִינִי:

נְתַנָּה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרִימָה, וְהַנְּשִׁים אוֹמְרוֹת:
"תְּנֵה־לָנוּ אֶחָדָה", לְכָף נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת בְּנוֹת צֶלְפָּחָד
לְכָאן.

כ"י וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ וְגו' • אֲבָל עַל
הַנְּשִׁים לֹא נִגְזְרָה גְזֵרַת הַמִּרְגָּלִים, לְפִי שֶׁהֵן הָיוּ
מִחֻבּוֹת אֶת הָאָרֶץ; הָאֲנָשִׁים אוֹמְרִים (במדבר יד):

סה ארי אמר יי להון ממת ימותון במדברא
ולא אשתאר מנהון אנש אלהן כלב בר
יפנה ויהושע בר נון:

(סה) כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוֹ בַּמִּדְבָּר וְלֹא
נֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ
בֶּן־נוּן: ס

א וקריבא בנת צלפחד בר חפר בר גלעד בר
מכיר בר מנשה לזרעית מנשה בר יוסף
ואלין שמחת בנתה מחלה נעה וחגלה
ומלכה ותרצה:

כז (א) וּתְקַרְבָּנָה בְּנוֹת צִלְפָּחַד בֶּן־חֹפֵר בֶּן־גִּלְעָד
בֶּן־מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאַלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחֲלָה נְעֻה וְחַגְלָה וּמַלְכָּה וְתִרְצָה:

באחד מהם ליחסו לשבת, הרי זה צדיק בן צדיק.
ואם יחסו לגנאי, כגון (מ"ב כה) "בא ישמעאל בן־נתניה
בן אלישמע" בידוע שכל הנזכרים עמו - רשעים
היו. מחלה נעה וגו' - ולהלן הוא אומר (במדבר לו):
"ותהינה מחלה תרצה", מגיד שכלן שקולות זו
כזו, לפיכך שנה את סדרן.

כ"ט - לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף • לָמָּה נֶאֱמַר? וְהֵלֵא
כָּכָר נֶאֱמַר "בֶּן־מְנַשֶּׁה"? אֵלֹא לומר לך: יוסף חבב
את הארץ, שנאמר (בראשית י): "והעלתם את־עצמתי
וגו'", ובנותיו חבבו את הארץ, שנאמר: "תנה־לנו
אחזה". וּלְמַדְּךָ, שְׁהָיוּ כָּלֶם צַדִּיקִים, שְׁכָל מִי
שִׁמְעָשׂוֹ וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִים, וּפְרַט לךְ הַכְּתוּב

אר החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

שצלפחד היה בכור כף היו כלן
בכורות, עד כאן. וכפי זה יכנו הכתוב
להודיע שנתעוררו גם בפרט זה לטל
חלק הבכורה הנוגעת להאבות. עוד
אמרו שם וזה לשונם להודיע שכלן
צדיקים שכל מי שיחסו וכו', עד כאן.
וכן משמע מדברי רש"י בחמש, ואמרו
ואלה בתוספת וא"ו לומר מה
הראשונים, צלפחד, חפר, מכיר, גלעד,
כלם צדיקים באומנם ז"ל כמו
שכתבתי בסמוך ואלה גם כן צדיקים
במותם:

ואלה שמות בנותיו. קשה אמרו בנותיו
שנראה שלא הנכיר אלא
צלפחד ולא הבנות שבנה יצחק לומר
ואלה שמות בנותיו, ולא כן הוא
שאדרבא לא הנכיר אלא הבנות בכנוי
אביהם ואם כן היה לו לומר ואלה
שמותם. ולהבין הכונה אעיר גם כן
בסדר שמות הבנות שראוני שאין
הכתוב מסדרן בסדר שזה שמזכירם
במקום אחר, שכן תמצא בפרשת מסעי
(לוי י"א) שסדרם שלא כסדר זה, ובמסכת
בבא בתרא דף ק"כ. אמרו וזה לשונם
להלן מנאן דרר גדלתן וקאן דרר
חקמתן, ופרש רשב"ם להלן הוא
בפרשת מסעי בשעת נשואין דרר
גדלתן, וקאן פרוש כשבאו לפני משה
מנאן דרר חקמתן, ואין הדברים נראים

ואפשר לומר שרשם ה' בזה הטענה
שעליה נתקברו יחד להתנער, והיא על
פי דבריהם ז"ל בבבא בתרא דף ק"ח.
וזה לשונם בשלמא למאן דאמר
ליוצאי מצרים הינו דקא צוחן בנות
צלפחד אלא למאן דאמר לבאי הארץ
אמאי צוחן הא ליתיה דלשקל ומתערך
לחורה, עד כאן. פרוש שאפילו למאן
דאמר לבאי הארץ הכרח לומר מכח
פסוק לשמות מטות אבתם וגו' שבאי
הארץ יחזירו הנחלה ליוצאי מצרים
וחזורים ונחלים ואם כן כשיחזירו בני
חפר נחלתם לחפר ויחזרו לנחל מהם
יזכו הבנות עמם בירושת חפר, והיא
הטענה הבאה במאמר בנות צלפחד
בן חפר, אם החלקה תהיה למאן דאמר
שנחלקה ליוצאי מצרים באים בטענה
לתן להם חלק צלפחד אביהם וחלקה
הנוגעת להם בחפר מוריש מורישם,
ולמאן דאמר לבאי הארץ יתבאר על
זה הדרך בנות צלפחד והגם שנחלקה
הארץ לבאיה אף על פי כן נתעוררו
לצד טענת היות צלפחד בן חפר
וכשתחזר נחלת בני חפר לחפר ויחזר
לנחיל יהיה נוגע לבנות חלק יחד עם
יודיהן:

ואמרו בן גלעד בן מכיר בן מנשה,
כבר העירו רז"ל ואמרו
בספרי וזה לשונם מגיד הכתוב כלשם

(א) וּתְקַרְבָּנָה בְּנוֹת וגו', אמרו
ותקרבנה ולא הספיק במאמר
ותעמדה וגו' שאמר בסמוך, לומר
שלא עמדו לפני משה עד שהתעוררו
יחד בעצה הגונה וראו כי יש בפייהם
נכונה בטענה הנשמעת כאשר אבאר
בעזרת השם ואחר כך עמדו לפני משה
וכו'. או ירצה על זה הדרך וּתְקַרְבָּנָה
וגו' לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף פְּרוּשׁ
שנתעוררו לקחת עצה מגדולי השבט
ולהמליך עמם משה דרר ארץ. ואולי
שרמו הכתוב באמרו בנות לומר
שהערתם היתה מה שאמר בסמוך איש
לפי פקדיו ואמרו בספרי וזה לשונם
יצאו נשים וכו'. או ירצה באמרו
וּתְקַרְבָּנָה וגו' להגיד שבשניות היו
וקדם שעמדו לפני משה, נתקברו לפני
גדולי השבטים, והוא אמרו לְמִשְׁפַּחַת
מְנַשֶּׁה ואחר שנתקברו לבני משפחתם
הסירו מסוה הבושה לעמד לפני משה,
ולדברי האומר סרס המקרא ודרשוהו
לא יכלו לעמד לפני משה, עד שקדמו
לעמד לפני שלמשה ממנו, ודבר זה
ממדת הבשת:

בנות צלפחד בן חפר וגו'. צריך לדעת
לאיזה ענין יחסם הכתוב ולא
סמך על מה שהנכיר בסמוך במספר
בני מנשה ושם נאמר צלפחד ושם
בנותיו, ורז"ל (ספרי) דרשו דרשות

(ב) וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֶי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלְפָנֶי הַנְּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֱהִל־מוֹעֵד לֵאמֹר:

בְּקִמָּא קָדָם מֹשֶׁה וְקָדָם אֱלֹעֶזֶר כֹּהֵנָא וְקָדָם רַבְרַבָּי וְכָל כְּנִשְׁתָּא בְּתֵרַע מִשְׁכַּן זְמַנָּא לְמִימָר:

ידע, אֱלֹעֶזֶר יודע? אֵלָא סָרס הַמִּקְרָא וְדַרְשָׁהוּ, דְּכָרִי רַבִּי יֵאשִׁיָּה. אָבָא חֲנַן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֹעֶזֶר אוֹמֵר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים, וְעָמְדוּ לִפְנֵי כָּלם. (ב"ב ק"ט, ספרי).

וְכֵן לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֶי אֱלֹעֶזֶר • מַגִּיד, שֶׁלֹּא עָמְדוּ לִפְנֵיהֶם אֵלָא בְּשֵׁנַת הָאֲרָבָעִים אַחֵר שְׁמַת אֶהֱרֹן. לִפְנֵי מֹשֶׁה • וְאַחֲרֵיכֶן לִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר? אָפְשָׁר, אִם מֹשֶׁה לֹא

(ג) אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָרִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קָרַח כִּי־בִחַטָּאוּ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ:

גְּאֹבֵנָא מֵית בַּמִּדְבָּרָא וְהוּא לֹא הָיָה בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא דְאַדְמִינוּ עַל יְיָ כְּכִנְשְׁתָּא דְקָרַח אַרְי כַּחוּבָה מֵית וּבָנִין לֹא הָיוּ לֵה:

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

יגידו שֶׁמִּפְרֵשׁ טַעַם מֵאֲמַר הַנְּשִׂאִים וְכָל הָעֵדָה הוּא שֶׁהַבְּנוֹת כָּנְסוּ אוֹתָם לְחֹשֶׁשׁ שֵׁינְטָר מִשֶּׁה לָּהֶם אֲבַת אֲבִיהֶם, וְמֵה שֶׁאֲמָרוּ בְּזֵהר וְכָל רֹאשֵׁי אֲבָהוֹן הוּא פְּרוּשׁ אוֹמְרוֹ וְכָל הָעֵדָה, וְהַכֹּרֵחַ לִפְרֹשׁ כֵּן לִפִּי מֵה שֶׁמִּפְרֵשׁ שֶׁהֵם כָּנְסוּ אוֹתָם לֹא יִתְכַּנְּסוּ הָעֵדָה כָּלם וְזוֹלַת בְּמֵאֲמַר מֹשֶׁה וּבִתְקִיעָה בַּחֲצוֹצְרוֹת כִּידוּעַ, לָזֶה פִּרְשׁ שֶׁהֵם רֹאשֵׁי הָאֲבוֹת. וְיֵשׁ לְהַעֲרִיר לְדַרְכֵי הַזֹּהֵר אִיךָ יַעֲלֶה עַל דַּעַת הַצִּדְקָנוּת לְחֹשֶׁד בְּכֹשֶׁר כְּמֹשֶׁה, וְאוֹלֵי שְׂאִינוֹ אֵלָא לְלַמְּדֵנוּ דֶּרֶךְ הַחַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁפִּרְשׁ שֶׁם בְּזֵהר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ מִכָּאן מֵאֵן דְּחִישׁ מִן דִּינָא יִקְרַב אַחֲרֵינוּ, וְיִסְגִּי בְּגִבְרִין, עַד כָּאן. וְכָבֵר אֲמָרוּ ו'ל' (כ"ב כ"ט) שֶׁהַבְּנוֹת חֲכָמִיּוֹת הָיוּ וְצִדְקָנוּת הָיוּ, וְלַעֲלוֹם יוֹדְעִים הָיוּ כִּי מֹשֶׁה לֹא יַעֲלֶה מִשְׁפָּט, אוֹ אָפְשָׁר שֶׁחֲשֻׁשׁוֹ כִּי מֹשֶׁה יִשְׁפֹּט בָּהֶם כְּמִשְׁפַּט הַמַּתְלוֹנְנִים וְהַמְגֻלִּים שֶׁלֹּא נָטְלוּ בְּנֵיהֶם חֵלֶק בְּאֶרֶץ לִפִּי שְׂדֵרָיו בְּה' וּבְמֹשֶׁה לָזֶה כָּנְסוּ כָּל הָאֲמֹרִים לְצַדִּיק עֲמוֹ בְּמִשְׁפָּט כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵשֶׁה בְּדַעַתוֹ לְחוּבָתָם, אוֹ אָפְשָׁר שֶׁנִּתְחַכְּמוּ בְּזֶה כִּדִּי שֶׁיִּרְגִּישׁ מֹשֶׁה וְיַעֲשֶׂה מֵה שֶׁעָשָׂה כְּאֲמֹר שֶׁם בְּזֵהר שֶׁנִּסְתַּמַּלַּק מִן הַמִּשְׁפָּט וְהַקְרִיבוֹ לִפְנֵי ה', וְנִרְאֶה שֶׁהֵגֵם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שְׁנוֹטְלוֹת נִחְלָה עִם כָּל זֶה עֲשֶׂה כֵּן לְלַמֵּד לְדִינָיִם שְׂרֹאִים שֶׁנֶּחֱשָׁדִים בְּדִין שִׁסְתַּלְקוּ וְכֵן בְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה הוּא, אוֹ אָפְשָׁר שֶׁחֲשֵׁה לָהֶם שִׁיחִיו כְּמַתְלוֹנְנִים וְסִלַּק עֲצָמוֹ מִלְּצַדִּיק בְּמִשְׁפָּט וְהַקְרִיבוֹ לִפְנֵי ה'; תוֹרָה ג

(ג) אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר. טַעַם אוֹמְרוֹ מֵת בַּמִּדְבָּר, לְשַׁלֵּל מֵת בְּמִצְרַיִם,

וְלִזֶּה אָמַר וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵיתָיו לְהַעֲרִיף שֶׁסֵּדֶר הָיִית בְּנוֹת מֵאֲבִיהֶם הוּא שֶׁמִּסְדֵּר הַכְּתוּב, וְכֵן תִּמְצָא לְמַעַלָּה בְּמִסְפֵּר בְּנֵי מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמָרוּ גַם כֵּן בְּסֵדֶר זֶה דִּקְדָּק הַכְּתוּב לֹאֵר וְשֵׁם בְּנוֹת צִלְפַּחֲדָה לְהַעֲרִיר כְּמוֹ כֵּן, וְהִגֵּם שֶׁגַם בְּפִסּוּק וְתַהֲיִינָה אֲמַר הַכְּתוּב גַם כֵּן כֵּף שֵׁם אֲבִיהֶם וְאֵין בְּמִשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁסֵּדֶר בְּסֵדֶר לִדְתָן אֵלָא בְּשִׁינְיָדִים וְכִרְוֹן הָאֵב וְיִסְמַךְ לְזִכְרוֹנוֹ וְכִרְוֹנוֹ זֶה יִגִּיד כִּי מוֹנֶה סֵדֶר יִצִּיאָתָן מִמֶּנּוּ, וְעַיִן מֵה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת נֹחַ בְּפִסּוּק (י"ט) וְיִוְלֵד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים: תוֹרָה ב

(ב) וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגו'. בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֵתָהּ (ט"ו) פִּרְשְׁתִּי מִחֻלְקַת אָבָא חֲנַן וְר' יֵאשִׁיָּה, גַם לָמַד נִחְלָקוּ גַם בְּמִקּוֹם זֶה, וּלְפִי מֵה שֶׁפִּרְשְׁתִּי שֵׁם יִתְיָשֵׁב אוֹמְרוֹ גַם כֵּן הַנְּשִׂאִים וְכָל הָעֵדָה לְב' הַסִּבּוֹת, לְהַאֲמִיר חוֹלְקִין כְּבוֹד וְכֵן מִכָּאן אִתָּה לְמַד שֶׁאֲפִלוֹ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כְּבוֹד מִן הַסֵּתֶם אֵין הַנְּשִׂאִים חוֹלְקִים כְּבוֹד לַעַם הָאֶרֶץ, וְלִמָּאן דְּאֲמַר אֵין חוֹלְקִין וְכֵן מִכָּאן תִּתְחַיֵּב לֹאֵר סָרס הַמִּקְרָא וְדַרְשָׁהוּ וְהָבֵן, וְטַעַם שֶׁדִּבְרוּ בְּזִמְנָן שֶׁהָיוּ יַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, לֹאֵר דְּבָרֵיהֶם בְּפָנֶי כָּלָן כִּדִּי שִׁידְעוּ תְּשׁוּבָתוֹ לָהֶם שֶׁלֹּא יַעֲרַעְרוּ אַחֵר כְּנִיסְתָּם לְאֶרֶץ:

וּבְכַסְפָּר הוֹזֵהר הַקְדוּשׁ פִּרְשַׁת בְּלָק דִּף ר"ה: אֲמָרוּ וְזֶה לְשׁוֹנֵם דְּחַב בַּמִּדְבָּרָא בְּמִלּוּלָא לְגַבִּי מֹשֶׁה, חֲשִׁיבוּ דְמֹשֶׁה אֲנִטִיר דְּכָבוֹ וּבְגִין כֵּף קָרִיבוֹ לְקַמִּיָּה דְּמֹשֶׁה וְאֱלֹעֶזֶר וְכָל הַנְּשִׂאִים וְכָל רֹאשֵׁי אֲבָהוֹן וְכֵן, עַד כָּאן, הַדְּבָרִים

מִכְמָה טַעַמִּים, א' בְּמֵה מִסִּים הַדְּבָר כִּי מִנָּאן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתוֹ בְּעֵינֵי הַנְּשִׂאִין כִּי מִי יֹאמַר שֶׁהַכְּתוּב דֶּרֶךְ נִשְׁוֹאִיָּהוּ מִנִּי לָהֶן. ב' לָמַד שֶׁמִּנָּאֵם הַכְּתוּב לְמַעַלָּה (כ"ז ל"א) בְּמִסְפֵּר בְּנֵי מֹשֶׁה לָמַד לֹא מִנָּאֵן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתוֹ וְשֵׁם אֵין דְּבַר חֲכָמָה וְלֹא תְבוּנָה. ג' מִדְּבָרֵי הַתְלַמּוּד קִשָּׁה לָמַד הַקְדִּים לֹאֵר וְאַחֲרֵי כֵף אֲמַר וְכָאן וְכֵן כִּינֹן שֶׁכָּנְסָה אוֹמְרוֹ לְהֵלֵן לְבִסּוֹף בְּפָרָשַׁת מִסְעִי, גַם תִּבַּת לְהֵלֵן פִּשְׁטָה הוּא מִקְלָם:

אָבִן הַכֹּהֵן בְּעֵינֵי הוּא כִּי סֵדֶר גְּדֻלָּתוֹ הוּא סֵדֶר הָאֲמֹר בְּמִסְפֵּר בְּנֵי מֹשֶׁה וְהָאֲמֹר בְּפִסּוּק וְתַקְרַבְנָה, וְסֵדֶר חֲכָמָתוֹ הוּא סֵדֶר הָאֲמֹר בְּפִסּוּק וְתַהֲיִינָה וְגו', וְלִזֶּה אָמַר הַשֵּׁם לְהֵלֵן וְכֵן, פְּרוּשׁ לִפִּי שֶׁהַשֵּׁם אָמַר בְּסִמּוּךְ צִדְקָנוּתוֹ הֵם שֶׁלֹּא נִשְׁוֹאֵי אֵלָא לְהַגּוֹן לָהֶם, וְאֲמַר לְהֵלֵן פְּרוּשׁ בְּזִכְרוֹן הַקּוֹדֶם לְזִכְרוֹן זֶה שֶׁל נִשְׁוֹאִין, וְהוּא זִכְרוֹן הָאֲמֹר בְּמִסְפֵּר בְּנֵי מֹשֶׁה, גַם בְּפִסּוּק וְתַקְרַבְנָה מִנָּאֵן בְּסֵדֶר גְּדֻלָּתוֹ כִּי כֵן רֹאשִׁי לְחוּשׁ לֹאֵר דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתוֹ בְּזִכְרוֹן רֹאשׁוֹן לְהוֹדַעַת הַיְוָה, וְכָאן פְּרוּשׁ בְּפִסּוּק וְתַהֲיִינָה שֶׁאֵנוּ עוֹסְקִין בּוֹ כְּאֲמֹר מִנָּאֵן דֶּרֶךְ חֲכָמָתוֹ, וְהוֹדִיעַ בָּהֶם הַכְּתוּב עֵינֵינוּ זֶה שֶׁל דֶּרֶךְ חֲכָמָתוֹ בְּפַעַם אַחֲרוֹנָה שֶׁהוֹפְרִים, אָבִל כָּל הַמִּקּוּמוֹת לֹא הוֹפְרִים אֵלָא בְּסֵדֶר גְּדֻלָּתוֹ, וּכְפִי זֶה יִדִּיק דְּבָרֵי הַשֵּׁם עַל נִכּוֹן:

וְכֵן נִבּוֹא לִישֵׁב מֵה שֶׁהַקְשִׁינוּ בְּכְתוּב, וְהוּא שֶׁנִּתְחַכְּם הַכְּתוּב לְהַעֲרִיר כִּי דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתוֹ מוֹנֶה אוֹתָם לָזֶה אִם הָיָה אוֹמַר וְאַלֶּה שְׁמוֹתָם הָיָה צָרִיךְ לְסִדְרָן בְּסֵדֶר חֲכָמָתוֹ וְסֵדֶר חֲכָמָתוֹ אֵינָה כֵּן

כ"י. והוא לא-היה וגו'. (שם קיח, ספרי) לפי שהיו באות לומר: "בְּחֶטְאוֹ מֵת", נזקקו לומר לא בְּחֶטְאֵם מֵתוֹנִים ולא בעֲדַת קֶרֶח שֶׁהָיוּ עַל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּרָה.

הוא, אֶלֶּא בְּחֶטְאוֹ לְבַדּוֹ מֵת וְלֹא הִחְטִיא אֶת אֲחֵרִים עִמּוֹ. (שבת צו) רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: מְקוֹשֵׁשׁ עֲצִים הִיָּה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: מִן הַמַּעֲפִילִים הִיָּה.

(ד) לָמָּה יִגְרַע שֵׁם-אֲבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן תִּנְהַלְנוּ אַחֲרָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִינוּ:

ד' לָמָּה יִתְמַנַּע שְׁמָא דְּאֲבִינָא מִגּוֹ זַרְעִיתָהּ אֲרִי לֵית לָהּ בֶּרֶךְ הַב לְנָא אַחְסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אֲבִינָא:

כ"י. לָמָּה יִגְרַע שֵׁם-אֲבִינוּ • אֲנִי בְּמִקּוֹם בֶּן עוֹמְדוֹת, וְאֵין הַנִּקְבּוֹת חֲשׁוּבוֹת זַרַע, תְּחִיבֶם אֲמַנּוּ לִיבֶם

(ב"ב קיט). כִּי אֵין לוֹ בֶּן • הָא אִם הִיָּה לוֹ בֶּן, לֹא הִיָּה תוֹכְעוֹת כְּלוּם; מַגִּיד, שְׁחֻכְמָנוּת הִיָּה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

והפונָה בזה בין לְמָאן דְּאָמַר נִתְחַלְקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ בין לְמָאן דְּאָמַר נִתְחַלְקָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְזוֹ הִיא עֶקֶר טַעֲנָתָם, לְמָאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם אָמְרוּ מֵת בְּמִדְבָּר הָרִי שְׁהִיָּה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְדִקְדְּקוּ גַם כֵּן בְּתַבַּת בְּמִדְבָּר לומר שְׁהִיָּה מְכַלל אוֹתָם שְׁנִגְזְרָה עֲלֵיהֶם גִּזְרַת בְּמִדְבָּר הִנֵּה יִפְלוּ פְּגִרְכֶּם (י"ד כ"ט) הָא לְמִדָּת שְׁהִיָּה בֶּן עֲשָׂרִים כְּשִׁינָא מִמִּצְרַיִם, וְלְמָאן דְּאָמַר נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ לְבָאֵיהָ הָרִי גַם הוּא מוֹדֶה שֶׁתִּחְזוֹר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְיִנְחִילוּ בְּנֵיהֶם וְנוֹגַעַת הַזִּירוּשָׁה לָהֶם בַּחוּרָה:

עוד יתבאר על פי דברי הזהר (ח"ב קכ"א) שאמר כי המדבר הוא מקום שליטת סי'מ הרשע, וזו סבת פרעון עונם תכף ומיד כי לפי שהיו דורסים עליו וכופין אותו לא היו משיגים גדר זה לשלט עליו עד שהיו מתרפאין מנגע עונם, והוא אומרו **מת במדבר** פרוש בשביל היותו במדבר שזולת זה היה ה' מאריך אפו עד שהיה מתקן מעשיו ולא היה מת:

עוד יתבאר על דרך מה שאמרו בזהר (ח"ג ר"ה) כי במדבר לשון דבור כי באו להסיר מלב משה לבל יחשד אותם שיש בלבם עליו ח"ו שיעזל משפטם, ואמרו **אבינו מת במדבר** פרוש איך יעלה על הדעת שיחשבו דבר זה הלא המה ראו את אשר המית ה' אביהם בשביל שדבר במשה וזה אות להם להרחיק מחשבות און באיש אלהים, ואמרו ראיה לדבר שמיתת אביהם היתה בשביל שדבר במשה שהרי לא היה בתוך העדה וגו' ודרשו ז"ל (ספרי) שכללו בדבריהם עדת מרגלים ועדת קרח ומתולוננים והוא

לא היה ביניהם הא למדת שלא היה לו אלא חטא הדבור שהרי כמה כתות של רשע היו ולא נמנה עמקם, והוא מה שאמרו אמר **כי בחטאו** לשון יחיד פרוש חטא אחד היה לו ולא יותר, ואולי כי לזה נתקבנו לדבר דבריהם בפני הנשיאים וכל העדה להשמיעם דברים אלו להגדיל אימת משה בלבם, ואפשר כי לזה נתקבנו באומרם, לאמר, אבינו מת במדבר, פרוש טעם ותקרבנה לפני וגו' ולפני וגו' לאמר דבר זה אבינו מת בשביל שדבר במשה הגם שהיה צדיק גמור ולא היה בידו אלא חטא אחד:

ובזה נתישבה תמימת התוספות שהקשו שם בפסוק יש נוחלין (ב"ב קי"ח) בדבור המתחיל ולמאן דאמר לבאי הארץ וכו' שמדברי הגמרא מוכח כי למאן דאמר נתיחלקה לבאי הארץ לא נטלו הבנות חלק צלפחד הנוגע לו לעצמו בנחלה אלא הנוגע לו בנחלת חפר כשהחזירו לו בניו אם כן למה הצרכו הבנות לומר והוא לא היה בתוך העדה וגו' והלא אפלו בני העדה של המרגלים נטלו בזכות אבי אביהם, ולדרךבנו הצרכו לומר והוא לא היה וגו' לומר כי בחטאו וגו' כמו שפרשתי, וחזן מדרכנו יש לישב קשית התוספות שהבנות לא ידעו שלא נקנסו המרגלים לטל בחורה בנכסי אביהם וחשבו שפקע מהמרגלים נחלה בארץ כל עקר לזה הצרכו לומר והוא לא היה וגו':

ובנים לא היו לו. ולא אמרו אין לו, יתבאר על דרך אומרם בני בנים הרי הם בנים, והעלו בגמרא (בבמות ס"ב) שהוא הדין בני הבנות, לזה

אמרו לא היו לו בבר אכל יש תקוה שיהיה לו והם אשר ילדו בנותיו שהם נקראים גם כן בני: תורה ד
(ד) לָמָּה יִגְרַע. פרוש על פי מה שאמרו במשנה בפסוק יש נוחלין (ב"ב קט"ו) וזה לשונם בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה חלק אביהם וכו' וחלקו עם אחיו בנכסי חפר, ושהיה בכור, וכו' עד כאן. והוא אומרו **למה יגרע** וגו' כנגד חלק צלפחד, **תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו** פרוש חלק צלפחד שנוגע לו תוך אחד בנכסי חפר שהיה מיוצאי מצרים וחלק הבכורה כלול הוא במאמר בתוך אחי וגו', ודרך זה אינו אלא למאן דאמר שהארץ נתיחלקה ליוצאי מצרים, אכל למאן דאמר לבאיה נתיחלקה לא נטלו חלקו של צלפחד עצמו, ויתבאר הכתוב בדרך אחר, על דרך מה שאמרו שם דף ק"ח: וזה לשונם אמר ליה רב פפא לאביי בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים נתיחלקה וכו' הינו דכתיב (דחשע י"ז ה) ויפלו חבלי מנשה עשרה, שתא דשתא בתי אבות וד' ידיהו, פרוש, אחד חלק צלפחד, ב' חלקו בחפר, ג' בכורתו פי שנים, ד' חלקו בירשת אחיו, אלא למאן דאמר לבאי הארץ וכו' ומתרץ תרי אחי אבא הוו להו, עד כאן. מעתה אפלו לסברת מאן דאמר לבאיה נתיחלקה נטלו הבנות ב' ירשות וירשת צלפחד אביהם פי שנים וירשת ב' אחיו שמתו, לזה אמרו **למה יגרע** וגו' כנגד ירשת חפר שנוגעת לצלפחד בחורה, **תנה לנו** וגו' כנגד ירשת האחים שמתו שנוגעת לצלפחד גם כן מצד החורה: **עוד** יתבאר הכתוב לב' הסברות בהעיר אומרם **למה יגרע** שם

ה) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: פ

ה וַיִּקְרַב מֹשֶׁה יְת דִּינָהוּן קָדָם יי:

כ"י- וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן • (סנהדרין ח) נְתַעְלָמָה הִלְכָה מִמֶּנּוּ, וְכָאן נִפְרָע עַל שְׁנֵטל 'עֲטָרָה', לומר (דברים א): "וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי"

כ"י- וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן • (סנהדרין ח) נְתַעְלָמָה הִלְכָה מִמֶּנּוּ, וְכָאן נִפְרָע עַל שְׁנֵטל 'עֲטָרָה', לומר (דברים א): "וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי"

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

או ראוי, וחסרון ידיעת דבר זה אינו חסרון דיני התורה, וכן מוכיחים הדברים ממה שאמרו שם בגמרא שמקשה מבריתא זו של ר' שמעון השקמוני לרבא שאמר ארץ ישראל מחזקת היא ואמר ואי סלקא דעתך מחזקת היא מאי קא מספקא ליה ומתריץ היא גופא מספקא ליה במשמעות דקרא (שמות ח) ונתתי אתה לכם מורשה וגו', פרוש אם פרוש מורשה היא ירשה וכפי זה הבכור נוטל בה פי שנים או דלמא פרוש מורשה הוא שיהיו מורישין אותה, ופשוט ליה ירשה לכם ומורישין לבניהם ודינן דכתיב (שם טז י"ז) תבאמו ותשעמו וגו', מלמד שמתנבאים ואינם יודעים מה וכו', עד כאן, הדברים מגידים שהספק היה בארץ לא במשפט הבכורה שכתב נאמרה פרשת נחלות, שאם לא כן מה מקשה התלמוד במה נסתפק משה כיון שעדין לא נאמרה פרשת נחלות עד אותה שעה:

וְנִתְבָּאֵר גם כן מהגמרא שגם משפט ארץ ישראל אם היא מחזקת או ראוי נאמרה בתורה אלא שנסתפק משה בפרוש מורשה, וגם אותו ספק יש לו ברור בתורה מפסוק תבאמו ותשעמו ולא הרגיש בו כאומרים מתנבאים ואינם יודעים וכו'. ומעתה אומרו **ויקרב משה את משפטן** הוא טענת הבכורה בארץ, ואמר ליה רחמנא **והעברת את נחלת וגו'** ופרש שם שדורש רמז הבכורה מתבת והעברת דכתיב (שמות י"ג י"ב) והעברת כל פטר רחם, והגם שתמצא שכל ענין הנחלות כתוב כאן, בזמנו נאמר בסיני אלא שנקבע כאן, בדרך שאמרו ז"ל (סנהדרין נ"ט) בענין מילה וגיד הנשה (הל' ק"ט) שבסיני נאמרו אלא שנקבעו שם. אלא שנשאר לנו לידע היכן רמזו הבנות בדבריהם טענת הבכורה שאומר עליה הקריב משה משפטן, ואולי כי אין צרך שישאלו אם הדין

בבבא בתרא (ק"ט) וזה לשונם אמר רב חדקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא וכו' היה רבי שמעון השקמוני אומר יודע היה משה רבנו שבנות צלפחד יורשות הן אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לא וראוי היה היתה פרשת נחלות לכתב על פי משה אלא שוכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן וכו' וראוי היה היתה פרשת מקושש וכו' אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו, עד כאן, וכתבו התוספות שם בדבור המתחיל יודע היה משה וכו' אף על פי שלא נאמרה פרשת נחלות יודע היה משה מטעם דלקמן אם כן אנו נירש אם כבת תתיבם אמנו, עד כאן: **וְקִשָּׁה** לדברי ברייתא זו מבריתא (והחם ק"ט) שנהלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל בסדר נתינת התורה שכלם מודים שנאמרו כללות התורה ופרטיה בסיני, ולפי ברייתא זו לא נאמר למשה אם ישלו חלק בכורה אם לא עד שנת הארבעים שהיה בערבות מואב אחר מיתת אהרן שכן אמר הכתוב ולפני אלעזר הא למדת שמת אהרן, בשלמא פרשת מקושש לפי שהיתה בשנה ראשונה כאומרים ז"ל (ספרי ח"א ק"ט) נוכל לומר שהיה ה' אומרה למשה בסיני אלא שנתחייב מקושש וכו' מה שאין כן מה שלפנינו, ועוד כפי זה מת אהרן חסר ידיעת התורה בפרט דין זה:

וְנִרְאָה כי לעולם כל משפטי התורה נאמרו למשה בסיני פרשת נחלות ודיה ופרטות וכו' ויודע משה ואהרן שהבנות ישלו גם חלק הבכורה, ומה שאמרו בברייתא לא היה יודע שישלו חלק הבכורה פרוש בארץ ישראל, הכונה אם תחשב ראוי או מחזק לפי שאין הבכור נוטל פי שנים אלא במחזק ולא בראוי, ודבר זה לא בא מחמת חסרון ידיעת ההלכה אלא חסרון ידיעת מציאות זה אם קריי מחזק

אבינו שהיה להם לומר למה תגרע נחלת אבינו. עוד למה חזרו לומר כי **אין לו** (בן) אחר שכבר אמרו ובנים לא היו לו, ויתבאר הכתוב על פי דבריהם ז"ל במסכת בבא בתרא דף ק"ט: וזה לשונם תנא בנות צלפחד וכו' חכמניות הן שלפי שעה דברו דאמר ר' שמואל בר רב יצחק מלמד שהיה משה רבנו יושב ודורש בפרשת יבמין שנאמר כי ישובו אחים וגו' אמרו לו אם כן אנו חשוכין תן לנו נחלה ואם לאו תתיבם אמנו וכו', עד כאן. והוא מה שאמר הכתוב כאן **למה יגרע שם אבינו** פרוש זו היא טענת יבום להקים שם המת, ולזה דקדקו בלשונם למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו והגרעון הוא כי אין לו בן וה' צוה כי ישובו אחים וגו' וכן אין לו וגו' וקמה יבא עליה וגו', מה תאמר שהבת כן תחשב ופוטרת אם כן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו, והגם דרבי שמואל הקדים במאמר הבנות טענת הנחלה לטענת היבום, לא נתפן אלא לומר ב' הטענות שאמרו, ולא דקדק לומר אותם בסדרן, ודרך זה ישנו בין לסברת ר' יאשיה שאמר הארץ נתחלקה ליוצאי מצרים בין לסברת ר' יונתן שאמר לבקיה נתחלקה, לסברת האומר ליוצאי מצרים שואלים גם חלקו של צלפחד עצמו ושאר החלקים הנוגעים לו מוכנים מעצמן ולסברת האומר לבקיה נתחלקה שואלים חלקים הנוגעים

בחזרה: תורה ה

ה) ויקרב משה וגו'. אפשר שנתפן לפי דברי תנא דחכמניות וכו' שהבאתי בפסוק למה יגרע ששפטו אם אנו כן נירש ואם לאו תתיבם אמנו, כמו כן דבר משה לפני ה', וטעמו שאמר כן לשאם יאמר לו ה' אין להם נחלה יתן לו טעם למה לא תתיבם אמן. עוד יתבאר על פי מה שאמרו

♦ יום רביעי כ' תמוז ♦

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימָר:

(ז) בְּנֹת צִלְפָּחָד דְּבַרְתָּ נָתַן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֶחָי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת-נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימָר:
אֲחֻזָּת אֲחֻסָּנָא בְּגוֹ אֶחָי אֲבִיהֶן וְתַעֲבֹר יָת
אֲחֻסָּנָת אֲבִיהֶן לָהֶן:

(ס"א עברה) (כ"ב קטז) הוא כמי שאינו מניח בן לירשו. דבר אחר: על שם שהבת מעברת נחלה משבט לשבט, שבנה ובעלה יורשין אותה; שלא (כ"ב ק) תסב נחלה, לא נצטווה אלא לאותו הדור בלבד. וכן "והעברתם את-נחלתו לבתו", בכלל הוא אומר "ונתתם", וכבת הוא אומר: "והעברתם".

כ"י" בן בנות צלפחד דברת. בתרגומו: "נאות". כך כתובה פרשה זו לפני במרום; מגיד, שראתה עינן מה שלא ראתה עינו של משה. בן בנות צלפחד דברת. יפה תבעו; אשרי אדם שהקדוש-ברוך-הוא מודה לדבריו. נתן תתן. (כ"ב קיח) שני חלקים: חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר. והעברתם. לשון העברה

ח ועם בני ישראל תמלל למימר גבר ארי ימות ובר לית לה ותעברין ית אחסנתה לברתה:

(ח) וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי-יָמוּת וְבֶן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת-נַחֲלָתוֹ לְבָתּוֹ:

ט ואם לית לה ברמא ותתנן ית אחסנתה לאחיה:

(ט) וְאִם-אֵין לוֹ בֵּת וְנָתַתֶּם אֶת-נַחֲלָתוֹ לְאָחָיו:

י ואם לית לה אחין ותתנן ית אחסנתה לאחי אביה:

(י) וְאִם-אֵין לוֹ אֲחִים וְנָתַתֶּם אֶת-נַחֲלָתוֹ לְאָחָי אָבִיו:

אור החיים על התורה – מהדורת בלזס. אברמוביץ

ואמר רבי אליעזר בן יעקב אף חלק אחי אביהן וכו' דכתיב נתן תתן וגו'. לכל אלו הפרטים נתכוננו בנות צלפחד בדבריהם, והוא אומר בן בנות וגו' וחזר לפרש הדברים שכלל במאמר בן, הא למדת שהיתה פונתם לשאל כל האמור, וכבר רמזנו למעלה בדבריהם, ונתפון ה' גם בן לרומם הצדקניות החכמניות, ואולי כי לזה נתפון בתבת לאמר לשון מעלה בדרך אומרו (דברים כ"ו יח) האמירך היום, לרוממם במאמר בן בנות צלפחד דברת, עוד נתפון ה' ליחד להם תשובה למשפטן בפני עצמן ולא כלל יחד במצוה אחת עם ישראל בשצוה בסמוך דכתיב ואל בני ישראל תדבר לאמר, להראות את אשר יכבד מכבדיו ועושי רצונו: תורה ח

מה שקדם אין צרך לאומרו כי אם לבנות צלפחד, וכפי זה אומרו לאמר הוא לאמר לבנות: תורה ז
(ו) בן בנות צלפחד וגו'. הצרך לומר בן ולא הספיק במה שפרט המשפטים, לומר שדרך המשפט ששפטו בשכלם לכל הפרושים שפרשנו בין לפי מה שאמר התנא חכמניות היו ששפטו דין ירשה מדין יבום הצדיק ה' מה שדנו בשכלם בין מה שאמרו מדעת עצמן שנגע להם חלקי הבכורה וחלק אחיהם, עוד נתחכם ה' לומר בן וגו' להעיר כי כל פרטי הדינים אשר יצו ה' בענין כמו שדרשו ז"ל בבביתא במסכת בבא בתרא (ק"ח) וזה לשונם נתן תתן זו נחלת אביהן, בתוך אחי וגו' זו נחלת אבי אביהן, והעברת וגו' זו חלק בכורה וכו',

יודע שיש להם זכות מה שלא הזכיר בדבריהם ונסתפק בו וישאל עליו לאלהי המשפט. או אפשר שרמזה במאמר למה יגרע שם אבינו שרצו שיהיה הדבר להם כאלו אביהם הוא הנכנס לארץ והדבר מוכן שרצונם לומר שישלו חלק הבכורה בארץ, ולפי זה אומרו משפטן פרוש המשפט שתבעו בחלק הבכורה: תורה ו
(ו) ויאמר ה' וגו' לאמר. אומרו לאמר, פרוש שלא יחשב משה כי מאמר בן בנות וגו' הם הדברים הנאמרים למשה שהקריב המשפט ואין צרך לאומרם לזולת לזה אמר לאמר שיאמר כמו בן להם, ואפשר שלא להם לבד אלא לישראל, ולזה לא אמר לאמר להם. או אפשר ממה שאמר אחר כך ואל בני ישראל וגו' גלה כי

יֵאָמֵר וְאֵם אֲחִין אֲחִיו לְאִבּוֹ וְנִתְּנָתָם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לְשֹׂאָרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וִירֵשׁ אֹתָהּ וְהִיָּתָה
לְבִנִי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: פ

יֵאָמֵר וְאֵם אֲחִין אֲחִיו לְאִבּוֹ וְנִתְּנָתָם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לְשֹׂאָרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וִירֵשׁ אֹתָהּ וְהִיָּתָה
לְבִנִי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: פ

כז"י - לְשֹׂאָרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ • (ספרי. ב"ב קט) וְאֵין 'מִשְׁפָּחָה' קְרוּיָה אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הָאָב.

יב וְאֵמַר יי לְמֹשֶׁה סָק לְטוֹרָא דְעִבְרָאֵי הַדִּין
וְחַזִּי ית אַרְעָא דִּי יְהֻבִּית לְבִנִי יִשְׂרָאֵל:

יב) וְאֵמַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה אֶל־הָר הָעִבְרִים
הַזֶּה וְרֵאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבִנִי יִשְׂרָאֵל:

מֹשֶׁה לְנַחֲלַת בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן, שְׂמַח וְאֵמַר: כְּמִדְּמָה
לִי שֶׁהָתַר לִי נָדָרִי. מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנֵי שְׂלָא יִכְנָס
לְפֶתַח פְּלִטִין שְׁלֹו. נִכְנָס לְשַׁעַר - וְהוּא אַחֲרָיו, לְחֶצֶר
- וְהוּא אַחֲרָיו, לְטָרְקֵלִין - וְהוּא אַחֲרָיו. כִּינן שְׂבָא לְכָנָס
לְקִיטוֹן, אֵמַר לוֹ: בְּנִי, מִכָּאן וְאֵילָף אֹתָהּ אֲסוּר לְכָנָס.

כז"י - עֲלֶה אֶל־הָר הָעִבְרִים • (במדבר רבה) לְמָה נִסְמָכָה
לְכָאן? כִּינן שְׂמַח הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא: "נָתַן תַּתָּן
לָהֶם", אֵמַר: אוֹתִי צִוָּה הַמָּקוֹם לְהִנָּחִיל, שְׂמַח הַתִּרְהָ
הַגִּזְרָה וְאִכְנָס לְאָרֶץ? אֵמַר לוֹ הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא:
גִּזְרָתִי בַּמָּקוֹמָה עוֹמֶדֶת (ספרי). דְּבַר אַחֵר: כִּינן שֶׁנִּכְנָס

יג וְחַזִּי ית וְתַתְּכַנֵּשׁ לְעַמִּיךְ אֲף אֵת כְּמָא
דִּי אַתְּכַנִּישׁ אַהֲרֹן אַחֲוֶה:

יג) וְרֵאֵתָהּ אֹתָהּ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל־עַמִּיךְ גַּם־אֹתָהּ
כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אַהֲרֹן אַחִיךָ:

הָאֲמִינוּ, לְכָף בְּקָשׁ מֹשֶׁה שֶׁיִּכְתֹּב סִרְחוּנוֹ, שְׂלָא
יֵאָמְרוּ: אֲף הוּא מִן הַמַּמְרִים הִיָּה (יזכא ב). מִשָּׁל לְשִׁתִּי
נָשִׁים שְׁלוּקוֹת בְּבִית־דִּין: אַחַת קִלְקְלָה וְאַחַת אָכְלָה
פָּגִי שְׂבִיעִית וְכו', אֲף כָּאן, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִזְכִּיר
מִיתָתוֹ, הִזְכִּיר סִרְחוּנוֹ, לְהוֹדִיעַ שְׂלָא הִיָּתָה בָּהֶם
אֶלָּא זוֹ בְּלִבָּהּ.

כז"י - כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אַהֲרֹן אַחִיךָ • מִכָּאן, שֶׁנִּתְּנָהּ
מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. דְּבַר אַחֵר: אֵין אֹתָהּ טוֹב
מִמֶּנּוּ. (דברים לב): "עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשְׁתָּם". הָא אִם
קִדְשְׁתָּם אוֹתִי, עֲדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לְהַפְטֹר. בְּכָל
מָקוֹם שֶׁכָּתַב מִיתָתָם, כָּתַב סִרְחוּנוֹ, לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה
גִּזְרָה עַל דּוֹר הַמִּדְבָּר לְמוֹת בַּמִּדְבָּר בְּעוֹן שְׂלָא

יד כְּמָא דִּי סִרְבְּתוֹן עַל מִימְרֵי בַּמִּדְבָּרָא דְצֹן
כְּמַצוֹת כְּנֻשָּׂא לְקִדְשׁוֹתֵי כְּמִיא לְעִינְהוֹן
אֲנוּן מִי מַצוֹת רָקִם מִדְּבָרָא דְצֹן:

יד) כַּאֲשֶׁר מָרִיתָם פִּי בַּמִּדְבָּר־צֹן בְּמִרְיַבַת הָעֵדָה
לְהַקְדִּישְׁנִי בָּמִים לְעִינְיָהֶם הֵם מִי־מִרְיַבַת קָדִישׁ
מִדְבָּר־צֹן: ס

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶפְלוּ אֹתָהּ תִּסְכִּים לְאֶסֶף בְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ
(תהלים ל"א) בִּידֶךְ אֶפְקִיד, וְאוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר
נֹאסַף אַהֲרֹן וגו' פְּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם
וְ"ל (עֲקוֹשׁ שֵׁם) שְׂאֵמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאֹהֲרֹן
אַהֲרֹן אֲחִי מִקְבֵּל עָלֶיךָ לְמוֹת אֵמַר לוֹ
הֵן אֵמַר לוֹ נִעְלָה לָהֶר מִיָּד עֲלוֹ וְכו',
עַד כָּאן. וְהוּא מִה שֶׁרָמַז בְּמִאֲמָרוֹ כַּאֲשֶׁר
נֹאסַף אַהֲרֹן פְּרוּשׁ שֶׁהִסְכִּים גַּם הוּא
עַל הָאִסְפָּה, וְטַעַם הַדְּבָר שְׁעוֹשֶׂה ה'
בְּסֹדֶר זֶה לְפִי שְׂאֵינוּ חָפֵץ לְטַל נֶפֶשׁ
הַצַּדִּיק אֶלָּא בְּרָצוֹנוֹ לְרַב חֶבֶת וְיִדְיוֹ,
גַּם שֶׁבִּזְוָה יִשְׁלַמוּ הָאֲשֶׁר הִשְׁלַם כְּאִמּוֹר
(דברים י"ה) וּבְכָל נִפְשֶׁךָ: תוֹרָה יד

יודע פֶּן הִיָּה רוּצָה בְּדָבָר מִקְדָּם לְכוֹ,
וְהוּא אוֹמְרוֹ גַּם אֹתָהּ סָמוּךְ לְמִאֲמָר
וְנֹאסַפְתָּ לִּימָר שְׂלָא יְהִיָּה נִרְתַּע
מִהֶאֱסִיפָה שֶׁמִּבְטִיחוֹ שֶׁגַּם הוּא יִחְפֹּץ
וְיִרְצֶה לְאֶסֶף בְּשִׁירָאָה עֲרֻבוֹת הַמִּשְׁגַּ
בְּשַׁעַת מִיתָהּ, וְזֶה לָךְ הָאוֹת כַּאֲשֶׁר
נֹאסַף אַהֲרֹן אַחִיךָ שֶׁהוּא אֵמַר לָךְ שְׂאֵם
הִיָּה יוֹדֵעַ וְכו' הִרִי שֶׁגַּם הַחֶפֶץ וְהָרָצוֹן
יִסְכִּימוּ לְאֶסֶף. עוֹד יִרְצֶה לְהַעֲרִיר
בְּמַצָּה הַמְּשַׁלֵּת עַל הַצַּדִּיקִים לְעִשׂוֹת
בְּשַׁעַת מִיתָהּ, וְהוּא שֶׁיִּצְדִּיק עָלָיו אֵת
הַדִּין וְיִחְפֹּץ בְּגִזְרָתוֹ מִלֶּךְ שֶׁתִּתְקַנֵּם, וְהוּא
אוֹמְרוֹ וְנֹאסַפְתָּ וגו' גַּם אֹתָהּ פְּרוּשׁ

יג) וְרֵאֵתָהּ אֹתָהּ. וְלֹא הִסְפִּיק מִה
שֶׁכָּבַר אֵמַר וְרֵאֵה אֵת הָאָרֶץ, עַל
דֶּרֶךְ אוֹמְרָם וְ"ל (ספרי ח"א קל"ח) שֶׁהִרְאֶהוּ
ה' רֵאִיָּה נִסִּיתִי מִה שְׂאֵין כֹּחַ בְּשַׁעֲרוֹ
עֵין טְבָעִית לְרֵאוֹת בָּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ וּזְלַת
בָּאוֹר הַגָּנוֹז בְּיָדוֹעַ, וְלָזֶה הִבְטִיחוֹ וְאֵמַר
לוֹ וְרֵאִיתָהּ אֹתָהּ כִּי יֵאִיר לְפָנָיו אוֹר
הַחַיִּים, וּבְכֵמוֹ כֵּן תִּמְצָא שְׂאֵמַר הַכְּתוּב
(שם ל"ד) וְיִרְאֶהוּ ה' וגו' לְהַעֲרִיר עַל
הָאִמּוֹר:

גַּם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר וגו'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי
דְּבָרֵיהֶם וְ"ל (עֲקוֹשׁ רִשׁ פ' מַסְעִי)
שְׂאֵמַר שְׂאֵמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה אֵלֹהֵי הִיָּה

כז"י הם מִי־מְרִיבֵת קָדֹשׁ. הם לְבָדֶם, אֵין בָּהֶם עוֹן אַחֵר. דָּבָר אַחֵר: הֵם שֶׁהִמְרוּ בְמִרְהָ, הֵם הָיוּ שֶׁהִמְרוּ בַּיָּם־סוּף, הֵם עֲצָמָם שֶׁהִמְרוּ בַּמִּדְבָּר צֵין.

טו ומליל משה עם יי למימר:

(טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר:

ועוסקין בצרכי צבור. לאמר. אמר לו: השיבני אם אתה ממנה להם פרנס, אם לאו.

כז"י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְגו'. להודיע שבחן של צדיקים, ששנפטרינ מן העולם, מניחין צרכן

טז ומני יי אלה ורחיץ לכל בסרא גבר על בנשטא:

(טז) יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה:

האהל. וזהו שאמר שלמה (משלי כז): "נצר תאנה יאכל פריה". אלהי הרוחת. למה נאמר? אמר לפניו: רבוננו של עולם! גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, ואינן דומין זה לזה; מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו.

כז"י יִפְקֹד ה'. כיון ששמע משה שאמר לו המקום: "תן נחלת צלפחד לבנותיו", אמר: הגיע שעה שאתבע צרפי, שירשו בני את גדלתי. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא כף עלתה במחשבה לפני, כדאי הוא יהושע לטל שכר שמושו, שלא מש מתוך

יו די יפוק גדמיהון ודי יעול גדמיהון ודי יפקנן ודי יעלנן ולא תהי בנשטא דיי כענא די לית להן רעי:

(יז) אֲשֶׁר־יֵצֵא לַפְּנִיָּהם וְאֲשֶׁר יָבֹא לַפְּנִיָּהם וְיֵצִיאוּם וְאֲשֶׁר יָבִיאוּם וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת יְהוָה בְּצֵאתָם וְיָשָׁר אֵין־לָהֶם רָעָה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ימנה, אל אלהי הרוחת, פרוש שיועד רוח של כל בשר וגדר תכונתם, תמנה אחד שיהיה טבעו שונה בתכונה לכל העדה שיוספים הוא למה שיאמרו הם ויוספיו הם למה שיאמר הוא להם, והוא אומרו אשר יצא לפנייהם פרוש שיהיה לו הרצון בהם, ואשר יביאם וגו' שיהיה להם הרצון כמוהו לצאת ולבוא עמו, ותלה הדבר בו כי הוא המלך, ובחירה כזאת היא מחלטת השגה מוחלטת ותברך כי הוא לבדו יודע תכן הרוחות ויודע רוח שתתמוג עם כלן, ואיש כזה אינו בנמצא וזולת אם יהיה אדם כמשה שכל ישראל הם ענפיו והוא שרש לכלם, וזולת זה תהיה עדת ישראל כצאן אשר אין להם רעה, ותכלית פונת דברי משה לה' הוא על זה הדבר אני אעשה כצאן אשר אדני דובר אבל יתקן דבר זה קדם אם יוכל להכנס בגדר התקון ואם לא תהיה עדת ה' כצאן וגו', והיוצא מזה הוא ולא ימות כרמוז בתבת לאמר שאמרנו, ומתוך הדברים אתה למד שאם ימצא איש כזה הנה הוא מסכים גם הוא לאסוף אל עמיו כמאמרו יתברך: תורה יז

הנושאים, וכשם שישתנו הנבכרים בצורתם ובקומתם ואין ההשתנות בהם, כמו כן ויותר מהמה בענין השתנות הנבחר והנשלל בבחינת ההשכל והרצון, נוסף על שנוי פרטי הטבע בתכונת ההרכבה שביסודות וכחות היולים אשר מהם יולד הבחירה בדומים, וימצא לפעמים ההשתנות בתכונה והוא נעלם, והוא מה שכונו רז"ל (קדרים לט) לומר כן גילו בענין בקור חולים, ומזה תשער שישלל בגדר הנמצא שישתנו רבים בהמה ס' רבוא שהיו בדורו של משה לאחד, והמלך אשר ישים ה' עליהם לא ישתנו כרצונם אליו וזולת האיש משה שאמרו ו"ל (תקונים סט) שהיה שרש כל הנשמות של דור המדבר בסוד אומרו (ישעי ס"ג יא) משה עמו, ועין מה שכתבתי בפסוק (לעיל י"א א') האנכי הרייתי וגו', וזו היתה סבה שהפקידו והנפקידים גמגמו לגדר ההשתנות וכל אחד היה לו כלבו. וזה הוא גם כן טעם שצוה ה' עשות שופטים לשבטיך וכו' לפי שהשפט יתקרב בתכונה לענפיו, וזה ידע ובחן משה עליו השלום ואמר תשובה למאמר המיתה יפקד ה', פרוש

(טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגו' לאמר. הנה למה שקדם לנו מדבריהם שלשון דבור יגיד על מענה קשה כפי זה למה אמר הכתוב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לַפְּנֵי ה' שאין זה מהמוסר, עוד צריך לדעת אומרו לאמר שאין לה משמעות במה שלפנינו, ואפשר כי משה בא בטענת משפט לכל ימות, ולא למה שממנו אלא בשביל ישראל כאשר אבאר מאמריו לזה אמר לשון דבור, ולפי שבמאמר משה האמורים בענין אינם אלא דברי חבה ורחמנות על ישראל אין תכלית הדברים עומד בנאמר אלא במתחייב מהמאמר שהוא מניעת המיתה ממנו, כאשר אבאר, והוא אומרו לאמר: תורה טו

(טז) יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת וְגו'. צריך לדעת א' למה בחר כנוי זה מכל כנויי המעלה והשבח הקדושים לה'. ב' למה האריך לשון אשר יצא וגו' ואשר יבא ואשר יביאם ואשר יביאם. ג' אומרו ולא תהיה עדת וגו' מנין יעלה על הדעת שה' יעלים עינו מבניו שיהיו כצאן אשר וגו'. אכן יתבאר הענין על זה הדבר דע כי תכונת השכל ובחירתו ושלילתו רחוקה בגדר הנשתנן ברבוי

וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלֵנוּ אֶתָּה וְגו'". וְכֵן בְּדוֹר הוּא אוֹמֵר (ש"א)
(ח): "כִּי-הוּא יוֹצֵא וְכֵן לִפְנֵיהֶם" - יוֹצֵא בְּרֹאשׁ וְנִכְנָס
בְּרֹאשׁ. וַאֲשֶׁר יוֹצֵאֵם • בְּזִכְיוֹתָיו. וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם •
בְּזִכְיוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: "וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם" שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה
לוֹ בְּדֶרֶךְ שְׂאֵתָה עוֹשֶׂה לִּי, שְׂאֵינִי מְכַנְּסֵן לְאַרְץ.

יח וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה דָּבָר לָךְ יְיָ הוֹשִׁיעַ בְּרוּךְ
גִּבּוֹר דִּי רוּחַ נְבוּאָה בָּהּ וְתַסְמוּךְ יְיָ יִדְּ
עֲלוּהִי:

בְּגֵד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאַחֵד. וְסִמְכַת אֶת-יִדְּךָ
עָלָיו • תֵּן לוֹ מִתְּרֻמָּן שִׁידְרֵשׁ בְּחַיִּיד, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ
עָלָיו: לֹא הִזָּה לוֹ לְהָרִים רֹאשׁ בִּימֵי מֹשֶׁה.

יט וְתִקֵּים יְתֵה לְקִדְּם אֶלְעָזָר בְּהֵנָּה וְלִקְדָם
כָּל כְּנִשְׁתָּא וְתַפְסָד יְתֵה לְעִיגִיהוּן:

כ וְתַתֵּן מִזִּידְךָ עֲלוּהִי בְּדִיל דִּי וְקַבְּלוּן מִגֵּה
כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל:

בני ישראל • שִׁיחֵיו נִוְהִגִּין בּוֹ כְּבוֹד וְיִרְאָה בְּדֶרֶךְ
שְׁנוּהִגִּין בָּךְ.

כז יֹאמֶר יִצְחָק לִפְנֵיהֶם • לֹא בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי הָאֻמּוֹת,
שִׁיּוֹשְׁבִים בְּבִתְיָהֶם וּמִשְׁלַחִין אֶת חִילוֹתֵיהֶם
לְמַלְחָמָה, אֲלֵא כְּמוֹ שֶׁעֲשִׂיתִי אֲנִי, שְׁנֹלַחְמִתִּי בְּסִיחוֹן
וְעוֹג, שְׁנֹאֲמַר (במדבר כא): "אֶל-תִּירָא אֹתוֹ". וּבְדֶרֶךְ
שֶׁעֲשֶׂה יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנֹאֲמַר (יהושע ה): "וַיִּלָּךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קַח-לָךְ אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוֹן
אִישׁ אֲשֶׁר-רוּחַ בּוֹ וְסִמְכַת אֶת-יִדְּךָ עָלָיו:

כח יֹאמֶר יִצְחָק • קָחְנוּ בְּדִבְרֵים: אֲשֶׁרִיד, שְׁזִכִּיתָ לְהִנְהִיג
בְּנֵיו שֶׁל מָקוֹם. לָךְ • אֶת שְׂבִדוֹק לָךְ, אֶת זֶה אֶתָּה
מִפִּיר. אֲשֶׁר-רוּחַ בּוֹ • כְּאֲשֶׁר שְׂאֵלָתָ, שְׁיוּכַל לְהִלָּךְ

(יט) וְהַעֲמַדְתָּ אוֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנֶי כָל-
הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אוֹתוֹ לְעִיגִיהֶם:

כט יֹאמֶר יִצְחָק אֹתוֹ • עַל יִשְׂרָאֵל: דַּע, שְׁטַרְחָנִין הֵם, סִרְכָּנִים הֵם; עַל-מִנַּת שְׁתַּקְבַּל עָלֶיךָ.

(כ) וְנִתְּתָה מִהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל-עַדְת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

כט יֹאמֶר יִצְחָק מִהוֹדְךָ עָלָיו • זֶה קְרוֹן עוֹר פָּנִים.
מִהוֹדְךָ • וְלֹא כָּל הוֹדְךָ, נִמְצָאנוּ לְמִדִּין: פָּנֵי מֹשֶׁה
כַּחֲמָה, פָּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּלָבָנָה. לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל-עַדְת

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו)

שְׂאֵחַר פְּטִירָתוֹ מִתַּפְשֻׁט הָאָרֶתוֹ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא לְשָׁשִׁים
רְבּוּא נִשְׁמוֹת, כְּמוֹ שְׁמֵשׁ הַמַּאִיר מִתַּחַת לְאַרְץ לְשָׁשִׁים
רְבּוּא כּוֹכְבִים". וְלָכֵן, הִנֵּה גַם מִסִּירַת הִנְהִיגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לִיהוֹשֻׁעַ הַצֶּרֶכָה לְהִיּוֹת עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ דְּוָקָא (וְלֹא
עַל-יְדֵי הַקֹּב"ה בְּעֶצְמוֹ).

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה - עַל-פִּי מַה שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל (שיחת יום ב'
דראש-השנה תשכ"ו סעיף ג (תורת מנחם - התוועדות חלק מה עמוד
51)) מִדְּבָרֵי אֲדָמוֹר מִהַר"ש (ד"ה תַּקְעוּ תְּרִכ"ח פ"ט - סה"מ
תְּרִכ"ז ס"ע תַּלְזוּ וְאִילָךְ) בְּעִנְיַן מַעֲלַת תַּפְּלַת הָעֵנִי ("תַּפְּלָה לְעֵנִי
כִּי יַעֲטוּךָ" (תהלים קב, א)), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

וְלִהְיוֹת, שְׁגָם לְאַחֲרֵי שְׁנִטְלָה הַרְשׁוֹת מִמֹּשֶׁה וְנִתְּנָה
לִיהוֹשֻׁעַ, הִנֵּה עֲדִין יְהוֹשֻׁעַ הוּא הַתַּלְמִיד וּמֹשֶׁה הוּא הָרֵב,
כֹּף שֶׁכָּל עֵינָיו מְקַבֵּל יְהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה דְּוָקָא, וְעַד שֶׁכָּל
מִצִּיאוֹתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ (הַתַּלְמִיד) הִיא מִצִּיאוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
(הָרֵב), וּבִלְשׁוֹן רַש"י בְּסִיּוֹם פֶּרֶשְׁתָּנוּ: "כָּל זְמַן שִׁיְהוֹשֻׁעַ חִי,
הִנֵּה נִרְאֶה לְמֹשֶׁה כְּאִילוֹ הוּא חִי". וְכֵמוֹ בַּחֲמָה וּלְבָנָה, שְׁגָם
לְאַחֲרֵי שְׁקִיעַת הַחַמָּה, מְקַבֵּלֶת הַלְבָנָה אוֹר מִהַחֲמָה,
וְכַמּוֹבָאָר ב'אַגְרַת הַקֶּדֶשׁ' (סוף סִימָן כז) הַפּוֹשֵׁל מ'שְׁמֵשׁ
הַמַּאִיר לְכוֹכְבִים מִתַּחַת לְאַרְץ, כְּדֹאֲתָא ב'תִּיקוּנִים' (ראַה
הַנִּסְמָן בַּעֲרוֹת וְתִיקוּנִים לְתַנַּיִא שֶׁם) עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַל-יְהוֹשֻׁעַ

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׁמְעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סְמוּכָה
לְמֹאֲמַר וְנִתְּנָה מִהוֹדְךָ עָלָיו, לוֹמַר שְׁבִדָּה
יְהִיָּה גַם כֵּן כְּלוֹ מִשְׁרַשׁ הַנִּשְׁמוֹת וְכוּנָה
יִשְׁמְעוּ פְּרוּשׁ יִקְבְּלוּ מִאֲמָרֵיו, כָּל עַדְת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרוּשׁ תְּהִיָּה גַם כֵּן תְּכוֹנַת
הָאֲנָשִׁים הַשְּׁלֵמִים בְּעֲלֵי הַנִּשְׁמָה
מְרַצִּית מִמֶּנּוּ: תוֹרַה יֵט

קַח אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְדַע שְׂהוּא אִישׁ אֲשֶׁר
רוּחַ בּוֹ פְּרוּשׁ אֶתָּה יִשְׁךְ שְׂרֵשׁ כָּל
הַנִּשְׁמוֹת וְהוּא יִשְׁנוּ בְּבַחֲזִינַת הָרוּחַ,
וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ פְּרוּשׁ שְׂרֵשׁ
כָּל רוּחוֹת הַדּוֹר הַזֶּה, וְצִוָּה ה' לְסַמֵּךְ
יְדוֹ לְהַעֲבִיר לְרוּחַ מַהוּת הַנִּשְׁמָה
שְׂבַמְשָׁה, וְהוּא אוֹמְרוֹ לְבִסּוּף לְמַעַן

(יח) וַיֹּאמֶר ה' וְגו' קַח לָךְ וְגו' אֲשֶׁר
רוּחַ בּוֹ. צָרִיד לְדַעַת אוֹמְרוֹ קַח
לָךְ, עוֹד אוֹמְרוֹ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְכִי יֵשׁ
אָדָם שְׂאִין בּוֹ רוּחַ, עוֹד צָרִיד לְדַעַת
מַה זֶּה סְמִיכָה. אָכֵן לְפִי מַה שִּׁפְּרַשְׁתִּי
בְּדָבָרֵי מֹשֶׁה בָּאָה הַתְּשׁוּבָה שִׁפְּרוּשׁ
אוֹמְרוֹ קַח לָךְ פְּרוּשׁ כַּחֲשָׁשְׁתָּךְ וְלִדְבָרֶיךָ

"דהנה אנו אומרים וענינו מאירות פשמש וכינח, והקשה הרב המגיד ז"ל, שאם אנו אומרים "פשמש", אם-כן מה שיך לומר עוד "וכינח", שהרי אין-ערוך השמש לנח כלל, ואזר הנח הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותרץ הרב המגיד ז"ל, שיש מעלה בנח מה-שאין-כן בפשמש, והינו לפי שהנח מקבל אור חדש מה שלא היה לה מקדם, על פן מלבש בזה תענוג יתיר, מה-שאין-כן באור השמש שאין בה שנויים כלל אלא כו' אין מאיר בה התענוג כל-כף, לפי שתענוג תמיד אינו תענוג. ואמר משל על זה מעני ועשיר, שאנו רואים שפשעני משתפר מאה זהובים, מתענוג מזה יתיר ממלך שיש לו סגלת מלכים, והינו לפי שהוא אצלו דבר חדש שלא היה לו מקדם, שהיה עני בתכלית העניות, ואחר-כך פשיצא מהעני, הוא מתענוג מאד בזה כו' יתיר מהעשיר, שאף שלעשיר יש הרבה יתיר מזה,

אף-על-פי-כן אינו מתענוג מזה כלל, לפי שתענוג תמיד אינו תענוג. וזהו שאנו מבקשים "וענינו מאירות פשמש וכינח", והינו לפי שינח לית לה מגרמה כלום, ואחר-כך פשמשקבלת אור השמש, מלבש בזה תענוג גדול.. על-כן אנו מבקשים שיהיו ב' המעלות, פשמש שיש בה אור רב בעצם ואין בה שנויים כלל, וכינח שמקבלת אור חדש שמלבש בזה תענוג עליון כו'."

ומזה מובן גם לאידך גיסא, בנוגע לצער מחסרון ואבדת איזה דבר. שהעני, כיון שרגיל בצער, הנה הצער שלו אינו גדול כל-כף כמו צערו של העשיר כו'.

ואף-על-פי-כן, הנה לא רק אצל משה רבנו (שמש, עשיר), אלא גם אצל כל אחד מישאאל (גם מי שהוא בבחינת נח, עני), צריך להיות נוגע בעצם מהותו גם חסרון של דבר אחד מדברי תורה.

(כא) ולפני אלעזר הכהן יעמד וישאל לו במשפט האורים לפני יהוה על-פיו וצאו ועל-פיו יבאו הוא וכל-בני-ישראל אתו וכל-העדה:

כא ולקדם אלעזר כהנא יקום וישאל לה בדין אוריא קדם יי על מימרה יהוה נפקין ועל מימרה יהוה עלין הוא וכל בני ישראל עמה וכל כנשתא:

כשיצטרף לצאת למלחמה. על-פיו. של אלעזר. וכל-העדה. סנהדרין (יומא עג).

כא"ו ולפני אלעזר הכהן יעמד. הרי שאלתך ששאלת, שאין הכבוד הזה זו (ס"א נוטל) מבית אביך, שאף יהושע זה צריך לאלעזר. וישאל לו.

(כב) ויעש משה כאשר צוה יהוה אתו ויקח את-יהושע ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל-העדה:

כב ועבד משה כמא די פקיד יי יתה ודבר ית יהושע ואקימה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא:

כא"ו ויקח את-יהושע. (ספרי) לקחו בדברים, והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא.

(כג) ויסמוך את-ידיו עליו ויצוהו כאשר דבר יהוה ביד-משה:

כג וסמך ית ידוהי עלוהי ופקדה כמא די מליל יי בידא דמשה:

כא"ו ויסמוך את-ידיו. בעין יפה, יתיר ויתר ממה שנוצטח, שהקדוש-ברוך-הוא אמר לו: "וסמכת את-ידך"; והוא עשה בשתי ידיו, ועשאו ככלי מלא

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כא) על פיו יצאו וגו'. פרוש חוזר על ה' האמור בסמוך הוא המוציא והמביא בהודעת האורים והתמים: תורה כב

(כב) ויעש משה כאשר וגו'. פרוש סמוך למצות המלך, והגם שה' לא צוה לו כן אלא תשובה למאמרו

ואין הכרח שיעשה הדבר תכף אף על פי כן מהר עשות מאמר ה': תורה כג

(כג) ויסמוך וגו' ויצוהו. פרוש לשון צותא שהאיר בו הוד הנשמה כמו שפרשתי למעלה במה שכתוב וסמכת, וידיק כפי זה אומרו כאשר דבר ה' ביד משה שאין משמעות למאמר זה וכי

הדבור הזה ענין הנתפס ביד, אלא פרוש כי ה' דבר שהשפעת ההוד והינה ביד משה ליהושע. עוד ירמוז אל המלכות על דרך אומקם וז"ל אין צו אלא מלכות (ש"א י"ג י"ד) דכתיב ויצוהו ה' לנגיד, וידיק גם כן אומרו כאשר דבר ה' ביד משה פרוש כי המלכות

♦ יום חמישי כ"א תמוז ♦

כח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) צו את־בני ישראל ואמרת אליהם את־קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו:

בפקד נת בני ישראל ומימר להון נת קרבני לחם סדור לקרבני לאתקבלא ברעוא תטרון לקרבא קדמי בזמנא:

אמורין, וכן הוא אומר (ויקרא א): "והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה". לאשי הנתנין לאשי מזבחי. תשמרו (ספר) שיהיו כהנים ולוים וישראלים עומדין על גבינו, מכאן למדו ותקנו מעמדות (תענית כח). במועדו בכל יום הוא מועד התמידים.

כ"א צו את־בני ישראל • מה אמור למעלה? "יפקד ה'", אמר לו הקדוש ברוך הוא: עד שאתה מצוני על בני, צוה את בני עלי. משל לבת מלך שהיתה נפטרת מן העולם, והיתה מפקדת לבעלה על בניה וכו', כדאיתא ב'ספרי'. קרבני (ספר) זה הדם. לחמי • אלו

ג ומימר להון דין קרבנא די תקרבו קדם יי אמרין בני שנה שלמין תרין ליומא עלתא תדירא:

(ג) ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני־שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד:

היום, תמיד של שחר במערב ושל בין הערבים במזרחן של טבעות (יומא סב).

כ"א ואמרת להם • אזהרה לבית־דין. שנים ליום • כפשוטו. ועקרו בא ללמד; שיהיו נשחטין כנגד

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואמרו להקריב לי וגו' פרוש כי מה שיעשו הוא הקרבת חלק מנכסיו לפניו אבל עקרו של נכסים הם של המקום:

עוד נתבאר בזה להודיע סוד הקרבן שהוא לקרב ענפי הקדשה שהם חלק ה', והוא מה שנתבאר באמרו קרבני בכנוי אליו והבן, ואמרו לחמי לאשי פרוש לחם זה שאני מצוה להביא לאשים סודו הוא קרבני שפשעולה לה' ריח ניחוח מתקריבים כל ניצוצי הקדשה שנתרחקו: תורה ג

(ג) ואמרת להם זה האשה וגו' יחד אמירה אחרת, גם אמר זה האשה, לכל יחשבו כי מה שיצי ה' כבש אחד וגו' לתמידיו הוא לצד ההסתפקות ולא לשעור הנגבול בשלילת היותר ממנו והפחות ממנו. לזה יחד אמירה להגביל הדבר ואמר זה האשה זה ולא יותר ממנו את הכבש אחד וגו' זאת הכבש וגו', נמצאת אומר שבפסוק ראשון צו את וגו' נצטוו על התמידת הקרבת התמידין, ובפסוק זה נצטוו על שעור הקרבת התמידין: תורה ד

התמידין אמר הקדוש ברוך הוא למשה אמר להם שיהיו נוהגין תמידין, עד כאן לשונם. וע' פנים לתורה: את קרבני לחמי וגו' פרוש לפי שיש בתמידין שלשה מיני קרבן, אחד הקרבת התמיד, שני עשירית האיפה של מנחת התמיד, שלישי הנסכים, כנגד הקרבת התמיד אמר קרבני, וכנגד המנחה אמר לחמי שנקראת לחם ושניהם כליל לאשים לזה אמר לאשי, וכנגד הנסכים אמר ריח ניחחי שאין בו אלא ריח שהוא אינו לאשים אלא יצק על היסוד ויורד לשתי, ובשלשה דברים דקדק לומר בכנוי, קרבני, לחמי, ניחחי, לומר שכלן של הקדוש ברוך הוא בורא הכל ועדין ברשותו באמרו (תהלים כ"א) לה' הארץ ומלואה, ופרשנוהו במקומו, ודקדק גם כן לומר לאשי בכנוי, לומר שגם האש היא של הקדוש ברוך הוא, ומעתה מה שישאל מקריבין הוא מנכסיו של הבורא:

לזה נתחכם ה' ונתן אזהרה ואמר תשמרו לומר שאם לא יעשו הנה הם גוזלים נכסיו ועוברים בלאו,

דבר ה' שתהיה ביד משה במקום שמן המשחה: תורה א

(ב) צו את בני ישראל וגו' צריך לדעת למה סדר פרשת הקרבנות במקום זה אחר מנוי יהושע ולא במקום שצוה על הקרבנות בפרשת אמר, שהרי מצוה זו מכרח אתה לומר שנהגה משהוקם המשכן ויהושע נסמך בשנת הארבעים, ואולי שבא לומר שאם ירצה יהושע להקריב תמידין ומוספין משלו שאינו רשאי הגם שדין צבור יש לו כדמוכח במכה מקומות, לזה סדר מצוה זו אחר מנוי יהושע וצוה בה שתהיה משל צבור באמרו צו את בני ישראל וגו' לומר שאין התמידין באים אלא משל צבור, ולזה כפל לומר ואמרת אליהם לעכוב, ודקדק גם כן באמרו אליהם ולא אמר להם, לפי מה שפרשתי בפרשת וירא אליו כי ירצה מעוט וולתו כמו כן במה שלפנינו העיר אותנו שפגנתו למעט, שוב ראיתי לר"ל (לקוט) שאמרו וזה לשונם לפי שהיו ישראל אומרים לשעבר היו המסעות נוהגים והתמידים נוהגים פסקו המסעות פסקו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג' עמ' 9)

קרבן עולה, שהיה "כליל לה'", רומז לבטול מחלט להקב"ה; ו"עולה תמיד" מורה שבטול זה הוא תמידי, במשך כל היום. ובעבודת האדם: מיד בראשית היום, מבטאים בטול מחלט להקב"ה על-ידי אמירת "מודה אני", ובטול זה מטביע את חותמו על כל היום.

עולה תמיד (כח, ג)
קרבן התמיד, המסמל את כללות הקרבנות, היה עולה, שהוא "כליל לה'".
לומר לך: אם רצונו להגיע לדבקות אמיתית ('קרבן' מלשון 'קריב'), עליך לעבד את עבודתך "כליל לה'" - שלא על-מנת לקבל פרס.

(ד) את-הפֶּבֶשׁ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר וְאֵת הַפֶּבֶשׁ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים:
ד וְאֵת אֶמְרָא חַד תַּעֲבִד בְּצִפְרָא וְאֵת אֶמְרָא תַנְנָא תַעֲבִד בֵּין שְׁמַשְׁיָא:

כ"י: «את-הפֶּבֶשׁ אֶחָד. אף-על-פי שבֶּבֶר נֶאֱמַר בַּבֶּרֶשׁת "וְאֵתָה תַעֲבֹד" (שמות כט): "וְזֶה אֲשֶׁר-תַּעֲשֶׂה וגו'" היא היתה אזהרה לימי המלוואים, וכאן צוה לדורות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 941)

וחלבו על המזבח. הצעד הראשון של היום היא החלטה חזקה להפנות את החמימות וההתלהבות ('דם') רק ל'מזבח', לדברים שבקדושה, ורק בהם יהיה תענוגו ('חלב').

את הפֶּבֶשׁ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר (כח, ד)
יהודי חייב להתחיל את היום ב'קרבן', היינו בהתמסרות להקב"ה. ואז נהיה הקרבן 'תמיד' - יש לו השפעה תמידית על כל היום פולו. עם הבאת הקרבן היו מקריבים דמו

(ה) וְעֲשִׂירִית הָאִיפָה סֹלֶת לַמִּנְחָה בַּלֵּילָה בַּשָּׁמֶן פֶּתִית רְבִיעֵת הַחֵיִן:
ה וְאֵחָד מִן עֲשָׂרָא בִתְלַת סָאִין סִלְתָּא לַמִּנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא כְּתִישָׁא רְבִיעוּת הֵינָא:

כ"י: «סֹלֶת לַמִּנְחָה • מִנְחַת נְסֻכִּים.

(ו) עֹלֶת תָּמִיד תַּעֲשֶׂה בְּהַר סִינִי לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה:
ו עֹלֶתָא תִּדְרָא דְּאֵתְעִידָא בְּטוּרָא דְּסִינִי לְאֵתְקַבְּלָא בְּרִעָא קֶרְבָּנָא קָדָם יי:

כ"י: «הַעֲשֶׂה בְּהַר סִינִי • כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בִימֵי הַמִּלּוּאִים. דָּבָר אַחֵר: הַעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינִי, הַקִּישׁ עוֹלַת תָּמִיד לְעוֹלַת הַר סִינִי, אוֹתָהּ שֶׁנִּתְקַבְּלָה לְפָנֵי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 234)

זו בָּאָה מִמִּשְׁחָה רַבִּינּוּ, שהוא הוא המעורר את כח הביטול שבנשמה. זהו הקשר בין עולת תמיד לימי המילואים: בימי המילואים שימש מִשְׁחָה רַבִּינּוּ בְּכַהֲנָה, ובכך שהוא התחיל בהקרבנות התמיד 'פתח את הצינור' לכל יהודי ויהודי.

עולת תמיד תַּעֲשֶׂה בְּהַר סִינִי (כח, ו)
כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בִימֵי הַמִּלּוּאִים (רש"י). קרבן התמיד, שהיה כליל לה', רומז לכך שכל יהודי מסוגל להיות בהתמסרות והתבטלות תמידית להקב"ה. והנתינת כח והסיוע לעבודה

(ז) וְנִסְכּוֹ רְבִיעֵת הַחֵיִן לַפֶּבֶשׁ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נִסְךְ שֶׁכַּר לַיהוָה:
ז וְנִסְכָּה רְבִיעוּת הֵינָא לְאֶמְרָא חַד בְּקוֹדֶשׁ־א וְנִסְכָּה נִסְךְ דִּחְמַר צִתִּיק קָדָם יי:

כ"י: «וְנִסְכּוֹ • יי. בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ • (ספרי) עַל הַמִּזְבֵּחַ יִתְנַסְכוּ. נִסְךְ שֶׁכַּר • (ב"ב צו) יי. הַמִּשְׁכָּר, פָּרַט לִבְיָן מִגִּתּוֹ.

(ח) וְאֵת הַפֶּבֶשׁ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת הַבֶּקֶר וְכִנְסֻךְ תַּעֲשֶׂה אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:
ח וְאֵת אֶמְרָא תַנְנָא תַעֲבִד בֵּין שְׁמַשְׁיָא כְּמִנְחַת צִפְרָא וְכִנְסָה תַעֲבִד קֶרְבֵּן דִּמְתַּקְבֵּל בְּרִעָא קָדָם יי:

כ"י: «רִיחַ נִיחֹחַ • נַחַת רוּחַ לְפָנֵי, שְׁאֲמַרְתִּי וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנִי.

(ט) וּבַיּוֹם הַשֵּׁשֶׁת שְׁנֵי-כִבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם וְשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ:

(י) עֹלֶת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ עַל-עֹלֶת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: יֵעֹלֶת שֶׁבֶתָּא דְתַתְּעֵבֵד בְּשֶׁבֶתָּא עַל עֹלֶתָּא תְדִירָא וְנִסְכָּהּ:

כ"י - עֹלֶת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ • ולא עולת שבת זו בשבת אחרת; הרי שלא הקריב בשבת זו, שומע אני יקריב שתיים לשבת הבאה? תלמוד לומר: "בשבתו", מגיד, שאם עבר יומו - בטל קרבנו. על-עולת התמיד.

(יא) וּבָרָאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה שֶׁבַע תְּמִימִם:

(יב) וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד וְשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְאֵיל הָאֶחָד:

כ"י - וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים • כמשפט נספי פר, שכן הן קצובין בפרשת נסכים.

(יג) וְעֹשֶׂרֶן עֶשְׂרֹן סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה:

(יד) וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַחֵין יִהְיֶה לֶפָר וּשְׁלִישֶׁת הַחֵין לְאֵיל וּרְבִיעֶת הַחֵין לִכְבֹּשׁ יֵין זֹאת עֹלֶת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

כ"י - זֹאת עֹלֶת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ • שאם עבר יומו בטל קרבנו, ושוב אין לו תשלומין.

(טו) וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה עַל-עֹלֶת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: טו וּצִפִּיר פֶּר עִזִּי חֵד לַחֲטָאתָא קָדָם יֵי עַל עֹלֶתָּא תְדִירָא יתְעֵבֵד וְנִסְכָּהּ:

כ"י - וּשְׁעִיר עִזִּים וְגו' • כל שעירי המוספין באין לכפר על טמאת מקדש וקדשיו, הכל כמו שמפרש

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) וּבַיּוֹם הַשֵּׁשֶׁת שְׁנֵי כִבְשִׁים וְגו'. טעם שמוסף שבת הוא מעט מקל מוספי ראש חדש ומוספי יום טוב והמועדים, הוא סוד לקח משנה, ולזה מוספיו שני כבשים על שני כבשי

השבת, והבן: תורה י (יא) וּבָרָאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם. אמר בכנוי חדשיכם לפי שקדוש החדש תלוי בבית דין של משה: תורה יב

התמיד, וסוד השביעיות כמוזב ביום עצמו כי הוא שביעי מה שאין השביעיות מקום לא בראש חדש ולא בשאר ימים טובים, והגם שיש שביעי של פסח, אין השביעיות קבוע בו ביום

שיעור יומי ליום שישי כ"ב תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כח - פרשת פינחס עה

בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף, שאין מכיר בחטא
אלא הקדוש-ברוך-הוא בלבד, ושאר השעירין למדין
ממנו. ומדרשו באגדה (חולין ט): אמר הקדוש-ברוך-
הוא: הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח.
על-עלת התמיד יעשה • כל הקרבן הזה • ונסכו •
אין "ונסכו" מוסב על השעיר, שאין נסכים לחטאת.

♦ יום שישי כ"ב תמוז ♦

(מז) ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש
פסח ליהוה:
טז ובירחא קדמא בארבעת עשרא יומא
לירחא פסחא קדם יי:

(יז) ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג שבועת ימים
מצות יאכל:
יז ובחמשת עשרא יומא לירחא הדין חגא
שבועא יומין פטיר יתאכל:

(יח) ביום הראשון מקרא-קדש כל-מלאכת עבודה
לא תעשו:
יח ביומא קדמא מערע קדיש כל עבדת
פלחן לא תעבדון:

כ"א כל-מלאכת עבודה • אפלו מלאכה הצריכה לכם, כגון: דבר האבד המתרת בחלו של מועד - אסורה
ביום טוב'.

(יט) והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים בני-בקר
שנים ואיל אחד ושבעה כבשים בני שנה תמימים
יהיו לכם:
יט ותקריבון קרבנא עלתא קדם יי תורין בני
תורי תריין ודכר חד ושבעא אמרין בני שנה
שלמין יהון לכוון:

כ"א פרים • כנגד אברהם, שנאמר (בראשית יח): "ואל-
הבקר רץ אברהם". אילים • כנגד אילו של יצחק.
כ"ב פכים • כנגד יעקב (שם ל): "והפכים הפריד יעקב".
ביסודו של רבי משה הדרשן ראיתי זאת.

(כ) ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים
לפר ושני עשרנים לאיל תעשו:
כ ומנחתהון סלתא דפילא במשח תלתא
עשרונין לתורא ותריין עשרונין לדכרא
תעבדון:

(כא) עשרון עשרון תעשה לפכש האחד לשבעת
הפכים:
כא עשרונא עשרונא תעבד לאמרא חד כן
לשבועא אמרין:

(כב) ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם:
כב וצפירא דחטאתא חד לכפרא עליכון:

(כג) מלבד עלת הבקר אשר לעלת התמיד תעשו
את-אלה:
כג כר מעלת צפרא דהיא עלת תדירא
תעבדון ית אלין:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יז) לחדש הזה. תבת הזה מיתרת ודרשוה ר"ל (תריכ כ"ג ו) למעט סבות ממצה, ובכר פרשתי בפרשת (תורי) [מצרע] ויקרא
יד זא תורה יח

(כד) כָּאֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁשִּׁי כ"ב תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – כח – פרשת פינחס
 כד כָּאֵלֶּיךָ תַעֲבֹדוּן לַיּוֹמָא שְׁבַע יומין לחם
 קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי על עלתא
 תדירא ותעבד ונספח:
 כה כָּאֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם • שְׁלֹא יִהְיֶה פּוֹחֲתִין וְהוֹלְכִין בְּפָרִי הַחֵג.

(כה) וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
 מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ׀
 כה וּבַיּוֹמָא שְׂבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
 כָּל עֲבִידָת פְּלִחָן לֹא תַעֲבֹדוּן:

(כו) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה
 בַּשָּׁבָעִיתִיכֶם מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
 עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
 כו וּבַיּוֹמָא דְּכַבּוּרִיָּא בְּקַרְבִּיכֹן מִנְחָתָא
 חֲדָשָׁתָא קָדֶם יי בַּעֲצֵרִיתִיכֹן מְעַרַע קֹדֶשׁ יִהְיֶה
 לָכֹן כָּל עֲבִידָת פְּלִחָן לֹא תַעֲבֹדוּן:

כז וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • חֵג הַשְּׁבֻעוֹת קְרוֹי "בְּכּוּרֵי קֶצֶר חֲטִים", עַל שֶׁשׁ שָׁתִי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵם רִאשׁוֹנִים לְמִנְחַת
 חֲטִים הַבָּאָה מִן הַחֹדֶשׁ.

(כז) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַרִיחַ נִיחַח לַיהוָה פָּרִים
 בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אִיל אֶחָד שְׁבַעֲהָ כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה:
 כז וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַרִיחַ נִיחַח לַיהוָה פָּרִים
 תורין בְּנֵי תורֵי תרין וּדְבַר חַד שְׁבַעֲהָ אֶמְרִין
 בְּנֵי שָׁנָה:

(כח) וּמִנְחָתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים
 לֶפֶר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאִיל הָאֶחָד:
 כח וּמִנְחָתָהוֹן סֶלֶתָ דְּפִילָא בְּמִשַּׁח תִּלְתָּא
 עֶשְׂרִינִין לְתוֹרָא חַד תְּרִין עֶשְׂרִינִין לְדְבָרָא
 חַד:

(כט) עֲשׂוּן עֲשׂוּן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים:
 כט עֲשׂוּנָא עֲשׂוּנָא לְאֶמְרָא חַד לְשִׁבְעָא
 אֶמְרִין:

(ל) שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:
 ל צִפִּיר בֵּר עִזִּין חַד לְכַפֵּרָא עֲלֵיכֹן:

(לא) מִלֵּכָד עֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ תָמִידִם
 יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְפִיהֶם: ׀
 לא בֵּר מַעֲלָת תְּדִירָא וּמִנְחָתָה תַעֲבֹדוּן
 שְׁלָמִין יְהוֹן לָכֹן וְנִסְפִיהֶם:

כא תָּמִידִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְפִיהֶם • אִף הַנִּסְכִּים יִהְיוּ תָמִידִם; לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינּוּ (מִנְחוֹת פז) מִכָּאן, שֶׁהֵינִי שֶׁהָעֹלָה
 קִמְחִין - פָּסוּל לְנִסְכִּים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מִמָּמַר מִמְּחֶרֶת הַשָּׁבָת שְׁבַת בְּרֵאשִׁית
 אֵין שְׂבִיעִיּוֹת אֵלּוּ שְׁלֹחֶם אֵלָּא שְׂבִיעִיּוֹת
 עוֹלָם, כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר מְצִינוּ שְׁאֶמְרוּ
 בְּכִרְיָתָא (שם ע"ב) וְזֶה לְשׁוֹנֵם ר' יְהוּדָה
 אוֹמֵר תִּסְפֹּר לָךְ יָצְתָה שְׁבַת בְּרֵאשִׁית
 שְׁסִפִּירְתָּהּ בְּכָל אֶדָם: תורה כו

בְּחִינַת שְׁבַעֲהָ הַצִּדִּיקִים יְסוּדֵי עִם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כְּאֶמּוֹר בְּסִפֵּר הַזֶּה (תְּקוּנִים כ"א)
 עוֹד נִתְּכֹן בְּאֶמְרוֹ בַּשָּׁבָעִיתִיכֶם לְשִׁלָּל
 דַּעַת שׁוֹטִים (מִנְחוֹת ס"ה) שְׁטוּבָרִים בְּמֹה
 שְׁאֶמְרוּ הַכְּתוּב מִמְּחֶרֶת הַשָּׁבָת הוּא
 שְׁבַת בְּרֵאשִׁית לָזֶה אֶמְרוּ בַּשָּׁבָעִיתִיכֶם
 פְּרוֹשׁ הַשְּׁבֻעוֹת שְׁלָכֶם, וְאֵם פְּרוֹשׁ

(כו) בְּהִקְרִיבְכֶם וְגו' בַּשָּׁבָעִיתִיכֶם.
 נִתְּכֹן לֹמֵר כִּי אֵין הַחֵג עַל סִימֹן
 מִנְחָה חֲדָשָׁה לְבַד אֵלָּא גַם לְתַשְׁלוּם
 סְפִירַת הַשְּׁבֻעוֹת, כִּי הוּא תְּקוּן גְּדוֹל
 לְנִשְׁמוֹת עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֶמּוֹר בְּסִפֵּרִי
 אֲנִשִּׁי אֶמֶת. וְדָקָד לֹמֵר בַּשָּׁבָעִיתִיכֶם
 בְּכַנּוּי, לְהַעִיר כִּי הַשְּׁבֻעָה שְׁבֻעוֹת הֵם

כט (א) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם:

א וּבִיָּרְחָא שְׁבִיעָא בְּחַד לִירְחָא מְעַרַע קֹדִישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פְּלִחוֹן לֹא תַעֲבֹדוֹן יוֹם נִבְבָּא יְהִי לְכוֹן:

(ב) וַעֲשִׂיתֶם עִלָּה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

ב וְתַעֲבֹדוֹן עֲלֵתָא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא קָדָם יי תוֹר בַּר תוֹרִי חַד דְּכַר חַד אַמְרִין בְּגִי שָׁנָא שִׁבְעָא שְׁלָמִין:

(ג) וּמִנְחָתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים לֶפֶר שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים לְאֵיל:

ג וּמִנְחָתְהוֹן סֶלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַׁח תִּלְתָּא עֶשְׂרֹנִין לְתוֹרָא תְּרִין עֶשְׂרֹנִין לְדִכְרָא:

(ד) וַעֲשֹׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים:

ד וְעֶשְׂרֹנָא חַד לְאַמְרָא חַד לְשִׁבְעָא אַמְרִין:

(ה) וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת לַכֹּהֵן עֲלֵיכֶם:

ה וְצִפִּיר בַּר עִזִּי חַד לְחַטָּאתָא לַכֹּהֵן עֲלֵיכוֹן:

(ו) מִלֶּבֶד עֹלֹת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶם כַּמִּשְׁפָּט לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: ׀

ו בַּר מַעֲלַת יִרְחָא וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֹת תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶוֹן כְּדִחוּי לְהוֹן לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא קָרְבָּנָא קָדָם יי:

כס"א • מִלֶּבֶד עֹלֹת הַחֹדֶשׁ • מוֹסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁהוּא בְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

(ז) וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הִזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מִלְאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:

ז וּבַעֲשָׂרָא לִירְחָא שְׁבִיעָא הַדִּין מְעַרַע קֹדִישׁ יְהִי לְכוֹן וְתַעֲנֹן יֵת נַפְשִׁיתִכוֹן כָּל עֲבִידַתָּא לֹא תַעֲבֹדוֹן:

(ח) וְהִקְרַבְתֶּם עִלָּה לַיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ פֶּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

ח וְהִקְרַבְכוֹן עֲלֵתָא קָדָם יי לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעֲוָא תוֹר בַּר תוֹרִי חַד דְּכַר חַד אַמְרִין בְּגִי שָׁנָא שִׁבְעָא שְׁלָמִין יְהוֹן לְכוֹן:

(ט) וּמִנְחָתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים לֶפֶר שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים לְאֵיל הָאֶחָד:

ט וּמִנְחָתְהוֹן סֶלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַׁח תִּלְתָּא עֶשְׂרֹנִין לְתוֹרָא תְּרִין עֶשְׂרֹנִין לְדִכְרָא חַד:

(י) עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים:

י עֶשְׂרֹנָא עֶשְׂרֹנָא לְאַמְרָא חַד לְשִׁבְעָא אַמְרִין:

(יא) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכִּפָּרִים וְעֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶם: ׀

יא צִפִּיר בַּר עִזִּין חַד חֲטָאתָא בַּר מַחֲטָאתָא דְּכַפּוּרִיא וְעֹלֹת תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶוֹן:

כס"א • מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכִּפָּרִים • שְׁעִיר הַנִּעֲשֶׂה בְּפָנִים הָאֲמוּר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת", שָׁגַם הוּא חֲטָאת. וְעֹלֹת הַתָּמִיד • וּמִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד, תַּעֲשׂוּ עֹלֹת הַלֵּלוּ. וְנִסְפֵיהֶם • מוֹסֵב עַל הַמוֹסְפִין הַכְּתוּבִים וְעַל "תַּעֲשׂוּ"

והוא לשון צווי. מלבד עולת התמיד ומנחתה, תעשו את אלה ונספיהם. וכן כל "ונספיהם" האמורים בכל המועדות, חוץ משל קרבנות החג, שכל "ונספיהם",

"ונספיהם", "ונספיהם" שבהם, מוספים על התמיד ואינן לשון צווי, שהרי נספיהם של מוספין כתובין לעצמן בכל יום ויום.

♦ שבת קודש כ"ג תמוז ♦

יבֹחַמֶּשֶׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאֲכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:

(יב) וּבַחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאֲכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:

יג וּתְקַרְבֶּתֶם עֹלָה אִשֶּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר אֵילִם שְׁנַיִם בְּכָשִׁים בְּנֵי־שֶׁנָּה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם יִהְיוּ:

(יג) וּתְקַרְבֶּתֶם עֹלָה אִשֶּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר אֵילִם שְׁנַיִם בְּכָשִׁים בְּנֵי־שֶׁנָּה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם יִהְיוּ:

יד וּמִנְחָתָם סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפֶּר האֶחָד לְשֹׁלֶשֶׁה עֶשֶׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל האֶחָד לְשְׁנֵי הָאֵילִם:

(יד) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפֶּר האֶחָד לְשֹׁלֶשֶׁה עֶשֶׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל האֶחָד לְשְׁנֵי הָאֵילִם:

טו וְעֶשְׂרֹנָא עֶשְׂרֹנָא לְאֶמְרָא חַד לְאַרְבַּעַת עֶשֶׂר אֶמְרִין:

(טו) וְעֶשְׂרֹנִי עֶשְׂרֹנִי לַפֶּכֶשׁ האֶחָד לְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר בְּכָשִׁים:

טז וְצִפִּיר בֶּר עֲזִין חַד חֲשֹׂאתָא בֶר מַעֲלָת תְּדִירָא מִנְחָתָה וְנִסְכָּה:

(טז) וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲפָאָת מִלֶּבֶד עֹלֶת הַתָּמִיד מִנְחָתָה וְנִסְכָּה: ס

יז וּבִיּוֹמָא תִּנְנָא תוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵי עֶשֶׂר דְּכִרִין תְּרִין אֶמְרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבָּעָה עֶשֶׂר שְׁלָמִין:

(יז) וּבְיוֹם הַשְּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם עֶשֶׂר אֵילִם שְׁנַיִם בְּכָשִׁים בְּנֵי־שֶׁנָּה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם:

יח וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּיהָ לְתוֹרִין דְּכִרִין וּלְאֶמְרִין בְּמִנְגִּיחָהּ בְּדָחִי:

(יח) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לְאֵילִם וּלְבָכָשִׁים בְּמִשְׁפָּט:

אור החיים על התורה – מנהגות בלז, אברמוביץ

המבשרים, ולזה בשפלים הפרים זה לך האות שפלה מהם הנסתר ולא ישארו כי אם ישראל למופת ואות, והוא מה שרמו ה' בקרבן יום עצרת שבועה כבשים שהם לבני ישראל צאן קדושים, פר הוא הנשאר מהאמות מענף ישמעאל, איל הוא הנשאר מבני עשו הבא מיצחק, והבן סוד הדבר: תורה יד

שבועה ענפי אילן שבו שרש נשמתן שבועה, צדיקים שבועה, ורמו ה' בנגד האמות הרמוזים בפרים שיהיו מתמעטים והולכים: ורמו בןשבו זה קבוע ארבעה עשר כבשים לרמו ב' הדרגות שבישראל שבאים ברמו הכבשים אחד נסתר ואחד נגלה, הנסתר הם הברורים שצריך לברר מהאמות, והנגלה הם

יג) וּתְקַרְבֶּתֶם עֹלָה וְגו' ל' פָּרִים וְגו'. נראה כי טעם המעטת הפרים יום יום, לפי שיש ב' סודי שביעיות, האמות הם הרבים שבועים אמות ונמשלו לפרים, וישראל גם בן הם בבחינת השבע בסוד בת שבע (והר ח' רס"ז ע"ב) וכל מעשיהם שביעיות, הקרבנות בכל המוספין שבועה שבועה, ימים טובים שבועה שבועה, השבת סוד

שיעור יומי לשבת קודש כ"ג תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כט - פרשת פינחס

עט
תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה. בשני נאמר:
"ונספיהם" על שני תמידי היום, ולא שנה הלשון
אלא לדרש, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה
(שבת ק"ג ע"ב): בשני - ונספיהם, בששי - ונספיהם, בשביעי
- כמשפטם - מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן "מים", רמז
לנסוף המים מן התורה בחד.

כ"י - ומנחתם ונספיהם לפרים • (סוכה נז) פרי החג
שבעים הם, כנגד שבעים אמות עובדי גילולים
שמתמצים והולכים, סימן בליה היא להם, ובימי
המקדש היו מגנין עליהם מן היסורים. ולכבשים •
כנגד ישראל שנקראו (ירמיה א): "שה פזורה", והם
קבועים. ומנינם תשעים ושמונה, לכלות מהם

יט וצפיר בר עזין חד חטאתא בר מעלת
תדירא ומנחתה ונספיהו:

(יט) ושעיר-עזים אחד חטאת מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיהם: ס

כ וביזמא תליתאה תורין חד עשר דכרין
תריין אמרין בגי שגא ארבעא עשר שלמין:

(כ) וביזום השלישי פרים עשתי-עשר אילים שנים
כבשים בני-שנה ארבעה עשר תמימים:

כא ומנחתהו ונספיהו לתורין לדכרין
ולאמרין במנגניהו כדחזי:

(כא) ומנחתם ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים
במספרם כמשפט:

כב וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא
ומנחתה ונספיה:

(כב) ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיה: ס

כג וביזמא רביעאה תורין עשרא דכרין תריין
אמרין בגי שגא ארבעא עשר שלמין:

(כג) וביזום הרביעי פרים עשרה אילים שנים כבשים
בני-שנה ארבעה עשר תמימים:

כד מנחתהו ונספיהו לתורין לדכרין
ולאמרין במנגניהו כדחזי:

(כד) מנחתם ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים
במספרם כמשפט:

כה וצפיר בר עזין חד חטאתא בר מעלת
תדירא מנחתה ונספיה:

(כה) ושעיר-עזים אחד חטאת מלבד עלת התמיד
מנחתה ונספיה: ס

כו וביזמא חמישאה תורין תשע דכרין תריין
אמרין בגי שגא ארבעא עשר שלמין:

(כו) וביזום החמישי פרים תשעה אילים שנים כבשים
בני-שנה ארבעה עשר תמימים:

כז ומנחתהו ונספיהו לתורין לדכרין
ולאמרין במנגניהו כדחזי:

(כז) ומנחתם ונספיהם לפרים לאילים ולכבשים
במספרם כמשפט:

כח וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא
ומנחתה ונספיה:

(כח) ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד
ומנחתה ונספיה: ס

כט וביִּזְמָא שְׁתִּיתָא תוֹרִין תְּמַנָּא דְכָרִין
תְּרִין אַמְרִין בְּגֵי שְׁנָא אַרְבַּעָא עֶשֶׂר שְׁלָמִין:

(כט) וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שְׂמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם בָּבָשִׁים
בְּנִי־שָׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם:

ל וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ וְנִסְפִּיהוֹן לְתוֹרִין לְדְכָרִין
וּלְאֻמְרִין בְּמִנְגִּיָּהוֹן בְּדַחְזִי:

(ל) וּמִנְחָתָם וְנִסְפָּהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וּלְבָבָשִׁים
בְּמִסְפָּרָם בְּמִשְׁפָּט:

לא וצִפְרִיא דְחֻטָּאתָא חַד בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא
מִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ:

(לא) וְשִׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלִּבְד' עֹלֶת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ
וְנִסְפָּהּ: ם

לב וביִּזְמָא שְׁבִיעָא תוֹרִין שְׁבַעָא דְכָרִין
תְּרִין אַמְרִין בְּגֵי שְׁנָא אַרְבַּעָא עֶשֶׂר שְׁלָמִין:

(לב) וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שְׁבַעַה אֵילִם שְׁנַיִם בָּבָשִׁים
בְּנִי־שָׁנָה אַרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם:

לג וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ וְנִסְפִּיהוֹן לְתוֹרִין לְדְכָרִין
וּלְאֻמְרִין בְּמִנְגִּיָּהוֹן בְּדַחְזִי לְהוֹן:

(לג) וּמִנְחָתָם וְנִסְפָּהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וּלְבָבָשִׁים
בְּמִסְפָּרָם בְּמִשְׁפָּט:

לד וצִפְרִיא דְחֻטָּאתָא חַד בַּר מַעֲלַת תְּדִירָא
מִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ:

(לד) וְשִׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלִּבְד' עֹלֶת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ
וְנִסְפָּהּ: ם

לה בִּיּוֹמָא תְּמִינָאָה כְּנֶשׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֲבִידָא
כְּלָחֵן לֹא תַעֲבֹדוּן:

(לה) בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

הַקְּרִיבוּ כְּנֶגֶד שְׁבַעִים אַמּוֹת, וּכְשֶׁבִּאִין לְלֶכֶת, אָמַר
לָהֶם הַמֶּקוֹם: בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, עֲשׂוּ לִי סַעֲדָה קְטָנָה
כְּדִי שְׂאֵהָנָה מִכֶּם.

וְעֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם • עֲצוּרִים בַּעֲשִׂית מְלָאכָה.
(ספרי) דְּבַר אַחֵר: עֲצֶרֶת, עֲצָרוּ מִלַּעֲשׂוֹת. מִלְּמַד, שְׁטַעוֹן
לִינָה. וּמִדְּרָשׁ בְּאַגְדָּה (סוכה נה): לִפִּי שֶׁכֶּל יְמוֹת הַרְגֵּל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 229)

יִזְנְתוּ "תְּהוֹנוֹן בְּחֻדְנָא מִן מְטִילְכוֹן לְבִתִּיכוֹן", שִׁישׁ לְדִקְדָּק
בָּזָה: מַהִי הַשְׁמָחָה בְּכָךְ שִׁיזְצִיאִים מִן הַסֶּכֶה לְבִית. אֱלֹא,
הַשְׁמָחָה הִיא מִהַמְשָׁכַת הָאוֹרוֹת הַמְקִיפִים שֶׁל הַסֶּכֶה
בְּפִנְיָמוֹת, ב'בֵּית'.

עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם (כט, לה)
עֲצֶרֶת - לְשׁוֹן עֲצִירָה וְקִלְיָה. כָּל הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשָׁכוּ בְּחַג
הַסִּכּוֹת בְּדֶרֶךְ מִקְוִי, נִקְלָטוֹת בְּנֶפֶשׁ בְּפִנְיָמוֹת ("לָכֶם")
בְּשִׁמְיָנִי עֲצֶרֶת (לקוטי תורה). לִפִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁתִּרְגֹּם

לִי וְתִקְרְבוּן עֲלֵמָא קְרַבֵּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעוּא
קָדָם יי תוֹר חַד דְּכַר חַד אַמְרִין בְּגֵי שְׁנָא
שְׁבַעָא שְׁלָמִין:

(לו) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשָּׁה רֵיחַ גִּיחָח לַיהוָה פֶּרֶךְ
אַחַד אֵיל אֶחָד בָּבָשִׁים בְּנִי־שָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִימִם:

תְּנַחוּמָא: לְמַדָּה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שְׁמִי שִׁישׁ לוֹ
אַכְסֵנְאִי, יוֹם רֵאשׁוֹן מְאָכִילוֹ פְּטוּמוֹת, לְמַחֵר מְאָכִילוֹ
דְּגִים, לְמַחֵר מְאָכִילוֹ בֶּשֶׂר בְּהֵמָה, לְמַחֵר מְאָכִילוֹ
קְטָנִיּוֹת, לְמַחֵר מְאָכִילוֹ יֶרֶק - פּוֹחַת וְהוֹלֵךְ כְּפָרִי
הַחֵג.

וְעֲצֶרֶת אֵיל אֶחָד • (אלו) כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל,
הַתַּעֲבָבוֹ לִי מֵעַט עוֹד, וְלְשׁוֹן חֶבֶה הוּא זֶה כְּבָנִים
הַנִּפְטָרִים מֵאַבְיָהֶם וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: קֶשֶׁה עָלִי
פְּרִדְתְּכֶם, עֲכָבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד. מִשָּׁל לְמַלְךְ שַׁעֲשָׂה
סַעֲדָה וְכוּ' כְּדֵאִיתָא בְּמִסְכַּת סֶכֶה (דף נה). וּבְמִדְרַשׁ רַבִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 433)

פר אחד איל אחד (כט, לו) | קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד (רש"י). לקאורה היה לו לומר קשה עלי פרידתנו, ומהו הלשון "פרידתכם"? אלא רמז רמזו לנו, שהפירוד בין הקב"ה ובני ישראל בא מצד ישראל, לא מצד הקב"ה. שכן, פירוד הלבבות בין יהודי אחד לחבירו, "פרידתכם", הוא הוא הגורם לפירוד, חלילה, בין ישראל לאביהם שבשמים. כמאמר: ברכנו אבינו - כולנו כאחד.

(לו) מנחתם ונספיהם לפר לאיל ולכבשים במספרם במשפט: | זו מנחתהון ונספיהון לתורא לדכרא ולאמריין במנגיניהון כדחזי:

(לח) וישעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונספה: | לח וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונספה:

(לט) אלה תעשו ליהוה במועדיכם לבד מנדריכם ונדרתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנספכם ולשלמיכם: | לט אליו תעבדון קדם יי במועדיכון בר מנדריכון ונדרתיכון לעלתיכון ולמנחתיכון ולנספכיכון ולשלמיכיכון:

כ"י אלה תעשו לה' במועדיכם. דבר הקצוב לחובה. לבד מנדריכם. אם באתם לדר קרבנות ברגל, מצוה היא בידיכם, או נדרים או נדבות שגדרתם | כל השנה, תקריבום ברגל, שמא יקשה לו לחזור ולעלות לירושלים ולהקריב נדריו, ונמצא עובר ב"כל תאחר".

ל (א) ויאמר משה אל-בני ישראל ככל אשר-צוה יהוה את-משה: כפפ | א ויאמר משה לבני ישראל ככל די פקיד יי ית משה: פ פ פ

כ"י ויאמר משה אל-בני ישראל. להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל. לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת נדרים מתחלת בדבורו של משה, הצריך | להפסיק תחלה ולומר, שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל; שאם לא כן, יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו:

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן. חסלת פרשת פינחס

הפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעט - רפד

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס. אברמוביץ

(א) ככל אשר וגו' את משה. ולא הספיק לומר אותו ומוכן שעל משה הוא אומר, להעירך שהוא מאמר בפני עצמו שהם דברי התורה שמעידה ואומרת שהמאמר ממנו אליהם היה ככל אשר צוה ה' את משה, מה שלא היה נשמע אם היה אומר אותו שאז היה נשמע שהוא גמר מאמר ויאמר משה וגו' ככל אשר צוה ה' אותי, ואתו, ועדין אני אומר שהוא חשב כן, ומי יאמר שלא טעה בדבריו ולא שנה בהספח הדעת: **חסלת פרשת פינחס**

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז תמוז מפרק פג עד סוף פרק פז	יום רביעי - כ' תמוז מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח תמוז מפרק פח עד סוף פרק פט	יום חמישי - כ"א תמוז מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט תמוז מפרק צ עד סוף פרק צו	יום שישי - כ"ב תמוז מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג תמוז פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צה, פרק ה והנה המשכת... עד עמ' 190, כדלקמן):

- 1 **פָּרָק ה.** בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שנשמתו של יהודי,
- 2 היא חלק משם הוי', כלומר, היא באה מפנימיות האלקות שהיא שם הוי',
- 3 שלא כמו שאר הנבראים שבאים משם אלקים ומהדיבור שלמעלה,
- 4 שהוא חיצוניות. אלא, כדי שתוכל הנשמה להתלבש בגוף של עולם הזה,
- 5 היה עליה לרדת בסתר
- 6 המדריגות, עלידי הדיבור
- 7 שלמעלה, במאמר "נעשה
- 8 אדם". כלומר, הנשמה גם כן
- 9 עברה אחריכך דרך הדיבור
- 10 שלמעלה, אבל היא באה
- 11 בתחילה מפנימיות האלקות.
- 12 לכן כתוב על הנשמה הלשון
- 13 "ויפח", שהכוונה ב"ויפח"
- 14 היא, שזה בא מהפנימיות,
- 15 שכן "מאן דנפח מותוכיה נפח"
- 16 (הנופח – נופח מתוכו
- 17 ומפנימיותו). וכיון שהנשמה
- 18 היא חלק משם הוי', לכן
- 19 קיימים גם בה עשרה כוחות,
- 20 בדוגמה לעשר ספירות
- 21 הכלולות בשם הוי'. בפרק
- 22 הנוכחי יסביר רבנו הזקן, שגם
- 23 מה שהנשמה נמשכת למטה בגוף (שעל כך הוסבר לעיל, שזה) עלידי
- 24 הדיבור "נעשה אדם", ודיבור הוא הרי חיצוניות, אך מאיזו מדריגה
- 25 בדיבור נמשכה הנשמה – מפנימיות הדיבור, שזה הענין של הבל (שלא
- 26 כמו בשאר הנבראים, כולל מלאכים, שהם באים מחיצוניות הדיבור). כך,
- 27 שגם פנימיות הנשמה וגם חיצוניות הנשמה באות מהפנימיות שלמעלה:
- 28 פנימיות הנשמה באה מהפנימיות שלמעלה (שהיא שם הוי'), וחיצוניות
- 29 הנשמה באה מפנימיות הדיבור שלמעלה (כלומר, מהפנימיות של
- 30 החיצוניות, שהרי דיבור בכלל הוא הרי חיצוניות).
- 31 **וְהֵנָּה, הַמְּשַׁכֶּת וְיִרְדֶּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְעוֹלָם הַזֶּה**
- 32 **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף הָאָדָם,** – שזה בא מהדיבור שלמעלה,
- 33 מהמאמר "נעשה אדם", **נִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת וּמִקּוֹר**
- 34 **הַדִּיבּוּר, הוּא הֶחָל הָעֲלִיּוֹן, הַמְרָמּוֹ בְּאוֹת ה' א"ת תַּתָּא** –
- 35 האות ה' האחרונה של שם הוי', כְּנֻזְכָּר לְעִיל, – שייכותה של

אגרת התשובה

פרק ה והנה המשכת וירידת הנפש האלקי'
לעוה"ז להתלבש בגוף האדם

נמשכה מבחי' פנימי' ומקור הדיבור הוא הבל העליון
המרומו באות ה"א תתאה כנ"ל וכמ"ש ויפח באפיו
נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה ומאן דנפח וכו'.
וז"ש כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו פי' כמו חבל
עד"מ שראשו א' קשור למעלה וקצהו למטה. כי הנה
פשט הכתוב מ"ש ויפח הוא להורות לנו כמו שעד"מ
כשהאדם נופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ
ומפסיק בינתיים אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל
לאותו מקום ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק
בין גוף האדם לבחי' הבל העליון. אך באמת אין
שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' כי הלא את
השמים ואת הארץ אני מלא ומלא כל הארץ כבודו

- 57 מהזו", פנימיות הנשמה,
- 58 ומדריגה שניה – "חבל נחלתו", חיצוניות הנשמה. **פְּרוּשׁ,** –
- 59 המלה "חבל", הוא כְּמוֹ חָבֵל, **עַל-דֶּרֶךְ-מִשָּׁל, שְׂרָאשׁוֹ אַחֵר**
- 60 **קָשׁוּר לְמַעַלָּה וְקָצֵהוּ לְמַטָּה.** – כך הנשמה, הקצה העליון של
- 61 הנשמה קשור ב"למעלה" והקצה השני מלוכש בגוף. **כִּי הֵנָּה,**
- 62 **פְּשֻט – פִּירוּשׁ, הַכְּתוּבִי מֵה שְׁכָתוּבִי –** לגבי הנשמה: **"וַיִּפַּח,"**
- 63 **הוּא לְהוֹרוֹת לָנוּ, כְּמוֹ שְׁעַל-דֶּרֶךְ-מִשָּׁל בְּשִׁתְּהָאָדָם נִוּפַח**
- 64 **לְאִיזָה מְקוֹם, אִם יֵשׁ אִיזָה דְּכָר חוּצִין וּמִפְסִיק בִּינְתָיִם –**
- 65 **בֵּין הָאָדָם הַנוֹפֵחַ לְבֵין הַדִּבּוּר שְׁעִלֵּי הוּא נִוּפַח, אֵין חָבֵל הַנוֹפֵחַ**
- 66 **עוֹלָה וּמִגִּיעַ כָּלֵל לְאוֹתוֹ מְקוֹם,** – עליו הוא נופח⁴ כְּכָה מִמֶּשׁ
- 67 **– בְּנִמְשָׁל, אִם יֵשׁ דְּכָר חוּצִין וּמִפְסִיק בֵּין גּוֹף הָאָדָם לְבְּחִינַת**
- 68 **חָבֵל הָעֲלִיּוֹן.** – אינו מגיע אז ההבל שלמעלה שעליו נאמר
- 69 **"ויפח". אֵךְ בְּאִמַּת, אֵין שׁוּם דְּכָר גִּשְׁמִי וְרוּחָנִי חוּצִין לְפָנָיו**
- 70 **וַתְּכַרְכֵּה, כִּי – הִרִי כְּתוּבִי: "הִלָּא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי**

1. בראשית א, כו. 2. האזינו לב, ט. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היתור לי' "פשט הכתוב כו' לנו" (מה הי' חסר בהבנת הענין בהשמתם?!) - י"ל דמבואר וגם מתרץ מה שלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת"ל הסדר בהמשכת הנשמה מלמעלמ"ט - פנימיות החיות, אח"כ פני' הדבור (ושניהם נלמדים מל' ויפח - כנ"ל) ואח"כ אותיות הדבור (ולא בנפחיה) "נעשה אדם", ורק אח"כ "נעשה" - התלבשות הנשמה בגוף - היינו ד"באפיו" נמשך מדבור ולא מ"ויפח"!! ולזה מבאר דפשט הכתוב מה שבא להורות (דלכאורה הי' צ"ל "פירושו" "תוכנו" וכיו"ב או להשמיט התיבה) - על השינוי גם לאחר הפעולה ד"נעשה אדם", דגם אז (אף שאינו מפנימי') הי' עד"מ שכאדם נופח כו' (משא"כ דיבורו נשמע - היינו מגיע - גם כשיש חציצה, ולכן בשאר הנבראים אין ענין הכרת וכו') וענין זה דריפח ישנו בכל הדרגות דהמשכת הנשמה עד לגוף וגם לאח"ז - כל משך היותם "אדם" נשמה וגוף יחד. 4. ב"אגרת התשובה" מהדורא קמא, מביא כאן רבנו הזקן משל - "כגון בריאה של בהמה" - מהניפוח ב"ריאה" של בהמה. הרבי שליט"א הסביר פעם, שבכך רוצה רבנו הזקן להביא משל מתורה (שכן, ע"פ תורה (שוי"ע יו"ד רס"ל ט) צריכה להיות בדיקת הריאה על ידי ניפוח). 5. ירימה כג, כד.

באותו מקום; כך גם בענינו, שחסר משהו מחבל ההמשכה
שמשם הוי' אל הנשמה, כפי שרבנו הזקן מסביר מיד להלן:
והוא על-דרך-משל, מחבל עב שזור מתרי"ג – 613, חבלים
דקים, ככה חבל ההמשכה הנזכר לעיל כלול מתרי"ג –
613, מצות¹⁰, – כל מצוה

היא חבל דק מהחבל
הכללי, ובשעור חס'
ושלום על אחת מהנה –
על אחת מתרי"ג המצוות,
נפסק חבל הדק –
שכנגד אותה מצוה, וכו'.
– וכשנפסקים מספר
מרובה יותר של חבלים
דקים, על-ידי שהוא עובר
חס-ושלום על כמה וכמה
מצוות, נגרמת חלישות
גדולה בחבל. ואילו
"כרת" הוא ענין שהחבל
כולו נכרת ונפסק רחמנא –
ליצלו. אך גם בחינת כרת
ומיתה נשאר עדיין בו
הרשימו – הרושם,
מנפשו האלקית, ועל-
ידיה יכול להיות עד
חמשים – אם הוא חייב
כרת, או ששים – אם הוא
חייב מיתה בידי שמים,

שנה ולא יותר – מזמן נקוב זה. (ומה שכתוב בשם האר"י ל'
שנכנסה בו – במי שעובר על חטא שיש בו כרת או מיתה בידי
שמים, בחינת המקיף וכו') – כלומר, למרות שאין הוא יכול
לקבל חיות פנימית, כי נשמתו נכרתה משרשה, אבל הרי הוא
מקבל חיות מבחינת ה"מקיף", משם יכול הוא לקבל חיות גם
כשנשמתו נכרתה מההשפעה הפנימית של שם הוי' (ולכאורה,
מבחינה זו, יכול היה הרי לחיות יותר מחמשים או ששים שנה?
– אלא, האמור לעיל בשם האר"י) אינו ענין לחי' נשמות
הנזכר¹¹, – שמבחינת ה"מקיף" יכול לחיות גם כשלא נשאר שום
רושם מהנפש האלקית, ומיירי – ומדובר, עד חמשים שנה, –
כשעדיין קיים הרושם מהנפש האלקית, שבגלל כך הוא חי
בגופו – אז ישנה בו בחינת ה"מקיף", או בזמן הזה כדלקמן):
– כפי שיוסבר להלן, שבזמן הזה, כשחיותו של יהודי באה
על-ידי התלבשות בעינים שאינם קדושה, הרי ביכולתו לקבל
ממילא את חיותו גם אז, כשנשמתו כרותה משרשה בשם הוי',
שלכן בזמן הזה יכול גם מי שחייב כרת או מיתה, לחיות יותר
מאשר חמשים או ששים שנה, ואז, חיות הקדושה שמוכר
שתהיה ליהודי, נמצאת בו מבחינת ה"מקיף" (כמאמר האר"י ל).

מלא, ו"מלא כל הארץ כבודו", ו"לית אתר פנוי מניה",
– אין מקום שהוא פנוי ממנו יתברך, "בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת אין עוד", – בלעדי הקב"ה, ו"איהו ממלא כל
עלמין וכו'", – הוא יתברך 'ממלא' את כל העולמות וכו', הרי
שהקב"ה נמצא בכל מקום

ובכל דבר, כך שלא שייך
שום דבר שיסתיר עליו
יתברך, אלא כמו
שכתוב בישעיה': "כי
אם עונותיכם היו
מכדילים ביניכם לבין
אלהיכם". והשם, –
מדוע יש בכוח העוונות
לכסות ולהבדיל בין
הנשמה לאלקות, הוא:
לפי שהם – העוונות, נגד
רצון העליון ברוך-הוא
המחיה את הכל, כמו
שכתוב⁸: "כל אשר
חפץ ה' עשה בשמים
ובארץ" – הכל, מהשמים
עד הארץ, נברא ברצונו
של הקב"ה, (וכמו)
שנתבאר לעיל, – בפרק
ד', שהוא – הרצון
העליון, מקור השפעת
שם הוי', ונרמז בקוצו
של יו"ד. – של שם הוי', וכיוון ששם הוי' הוא מקור ההשפעה
לכל הנבראים, הרי דבר שהוא נגד מקור ההשפעה של שם הוי'
(והוא ענין העוונות), הוא מנוגד לחיות האלקית ומכסה עליה.
ואם כך – הרי העוונות הם דבר המכסה ואינו נותן לחיות
האלקית שמה'הכל העליון" (עליה נאמר "ויפח") להגיע אל גוף
האדם. והוא ענין הכרת, שנכרת ונפסק חבל ההמשכה
משם הוי' ברוך-הוא, שנמשכה מה'א תתאה – האות ה'
האחרונה של שם הוי', בנזכר לעיל, – הרי שאין הנשמה
שבגוף מקבלת חיות ממקורה שבשם הוי', ובשעה שחיותו של
יהודי היא מקדושה בלבד (כפי שהיה למשל בזמן בית המקדש
– כך יסביר להלן), מביא אז דבר זה למיתה גשמית של הגוף,
וכמו שכתוב בפרשת אמרי: "ונכרתה הנפש ההיא
מלפני, אני ה' – כלומר, משמעות ענין ה"כרת" היא, שהוא
נכרת מהוי', ובלשון רבנו הזקן: "מלפני" דיקא. – ממני דוקא,
משמעות הכריתה היא שהוא נכרת מפנימיות האלקות, שהיא
(כאמור לעיל) שם הוי'. ובשאר עברות שאין בהן כרת –
על-כפל-פנים הן פוגמין את הנפש, כנודע; ופגם, הוא
מלשון פגומות הספין. – סכין שחיתה פגום, היינו שחסר משהו

אגרת התשובה

ולית אתר פנוי מיני' בשמים ממעל ועל הארץ מתחת
אין עוד ואיהו ממלא כל עלמין וכו' אלא כמ"ש בישעיה'
כי אם עוונותיכם היו מכדילים ביניכם לבין אלהיכם.
והמעם לפי שהם נגד רצון העליון ב"ה המחיה את
הכל כמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ
(וכמ"ש ל' שהוא מקור השפעת שם הוי' ונרמז בקוצו
של יו"ד). והוא ענין הכרת. שנכרת ונפסק חבל
ההמשכה משם הוי' ב"ה שנמשכה מה'א תתאה
כנ"ל. וכמ"ש בפ' אמור ונכרתה הנפש ההיא מלפני
אני ה'. מלפני דייקא. ובשאר עבירות שאין בהן כרת
עכ"פ הן פוגמין הנפש כנודע. ופגם הוא מלשון
פגומות הסכין והוא עד"מ מחבל עב שזור מתרי"ג חבלים
דקים ככה חבל ההמשכה הנ"ל כלול מתרי"ג מצוות
וכשעובר ח"ו על אחת מהנה נפסק חבל הדק וכו'.
אך גם בחייב כרת ומיתה נשאר עדיין בו הרשימו
מנפשו האלקי ועי"ז יכול לחיות עד נ' או ס' שנה
ולא יותר (ומ"ש בשם האר"י ל' שנכנסה בו בחי'
המקיף וכו' אינו ענין לחי' גשמות הגוף ומיירי עד נ'
שנה או בזמן הזה כדלקמן):

6. ישעיה ו, ג. 7. נט, ב. 8. תהלים קלה, ו. 9. כב, ג. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חידוש נפלא – דכאו"א מקבל חיות בפועל בעוה"ז ע"י תרי"ג חבלים, אף שמצות כהנים אין שייכות לזרים, כו"כ מצות א"א שתהינה בב"א ועוד. ואולי מוכן עפמשת"ת בקו"א ד"ה ולהבין פרטי הלכות (קנט, ב).". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת דברים סב, סע"ג. פג, סע"ב".

יום שני י"ח תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 190, פרק ו אמנם... עד עמ' צו, כנודע ל"ח.

אגרת התשובה

פרק ו אמנם זהו בזמן שהיו ישראל במדרגה עליונה כשהיתה השכינה שורה בישראל בבחמ"ק. ואז לא היו מקבלים חיות לגופם רק ע"י נפש האלקי' לבדה מבחי' פנימי' השפע שמשפיע א"ס ב"ה ע"י שם הוי' ב"ה כנ"ל. אך לאחר שירדו ממדרגתם וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה כמ"ש ובפשעיהם שולחה אמכם דהיינו שירדה השפעת בחי' ה"א תתאה הנ"ל ונשתלשלה ממדרגה למדרגה למטה מטה עד שנתלבשה השפעתה ב"ס דנוגה המושפעות שפע וחיות ע"י המזלות וכל צבא השמים והשרים שעליהם לכל החי הגשמי שבעוה"ז וגם לכל הצומח כמאור"ל אין לך כל עשב מלמטה שאין לו

לעיל. - וממילא, אם נפסק "חבל ההמשכה" משם הוי', לא היתה יכולת להמשיך לחיות, כאמור, שבשעה שעלידי ענין של כרת נכרת ונפסק "חבל ההמשכה" משם הוי' לנשמתו של יהודי, היה "מת ממש", שכן לא היתה לו אפשרות לקבל חיותו. אך לאחר שירדו ממדרגתם, וגרמו במעשיהם סוד גלות השכינה, - שהשכינה היא בגלות בקליפות וסטרוא-אחרא, שזה ענין של סוד, כיצד יתכן הדבר שהשכינה תהיה בגלות בקליפות⁴, כמ"ש שכתוב⁵: "ובפשעיהם שלחה אמכם", - "אמכם" היינו השכינה, "אם הבנים" (כמבואר בחלק א' ריש פרק נ"ב), כנסת ישראל, מקור נשמות ישראל, בחינת מלכות דאצילות. ובשם הוי' זה ה' תתאה של שם הוי' שכאמור לעיל - משם בא "חבל ההמשכה" לנשמה, דהיינו שירדה השפעת בחינת ה"א תתאה - של שם הוי', הנזכר לעיל, ונשתלשלה ממדרגה למדרגה למטה מטה, עד שנתלבשה השפעתה בעשר ספירות דנוגה, - בקליפת "נוגה" שהיא הקליפה שיש בה גם טוב, יש בה עשר ספירות לעומת עשר ספירות הקדושה⁶, המושפעות שפע וחיות עלידי המזלות וכל צבא השמים והשרים שעליהם, לכל החי הגשמי שבעוה"ז, - שחיותם באה מקליפת "נוגה" עלידי המזלות וצבא השמים והשרים, וגם לכל הצומח, - שגם חיותם, המתבטאת בענין של צמיחה, שהם צומחים מקטן לגדול - באה גם כן מקליפת

1 **פרק ו**. בפרק ד', בו החל רבנו הזקן לפרש ענין התשובה על פי דרך
2 הסוד, הקדים להסביר מה שמחפסוק ומדברי חכמינו ז"ל אנו יודעים,
3 שב"כרת" היה האדם מת לפני שימלאו לו חמשים שנה, וב"מיתה בידי
4 שמים" היה מת ממש לפני שימלאו לו ששים שנה, ומתעוררת על כך
5 השאלה: הרי ראינו הרבה
6 חייבי כריתות ומיתה בידי
7 שמים, שחיו את שנותיהם
8 באריכות ימים ו"בנעימים"?
9 כדי להבהיר שאלה זו, הסביר
10 רבנו הזקן, שהנשמה היא
11 חלק משם הוי', וגם פנימיות
12 הנשמה וגם חיצוניותה הן
13 שתיהן באופן של "ויפח"
14 ("ויפח באפיו נשמת חיים").
15 כלומר, מפנימיות האלקות:
16 פנימיות הנשמה באה
17 מפנימיות שם הוי', ושם הוי'
18 הוא הרי הפנימיות שבאלקות.
19 וכן חיצוניות הנשמה
20 הנמשכת (בגוף) עלידי הדיבור "נעשה אדם", היא גם כן באה מפנימיות
21 הדיבור. ושתייהן - פנימיות וחיצוניות הנשמה - הן באופן של "ויפח".
22 שבזה נכללות כל מדרגות ההמשכה של הנשמה כפי שהיא נמשכת
23 בגופו של יהודי, וכפי שהיא כבר נמצאת בתוך גופו של יהודי. על כל זה
24 נאמר "ויפח". דבר המלמד אותנו, שאופן המשכת החיות של נשמה,
25 הנמשכת מאלקות, היא באופן של "נפיקה". שבשעה שקיים דבר החוצץ
26 ומפסיק בין הנופח לבין הדבר אליו הוא נופח, אין חבל הנופח מגיע
27 למקום אליו הוא נופח (שלא כמו בדיבור, שגם אם יש דבר המפסיק,
28 אפשר לשמוע את הדיבור, כלומר, הדיבור מגיע לתעודתו למרות הדבר
29 המפסיק). בכך הסביר רבנו הזקן ענין ה"כרת", בדרך כלל הרי "יעקב חבל
30 נחלתו" שגם בחיצוניות הנשמה ישנו "חבל ההמשכה" של החיות
31 הנמשכת מהנשמה בגוף; אך בשעה שישנו דבר המפסיק, במיוחד ענין
32 של כרת רחמנא-ליצלן החותך את חבל ההמשכה - עלולה אז החיות
33 שמה"ויפח" שלא להגיע לנשמה שבגוף, וממילא היה משפיע הדבר
34 לחיות "מת ממש", שמי שהיה חייב כרת מת ממש לפני שימלאו לו
35 חמשים שנה, או מי שהיה חייב מיתה בידי שמים היה מת לפני שימלאו
36 לו ששים שנה. בפרק הנוכחי, פרק ו', יסביר רבנו הזקן, שכן היה רק
37 בשעה שהשכינה שרתה בישראל בבית המקדש, אז היתה כל חיותם של
38 בני ישראל רק מצד הקדושה, מהשפע הפנימי שהשפיע הקב"ה עלידי
39 שם הוי'. ואילו בזמן הגלות, כשהשכינה בגלות, ואף חיותם של בני
40 ישראל יכולה להימשך באמצעות "קליפה" (כלומר, שחיות הקדושה

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מראה מדר' ישראל אז". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו בכללות העולם, ובנוגע לשכינה, וכן בפרט ובנוגע לאדם - עוד ענין". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו גם כאו"א בפ"ז". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין לקמן קמ, ב". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה אינו מובן שעי' מעשה בני אדם יבוא גלות השכינה"? ו"עז' מביא דאי' וגם ביאור: א) ראי' - שכן הוא ב) ביאור - מפני שהיא אמכם". 6. ישיע' נ, א. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפ"ד - בנוגע לכללות העולם. בפ"ה - בנוגע לנשמה דכאו"א". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבכח פ"ו". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בלאה"כ (ולא ע"י הגלות שבנוד"ד, כי אם מחטא עה"ד. ראה קמ, רע"א)".

- 1 "נוגה" על-ידי המזלות וצבא השמים והשרים, כמאמר
2 רבותינו זכרונם לברכה¹⁰: "אין לך כל עשב מלמטה שאין
3 לו מול וכו'". – "למעלה – המכה בו ואומר לו גדל", המשפיע
4 בו ענין הצמיחה מקטנות לגדלות. ומאחר שכל אלה מקבלים
5 חיותם על-ידי קליפת
6 "נוגה", לכן – ואין יכול
7 גם החומא ופושעי¹¹
8 ישראל לקבל חיות
9 לגופם ונפשם הפהמיות
10 – גם כן מקליפת "נוגה",
11 כמו שאר בעלי חיים
12 ממש, – המקבלים חיותם
13 על-ידי קליפת "נוגה",
14 כמו שכתוב¹²: – שקיים
15 מצב שהאדם הוא "ממשל"
16 בפהמיות נדמו". –
17 משולים ודומים לבהמות,
18 ואדרבה – להיפך, לא זו
19 בלבד שהוא גם יכול
20 לקבל חיותו מקליפה, כמו
21 בהמה ושאר דברים חיים
22 או צומחים שבעולם הזה, אלא הוא מקבל חיותו משם ביה
23 שאת יותר עץ, – יותר מאלה, על-פי המבאר מזהר הקדוש
24 פרשת פקודי, שכל שפע וחיות הנשפעות לאדם התחתון
25 בשפעה ורגע שעושה הרע בעיני ה' במעשה או בדבור או
26 בהרהורי עברה וכו'¹³ – בשלשה לבושי מחשבה דיבור
27 ומעשה, הכל – כל השפע והחיות הללו, נשפע לו מהיכלות
28 הסטרא-אחרא המבארים שם ביהר הקדוש. – וישנם
29 היכלות שונים של קליפה וסטרא-אחרא, מהם באה החיות
30 למעשים, דיבורים ומחשבות השונים שחיותם היא מקליפה.
31 והאדם הוא בעל בחירה אם לקבל השפעתו מהיכלות
- הסטרא-אחרא, – זאת כשהוא חושב, מדבר או עושה ענינים
של רע, או מהיכלות הקדושה¹⁴ שמהם נשפעות כל
מחשבות טובות וקדושות וכו', – כלומר, גם דיבורים
ומעשים טובים, שכל אלה מקבלים חיותם מהיכלות הקדושה.
כי "זה לעצמת זה עשה
האלקים" וכו'.¹⁵ –
לעומת כל דבר
שבקדושה, יש כנגדו
בקליפה וסטרא-אחרא,
והיכלות הסטרא-אחרא
מקבלים ויונקים חיותם
מהתלבשות
והשתלשלות השפע
דעשר ספירות דגנה, –
איך השפע בא ויורד
ממדריגה למדריגה עד
שהשפע יורד בהיכלות
ה"סטרא אחרא", הכלולה
– קליפת "נוגה" כלולה,
מבחינת טוב ורע, היא
בחינת "עץ הדעת" וכו',
– בחינת עץ הדעת טוב ורע, שיש בו טוב ורע, כנודע ליודעי
תן. – ליודעי חכמת הקבלה. הרי, כיוון שיש בו טוב ורע, נמשך
משם אחרי ריבוי השתלשלות, הרע של היכלות ה"סטרא-
אחרא", שמשם מקבל האדם שפע כשהוא עושה ענינים של רע
במחשבה, דיבור או מעשה. להלן יסביר רבנו הזקן, מדוע האדם
החוטא – לא זו בלבד שהוא יכול לקבל חיות מ"סטרא-אחרא"
כשאר בעלי חיים, אלא שהוא יכול לקבל זאת ביתר שאת ויותר
עז, מפני שהוא ממשיך לקליפות תוספת יניקה מהשפעת
הקדושה, ומפני שהוא הוא הממשיך להן זאת, לכן הוא מקבל
החלק הראשון מההשפעה שהן משפיעות לאחר מכן,

יום שלישי י"ט תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צו, והנה יעקב חבל... עד עמ' 192, נאמר וכו':

אגרת התשובה

- 63 ובלשון רבנו הזקן ונהנה,
64 "יעקב חבל נחלתו"¹⁶
65 בתיב¹⁷, – נשמתו של
66 יהודי היא כמו חבל, על
- הנה וכו' שראשו אחד למעלה
והנה וכו' שראשו אחד למעלה
ועד"מ כמו החבל שראשו
א' למעלה וראשו השני למטה אם ימשוך אדם בראשו וכו' ימשוך אדם בראשו השני

10. ב"ר פ"י, ו. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צ"ל 'ופושע' לי יחיד". 12. תהלים מט, יב. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק מאי מרבה ב'וכו' – ואולי הכוונה ל'וגם אם אינו כו' (שבח"א פ"א) דל' 'וגם' משמע דאינו ענין בפ"ע לגמרי (דלכן אינו מפרטו בפ"ע – באגה"ת), אבל בכ"ז צריך ריבוי (ולכן מוסיף 'וכו')". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? והביאור – שאדרבא הוא חידוש גדול, דאף דשולחא אמנם כו' ונתלבשה ב"ס דנוגה (כנ"ל), בכ"ז בבחירתו – יכול לקבל מהיכלות קדושה! ואולי יש לבאר: דאז אף שנתלבשה ב"ס דנוגה – קליפת נוגה (הלבוש – בטל להמלוכש, מתהפך לטוב ו) נכללת בקדושה – עדמשיכ לעיל נד, סע"ב נא"כ – אינו כמש"כ בס' הר"י ש"י קארף. וצ"ע. ועוד י"ל (ואולי שייך יותר לכאן, ממש"כ לעיל אך לאחר כו' האדם הוא בעל בחירה כו') דרך כשירדו ממדרי' האדם בעל בחירה לקבל חיותו מהיכלות דסט"א, משא"כ בזמן הבית, וכדלעיל ספ"ה. 15. קהלת ז, יד. 16. האזינו לב, ט. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הסגנון דדבר חדש קמ"ל –

35 כי ברכה והצלחה בבני ישראל הן דוקא על-ידי פרנסה בשמירת
36 שבת ודיני התורה בכלל. וזהו שאמרו רבותינו זכרונם
37 לברכה¹⁹: "אין בדינו לא משלות הרשעים וכו"²⁰ — שהם
38 חיים בטוב, "בדינו" דוקא, כלומר בזמן הגלות אחר החרב.
39 — מפני שמקבלים אז חיות
40 מהקליפות. וזהו בחינת
41 גלות השכינה בביכול, —
42 כשם"ה תתאה" של שם
43 הוי' נמשך בקליפות,
44 להשפיע להיכלות
45 הסטרא-אחרא אשר
46 שנאה נפשו יתברך. —
47 יצטרך הקב"ה להשפיע
48 להן תוספת השפעה, יותר
49 מאשר הוקצב להן מראש
50 לינוק מקדושה, וזאת — כדי
51 שיהיה ענין הבחירה וענין
52 העבודה. ויבשהאדם
53 עושה תשובה נכונה —
54 איך מסלק מהם —
55 מהקליפות, ההשפעה
56 שהמשיך — בהן, במעשיו
57 ומחשבותיו, כי
58 בתשובתו מחזיר
59 השפעת השכינה למקומה. — והריונו נוטל מהן ההשפעה
60 שנמשכה בהן על-ידי "גלות השכינה" בתוכן. וזהו — מה שהמלה
61 "תשובה" היא "תשוב ה" (כמובא לעיל בפרק ד') מהזר הקדוש,
62 ושובה של "ה" תתאה" היא "תשובה תתאה", תשוב ה"א תתאה
63 — שבה מבחינת גלות, וכמו שכתוב²¹: "ושב ה' אלקינו" —
64 מקור נשמתך, את שבותך, כלומר עם שבותך, — הוא עצמו
65 ישוב עם שובך, וכמו אמר רבותינו זכרונם לברכה²²: "והשיב
66 לא נאמר וכו'": — אלא "ושב", והכוונה היא שהוא עצמו ישוב
67 מהגלות, על-ידי שיהיה שב מגלות, — שב "אלקינו" מקור
68 נשמתו, השכינה, מגלות.

1 - יענע וימשך אחריו גם ראשו הראשון כמה שאפשר לו
2 להמשך. וככה ממש בשרש נשמת האדם ומקורה מבחינת
3 ה"א תתאה — ה' אחרונה של שם הוי', הנזכר לעיל, — שבשעה
4 שהוא עושה עבירה, הוא ממשיך ומוריד השפעתה — של ה'
5 תתאה, משם שרשו
6 ומקורו, על-ידי מעשיו
7 הרעים ומחשבותיו עד
8 תוך היכלות הסטרא-
9 אחרא בביכול, שמשם —
10 מהיכלות הסטרא-אחרא,
11 הוא מקבל מחשבותיו
12 ומעשיו. — ולמרות
13 שהסביר לעיל, שבחיבי
14 בריתות נפסק "חבל"
15 ההמשכה" משם הוי',
16 כיצד, אפוא, הוא יכול
17 על-ידי חבל זה להמשיך
18 תוספת יניקה לסטרא-
19 אחרא? — אלא שמובא
20 בחסידות, שרושם מהחבל
21 (חיצוניות החבל) נשאר,
22 ולכן הוא יכול על-ידיה
23 להמשיך תוספת יניקה
24 ב"סטרא-אחרא". ומפני
25 שהוא הוא הממשיך להם ההשפעה, לכן הוא נוטל חלק
26 בראש, — חלק גדול יותר. אשר לכן, לא זו בלבד שהחוטא יכול
27 לקבל השפעתו מקליפות וסטרא-אחרא, אלא הוא מקבל יותר
28 השפעה ודי' למבין. — אלא, אף-על-פי-כן כתוב בחסידות¹⁸,
29 שסוף סוף מן ההכרח שההשפעה תיפסק, כי יהודי יכול רק באופן
30 זמני לקבל השפעתו מסטרא-אחרא, ולא לזמן ממושך, כי אין זה
31 המקום שממנו עליו לקבל חיות. הרבי שליט"א הזכיר דבר זה
32 בשיחה קדושה, בשייכות לחיזוק שמירת שבת בבני ישראל, שיש
33 להסביר ליהודי, שהריוח שהוא רואה ר"ל מחילול שבת, עליו
34 לדעת, שהסוף של ריוח זה וניצול הריוח לא יכול להיות טוב,

קשה, שהרי כל הפרק שלפ"ז מדבר בענין זה? ! אבל באמת כן הוא, שבא לבאר ענין חדש ואף הפכי מהקודם — ועפ"ז מובנים כמה שינויים מפרק לפרק. — שזהו (כסיום הענין דהכתוב — ע"י) שיעקב — חבל נחלתו, סיום וקצה ההמשכה (ולכן קאמר ראשו כו' וקצהו), מלמעלמ"ט ע"י החבל. בפ"ו — הכתוב יעקב חבל נחלתו (כענין בפ"ע) (ולכן הוסיף כאן: יעקב חבל נחלתו כתיב) (ולכן בפמ"ה שא"צ לשלול ענין וביאור שקדמו — לא הוסיף "כתיב") והפכי מהנ"ל) — שהלמטה, "ראשו" (בנוגע לפעולה) השני, פועל על הראש (בנוגע לחיות) דלמע' וממשיך (ועוד ענין חדש) ומוריד כו' (היכלות כו') (שבזה ב' פרטים חדשים: ההחבל ממשיך לאחרים (ולא כבפ"ה) — ליעקב) — ירידה למטה מיעקב חבל — עד תוך היכלות כו' — שלזה מוכרח לתרץ: איך אפשר לחבל שתוריד למטה מהחבל? ולזה כופל שמשם מקבל כו', היינו שבאותו ענין יעקב מקבל (למטה מהמשפיע כו')¹⁸. קונטרס ומעין ע' 77-80. 19. אבות ד, טו. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלשני הפי' (דהרע"ב) קשה הבידינו דוקא: (1) דרך רשעים צלחה — ה"ז שאלת ירמי' (יב, א) ומרע"ה (ברכות ז, א). (2) השלוה דבשביל לטרוח כו' — למה זה לזמן הגלות דוקא? משא"כ להמבואר בפנים — דבזמן הגלות דוקא — הרשע מקבל חיות (וגם יכול להיות בנעימים — כדלעיל רפ"ד) — ומקבל — בראש (וגם באיכות — היינו — שלוח) ובכ"ז אין בידינו כו' כלומר יצאנו כו'". ראה להלן עמוד 1239. 21. נציבים ל, ג. 22. מגילה כט, א.

יום רביעי כ' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 192, פרק ז ואולם דרך... עד עמ' צז, ונרבה וכו'.

אגרת התשובה

פרק ז ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה
תתאה ה"א תתאה הנ"ל הם ב' דברים דרך כלל. הא' הוא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נשמתו ונפשו האלקי שנפלה מאיגרא רמה חיי החיים ב"ה לבירא עמיקתא הן היכלות הטומאה והסמ"א. ועל מקורה במקור החיים הוא שם הוי' ב"ה וכמ"ש וישב אל הוי' וירחמהו. פי' לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכלות הסמ"א הטמאים להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא וכו' היא בחי'

1 **פרק ז** בפרק הקודם, פרק ו', הסביר רבנו הזקן, ש"תשובה תתאה",
2 שלפי פירוש הזהר הקדוש הכוונה היא להשיב את ה' תתאה של שם הוי'
3 למקומה – היא השבת השכינה מגלותה, כי עלידי חטאים ועוונות
4 נעשה ענין גלות השכינה, שההשפעה של ה' תתאה שמשם הוי' (היא
5 בחינת השכינה), מקור
6 הנשמה, נמשכת רחמנא –
7 ליצלן אל היכלות הקליפה
8 וה"סמ"א אחרא", ממנה
9 מקבל האדם חיות בשעה
10 שהוא עושה חטאים ועוונות,
11 ועלידי תשובה מחזיר האדם
12 את ההשפעה ומחזיר את
13 השכינה מגלותה.
14 **ואולם, דרך האמת**
15 **והישר לבחינת תשובה**
16 **תתאה, ה"א תתאה**
17 **הנזכר לעיל – הם שני**
18 **דברים דרך כלל.** – הרבי
19 שליט"א (באחת משיחות הקודש) פירש דברי רבינו הזקן "דרך
20 האמת והישר" – שדוקא זוהי הדרך האמיתית והישרה
21 לתשובה תתאה – על פי מה שלעיל (מיד בפרק א') אמר רבנו
22 הזקן, שעיקר ענין התשובה הוא "עזיבת החטא", שאם האדם
23 מחליט בלב שלם שלא לחזור יותר על מעשה חטא זה, הרי זו
24 כבר תשובה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכאן – דורש
25 עבודה והכנה ארוכות – אלא שאף שעזיבת החטא ה"ז כו") אך
26 אין זה "דרך האמת", שהרי כשתשובה באה שלא בהכנה
27 מתאימה (דבר שרבנו הזקן עומד להסביר בפרק זה), אפשר אכן
28 שיתעורר בתשובה ויחליט בלב שלם על עזיבת החטא (הערת
29 **כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וה"ז תשובה וכו'), אך לא תהיה לה
30 קיום, וממילא אין זה אמת, כי אמת נקרא דבר שיש לו קיום,
31 כמו שכתוב: "שפת אמת תכון לעד"², וכדי שהתשובה תהיה
32 באמת (שיהיה לה קיום) נדרשת ההכנה לתשובה עליה ידון
33 בפרק זה. לכן אומר רבנו הזקן, ש"דרך האמת" לתשובה תתאה
34 – היא עלידי ההכנה שהוא מסביר אותה להלן. ומה שרבנו
35 הזקן אומר "דרך הישר" הוא, כי אפשר שתהיה התעוררות
36 תשובה באמת, אך שתבוא לא עלידי דרך ישרה, אלא עלידי
37 איזו סיבה שהיא, סיבה שהיא עצמה יכולה להיות דבר שהוא
38 היפך מהכנה לתשובה, כפי שהיה בתשובתו של ר' אלעזר בן
39 דורדיא, שהסיבה להתעוררותו לתשובה היתה עלידי ענין לא
40 טוב ועלידי הדברים שאמרו לו אז, לכן אומר כאן רבנו הזקן,
41 ש"הדרך הישר" להגיע לתשובה היא עלידי ההכנות שהוא

מסביר אותן להלן. ושני הדברים הם: **האחר**, – הדבר הראשון
להגיע לענין התשובה, הוא **לעורר רחמים העליונים** – של
הקב"ה, **ממקור הרחמים** – שכן, ישנן שתי בחינות – "אב
הרחמן" ו"אב הרחמים"³: "אב הרחמן" היינו האב הרחום, האב
שיש בו, כביכול, מדת
הרחמים. ואילו "אב
הרחמים" היינו האב של
רחמים, מקור הרחמים,
והכוונה היא, הרחמים
שאינם מוגבלים ולמעלה
ממדת הרחמים שהיא
מדורה ושקולה –
והפירוש כאן הוא שיעורר
את המדה העליונה יותר
של רחמים, "רחמים
העליונים", על נשמתו
ונפשו האלקית, שנפלה
מאיגרא רמה – מגג גבוה,
כלומר ממדריגה עליונה ביותר, מ"איג"סוף" שהוא תניי תתים
ברוך-הוא – ומשם נפלה הנשמה לביא עמיקתא – לבור
עמוק. "איגרא" ומדריגה בכלל הן גבוהות, והנשמה באה לא
מ"איגרא" סתם, אלא מ"איגרא רמה", מדריגה גבוהה ביותר,
ונפלה לא בבור סתם, שהוא מדריגה תחתונה, אלא בבור עמוק,
הן היכלות הטומאה והסמ"א אחרא, – כמוסבר בפרק
הקודם, שעלידי חטאים ועוונות יורדת הנשמה בהיכלות
הטומאה וה"סמ"א אחרא", ועל האדם לעורר עליה את
הרחמים העליונים, ועל מקורה – של הנשמה, במקור התתים,
הוא שם הוי"ה ברוך-הוא; – כאמור לעיל, ששם הוי' הוא
מקור הנשמה, ועלידי ירדת הנשמה יורדת גם ההשפעה של
שם הוי' בגלות של קליפות ו"סמ"א אחרא", הרי שהרחמנות
היא גם על מקור הנשמה, הוא שם הוי', וכמו שכתוב: "וישב
אל הוי"ה וירחמהו", – "וירחמהו" הכוונה על שם "הוי",
כלומר שיעורר רחמים על שם הוי', פירוש – מה הכוונה לעורר
רחמים על שם הוי' – הרי זה: **לעורר רחמים על השפעת שם**
הוי"ה ברוך-הוא, שנשתלשלה וירדה תוך היכלות
הסמ"א אחרא הטמאים להחיותם, – להמשיך בהן חיות,
עלידי מעשה אנוש – החטאים, ותחבולותיו, ומחשבותיו
הרעות; – שכן, גם עלידי מחשבות רעות בלבד, ממשיכים
חיות ב"סמ"א אחרא", וכמו שכתוב: "מלך אסור ברהטים"
– הקב"ה, מלך העולם, קשור ברהטים, ברהיטי מוחא וכו',
פירוש כ"ק אדמו"ר שליט"א: "די קארעטעס – אפטיילונגען פון

1. משלי יב, יט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכב"ח"א ספיי"ג". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לקו"ת נשא כג, א. וש"נ".
4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הש"ס חגיגה ה, ב. וברש"י שבש"ס נשמטה התיבה גג – ואיתא ברש"י דע"י". 5. ישעיה נה, ז.
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שה"ש ז, ו. ועיין הצ"צ שם. וצ"ע". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הו"ס לתקו"ת ת"ר".

וְלִהְיוֹתָ חֲקִלָּה וְסִטְרָא־אֲחָרָא, אֲשֶׁר כָּל חַיּוּתָהּ הִיא רַק
בְּחִינַת גְּסוּת וְהִנָּכְתָּהּ, — וּמִמִּילָא, כְּשֶׁמִּכְנִיעִים וְשׁוֹבְרִים אוֹתָהּ,
נִטְלִים מִמֶּנָּה אֶת חַיּוּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:¹¹ "אִם תִּגְבִּיהַּ כְּנֶשֶׁר
וְגו'", וְלֹכֵן — וְהִבְטָחוֹשׁ וְהִתְכַּנְּעָה עַד עֶפְרַיִם מִמֶּשׁ — זוֹהִי
מִיתָתָהּ וּבְטוּלָהּ. — שֶׁל

הַקְלִיפָה וְהַ"סִטְרָא"
אֲחָרָא. וְהִינוּ, — עַל־יְדֵי
מִה שׁוֹבְרִים וּמִכְנִיעִים אֶת
הַקְלִיפָה וְהַ"סִטְרָא"
אֲחָרָא? עַל־יְדֵי —

שֶׁהָאִדָּם פּוֹעֵל בְּקֶרֶב עֲצָמוֹ
לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְבָּח,¹²
וְלִחַיּוּת "נִבְזָה בְּעֵינָיו
נִמָּאס" וְכו', — שֶׁכֵּן כִּפִּי
שֶׁהוֹסֵב בְּפֶרֶק כ"ט בַּחֲלָק

הָרִאשׁוֹן, עֵיקַר הָאִדָּם, גַּם
בְּבִינּוּנִי, וּבִפְרָט בָּאִדָּם
הַחוּטָא — הוּא נִפְשׁוֹ
הַבְּהִמִית, וְעַל־יְדֵי שֶׁהוּא

נִשְׁבֵּר, נִשְׁבֵּרֶת הָרִי גַם
נִפְשׁוֹ הַבְּהִמִית (הַבָּאָה
מִקְלִיפָה), הָרִי שֶׁעַל־יְדֵי
זֶה הוּא שׁוֹבֵר וּמִכְנִיעַ אֶת

הַקְלִיפָה וְהַ"סִטְרָא־אֲחָרָא".
וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֶהֶר
הַקְדוּשָׁה¹³ עַל פְּסוּקִים:¹⁴
"וְזָבַח אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁפָּרָה, לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְבָּח וְכו'", — מִהוּ

הַזֹּבֵחַ לִשְׁם אֱלֹקִים? — כֹּאשֶׁר יֵשׁ "רוּחַ נִשְׁבֵּרָה", נִשְׁבֵּרֶת רוּחַ
הַסִטְרָא־אֲחָרָא, וְעַל־יְדֵי מִה נִשְׁבֵּרֶת רוּחַ זוֹ? — עַל־יְדֵי "לֵב
נִשְׁבֵּר", עַל־יְדֵי־זֶה שֵׁשׁ לֵאדָם לֵב נִשְׁבֵּר, כִּפִּי שֶׁהוּא מִפְרֵשׁ מִיד
לֵהֲלֹךְ, כִּי כָּל קֶרֶבֶן מִן הַבְּהִמָּה — הוּא לִשְׁם הַ"רוּחַ", הִיא מִדַּת
הַרְחִמִים, — לֹכֵן תָּמִיד נֹזֵכַר בְּקִרְבָּנוֹת שֵׁם הוּי: "אִדָּם כִּי יִקְרִיב
מִכֶּם קֶרֶבֶן לַחַיּוּת", "רִיחַ נִיחּוּחַ לַחַיּוּת" וְכוּמָה, אֲכָל לִשְׁם
אֱלֹקִים, הִיא מִדַּת הַדִּין — אִין מִקְרִיבִין קֶרֶבֶן בְּהִמָּה, כִּי־אִם
— מִהוּ כֵּן הַ"זֹּבֵחַ" לִשְׁם אֱלֹקִים (הָעֵרַת כ"ק אֲדָמוֹרִי שְׁלִיט"א:
דְּכַתֵּב בְּכָן "זֹבַחֵי אֱלֹקִים"? לִשְׁפָר וְלִהְיוֹת רוּחַ הַטְּמָאָה
וְהַסִטְרָא־אֲחָרָא, וְזֶה הוּא "רוּחַ נִשְׁפָּרָה" — זֶהוּ "זֹבַחֵי אֱלֹקִים", זֹבֵחַ
לִשְׁם אֱלֹקִים. וְהַיֵּד נִשְׁפָּרָה רוּחַ הַ"סִטְרָא־אֲחָרָא"? בְּשֵׁה"לֵב
נִשְׁפָּר וְנִדְבָּח" וְכו'.¹⁴

1 מוֹחַ וּוּאָ עֵס לִיפֵן דִּי מַחֲשׁוֹבֹת (ע"ד רַהֲטִים שְׂרָצִים בִּם הַמִּים),
2 כְּלוּמֹר, בְּמַחֲשׁוֹבוֹת הַחֹלְפוֹת שֶׁל הַמוֹחַ, שֶׁגַם עַל־יְדֵי הַמַּחֲשָׁבוֹת
3 הַחֹלְפוֹת בְּמוֹחַ, אִם הֵן מַחֲשָׁבוֹת רַעוּת, הֵנָּה עַל־יְדֵי זֶה הַמֹּלֵךְ
4 אֲסוּר, זֶה מְבִיא גְלוּת לְהַשְׁפֵּעָה שֶׁמֶשֶׁם הוּי, הִיא בְּחִינַת גְּלוּת
5 הַשְּׂכִינָה, — שֶׁהַשְּׂכִינָה,

6 בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֲצִילוּת,
7 בָּאָה עַל־יְדֵי־זֶה בְּגִלּוּת,
8 בְּנִדְבָּח לְעֵיל. — בְּפֶרֶק
9 הַקּוּדָם⁸. וְזֶמֶן הַמִּסְגָּל לָזֶה
10 — שִׁיבּוֹל הָאִדָּם לְהַרְגִּישׁ
11 בְּרַחֲמָנוֹת שֶׁל נִשְׁמָתוֹ
12 וְעַל מִקְוֶה, וְלַעֲוֹר
13 רַחֲמִים הַעֲלִינוּסִים, הַזֶּמֶן
14 הַמִּסְגָּל לְכַךְ, הוּא
15 בְּתִקְוֹן הַצֹּט, כְּמוֹ
16 שֶׁכָּתוּב בְּ"פִסְדוֹר" בְּהַעֲרָה,⁹

17 עֵינֵי שֵׁם בְּאִרְיָכוֹת. וְזֶהוּ
18 שֶׁכָּתוּב שָׁם: — בְּתִקְוֹן
19 חֲצוֹת "נִפְלָה עֲמָרָה
20 רִאשֹׁנוֹ, אוֹיֵן נָא לָנוּ כִּי
21 הַטְּמָאָה". — שֶׁעַל־יְדֵי
22 הַחֲטָאִים, נּוֹפֶלֶת
23 הַ"עֲטָרָה", מִקּוֹר הַנִּשְׁמָה.¹⁰

24 וְלִכֵּן נִקְרָא הַקְדוּשָׁה
25 בְּרוּךְ־הוּא "מִלְךְ עֲלֹיב"¹¹
26 בְּ"פִרְקֵי הִיכָלוֹת", כְּמוֹ
27 שֶׁכָּתַב הַרְמ"ק וְכו', — רַבִּי מִשֶּׁה קוֹרְדוֹבִירוֹ זָכְרוֹנוֹ לְבִרְכָּה. כִּי
28 אִין לָךְ עֲלֵבּוֹן גְּדוֹל מְזִה¹⁰. — מִגְלוּת הַשְּׂכִינָה בְּהִיכָלוֹת
29 הַטְּמָאָה וְהַ"סִטְרָא־אֲחָרָא". וּבְפֶרֶט כֹּאֲשֶׁר יִתְבַּרְּרֵן הַמִּשְׁכָּל
30 בְּגִדְלַת אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין — מַחִיָּה כָּל
31 הָעוֹלָמוֹת בְּחַיּוֹת פְּנִימִית מוֹתָאמַת לְנִבְרָא. וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, —

32 מִקִּיף כָּל הָעוֹלָמוֹת, מַחִיָּה אוֹתָם בְּחַיּוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מִזֶּה, חַיּוֹת זוֹ
33 הִיא רַק בְּבִינָה שֶׁל "מִקִּיף" עַל הָעוֹלָמוֹת, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי
34 שְׁעוֹר שֶׁכָּלוּ וְהִנָּכְתּוּ — יִתְעַמֵּק בְּגִדְלוֹת "אִין־סוֹף" בְּרוּךְ־הוּא,
35 וְתִמְרָמֵר עַל זֶה מֵאֵד מֵאֵד: — שֶׁכֵּן, בְּהִבְיָנוּ גְדֻלּוֹתוֹ שֶׁל הַקֵּבֶה,¹²
36 רַק אִזּוּ יִרְגִּישׁ אֶת הַרַחֲמָנוֹת הַגְּדוּלָּה שֶׁל נִשְׁמָתוֹ וְעַל מִקְוֶה,
37 וּמֵיחֵד הַ"מֶלֶךְ" שֶׁנִּמְצָא בְּגִלּוֹת וּמִבְיִישׁ — הָרִי זֶה מִשְׁפִּיעַ עָלָיו
38 מִרִירוֹת גְּדוּלָּה. זֶה הָרִאשׁוֹן מִשְׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁהֵם "דֶּרֶךְ הָאִמַּת
39 וְהִשְׁר" לְתִשְׁבּוּבָה תַתָּא. וְהַשְּׂנִי, — הַדְּבָר הַשְּׁנִי, הוּא: לְבִשְׁשׁ

8. הָעֵרַת כ"ק אֲדָמוֹרִי שְׁלִיט"א: "וְיֵשׁ לַעֲיִין בְּכ"ז בַּח"א פִּמ"ה (וּבַהֲגָהוֹת לִשְׁם — לְהַצ"צ אִיכָּה ע' 22 [אוֹהֶ"ת נ"ך ח"ב ע' א' נג])
בַּהֲשִׁינוּיִם וְכו'". 9. הָעֵרַת כ"ק אֲדָמוֹרִי שְׁלִיט"א: "פִּי"ח". 10. הָעֵרַת כ"ק אֲדָמוֹרִי שְׁלִיט"א: "נִקְרָא כו' גְּדוֹל מִזֶּה (ר"ח ש' הִירָאָה
ספ"י — בִּשְׁם "מִוְרִי" הֵינּוּ הַרְמ"ק — הוֹבָא בְּשִׁל"ה ש' הָאוֹתִיוֹת מַע' הֵלֶל, וּבִס' מִשְׁנַת חֲכָמִים לר"מ חֲגַזִּי ס' קעג)". 11. יִרְמִיָּה מַט',
טז. עוֹבְדִיָּה א, ד. 12. הָעֵרַת כ"ק אֲדָמוֹרִי שְׁלִיט"א: "וִיקְרָא ה, א". 13. תְּהִלִּים נא, יט. 14. הָעֵרַת כ"ק אֲדָמוֹרִי שְׁלִיט"א: "ג"כ —
מִהֻבּוֹן מִזֶּה"ק".

יום חמישי כ"א תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צו, והאיך נשבר הלב... עד עמ' 194, כנודע).

אגרת התשובה

והאיך נשבר הלב ונדכה. הנה מעט

מועיר הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות הרבה כדוד המלך כמאמר רז"ל ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר הכנעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה וסמ"א הוא להיות ממארי דחושבנא בעומק הדעת להעמיק דעתו וכינתו שעה אחת בכל יום או לילה לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרס] לעקור נשמתו ונפשו האלקי מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה והמות הן היכלות הסמ"א ונעשית בבחי' מרכבה אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר שחייהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים אותם במחשבות זרות בעודם ברשעם ואינם חפצים

1 והאיך נשבר הלב ונדכה? הנה, מעט מועיר הוא על ידי
2 סגופים ותעניות, בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות
3 הרבה כדוד המלך, – שצם הרבה, ועל ידי זה הסיר לגמרי
4 את נפשו הבהמית שמצד הקליפה, כמאמר רבותינו זכרונם
5 לברכה¹⁵ על פסוק¹⁶:
6 "ולבי חלל בקרבי" –
7 שהרגו בתענית – שהרג
8 את היצר הרע בתענית,
9 ואילו אנו, שאין בכוחנו
10 לצום הרבה, רק מעט
11 מועיר בא על ידי תעניות
12 וסיגופים. אך עקר
13 הכנעת הלב, להיות
14 נשבר ונדכה והעברת
15 רוח הטומאה וסמ"א –
16 אחרא, הוא להיות
17 מ"מארי דחושבנא¹⁸
18 בעמק הדעת, – לעשות
19 חשבון צדק, כפי שעושה
20 בעל החשבון, הבעל
21 הבית' עצמו, שנוגע לו
22 החשבון ביותר, להעמיק
23 דעתו וכינתו שעה
24 אחת¹⁷ בכל יום או
25 לילה לפני תיקון חצות,¹⁸ בתשובה כנודע).

26 להתבונן במה שפעל
27 ועשה בחטאיו בחינת גלות השכינה, כנזכר לעיל, –
28 שעל ידי חטאים גורמים לגלות השכינה, וגם [גרס] לעקר
29 נשמתו ונפשו האלקית מחיי החיים ברוך הוא, – מהקב"ה
30 שהוא חי החיים, והורידה למקום הטומאה והמות, הן
31 היכלות הסמ"א אחרא, ונעשית – הנשמה, בכחינת מרכבה
32 אליהם – כמו שמרכבה בטלה לרוכב המנהיג אותה, כך בטלה
33 נשמתו לטומאה ולקליפות מדן היא מושכת את חיותה, לקבל
34 מהם שפע וחיות להשפיע לגופו, כנזכר לעיל. – שהשפע
35 והחיות לגוף החוטא, באים מ'קליפה' ו'סטרא אחרא'. וכשהוא
36 מתבונן ומתעמק בכל זה, נוצרת בו הכנעת הלב ולב נשבר,

37 שכפי שנאמר לעיל זהו הזבח¹⁸ לשם אלקים. וזהו שאמרו
38 רבותינו זכרונם לברכה¹⁹: "רשעים בחייהם קרויים מתים",
39 כלומר – "בחייהם", הכוונה בתוך החיות שלהם, שהחיות
40 עצמה היא ענין של מיתה, שחייהם נמשכים ממקום המות
41 והטומאה, – מהיכלות
42 ה"סטרא אחרא", ענין של
43 טומאה ומות, היפך החיות
44 של קדושה. (וכן מה
45 שכתוב²⁰: "לא המתים
46 יהללו גו", אינו כ"לעג
47 לרש" חסד ושלום²¹, – אין
48 הכוונה למתים ממש,
49 שכן, כשאומרים על מתים
50 ממש שאין הם יכולים
51 להלל את ה', יש בכך
52 משום לעג להם, אלא
53 הכוונה על הרשעים
54 שבחייהם קרויים מתים,
55 – ועליהם אומרים, שאין
56 הם יכולים להלל את ה',
57 שמבלבלים אותם
58 במחשבות זרות בעודם
59 ברשעם, ואינם חפצים
60 בתשובה, כנודע). –
61 שגם בשעה שהרשע רוצה
62 להלל את ה', מבלבלים
63 אותו במחשבות זרות, שהחילול לא יהא כדבעי, ומשום כך
64 אומרים עליהם "לא המתים יהללו גו". הנה כל האמור, צריך
65 להביא אותו להיות "לב נשבר", כשהוא מתבונן שהוא כרת את
66 נשמתו ונפשו האלקית, מחיי החיים ברוך הוא, והוריד אותה
67 למקום מיתה וטומאה – זאת במי שעבר על איסור שיש בו כרת
68 ומיתה בידי שמים, שכפי שהוסבר לעיל, נכרתת על ידי זה
69 הנפש משרשה. להלן, מוסיף רבנו הזקן, שגם מי שלא עבר על
70 איסור שיש בו כרת או מיתה בידי שמים – יכול גם הוא למצוא
71 את עצמו, שכרת את נפשו האלקית מחיי החיים, בדוגמא כפי
72 שהדבר הוא בכרת או במיתה בידי שמים:

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ירושלמי ברכות בסופה. ונזכר גם בח"א פ"א". 16. תהלים קט, כב. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שבדוחק י"ל שהכוונה שעה אחת וע"ד השהי' קודם התפלה". 18. על מה שרבונו הזקן משתמש כאן במלה "זבח" (ולא "קרבן") מעיר הרבי שליט"א: "ראה בזה"ק שם – קרבן אלקים לא כתיב". 19. ברכות יח, ב. 20. תהלים קטו, יז. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאיסור גמור הוא ועד כ"כ שאחז"ל לא יהלך כו' (ברכות יח, א)".

יום שישי כ"ב תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צח, כולן.

אגרת התשובה

ואף מי שלא עבר על עון כרת וגם

לא על עון מיתה בידי שמים שהוא הוצאת ז"ל וכה"ג

אלא שאר עבירות קלות. אעפ"כ מאחר שהן פוגמים

בנשמה ונפש האלקית וכמשל פגומת ופסיקת חבלים

דקים כנ"ל. הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם

כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה. ואפי' בכפילת

חטא אחד פעמים רבות מאד. כמו שהמשיל הנביא

החטאים לענן המאפיל אור השמש כמ"ש מחיתי כעב

פשעך הם עבירות חמורות [המבדילים] בין פגומת

השפעת שם הוי' ב"ה לנפש האלקית. כהבדלת ענן

עב וחשוך המבדיל בין השמש לארץ ולדרים עליה

עד"מ. וכענן חמאתך הן עבירות קלות שאדם דש

בעקביו המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש עד"מ.

והנה כמו שבמשל הזה אם משים אדם נגד אור

השמש בחלון מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד הן

מאפילות כמו מחיצה אחת עבה ויותר. וככה ממש

הוא בנמשל בכל עונות שאדם דש בעקביו ומכ"ש

המפורסמות מדברי רז"ל שהן ממש כע"ז וג"ע וש"ד.

כמו העלמת עין מן הצדקה כמ"ש השומר לך פן יהי'

דבר עם לבבך בליעל כו' ובליעל היא עע"א וכו'.

והמספר בגנות חבירו היא לה"ר השקולה כע"ז וג"ע

וש"ד וכל הכועס כאלו עע"ז וכן מי שיש בו גסות

הרוח. וכהנה רבות בגמרא. ות"ת כנגד כולן כמארו"ל

ויתר הקב"ה על ע"ז וכו'. ולכן סידרו בק"ש שעל

1 ואף מי שלא עבר על עון כרת, וגם לא על עון מיתה בידי

2 שמים שהוא הוצאת זרע לבטלה וכהאי גוונא, – וכדומה,

3 אלא – עבר על שאר עבירות קלות, אף על פ"כ מאחר

4 שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית, וכמשל פגומת

5 ופסיקת חבלים דקים,

6 בנזק ליעל – בפרק ה',

7 ש"חבל ההמשכה" של

8 הנשמה, הוא כמו חבל

9 השזור מתרי"ג (613)

10 תפילות, ובשעה שהוא

11 עובר על אחת מתרי"ג

12 המצוות, הרי זה כניתוק

13 תפילה אחת מהחבל, הרי

14 ברבוי החטאים יכול

15 להיות פגם כמו בלאו

16 אחד שיש בו כרת או

17 מיתה, ואפלו בכפילת

18 חטא אחד פעמים רבות

19 מאד²², כמו שהמשיל

20 הנביא החטאים לענן

21 המאפיל – על, אור

22 השמש, כמו שכתוב²³:

23 "מחיתי כעב פשעך" –

24 הם עבירות חמורות,

25 [המבדילים] בין פגומת

26 השפעת שם הוי' הן

27 לנפש הרוח הוא

28 האלקית, כהבדלת ענן

29 עב וחשוך, המבדיל בין

30 השמש לארץ ולדרים

31 עליה²⁴ על-דרך משל; –

32 ומה שכתוב: "וכענן

33 חמאתך" – כענן קל, מחיתי, חטאתיך, – הן עבירות קלות

34 שאדם דש בעקביו, המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש

35 על-דרך משל. והנה, כמו שבמשל הזה, – מכיון אור

36 השמש, אם משים אדם נגד אור השמש בחלון מחיצות

37 קלות וקלושות לרב מאד, – מחיצות רבות דקות, הן

38 מאפילות – על אור השמש, כמו מחיצה אחת עבה, ויותר

39 – מכך, וככה ממש הוא בנמשל – בעבירות המשולות לעננים

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הרא"ה ע"ז מר"ן (לפס"ד – בשו"ע או"ח סשכ"ח סט"ז – דאדה"ז) דאיסור מה"ת פחות מכשיעור אבל כמה פעמים – חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמר", אלא גם "ויותר" כדלקמן). 23. ישעיה מד, כב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כבנמשל – ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי'). 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כתובות סח, א". 26. ראה טו, ט. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"כ הוא ע"פ גמרא שם וסנה' קיא, ב". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ערכין טו, ב". 29. זח"ב קפב, ב. רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג. 30. ראה סוטה ה, א. 31. פתיחתא לאיכה רבה אות ב' (בתחלתה). ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

23 – המבטל מצות תפלה, פוגם בַּאֲוֹת הָא – אחרונה של שם
24 הוי', וְכוּ'. – הרי, גם אם לא עבר על שום עבירות חמורות שיש
25 בהן מיתת בית-דין, ישנן גם עבירות אחרות שעל-פי "קבלה"
26 פוגמות בנפש באותה מדה של העבירות החמורות שיש בהן
27 מיתת בית-דין. ולכן על

אגרת התשובה

28 האדם לקבל על עצמו
29 בקריאת שמע, ארבע
30 מיתות בית-דין, כדי לתקן
31 את הפגם שפגם בנפשו.
32 וּמִזֶּה יָבוֹל הַמְשָׁכִיל
33 לְלַמֵּד – בקשר לַשָּׂאָר
34 עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, – הערת
35 כ"ק אדמו"ר שליט"א:
36 "לאיזה אות שייכים –
37 ובמילא לאיזה מד' מיתות

38 ב"ד" – ובטול תִּזְכָּה כְּנֶגֶד כָּלָן – הנה מכל זה יכול האדם
39 להגיע ל"לב נשבר", בהתבוננותו בדעתו בפגם שפגם גם על-ידי
40 חטאים אחרים (ולא רק על-ידי חטא שיש בו כרת ומיתה בידי
41 שמים). זהו הדבר השני המביא ל"תשובה תאדה" – ה"לב
42 נשבר" שיש לו, השובר ומסיר את "רוח הטומאה" וה"סטרא"
43 אחרא, וממילא אפשר לו אז לחזור בתשובה ב"אמת", בחרטה
44 על העבר וקבלה טובה על להבא.

1 העבירות הללו – למרות שהן אינן עבירות שיש בהן כרת או
2 מיתה בידי שמים, אף-על-פי-כן הן מנתקות את הנפש האלקית
3 ממקורה בחיי החיים ברוך-הוא. וְלִכֵּן כִּדְרֵי בְּקִרְיַת שְׁמַע
4 שְׁעַל הַמְּטָה³², לְקַבֵּל עָלָיו אֶרְבַּע מִיתוֹת בֵּית-דִין וְכוּ'. –
5 סקילה, שריפה, הרג וחנק,
6 וזאת גם על מי שלא עבר

7 אף פעם על עבירות
8 שעונשן מיתת בית-דין, כי
9 ישנן הרבה עבירות
10 הפוגמות בנפש כמו
11 העבירות שיש בהן עונש
12 מיתת בית-דין; מִלְכָּד
13 שְׁעַל-פִּי הַסּוֹד, – על-פי
14 ה"קבלה", כָּל הַפּוֹגֵם
15 בַּאֲוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם

16 הַוְיָ"ה – בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב סְקִילָה, וְהַפּוֹגֵם בַּאֲוֹת הָא –
17 הראשונה של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב שְׂרָפָה, – והפוגם וּבַאֲוֹת
18 וַי"ו – של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב הָרֵג, – והפוגם וּבַאֲוֹת
19 הָא"י³³ אַחֲרֹנָה – של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב חֲנֻק; וְהַמְּכַבֵּל
20 בְּקִרְיַת שְׁמַע – פּוֹגֵם בַּאֲוֹת יו"ד, וְתַפְלִין – המבטל מצות
21 תפילין, פוגם בַּאֲוֹת הָא, – הראשונה של שם הוי', וְצִיצִית –
22 המבטל מצות ציצית, פוגם בַּאֲוֹת וַי"ו, – של שם הוי', וְתַפְלָה

יום שבת קודש כ"ג תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צח, פרק ח והנה אחרי... עד עמ' צח, מלפפתו וכו'.

63 המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון
64 הנפש שלפני תיקון חצות או לפני קריאת שמע שעל המטה,
65 יכול האדם לבקש באמת בקשה זו. כִּי אֵין תִּקְבַּע בְּלִבּוֹ בַּאֲמַת
66 גְּדֹל הַרְחֻמָּנוּת עַל בְּחִינַת אֱלֻקוֹת שֶׁנִּפְשׁוֹ וְשִׁלְמַעְלָה, –
67 במקור נשמתו, כְּנֻזָּךְ
68 לְעִיל. – בפרק ז' –

אגרת התשובה

69 **פרק ח והנה אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל יוכל**⁹ להרחמנות היא גם על
70 לבקש באמת מעומקא דלכא כרוב
71 נפשו האלקית וגם על
72 מקור נשמתו למעלה.
73 וְכוּ' יְעוֹרֵר רַחֲמִים
74 כְּנָ"ל. ובוה יעורר רחמים העליונים מִי"ג מִדֵּה"ר
75 הַנְּמַשְׁכוֹת מִרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן ב"ה הנרמו בקוצו של יו"ד
76 הַרְחֻמִּים, הַנְּמַשְׁכוֹת
77 מִרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן מִדֵּה"ר
78 הַנְּמַשְׁכוֹת מִרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן מִדֵּה"ר
79 הַנְּמַשְׁכוֹת מִרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן מִדֵּה"ר
80 הַנְּמַשְׁכוֹת מִרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן מִדֵּה"ר

45 **פָּרָק ח** בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים המהווים
46 הדרך האמיתית והישרה להגיע ל"תשובה תאדה": – ההתבוננות
47 ברחמנות הגדולה שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו) – וחשבון הנפש
48 והתעמקותו בענין גלות השכינה, שהוא גרם על-ידי חטאיו; חשבון נפש

49 זה, מביא את האדם להיות
50 בעל "לב נשבר", שיש לו לב
51 שבור, ובכך הוא שובר את
52 רוח ה"סטרא-אחרא".
53 וְהֵנָּה, אַחֲרֵי הַעֲמַקָּת
54 הַדַּעַת כָּכָל הַנּוּזָר לְעִיל,
55 – ברחמנות הגדולה שעל
56 נפשו האלקית ועל
57 מקורה, ובמה שגרם על-
58 ידי חטאיו יוכל לִבְקֹשׁ
59 בַּאֲמַת מַעֲמָא דְלִבָּא –
60 מעומק הלב, את הבקשה שבפסוק: "בְּרַב רַחֲמִיךָ מַחָה פֶּשְׁעִי"
61 וְנִגְוִי¹, – זה הרי פסוק בפרק התהלים שאומרים בשעת "תיקון
62 חצות" וגם ב"קריאת שמע שעל המטה", שלפניהם הוא הזמן

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות לאגה"ת (שאינן ענינה ב' התפלות) – כי קשעה"מ ענינה גם חשבון הנפש ותשובה (ראה ג"כ ח"א ספ"ז)". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שמביא כאן – ובכ' הפעמים – הוי' שבמילואו בגימ' נד. [בסידורו – מובא בלא מילוי]. 1. תהלים נא, ג.

20 תשוב ה"א תתאה למקומה, להתייחד ביה"ו, ודי למבין). —
 21 זוהי משמעות המלה "תשובה" — "תשוב ה" — שהה"א האחרונה
 22 של שם הוי' שבה לשלוש האותיות הקודמות לה בשם הוי'
 23 להיות מאוחדת אתן. וכן ממש — נעשה למטה בנפש האלקית
 24 שבאדם, שוב אין
 25 "עונותיכם מבדילים", —
 26 בין הנפש לבין אלקות,
 27 וכמו שכתוב: — לגבי י"ג
 28 מדות הרחמים: "ונקה" —
 29 מפרשים חכמינו ז"ל³ —
 30 "מנקה הוא לשכים",
 31 לרחץ ולנקות נפשם
 32 מלבושים הצואים, הם
 33 החיצונים — הקליפות
 34 המקיפות את האדם על-
 35 ידי חטאים ועוונות, כמו שכתוב בנמרא: "מלפפתו וכו'". —
 36 העבירה מלפפת ומקיפה את האדם ונעשית לבוש לאדם החוטא
 37 — והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה את האדם כמו לבוש
 38 — והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים אלה.

אגרת התשובה

ובכ"ש נושא עון ופשע ונקה. ושוב אין יניקה
 להחיצונים והסמ"א מהשפעת ה"א תתאה כנ"ל (ובזה
 תשוב ה"א תתאה למקומה להתייחד ביה"ו וד"ל).
 וכן ממש למטה בנפש האלקית שבאדם שוב אין
 עונותיכם מבדילים וכמ"ש ונקה מנקה הוא לשכים
 לרחץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים הם החיצונים
 כמ"ש בגמ' מלפפתו וכו'.

1 נפסקת ההשפעה משם הוי', שממנה באה חיות ליהודי, ונמשך
 2 ממנה חיות ל'קליפה' ו"סמ"א אחרא". אך בשעה שהוא ממשך
 3 רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים, שהן באות מהרצון
 4 העליון שלמעלה משם הוי' — בא על-ידיה התיקון באותיות
 5 של שם הוי' ובהשפעת
 6 שם הוי' על נשמתו, כפי
 7 שרבנו הזקן מפרט מיד:
 8 וְלִבְּנֵי — מפני שהן באות
 9 מדרגה זו, ה"ג מדות
 10 הַרְחָמִים מְנַקִּים כָּל
 11 הַפְּגָמִים, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב:
 12 — לגבי י"ג מדות הרחמים:
 13 "נִשְׂאָ עֵזֶן וּפִשַׁע וְנִקָּה",
 14 וְשׁוּב אֵין יְנִיקָה
 15 לְהַחֲצוֹנִים — לקליפות,
 16 וְהַסְמ"א אַחֲרָא מְהַשְׁפֵּעַת ה"א תתאה, כְּנֻבֵּר לְעִיל —
 17 שעל-ידי החטאים והעוונות, יש להן יניקה מה' תתאה של שם
 18 הוי'. אך כאשר נמשך מ"ג מדות הרחמים — מנקה הדבר את
 19 העוונות והפשעים ואין להן יותר יניקה מה' תתאה. (וְכֻזָּה)

2. שלח יד, יח. 3. יומא פר, א. 4. סוטה ג, ב.

המשך ביאור למס' יומא ליום חמישי עמ' א

17 הכפורים, חד פסוק נאמר לאזהרה דיממא, וחד נאמר לאזהרה
 18 דליליא — ליל יום הכפורים, וחד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא.
 19 ואילו חד — הפסוק החמישי לאפניו — לייתור, ולמנמר ממנו בגזירה
 20 שוה לאו בעינוי ממלאכה, בין עינוי דיממא ובין דליליא.
 21 מקור אחר לאזהרת עינוי ביום הכפורים: דבי דבי ושמעאל תנא
 22 שאזהרה בעינוי נלמד בגזירה שוה, נאמר כאן ביום הכפורים
 23 'עינוי', ונאמר להלן בנערה המאורסה 'עינוי' על דבר אשר ענה את
 24 אשת רעהו' (דברים כב כד), מה להלן לא ענש סקילה אלא אם כן
 25 הוזהיר, אף כאן לא ענש אלא אם כן הוזהיר.
 26 מקור אחר לאזהרת עינוי: רב אחא בר יעקב אמר, וליף אזהרה
 27 בעינוי בגזירה שוה שבת שבתין שנאמר ביום הכפורים (ויקרא טו
 28 לא), מ'שבת שבתין' האמור בשבת בראשית (שמות לא טו). מה להלן
 29 בשבת בראשית, לא ענש על המלאכה אלא אם כן הוזהיר תחילה,
 30 אף כאן ביום הכפורים לא ענש על עינוי אלא אם כן הוזהיר.
 31 רב פאפא אמר, אין צריך גזירה שוה לענין זה,

1 היום, ענש עליה כרת, עינוי החמור, שלא הותר מכללו, לא כל שכן
 2 שענוש כרת. ולמה נאמר עונש בעינוי, על כרחך מופנה הוא, כדי
 3 להקיש ולדון ממנה בגזירה שוה. נאמר עונש בעינוי ונאמר עונש
 4 במלאכה, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר.
 5 מקשה הגמרא: איכא למיפרך גם קל וחומר זה, מה למלאכה שהיא
 6 חמורה, שכן נזהרת בשבתות וימים טובים, תאמר בעינוי הקל שאינו
 7 נזהר בשבתות וימים טובים. וכיון שבכל אחד יש קולא שאין
 8 בחבירה, צריכה התורה לכתוב את שניהם, ואינם מופנים.
 9 מתרצת הגמרא: אמר רבינא, האי תנא, מגזירה שוה ד'עצם' 'עצם'
 10 נמר אזהרה בעינוי. בעונש עינוי נאמר (ויקרא כג כט) 'בַּעֲצָם הַיּוֹם
 11 הַזֶּה', וכן גם בעונש מלאכה (שם כג ל). לפיכך, כשם שבמלאכה
 12 הזהיר, אף בעינוי כן. ומוסיפה הגמרא: מוכרח שתיבת 'בעצם'
 13 מופנה היא. דאי לא מופנה, איכא למיפרך על גזירה שוה זו
 14 בַּפְּרָכִינָן לעיל, שמלאכה חמורה לפי שנוהגת בשבתות וימים
 15 טובים, ואין ללמוד ממנה על עינוי. מבארת הגמרא: לאי — אכן,
 16 אפניו מופנה היא. שהרי תמשה קראי בתיבי כאיסור מלאכה ביום

יום ראשון	יום שלישי	יז תמוז	ה'תש"ג
	תענית. סליחות. אבינו מלכנו. שיעורים. חומש: פנחס, שלישי עם פירש"י. תהלים: פג"ז. תניא: אכן מספר . . . לא תמנו. חלוק [ההבדל שבין] לוחות הראשונות ולוחות האחרונות: בלחות עצמן - הראשונות מעשה אלקים, השניות פסל לך. המכתב - חרות על הלחות, שכדרשת רז"ל עירובין (נד, א) הוא רק בלחות הראשונות. במצלת בני ישראל - בלחות הראשונות צדיקים, כשעמדו על הר סיני פסקה זהמתן, בשניות בעלי תשובה. במצלת משה - במתן תורה נתן למשה אלה אורות במתנה, ובחטא העגל נטלו ממנו ולא חזרו בלוחות שניות (רק בשבת נותנים לו, כדאיתא [כמו שכתוב] ב'פרי עץ חיים'). מצלת לוחות השניות שנתן גם כן הלכות מדרש אגדות כו', כפלים לתושיה כדאיתא [כמו שנמצא] בשמ"ר מ"ו [במדרש שמות רבה תחלת פרשה מו], וקירון עור פני משה.		

יום שני	יום רביעי	יח תמוז	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: פנחס, רביעי עם פירש"י. תהלים: פח"ט. תניא: פרק ד. ואולם . . . בנעימים. דער אלטער רבי האט געזאגט אויף ר' משה ווילענקער: משה האט מוחין דגדלות, און אין די צען יאר וואס ער האט געהארעוועט, האט ער אויסגעהארעוועט מוחין רחבים. דריי יאר האט ר' משה ווילענקער זיך מכין געווען צו יחידות באם אלטען רבין, און נאכדעם איז ער געבליבען זיבען יאר אין ליאזנא אויף בריינגען די יחידות אין עבודה בפועל.		

אדמו"ר הזקן התבטא על ר' משה ווילענקער: למשה יש מוחין דגדלות, ובעשר השנים שהתיגע הוא יגע [=השיג] מוחין רחבים.

שלוש שנים הכין ר' משה ווילענקער את עצמו ליחידות אצל אדמו"ר הזקן, ואחר כך נשאר שבע שנים בליאזנא כדי לישם את היחידות בעבודה בפעל.

יום שלישי	יום חמישי	יט תמוז	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: פנחס, חמישי עם פירש"י. תהלים: צ"ז. תניא: אך הענין . . . צד החי' וכו'. מהנהגות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כשנסע מביתו, אף שנשאר במקום אחד כמה חדשים, היה אומר בכל יום אחר התפלה תפלת הדרך - בלא שם ומלכות.		

יום רביעי	יום שישי	כ תמוז	ה'תש"ג
	שיעורים. חומש: פנחס, ששי עם פירש"י. תהלים: צז"ד. תניא: ככה ממש . . . צד האותיות. שלשה מיני התבוננות הם: א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. ב) שקודם התפלה, ענינה		

הרגש חיזת הענין שלמד ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליכות סולם ההרגשה ורק בחסדי השי"ת עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען – ג–טליכקייט בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ"ל.

ש'לש'ה מיני התבוננות הם: א) התבוננות למודית, אחר שמיכין הענין על בריו, הוא מתבונן בעמק הענין ההוא, עד שיהשכ'לימאיר אצלו. ב) שקדם התפלה, ענינה הרגש חיזת הענין שלמד, ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליכות סלם ההרגשה, ורק בחסדי ה' יתברך עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען [=קולטים] – אלקות בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ"ל.

יום חמישי	שבת	כא תמוז	ה'תש"ג
-----------	-----	---------	--------

שיעורים. חומש: פנחס, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: וביאור הענין . . . הוי' כו'.
אין מברכים שיהיונו בין המוצרים ואפלו בשבת.
פתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד מישראל, שבכל אחד ואחד מישראל תוכיות נקודת פנימית לכבו הוא מקדש לשבתו יתברך. והנה מקום המקדש, גם בזמן הגלות והשמום, קדוש הוא. וכדאיתא בשמות רבה פרק ב', "אמר רבי אחא, לעולם אין השכינה זזה מכתל המערבי". וכל ענין השמום הוא בהבנינים, וכן הוא גם במקדש הפרטי שבכל אחד ואחד מישראל, דהיסוד הוא שלם זך וטהור, וכמו שכתוב "אני ישנה ולבי ער", ואיתא [וישנו] במדרש רבה "אני ישנה מן המצות ולבי ער לגמילות חסדים, אני ישנה מן הצדקות ולבי ער לעשותן", דכל ענין השמום, רחמנא לצלן, שישנו בישראל, הוא רק בדגמת הבנינים שמחוץ להיסוד, אבל היסוד המקדש הפרטי הוא בקדשתו.

יום שישי	יום ראשון	כב תמוז	ה'תש"ג
----------	-----------	---------	--------

שיעורים. חומש: מטו"מ, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קור"ק.
תניא: פרק ה. והנה . . . כדלקמן.
אאמו"ר אמר: א חסידישער ווארט מאכט קלאר די קאפ און ריין די הארץ. א חסידישע הנהגה טובה מאכט ליכטיג אין שטוב. א חסידישער ניגון שטארקט די תקוה ובטחון בריינגט שמחה און שטעלט אוועק די הויז מיט דער הויז געזינד אין קרן אורה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: פתגם חסידי מביא לראש צלול ומנקה את הלב. הנהגה טובה חסידית עושה אור בפית. נגון חסידי מחזק את התקנה והבטחון, מביא שמחה ומעמיד את הפית ואת בני הפית בקרן אורה.

שבת קודש	יום שני	כג תמוז	ה'תש"ג
----------	---------	---------	--------

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שני עם פירש"י.
תהלים: קח"קב.
תניא: פרק ו. אמנם . . . צו ליי"ח.
כאשר מטות ומסעי נפרדות, קורין – במנחת שבת, ב', ה' – ללוי עד סוף כל המסעות.

הזכרת שם עבודה-זרה

יום ראשון י"ז תמוז ה'תשפ"א

ומכן נראה כי לדעת הרמב"ם האיסור אינו מחמת עצם הזכרת השם, אלא משום שמפיץ מכך תועלת והרי זה כמשתמש בעבודה-זרה.

ובכן יובן ענין נוסף:

הרמב"ם מזכיר כאן שני איסורים: א. לנדור בשם עבודה-זרה. ב. להזכיר את שמה אפילו בלא שבועה. ולגבי איסור נדר כתב שאסור אף "לגרום לאחרים שידרו ושיקיימו בשם עבודה-זרה", ומכן שלא הזכיר זאת גם בנוגע לאיסור ההזכרה, משמע שהזכרה אסורה רק כשמזכיר בעצמו ולא כשגורם שאחרים יזכירו, וזאת בניגוד לשיטת רש"י (ע"ז ו, א) שאסור לגרום אפילו לגוי להזכיר שם עבודה-זרה.

וטעם המחלוקת: לדעת רש"י האיסור נובע מהחובה לאבד את שמה וזכרה של עבודה-זרה, והזכרת שמה מבטאת את ההיפך. ולכן גם כאשר גורם לאחרים להזכיר, הרי זה עומד בסתירה לחיוב האיבוד.

אך הרמב"ם לשיטתו שהאיסור הוא משום שמשותמש בשם העבודה-זרה, וכאשר הגוי מזכיר אין כאן שימוש של הישראל ולכן אין עליו איסור לגרום לגוי להזכיר.

(מנחת חיים שמונת ס"ח)

הלכות עבודה-זרה פרק ה, הלכות י"א: הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְהַנִּשְׁבַּע בָּהּ - לֹאֵקֵת, שְׁנֵאמַר: "יֵשׁ אֱלֹהִים אַחֲרַי לֹא תִזְכְּרוּ... וְאִפְלוּ לְהִזְכִּיר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה שְׁלֹא דֶרֶךְ שְׁבוּעָה - אִסּוּר, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִזְכְּרוּ". לֹא יֵאמַר אָדָם לְחֵבְרוֹ: "שְׁמִי לִי בְּצַד עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית, וְכִיּוֹצֵא בָּהּ... וְאִסּוּר לְגַרֵם לְאַחֲרַי שִׁידְרוּ וְשִׁקְיִימוּ בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה.

לדעת הרא"ש (סנהדרין פרק ז, א) אסור להזכיר שם עבודה-זרה גם כאשר הדבר נעשה תוך כדי שיחה שלא לתועלת מיוחדת, ונקטו דוגמא "האומר לחברו שמור לי בצד עבודה-זרה פלונית" רק משום שכך הרגילות להזכירה, אך הזכרתה אסורה בכל אופן.

אך מדברי הרמב"ם נראה שהאיסור הוא דווקא כשמזכירה לצורך, שכן לאחר שכתב "אפילו להזכיר שם עבודת כוכבים שלא דרך שבועה אסור שנאמר לא תזכירו", הוסיף: "לא יאמר אדם לחברו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית". ולכאורה, מאחר שכבר כתב שאסור להזכיר את שמה, לשם מה הוסיף וכתב "לא יאמר אדם לחברו..."? אלא שבכך הוא מפרש כי האיסור נאמר דווקא כשמזכיר לתועלת מסוימת, אך לא בהזכרה סתם.

חומרת איסור עבודה-זרה

יום שני י"ח תמוז ה'תשפ"א

פרוטה. ב. אם בעתיד יהיה ניתן להפיק מהאפר הנאה בשווי פרוטה אכן יכול לקדש ב'נשרפין', ומה שאמרו שאין לקדש באיסורי הנאה הוא כאשר גם כשיהיו אפר לא יהיה בהם שוה פרוטה.

ועל התירוץ השני, הקשה הרשב"א מדברי התוספתא (קידושין ד, ז): "המקדש באשירה ופירותיה, בעיר הנידחת וביושביה... אינה מקודשת", נמצא ש"אף על פי שאלו מן הנשרפין ויש באפרן יותר משווה פרוטה – אינה מקודשת", היפך דברי התוספות שאם יש שווי פרוטה באפר של איסורי הנאה מקודשת?

וה'שער המלך' (חמץ ומצה ג, יא) מיישב: "הרי בעצי אשירה אף על פי שהן מן הנשרפין, הא קתני בברייתא דאפרן אסור, וכתבו התוס' בסוף תמורה דהאי טעמא משום דכתיב 'ולא ידבק'...". כלומר, באשירה ועיר הנידחת יש איסור מיוחד (הנלמד מהפסוק 'ולא ידבק') שגם האפר אסור בהנאה. ולכן, גם אם יש בו יותר משווה פרוטה אינה מקודשת.

הלכות עבודה-זרה פרק ז, הלכה י: עֲבוּדָה זָרָה אִי אֲשֶׁרָה שְׁנִשְׁרַפָּה, אִפְרָה אִסּוּר בְּהִנָּאָה.

וכתבו התוספות (תמורה לד, א ד"ה הנשרפין) שהלכה זו, שאשירה אסורה לעולם וגם אפרה אסור, מקורה מהכתוב (דברים יג, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". וכן דעת רש"י (חולין פט, א) לענין אפר עיר הנידחת שגם הוא אסור לעולם, והדבר נלמד מהפסוק 'ולא ידבק'.

והנה, שנינו (קידושין נו, ב): "המקדש בערלה, בכלאי הכרם, בשור הנסקל ובעגלה ערופה... אינה מקודשת". ופירש רש"י שאי אפשר לקדש בהם משום שאסורים בהנאה.

והקשו התוספות (פסחים כט, ב): מדוע אינה מקודשת והרי "כל הנשרפין – אפרם מותר" ואם כן אפשר לקדש גם באיסורי הנאה, שהרי לאחר השריפה יכול להשתמש באפרם ובהנאה זו הוא מקדש!

ותרצו: א. כיון שכעת אין בדברים אלו שוה פרוטה אינו יכול לקדש בהם גם אם בעתיד אולי כן יהיה בהם שוה

השכרת בית לגוי

יום שלישי י"ט תמוז ה'תשפ"א

יש שביארו על פי דברי ה'תוספתא' שהאיסור חל רק במקום שהגוי מכניס אליו עבודה-זרה בדרך קבע ולא לעיתים רחוקות, ו'העובדי כוכבים שבינינו אינם מכניסים לבתיהם עבודת כוכבים בקביעות אלא כשיש שם מת או שנוטה למות' ולכן מותר להשכיר להם בית (תוספות ע"ז שם ד"ה אף).

הלכות עבודה-זרה פרק י, הלכה ד: אֵף בְּמָקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְהִשְׁכִּיר, לֹא לְבֵית דִּרְה הַתִּירוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכָנִים לְתוֹכָהּ עֲבוּדָה זָרָה, וְנֵאמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ".

מקור הלכה זו הוא במשנה (ע"ז כא, א) ללא חולק, ולמרות זאת נהגו במשך הדורות להקל ולהשכיר בתים לגויים. והראשונים נתנו לכך כמה טעמים.

והרמ"א (י"ד סי' קנא ס"י) פסק כדעה הראשונה, ולפי זה יש להתיר כיום להשכיר דירה לנוצרים גם בארץ ישראל, מאחר ואינם נוהגים להכניס עבודה-זרה לבתיהם ולכל היותר פעם בשנה בזמן חגם מכניסים עץ אשוח, ובפרט שאין זה עבודה-זרה ממש (משנת יעקב).

אלא שעדיין יש להסתפק לדעת הרמב"ם שכתב (להלן ה"ו) כי בזמן שיד ישראל תקיפה אסור להניח עובדי כוכבים בינינו ואפילו לישיבת עראי, ואם כן כל-שכן שאסור להשכיר לו בית! אך מאידך יש לומר כי האיסור הוא דווקא על מי שגורם לו לשבת בינינו (או שיכול למנוע זאת ואינו מונע), אך אם הגוי כבר נמצא בארץ ישראל ממילא, שוב אין איסור על היחיד להשכיר לו בית (משנת יעקב).

ויש סוברים כי האיסור נוהג רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, כי מן התורה האיסור חל רק כאשר היהודי מכניס בעצמו עבודה-זרה אל תוך הבית, או כאשר הדבר נעשה לשימוש, אך כאשר השוכר הגוי מכניס לבית עבודה-זרה, אין הדבר אסור מן התורה אלא מדרבנן, ולא גזרו אלא בארץ ישראל שמצוה לשרש ולעקר עבודת כוכבים ממנה (ראה תוספות ורמב"ן ע"ז שם).

ויש שדייקו כן גם מלשון הרמב"ם "מפני שהוא מכניס לתוכה עבודת כוכבים, ונאמר ולא תביא תועבה אל ביתך", ולא כתב "ועובר על לא תביא תועבה" כדרכו, משום שאין בזה איסור מן התורה אלא חכמים אסרו זאת והסמיכו את האיסור על העיקרון שנאמר בפסוק (מראה הפנים, ירושלמי ע"ז א,

י"ג).

יום רביעי כ' תמוז ה'תשפ"א

איזהו חילול השם?

מלבד מיתה. וכך כתב בפירוש רבינו חננאל: "נמצאו עונשין של דברים הללו גדול מעונש כריתות ומיתות בית דין". אולם מדיק לשון הרמב"ם "במה דברים אמורים, בשלא חילל את השם בשענה שעבר" יש ללמוד כי 'חילול השם' האמור בברייתא מתייחס לעבירות שנמנו לעיל בברייתא, כאשר עשה אותן באופן של חילול השם. ולפי זה, שאלת הגמרא "היכי דמי חילול השם" ותשובות האמוראים אינן מתייחסות לדברי הברייתא אלא מדובר בסוג אחר של חילול השם, השייך לאדם גדול שאינו נוהג בדברים שהבריות ירגנו אחריו וסוג זה הרמב"ם אכן הזכיר במקום אחר (הל' יסודי התורה פ"ה ה"א).

ולפי זה יש לפרש את דברי חז"ל (אבות דרבי נתן ריש פל"ט) "חמישה אין להם סליחה... וכל שיש בידו חילול השם בעונו". והמפרשים נדחקו לבאר את הלשון "חילול השם בעונו" ובהגהות הגר"א כתב שיש למחוק מילה זו, אולם לשיטת הרמב"ם הלשון מובנת ואין צורך להגיה, כי מדובר בעבירה הנעשית באופן שיש בה חילול השם.

(זלשנות הרמב"ם עמ' נא)

הלכות תשובה פרק א, הלכה ד: בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁלָא חִלַּל אֶת הַשֵּׁם בְּעַת שְׁעָבְרָא, אֲבָל הַמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם - אֵיךְ עָלָּה שְׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְהִנִּיעַ יוֹם הַכְּפֻרָּה וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ וְכָאן עָלָיו יְסוּרִין, אֵינִי מְתַכַּפֵּר לוֹ בְּפָדָה נְמוּנָה עַד שְׁמִיּוֹת.

בברייתא (יומא פו, א) נימנו כמה 'חלוקי כפרה' שבהתאם לסוג העבירה משתנה אופן הכפרה - תשובה בלבד או גם יום הכפורים או אף ייסורים המכפרים. ובסיום הברייתא נאמר: "אבל מי שיש חילול השם בידו, אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת". ובהמשך לזה נאמר בגמרא "היכי דמי חילול השם"? והובאו לדוגמא אמירות שאמרו אמוראים על עצמם: "אמר רב, כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר" (וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל, רש"י). "רבי יוחנן אמר, כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין" (ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדתי הימני להבטל מתלמוד תורה. רש"י).

ומשמע כי ענייני הזהירות שאמרו האמוראים על עצמם באו כפירוש ל'חילול השם' שעל כך לא תועיל שום כפרה

יום חמישי כ"א תמוז ה'תשפ"א

האם שעבוד מצרים הוכרח להתממש?

ואין הקב"ה מושכו ולא גזר עליו לעשות כך", היינו שידיעת של הקב"ה לא מכריחה את בחירת האדם ולכן העובדה שה' גזר "ועבדים וענו אותם" לא מכריחה את ההתנהגות הרעה של המצרים, אלא הדבר נעשה בבחירתם המוחלטת ועל כך מגיע להם העונש.

וה'אור שמח' הקשה על כך: הרי אין לדמות את ענין ידיעתו יתברך כפי שנתבארה לעיל שאין הידיעה מכריחה את ההתנהגות בפועל, לנידון דין שההודעה "ועבדים וענו אותם" באה כגזירה ונאמרה במפורש לאברהם אבינו ו"ידיעת הנביאים מכרחת"!

ויש לבאר על פי דברי הרמב"ם לעיל (הל' יסוד' פ"ה ה"ד) כי "דברי הפורענות שהנביא אומר... אם לא עמדו דבריו אין

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ה: וְכָבֵד אֶמְרָנִי, שְׁאִין בְּחַ בְּאֶדָם לִידַע הַיָּדָע הַקָּדוֹשׁ בְּרִיךְ הוּא דְּבָרִים שְׁעִתִּידִין לְהִיטֵל.

יש להבין: מדוע הזכיר כאן הרמב"ם שנית את שכתב לעיל (סוף פרק ה) שאי אפשר להבין את ידיעתו של הקב"ה? ומבאר ה'לחם משנה' כי הדברים באים בהמשך לשאלה שעורר הרמב"ם כאן, כיצד ניתן להעניש את המצריים, אחר שהקב"ה כבר גזר וקבע "עבדים וענו אותם", ובנוסף לתירוץ שכתב בהלכה זו (שהגזירה לא הייתה על היחיד, אלא על הכלל), בא הרמב"ם לתרץ תירוץ נוסף, על פי מה שכתב לעיל ש"אין בנו כח לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הברואים והמעשים, אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם,

מכריחה שכן יתרחש בפועל והרי זה דומה לדברי הרמב"ם לעיל, שידיעתו יתברך לא מכריחה את התנהגות האדם (לקוטי שיחות כז עמ' 151 הע' 35. התועדויות תשד"מ עמ' 1705).

בזה הכחשה לנבואתו ואין אומרים הנה דבר ולא בא, שהקדוש ברוך הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה". וכיון שנבואה לרעה אינה מוכרחת להתקיים, ההודעה לאברהם אבינו שהמצריים ישתעבדו בבני ישראל אינה

יום שישי כ"ב תמוז ה'תשפ"א

חובה לעשות תשובה?

יט עמ' 532) כי דווקא מדבריו בהלכה זו "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו", משמע שהפסוק בא כסיפור דברים והבטחה לישראל שבסוף הגלות יעשו תשובה, אך לא כציווי לדורות.

ומכל מקום יש להוכיח בדעת הרמב"ם שעשיית התשובה נחשבת למצוה מדברי אדמו"ר הזקן (אגרת התשובה פ"א) "מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד" ומזה שדייק לכתוב "מצות התשובה" (ולא 'ענין' או 'מהות' התשובה) – מוכח כי מצוה מן התורה לשוב מן החטא, ודבריו נאמרו בשיטת הרמב"ם (כפי שמוכח מהמשך דבריו: "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג...") הרי שנקט בדעת הרמב"ם שתשובה היא מצוה, ולא כדברי ה'מנחת חינוך'.

ומדוע לא מנה הרמב"ם את התשובה במנין המצוות? כי כיון שעניינה של התשובה הוא לשוב ולקבל על עצמו את קיום כל המצוות (כמו שנתבאר באגרת התשובה שם) – נמצא שהתשובה כוללת את כל המצוות והיא מ'הציוויים הכוללים התורה כולה' שלדעת הרמב"ם (ספר המצוות שורש ד) אינם נמנים במנין המצוות.

(חידושים וביאורים בש"ס ח"א סימן יח)

הלכות תשובה פרק ז, הלכה ה: **כָּל הַנִּבְיָאִים כָּלָן צִוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה; וְאִין יִשְׂרָאֵל נִנְאָלִין, אֱלָא בְּתְשׁוּבָה. וּכְבָר הַבְּטִיחָה תּוֹרָה, שֶׁסּוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גְּלוּתוֹ, וּמִיָּד הֵן נִנְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים... וְשָׁבָתָ עַד ה'..." וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׂבוּתְךָ.**

במנין המצוות לא מנה הרמב"ם את התשובה כמצוה בפני עצמה אלא רק את הציווי להתוודות (מצוה עג). וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם אכן החוטא "אינו מבטל שום מצוה אם אינו עושה תשובה", רק כשמתעורר ברצון לעשות תשובה – קבעה התורה את דיני המצוה, להתוודות כו' "ובכך תשובתו מקובלת". ולכן מנה הרמב"ם רק את הציווי להתוודות.

ובשם הגאונים לבית בריסק (על התשובה עמ' 38) הובא שאין לקבל את הנחת ה'מנחת חינוך' שהרי יש בתורה כמה וכמה פסוקים המדברים במפורש על התשובה כעל מצוה, ולדוגמא הפסוק שהביא הרמב"ם בהלכה זו "ושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו".

ואכן הסמ"ק (מצוה נג) הביא פסוק זה כמקור לציווי התורה על התשובה; אולם בדעת הרמב"ם, ביאר הרבי (לקוטי שיחות

שבת קודש כ"ג תמוז ה'תשפ"א

הזכרת יציאת מצרים בכל ימות השנה

(פסח, מצה ומרור).

והנה, הקשה ה'פרי מגדים' (פתיחה כוללת הלכות קריאת שמע): אם זכירת מצוות יציאת מצרים כל השנה והמצוה לספר ביציאת מצרים הן שתי מצוות שונות, מדוע הרמב"ם ושאר מוני המצוות לא מנו את זכירת יציאת מצרים הנוהגת בכל ימות השנה, והזכירו רק את המצווה לספר ביציאת מצרים בליל פסח?

וביאר בספר 'משנה שכיר' (עניני המועדים עמ' 64):

הזכרת יציאת מצרים בליל פסח אינה חיוב נוסף וממילא לא מצווה נוספת, אלא הרחבה של המצווה הכללית, ומצות התורה לספר ביציאת מצרים היא לא רק בליל הסדר אלא חיובה הוא חיוב תמידי אלא שבכל השנה די בזכירה בעלמא, ואילו בליל פסח, שהוא עיקר זמנה, יש חובה של סיפור והרחבת הדיבור.

הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ג: **מִצְוָה לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילָה וּבַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ."**

אם חייבים להזכיר יציאת מצרים כל השנה, מהו החיוב המיוחד של סיפור יציאת מצרים שבילל הסדר, בנוסף על שאר ימות ולילות השנה?

וביאר הגר"ח מבריסק (חידושי הגר"ח על הש"ס סי' מ):

מצות זכירת יציאת מצרים בשאר ימות השנה מתקיימת בכל אופן שבו מזכירים, ודי בהזכרה קצרה, כדוגמת ההזכרה ב'שש זכירות', אבל במצות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר יש שלושה תנאים נוספים: א. לספר בדרך שאלה ותשובה ("מה נשתנה?" "עבדים היינו..."). ב. להתחיל בגנות ולסיים בשבח ("מתחילה עובדי עבודת ה' היו... וכשיו קרבנו המקום"). ג. להזכיר את טעמי המצוות הנוהגות בלילה זה שהן זכר ליציאת מצרים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ז תמוז - ספר המדע - הלכות עכו"ם צט
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ז כ"ג תמוז ה'תשפ"א

להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). (8) (סנהדרין סג.).

ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה מתוכה⁹ ומאותו השבט¹⁰, שנאמר: "מקרבך¹¹ וידיחו את יושבי עירם"; ועד שיהיו מדיחיה שנים¹² או יתר על שנים, שנאמר: "יצאו אנשים¹³ בני בלעל, וידיחו את יושבי עירם"¹⁴; ועד שידחו רבה¹⁵, ויהיו המדחין ממאה ועד¹⁶ רבו של שבט. אבל אם הדח רבו של שבט¹⁷, דנין אותם פיהדים¹⁸, שנאמר: "יושבי העיר" - לא כפר קטן ולא כרף גדול¹⁹; וכל פחות ממאה - כפר קטן²⁰, ורבו של שבט - כרף גדול. וכן אם הדיחוה נשים²¹ או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה²², או שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה²³ - אין דנין בה דין עיר הנדחת; אלא הרי הן פיהדים שעבדו עבודת פוכבים, וסוקלין כל מי שעבר, וממונן ליורשיהן, כשאר הרוגי בית-דין²⁴.

(9) מאותה העיר. (10) ושמה תאמר: איך אפשר שיהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא.). (11) מקרב שבטך ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). (15) "יושבי עירם" - משמע: ירובה של העיר - וזהו רובה (רש"י, שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. (17) כרף גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו עבודה-זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממיתת חרב, לעומת זאת - נשים וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טו.). (20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה (עמוס ה' ג.). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד (סנהדרין קיא.). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין מח.).

ג. אין דנין עיר הנדחת אלא בבית-דין של אחד ושבועים²⁵, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך" - ויחידים נהרגים בבית-דין של כל שער ושער, ואין המרבים נהרגין אלא בבית-דין הגדול²⁷.

(25) הוא בית-הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרין גדולה (סנהדרין ב.). (26) הוא

יום ראשון י"ז תמוז ה'תשפ"א

הלכות עבודת פוכבים וחקות עובדיה

פרק רביעי

(1) דיני עיר הנדחת; אין דיני עיר הנדחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

א. מדיחיה עיר מישראל, הרי אלו נסקלין³, אף-על-פי שלא עבדו עבודת פוכבים⁴, אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדחין נהרגין כסיף⁵. והוא, שעבדו עבודת פוכבים, או שקבלוה⁶ עליהם כאלוה. ואזהרה למדיח מנין⁷? שנאמר: "לא ישמע על פיך"⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מדיחיה עיר מישראל, הרי אלו נסקלין".

דין מיתה ליושבי עיר הנדחת הוא בחרב ("הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב"), ואם הודחו רוב בני העיר נהרגין כולם, מצד שפקעה מציאותם של היחידים והפכה למציאות של ציבור שעבד עבודה-זרה, ודין כולם בסיף, אבל חיוב המיתה של המדיחים אינו מצד שהם ציבור של עיר הנדחת אלא חיוב פרטי על כל אחד ואחד, ולכן אין דינם בסיף אלא נסקלין.

(על-פי לקו"ש חלק ט' עמוד 109 הערה 21)

(2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנדחת" (דברים יג, יג"ט). (3) (סנהדרין פט): אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "וידיו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. (4) המדיחים עצמם; שאם עבדו - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. (5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טו), וזהו - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבאר למעלה במניין המצוות (עמוד פט). (6) אפילו כשלא עבדו עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה באלוה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א-לי אתה"! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוהיך וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזבחה וחייב על אמירה כמו על זבחה (סנהדרין ס:). (7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרין קטנה (שם).
(27) (שם טז).

וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה כ). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים נסקלים, מפני שנאמר: "יודיחו את יושבי עירם", שמשמעו - שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי ביקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). (39) הדרושים כדי לעשות עיר הנידחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממונם פלט; והמורבים בסיף (מיתה קלה) - ולפיכך ממונם אבד".

ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנאמר: "[באחת עריך] (באחד שעריך)". ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי שלא נתחלקה לשבטים.²⁹ ואין עושין עיר הנדחת בספר³⁰, כדי שלא יפנסו עובדי כוכבים ויחריבו את ארץ ישראל.³¹ ואין בית-דין אחד³² עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו³³; אבל אם היו מרחקות, עושה³⁴.

ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראוי¹⁹ להעשות עיר הנדחת? בית-דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד שיגיעו בראיה ברורה⁴¹ שהדחה כל העיר או רבה וחזרו לעבודת כוכבים. אחר-כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם.⁴² אם חזרו ועשו תשובה - מוטב⁴³; ואם לעמדו באולתן - בית-דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא. והן צוין עליהן ועורקין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר. כשתבקע, מיד מרבין⁴⁴ להם בתי-דינים ודנים אותם. כל מי שפאו עליו שני עדים שעבד עבודת כוכבים אחר שהתרו אותו, מפרישין⁴⁵ אותו. נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין אותו⁴⁶, ושאר העיר נצול. נמצאו רבה - מעלין אותו לבית-דין הגדול⁴⁷ וגומרין שם דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים⁴⁸, אם הדחה פלה. ואם נמצאו העובדים רבה - מפים את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב. ובין שהדחה בלה, בין שהדחה רבה, סוקלין את מדיחיה⁴⁹, ומקצצין כל שללה⁵⁰ אל תוף⁵¹ רחובה. אין לה רחוב - עושין לה רחוב. הנה רחובה חוצה לה - בונים חומה חוץ ממנו עד שיפגס לתוכה, שנאמר: "אל תוף⁵² רחבה". והורגין כל נפש חיה אשר בה⁵³, ושורפין את כל שללה עם המדינה באש. ושורפתה⁵⁴ - מצות עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".⁴⁵

(28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"ילקוט", מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה - בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנדחת" ולא תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית-דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית-דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרחקות - אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עז", כסף משנה).

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים³⁵, ויאמרו להן: גלף ונעבד³⁶! או גלף ונזבח³⁷! או גלף ונקטיר! או גלף וננסף. או גלף ונשתחוה! או גלף ונקבל פאלוה! והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או באחת מארבע עבודות, או שקבלוה³⁸ פאלוה. עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו³⁹, היאך עושים להם? מתרין ומעדיין בכל אחד ואחד מהן שעבד עבודת כוכבים, וסוקלין אותם ביחידים שעבדו, וממונם לירושיהם⁴⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם חזרו ועשו תשובה - מוטב".

הקשה בראב"ד "שהרי אין תשובה מועלת לאחר התראה ומעשה", וכידוע שאין תשובה מועילה במיתת בית-דין אלא רק בחיבי מיתות בידי שמים, שהרי אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות.

ומתוך הרגוצ'ובי, שמה שכתב הרמב"ם ש"אם עשו

(35) (סנהדרין טז). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה למד שאינה נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן). (36) עבודה-זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה. ואלה ארבעה מיני העבודה המנויים מכאן עד "נלך ונשתחוה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה,

- מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא"ב). השנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: 'פוקד עון אבות על בנים' - אין זה אלא בעוון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: 'החרם אותה ואת כל אשר בה'". כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן וצדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושללא התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר"! עיין לקמן (הלכה ט"ו בבאורנו). (49) אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכוש. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) (סנהדרין קיא:). (53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביבירן של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונה אלא בסייף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסייף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

תשובה - מוטב" הוא לעניין שאין להם דין של יושבי עיר הנידחת, שגם נשיהם וטפם וכל נפש חיה אשר בה נהרגין עמם, כולל נכסי הצדיקים אשר בה, אבל עדיין חייבים סקילה כל אלה שעבדו עבודה-זרה.

ועדיין קשה, כי גם עניין זה - להוציאם מגדר עיר הנידחת - בגלל שעשו תשובה, לא נמסר לבית-דין כי אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות, ותשובה היא עניין המסור ללב. ובפרט קשה, שאם יש על האדם שני חיובי מיתת בית-דין הוא שחייב בקשה שביניהם, ואילו כאן יוצא שבתחילה היה הדין שגם נשיהם וטפם נהרגים עמם, ועתה נהרגים רק הם.

וגם צריך להבין, מה שלומדת הגמרא דין זה מסדום, שמה שאמר הקב"ה "ארדה נא ואראה הכעקתה... וגו'" היינו אם עשו תשובה, והלא הכלל הוא שאין למדים דין מלפני מתן תורה, והיאך אפשר ללומדו מסדום.

ויש לומר: ברגע שרוב יושביה של עיר הנידחת עבדו עבודה-זרה, הופקעה מכל אחד ואחד מציאות היחיד, והפכו כולם למציאות אחת של "עיר הנידחת", ולכן חייבים כולם מיתה. ומה שמועילה תשובה הוא להפקיע ממנה בחזרה את גדר עיר הנידחת, ומרגע שעשו תשובה נידון כל אחד ואחד לעצמו ב"מעמד" של יחיד.

ועל-פי-זה יובן גם מדוע אפשר ללמוד דין זה מעיר הנידחת, כי הלימוד הוא לא חידוש בדין, אלא לימוד על כך שעיר היא מציאות אחרת של ציבור, ולימוד על מציאות אפשר ללמוד גם מלפני מתן תורה.

(על-פי "לקו"ש חלק ט' עמוד 106)

(41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:). בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים או כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבת-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שארין דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכתוב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטולטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב?" וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר"

- 1 ז. נְכֹסֵי הַצְּדִיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׁאֵר יוֹשְׁבֵי הָעִיר
- 2 שְׁלֹא הִדְחוּ עִם רִבְהָ - נִשְׁרָפִין בְּכֻלָּל שְׁלָלָה הוֹאִיל
- 3 וְנִשְׁבּוּ שָׁם⁵⁵, מִמּוֹנֵן אֶבֶד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמּוֹנָה בְּכָל־
- 4 שְׁהוּא⁵⁶, לֹוְקָה אֶחָת⁵⁷, שְׁנֵאֵמַר: "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדָךְ
- 5 מְאוּמָּה⁵⁸ מִן הַחֶרֶם".

(55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת צ). (57) לא כאותו ההנהגה מעבודת-כוכבים ומתקורבתה שלוקה שתיים: משום - ו"לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סנהדרין קיב). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

19 יא. בהמה, חצייה של עיר הנדחת וחצייה של עיר
20 אחרת, ⁷⁵ שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה. ⁷⁶ ועסה
21 שהיא כן, ⁷⁷ מתרת, לפי שאפשר לחלקה. ⁷⁸

(75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנדחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה - שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. (78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

22 יב. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה, ⁷⁹ אסורה
23 בהנאה, פשור הנסקל שנשחט. ⁸⁰ שער הראש ⁸¹ -
24 בין של אנשים בין של נשים שבה - מתר בהנאה; ⁸²
25 אכל של פאה נכרית, ⁸³ הרי הוא מפלל שללה
26 ואסור. ⁸⁴

(79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. (80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו - שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנדחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט. (81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין. (82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). (83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. (84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).

27 יג. פרות המחברין ⁸⁵ שבתוכה, מתרין, שנאמר:
28 "תקבץ ושרפת" - מי שאינו מחסר אלא קבוץ
29 ושרפה; יצאו פרות המחברין, שהן מחסרין תלישה
30 וקבוץ ושרפה. והוא הדין לשער הראש ⁸⁶. ואין
31 צריך לומר האילנות עצמן, שהן מתרים, ⁸⁷ והרי הן
32 של יורשיהם. ⁸⁸ ההקדשות שבתוכה: ⁸⁹ קדשי מזבח
33 ימותן ⁹⁰ - "זבח רשעים תועבה"; קדשי בדק הבית
34 יפדו ⁹¹, ואחר-כך שורפין אותן ⁹², שנאמר:
35 "שללה", ולא שלל שמים. ⁹³

(85) לאילן. (86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה (כסף-משנה). (87) (סנהדרין קיג). (88) שבעיר אחרת, או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. (89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח -

תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנדחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, ונשיגה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד). (58) משמעו: כל שהוא.

1 ח. ועיר הנדחת שהוזמרה ⁵⁹ עדיה - כל המחזיק
2 בנקסיה זכה ⁶⁰, ומתר להנות בו, שהרי הוזמרה ⁶¹.
3 ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד פבר הפקיר ממונו
4 משעה שנגמר דינו ⁶². ואינה נבנית לעולם. וכל
5 הבונה אותה לוקה, שנאמר: "לא תבנה עוד".
6 ומתר לעשותה גנות ופרדסים, שנאמר: "לא תבנה
7 עוד" - לא תבנה מדינה ⁶³ כמו שהיתה ⁶⁴.

(59) שנתברו. שנתברר, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).

8 ט. ויירא ⁶⁵ העוברת ממקום למקום: אם עברה בעיר
9 הנדחת והדחה עמה - אם שהתה שם שלשים יום,
10 נהרגין פסיה וממונם אבד ⁶⁶; ואם לאו - הן
11 בסקילה, וממונם ליורשיהן ⁶⁷.

(65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב:), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנדחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. (67) כיחידים.

12 י. נכסי אנשי מדינה ⁶⁸ אחרת שהיו מפקדין בתוכה ⁶⁹
13 - אף-על-פי שקבלו עליהן אחריות ⁷⁰, אין נשרפין ⁷¹,
14 אלא יחזרו לבעליהן ⁷², שנאמר: "שללה", ולא
15 שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין
16 במדינה אחרת - אם נקבצו עמה ⁷³, נשרפין בכללה;
17 ואם לאו - אין מאבדים אותם ⁷⁴, אלא ינתנו
18 ליורשיהם.

(68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות

הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתיבת הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנידחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנידחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האזכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כן - כתיבת הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

טז. כָּל הַעוֹשֶׂה¹⁰⁴ דִּין בְּעִיר הַנִּדְחָת, הָרִי זֶה פֶּמְקָרִיב
עוֹלָה כְּלִיל¹⁰⁵, שְׁנֹאמֶר: "כְּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ". וְלֹא
עוֹד, אֲלֹא שְׁמִסְלַק חֲרוֹן-אַף¹⁰⁶ מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֹאמֶר:
"לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפוֹ"; וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה
וְרַחֲמִים¹⁰⁷, שְׁנֹאמֶר: "וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמָךְ
וְהַרְבֵּךְ"¹⁰⁸.

(104) כל המסייע בחורבנה. (105) הנקטרת כולה על המזבח. (106) שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). (107) כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית דין: הרי אנו עושים עיר הנידחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה בליבם עלינו! אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאזכריות על אלה שמטעים את העם אחרי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה'). (108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרבהך" ("מדרש תנאים").

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

א. הַמְּסִית² אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ³ בֵּין אִשָּׁה -
הָרִי זֶה נִסְקָל⁴; אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עֲבַד הַמְּסִית וְלֹא
הַמוֹסֵת עֲבֹדָת פּוֹכְבִּים, אֲלֹא מִפְּנֵי שְׁהוֹרָה⁵ לַעֲבֹד.
בֵּין שְׁהָיָה הַמְּסִית הִדְיוּט⁶, בֵּין שְׁהָיָה נָבִיא⁷; בֵּין
שְׁהָיָה הַמוֹסֵת יָחִיד, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ יְחִידִים⁸ -
מִיתָתוֹ⁹ בְּסָקִילָה¹⁰.

(2) או: המסית, כמו: ברוך בן-נריה מסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה-זרה. (3) מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז). "אחיך - זה איש; בתך - זו אשה. (4) שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). (5) שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). (6) איש פשוט שאינו נביא. (7) המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה-זרה. (8) (שם, סא: רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של העיר, נקראים: "יחידים". (9) מוסב אל המסית. (10) ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין

בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפרדת לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישוה לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. (90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). (91) על ידי בית-הדין. (92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת, כמו שנחבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. (93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיהרג יחד עם שלל העיר.

יד. הַבְּכוֹר⁹⁴ וְהַמַּעֲשֹׂר⁹⁵ שֶׁבְּתוֹכָהּ - תְּמִימִים, הָרִי הֵן
קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְיָמוֹתוֹ⁹⁶; וּבְעַלֵּי מוֹמִים, הָרִי הֵן כְּכֹל
בְּהֶמְתָּהּ, וְנִהְרָגִין⁹⁷. הַתְּרוֹמֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ
לִיד פֶּה, יִרְקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נִכְסִי⁹⁸; וְאִם עֲדִין הֵן
בְּיַד יִשְׂרָאֵל, יִנְתְּנוּ לִכְהֵן שֶׁל מְדִינָה אַחֶרֶת⁹⁹, מִפְּנֵי
שֶׁהֵן נִכְסֵי שְׁמִימִים, וְקִדְשָׁתָן קִדְשַׁת הַגּוֹף¹⁰⁰.

(94) בכור בהמה. (95) מעשר בהמה. (96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. (97) בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). (98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. (99) של עיר אחרת. (100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

טו. מַעֲשֹׂר שְׁנִי¹⁰¹ וְכֶסֶף מַעֲשֹׂר שְׁנִי¹⁰² וְכֹתֵב־הַקֹּדֶשׁ
שֶׁבְּתוֹכָהּ, הָרִי אֵלָיו יִגְנוֹזוּ¹⁰³.

(101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. (102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטרה. (103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גוונים אותם. ומדוע גוונים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד²¹ - הוא¹⁹
אומר²²: יש לי חברים רוצים בך! ומערים²³ עליו,
עד שישית בפני שנים, כדי להרגו²⁴. אם לא רצה
המסית להסית לשנים²⁵ - מצוה להכמין²⁶ לו. כל
חייב מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן, חוץ מזה.
פיצד מכמינין לו? המוסת מביא שנים²⁷ ומעמידן
במקום אפל, כדי שיראו המסית וישמעו דבריו,
ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: אמר מה
שאמרתי לי ביחוד²⁸! והוא אומר לו. והמוסת
משיבו: היאך גנית את אלהינו שבשמים, וגלף
ונעבד את העצים ואת האבנים?! אם חזר בו או
שתק - פטור. ואם אמר לו: כך היא חובתנו וכך
יפה לנו! - העומדים שם ברחוק מביאין אותו³¹
לבית-דין וסוקלים אותו²⁹.

21 וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים
כהקודמים. 22 זה האחד המוסת. 23 מתחכם לו.
מתנהג בו בערמה. 24 כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו
שיהרגוהו. 25 מיראתו פן יעידו עליו. 26 לשים לו
מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו
דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה.
ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד
56): "בסתר לאמר" - למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך?
(כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או
בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) -
מכמינים לו עדים" (עבודת המלך). 27 ואם תאמר: למה
שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר
הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם
אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון
זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים
רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים.
ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום
אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו
רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים
מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). 28 ביחידות,
בניינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה
שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין זז). 29 (סנהדרין זז).

ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שנאמר: "ידך תהיה
בו בראשונה להמיתו" וגו'. ואסור למוסת לאהב
את המסית, שנאמר: "לא תאבה לו". ולפי
שנאמר בשווא: "עזב תעזב עמו" - יכול אתה
עוזב³¹ לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו".
ולפי שנאמר: "ולא תעמד על דם רעך" - יכול אי
אתה עומד על דמו של זה? תלמוד לומר: "ולא
תחוס עינך עליו". ואסור למוסת ללמד עליו זכות,
שנאמר: "ולא תחמל". ואם ידע לו חובה, אינו
רשאי לשחק ממנה, שנאמר: "ולא תכסה³² עליו".
ואזהרה להדיוט המסית מנין? שנאמר: "וכל
ישראל ישמעו ויראו"³³.

נב: - למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר
בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט:
"כי בקש להדיחך" - מה מסית הדיוט - בסקילה, שנאמר
בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית
- בסקילה (סנהדרין פט).

ב. המסית את רב אנשי העיר, הרי זה מדיח, ואינו
נקרא מסית¹¹. היה זה שהדיח רב העיר נביא -
מיתתו בסקילה; והנדיחים - הרי הן ביחידים¹²,
ואינם כאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים
שנים. ואחד האומר: "אמרה לי עבודת פוכבים:
עבדו!" או שאמר: "אמר לי הקדוש-ברוך-הוא:
עבדו עבודת פוכבים!" - הרי זה נביא שהדיח. ואם
הדחו אחריו רב העיר - נסקל¹³. המסית שהסית -
בין בלשון רבים, בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל.
פיצד? האומר לחבריו: אעבד¹⁴ פוכבים! אלף¹⁵
ואעבד! גלף ונעבד¹⁶ בעבודה פלונית, שדרך אותה
עבודת פוכבים להעבד בה; אפסח! אלף ואפסח!
גלף ונפסח! אקטר. אלף ואקטר. גלף ונקטר!
אנסף! אלף ואנסף! גלף וננסף. אשפתח. אלף
ואשפתח. גלף ונשפתח¹⁷! - הרי זה מסית.
הסית¹⁸ לשנים¹⁹ - הרי הן עדיין²⁰, והן מביאין אותו
לבית-דין ומעידין עליו שפך אדם להן, וסוקלין
אותו.

11 יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין זז).
ומה בין מדיח למסית? - מסית אינו צריך התראה, ומדיח
- צריך התראה; מסית - חייב אפילו כשהמוסת לא עבד,
ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא - כשהמודחים
הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"ג),
ומדיח - אין מכמינים לו. 12 כלומר: אף על פי שהמדיח
נביא - הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר
הנדחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה-זרה: הם
בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר
למעלה (פ"ד, ה"ה). 13 (סנהדרין פט); ואם לא הודחו
אחריו רוב אנשי העיר - הוא נידון בחנק כנביא שקר,
כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט:
אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר - נסקל, והם נידונים
כיחידים; ואם לא - אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא
נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך").
14 תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן - אין פה הסתה
(כס"מ). 15 ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה,
ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. 16 אם הסית באחת
מלשונות הללו המנויות כאן. 17 על ארבע עבודות אלה
המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה-
זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. 18 כאן תחילת
ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה
ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים.
19 והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. 20 הניסתים
עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין
המסית צריך התראה (סנהדרין פח).

שיעורי רמב"ם ג' פריקים ליום - יום ראשון י"ז תמוז - ספר המדע - הלכות עכו"ם קה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"א, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

ח. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה⁴⁸, או מי ששמע דברי נביא חבירו, ואמר שדבר זה לא⁴⁹ נאמר והוא נתנבא בו - הרי זה נביא שקר⁵⁰, ומיתתו בחנק.

(48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ). (49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) - אותו לא צויתי, אבל את חבירו צויתי. (50) (סנהדרין פט.).

ט. כל המונע עצמו מהריגת נביא השקר מפני מעלתו, שהרי הולך בדרך הנבואה⁵¹ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תגורו ממנו". וכן המונע עצמו מללמד עליו חובה, או הפוחד וירא מדבריו, הרי הוא בכלל "לא תגורו ממנו"⁵³. ואין דיין נביא השקר, אלא בבית-דין של שבעים ואחד⁵⁴.

(51) ושאר רוח לו. (52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כספ-משנה"; וב"ספרי" שלנו - אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" - אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". (53) (ספרי, שם). (54) (סנהדרין ב.). ולמודה מ'גזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) - מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית-דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית-דין הגדול (סנהדרין טז.).

י. הנודר בשם עבודת פוכבים⁵⁵ והנשבע⁵⁶ בה - לזקה, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - אחד הנשבע בה לעצמו, ואחד הנשבע בה לעבודת פוכבים⁵⁷. ואסור להשפיע העובד פוכבים⁵⁸ ביראתו. אפילו להזכיר שם עבודת פוכבים שלא דרך שבועה, אסור⁵⁹, שנאמר: "לא תזכירו".

(55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם - בשם עבודה-זרה פלונית - אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:). (56) שאמר: הריני נשבע בשמה. (57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. (58) כגון שיש לו שותף עובד כוכבים ורוצה שיישבע לו באלילו שלא מעל בו. ורבינו-תם אומר (סנהדרין סג: בתוספות דיבור-המתחיל: "אסור לאדם"): "שאם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממנו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". (59) (סנהדרין, שם).

יא. לא יאמר אדם לחבירו: שמר לי בצד עבודת

(30) לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה). (31) עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב עמו". (32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33) (סנהדרין סג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"טז).

ה. המסית אחרים לעבדו³⁴ ואמר להם: עבדוני! - אם עבדוהו, נסקל. ואם לא עבדוהו, אף-על-פי שקבלו ממנו ואמרו הן - אינו נסקל³⁵. אבל אם הסית לעבודת איש אחר או לשאר מיני עבודת פוכבים, אם קבל ממנו ואמר: הן, גלף ונעבד! אף-על-פי שעדיין לא עבד - שגיהן נסקל, המסית והמוסית, שנאמר: "לא תאבה לו ולא תשמע אליו", הא אם שמע ואבה, חיב³⁶.

(34) אותו עצמו, את המסית. (35) שהם רק משטים בו ומגלגלים עליו באמנם בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36) אף על פי שלא עבד.

ו. נביא המתנבא בשם עבודת פוכבים, כיצד? זה האומר: אמרה לי עבודת פוכבים פלונית או כוכב פלוני, שמצוה לעשות כך וכך, או שלא לעשות - אפילו כן את ההלכה, לטמא את הטמא ולטהר את הטהור³⁷, אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, ומת³⁸ הנביא ההוא". ואזהרה שלו מפלל, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו"³⁹.

(37) (סנהדרין פט.). (38) וסתם מיתה האמורה בתורה - היא חנק (סנהדרין נב:). (39) (מכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה-זרה.

ז. ואסור לערף דין ותשובה⁴⁰ עם המתנבא בשם עבודת פוכבים, ואין שואלין ממנו אות ומופת⁴¹. ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו ואין מהרהרין בו⁴². וכל המחשב באותות שלו שמא יאמרו הן, עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא"⁴³ ההוא. וכן נביא השקר⁴⁴, מיתתו בחנק, אף-על-פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף⁴⁵ ולא גרע⁴⁶, שנאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתי, ומת⁴⁷ הנביא ההוא".

(40) ויכוחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להוכיח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א). (42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמר: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ.), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיות עינים. (43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) כמבואר (סנהדרין סה): שמביא קרבן על שניהם: על אוב ועל ידעוני. (11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). (12) מניע אותו הנה והנה. (13) מיני לחש. (14) זה שבא לשאול באוב. (15) עם בעל האוב. (16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). (17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושמוע" - היא שמועה כוזבת, כפי מה שישים במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. (18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. (19) השקע שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל-א כח, יב). ומעניינים מאד דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחרית הימים, שבהם יתפשט האור האלוהי על כל בשר ורואו כל בשר, כי אין עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר גער ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומנויות האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף. והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות השוטים והתינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור, כי חיפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ ולא מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך ראיתי". (20) והם מבוארים (סנהדרין סה:).

20 ב. פיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף²¹, ששמו ידוע, בפיו, ומקטיר²², ועושה מעשים אחרים²³, עד שיפיל פנקפה²⁴ וידבר בפיו דברים שעתידים להיות. וכל אלו, מיני עבודת פוככים הן. ואזהרה שלהן מניין? שצאמר: "אל תפנו²⁵ אל האבת ואל הידעונים".

21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" - שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? - ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". (22) (שם, סה:). וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. (23) מוזרים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. (24) החולה במחלת הנופלים. (25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"א ה"ד).

26 ג. הנותן מזרעו למלך²⁶ פרצונו ויבדון, חיב פרת; פשוגג - מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים והתראה, נסקל, שצאמר: "אשר יתן מזרעו למלך

1 פוככים פלונית⁶⁰! וכיצא בה. וכל עבודת פוככים
2 הכתובה בכתבי הקדש מתר להזכיר שמה⁶¹, פגון
3 פעור וכל ונבו וגד⁶² וכיצא בה⁶³. ואסור לגרם
4 לאחרים⁶⁴ שידרו ושקמו⁶⁵ בשם עבודת פוככים.
5 ואינו לוקה, אלא הנודר בשמה והמקנים בשמה⁶⁶,
6 והוא הנשבע בשמה⁶⁷.

(60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". (61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה. (62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג.). (65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קים לי. (66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. (67) (סנהדרין סג.). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"כסף-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה.

פרק ששי

1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

7 א. העושה² אוב³ או ידעוני⁴ פרצונו⁵ בידון⁶, חיב
8 פרת⁷. ואם היו שם עדים והתראה - נסקל⁸. היה
9 שווגג⁹ - מביא חטאת¹⁰ קבועה¹¹. פיצד הוא מעשה
10 האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה,
11 ואוחז שרכיט של הדס בידו ומניפו¹², והוא מדבר
12 בלאת בדברים ידועים אצלם¹³, עד שישמע
13 השואל¹⁴ פאלו אחד מדבר עמו¹⁵, ומשיבו על מה
14 שהוא שואל בדברים מתחת הארץ¹⁶ בקול נמוך עד
15 מאד, וכאלו אינו נפר לאזן, אלא במחשבה
16 מרגיש¹⁷ בו. וכן הלוך גלגלת המת ומקטיר לה
17 ומנחש¹⁸ בה, עד שישמע פאלו קול יוצא מתחת
18 שחי¹⁹ שפל עד מאד, ומשיבו - כל אלו מעשה
19 אוב הן²⁰, והעושה אחד מהן נסקל.

2) מעשה אוב וידעוני. (3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשר בעלת אוב של שואל (שמואל-א כח, ז). (4) מכשף המתיימר לידע תעלומות ומגיד עתידות. (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתיו אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). (8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). (9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א).

מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש, אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעביר בנו ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים, כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לזהטו ולובנו. עיין (שם). והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה האמונה".

ד. אינו חייב פרת³⁸ או סקילה³⁹, עד שיקסר בנו למלך ויעבירו ברגליו פֶּאֶשׁ דֶּרֶךְ הָעֵבֶרָה⁴⁰. מִסֵּר⁴¹ וְלֹא הָעֵבֶר, הָעֵבֶר וְלֹא מִסֵּר, או שִׁמְסֵר וְהָעֵבֶר שֶׁלֹּא בִּדְרֶךְ⁴² הָעֵבֶרָה - פֶּטוּר. וְאִינוּ חַיִּב עַד שִׁימְסֵר מִקְצֵת זֵרְעוֹ וְיָנִיחַ מִקְצֵת, שְׁנֵאמַר: "כִּי מִזֵּרְעוֹ נִתֵּן לְמַלְךְ" - מִקְצֵתוֹ וְלֹא כָּלִי⁴³.

(38) במזיד, אבל בלי התראה. (39) במזיד ובהתראה. (40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ - שזוהי "דרך העברה". (41) לכהנים. (42) כגון: שהבן הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל רגליו למעלה או לצדדין (כסף-משנה). (43) (סנהדרין סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו: "היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה שהעביר כל זרעו, עווננו כל כך גדול שאין לו כפרה - ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין, כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור-המתחיל: "העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו הראשון? ותיצרו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו: או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

ה. אֶחָד זֵרַע פֶּשֶׁר וְאֶחָד זֵרַע פֶּסוּל⁴⁴; אֶחָד בָּנוֹ וּבְנוֹתָיו, בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ הוּא חַיִּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זֵרְעוֹ. אֲבָל אִם הָעֵבֶר אָחִיו אוֹ אֲחִיוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, או שֶׁהָעֵבֶר עֲצָמוֹ, פֶּטוּר. הָעֵבֶר אֶחָד מִזֵּרְעוֹ וְהוּא יֵשֵׁן אוֹ שֶׁהָיָה סוּמָא⁴⁵ - פֶּטוּר.

(44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה. (45) (שם).

ו. מִצָּבָה שְׁאִסְרָה תוֹרָה הִיא בְּנִין שֶׁהִפֵּל מִתְקַבְּצִין אֲצִלָּה, וְאִפְּלוּ לַעֲבֹד אֶת ה' ⁴⁶, שֶׁכֵּן הָיָה⁴⁷ דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִקֵּים לָךְ מִצָּבָה". וְכָל הַמְּקִיִּם מִצָּבָה, לֹקְחָה. וְכֵן אֲבָן מִשְׁפִּית⁴⁸ הָאֲמוּנָה בְּתוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְשִׁתְּחוּהָ עָלֶיהָ לַה'⁴⁹, לֹקְחָה, שְׁנֵאמַר: "וְאֲבָן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֲרָצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים

1 מוֹת יוֹמָת" וּגְו'. וְאַזְהָרָה שְׁלֹ מִנִּין? שְׁנֵאמַר: 2 "וּמִזֵּרְעָךְ לֹא תִתֵּן לְהָעֵבֶר לְמַלְךְ", וְלַהֲלֹךְ²⁷ הוּא 3 אֹמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בָךְ מִעֵבֶר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ". בִּיצֵד 4 הָיוּ עוֹשִׂים? מִדְּלִיק אֵשׁ גְּדוֹלָה, לְלוֹקֶחַ מִקְצֵת²⁸ 5 זֵרְעוֹ וּמוֹסְרֵוֹ לְכַהֲנֵיהֶם עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתָן הַכַּהֲנִים 6 נִתְּנִין²⁹ הֵבֵן לְאָבִיו אַחֵר שֶׁנִּמְסֵר בֵּינָן לְהָעֵבֶר 7 בָּאֵשׁ בְּרִשְׁוֹתָיו³⁰; וְאָבִי הֵבֵן הוּא³¹ שֶׁמִּעֵבֶר בְּנוֹ עַל 8 הָאֵשׁ בְּרִשְׁוֹת הַכַּהֲנִים, וּמִעֵבֶר בְּרַגְלָיו³² מִצֵּד זֶה 9 לַצֵּד אַחֵר בְּתוֹךְ הַשְּׁלֵהֲבֵת³³. לֹא שֶׁהוּא שׂוֹרְפוֹ לְמַלְךְ 10 בְּדֶרֶךְ שֶׁשׂוֹרְפִין בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לַעֲבֹדֶת כּוֹכָבִים 11 אַחֲרֵת³⁴, אֲלֵא בְּהָעֵבֶרָה כָּלכֵּד³⁵ הִיתָה עֲבֹדָה זוֹ 12 שֶׁשְּׁמָהּ מַלְךְ. לְפִיכָךְ³⁶ הָעוֹשֶׂה עֲבֹדָה זוֹ לַעֲבֹדֶת 13 כּוֹכָבִים אַחֲרֵת חוּץ מִמַּלְךְ, פֶּטוּר³⁷.

(26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקרן בני עמון (מלכים-א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקרן עמונים (שם, ה). (27) רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה - ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). (28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "ומזרעך" - ולא כל זרעך. (29) בחזרה. (30) כנוסח אוקספורד. (31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירונו". (32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרעו או על כתפיו. אבל כשהאב אוהז בנו בידו ומעבירו ברגליו של הבן - פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה" ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו). (33) בקפיצה, שלא יישרף. (34) כגון: והספרים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים-ב יז, לא). (35) השוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ו) האומר: "זו 'העברה' אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למאד - אבל עיקרו הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך. (36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו באש בלבד. (37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה בכך" (כסף-משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא)

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכל שאר המקומות שבארצכם. (54) המגורות במגרה ומסותות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). (55) ככתוב דברי הימים ב' ז, ג: ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. (56) שאסור להשתחוות על האבן. (57) לשטוח. (58) שטחים קלועים קש או קנים דקים. (59) וכן אנו נוהגים כיום בראש השנה ויום הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. (60) שאינו רצוף אבנים. (61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אביו ורבו (מגילה כג.).

ח. כל המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים, אינו לוקה⁶², אלא מפין אותו מפת מרדות⁶³. אכל לעבודת כוכבים, אחד השתחויה בפשוט ידים ורגלים או בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שיכבש פניו⁶⁴ בקרקע, נסקל⁶⁵.

(62) שאין זו השתחויה האמורה בתורה. (63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו חכמים בתפילה - מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם). (64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. (65) (הוריות ד.). כי לענין השתחויה לעכו"ם - כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה⁶⁶ - בין אילן סרק⁶⁷, בין אילן מאכל, אף-על-פי שעשאו לנוי למקדש ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אֶשְׂרָה כל עץ, אצל⁶⁸ מזבח ה' אֱלֹהֶיךָ"; מפני שהיה זה דרך עובדי כוכבים, נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

(66) שהכילה את ההיכל והמזבח - היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלושים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). (67) אילן שאינו עושה פירות. (68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אסור לעשות אכסדראות⁶⁹ של עץ במקדש בדרך שעושין בחדרות, אף-על-פי שהוא בפנין ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה היא, שנאמר: "כל עץ". אלא כל האכסדראות והסככות⁷⁰ היוצאות מן הכתלים שהיו במקדש, של אבן היו, לא של עץ.

(69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. (70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסככות. ופירוש סככות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

להניח אבן לפני⁵⁰ להשתחוות עליה, לפיכך אין עושין כן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן ונמצא כלו מוטל עליה, שזו היא השתחויה האמורה בתורה⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שכן היה דרך עובדי עבודה-זרה כו".

ההבדל בין אבנים ללבנים הוא, שאבנים נעשו בידי שמים ללא התערבות ידי אדם, ואילו לבנים הם בהתערבות יד אדם.

לכן נבנה בית המקדש מאבנים דווקא, כי הם המרמזים על דרגה נעלית יותר בקדושה. ומטעם זה נאסרה השתחויה בפשוט ידים ורגלים על רצפת אבנים דווקא ולא ברצפת לבנים.

ויש לומר, שמה שכן היא דרך עובדי עבודה-זרה, הוא מפני שכן היה במקדש. והסיבה שעבדו ע"ז באבן היא משום שזו עבודה בקודש, ועל-דרך שמצינו במצבה (שקדמה לדין אבן משכית ברמב"ם) ש"היתה אהובה על האבות" (שופטים טז, כב). שיש לומר שמפני זה דווקא עשאוה חוק לעבודה-זרה, וזוהי גם כוונת הרמב"ם כאן "שכן היה דרך עובדי עבודה-זרה כו" שעשו כך בדוגמת האבנים שבמקדש.

(על-פי 'לקו"ש חלק ו עמוד 16 הערה 31)

(46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-משנה). (47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליהם, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג). (48) אבן שחקוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית - מושרש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). (49) כמבואר (מגילה כב:). (50) לפני עבודה-זרה. (51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לז, י), מכאן שהשתחויה - זו פשוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות (נ"א המקומות⁵²); אבל במקדש מתיר להשתחוות על האבנים, שנאמר: "בארצכם" - בארצכם⁵³ אי אתם משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על האבנים המפצלות⁵⁴ במקדש⁵⁵. ומפני זה⁵⁶ נהגו כל ישראל להציע⁵⁷ מחצלאות⁵⁸ בבתי-כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש ותבן, להכדיל בין פניהם ובין האבנים⁵⁹. ואם לא מצא דבר מכדיל בינו ובין האבן, הולך למקום אחר⁶⁰ ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה⁶¹, כדי שלא ידביק פניו באבן.

(52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. (53) כלומר:

יום שני י"ח תמוז ה'תשפ"א

פרק שביעי

(1) איסור הנאה מעבודה-זרה וממשמשיה; מה בין אליל של גוי לאליל של ישראל.

א. מצות עשה היא לאבד עבודת פוכבים ומשמייה² וכל הנעשה בשבילה, שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקמות"³, ונאמר: "כי אם זה תעשו להם מזבחתיהם תתצו". ובארץ-ישראל מצוה לרדף אחריה, עד שנאבד אותה מפל ארצנו. אבל בחוץ לארץ אין אנו מצוין לרדף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודת פוכבים שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ-ישראל אתה מצוה לרדף אחריה, ואי אתה מצוה לרדף אחריה בחוץ לארץ.

(2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה. (3) אם אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תנהו עניין לכלים שהשתמשו בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:). (4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ הוא: בארץ - מחויבים אנו לרדף אחריה ולאבדה אפילו במקום שלא כבשנוהו, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצווים לאבדה אלא במקום שכבשנוהו.

ב. עבודת פוכבים ומשמייה, ותקרבת⁵ שלה, וכל הנעשה⁶ בשבילה, אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מפל אלו, לוקה שמים: אחת משום "ולא תביא", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

(5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניה. (6) כל נויי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים לפניה, וכן בגדים ששוטחים לכבודה. (7) (ספרי, ראה; מכות כב). אף על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה, דרשוהו חז"ל לענין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה, נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ם ב"ספר המצוות" (לא-תעשה, קצב), הסובר שאין מלקות שתיים בנהנה ממשמשי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב). שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: יין נסך ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לעניין תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", לא-תעשה כה).

ג. בהמה שהקריבה כלה לעבודת פוכבים⁸, אסורה

בהנאה; אפילו פרשה⁹ ועצמותיה וקרניה וטלפיה¹⁷ ועורה, הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בעור סימן, שידע בו שזה העור תקרבת עבודת פוכבים הוא, כגון שהיו עושים, שקורעים קרע עגל¹⁰ כנגד הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן כף אסורין בהנאה, וכן כל פיוצא כזה.

(8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת כוכבים". (9) (עבודה-זרה לד:) משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה". (10) פרט לקרע משוך - שמות, שאין עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה (עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם קריעתם כנגד הלב.

ד. מה בין עבודת פוכבים של עובד פוכבים לעבודת פוכבים של ישראל? עבודת פוכבים של עובד פוכבים אסורה בהנאה מיד¹¹, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש" - משפסלו, נעשה לו אלוה. ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד¹², שנאמר: "וישם בסתר" - עד שיעשה לה דברים שבסתר¹³, שהן עבודתה. ומשמשי עבודת פוכבים, בין של עובד פוכבים בין של ישראל, אינן אסורין עד שישתמשו בהן לעבודת פוכבים¹⁴.

(11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין. (12) (עבודה-זרה נב). (13) כי ישראל עובד עבודה-זרה, עובד אותה בסתר שלא יראוהו, שמה ישמעו בית-דין ויסקלוהו. (14) כי במשמייה נאמר: אבד תאבדון... אשר עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם (עבודה זרה נא:).

ה. העושה עבודת פוכבים לאחרים - אף-על-פי שהוא לוקה¹⁵, שכתוב: "ולא תעשה עבודה זרה לעובד פוכבים, שהיא אסורה מיד, מפני שאינה נאסרת עד שתגמר, ומפוש¹⁶ אחרון שגומרה אין בו שוה פרוטה¹⁷. הלוקח גרופאות¹⁸ מן העובד פוכבים ומצא בהן עבודת פוכבים¹⁹ - אם נתן מעות ולא משך, יחזירם לעובד פוכבים²⁰. וכן אם משך ולא נתן מעות - אף-על-פי שמשמשיה בעובד פוכבים קונה²¹, כמקח טעות הוא²². נתן מעות ומשך - יוליכם לים המלח²³. וכן עובד פוכבים וגר, שירשו את אביהן עובד פוכבים - יכול הגר לומר לעובד פוכבים: טל אתה עבודת פוכבים, ואני מעות²⁴! טל אתה יין-נסך, ואני פרות! ואם משפאו לרשות הגר - אסור²⁵.

(15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה ט). (16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא גמר מלאכה. (17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 הָרִי זֶה אֲסוּר בַּהֲנָאָה, הוֹאִיל וַיֵּדַע בְּוֹדָי שֶׁזֶה הָאֶבֶר
15 מִן צוּרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִנְעֵבְדָת, הָרִי הִיא פְּאִסוּרָה,
16 עַד שֶׁיִּדְעַע לוֹ שֶׁהַעֲבָדִי כּוֹכָבִים עֲבֻדָּיָה בְּטוֹלָהָ.³²

(29) מכוח "ספק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד מודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן שאינם אלא לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמא כבר ביטלו עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: שעבודה-זרה שביטולה עובדיה מותרת בהנאה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ח). (30) כי שבירתם מוכיחה עליהם שביטולם ומותרים מכוח "ספק-ספיקא". (31) "יד" זו אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד או רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירוש המשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב). (32) (שם). ו"הגהות מיימוניות" כתבו: "שצריך להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות מתשמישי עבודה-זרה ונויה, כגון: גביעים ומחתות ומעילים שלובשים בשעת עבודתה. והמכניס את כל אלה לביתו, בין במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - עובר משום: "לא תביא תועבה אל ביתך", ומשום: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'.

17 ח. הַמוֹצֵא כָּלִים וְעֹלֶיָהֶן צוּרַת חֲמָה³³ וּלְבִנָּה
18 וּדְרָקוֹן³⁴ - אִם הָיוּ כָּלִי כֶסֶף וְזָהָב אוֹ בָּגְדֵי שָׁנִי³⁵,
19 אוֹ שִׁהִי חֲקוּקִים עַל הַנְּזָמִים³⁶ וְעַל הַטְּפָעוֹת, הָרִי
20 אֵלָיו אֲסוּרִין³⁷; וְעַל שְׁאֵר הַפְּלִים³⁸, מִתְּרִין, מִפְּנֵי
21 שֶׁחֻזְקָתָן לְנוֹי³⁹. וְכֵן שְׁאֵר הַצּוּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת עַל פֶּל
22 הַפְּלִים⁴⁰, חֻזְקָתָן לְנוֹי וּמִתְּרִין.

(33) רבינו בפירושו למשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב) יאמר: "צורה זו של חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא בעלי הצלמים הנקראים בערבית טלאס"ם מייחסים לכוכבים צורות ויאמרו: צורת "שבת" היא: זקן שחור; צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא צורת המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת חמה", אין הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או ללבנה ידובר כאן (ש"ך, יורה-דעה קמא, סעיף קטן ח). (34) הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות צווארו (עבודה-זרה מג), והיו מייחסים צורה זו לחלק מגלגל הלבנה. (35) בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. (36) תכשיט האף והאוזניים. (37) כי צורות אלו נעבדות הן. (38) שאינם יקרים וחשובים. (39) ולא לעבודה-זרה (שם, מב): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים - אסורים: שעל המבוזים - מותרים". (40) אפילו מכובדים.

23 ט. עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמִשְׁמָשִׁיָּה וְכָל הַתְּקַרְבֹּת שֶׁלָּהּ,
24 אוֹסְרִים בְּכָל-שָׁהֵן⁴¹. פִּיעֵד? עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים
25 שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּצוּרוֹת שֶׁל נוֹי, אִפְּלוּ אַחַת פְּכָמָה אֲלֵפִים
26 - יוֹלֵךְ הַפֶּל לָּם הַמֶּלֶח. וְכֵן אִם נִתְעַרְבַּ כּוֹס⁴² שֶׁל

מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה כדי שוה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה (עבודה-זרה יט:). (18) שברי כלי מתכות. (19) והרי אסור ליהנות מעבודה-זרה. (20) כי כל עוד שלא משך את החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות. (21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא מחזירה לנכרי ודיו. (22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה. (23) שמימיו עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו, עבודה זרה פרק ג, משנה ט). אף על פי שמצד הדין לא קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשירדוש כספו מאת הנכרי יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור - לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). (24) ואף על פי שחלפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה כזוכה מן ההפקר ולא מצד חלפי עבודה-זרה. (25) הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה-זרה, אפילו בחליפיה (דמאי פרק ו, משנה י).

1 ו. צוּרוֹת שֶׁעֲשָׂאוּם עֲבָדֵי כּוֹכָבִים לְנוֹי, מִתְּרִין
2 בַּהֲנָאָה, וְצוּרוֹת שֶׁעֲשָׂאוּם לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲסוּרִין.
3 פִּיעֵד? כָּל הַצּוּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת בַּפְּפָרִים, אֲסוּרִים
4 בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁלְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵן
5 עֲשׂוּיִין²⁶; וְהַנִּמְצָאוֹת בַּמְדִּינָה²⁷ - אִם הָיוּ עוֹמְדִין עַל
6 פֶּתַח הַמְדִּינָה, וְהָיָה בְּיַד הַצּוּרָה צוּרַת מִקָּל אוֹ צִפּוֹר
7 אוֹ כְדוּר אוֹ סִיף²⁸ אוֹ עֲטָרָה וְטַבַּעַת, חֻזְקָתָהּ שֶׁהִיא
8 לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֲסוּר בַּהֲנָאָה; וְאִם לֹא - הָרִי
9 הוּא בְּחֻזְקָתָהּ לְנוֹי וּמִתְּרִין.

(26) שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27) בעיר. (28) (עבודה זרה מא:). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הרידיו, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים ועיניה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחיידוש זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

10 ז. צִלְמֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַנִּמְצָאוֹת מְשֻׁלָּכִים בְּשֻׁנָּהִים
11 אוֹ כְתוּף תְּגֵרוּטָאוֹת, הָרִי אֵלָיו מִתְּרִין²⁹; וְאִין צָרִיךְ
12 לִזְמַר שֶׁבְּרֵי צִלְמֵיהֶן³⁰. אֲבָל הַמוֹצֵא יָד³¹ מִצּוּרַת
13 כּוֹכָב אוֹ מִזֶּל אוֹ רִגְלָה אוֹ אֶבֶר מְאִיבְרִיָּה מְשֻׁלָּךְ -

התערובת השנייה מותרת מטעם ספק-ספיקא, אלא שבכל זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה אסור ליהנות ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא - וספק אחד בעבודה-זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל הכוסות בבת אחת. כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק-ספיקא": שמא אותה שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר ליהנות מכולן בבת אחת. (51) שנתקשה בה עבודה-זרה.

(52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק-ספיקא": שמא הטבעת שנפלה לים של עבודה-זרה הייתה; ואפילו אם נניח: של היתר נפלה, שמא טבעת זו שמשתמש בה אינה של עבודה-זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתיים" - אינו אלא כדי שתהא נפילתה ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמא יבואו להתיר אף בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים בחבית של תרומה שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים - כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (זבחים עד; משנה תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב). עיין (כסף-משנה). (53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנתבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה-זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק-ספיקא", כאמור (כסף-משנה בשם רש"י, שם). (54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שומותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק-ספיקא" ומותרת.

יא. האשרה⁵⁵ - בין שהיתה נעבדת⁵⁶, בין שהיתה עבדת פוכבים⁵⁷ מנחת תחתיה⁵⁸ - אסור לישב בצל קומתה⁵⁹, ומתיר לישב בצל השריגים⁶⁰ והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת⁶¹, אסור לו לעבר תחתיה. ואם אין שם דרך אחרת - עובר תחתיה⁶² כשהוא רץ⁶³.

(55) אילן הנטוע לשם עבודה-זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"וזהר" (בראשית, מט): "כל עובדי השמש, נקראו: "עובדי הבעל", והעובדים לירח נקראו: "עובדי אשרה". (56) שעברו לאילן עצמו. (57) שנטעה מתחילה להעמיד עבודה-זרה תחתיה (עבודה-זרה מח. 58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה-זרה. (59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה (שם, מח:): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף-משנה" הביא קושיית הרמ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי

1 עבדת פוכבים בכמה כוסות, או תתיכה מן הפשר⁴³
2 שנתערבה בכמה תתיכות - יוליד הפל לים המלח.
3 וכן עור לבוב⁴⁴ שנתערב בכמה עורות - הפל אסור
4 בהנאה⁴⁵. עבר ומכר עבדת פוכבים או אחד
5 מממשמשיה או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין
6 בהנאה, ואסורין בכל-שהן, כעבדת פוכבים,
7 שנאמר: "והיית חרם כמהו" - כל מה שאמרה מביא
8 מעבדת פוכבים ומפל ממשמשיה ותקרבתה, הרי
9 היא כמור⁴⁶.

(41) (עבודה-זרה עד.) (42) היא אסורה משום: "משמשי עבודה-זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בברייתא (זבחים עד.) כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה. (43) שהקריבוה לעבודה-זרה. (44) עור שקרוע כנגד הלב כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור מחיים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (45) (עבודה-זרה עד.) (46) (שם, נד:): "כל מה שאתה מתייה (מהוה) ממנו - הריהו כמורו".

10 י. עבדת פוכבים או אשרה שנתערבה, אפרה אסור
11 בהנאה⁴⁷. ונחלת של עבדת פוכבים אסורה,
12 והשללהבת⁴⁸ מתרת, מפני שאין בה ממש. ספק
13 עבדת פוכבים אסור; ספק ספקה מתר. ביצד? כוס
14 של עבדת פוכבים שנפל באוצר מלא כוסות, כלן
15 אסורים, מפני שעבדת פוכבים וכל ממשמשיה
16 אסורין בכל-שהן. פרש כוס אחד מן התערבת ונפל
17 לכוסות שנים⁴⁹ - הרי אלו מתירין⁵⁰. טבעת של
18 עבדת פוכבים⁵¹ שנתערבה במאה טבעות, ונפלו
19 שתים מהן לים הגדול - התירו כלן, שאני אומר:
20 אותה הטבעת היתה בכלל השתים⁵². נתערבה
21 במאה, ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים
22 למקום אחר, ונפלו הארבעים כלן לטבעות אחרות
23 - כלן מתרות, שאני אומר: אותה הטבעת האסורה
24 ברב היא⁵³. נפלו הששים לטבעות אחרות - כלן
25 אסורות⁵⁴.

(47) להכין ממנו בורית לכביסה וכדומה (תמורה לד.). (48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט.). (49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים. (50) (זבחים עד.) מחמת ספק-ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא; ואפילו של עבודה-זרה הייתה, שמא כוס זו שהוא משתמש בה מהתערובת השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס מהתערובת השנייה, כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים להקל: שמא אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה. וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו: "פרש אחד מהם לרבו, ומרבו לרבו - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת השלישית? ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף-משנה). ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", ושוודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעניין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לעניין ברכת הרוואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לעניין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כח.), ש"ים המלח" המוזכר לעניין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): ים המלח, "הנקרא מי"ר בטיא"ה (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר איפוא שעבודה-זרה טעונה איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא ייכשלו בה בני-אדם ויטלוהו. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אלילים"): מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נולכה לים המלח? ותיצו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרוח במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "בים המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה. (71) כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר.

- יד. נטל ממנה פרכר⁷² וארג בו את הבגד - אסור
 בהנאה. נתערב בגדים אחרים, יוליך דמי אותו
 הבגד לים המלח, ושאר כל הבגדים⁷³ מתרין. ומת
 לטע תחתיה ירקות - בין בימות החמה, שהן צריכין
 לצל, בין בימות הגשמים⁷⁴, מפני שצל האשורה,
 שהוא אסור, עם הקרקע, שאינה נאסרת, גורמין
 לירקות אלו לצמח; וכל שדבר אסור ודבר מת
 גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום⁷⁵. לפיכך שדה
 שזבלה בזבל עבודת פוכבים, מתר לזרע אותה,
 ופרה שפטמה בכרשיניה⁷⁶ עבודת פוכבים⁷⁷ תאכל⁷⁸,
 וכן כל פיוצא בזה.

(72) הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. (73) (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (74) שהאילן קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. (75) (שם, מח:). (76) מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). (77) של תקרובת עבודה-זרה, או שעבדום (לשון רש"י שם, מט:). (78) (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר", והפרה הלא נתפטמה גם בכרשיני היתר - לפיכך מותרת.

- טו. פשר או יין או פרות, שהכינם להקריבם
 לעבודת פוכבים, לא נאסרו בהנאה⁷⁹, אף-על-פי
 שהכינסום לבית עבודת פוכבים, עד שיקריבום
 לפניה. הקריבום לפניה - נעשו תקרבת; ואף-על-פי
 שחזרו והוציאום⁸⁰, הרי אלו אסורין לעולם⁸¹. וכל

רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איזה צילה? כל שאילו תפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה, אלא השריגים והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי. ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוק, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילו" (עבודה-זרה מח:). (60) קצרה כמותה. (61) (שם, מח:). ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף-משנה).

- יב. אפרוחים שקננו בה⁶² ואין צריכין לאמן⁶³ -
 מתרין; והאפרוחים והביצים שצריכין לאמן⁶⁴,
 אסורין, שהרי האשורה כמו בסיס להן⁶⁵. וכן
 עצמה⁶⁶ שבראשה מתר, מפני שהעוף מביא עציו
 ממקום אחר⁶⁷.

(62) באשרה. (63) שגדולים הם. (64) שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. (65) וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשרה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). (66) העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. (67) ואין לחוש שמא בנהו מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתיו במקל והם נופלים".

- יג. נטל ממנה⁶⁸ עצים - אסורים בהנאה. הסיק בהן
 את התנור, יצן⁶⁹, ואחר-כך נסיק בעצים אחרים של
 התר ויאפה בו. אפה בו את הפת ולא צננו - הפת
 אסורה בהנאה. נתערבה באחרות, יוליך דמי אותה
 הפת לים המלח⁷⁰, כדי שלא יהנה בה, ושאר
 הפירות מתרין⁷¹.

(68) מהאשרה. (69) צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "הסיק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחסמו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זה וזה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "הסיק בהם את התנור - יצן", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינון (כסף-משנה). (70) כבר גילה הרד"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון: ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכותב רבינו בסוף פירושו

- 1 הנמצא בבית עבודת פוכבים⁸², אפילו מים⁸³ ומלח,
2 אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל-שהוא⁸⁴,
3 לוקה⁸⁵.

(עבודה-זרה נא:) משום נויי עבודה-זרה, ככתוב: ותראו את שיקוציהם... כסף וזהב אשר עימהם (דברים כט, טז) - כל שעמיהם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. (87) פרט למעות עצמן בלי כיס המונחות על ראשה - שדרך כבוד הן. (88) פרט לבלתי מקופלת ותלויה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. (89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. (90) כי ודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שיריים הם (ר"ן, שם). (91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. (92) לפניו מן המחיצה הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. (93) שאין דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשמיש עבודה-זרה הובאו שם. (94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). (95) כי באלה המבוזים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המכובדים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). (96) (שם, מט:) כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה - אסורה, כי חוששים שמהמרקולים נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה.

- 18 יז. עבודת פוכבים שהיה לה מרחץ⁹⁷ או גנה -
19 נהנים בהם שלא בטובה⁹⁸, ואין נהנים בהם בטובה.
20 היה לה ולאחרים⁹⁹ - נהנין בהן אפילו בטובת
21 פניה, ובלבד שלא יתן שקר¹⁰⁰.

(97) בחצר עבודה-זרה. (98) בנוסח ונציה, קושטא ומנטובה; "שלא בטובת כוהנה". (99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. (100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד:) "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת.

- 22 יח. מרחץ שיש בה עבודת פוכבים¹⁰¹, מתר לרחץ
23 בה, מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעבדה¹⁰²,
24 שנאמר: "אלהיהם" - בזמן שנוהגים בה מנהג
25 אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן; כגון זו שהיא
26 עומדת על הביב¹⁰³ והכל משתינין בפניה¹⁰⁴. ואם
27 היה דרך עבודתה בכה¹⁰⁵, אסור לכנס בו.

(101) שאליל עומד בתוכו. (102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. (103) חריץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחוץ. (104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעבדו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד:). וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתכם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרס (דברים יג, יח), מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה

(79) (עבודה-זרה כט:) כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). (80) אחרי שהקריבו לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאו. (81) (שם, כט:). (82) במקום המיוחד לעבודתה. (83) שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקריבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה שהוא לפניו מן הוילון הפרוס לפני עבודה-זרה - וודאי לתקרובת או לצורך תשמיש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). (84) אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרס". (85) וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א).

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאוכל ממנו כל שהוא לוקה".

ידוע הכלל - שה'עצם', כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו, והגם ש"מקצתו" ו"כולו" הם שני הפכים, בכל זאת כשמדובר ב'עצם', הרי כל נקודה ונקודה שבו היא ככולו.

כך גם כשאדם פוגע בעניין כללי גם אם יפגע במשהו קטן ממנו, הרי הוא פוגע בכולו. לכן יש שני אופנים בגדר "משהו", האחד הוא שיכול להיות משהו שהוא חלק ממשהו, כי מתחלק ונפרד ממנו ונעשה מציאות חדשה, והאופן השני הוא שבכל חלק הכי קטן, ישנו המציאות של ה"משהו".

כך גם באיסורי הנאה מעבודה-זרה, שכל חלק וחלק ממנה אסור מאותה סיבה שאסור הכל, ולכן גם "האוכל ממנו כל שהוא - לוקה".

(על"פ לקו"ש חלק כ"ט עמוד 154)

- 4 טז. המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודת
5 פוכבים - אם מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתירין;
6 ואם מצאן דרך כבוד, הרי אלו אסורין⁸⁶. כיצד?
7 מצא כיס תלוי בצוארו⁸⁷, כסות מקפלת⁸⁸ ומנחת על
8 ראשו, פלי כפוי על ראשו - הרי זה מתר, מפני
9 שהוא דרך בזיון, וכן פל פיוצא בזה. מצא בראשו
10 דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח⁸⁹ - הרי זה
11 אסור⁹⁰. במה דברים אמורים⁹¹? בזמן שמצאן חוץ
12 למקום עבודתו; אבל אם מצאו בפנים⁹² - בין דרך
13 כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר
14 שאינו ראוי - כל הנמצא בפנים אסור, אפילו מים⁹³
15 ומלח. ופעור ומרקוליס⁹⁴, כל הנמצא עמהן, בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במקום גדילתן⁹ ואותה הבהמה. ואין צריך לומר
הבהמה שהקצת¹⁰ לעבודת כוכבים, שהיא מתרת
באכילה בין שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה
להקריבה¹¹, הרי זו מתרת¹². במה דברים אמורים
שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם
עבודת כוכבים, אבל עשה בה מעשה כל-שהוא,
אסרה. ביצד? כגון ששחט בה סימן¹³ לעבודת
כוכבים. עשאה חליפין¹⁴ לעבודת כוכבים, אסרה;
וכן חליפי חליפין¹⁵, מפני שנעשים דמי עבודת
כוכבים¹⁶. במה דברים אמורים¹⁷? בבהמת עצמו;
אבל אם שחט בהמת חברו לעבודת כוכבים או
החליפה, לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו
שלו¹⁸. המשתנה לקרקע עולם¹⁹, לא אסרה. חפר
בה בורות, שיחין ומערות, לשם עבודת כוכבים -
אסרה²⁰.

(2) כגון הרים וגבעות שהם מחוברים, ואינם נתפסים בידי
אדם. (3) כגון בהמה ושאר בעלי חיים, אף על פי
שתלושים הם ונתפסים בידי אדם, אבל אין עשייתם בידי
אדם. (4) (ע"ז מה). שנאמר (דברים יב, ב): אבד תאבדון
את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים... את אלהיהם על
ההרים - אלהיהם על ההרים אסורים, ולא ההרים אלהיהם,
כי אין ה"מחובר" נאסר. וכן "בעלי חיים" אינם נאסרים,
מתוך שהיה צורך בפסוק מיוחד למעט בעל חי נעבד לקרבן,
כמו שדרשו (תמורה כח:): "מן הבקר" (ויקרא א, ב) -
להוציא את הנעבד, מכלל שמותר להדיט באכילה; כי אילו
היה נאסר להדיט באכילה, הרי ממילא פסול הוא לקרבן
על פי הכלל: ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) - מן המותר
לישראל תקריב, ולא מן האסור (תמורה כט.). (5) אף על
פי שנטעם אדם, אין הם בכלל: "עשהו אדם", כי הקרקע
והמים הם הם המגדלים אותן (כסף-משנה). (6) פרט
לנטעם מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסרים, שהרי זוהי
ה"אשרה" שאסרתה תורה, בצוותה: "ואשריהם תשרפון
באש" (דברים יב, יג). (7) שהרי מחוברים הם ואינם
נתפסים בידי אדם; אבל מעיינות של יחיד אסורים, כי יש
לחוש שמא חפר את הבור לשם עבודה-זרה ואז נאסור
מימיו, כי גם ה"מחובר" נאסר כשעושה בו מעשה לשם
עבודה-זרה, כמו שיתבאר בסמוך; אבל במעיינות הרבים
אין לחוש שרבים חפרום לשם עבודה-זרה, ולפיכך אינם
נאסרים כדין כל "מחובר" (פרישה, טור י"ד קמה; ראה
ט"ז, י"ד שם, ס"ק ג). (8) (תמורה כח:): "דבר שיש בו
רוח חיים - מותר". (9) כשהם מחוברים באילן, ואף על
פי שסופם להיתלש מהאילן אינם נחשבים כ"תלוש".
(10) שיחידה לעבודה-זרה ועדיין לא נעבדה. (11) תקרובת
לעבודה-זרה. (12) כי אין מוקצה לעבודה-זרה אסור אפילו
לגבוה, עד שיעשו בו מעשה, כגון: שיגזזו אותו לשם
עבודה-זרה, או יעבדו בו איזו עבודה לשם עבודה-זרה
(תמורה כט.). (13) משני סימני השחיטה: הוושט או
הגרגרת ואסר אותה משום תקרובת עבודה-זרה (חולין מ.).
(14) שהיה לו אליל והחליפו בבהמה (ע"ז נד:).

ונעשה לכל הבא (לרחוק). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי
לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ".
דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-
זרה שלך ערום.... ומשתין בפניה: וזו עומדת על פי הביב וכל
העם משתינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג
בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה":
מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש
לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם
בתוספות רי"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה
בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-
זרה נעשית נוי למרחץ, ובזה היא באה בגבולי ומותר, לא כן
אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה
ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא
שניים שהם אחד, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא
שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך).
(105) (שם).

יט. סבין של עבודת כוכבים¹⁰⁶ ששחט בה, הרי זה
מתר¹⁰⁷, מפני שהוא מקלקל¹⁰⁸. ואם הייתה בהמה
מספנת¹⁰⁹, הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן¹¹⁰;
והרי זה התקן מהנאת משמש¹¹¹ עבודת כוכבים.
וכן אסור לחתך בה בשר, מפני שהוא מתקן¹¹². ואם
חתך דרך הפסד¹¹³ והשחתה - מתר.

(106) שמשמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן
לחתוך מנות בשר להגיש לפניה כתקרובת. (107) הבשר
הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור.
(108) שבשחיטתה הוא מקלקל את הבהמה, שבחייה עמדה
לשלושה דברים: לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולפיכך
דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפחתה דמיה.
(109) חולה. (110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית
נבילה, והייתה אסורה באכילה. (111) וכבר נתבאר לעיל
(הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה.
(112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מולך
דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה;
ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו). (113) כגון,
שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים
חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן
(חולין ח.). ושם הוסיפו: שבסכין מלובנת באש ידובר, שאם
לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע
בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אוסרת גם כן.

פרק שמיני

(1) אלו דברים אינם נאסרים משום עבודה-זרה; ביטול
עבודה-זרה וכל דיניו.

א. כל שאין בו תפיסת יד אדם² ולא עשה³ אדם,
אף-על-פי שנעבד, הרי זה מתר⁴ בהנאה. לפיכך
עובדי כוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות
ואת האילנות הנטועין⁵ מתחלתן לפרות⁶, ואת
המעיינות הנובעין לרבים⁷ ואת הבהמה⁸ - הרי אלו
מתרין בהנאה, ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו

אֵילָן נָטוּעַ, וְגִדְעוּ³⁵ וּפְסָלוּ³⁶ לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים³⁷,
אֶפְלוּ הַבְּרִיָּה³⁸ וְהַרְכִּיב³⁹ בְּגוֹפוֹ שֶׁל אֵילָן וְהוֹצִיא
שְׂרִיגִים⁴⁰ - כּוֹרֵת אֶת הַשְּׂרִיגִים, וְהֵם אֲסוּרִים
בַּהֲנָאָה, וְשָׂאֵר הָאֵילָן מִתְּרִי⁴¹. וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְאֵילָן,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסָר גּוֹפּוֹ⁴² - כָּל הַשְּׂרִיגִים וְהָעֵלִים
וְהַלּוֹלָבִין⁴³ וְהַפְּרוֹת שִׁוְצִיא כָּל-זֶמֶן שֶׁהוּא נֶעֱבֵד,
הָרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה⁴⁴. אֵילָן שֶׁהוּא הָעוֹבְדִי
כּוֹכָבִים מְשַׁמְרִין אֶת פְּרוֹתָיו, וְאוֹמְרִים שֶׁהֵם מוֹכְנִים
לַעֲשׂוֹת שָׂכָר לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִי, וְעוֹשִׂין
מִהֵן שָׂכָר וְשׁוֹתִים אוֹתוֹ בְּיוֹם תְּגֵם - הָרִי זֶה הָאֵילָן
אֲסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שִׁסְתָּמוֹ שֶׁהוּא אֲשֶׁרָה, וּלְפִיכָף
עוֹשִׂין בְּפְרוֹתָיו כֶּף, שִׁזוּ הִיא חֻקָּה שֶׁל אֲשֶׁרָה⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסרה בהנאה, שזקיפתה מעשה".

יש להקשות, מנין לקח הרמב"ם שיש צורך במעשה, והלא מקור הדין הוא בגמרא (ע"ז מז. גג:) ש"כשזקף לבנה, גליא דעת' שניחא ליה בעבודה-זרה, וכיון דתו דתו עכו"ם ופלח ל' שליחותא דיד' קעביד", והיינו שמספיק גילוי דעת ואין צריך מעשה.

ויש לומר שמקורו בגמ' (ע"ז שם גג:) ששואלת על הפסוק "ואשיריהם תשרפון באש", הלא אין זה אשיריהם של הגויים, שהרי ארץ ישראל היא ירושת עם ישראל, והלא "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", ומתרת ש"כיון שפלחו ישראל לעגל, גלו דעתייהו דניחא להו בעבודה-זרה". ומכאן מוכח שגילוי דעת "דניחא להו" חייב לבוא ביחד עם מעשה, כמו כאן שעבדו לעגל.

על פי זה, תתורץ שאלה כללית, היאך עשה אהרן את העגל, שיש שתירצו שאמר לישראל "פרקו נזמי הזהב כו' והביאו אלי" (ולא אמר "ותנו לי"), והיינו שלא קנה אותו מידם, וכיון שאינו שלו הרי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו". ועל תירוץ זה קשה, הרי היה כאן גילוי דעת ש"ניחא להם" בעבודה-זרה, שהרי רצו לעשות העגל, ומדוע שלא יוכל לאסור את הזהב שהביאו אליו. אלא שע"פ הנ"ל יתורץ שמעשה העגל לא יכול להקרא על שם אהרן, כי מה שגילו דעתם ד"ניחא להו" אינו מספיק, כי צריך גם מעשה, וכשפנו ישראל לאהרן שיעשה את העגל, עדיין לא עבדו עבודה-זרה ולא היה כאן 'גילוי דעת' עם מעשה, ואתי שפיר שאהרן לא יכול היה לאסור את הזהב, כי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

על-פי-זה יובן גם המשך הגמרא שם "מיבעי לי" היכא שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחוה לה, והא עכו"ם והשתחוה לה אסורה או לא, "לבינה הוא דמינכרא זקיפתה, אבל ביצה לא. או דילמא לא שנא". ולכאורה למאי 'נפקא מינה' אם ניכרת זקיפתה או לא, והרי הכל

(15) כשהחליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, הרי אותו החפץ נקרא: "חלופי חליפין". (16) ואסורים, משום שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" - כך שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו (שם). (17) שהבהמה נאסרת על ידי מעשה. (18) (חולין מ:): ואין הדברים אמורים אלא בישראל סתם, שהואיל וכשר הוא אין הוא מתכוון לאסרה אלא לצער את חברו בעלמא; אבל ישראל מומר, או גוי ששחט בהמת ישראל לעבודה-זרה - אסרה, כמבואר (שם, מא.). ורבינו ביארנו בהלכות שחיטה (פ"ב, ה"כב) וקיצר כאן, מפני שסמך על מה שכתב שם (כספ-משנה). ומניין שאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה? - מכלים של אחז, שנאמר בהם (דברי הימים-ב כט, יט): "ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעללו, הכנו והקדשנו". ואמרו חז"ל: הכנו - שגנזנום, כי נאסרו אף להדיט; והקדשנו - שהקדשנו אחרים תחתיהם, והלא כלי המקדש האלה לא של אחז היו, ולמה נאסרו במעלו? אלא מתוך שעשה בהם מעשה והשתמש בהם לעבודה-זרה - נאסרו (ע"ז נד:). (19) קרקע טבעית, שלא הביאו עפר תלוש ממקום אחר; כי אילו היתה מכונסת מעפר תלוש, הרי יש בה "תפיסת יד אדם" ונאסרת ככל דבר תלוש (הרב "המאירי" לסנה' מז:). (20) (ע"ז נד:): הואיל ועשה בה מעשה.

1 **ב. מים שצקרון הגל והשתחוה להן, לא אסרין.**
2 **נָטְלוּ בְּיָדוֹ וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶן - אֲסוּרִין.**
3 **שְׂנִידֵלְלוּ²³ וְעִבְדוּ בְּמִקְוָם²⁴ - מִתְּרוֹת, שְׂהָרִי אֵין**
4 **בִּהֵן תְּפִיסַת יָד אָדָם²⁵.**

(21) כי לא נתלשו על ידי אדם, ועדיין יש להם דין מחובר (ע"ז נט.). (22) הראב"ד משיג: אם מים אלה של רבים הם מדוע נאסרים? הלא אמרו (שם): מים של רבים אינם נאסרים? אבל רבינו סובר שאם נטלם לתוך ידו זכה בהם מן ההפקר ונעשו שלו ולפיכך נאסרו, כדין כל מים של יחיד, כפירוש התוספות ר"ד (שם). (23) שנעקרו ממקומן על ידי סערה. (24) שעוד לא הגביהן אדם. (25) (שם, מו.). וגם כאן משיג הראב"ד ושואל: הלא בגמרא (שם) נחלקו בזה בני רבי חייא ורבי יוחנן: חד אוסר וחד מתיר, ולא נתברר שם מיהו המתיר - והרי זה "ספק איסור תורה" שהולכים בו תמיד לחומרא? אבל דברי רבינו נובעים מהירושלמי (ע"ז פ"ג, ה"ה) שאמרו שם: חזקיה (בן רבי חייא) מתיר ור' יוחנן אוסר - הרי שבני ר' חייא המתירים ופסק כמותם (ש"ך, י"ד קמה, ס"ק ג.).

5 **ג. יִשְׂרָאֵל שִׁזְקָף לְבִנָּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ וְלֹא הִשְׁתַּחֲוֶה**
6 **לָהּ, וּבָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, אֲסָרָה²⁶**
7 **בַּהֲנָאָה, שְׁזָקִיפְתָּהּ - מַעֲשֶׂה²⁷. וְכֵן אִם זָקָף בִּיצָה²⁸,**
8 **וּבָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ - אֲסָרָה²⁹. חֲתַךְ**
9 **דְּלַעַת וְכִיּוּצָא בָּהּ וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ - אֲסָרָה³⁰. הִשְׁתַּחֲוֶה**
10 **לְחֻצִי דְלַעַת, וְחֻצִי הָאֲחֵר מַעֲרָה³¹ בּוֹ - הָרִי זֶה**
11 **אֲסוּר³² מִסְּפָק, שֶׁמָּא זֶה הַחֻצִי כְּמוֹ יָד³³ לְחֻצִי**
12 **הַנֶּעֱבֵד. אֵילָן שֶׁנִּטְעוּ מִתְּחִלָּה שְׂיֵהָה נֶעֱבֵד, אֲסוּר**
13 **בַּהֲנָאָה³⁴; וְזוֹ הִיא אֲשֶׁרָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. הִיָּה**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַחֲדוּשׁ אֲסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׂאָהּ לְעֶבְדוֹ, 8
וּשְׂאָר הַבֵּית מִתֵּר 51. הַכֵּנִס עֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים לְתוֹךְ 9
הַבֵּית 52 - פֶּל־זֶמֶן שֶׁהִיא שָׁם, הַבֵּית אֲסוּר בַּהֲנָאָה; 10
הוֹצִיאָהּ - הִתֵּר הַבֵּית 53. וְכֵן אֲבָן שֶׁחֲצֵבָהּ 54 מִתְחַלָּה 11
לְעֶבְדָּהּ, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה 55. הִיתָה חֲצוּבָהּ, וְצִירָהּ 12
וְכִירָהּ 56 שֶׁתַּעֲבֹד - אֲפִלּוּ צִיר וְכִיר בְּגוֹף 57 הָאֲבָן, 13
וְאֵין צִירָהּ לֵאמֹר אִם פִּיר עָלֶיהָ 58 - נוֹטֵל 59 מֶה 14
שֶׁחֲדָשׁ, וְהוּא אֲסוּר בַּהֲנָאָה, הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲבֹד, 15
וּשְׂאָר הָאֲבָן מִתֵּר 60. 16

46) שהיה נטוע מתחילה לשם כך, כי אם לא כן אינו נאסר - שהרי אינו גרוע מאילן שנטעו ולבסוף עבדו, שאינו נאסר כמבואר לעיל (ה"א; ר"ן, שם). והתוספות (שם, מז: בדריכור המתחיל: "העמיד תחתיו") פירשו: שאף על פי שלא נטעו מתחילה לשם כך, נאסר האילן מדרבנן - משום שבשעה שעבודה-זרה נראית תחתיה נראה הדבר כאלו האילן נטוע מתחילה לשם כך. (47) (שם). (48) אף על פי שהבית מחובר הוא, הרי עציו תלושים היו טרם שבנוהו, וכל "תלוש ולבסוף חבירו" - כתלוש דומה (שם, מז:). ואין זה דומה לאילן שאינו נאסר הואיל ושרשיו מעורים בארץ, שהרי הוא "מחובר" יותר מבית (ש"ך, יו"ד קמא, ס"ק ג). (49) טח אותו בסיד. (50) עשה בו צורות בולטות או שוקעות. (51) (ע"ז, מז:). שהרי לא עבד לבית עצמו; אבל אם אחרי שחידשו עבד את הבית עצמו, נאסר בהנאה כדין המשתחוה לבית. (52) שלא הקצוה לעבודה-זרה, אלא לפי שעה. (53) (שם). (54) מההר. (55) אף על פי שעדיין לא עבדה, כי עבודה-זרה של נכרי נאסרת בהנאה מיד. (56) שפסל בה ציורים וציצים. (57) שחקק בה באבן גופה. (58) ולא באבן גופה. (59) כשבא ישראל להשתמש בה. (60) שהאבן עצמה לא נעבדה (שם).

ה. אֲבָן שֶׁהֶעֱמִיד עָלֶיהָ 61 עֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים, הָרִי זֶה 17
אֲסוּרָה פֶּל־זֶמֶן שֶׁהִיא עָלֶיהָ. סֵלֶקָה - הָאֲבָן מִתֵּר 62. 18
מִי שֶׁהִיא בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְעֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים 63 וְנִפֵּל - אֲסוּר 19
לְבָנוֹתוֹ 64. בִּיצֵד יַעֲשֶׂה? כּוֹנֵס לְתוֹךְ שְׁלוֹ 65 וּבֹנֶה, 20
וְאוֹתוֹ הָרוֹחַ מְמַלְאֵהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָהּ, כְּדִי שֶׁלֹּא 21
יִרְחִיב לְבֵית עֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים 66. הִנֵּה הַכֶּתֶל שְׁלוֹ וְשֵׁל 22
עֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים 67 - יִדּוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה: מִחֲצָה 23
שְׁלוֹ 68 מִתֵּר בַּהֲנָאָה, וְשֵׁל עֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים, הִפֵּל אֲסוּר 24
בַּהֲנָאָה. אֲבָנֵיו, יַעֲצִי וְעֶפְרוֹ, הִפֵּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה 69. 25

61) באופן זמני. (62) (שם) אבל אם מתחילה הקצה את האבן שתשמש בסיס לאליל בקביעות - הרי היא אסורה כעבודה-זרה עד שיבטלנה הנכרי, כמבואר בסמוך (ה"ט). (63) שהיה אחד מכתליו משמש קיר לבית עבודה-זרה. (64) שהרי בונה בית לעבודה-זרה. ובירושלמי מפרש: שהיה בנין ביתו קודם לבית עבודה-זרה, שאם לא כן, הרי אסור לישראל לסמוך ביתו בקיר בית עבודה-זרה. (65) כנוסח המשנה (ע"ז פ"ג, מ"ו:). כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה; וכן הרמב"ם כתב-יד אברבנאל. (66) (ע"ז מז:). שעובי הכותל, חציו של עבודה זרה וחציו של ישראל. (67)

תלוי בגילוי הדעת של הזוקף, וזה יכול להעשות גם על ידי זקיפת ביצה. ועל-פיה יתורץ, ששאלת הגמ' אם "מינכרא זקיפתה" שאולי אין זה אלא מעשה זוטא שאינו נחשב, ואף שבוודאי יש בזה 'גילוי דעת' - אינו מספיק כי צריך גם מעשה.

(על-פי לקו"ש חלק יא עמוד 147)

26) אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה בו מעשה, והשתחויה אינה נחשבת "מעשה". (27) ובה גילה דעתו שנוח לו לעבד עבודה זרה, וכשהנכרי משתחוה לה הרי הוא כשליחו של ישראל ואסורה, ואף על פי שאינה שלו (ע"ז מו:). (28) אף על פי שאין זקיפתה ניכרת כל כך בזקיפת הלבנה. (29) (שם). (30) אף על פי שאינה שלימה. וכך אמרו (חולין קכח:). "המשתחוה לחצי דלעת - אסרה". (31) מחובר אל החצי השני הנעבד. (32) החצי השני הבלתי נעבד. (33) בית יד לאוכל, כמו בית יד לכלי; וה"יד" נדונית כאוכל עצמו, ולפיכך נאסר גם החצי השני בתורת "יד". והואיל שבגמרא (שם) נסתפקו בזה ולא פשטוה, לפיכך אומר רבינו: "אסור מספק" כדין כל "תיקון" שהולכים בו לחומרא באיסור דאורייתא. (34) שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודה-זרה כשנטעו. ואין זה דומה לאילן שנטעו ולסוף עבדו שאינו נאסר, כמבואר לעיל (ה"א), כי בשעה שעובדו אין בו "תפיסה". שהרי מושרש הוא בארץ ומחובר לה; אבל כשנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה, הרי בשעת נטיעת הגרענים, יש בהם "תפיסת יד אדם" לשם עבודה-זרה (ע"ז מח:). (35) קיצץ ענפיו. (36) שהסיר פסולתו. ויש מפרשים: שחתך כל ענפיו כדי שהאילן יתעבה, מלשון: "פסל לך" (שמות לז, א). הערוך, ערך "זבל". (37) כדי לעבוד גידוליו שיגדלו בו מעתה. (38) דרך הכורמים לכופף זמורה המחוברת לאילן ולטמון אותה בעפר ואת ראשה הם מוציאים מצד אחר, כדי שתשריש ותצמח משם כגפן חדשה, וזוהי: "הַבְּרָכָה", מלשון: "ויברך הגמלים" (בראשית כד, יא). (39) הביא ענף של אילן אחר והרכיבו בזה, והיא: הַרְפָּקָה, ושתייה נזכרת במשנה (שביעית פ"ב, מ"ו). (40) הצמיח ענפים. (41) אף על פי שעשה מעשה בגוף האילן, אין זה כאילן שנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסר כולו, אלא שריגיו החדשים אסורים ושאר האילן מותר (שם). (42) שלא עשה בו שום מעשה. (43) הפרחים הצומחים באילן בעת לבלובו. וכן הענפים הרכים היוצאים מן האילן בשעת לבלובו, נקראים: "לולבים" ונזכרים במשנה (עקצין פ"ג, מ"ד). (44) (ע"ז מח:). (45) (שם).

ד. אֵילָן שֶׁמֶעֱמִידִין תַּחְתָּיו 66 עֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים - 1
פֶּל־זֶמֶן שֶׁהִיא תַּחְתָּיו, אֲסוּר בַּהֲנָאָה. נָטְלָה מִתַּחְתָּיו, 2
הָרִי זֶה מִתֵּר 47, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנֶּעֱבֹד. 3
בֵּית שֶׁבָּנָאוֹ הָעֹבֵד פּוֹכְבִּים מִתְחַלָּה שֶׁהִיא הַבֵּית 4
עֲצָמוֹ נֶעֱבֹד, וְכֵן הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְבֵית בְּנוֹי - הָרִי זֶה 5
אֲסוּר בַּהֲנָאָה 48. הִנֵּה בְּנוֹי, וְסִידוֹ 49 וְכִירָו 50 לְשֵׁם 6
עֲבֻדָּת פּוֹכְבִּים עַד שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחֲדָשׁ, 7

דרשו: "מנין לנכרי שפוסל אלהיו? שנאמר: פסילי אלהיהם תשרפון באש". ועוד אמרו (שם): כתוב: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", וכתוב: "ולקחת לך" - הא כיצד? פסלו לאלוה - לא תחמוד; פסלו מאלוה (ביטלו) - ולקחת לך.

(68) האבנים שלו מותרות, וכגון שמכיר איזו אבנים הן שלו; אבל אם אינו מכיר - אסורות, אלא שיכול למכור לנכרי חלקו בכל מקום שהוא (ר"ן, בשם הירושלמי, שם). (69) כנוסח אוקספורד.

ט. עבודת פוכבים של ישראל אינה בטלה לעולם⁷⁹.
אפלו היה לנכרי בה שתפות⁸⁰, אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם וטעונה גניזה⁸¹.
וכן עבודת פוכבים של נכרי שפאת ליד ישראל, ואחר-כך בטלה הנכרי - אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם⁸². ואין ישראל מבטל עבודת פוכבים, ואפלו פרשות עובד פוכבים⁸³.
עובד פוכבים קטן או שוטה אינו מבטל עבודת פוכבים⁸⁴. ועובד פוכבים שפלט עבודת פוכבים, בין שלו, בין של עובדי פוכבים אחרים, בעל פרחו, אף-על-פי שאנסו ישראל על כך - הרי זו בטלה; ובלבד שיהא הנכרי המבטל עובד עבודת פוכבים; אבל מי שאינו עובד עבודת פוכבים, אין בטולו בטול⁸⁵. המבטל עבודת פוכבים - בטל משמשיה⁸⁶.
בטל משמשיה - משמשיה מתרים, והיא אסורה בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלה. ותקרת עבודת פוכבים אינה בטלה לעולם⁸⁷.

ו. פיצד מאבד⁷⁰ עבודת פוכבים ושאר דברים האסורים בגללה, כגון משמשיה ותקרת שלה? שוחק וזורה לרוח⁷¹, או שזרף ומטיל לים המלח⁷².

(70) שמצוה עליו לאבדה, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (71) ואף על פי שתיעשה זבל ותועיל לקרקע - אין חוששים לה, כי הזבל האסור והקרקע המותר מגדלים את הצמחים, וכבר נתבאר לעיל (פ"ז, ה"א): "כ"שזה וזה גורם - מותר". (72) שאין ספינות עוברות שם (מלשון רש"י, פסחים כח.), וראה בבאורנו לעיל (פ"ז, ה"ג). אבל לזרוק לים כשהוא שלם - אסור (ע"ז מג:). ויש מפרשים דברי רבינו לצדדים: "או שזרף", הכוונה לאליל של עץ שאפשר לשרפו ואין צורך בזרייתו לרוח, או בהטלתו לים המלח; ואליל של מתכת שאי אפשר לשרפו - אפשר להטילו לים המלח בלי שחיקה; ואם אינו רוצה לטרוח ללכת לים המלח, ישחקנו ויזרנו לרוח, באופן ששלשה דרכים באיבוד עבודה-זרה: שחיקה וזרייה לרוח, שריפת אליל של עץ, או הטלה לים המלח אפילו כשהוא שלם (מרכבת המשנה). השווה דברי רבינו (הלכות חמץ ומצה, פ"ג).

ז. דבר שאין בו תפיסת יד אדם שזעבד, כגון הרים ובהמה ואילן - אף-על-פי שהנעבד עצמו מתר בהנאה, צפוי⁷³ אסור בהנאה. והנהנה בכל-שהוא מהן, לוקה, שנאמר: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם"⁷⁴. וכל צפוי עבודת פוכבים⁷⁵ הרי הן בכלל משמשיה⁷⁶.

(73) אם ציפה את ההר כסף או זהב. וכסף וזהב לאו דווקא, אלא כל מיני ציפוי לנוי. (74) גזירת הכתוב היא: שכל "עליהם", אפילו שעל "נעבד מחובר" - נאסר (ע"ז מה). ואף על פי ששאר משמשי עבודה-זרה לוקה עליהם שנים, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ב), אין הציפוי של נעבד מחובר נאסר אלא משום: "לא תחמוד כסף וזהב"; אבל ציפוי של "נעבד תלוש", כשאר משמשי עבודה-זרה הוא שחייבים עליהם שנים ("נר מצוה", בפירושו ל"ספר המצוות לרבינו ל"ח, כב). (75) של אליילים תלושים. (76) ולוקים עליהם שנים, משום משמשי עבודה-זרה. וכן לענין ביטול: שאם ביטל הנכרי את האליל בטלו משמשיה מאליהם, כמבואר בסמוך (ה"ט).

ח. עבודת פוכבים של נכרים שפלטוה נכרים קדם⁷⁷ שתבא לידי ישראל, הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש" - כשפאו לידינו והן נוהגין בהם אלהות; אבל אם בטלו, הרי אלו מתרין⁷⁸.

(79) סמכו חז"ל על הפסוק: "ארור האיש אשר יעשה פסל... ושם בסתר" (דברים כז, טו) - אין לה תקנה אלא גניזה (ע"ז, שם). (80) וזה ביטל את חלקו, אין אנו אומרים: ישראל על דעת הנכרי הוא עובדה, ומתוך שהנכרי ביטל את חלקו יהיה חלקו של ישראל מבוטל מאליו - אלא ישראל על דעת עצמו עובדה ואינו תלוי בביטול הנכרי שותפו (שם, נג.). (81) קבורה בקרקע; לא כעבודה-זרה של נכרי הטעונה שחיקה וזרייה לרוח, או שריפה. וכדעת התוספות (יבמות קד.). (82) (ע"ז סד:). (83) שהנכרי נתן לו רשות לבטל אליל שלו, אין ביטול של ישראל מועיל כלום - כי לא נאמרה תורת ביטול אלא לנכרי בלבד (שם, נב:). (84) כי אינו יודע בטיב עבודה-זרה ומשמשיה ואין ביטולו מועיל, כפי שיתבאר בסמוך. (85) "אמר רבי יהושע בן-לוי: פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון. ומצא נכרי קטן ולא אמר לו כלום; מצא נכרי גדול ואמר לו: בטלה! ולא ביטלה. סטרו וביטלה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: שנכרי מבטל עבודה-זרה של חברו, וכל מי שאינו יודע בטיב עבודה-זרה אינו מבטל, ושנכרי מבטל אפילו בעל כרחו (ע"ז מג.). (86) (שם, נב:). (87) שנאמר: ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, יח) - מה מת אין לו ביטול לעולם (שאסור בהנאה לעולם) אף תקרובת עבודה-זרה אינה בטלה עולמית (שם, נג.).

י. פיצד מבטלה? קטע ראש חטמה, ראש אזנה, ראש אצבעה; פחסה⁸⁸ בפניה, אף-על-פי שלא חסרה; או שמכרה לצורף ישראל - הרי זו בטלה. אבל אם משקנה או מכרה לעובד פוכבים⁸⁹ או

(77) כי אם כבר באה לידי ישראל - לא מועיל לה ביטול, כמבואר בסמוך. (78) (תוספתא דע"ז, פ"ו; ע"ז נב).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצִרְפָּה בֵּין שְׁלָא לְצִרְפָּה, בֵּין הִיא וּבֵין
שְׁפָאִיהּ - אֲסוּרָה לְעוֹלָם¹¹⁵, שְׁעִבּוּדָת כּוֹכְבִּים שֶׁל
יִשְׂרָאֵל אֵין לָהּ בְּטוּלָה לְעוֹלָם.

(101) שניתן מקצתו. (שם, נג:) כי כל זמן שלא ניתן
רובו עדיין דעתם עליו לתקנו. וסמכו חכמינו על הפסוק:
בשומנו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשירים
וחמנים (ישעיה כז, ט), אם נופץ כאבני גיר - לא יקומו
אשירים וחמנים, ואם לא - יקומו, עוד יקריבו עליו (שם,
נד.). (103) אבן שמעמידים עליה עבודה-זרה, והיא
משמשת בסיס לה. (104) כי הואיל ונפגמה משליכים
אותה ונותנים אחרת במקומה. (105) (שם, נג:).
(106) כיסה, ריצף. (107) (שם, נ.) בלי כל חשש. ואפילו
רבי מנחם בר' סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים, מפני
שלא היה מסתכל בצורה של מטבע משום חשש של
עבודה-זרה, היה מהלך עליהן. (108) קטף. (109) חתך
ענף רך. (110) שהחליקה במקצועה. (111) לא כדי
ליפותה, אלא מפני שהוא צריך לשפאים להסיק בהם, או
לצורך תשמיש אחר. (112) (שם, מט:), מפני שבמעשים
אלה גילה דעתו שבזויה היא בעיניו וכבר ביטלה, כי על כן
משתמש הוא בה לצרכיו: היא משמשת אותו ולא להיפך.
(113) ליפותה. (114) השבכים הדקים הנופלים מתחת
המקצועה. (115) (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) איסור משא ומתן עם עובדי עבודה-זרה בחגיהם ולפני
חגיהם.

א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי חֲגֵם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, אֲסוּר
לְקַח מֵהֶם וּלְמַכּוֹר לָהֶם דָּבָר הַמְתַּקֵּם³; לָלוֹת מֵהֶן⁴
וּלְהַלְוֵתָם⁵, לְפָרַעַ⁶ מֵהֶן וּלְפָרַעַ לָהֶם מְלוֹה בְּשֹׁטֶר⁷
אוּ עַל הַמְשָׁכוֹן⁸. אָבָל מְלוֹה עַל-פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל⁹ מִיָּדָם. וּמִתֵּר לְמַכּוֹר לָהֶן דָּבָר
שֶׁאֵינוֹ מְתַקֵּם, כְּגוֹן יִרְקוֹת וְתַבְשִׁיל, עַד¹⁰ יוֹם חֲגֵם.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹¹ בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל¹², אָבָל בְּשָׂאֵר
אֲרָצוֹת¹³, אֵינוֹ אֲסוּר אֲלָא יוֹם חֲגֵם בְּלָדָּהּ. עֶבֶר וְנִשְׂא
וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים - הָרִי זֶה מִתֵּר
בְּהִנָּאָה. וְהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּיוֹם חֲגֵם עִמָּהֶן, הָרִי זֶה
אֲסוּר בְּהִנָּאָה¹⁴.

(2) (ע"ז ב.) כי על ידי זה שהנכרי ירויה במכירת סחורתו,
או ישיג בקנייתו את המצרכים הנחוצים לו לשמחת החג,
ישמח ויודה לאלהיו והישראל יהיה הגורם בדבר.
(3) המשתמר ואינו מתקלקל מהר, שאז יראהו הנכרי ביום
חגו וישמח בו. ולקחת ממנו: בין דבר המתקיים ובין דבר
שאינו מתקיים - אסור. כי דמי החפץ הנמכר המונחים
ברשותו משמחים לבו והוא מודה לעבודה-זרה (ע"ז ו:).
(4) שיש לחשוש שמא יודה לאלהיו על שהישראל נצרך לו.
(5) אף על פי שנצטרך לישראל, אבל לא ידע מחסור ביום
חגו ויודה לעבודה-זרה. (6) לקבל ממנו תשלום חוב. ואף
על פי שהוא מצטער בשעת הפרעון, אבל שמח הוא לאחר
זמן, וישמח למחר ביום אידו (שם, ב.). (7) הואיל והכסף

לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ צוֹרֵךְ, אוּ שְׁנִפְלָה עָלֶיהָ מַפְלֵת וְלֹא
פְּנֵה; גְּבוּיָה לְסֻטִּים וְלֹא תַבְעוּיָה; רִקָּק בְּפָנֶיהָ,
הַשְׁתִּין בְּפָנֶיהָ, גְּרָרָה⁹¹, זֶרֶק בָּהּ אֶת הַצּוֹאָה - הָרִי
זוּ אֵינָהּ בְּטוּלָה⁹².

(88) היכה בפטיש על פניה ומיעץ צורתה. (89) כי יודע
הוא מראש שהצורף ישברנה ויתכנה לעשות ממנה כלים
שונים (שם, נג.); אבל מכרה לצורף נכרי עדיין לא ביטלה,
כי סובר המוכר שהצורף הנכרי יעבדנה ולא ישברנה.
(90) ואפילו צורף. (91) בטיט, סחוב והשלך (רש"י).
(92) כי בכל אלה אין עוד הוכחה גמורה שמתכוון לבטלה,
כי ייתכן שכעס עליה לשעה ואחרי עבור כעסו ישוב
ויעבדנה, וחכמינו ז"ל סמכו על המקרא: "והיה כי ירעב
והתקצף, וקלל מלכו ובאלהיו ופנה למעלה, ואל ארץ יביט
והנה צרה וגו' (ישעיה ח, כא-כב) - אף על פי שקילל מלכו
ואלהיו, חזור ל"הביט אל ארץ", לעבוד עבודה-זרה שלו
(שם).

יא. עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁהִנִּחוּהָ עוֹבְדֵיהָ - בְּשַׁעַת
שְׁלוֹם⁹³, מִתֵּרָת בְּהִנָּאָה, שֶׁהִרִי בְטוּלָה⁹⁴; בְּשַׁעַת
מְלַחְמָה, אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹא הִנִּחוּהָ אֲלָא מִפְּנֵי
הַמְלַחְמָה. עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁנִּשְׁפְּרָה מֵאֲלִיָּהּ -
שְׁבִירָה אֲסוּרִים⁹⁵ בְּהִנָּאָה, עַד שִׁיבְטוּהָ. לְפִיכָּךְ,
הַמוֹצֵא שְׁבִירֵי עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים, הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין
בְּהִנָּאָה, שֶׁמָּא לֹא בְטוּלָה הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים⁹⁶. וְאִם
הִיתָה שֶׁל פְּרָקִים⁹⁷, וְהִדְיוּט⁹⁸ יָכוֹל לְהַחְזִירָם - צְרִיךְ
לְבַטֵּל כָּל פְּרָק וּפְרָק מִפְּרָקֵיהֶם⁹⁹. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל
לְהַחְזִיר - פִּיּוֹן שֶׁבַטֵל אֶבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטָלוּ כָּל
הַשְּׁבָרִים¹⁰⁰.

(93) ואין דעתם לחזור. (94) ולפיכך לא לקחנה עמהם
(שם, נג:). (95) (שם, מא:). כי עובדים הם אפילו לשברים.
(96) אף על פי שיש לומר: הנכרי ביטלה ולפיכך שברה, אין
אנו מקילים בה כל כך. הואיל והיא ודאי עבודה-זרה, וספק
ביטולה או לא - ואין ספק מוציא מידי ודאי (ע"ז מא:).
(97) של חוליות קטנות ונתפרקו חוליותיה. (98) מי שאינו
אומן לכך. (99) ואין האחד ניתן בביטול חבירו. (100) כי
הואיל ואין ההדיוט יכול להחזירם הרי זה נידון ככלי שבור,
ובביטול כל שהוא נתבטל ומותר (שם מט:).

יב. מְזַבַּח עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁנִּפְגַּם¹⁰¹ - עֲדִין הוּא
אֲסוּר בְּהִנָּאָה, עַד שִׁנְתָּן רַבּוֹת¹⁰² בְּיַד עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים.
וּבִימוֹס¹⁰³ שֶׁנִּפְגַּם - מִתֵּרָת¹⁰⁴. אֵי-זוּהוּ בִימוֹס וְאֵי-זוּהוּ
הוּא מְזַבַּח? בִּימוֹס - אֶבֶן אֶחָת, מְזַבַּח - אֲבָנִים
הַרְבֵּה¹⁰⁵. וְכִיצַד מְבַטְלִין אֲבָנֵי מְרְקוּלִים? פִּיּוֹן שֶׁבַּנָּה
מֵהֶם בְּנִין אוּ חֶפֶה כְּהֶן¹⁰⁶ אֶת הַדְּרָכִים וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלּוֹ
הָרִי הֵן מִתֵּרִין בְּהִנָּאָה¹⁰⁷. כִּיצַד מְבַטְלִים אֶת
הָאֲשֵׁרָה? קָרְסִם¹⁰⁸ מִמֶּנָּה עֲלֶה אוּ זֶרֶק מִמֶּנָּה
יּוֹנֵק¹⁰⁹; נִטֵּל מִמֶּנָּה מִקָּל אוּ שְׂרִבִּיט, אוּ שֶׁשְׁפָאָה¹¹⁰
שֶׁלֹא לְצִרְפָּה¹¹¹ - הָרִי זוּ בְטוּלָה¹¹². שְׁפָאָה לְצִרְפָּה¹¹³
היא אֲסוּרָה, וְשְׁפָאָה¹¹⁴ מִתֵּרִים. וְאִם הִיתָה שֶׁל

23 אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאוֹתוֹ²⁵ הָאִישׁ בְּלֶבֶד. וְכֵן יוֹם
24 שְׁמֹנֶת לֶחֶן בּוֹ מֵת וַיַּעֲשֶׂהוּ חֵג²⁶ - אוֹתָם הָעוֹשִׂים
25 אֲסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכָל מֵיתָה שְׁשׁוּרְפִין בֶּה בָּלִים²⁷
26 וּמִקְטָרִים קִטְרֶת²⁸, בְּדוּעַ שֵׁשׁ בֶּה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים²⁹.
27 אֵין יוֹם הַחֵג אֲסוּר, אֶלָּא לְעוֹבְדֵיהָ בְּלֶבֶד, אֲבָל אוֹתָם
28 שְׁשֻׁמָּחִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמִשְׁמְרִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי
29 מִנְהַג³⁰ אוֹ מִפְּנֵי כְבוֹד הַמֶּלֶךְ, אֲבָל הֵם אֵין מוֹדִין בּוֹ
30 - הָרִי אֵלּוֹ מִתְרִין לְשֹׂאת וּלְתֵת עִמָּהּ³¹.

(22) ששלשה ימים לפניהם - אסורים. (23) מניחים השער באמצע הראש, ומגלחים כל מה שסביבותיו. השער האמצעי שנשאר נקרא: בלורית, ופעם בשנה יגלחו אותה (על פי פירוש המשנה לרבינו, ע"ז פ"א, מ"ג). (24) סעודת נישואין. (25) פרט למשועבדיו, כלומר: משרתיו והסרים למשמעתו אינם בכלל אסור זה ומותר לישא וליתן עמהם, ואין חוששים שילכו ויודו לעבודה-זרה ביום חג אדוניהם (ע"ז ח.ה). (26) משנה לשנה. (27) כגון: מיטתו וכלי תשמישי המת, כדרך ששורפים על המלכים ביום מותם, ככתוב (ירמיה לד, ה): בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך. ושריפה זו - חשיבות היא להם, כלומר: אין אדם אחר ראוי להשתמש במה שנשתמש בו זה (ע"ז יא, ובר"ן שם). (28) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"ב). (29) מרוב חשיבות המת קבעו יום מותו לחג (ע"ז ח.ה). (30) משום שלום המדינה שהם חוסים בצלה. (31) (שם, ח.ה).

31 ו. דְּבָרִים שֶׁהֵן מִיְחָדִין לְמִין מִמֵּינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים³²
32 שֶׁבָּאוּתוֹ מִקּוֹם, אֲסוּר לְמַכּוֹר לְעוֹבְדֵי אוֹתָהּ עֲבוֹדַת
33 כּוֹכָבִים³³ שֶׁבָּאוּתוֹ הַמִּקּוֹם לְעוֹלָם³⁴; וְדְבָרִים שֶׁאֵינָן
34 מִיְחָדִין לָהּ, מוֹכְרִין אוֹתָם סֵתֶם³⁵. וְאֵם פֶּרֶשׁ הָעוֹבֵד
35 כּוֹכָבִים שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אֲסוּר
36 לְמַכּוֹר לּוֹ³⁶, אֶלָּא-אִם-כֵּן פָּסְלוּ מִלְּהִקְרִיבוֹ³⁷ לְעֲבוֹדַת
37 כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁאֵין מִקְרִיבִין חֹסֵר לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

(32) כגון תאנות לבנות ולבונה זכה, כמבואר (שם, יג.ה). (33) (שם) לפי שיקריבום לעבודה-זרה, ועובר ישראל משום: "ולפני עור לא תתן מכשול", כי גם בני נח הוזהרו על עבודה-זרה. (34) אפילו שלא בימי חגם. (35) כל שאינו מפרש בשעת הקנייה שלצורך עבודה-זרה הוא קונה. (36) אפילו דברים שאינם מיוחדים לעבודה-זרה. (37) כגון שקטע בטרם שמכר אצבע מתרנגול לבן שנהגם להקריבו לעבודה-זרה, שמאחר שמחוסר אבר הוא שוב לא יקריבוהו (שם).

38 ז. הֵיוּ מְעַרְבִין דְּבָרִים מִמִּיְחָדִין עִם דְּבָרִים שֶׁאֵין
39 מִיְחָדִין, כְּגוֹן לְבוֹנֶה זֶפֶה³⁸ בְּכֶלֶל לְבוֹנֶה שְׁחִירָה³⁹ -
40 מוֹכֵר הַכֹּל סֵתֶם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִלְקֹט הַזֶּפֶה
41 לְבִדָּה לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁰.

(38) המיוחדת לעבודה-זרה. (39) שאינה מיוחדת. (40) (שם). "מותר למכור לו תרנגול בין התרנגולים", כלומר: אף על פי שתרגול לבן מיוחד לעבודה-זרה ואסור

בטוח ואין פה הצלת ממון - אסור לו להיפרע מהם (שם, 1:). (8) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"א). (9) (ע"ז ו.ה). (10) הואיל וביום חגם לא יהיה כבר, או שיהיה כבר מקולקל ונשחת ושוב לא ישמח בו ולא יודה (שם). (11) שכל אלה אסורים. (12) שאין אנו זקוקים להם ואין אנו מתפרנסים מהם. (13) שבתוכם אנו יושבים ופרנסתו מהם (שם, יא.ה). (14) (שם, ו.ה). וכבר נפסקה ההלכה (שו"ע יו"ד קמח, סעיף יב): שאין הדברים הללו אמורים אלא בזמנם: אבל בזמן הזה שאינם בקיאים בטיב האיללים - מותר לשאת ולתת עמם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה (על פי הרשב"א והתוספות, ע"ז ב.ה). והרמ"א מוסיף שם: ואפילו לתת מעות לכהניהם אין אסור, כי אין עושים מהם תקרובת או נוי לעבודה-זרה אלא אוכלים ושותים בהם.

1 ב. וְאֲסוּר לְשַׁלַּח דוֹרוֹן¹⁵ לְנֹכְרִי בְיוֹם אִידוֹ¹⁶, אֶלָּא-
2 אִם-כֵּן נִדְעָה לוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ
3 עוֹבְדֶיהָ¹⁷. וְכֵן נֹכְרִי שֶׁשִּׁלַּח דוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם חֵגוֹ,
4 לֹא יִקְבְּלֵנוּ מִמֶּנּוּ. וְאֵם חֲשַׁשׁ לְאִיבָהּ¹⁸ - נוֹטְלוֹ
5 בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ נִהְיָה בּוֹ עַד שֶׁיִּדְעָה לוֹ שֶׁזָּה הַנֹּכְרִי אֵינוֹ
6 עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהּ¹⁹.

(15) מתנה. (16) כינוי ליום חגו של עובד-כוכבים, מלשון הכתוב: כי קרוב יום אידם (דברים לב, לה). (17) (ע"ז סה.ה). (18) שיגרום סירובו לקבל ממנו את הדורון. (19) (שם, ו.ה).

7 ג. הִיָּה אִידֵן שֶׁל אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת יָמִים
8 הַרְבֵּה, שֶׁלֶּשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ עֶשְׂרֶה - כָּל אוֹתָן
9 הַיָּמִים בְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכֵלֶן אֲסוּרִין עִם שֶׁלֶּשָׁה יָמִים
10 לְפָנֶיהָ²⁰.

(20) (ע"ז ח.ה) ובמשנה מנו חכמים את חגיגה, וביניהם חגים הנמשכים שמונה ימים, כגון: "קלנדא" הנמשך שמונה ימים אחר תקופת טבת, היא התחלת שנתם: ו"סטרנורא" הנמשך שמונה ימים הוא גם הוא לפני תקופת טבת בסוף השנה למנינם. ואף על פי שארוכים הם אסור חכמינו גם שלשה ימים לפניהם.

11 ד. פְּנֻעִנִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת הֵם, וְיוֹם רֵאשׁוֹן
12 הוּא יוֹם אִידֶם. לְפִיכָךְ אֲסוּר לְתֵת וּלְשֹׂאת עִמָּהֶם
13 בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שֵׁשִׁי שֶׁבֶּכַל שַׁבַּת
14 וְשַׁבָּת, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר יוֹם רֵאשׁוֹן עֲצֻמוֹ, שֶׁהוּא
15 אֲסוּר בְּכָל מִקּוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִין עִמָּהֶם בְּכָל אִידֵיהֶם²¹.

(21) עיין לעיל בפרקנו (ה"א, הערה יג).

16 ה. יוֹם שֶׁמִּתְפַּנְטִין בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַעֲמִיד לָהֶם
17 מֶלֶךְ, וּמִקְרִיבִין וּמַקְלְסִים לְאֱלֹהֵיהֶם - יוֹם חֲגֹם הוּא,
18 וְהָרִי הוּא פֶּשֶׁאֵר חֲגִייהֶם²². אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים
19 שֶׁעוֹשֶׂה הוּא חָג לְעַצְמוֹ, וּמוֹדֶה לְפּוֹכֵב שָׁלוֹ וּמַקְלְסוֹ
20 בְּיוֹם שְׁנוּלָד בּוֹ, וְיוֹם תְּגַלְּחַת זָקְנוֹ אוֹ בְּלוֹרִיתוֹ²³,
21 וְיוֹם שֶׁעָלָה בּוֹ מֵן הַיָּם וְשִׁינָא מִבֵּית-הָאֲסוּרִים, וְיוֹם
22 שֶׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתָּה²⁴ לְבָנוֹ, וְכִינָא בְּאֵלּוֹ - אֵינוֹ אֲסוּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. ההולך ממקום למקום, אסור לו לעבור⁵² בעיר¹⁶
שיש בה עבודת כוכבים. במה דברים אמורים?¹⁷
בזמן שהדרך מיוחדת⁵³ לאותו מקום; אבל אם יש¹⁸
שם דרך אחרת, ונקרה⁵⁴ והלך בזה - מותר⁵⁵.¹⁹

(52) אפילו שלא לשהות בתוכה, אלא לעבור דרכה לעיר אחרת - מפני שאסור ליהנות מאותה הדרך. (53) שאין דרך אחרת להגיע לאותו מקום אלא דרך עיר זו, אז הוא נקרא: "נהנה". (54) וקרה מקרה. (55) כי אין הנאות ניכרת, הואיל ואפשר לו ללכת דרך עיר אחרת (שם).

יא. אסור לבנות עם העובדי כוכבים כפפה⁵⁶
שמצמידים בה עבודת כוכבים. ואם עבר ובנה,²¹
שקרו מותר⁵⁷. אבל בונה הוא לבתחילה הטרקלין או²²
החצר שיש בה אותה הכפפה⁵⁸.²³

(56) בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. (57) ("ע"ז ט:): כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור לבנותה לכתחילה. (58) (שם טז.) "הגיע לכיפה מותר לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק ו). והעיר הט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם, כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

יב. עיר שיש בה עבודת כוכבים, והיו בה חניות²⁴
מעטרות⁵⁹ ושאין מעטרות - המעטרות אסור להנות²⁵
בהן, בכל מה שבתוכן⁶⁰, מפני שהחיות שבתוכן שגלגל²⁶
עבודת כוכבים נתעטרו⁶¹; ושאין מעטרות, מותרות²⁷
בהנאה⁶². חניות של עבודת כוכבים⁶³, אסור לשקנן,²⁸
מפני שמהנה עבודת כוכבים⁶⁴.²⁹

(59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. (60) אפילו שלא מן הקישוט עצמו. (61) ולכן כל מה שבתוכן כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב:). ורבים מפרשים טעם האיסור: מפני שהחיות אלה מעלות מכס לכהני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהניה (רש"י ור"ן). (62) (שם). (63) שהם קנין לעבודה-זרה. (64) (ירושלמי, ע"ז פ"ד, ה"ג).

יג. המוכר בית לעבודת כוכבים, דמיו אסורים³⁰
בהנאה⁶⁵, ויוליקם לים המלח⁶⁶. אבל עובדי כוכבים³¹
שאנסו ישראל וגילו ביתו והעמידו בו עבודת³²
כוכבים, דמיו מתרין⁶⁷, וכותבם⁶⁸ ומעלה בערפאות³³
שלחם⁶⁹.³⁴

(65) (תוספתא דע"ז, פ"ז: גיטין מד.) משום קנס, שמכר ביתו לעבודה-זרה. (66) מבואר לעיל (פ"ז, ה"ט). וכבר שאלו ה"תוספות" (ע"ז מג: דיבור-המתחיל: "שחק"): "וכי בכל שעה ילך לים המלח? ותירצו: שאפשר לשחוק ולזרות במקום שאינו מגדל צמחים, ולא נאמר: "ים המלח" אלא להצריך מקום שאינו מגדל צמחים. (67) שהרי אנוס הוא

למכרו בפני עצמו, אבל אם מוכר לו הרבה תרנגולים מצבע אחר וביניהם נמצא תרנגול לבן - מותר למכרו עם השאר, כי מכיון שקונה גם תרנגולים אחרים, מוכח הדבר שלא לשם עבודה-זרה הוא קונה. וכן בכל הדברים המעורבים. וראוי להעיר שבגמרא (שם, יד.) אמרו: "ומכולם הוא מוכר להם חבילה. וכמה חבילה? - משקל שלשה מנים", כלומר: שמותר למכור להם כמות גדולה של "מינים המיוחדים לעבודה-זרה", ואין אנו חוששים שיקריבו לעבודה-זרה, כי ודאי לסחורה הם מתכוונים. ושם אמר: עדיין יש חשש של מכירת "דברים המיוחדים לעבודה-זרה" לשם עבודה-זרה, שיש לחשוש שהסוחרים ימכרום לצרכנים שהם יקריבו? כבר השיבו בגמרא (שם) על "לפני עור" חוששים, על "לפני דלפני" אין אנו חוששים - כי כל שאין הצרכן קונה מידינו אנו, אין אנו אחראים לו.

ח. פשם שאין מוכרין לעובדי כוכבים דברים¹
שמחזיקין⁴¹ בהן ידיהן לעבודת כוכבים, כף אין²
מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים⁴², כגון דבש³
ואריות וכלי-זין וכבלים ושלשלאות⁴³; ואין⁴
משחזיזין⁴⁴ להם את הזין⁴⁵. וכל שאסור למכרו⁵
לעובדי כוכבים, אסור למכרו לישראל החשוד למכר⁶
לעובדי כוכבים. וכן אסור למכר כלי נזק לישראל⁷
לסטים⁴⁶.⁸

(41) שמסייעים להם. (42) כדי שלא יזיקו בהם את ישראל ("ע"ז, טו:). (43) שקושרים בהם ידי בני אדם ורגליהם ומענים אותם. (44) מחדדים. (45) כגון: החרב והרומח. (46) (שם) אף על פי שאינו רוצח ואינו חשוד על שפיכות דמים, אבל מתוך שהוא גזול השומט ממון מידי בעליו ונמלט, וכשרודפים אחריו הוא נלחם בנשק ומציל עצמו, ובינתיים יאבד זה ממנו (מלשון רש"י, שם).

ט. היו ישראל שוכנים בין העובדי כוכבים וכתרו⁹
להם ברים - מותר למכר כלי-זין לעבדי המלך¹⁰
וגיסותיו⁴⁷, מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי¹¹
המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו, שהרי אנו¹²
שרויין בתוכם⁴⁸. עיר⁴⁹ שיש בה עבודת כוכבים,¹³
מותר להלך חוצה⁵⁰ לה, ואסור להפגס בתוכה⁵¹. הנה¹⁴
חוצה לה עבודת כוכבים - מותר להלך בתוכה.¹⁵

(47) חיילות שלו. (48) (שם, טז:). (49) בדפוסים האחרונים נמשכת הלכה זו להלכה ט' שלפניה, אבל מתוך מרוצת הדברים נראה שכאן התחלת הלכה חדשה: וכן נראה מתוך הדפוסים הישנים. (50) שאין הם נמשכים אחרי עבודה-זרה שבעיר הסמוכה להם. (51) ("ע"ז יא:). וכה יאמר שם רבינו בפירושו למשנה: "לפי שאסור להיכנס בעיר שיש בה עבודה-זרה, כל שכן לדור בתוכה, וכל שכן לסחור בה" וכו'. אבל רוב המפרשים והראב"ד בראשם, מפרשים את המשנה (ע"ז, שם): שבעיר שיש בה יריד ידובר, וכל האיסור אינו אלא לשאת ולתת עמהם: אבל הכניסה לתוכה בלא משא ומתן - אין בה איסור, אם לא ביום חגם שיש לחוש שמא ישא ויתן עמהם.

ואין לקנסו. (68) שטר מכירה. (69) בבתי דינם לחתום עליו. ואף על פי שהוא מחשיבם בזה שמחתימם על שטר - מותר, מפני שהוא כמציל מידם (שם).

1 יד. וְחִלְלִין⁷⁰ שֶׁל עֹבְדֵי כֹוכְבִּים, אֲסוּר לְסַפֵּד
2 בָּהֶן⁷¹. הוֹלְכִין לְיָרִיד⁷² שֶׁל עֹבְדֵי כֹוכְבִּים, וְלוֹקְחִין
3 מֵהֶן בְּהֶמְהָ, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, בְּגִיּוֹתָן⁷³, וּבָתִּים
4 וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים, וְכוֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְכָּאוֹת שְׁלֵהֶן⁷⁴,
5 מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם⁷⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
6 בְּלוֹקַח מִבְּעַל-הַבַּיִת שֶׁאִינוֹ נוֹתֵן מַכָּס, אֲבָל הַלוֹקַח
7 שֵׁם מִן הַתִּגְרָר⁷⁶, אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹתֵן מַכָּס,
8 וְהַמַּכָּס לְעֹבְדֵי כֹוכְבִּים, וְנִמְצָא זֶה מֵהֶנָּה עֲבוּדָת
9 כֹּוכְבִּים. עֶבֶר וְלֹקַח מִן הַתִּגְרָר - אִם בְּהֶמְהָ לְקַח,
10 מִנְּשֹׂר⁷⁷ פְּרִסוּתִיהָ מִן הָאֶרֶץ וּלְמִטָּה; וְאִם כֶּסֶת
11 וּבָלִים לְקַח - יִרְקָבוּ. לְקַח מְעוֹת וּכְלֵי מַתְכוּחוֹת⁷⁸,
12 יוֹלִיכֵם לִים הַמֶּלֶךְ. לְקַח עֶבֶד - לֹא מַעֲלִים⁷⁹ וְלֹא
13 מוֹרִידִין⁸⁰.

(70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, נזכר במשנה (ב"מ פ"ו, מ"א). (71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). (72) שוק גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם ידובר. (73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים" שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים - שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג). (74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שיוורו לאלילים על זה. (75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). (76) סוחר. (77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"נשור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסייהם תעקרו". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמיתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג).

70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, נזכר במשנה (ב"מ פ"ו, מ"א). (71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). (72) שוק גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם ידובר. (73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים" שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים - שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג). (74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שיוורו לאלילים על זה. (75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). (76) סוחר. (77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"נשור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסייהם תעקרו". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמיתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג).

70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, נזכר במשנה (ב"מ פ"ו, מ"א). (71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). (72) שוק גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם ידובר. (73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים" שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים - שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג). (74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שיוורו לאלילים על זה. (75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). (76) סוחר. (77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"נשור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסייהם תעקרו". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמיתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג).

14 טו. עֹבֵד כֹּוכְבִּים שֶׁעָשָׂה לָבֹנוֹ אוֹ לְבֵתוֹ מִשְׁתָּה⁸¹,
15 אֲסוּר לְהִנּוֹת מִסְּעוּדָתוֹ. וְאֶפְלוּ לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת
16 הַיִּשְׂרָאֵל מִשְׁלוֹ שֵׁם, אֲסוּר⁸², הוֹאִיל וּבְמִסְבֵּת עֹבְדֵי
17 כֹּוכְבִּים אֲכָלוּ. וּמֵאִמְתִּי אֲסוּר לֶאֱכֹל אֲצִלוֹ?
18 מִשְׁתֵּחִיל לְעֶסֶק וּלְהִכִּין צָרָה סְעוּדָה, וְכָל יְמֵי
19 הַמִּשְׁתָּה, וּלְאַחַר יְמֵי הַמִּשְׁתָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם
20 עָשָׂה סְעוּדָה אַחֲרַת מַחְמַת הַנִּשְׁוֹאִין⁸³ - אֶפְלוּ לְאַחַר
21 שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲסוּר, עַד שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ. וְכָל
22 הַהֲרַקָּה הַזֹּאת, מִפְּנֵי עֲבוּדָה שֶׁל כֹּוכְבִּים⁸⁴ הוּא,
23 שְׁנֵאמַר: "וּקְרָא לָהּ וּבְחֹלָהּ מִזְּבָחוֹ⁸⁵, וְלִקְחָהּ מִפְּנֵיתִי
24 לְבָנִיךָ וְזִנְוִי וְגו'".

טז. בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תִינִיק אֶת בְּנֵה שֶׁל עֹבְדֵי
כֹּוכְבִּים⁸⁶, מִפְּנֵי שְׁמִגְדֻלַּת בֵּן לְעֹבְדֵי כֹוכְבִּים; וְלֹא
תִּילַד אֶת הַנְּכָרִית עִפּוֹ⁸⁷. אֲבָל מִיֻּלְּדָתָהּ הִיא בְּשֹׁכֵר,
מִשּׁוּם אֵיבָה⁸⁷. וְהַנְּכָרִית עִפּוֹ⁸⁸ מִיֻּלְּדָתָהּ אֶת בֵּית
יִשְׂרָאֵל וּמִנִּיקָהּ אֶת בְּנֵה⁸⁸ בְּרִשְׁוֹתָהּ⁸⁹, כְּדֵי שֶׁלֹּא
תִּהְיֶה נְכָרִית⁹⁰.

86) ואפילו בשכר, כי אין לחוש לאיבה שתתעורר על ידי זה, כי יכולה היא לומר: איני רוצה להתגנות בעיני בעלי (ע"ז כו). וכתבו ה"הגהות מיימוניות": שאם יש לה חלב הרבה והיא מצטערת - מותר לה להניק משום רפואתה. (87) (שם). אבל בלא שכר אין חשש איבה, כי יכולה היא לומר: צריכה אני ללכת לעבודתי להרויח מזונותי. ובגמרא (שם) אמרו: שבשבת אסור לה ליילד אפילו בשכר, כי יכולה היא לומר: בנינו שישמרו את השבת - מותר לנו לחללה עליהם: שלכם, שאינם שומרי שבת - לא נחללה עליהם. וה"כסף-משנה" תמה: למה לא הזכיר רבינו הלכה זו? אבל באמת מביאה רבינו (הלכות שבת פ"ב, ה"יב), כי שם מקומה. (88) ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"א) למדוה ממקרא מפורש (ישעיה מט, כג): "ויהיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך" - הרי שמותר לינוק מאשה נכרית. (89) בביתה של הישראלית ובנוכחותה. (90) (ע"ז כו). וכתבו ה'תוספות' (שם) שאסור להשהות תינוק ותינוקת יחידים בבית הנכרי לרפואתם, מפני שחשודים על שפיות דמים. ואפילו הם גדולים קצת - אסור, שמא ימשכום למינות.

יז. הוֹלְכִין לְתַרְפוֹת⁹¹ עִפּוֹ⁹¹, אֲסוּר לְשִׂאת וּלְתַת
עִמָּהֶן⁹², וְהַפָּאִים מִתְּרִין⁹³. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ
קְשׁוּרִין⁹⁴ זֶה בְּזֶה, שָׂאֵם הֵיוּ קְשׁוּרִין - שְׂמָא דַּעְתָּן
לְחֹזֵר. יִשְׂרָאֵל הוֹלֵךְ לְתַרְפוֹת עִפּוֹ⁹⁵ - בְּהִלִּיכָה
מִתֵּר לְשִׂאת וּלְתַת עִמּוֹ, שְׂמָא יִתְזַר בּוֹ⁹⁵, וּבְחִזְיָה
אֲסוּר⁹⁶. יִשְׂרָאֵל מוֹמָר - בֵּין בְּהִלִּיכָה בֵּין בְּחִזְיָה,
אֲסוּר⁹⁷.

91) כינוי של גנאי ודרך בויון לבתי עבודה-זרה שהולכים אליהם מאמיניהם למרחוק. ולפי "הערוך" (ערך "תרף") מקורו בלשון רומית. "לעג וקלס" (תהלים מר, יד) מתורגם

11 "לֹא תִכְרַת לָהֶם בְּרִית". אֲלֵא יַחְזִירוּ מַעְבֻּדֵתָם אוֹ
12 יִהְיֶה. וְאִסּוּר לָרַחֵם עֲלֵיהֶם³, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא
13 תִּחְנַם"⁴. לְפִיכֵן אִם רָאָה מֶהֱם אוֹבֵד אוֹ טוֹבֵעַ בְּנֶהֱרָה,
14 לֹא יַעֲלֶנּוּ; רָאָהוּ נְטוּי לְמוֹת⁵, לֹא יַצִּילֵנּוּ. אֲבָל
15 לְאֲבָדוֹ בִּידוֹ אוֹ לְדַחְפוֹ לְבוֹר וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, אִסּוּר⁶,
16 מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה עִמָּנּוּ מִלְחָמָה. בְּמֵה דְבָרִים
17 אֲמוּרִים? בְּשִׁבְעָה עֲמֻמִּין; אֲבָל הַמוֹסְרִים⁷
18 וְהָאֲפִיקוּרְסִין⁸ מִיִּשְׂרָאֵל, הֵיחָד דִּין לְאֲבָדֵן בִּידוֹ
19 וְלִהְיוֹתֵן עַד בָּאָר שְׁחַת⁹, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מַצְרִים¹⁰
20 לְיִשְׂרָאֵל וּמִסִּירִין אֶת הָעַם מֵאַחֲרֵי ה', כְּצִדּוֹק
21 וּבִיתוֹס¹¹ וְתַלְמִידֵיהֶם - "שֵׁם רְשָׁעִים, יִרְקָב"¹²
22 (משלי ז, י).

(2) והם הכנעני והחיתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל
בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח
דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה,
כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב
מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו). (3) אפילו שלא בשעת
מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם
מאחרי ה'. (4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן;
מגזירת: וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט). (5) ונוסח
אוקספורד: לקוח למות. (6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם -
לא מעלין ולא מורדין" (עבודה-זרה כו). (7) המלשינים
מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי
שונאיהם. (8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים
על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפנה"ס) שהיה
כופר בהישארות נפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם
תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה
(סנהדרין פרק י) פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג
הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו
הבחור, בספרו "תשב"י בשורש: "פקור" אומר: מין
ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים
אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים
והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג).
(9) כמאמרם: המינים והמסורות והמומרים - מורדין ולא
מעלין (עבודה-זרה כו). (10) מציקים וצוררים.
(11) תלמידי אנטגנוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו
לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). (12) כנוסח
אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפסקה.

23 ב. מִכָּאֵין¹³ אֶתָּה לְמַד, שְׁאִסּוּר לְרַפָּאת¹⁴ עֲפו"ם
24 אֲפִלוּ בְּשֹׁכֵר. וְאִם הִיָּה מִתְנַרָא¹⁵ מֵהֵן אוֹ שֶׁהִיָּה
25 חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוֹם אֵיבָה¹⁶ - מִרַפָּא בְּשֹׁכֵר, אֲבָל בְּחֶנֶם
26 אִסּוּר¹⁷. וְגַר תּוֹשֵׁב¹⁸, הוֹאִיל וְאֶתָּה מַצִּיָּה לְהַחֲיוֹת¹⁹,
27 מִרַפָּאִים אוֹתוֹ בְּחֶנֶם.

(13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה
היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפאם - חיו
בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא
להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר
ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו

ממקנותא ותורפיתא. ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"ג) פירשו:
מלשון "תרפים" הנזכרים בתורה (בראשית לא, יט).
(92) (ע"ז כט): שילך ויודה לעבודה-זרה. וכן יש לחוש,
שמה יקנו אצלנו דברים ויקריבום לעבודה-זרה. (93) כי
אחרי שחזרו משם, אין לחוש עוד (שם, לב). (94) שלא
ילכו חבורות חבורות אלא בד בבד, ואז מסתמא ילך כל
אחד לביתו ולא יחזור להודות (שם, לג). (95) ולא ילך
שמה כלל. (96) שיש לחוש שדבק בעבודה-זרה ויחזור
להודות לה. (97) שיוודה לע"ז בהליכתו ככל נכרי, וגם
בחזירתו ישוב ויודה לה הואיל והוא אדוק בה ביותר (ע"ז
לג).

1 יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָלַךְ לְיִרְיָד⁹⁸ שָׁל עֲפו"ם - בְּחִזְרָה
2 אִסּוּר לְשִׂאת וּלְתֵת עִמּוֹ, שְׁמָא עֲפו"ם מְכַר⁹⁹ לָהֶן
3 שָׁם; וְדַמִּי עֲפו"ם בִּידוֹ יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, וּבִידוֹ
4 עֲפו"ם מְתִירִין בְּהִנָּאָה¹⁰⁰. וּמִפְּנֵי זֶה¹⁰¹ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין
5 עִם עֲפו"ם הַבָּא¹⁰² מִן הַתְּרַפּוֹת שָׁל עֲפו"ם¹⁰³, וְאֵין
6 נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִם יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַתְּרַפּוֹת¹⁰⁴
7 הַהוּא; וְלֹא עִם יִשְׂרָאֵל מוֹמְרָ, לֹא בְּהִלְכָתוֹ¹⁰⁵ וְלֹא
8 בְּחִזְרָתוֹ¹⁰⁶.

(98) שוק גדול שמתקבצים שם מכל הסביבה לסחורה ויש
שם עבודה-זרה שעובדים אותה כל ימי היריד. (99) כי
אילו היה בידו חפץ אחר למכור לא היה הולך שמה, אלא
היה מוכרו כאן לנו (שם). (100) (שם, סד). והטעם: כי
מה שעבודה-זרה תופסת דמיה אנו למדים מ"והיית חרם
כמוהו" (דברים ז, כו), "כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא
כמוהו" (ע"ז נד). ופסוק זה בישראל נאמר ולא בבן נח,
ולפיכך דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים (תוספות שם,
דיבור המתחיל: "מסתברא"). (101) שדמי עבודה-זרה ביד
נכרים - מותרים. (102) אבל בהליכתו שם - אסור, כי יש
לחוש שיוודה לעבודה-זרה שבידו, כגריסת הרי"ף (ע"ז,
פ"ב): "נכרי ההולך ליריד: בהליכתו - אסור, בחזירתו -
מותר". והטעם: הואיל ויש עבודה-זרה ביריד שעובדים
אותה, הרי זה כשלשה ימים לפני חגם שאסור לישא וליתן
עמיהם: אבל בחזירתו אין לחוש, שהרי לא ישוב להודות
לעבודה-זרה. ולדמי עבודה-זרה אין לחוש - כי דמי
עבודה-זרה ביד נכרי מותרים. (103) כנוסחת ונציה, דפוס
קדום. ונוסח אחר: תרפות. (104) כי יש לחוש לדמי
עבודה-זרה שבידו: אבל אין לחוש שמה ישוב להודות, כי
ה"יריד" יש לו זמן קבוע ואחרי עבור זמנו אין שם ע"ז. לא
כן ב"תרפות" (לעיל, ה"ז) הואיל וקבועה היא, יש לחוש
שמה ישוב להודות. (105) כי ילך לשם ויודה לעבודה-
זרה. (106) משום דמי ע"ז בידו (עבודת המלך).

יום שלישי י"ט תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) מכירת בתים ושדות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל
ובחו"ל; שמפרנסים עניים גויים עם עניי ישראל.

9 א. אֵין פּוֹרְתִין בְּרִית לְשִׁבְעָה עֲמֻמִּין² בְּדִי שְׁנַעֲשָׂה
10 עִמָּהֶן שְׁלוֹם וְנִנִּיחַ אוֹתָם לְעַבְד עֲפו"ם, שְׁנֵאמַר:

בצורתו³⁴! קל-והמר שישפר בשבח מעשיו, או
 שיתבב דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם"³⁵ -
 לא יהיה להם חן בעיניו, מפני שגורם להדבק עמו
 וללמד ממעשיו הרעים. ואסור לתן להם מתנת
 חנם³⁶, אבל נותן הוא לגר תושב³⁷, שנאמר: "לגר
 אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לנכרי" -
 במכירה ולא בנתינה.

כגון בתים בארץ-ישראל כשאין עושים שכונה.
 (28) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי לין אסור להשכיר
 גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו
 (הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג.) (30) כל עוד
 שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים
 - עד שתגיע עת הקציר והקטיפה - ישב בארץ ויתערה בה.
 (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן.
 (32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול -
 יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משורש קנה, שלא יהיו חנונים
 בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כ.). אבל אם כוונתו
 לתת שבח והודייה לה' שברא בריות נאות ושכחה לו
 בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר
 משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם).
 (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות
 (שם).

ה. מפרנסים³⁸ עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל,
 מפני דרכי שלום³⁹. ואין ממחין⁴⁰ ביד עניי עובדי
 כוכבים בלקט, שכחה ופאה, מפני דרכי שלום.
 ושואלים בשלומם, ואפילו ביום חגם⁴¹, מפני דרכי
 שלום. ואין פופלין⁴² להן שלום לעולם⁴³. ולא יקנס
 לביתו של עובד כוכבים ביום חגו⁴⁴ לתת לו שלום.
 מצאו בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה ובכבוד
 ראש⁴⁵.

(38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). (39) שלא לעורר איבה
 ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול.
 (40) אין מעכבים בידם מלקוט יחד עם עניי ישראל.
 (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאיליו ביום אידו.
 (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי
 "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי
 יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאיליו ואסור להיות
 הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג).
 (45) (שם).

ו. אין פל הדברים האלו⁴⁶ אמורים, אלא בזמן שגלו
 ישראל לבין העובדי כוכבים, או שיד עפון⁴⁷ם
 תקיפה על ישראל; אבל בזמן שיד ישראל תקיפה
 עליהם, אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו.
 ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום
 בסחורה⁴⁷, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו
 שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר: "לא ישוב
 בארצו" - אפילו לפי שעה⁴⁸. ואם קבל עליו שבע

להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק
 י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות
 שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: (א) דינים ומשפטים, (ב)
 ברכת השם, (ג) עבודה-זרה, (ד) שפיכת דמים, (ה) גילוי
 ערוות, (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (סנהדרין נו.). (19) ליתן לו
 מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה.). וכמו שאמרה
 תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

ג. אין מוכרין להם פתים ושודות²⁰ בארץ-ישראל;
 ובסוריא²¹, מוכרין להם פתים, אבל לא שדות²².
 ומשפירין להם פתים בארץ-ישראל, ובלבד שלא
 יעשו שכונה²³. ואין שכונה פחות משלשה. ואין
 משפירין להם שדות²⁴. ובסוריא, משפירין להם
 שדות²⁵. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה
 פתים: מפקיעה²⁶ מן המעשרות, ונותן להם חנה
 במקרקע²⁷. ומתיר למכור להם פתים ושודות בחוצה
 לארץ, מפני שאינה ארצנו.

(20) (עבודה-זרה כא.), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד):
 כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו
 בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם
 נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי
 רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ
 לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה
 ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם
 שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה
 משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה
 ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-
 ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבבית: מפני
 שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר
 בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמו. (24) גזירה
 משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור.
 (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה
 אלא גזירה: שמא יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל.
 נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה
 אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב
 המעשרות; כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש
 ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם
 בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה,
 כא.). (27) (עבודה-זרה, שם).

ד. אף במקום שהתירו²⁸ להשפיר, לא לבית דירה
 התירו, מפני שהוא מקנים לתוכה עבודת כוכבים,
 ונאמר: "לא תביא תועבה אל ביתך". אבל משפיר
 להן פתים לעשותן אוצר²⁹. ואין מוכרין להן פרות
 ותבואה וכיצא בהן במחבר לקרקע³⁰, אבל מוכר
 הוא משקיץ³¹, או מוכר לו על-מנת³² לקץ, וקוצץ.
 ומפני מה אין מוכרין להן? שנאמר: "ולא תחנם"³³
 - לא תתן להם חנה בקרקע, שאם לא יהיה להם
 קרקע, ישיבתן ישיבת עראי היא. וכן אסור לספור
 בשבחן, ואפילו לומר: פמה נאה עובד כוכבים זה

כגון: תיאטראות וקרקסאות" וכו'. (4) כמו שאמרו (ספרי, ראה): "פן תנקש אחריהם" וגו' - שלא תאמר: הואיל והם יוצאים באבטיגא (מין מלבוש) - אף אני יוצא באבטיגא; הואיל והם יוצאים בארגמן - אף אני יוצא בארגמן וכו'.

ורבינו (ב"ספר-המצוות", ל"ח ל) מוסיף ואומר: "וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלובשים מלבוש נכרי", כוונתו לדברי הנביא (צפניה א, ח). (5) בתורתו ובהשקפת עולמו. (6) במידותיו. (7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו" (ספרא, קדושים). (8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר עד כאן בדרך כלל. (9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו, יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל מלבוש שאינו מיוחד להם - אין הישראל חייב להשתנות מהם כלל ועיקר (כס"מ, בשם מהר"י קולון). (10) קווצות השער שממעל למצח, מלשון: ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח, ג). (11) כמבואר ("ע"ז כט). (12) קווצת שער ארוכה היורדת ונופלת מאחורי הראש. (13) והוא הנקרא בפי חז"ל: מספר קומי (ב"ק פג). ופירש שם רש"י: "שמספרין מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהם". ובתוספתא פ"ז דשבת שנינו: "אלה דברים מדרכי האמורי: המספר קומי, והעושה בלורית". (14) כדמותם וכתבניהם. וכתבו (הגהות מיימוניות): "שאינו להוסיף מסברא על מה שמנו חכמים - שהיתה קבלה בידם - שהוא מחוקות הגויים". (15) וכן אמרו (דברים ירבה, ס"ב): "המספר קומי והעושה בלורית... מהו חייב? - סופג את הארבעים".

ב. עפ"י שְׁהִיָּה מִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל - בִּיָּוֶן שְׁהִיָּעֵץ לְבִלְוִרִית¹⁶ קְרוֹב שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְכָל רוּחַ, שׁוֹמֵט¹⁷ אֶת יָדוֹ.

(16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א). (17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית שהיא לשם עבודה-זרה ("ע"ז כט).

ג. יִשְׂרָאֵל שְׁהִיָּה קְרוֹב לְמַלְכוּת וְצָרִיף לִישָׁב לְפָנֵי מַלְכֵיהֶם, וְהִיָּה לוֹ גִּנָּאי, לְפִי שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְלִבֵּשׁ בְּמַלְבוּשֵׁיהֶן וּלְגַלֵּחַ כְּנָגֵד פָּנָיו, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁸.

(18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט): שאבטלוס בן-ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו (מעילה יז). על ר' ראובן בן-איסטרובלי שהיה מספר קומי והלך וישב לפני השרים.

ד. אֵין מִנְחָשִׁין¹⁹ כְּעֹפֹתִים, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תִנְחָשׁוּ". כִּיצַד הוּא הַנְּחָשׁ? כְּגוֹן אֵלּוּ שְׁאוּמְרִים: הוֹאִיל וְנִפְלָה פִתִּי²⁰ מִפִּי אוֹ נָפַל מִקְלִי מִיָּדִי, אֵינִי הוֹלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנֵי הַיּוֹם, שְׁאִם אֵלֶּךְ, אֵין חֲפָצִי נַעֲשִׂים! הוֹאִיל וְעָבַר שׁוֹעֵל מִיִּמִּינִי, אֵינִי יוֹצֵא מִפֶּתַח בֵּיתִי הַיּוֹם, שְׁאִם אֵצָא, יִפְגְּעֵנִי אָדָם רַמָּאי! וְכֵן אֵלּוּ שְׁשׁוּמְעִים צָפֹנָף הָעוֹף²¹ וְאוּמְרִים: יִהְיֶה כֶּף וְלֹא

1 מְצוֹת, הֲרִי זֶה גֵר תּוֹשֵׁב. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשֵׁב, 2 אֵלֹא בְּזִמָּן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁹, אֲבָל שְׁלֹא בְּזִמָּן הַיּוֹבֵל, 3 אֵין מְקַבְּלִין אֵלֹא גֵר⁵⁰ צָדֵק בְּלִבָּד.

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתרש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישבו בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא ישבו בארצך" - זו אזהרה שלא יושבו גוי עובד עבודה-זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ-ישראל. יכול על חנם? תלמוד לומר: "פן יחטאו אותך ל"י". (49) (ערכין כט). ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב יובל: וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים (ערכין לב). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח).

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

א. אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְלֹא מְדַמִּין לָהֶן, לֹא בְּמַלְבוּשׁ וְלֹא בְּשַׁעֲרֵי² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֵּי הַגּוֹיִם", וְנֹאֲמַר: "וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תִלְכוּ"³, וְנֹאֲמַר: "הַשֶּׁמֶר לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם" - הִפֵּל בְּעֵינַי אֶחָד הוּא מְזַהֵר, שְׁלֹא יִדְמָה לָהֶן; אֵלֹא יִהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל מְבַדֵּל מֵהֶן וְיִדְעַע בְּמַלְבוּשׁוֹ⁴ וּבְשַׁעֲרָיָהּ⁵, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבַדֵּל מֵהֶן בְּמַדְעוֹ⁶ וּבְדַעוֹתָיו⁶. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְאֲבָדֶל⁷ אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". לֹא יִלְפֹשׁ⁸ בְּמַלְבוּשׁ הַמִּיחָד⁹ לָהֶן, וְלֹא יִגְדֵּל צִיצִית¹⁰ רֹאשׁוֹ כְּמוֹ צִיצִית רֹאשָׁם, וְלֹא יִגְלַח מִן הַצִּדְדִּין וְיִנְיִחַ הַשַּׁעֲרָ בְּאֲמָצַע כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הַנִּקְרָא בְּלוּרִית¹¹. וְלֹא יִגְלַח הַשַּׁעֲרָ מִכְּנָגֵד פָּנָיו מֵאֵין לֵאמֹר וְיִנְיִחַ הַפֶּרֶעַ¹² מִלְּאַחֲרָיו, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂין הֵן¹³. וְלֹא יִכְנֶה מְקוֹמוֹת כְּכִנְיִן הַיִּכְלוֹת שֶׁל עֹפֹתִים¹⁴ כְּדִי שִׁיכְסוּ בָהֶן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכָל הָעוֹשֶׂה אֶחָת מֵאֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - לּוֹקָה¹⁵.

(2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. (3) אמרו (ספרא, אחרי): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר (דברים יח, י): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" וכו"ב, ומה תלמוד לומר: "ובחוקותיהם לא תלכו"? - שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם,

מִן הַבְּרִכּוֹת, יִשְׁמַח וַיֹּאמֶר: זֶה סִימָן²⁵ טוֹב! - פֶּלֶל¹³
אֵלָיו וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִתֵּר, הוֹאִיל וְלֹא כֵּן מַעֲשִׂיו וְלֹא¹⁴
נִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת²⁶, אֲלֵא עָשָׂה זֶה סִימָן לַעֲצֹמוֹ לְדַבֵּר¹⁵
שֶׁכֶּפֶר הָיָה - הִרִי זֶה מִתֵּר²⁷.

(24) כי מאז שבניתיה הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכוון
מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון
על פי את פועולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על
פי הסימן. (27) כמבואר (חולין צה:): "בית, תינוק ואשה
- אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם
בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור
סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים
על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שמותר לסמוך על
סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא
ב"כספ-משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לתינוק:
פסוק לי פסוקין (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה,
בחשבם זאת כעין נבואה.

ו. אִיזְהוּ קוֹסֶם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִשְׁאָר¹⁷
הַמַּעֲשִׂוֹת, כְּדִי שִׁישֵׁם²⁸ וְתִפְנֶה מִחֻשְׁבָּתוֹ מִפֶּלֶל¹⁸
הַדְּבָרִים²⁹, עַד שִׁיאֲמַר דְּבָרִים שְׁעִתִּידִים לְהִיּוֹת,¹⁹
וַיֹּאמֶר: דְּבָר פִּלּוּנִי עֲתִיד לְהִיּוֹת אוֹ אֵינוֹ הָיָה, אוֹ²⁰
שִׁיאֲמַר שְׂרָאוִי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִזְהִירוֹ מִכֵּן! יֵשׁ מִן²¹
הַקּוֹסְמִין שֶׁמְשַׁמְשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאֲבָנִים; וְיֵשׁ מִי²²
שְׁגוּהִי³⁰ לְאַרְץ וְיִנְנֶה וְצוּעָה; וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל²³
בְּמִרְאֵה שֶׁל בְּרִזָּל אוֹ בְּעִשְׂשִׁית וּמִדְּמִין³¹ וְאוֹמְרִים³².
וְיֵשׁ מִי שְׁנוֹשֵׂא מִקַּל בִּידוֹ וְנִשְׁעָן עָלָיו וּמִפְּנֵי בּוֹ, עַד²⁴
שֶׁתִּפְנֶה מִחֻשְׁבָּתוֹ וּמִדְּבָר. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אוֹמֵר: "עָמִי²⁵
בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמִקַּל³³ יִגִּיד לוֹ".²⁷

(28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם.
(29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד
שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח
לא): "שיזעק זעקות משונות ויעזוב מחשבותיו ויביט לארץ,
כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתיד להיות על פי כח
הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו
איזה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'.
(30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב)
ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ.
(31) הווים בכה דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים
לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז
במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

ז. אֲסוּר לְקַסֵּם³⁴, וְלִשְׁאֹל לְקוֹסֶם. אֲלֵא שֶׁהִשְׁוֹאֵל²⁸
לְקוֹסֶם, מִפֶּיִן אוֹתוֹ מִפְּת מִדְּוִת³⁵. אֲבָל הַקּוֹסֶם²⁹
עֲצֹמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִפֶּלֶל אֵלָיו³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן -³⁰
לוֹקָה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִמָּצֵא בָּךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וְגו', קֶסֶם³¹
קְסָמִים".³²

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות דרבנן,
מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח לא) משמע, שהשואל
לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם

יְהִיָּה כֵּן! טוֹב לַעֲשׂוֹת דְּבָר פִּלּוּנִי, וְרַע לַעֲשׂוֹת דְּבָר¹
פִּלּוּנִי! וְכֵן אֵלָיו שְׂאוֹמְרִים: שְׁחַט תִּרְנַגּוּל זֶה, שֶׁקָּרָא²
עֲרִבִית²²! שְׁחַט תִּרְנַגְלָת זו, שֶׁקָּרָאָה כְּמוֹ תִּרְנַגּוּל!³
וְכֵן הַמְּשִׁים סִימָנִים לַעֲצֹמוֹ: אִם יֵאָרַע לִי כֵּן וְכֵן,⁴
אֶעֱשֶׂה דְּבָר פִּלּוּנִי, וְאִם לֹא יֵאָרַע לִי, לֹא אֶעֱשֶׂה!⁵
כְּאֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אֲבִרָהֶם²³; וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּדְבָרִים⁶
הָאֵלֵּי, הַפֶּל אֲסוּר. וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי דְבָר⁷
מִדְּבָרִים אֵלָיו, לוֹקָה.⁸

(19) מלשון: נִחַשְׁתִּי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל, כז).
לחשוב איזה דבר לאות וסימן: לקסום ולהגיד עתידות על
פי אותות שונים. (20) (סנהדרין סה:). (21) (שם, סו.).
(22) כמו עורב (רש"י, שבת סז:). (23) שסמך על ניחושו
ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה,
ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך
ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו,
שתיכף אחרי השקוטה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד
בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת
אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקיף קשה את רבינו
ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואיך
חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן
בן-שאוּל - שגם הוא נחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו
לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו
האות (שמואל יד, י) - שהם נחשו ועברו על "לא
תנחשו?"! ומה שאמרו חז"ל (חולין צה:): "כל נחש שאינו
כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שאוּל אינו נחש" - לא
לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש
אחר שלא הותנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו
ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא
נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו
מצליפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת
רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר
ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין
איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את
תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא
תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה
תורה היא רק בתולה את מעשיו בסימן שאין השכל מחייב
אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו"
וכדומה. אבל התולה מעשהו בסימן שהשכל מחייב אותו -
וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם
הנערה תיענה לו ולא תתרשל ותשאב ותשקה גם את
הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרוצה היא וטובת לב וראויה
היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו:
"דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות
הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא
נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשי בני אדם ותחבולותיהם
בנויים על סימנים ואותות הגיוניים.

ה. מִי שְׂאֲמַר: דִּיּוּרָה זֶה שְׁבִנִּיתִי, סִימָן טוֹב הָיָה⁹
עָלַי²⁴! אֲשֶׁה זֶה שְׁנֹשְׂאָתִי וְכִהְיֶה זֶה שְׁקִנִּיתִי מִבְּרִכַּת¹⁰
הָיָה; מֵעַת שְׁקִנִּיתִיהָ, עֲשִׂיתִי! וְכֵן הִשְׁוֹאֵל¹¹
לְתִינוּק: אִי-זֶה פֶּסוּק אֲתָה לוֹמֵד? אִם אָמַר לוֹ פֶּסוּק¹²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בחסרון תהיה התפעל לפני אות ד' כדן. וכן: "כאדם מדמה כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז את העינים (סנהדרין סה:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תענונו" - זה המחשב עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא מבאר את האיסור של "מענון" בשתי דרכים: מחשב עתים ואוחז עינים (כסף-משנה). (46) ואף על פי שלא שאין בו מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיזת העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוריים ומטעה אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן ה"טו).

- י. איזהו חובר? ⁴⁷ זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם ⁴⁸ ואין להם ענין ⁴⁹, ומעלה על דעתו בסכלותו, שאותן הדברים מועילין; עד שהן אומרים, שהאומר כך וכך על הנפש או על העקרב, אינו מזיק, והאומר כך וכך על האיש, אינו נזוק. ומהן - אוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו, הכל אסור. והחומר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא כך וגו', וחובר חסר". אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום; וכן אדם שאמר עליו החסר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפין אותו מפת מרדותו ⁵⁰, מפני שגשמתה בסכלות החסר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים, המקצרים, לא ירעו, וגם היטב אין אותם ⁵¹.

(47) שאמרה תורה: לא ימצא כך... וחובר חבר (דברים יח, י"א). (48) אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב:): רטין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע בעצמו מה שמלמל). "וחובר חבר" - תרגומו: ורטין רטין. רבים מרבותינו מפרשים: חובר חבר - זה המחבר הרבה נחשים ועקרים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם: "החובר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיקו וכדומה. (49) תוכן ומובן. (50) אבל לא מלקות מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (מכות טז). (51) כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

- יא. מי שנשכו עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום הנשיכה, ואפלו בשבת ⁵², כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומספן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו ⁵³.

קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים בהלכה הקודמת.

- ח. איזהו מעונן? אלו נותני עתים ³⁷, שאומרים באצטגנינות ³⁸: יום פלוני טוב! יום פלוני רע! יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית! שנה פלונית או חודש פלוני רע לדבר פלוני!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: וענתה לא יגרע (שמות כא, י'), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת הוברי שמים (אסטרולוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה:): איזהו מעונן? - זה המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי איצטגנינות הוא אומר.

- ט. אסור לענון, אף-על-פי שלא עשה מעשה, אלא הודיע אותן הכוכבים שהפסילים מדמיון ³⁹ שהן דברי אמת ודברי חכמים. וכל העושה מפני האצטגנינות ⁴⁰, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוברי ⁴¹ שמים - הרי זה לוקה ⁴², שנאמר: "לא תענונו". וכן האוחז ⁴³ את העינים, ומדמה ⁴⁴ בפני הרואים שעושה מעשה תמהון, והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן ⁴⁵, ולוקה ⁴⁶.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ז), שחכמת הוברי שמים (אסטרולוגיה) חכמת הבל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו: "לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוינו בתורה שלא לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכוזב". וראוי להעיר, כי ה"בית יוסף" (על הטור י"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חוזים בכוכבים" בכלל מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה': שיגן עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים ק"ג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים בכוכבים)? - שנאמר: תמים תהיה עם ד' אלהיך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת הרמב"ם. (40) על פי עצת האיצטגנינים. (41) (ישעיה מז, יג). הבר - מקורו בערבית, והוראתו: גזר, חלק. ו"הוברי שמים" הם האסטרולוגים הגוזרים ומחלקים את השמים למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים. וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עיי' שם). (42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בורה דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשיו; והרואים - כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנקד: מדמה - התפעל

- 52) שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. (53) מרוב פחד וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא.).
- 1 יב. הלוחש על המפה⁵⁴ וקורא פסוק מן התורה, וכן
2 הקורא על התינוק שלא יפעת, והמניח ספר-תורה
3 או תפלין על הקטן בשביל שישן⁵⁵ - לא די להם
4 שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהן בכלל
5 הפופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת
6 גוף, ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו
7 חיים לנפשך". אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור
8 מתהלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו ויגאל מצרות
9 ומגזקים - הרי זה מתר⁵⁶.
- 54) דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה (סנהדרין צ.). (55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). (56) כמו שמצינו בריב"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים ממזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר: "שאסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי תורה בתור אמצעי הגנה שלא להיזק - מותר. וכן צריכים לפרש דברי רבינו: "שאסור להניח ספר-תורה על תינוק בשביל שישן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא יחלה (כסף-משנה).
- 10 יג. איזהו דורש אל המתים⁵⁷? זה המרעיב את
11 עצמו, והולך ולן בבית הקברות⁵⁸, כדי שיבוא מת
12 בחלום ויודיעו מה ששאל עליו. ויש אחרים, שהם
13 לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים,
14 ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן, כדי שיבוא
15 מת פלוני ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל
16 העושה כדי שיבא המת ויודיעו, לוקה, שנאמר:
17 "לא ימצא בך מעביר וגו', ודרש אל המתים".
- 57) שאמרה תורה: לא ימצא בך... ודורש אל המתים (דברים יח, י"א). (58) (סנהדרין סה:).
- 18 יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנאמר:
19 "לא ימצא בך מעביר וגו', ושאל אוב וידעוני".
20 נמצאת למד, שבעל אוב וידעוני עצמן בסקילה⁵⁹,
21 והנשאל בהן - באזהרה, ומפני אותו מכת מרדות⁶⁰.
22 ואם כן מעשיו ועשה פני מאמין - לוקה⁶¹.
- 59) ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא, קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ח לו. (60) ולא מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא רק דברים בעלמא. (61) כדין כל לאו שיש בו מעשה.
- 23 טו. המכשף - חיב סקילה⁶². והוא, שעשה מעשה
24 כשפים⁶³. אבל האוחז את העינים⁶⁴, והוא, שיראה
25 שעשה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות⁶⁵; מפני
26 שלא היה⁶⁶ שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא בך"⁶⁷.
- 62) (סנהדרין נג.). כגון: שהיתה שדה מלאה קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. (64) שהראה כאילו הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זזו ממקומם. (65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב; ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את העינים - פטור" (שם, סז). (66) רבינו הולך ומפרש את הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. (67) לא ימצא בך... קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י). (68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין אפילו בשעה שאינו חייב מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיות עינים. אבל משום "לאו שאין בו מעשה" אין לפטור שהרי כבר אמרנו לעיל (ה"י) שאחיות עינים יש בה מעשה. (69) (מכות יג:). ובעל כרחנו עלינו לומר שכוונת רבינו כאן היא, כשהתרו בו משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לא שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום "מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוחז את העינים, היות שהוא לאו שיש בו מעשה, כמבואר למעלה (הלכה ט). עיין (כסף-משנה).
- 29 טז. ודברים⁷⁰ האלו כלן דברי שקר וכזב הן, והם
30 שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי
31 הארצות כדי שינהגו⁷¹ אחריהן. ואין ראוי לישאל, שהם חכמים מחכמים, להמשיך בהבלים אלו, ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר: "כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל", ונאמר: "פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו, ואתה לא כן" וגו'. כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה, אכל התורה אסרתן - אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה⁷². אבל פעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות, שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל, שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה פשהזיהרה על כל אלו ההבלים: "תמים⁷³ תהיה עם ה' אליהך".

~ נקודות משיחות קודש ~

"תמים תהיה עם ה' אליהך"

בפירוש הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" נחלקו הרמב"ם והרמב"ן. שהרמב"ם פירשו כציווי כללי על שלימות הדעת שכולל קיום כל ציוויי הקב"ה, ומכיון שהוא ציווי כולל - לא מנה אותו כמצוה בפני עצמה.

אבל הרמב"ן בהשגותיו (סהמ"צ במנין העשין מ"ע ח.) מנאו "שנצטוונו להיות לבנו תמים עמו יתברך וכו'" כי לשיטתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) רקותיו. חלק הפנים שבין העינים והאזנים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סכתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה - עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלח להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלח, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-עונשין. (13) כי כשהזהירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

ב. האשה שגללה פאת ראש האיש או שנתגללה - 10
פטורה¹⁴, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא 11
תשחית פאת זקנך" - כל שישנו ב'בל תשחית'¹⁵ 12
ישנו ב'בל תקיף'; ואשה, שאינה ב'בל תשחית', 13
לפי שאין לה זקן, אינה ב'בל תקיף'¹⁶. לפיכך 14
העבדים¹⁷, הואיל ויש להם זקן, אסורים בהקפה. 15

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מזהר על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושם הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (חגיגה ד.). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטרו הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

ג. כל מצות לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד 16
נשים חייבים¹⁹, חוץ מ'בל תשחית' ו'בל תקיף' ו'בל 17
ישמא כהן'²⁰ למתים. וכל מצות עשה שהיא מזמן 18
לזמן²¹ ואינה תדירה²², נשים פטורות²³, חוץ מקדוש 19
היום²⁴, ואכילת מצה²⁵ פלילי הפסח²⁶, ואכילת 20
הפסח ושחיטתו²⁷, והקלה²⁸, ושמחה²⁹, שהנשים 21
חייבות. 22

(19) (קידושין לה:). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השהו הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל-וחומר נשיהם (קידושין לה:). (21) בשעות קבועות

הגם שמדובר בציווי כללי על האמונה, מכל-מקום עוסק בפרטים מסויימים באמונתו ית' "אשר ביכולתו לשנות מערכות הכוכבים כו' שלכן אין צריך לחקור אצלם דברי עתידות.

ורש"י בחומש פירש "התהלך עמו בתמימות", היינו להתנהג כתם שאינו בקי ואינו חריף.

(על-פי לקו"ש חלק יד עמוד 69)

(70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם. (71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל-א ז, ב). ניקדוהו בנפעל כניקוד המקרא, ואף על פי שרבינו (באגרתו לר' יהונתן כהן) השתמש בו בקל: "הנוהים אחיריו". (72) השווה פירוש המשנה לרבינו (ע"ז פ"ד, מ"ז). (73) וכן אמרו חז"ל (פסחים ק"ג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חזוים בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

פרק שנים עשר

(1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

א. אין מגלחין פאת² הראש כמו שהיו עושין 1
עובדי כוכבים³, שנאמר: "לא תקיפו פאת 2
ראשכם". וחיוב על כל פאה ופאה⁴. לפיכך המגלח 3
שני צדעיו⁵, אפילו בכת אחת והתרצה אחת - לוקה 4
שנים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל 5
הראש, ואחד המגלח כל הראש באחד⁶, לוקה⁷, 6
הואיל וגלח הפאות. במה דברים אמורים⁸? באיש 7
המגלח, אבל איש המתגלח⁹ אינו לוקה¹⁰, אלא- 8
אם-כן סיע¹¹ למגלח. והמגלח את הקטן¹² לוקה¹³. 9

(2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העינים והאזנים. (3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכהניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כתב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השגתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - אומר ה"בית-יוסף" - שזה למד מתוך סמיכות הכתובים שלפניהם ושלאחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תענונו", וכתובת קעקע לא תתנו", שבודאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כותב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכך היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו (מו"נ ח"ג, לז): שכך היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ט תמוז - ספר המדע - הלכות עכו"ם קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מ"ג. 93. (35) כאנשים ונשים. (36) שאין לוקים על הספק (שם).

ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, 4
הרי היא אסורה לגלח פאת ראש האיש; ואפלו 5
קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה. 6

(37) אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקף והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). (38) שאינו בר עונשים.

ו. ופאה זו שמיניהם בצדעים, לא נתנו בו חכמים 7
שעור. ושמענו מקנינו, שאינו מניח פחות 8
מארבעים שערות³⁹. ומתיר ללקט⁴⁰ הפאות 9
במספרים; לא נאסר אלא השחתה בתער⁴¹. 10

(39) שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות (בית יוסף, טור יו"ד, קפא). (40) לגזוז. (41) המקור לדברי רבינו הוא (תוספתא, מכות מ"ג), שמפורש שם: "אינו חייב עד שיקפנו בתער". וכפירוש "היראים", שהקפת הראש נלמדת מהשחתת הזקן ששתיהן סמוכות זו לזו: לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) - מה זו בהשחתה, אף זו בהשחתה (עבודת המלך).

ז. דרך פהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴². 11
לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש 12
בו: לחי העליון⁴³, ולחי התחתון⁴⁴ מימין, וכן 13
משמאל, ושבלת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה 14
ופאה⁴⁶. ואם נטלן פלן פאחת - לוקה חמש. ואינו 15
חייב עד שיגלחנו בתער, שנאמר: "ולא תשחית את 16
פאת זקנך" - גלוח שיש בו השחתה. לפיכך אם 17
גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה 18
עד שיסע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש 19
לה שער בזקן. ואם השחיתה זקן האיש - פטורה⁵⁰. 20

(42) השוה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו זקנם". (43) המחובר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה (שופטים טו, טו), נקבה. (44) זה מקום חיבור הסנטר לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). (45) השער שעל הסנטר. (46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא תשחית זקן, אלא "פאת זקנך" - לחייב על כל פאה ופאה, כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). (47) שאינם משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י). (48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). (49) וימציא את השער למגלה. (50) אבל אסורה.

ח. השפה, מתיר לגלחו בתער⁵¹; והוא השער שעל 21
גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה 22
התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתיר⁵², לא נהגו 23
ישראל להשחיתו, אלא יגלח⁵³ קצתו, עד שלא 24
יעכב אכילה ושתייה⁵⁴. 25

(51) ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). (52) חוזר אל

במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך השנה. מצוה כזאת נקראת: מצות-עשה שהזמן גרמא. (22) תמיד, בכל עת ובכל שעה. (23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ידך... למען תהיה תורה ה' בפין (שמות יג, ט). וכשם שמצוות תפילין "מצות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה - כך כל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין מגין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם. וסמוך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם (שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך הן פטורות מתפילין (קידושין לד.). (24) של שבת שהוא מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ:), שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח); ובדיברות השניות כתוב: שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים, חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שישנו בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנשים ישנן בשמירה של "לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין. (25) כמבואר (פסחים מג:). כתוב בתורה: לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל שישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים, הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על אכילת מצה. (26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. (27) שנאמר בקרבן פסח: במכסת נפשות תכוסו על השה (שמות יב, יד), "נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). (28) מצות הקהל היתה מתקיימת בזמן שביית-המקדש היה קיים בחג הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). (29) שמחת החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו' (שם טז, יד).

ד. טמטום³⁰ ואנדרוגינוס³¹, הרי הן ספק³² - נותנין 1
עליהן חמרי האיש³³ וחמרי האשה³⁴ בכל מקום, 2
וחיבים פלל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶. 3

(30) משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין. (31) שיש לו זכרות ונקבות. ביונית קוראים לזכר: אנדרו, ולנקבה: גינוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). (32) אם איש או אשה. (33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב). (34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה). (68) אינו מתלבש. (69) כי האשה אסור לה לגלח ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים, פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב-יד תימן הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום צניעות כאשה.

יא. כתבת קעקע האמורה בתורה⁷⁰ הוא, שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחול⁷¹ או דיו או שאר צבעונים⁷² הרושמים⁷³. וזה היה מנהג העפוי"ם שרושמים⁷⁴ עצמן לעבודת פוכבים, כלומר, שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם באחד מדברים הרושמים אחר שישרט באיזה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. פתב⁷⁵ ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה - פטור, עד שיתכתב ויקעקע, שנאמר: "וכתבת קעקע"⁷⁶. במה דברים אמורים⁷⁷? בכותב⁷⁸, אבל זה שכתבו בבשרו וקעקעו בו, אינו חיב, אלא-אם-כן סיע, פדי שיעשה מעשה⁷⁹; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה.

(70) וכתובת קעקע לא תתנו בכס (ויקרא יט, כח). (71) צבע שנשים כוחלות בו את עניהן. (72) (מכות כא). (73) שרישומם ניכר. (74) שמסמנים את עצמם להיות חותם ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכו"ם הם מוקדשים. (75) שרט. (76) משמע שצריכים שתייה: כתובת וקעקע. (77) שלוקה. (78) כשהוא כותב ורושם בעצמו. (79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש (כסף-משנה). יב. השורט שריטה אחת על המת⁸⁰, לוקה, שנאמר: "וישרט לנפש לא תתנו בבשרכם" - אחד פה ואחד וישראל⁸¹. שרט שריטה אחת על חמש מתים או חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש⁸²; והוא, שהתירו בו על כל אחת ואחת⁸³.

(80) מתוך אבל וצער. (81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל כהנים: ובבשרם לא ישרטו שרטת (ויקרא כא, ה), וגם בישראל (שם יט, כח). (82) שנאמר: "ושרט לנפש" - לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם): "ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה. (83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש, אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל קרחה (ה"ט).

יג. גדידה ושריטה, אחת⁸⁴ היא. וכשם שהיו העכו"ם שורטים בבשרם על מתייהם מפני הצער, כך היו חובלין⁸⁵ בעצמן לעבודת פוכבים⁸⁶, שנאמר: "ויתגדדו כמשפטים" - גם זה אסרה⁸⁷ תורה, שנאמר: "לא תתגדדו". אלא שעל מת, בין שרט בידו בין שרט בכלי, לוקה; לעבודת פוכבים: בכלי - חיב מלקות, בידו - פטור⁸⁸.

השפם. (53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן (ב"ח, יו"ד קפא). (54) (מ"ק, שם).

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵ ובית הערוה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים⁵⁶. והמעבירו, מכין אותו מפת מידות. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער הנשים ואנשים, אם העביר, אין מפין אותו⁵⁷. ומתר להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום⁵⁸.

(55) השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) (נזיר נט.) מפני שזה מקישוטי נשים ואסור לאיש להתקטש ולתקן עצמו בתיקוני נשים: ואפילו במספרים אסור לו להעבירו. (57) היא דעת רב שרירא גאון שהובאת בר"ן (ע"ז, פ"ב). ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא ב"הגהות מיימוניות" "שמי שמגלח כל שער: מראשו ועד רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-הערוה - שאין זה יפוי, אלא ניוויל הוא לו".

י. לא תעדה⁵⁹ אשה עדי⁶⁰ האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון⁶¹ וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש⁶². ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב⁶³ במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים - הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדה עדי איש - לוקין⁶⁴. המלקט שערות לבנות מתוך השחרות, מראשו או מזקנו⁶⁵ - משילקט שיערה אחת, לוקה⁶⁶, מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שער שחור - משילקט שער לבנה אחת, לוקה⁶⁷. טמטום ואגדרוגינוס אינו עוטף⁶⁸ פאשה, ולא מגלח ראשו כאיש⁶⁹; ואם עשה כן, אינו לוקה.

(59) לא תתקטש. (60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך מעליך (שמות לג, ה). (61) כר' אליעזר בן-יעקב (נזיר נז:). מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר: לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא. (62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדרוגינוס: "ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד קפב, ס"ק ח). ובכתב-יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה. (63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה (הושע ב, טו). (64) שעברו על ל"ת שבתורה: לא ילבש גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). (65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:). (66) (שם). (67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך שחורות (כסף-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ' תמוז - ספר המדע - הלכות תשובה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(96) כחצי הפול, ושיעורו: כשליש ושש שערות, כמבואר במסכת נגעים פ"ו, מ"א.

טז. הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שנפל
ועל ספינתו שנוטבעה בים - פטור, ואינו לוקה אלא
על המות⁹⁷ בלבד, או השורט לעבודת פוכבים⁹⁸.
הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה
בבשר חברו, והפוחת פתחת קעקע בבשרו של חברו,
והיה חברו מפגע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן
לוקין⁹⁹; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהם
לוקה והשוגג פטור.

(97) (מכות כ:). (98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"ג),
שחייב רק על הגדידה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה
רוקח). (99) (תוספתא, מכות פ"ג).

יום רביעי כ' תמוז ה'תשפ"א

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו
לפני ה' ויתודה.
ובאור מצוה זו ועקרם הנגדרים עמה בגללה -
בפרקים אלו:
פרק ראשון

(1) מעלת התשובה, וידידי דברים; עבירות שמתכפרות
בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות
לאחר זמן.

א. כל מצות שבתורה - בין עשה, בין לא-תעשה -
אם עבר אדם על אחת מהן, בין פזון, בין בשגגה
- בשיעשה תשובה² וישוב מחטאו³, חייב להתודות⁴
לפני האל ברוך הוא, שנאמר: "איש או אשה כי
יעשו וגו'. והתנדו את חטאתם אשר עשו" - זה
ודוי דברים⁵. ודוי זה מצות עשה. כיצד מתודין?
אומר: אָנָּה הָשֵׁם, חַטָּאתִי⁶, עוֹשִׁיתִי⁷, פִּשְׁעִיתִי⁸ לְפָנֶיךָ
וְעָשִׂיתִי כִּךָ וְכָךְ, וְהָרִי גִחְמִיתִי וּבִשְׁתִּי⁹ בְּמַעֲשִׂי,
וְלַעֲוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר¹⁰ לְדַבֵּר זֶה; וְזֶהוּ עֲקָרוֹ שֶׁל וְדוֹי.
וְכָל הַמְרָבָה לַהֲתוֹדוֹת וּמֵאֲרִיךְ בַּעֲנֵן זֶה - הָרִי זֶה
מִשְׁבַּח. וְכֵן בַּעֲלֵי חַטָּאוֹת וְאַשְׁמוֹת¹¹, בַּעַת שְׁמִיבִיאִין
קִרְבָּנוֹתֵיהֶן עַל שִׁגְגָתָן אוֹ עַל דִּוְנָן¹² - אֵין מִתְכַּפֵּר
לָהֶן בְּקִרְבָּנָם עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה¹³ וְיִתְּנוּ וְדוֹי
דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִתְּוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן
כָּל מַחֲבִיבֵי מִיתוֹת בֵּית-דִין וּמַחֲבִיבֵי מַלְקוֹת - אֵין
מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוָתָן, עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה
וְיִתְּנוּ¹⁴. וְכֵן הַחוֹבֵל בְּחִבְרוֹ וְהַמְזִיק מְמוֹנוֹ -
אֶף-עַל-פִּי שְׁשִׁלָם לוֹ מִה שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ, אֵינוֹ
מִתְכַּפֵּר עַד שִׁיתְּוֹדָה וְיָשׁוּב מַלְעֲשׂוֹת פִּזָּה לַעֲוֹלָם,
שֶׁנֶּאֱמָר: "מִכָּל-חַטָּאת הָאָדָם"¹⁵.

(84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו
כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד.
ולפיכך אם גדר בכלי והתור בו משום "ושרט לנפש" - חייב
(כסף-משנה). (85) בכלי משחית. (86) לא שהיו עובדים
אותה בכך - שאלמלי כן היו חייבים סקילה על הגדידה
משום עובד עבודה-זרה - אלא כדי לעורר רחמים אצל
פסיליהם לקבל תפילתם. כפי דעתם המשובשת (כסף-
משנה). (87) כלומר: אף על פי ש"לא תתגודדו" בעכ"ם
כתוב, בכל זאת אם גדר בכלי על מת - גם כן חייב.
(88) (מכות כא.).

יד. ויכָלֵל אֶת־הָרָה⁸⁹ זֶה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שְׁנִי⁹⁰ בְּתִי־דִינִין
בְּעִיר אַחַת, זֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג זֶה וְזֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג
אַחֵר, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְמַחְלֻקוֹת גְּדוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר:
"לֹא תִתְגַּדְּדוּ" - לֹא תַעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת⁹¹.

(89) של לא תתגודדו. (90) כדברי אביי האומר: "לא
תתגודדו" - כגון: שני בתי-דין בעיר אחת, הללו מורים
כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל
מקום אין הלכה כאביי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן
לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים
בדעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות:
"שלא יהיו כשני בתי-דין", וכרבא האומר (שם): כגון:
בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג
כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-
משנה). (91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודו
- אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות
אגודות, כתות שונות (שם).

טו. הקורח קרחה על המות, לוקה, שנאמר: "ולא
תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד
כהן ששרט על המות, אינו לוקה אלא אחת⁹².
הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה
במנן הקרחות; והוא, שהתור בו על כל קרחה
וקרחה. אחד הקורח בידו או כסם⁹³, או הטביל
אצבעותיו בסם והניחם בחמשה מקומות בראשו
בבת אחת - הואיל וקרחה חמש קרחות, אף-על-פי
שהיא התראה אחת, לוקה חמש, שהרי כלן באין
באחת⁹⁴. וחייב על כל הראש⁹⁵ בבין העינים,
שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". ובמה שעור
הקרחה? כדי שיראה מראשו בגדים⁹⁶ פנוי בלי
שער.

(92) שלא תטעה לומר: הואיל ונאמר בכהנים: לא יקרחו
קרחה בראשם (ויקרא כא, ה), ונאמר בתורה סתם: ולא
תשימו קרחה בין עיניכם למת (דברים יד, א), לפי זה
יתחייבו הכהנים שתיים - לפיכך הוא אומר: "אינו לוקה
אלא אחת". (93) משחה חריפה המשירה את השער.
(94) (מכות כ:). (95) אף על פי שכתוב: ולא תשימו קרחה
בין עיניכם (דברים, שם), לומדים אנו ב'גזירה שוה' קרחה
- קרחה מכהנים שכתוב בהם: לא יקרחו קרחה בראשם
(ויקרא כא, ה) - לחייב על שערות כל הראש (מכות כ:).

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו. (3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפיו כי חטא ולהביע את חרטתו על זה. (5) שהמתוודה צריך לפרוט ולפרש את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בזדון, שנאמר: היכרת תיכרת הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס, במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים ב ג, ז). (9) וסדר היודי הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו:), שכן מצינו לשון הכתוב: בדניאל שאמר בוידוי: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (9) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו). (10) "וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ח, הלכה ז). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם. (12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הזדון כשוגג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השוגג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז). (13) (שבועות יג). (14) (סנהדרין מג:). אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכן: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב:). (15) ממה שבינו לבין חבריו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.

1 ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁶ - לְפִי שֶׁהוּא כִפָּרָה עַל כָּל
2 יִשְׂרָאֵל, כִּהֵן גָּדוֹל מִתּוֹדָה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל
3 יִשְׂרָאֵל¹⁷, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת-כָּל-עֲוֹנוֹת
4 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֵרוֹת
5 שֶׁבַתְּוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחֲמֻרוֹת - בֵּין שְׁעֵבֶר בְּזִדּוֹן, בֵּין
6 שְׁעֵבֶר בְּשִׁגְגָה; בֵּין שֶׁהוֹדַע¹⁸ לוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ
7 - הַכֹּל מִתִּכְפָּר¹⁹ בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שְׁעֵשָׂה²⁰
8 תְּשׁוּבָה. אָבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשְׁעִיר
9 מְכַפֵּר לוֹ אֲלֹא עַל הַקְּלוֹת. וְכֵּה הֵן הַקְּלוֹת וְכֵּה הֵן
10 הַחֲמֻרוֹת? הַחֲמֻרוֹת הֵן, שֶׁחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתָת
11 בֵּית-דִין אוֹ כֶּרֶת²¹, וְשִׁבְעִית שְׁנָא²² וְשִׁקָּר²³, אֶף-עַל-
12 פִּי שְׁאִין בִּהֵן כֶּרֶת, הֲרִי הֵן מִן הַחֲמֻרוֹת²⁴. וְשִׁאָּר
13 מִצְּוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה וּמִצְּוֹת עָשָׂה שְׁאִין בִּהֵן כֶּרֶת - הֵם
14 הַקְּלוֹת.

(16) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י).
(17) שהיה אומר בוידוי עליו: חטאו, עוון, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא סו:). (18) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו תלוייה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלוי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו

אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחסאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר לו, כמבואר (כריתות כה:); משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט. (20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב:). (21) כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה א). (22) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן (שבועות כט:). (23) מי שממון חבירו היה בידו וכפר בו והשביעוהו הידינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכו' צא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב). (24) (שבועות לט:). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז).

15 ג. בְּזִמְנֵן הַזֶּה, שְׁאִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ קָיָם וְאֵין לָנוּ
16 מִזְבֵּחַ-כִּפָּרָה²⁵ - אֵין שָׁם²⁶ אֲלֹא תְּשׁוּבָה²⁷. הַתְּשׁוּבָה
17 מְכַפֵּרָת עַל כָּל הָעֲבֵרוֹת²⁸. אֲפֹלוּ רִשְׁעַת כָּל יָמָיו וְעָשָׂה
18 תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרֹנָה - אֵין מְזַכְּרִין לוֹ שְׁוֹם דָּבָר
19 מִרִּשְׁעָיו²⁹, שְׁנֹאֲמַר: "רִשְׁעֵת הָרִשְׁעַת לֹא יִכְשַׁל-בָּהּ
20 בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרִּשְׁעָיו". וְעַצְמוֹ³⁰ שֶׁל יוֹם-הַכִּפּוּרִים
21 מְכַפֵּר לְשָׁבִים³¹, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר
22 עָלֵיכֶם".

(25) שהקרבנות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (26) על דרך לשון ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). (27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטתר מטומאת החטא - אלא תשובה. (28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה ד). (29) (קידושין מ:). (30) עצם היום הקדוש, יום הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לבדה אינה מועילה (יומא פו:), כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד). (31) אבל לא לשאינם שבים.

23 ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מְכַפֵּרָת³² עַל הַכֹּל וְעַצְמוֹ
24 שֶׁל יוֹם-הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר - יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁהֵן
25 מִתִּכְפָּרִים³³ לְשַׁעֲתָן³⁴, וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת שְׁאִין מִתִּכְפָּרִים
26 אֲלֹא לְאַחֵר זָמָן. בְּצִדָּד? עֵבֶר אָדָם עַל מִצְוֹת עָשָׂה
27 שְׁאִין בָּהּ כֶּרֶת³⁵ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵינוֹ זֶה מִשָּׁם עַד
28 שְׁמוֹחֵלִין³⁶ לוֹ. וּבְאֵלוֹ נֶאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים,
29 אֲרִפֶּה³⁷ מִשׁוֹבְתֵיכֶם וְגו'". עֵבֶר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה
30 שְׁאִין בָּהּ כֶּרֶת³⁸ וְלֹא מִיתָת בֵּית-דִין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה -
31 תְּשׁוּבָה תּוֹלָה³⁹ וְיוֹם-הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. וּבְאֵלוֹ נֶאֱמַר:
32 "כִּי בְיוֹם הַזֶּה⁴⁰ יִכָּפֵר עָלֵיכֶם". עֵבֶר עַל כֶּרֶתוֹת
33 וּמִיתוֹת בֵּית-דִין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם-
34 הַכִּפּוּרִים תּוֹלִין, וְיִסְוִרִין הַבָּאִין עָלָיו⁴¹ גּוֹמְרִין לוֹ
35 הַכִּפָּרָה. וְלַעֲזָלָם⁴² אֵין מִתִּכְפָּר לוֹ כִּפָּרָה גְּמוּרָה עַד
36 שְׁיָבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין. וּבְאֵלוֹ נֶאֱמַר: "וּפָקַדְתִּי בְשִׁבְטִי
37 פִּשְׁעֵם וּבִגְזָעִים⁴³ עֲוֹנֵם". בְּכֵּה דְבָרִים אֲמֻרִים⁴⁴?
38 בְּשִׁלָּא חָלַל אֶת הַשֵּׁם⁴⁵ בְּשַׁעֲשֶׂה שְׁעֵבֶר; אָבָל הַמְחַלֵּל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ' תמוז - ספר המדע - הלכות תשובה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. (3) משום שהוא מתיירא ממי שהוא. (4) חולשת הגוף. (5) נזדמנו יחד במקרה למקום אחד. (6) כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. (7) כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועידן בידך". (8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז יט.): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה! - אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). (9) וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון ואנחה בלבם (שמתחרטים) בשעה שנכנסים לבית עולםם בשביל מעשים שעשו - אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק: כנחלים נטיו).

ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן יתנחם על שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰ עליו יודע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד¹² אלהינו למעשה ידינו וגו'". וצריך להתודות בשפתינו ולומר ענינות¹³ אלו שגמר בלבו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". מפשטות לשונו משמע, שזהו אחד התנאים לתשובה, ומביא ראיה על זה מהפסוק "...ולא נאמר עוד אלוקינו למעשה ידינו כו'", היינו שלוקח עליו את הקב"ה לעד. ולכאורה קשה:

א. מניין לחדש שהתשובה צ"ל באופן כזה שיעיד עליו כו' שלא יחטא לעולם, הרי לפיזה אם עבר ושנה אין תשובתו תשובה, שהרי אתגלי מילתא למפרע שלא עשה תשובה, ולא מצינו בהלכה שישנו תנאי בתשובה שלא ישוב לעולם. אדרבה! מצינו שאין ב"ד עושים בחינה אם התשובה היא באופן כזה שלא ישוב עוד לעולם (כדלקמן). ב. "הרשעים פסולין לעדות", והדין הוא ש"אם העידו עליו שני עדים שעשה עבירה פלונית, הרי זה פסול לעדות" "ואין מוציאין ממון בעדותו ולא ידון עד שיודע שעשה תשובה", וא"כ איך יכולים ב"ד להוציא ממון בעדותו של מי שכשרותו מוטלת בספק, ומניין ידעו ב"ד שעשה תשובה ולא יחטא עוד לעולם למשך כל ימי חייו. ג. זה ש"לא ישוב לעולם" הוא היפך המציאות, כי רואים בפועל שיש יהודי שעשה תשובה וב"ד מוציאים ממון על פיו, ולאחר זמן "עבר ושנה" ואעפ"כ הוא מוחזק כשר לאותו הזמן. ויש לומר, שאין כוונתו בהלכה זו "שיעיד עליו" הוא לעיכובא, אלא שהרמב"ם מבאר כמה דרגות בתשובה,

1 אֶת הַשֵּׁם, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהִגִּיעַ יוֹם-
2 הַכַּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ, וּבָאוּ עָלָיו יְסוּרִין -
3 אֵינּוּ מִתְּכַפֵּר לוֹ בְּפָרָה גְּמוּלָה עַד שְׁיָמוּת. אֲלֵא
4 תְּשׁוּבָה, יוֹם-הַכַּפּוּרִים וְיְסוּרִין, שְׁלֹשָׁתָן תּוֹלִין,
5 וּמִיָּתֶה מְכַפֶּרֶת, שְׁנֵאמַר: "וְנִגְלָה בְּאָזְנוֹ ה' צְבָאוֹת,
6 אִם יִכְפַּר הָעוֹן הַזֶּה" 46 לָכֵם עַד תִּמָּתוּן" 47.

(32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרטות. (33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה לגורמים נוספים. (34) תיכף בשעת עשיית התשובה. (35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים וכיוצא בזה. (36) מיד, מחילה גמורה. (37) ומיד כשתשובו - ארפא לכם. (38) כגון: "לא תלבש שעטנז". (39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה ועומדת. (40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה לעצמו של יום כיפור. (41) וממרים עונותיו. (42) אפילו כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים. (43) למדת: שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עון קל, וחמור על עון חמור. (44) שסורים ממרים עונותיו של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). (45) שלא היה חוטא ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי-התורה פרק ה, הלכה י). (46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושתייתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.).

פרק שני

(1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

7 א. אִי זֶה הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּלָה? זֶה שֶׁבָּא לִידּוֹ דָּבָר
8 שְׁעָבַר בּוֹ, וְאֶפְשָׁר בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפְרָשׁ וְלֹא עָשָׂה
9 מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה? 2, לֹא מִיָּרְאָה 3 וְלֹא מִכְּשָׁלוֹן-כַּחֲ4
10 בִּיצֵד? 5 הֲרִי שֶׁבָּא עַל אִשָּׁה בְּעִבְרָה, וְלֵאמֹר יָמֵן
11 נִתְּיָחַד עִמָּה 5, וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכַחַּ גִּיּוּפּוֹ
12 וּבְמִדְיָנָה שְׁעָבַר בָּהּ 6, וּפְרָשׁ וְלֹא עָבַר - זֶהוּ בַּעַל
13 תְּשׁוּבָה גְּמוּלָה. הוּא שְׁשִׁלְמָה אָמַר: "וְזָכַר אֶת
14 בּוֹרְאֵיךְ בִּימֵי בַּחֲרוּתֶיךָ 7". וְאִם לֹא שָׁב אֲלָא בִּימֵי
15 זְקִנְיָתוֹ וּבִעַת שְׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מֶה שֶׁהָיָה
16 עוֹשֶׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינָה תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה 8, מוֹעֲלָת
17 הִיא לוֹ וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוּ עָבַר כָּל יָמָיו,
18 וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בְּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל
19 עוֹנֹתָיו נִמְחָלִין, שְׁנֵאמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא-תִחַשֵּׁף
20 הַשֵּׁמֶשׁ וְהָאֵוָר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים, וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר
21 הַגִּשְׁמִים" - שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה. מִכְּלָל, שְׂאִם זָכַר
22 בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קִדְּם שְׁיָמוּת - נִסְלַח לוֹ 9.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 **אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמַשְׁנֵה מַעֲשָׂיו פֶּלֶן לְטוֹבָה וּלְרָף**
 12 **יִשְׁרָה, וְגוֹלָה²¹ מִמָּקוֹמוֹ; שְׁגָלוֹת מִכִּפְּרֵת²² עוֹן, מִפְּנֵי**
 13 **שְׁגוֹרָמַת לוֹ לְהִפְנֵעַ וּלְהִיזֵת עָנּוּ וּשְׁפַל־רוּחַ.**

(18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו - בינוני; פחות מכאן - עין רעה. (19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב): "שאם היה גבה-לב ניהוג עצמו בביון הרבה וישב למטה מן הכל, וילבש בלוי סחבות המבוזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו". (20) להיקרא בשם אחר. (21) (ר"ה טז): אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם, ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה - שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב: ויצעקו אל ה' בצור להם וממצוקותיהם יוציאים" (תהלים קז, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן (בראשית יז, טז); שינוי מעשה - שכתוב: "וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית יב, א). (22) (סנהדרין לז:).

14 **ה. וְשִׁבַּח גְּדוֹל לְשִׁב, שְׁתִּינְדָה בְּרָבִים וְיִוְדִיעַ פִּשְׁעָיו**
 15 **לָהֶם, וּמִגְלָה עֲבֵרוֹת שְׁפִינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרִים²³**
 16 **וְאֹמַר לָהֶם: אֲמַנְם חֲטָאֵי לְפָלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כֶּף**
 17 **וְכָף, וְהִרִינִי הַיּוֹם שָׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְגַּאֵה וְאִינוֹ**
 18 **מוֹדִיעַ, אֵלָא מִכְסָּה פִּשְׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה,**
 19 **שְׁנֵאמֹר: "מִכְסָּה פִּשְׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים**
 20 **אֲמֹרִים²⁴? בַּעֲבֵרוֹת שְׁפִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ; אֲכַל**
 21 **בַּעֲבֵרוֹת שְׁפִין אָדָם לְמָקוֹם, אִינוֹ צָרִיף לְפָרְסָם**
 22 **עֲצָמוֹ²⁵, וְעִזּוֹת־פָּנִים הִיא לֹא²⁶ אִם גִּלְם²⁷. אֵלָא שָׁב**
 23 **לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּף הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לְפָנָיו, וּמִתְנַדָּה**
 24 **עֲלֵיהֶם לְפָנֵי רַבִּים סִתָּם²⁸. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שְׁלֹא**
 25 **נִתְגַּלָּה עוֹנוֹ, שְׁנֵאמֹר: "אֲשָׁרִי נָשׂוּי פִּשְׁעִי כְּסוּי**
 26 **חֲטָאִי".**

(23) (יומא פו:), כדי שיבקשו בעדו מחבירו שימחל לו (רש"י, שם). (24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם פשעיו. (25) (יומא פו:), כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאיו" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר: "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן בעבירות שבין אדם לחבירו (פרסם); כאן בעבירות שבין אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים (מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל-מקום אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש

ובהלכה זו מדבר בתכלית השלימות של תשובה.

א: תשובה מיראה שאינה מרצונו ממש אלא מצד יראת העונש, ו"זדונות נעשות לו כשגגות".

ב: תשובה מאהבה, ש"זדונות נעשו לו כזכויות".

ג: אחרי שעשה תשובה מאהבה "בא לידו דבר שעבר בו... ולא עשה מפני התשובה". והיא שלימות נעלית יותר בתשובה מאהבה.

ד: והיא תכלית השלימות "שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

והגם שמפשטות הלשון שכתב הכל בהמשך אחד "ומה היא התשובה... שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", משמע שהתחלת התשובה צריכה להיות באופן זה, אעפ"כ מצד השאלות האמורות י"ל שאין זו התחלת התשובה כ"אם תכלית השלימות של תשובה.

(על"פ י"ן מלכות' ספר המדע סימן לב)

(10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. (11) את ה', שאין דבר נעלם ממנו. (12) פסוק זה מחובר אל שלפניו: "ושובו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה: שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה). ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו? אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבותי אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים לשקר ובעושי שקר שכר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני נעשה לכם עד?! הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

1 **ג. כָּל הַמִּתְנַדָּה בְּדָרְבִּים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזוֹב, הָרִי**
 2 **זֶה דּוֹמָה לְטוֹבֵל¹³ וְשָׂרִיץ¹⁴ בִּידּוֹ, שְׁאֵין הַטְּבִילָה**
 3 **מוֹעֵלֶת לוֹ עַד שִׁישְׁלִיף הַשָּׂרִיץ¹⁵. וְכֵן הוּא אוֹמֵר:**
 4 **"וּמִדָּה וְעוֹזֵב¹⁶ יִרְחָם". וְצָרִיף לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא¹⁷,**
 5 **שְׁנֵאמֹר: "אֲנִי חֲטָא הָעַם הַזֶּה חֲטָאֵה גְּדוֹלָה וְנַעֲשׂוּ**
 6 **לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".**

(13) להיטהר מטומאתו. (14) מת שטמא. (15) (תענית סז:). אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות שבעולם - לא עלתה לו טבילה; וזקן מידו, כיון שטבל בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". (16) אמר ר' יהודה: "ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). (17) לפרוש ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרו) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

7 **ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיזֵת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לְפָנֵי**
 8 **הַשֵּׁם בְּכֵי וּבְתַנּוּגִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כחו¹⁸,**
 9 **וּמִתְרַחֵק הֶרְפָּה מִן הַדְּבָר שֶׁחֲטָא¹⁹ בוֹ, וּמַשְׁנֵה**
 10 **שְׁמוֹ²⁰, פְּלוֹמֵר: אֲנִי אַחֵר, וְאִינוֹ אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ' תמוז - ספר המדע - הלכות תשובה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

ח. הודו שנהגו בו כל ישראל: "אכל אנהנו חטאנו (כלנו)"⁴⁰, והוא עקר הודו⁴¹. עברות שהתנהג עליהם ביום-הכפורים זה - חוזר ומתנהג עליהן ביום-הכפורים אחר, אף-על-פי שהוא עומד בתשובתו⁴², שנאמר: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד"⁴³.

(40) כנוסח מנטובה. (41) (יומא פז): והוא גם ממשיך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הודו הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עון וחטא. (43) (יומא פז): "איני סבור שכיפרת לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

ט. אין התשובה ולא יום-הכפורים מכפרין אלא על עברות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אכל עברות שבין אדם לחברו, כגון החובל את חברו⁴⁴ או המקלל חברו או גזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו⁴⁵. אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו - צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו⁴⁶. אפלו לא הקניט את חברו אלא בדברים - צריך לפייסו⁴⁷ ולפגוע בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה פגעים מרעיו ופוגעין בו ומבקשין⁴⁸ ממנו. לא נתרצה להן - מביא לו שנה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא⁴⁹. ואם היה רבו - הולך ובא אפלו אלה פגעים, עד שימחל לו⁵⁰.

(44) בגופו. (45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגוזלו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:): על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גולה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חברו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז:). שנאמר (משלי י, ב): נוקשת באמרי פך... לך והתרפס ורהב רעך - הרבה עליו רעים שביקשו עליך מחילה ממנו. (48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" - הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. (49) (ב"ק צב.), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו - נקרא חוטא? שנאמר (שמואל-א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה" מחדול להתפלל בעדכם". אימתי? - כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם):

להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנוהג שבעולם, אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני וביני? ! לך והבא אותם אנשים שביזיתי בפניהם, ואני מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני וביני ואני מקבלך" ("אור שמח"). (26) חוצפה היא מצדו. (27) (ברכות לד:), מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:): "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל עוונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו אסור אלא כשפירסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר, שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח). (28) לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטרוט.

ו. אף-על-פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם - בעשרה הימים שבין ראש-השנה ויום-הכפורים היא יפה ביותר³⁰ ומתקבלת היא מיד, שנאמר: "דרשו ה' בהמצאו"³¹. במה דברים אמורים? ביחיד; אכל צבור - כל זמן³² שעושים תשובה וצועקין בלב שלם, הם נענין, שנאמר: "פה" אלקינו בכל קראנו אליו³³.

(29) בכל ימות השנה. (30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד: כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביום כ', ולפיכך יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א, יבמות מט:). (31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32) אפילו בשאר ימות השנה (שם). (33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקרא על-ידי תשובה (ר"ה יח).

ז. יום-הכפורים הוא זמן תשובה לכל³⁴, ליחיד ולרבים, והוא קץ³⁵ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתנדות ביום-הכפורים. ומצות ודוי יום-הכפורים, שיתחיל מערב היום קדם שיאכל³⁶, שמא יחנק³⁷ בסעודה קדם שיתנהג. ואף-על-פי שהתנהג קדם שיאכל, חוזר ומתנהג בליל-יום-הכפורים ערבית, וחוזר ומתנהג בשחרית ובמסוף ובמנחה ובנעילה. והיכן מתנהג? יחיד - אחר תפלתו³⁸, ושלח-צבור - באמצע תפלתו, בברכה רביעית³⁹.

(34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום הכפורים ("מעשה רוקח"). (36) את הסעודה המפסקת. (37) (יומא פז:): לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת "שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָאָדָם יִשְׁלֹו זְכוּת וְעֹנֹת. 16
מִי שְׁזָכְרָתוֹ יִתְרוֹת עַל עֲוֹנוֹתָיו - צָדִיק, וּמִי 17
שְׁעֹנֹתָיו יִתְרוֹת עַל זְכוּתוֹ - רָשָׁע. מְחַצֵּה לְמַחֲצָה 18
- בִּינוּנִי. וְכֵן הַמְדִּינָה - אִם הָיוּ זְכוּת וְיִשְׁכִּיחַ 19
מִרְבוֹת עַל עֲוֹנוֹתָיו, הָרִי זֶה צָדִיק; וְאִם הָיוּ 20
עֲוֹנוֹתָיו מִרְבִּין, הָרִי זֶה רָשָׁע. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם 21
כָּלֹא. 22

(קידושין מ:) רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) - בשביל חטא יחיד שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אָדָם שְׁעֹנֹתָיו מִרְבִּין עַל זְכוּתוֹ, מִיָּד הוּא מֵת 23
בְּרָשָׁעוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "עַל רֹב עֲוֹנָי". וְכֵן מְדִינָה 24
שְׁעֹנֹתָיה מִרְבִּין - מִיָּד הִיא אוֹבֶדֶת, שְׁנֹאֲמַר: 25
"וְצִקְתָּ סֹדֶם וְעִמְרָה בִּי רַבָּה" וגו'. 26
כָּל - אִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מִרְבִּין מִזְכִּיּוֹתָיו, מִיָּד הֵן 27
נִשְׁחָתִין, שְׁנֹאֲמַר: "וַיֵּרָא ה' בִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם". 28
וְשִׁקוֹל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְּיַן הַזְכוּת וְהָעֹנֹת, אֲלֵא לְפִי 29
גְּדֻלָּה: יֵשׁ זְכוּת שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כְּמַה עֲוֹנוֹת, שְׁנֹאֲמַר: 30
"וַיֵּצֵא נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב". 31
כְּמַה זְכוּת, שְׁנֹאֲמַר: "וְחוּטָא אֶחָד" יֵאָבֵד טוֹבָה 32
הַרְבֵּה. 33
וְהוּא הַיֹּדֵעַ הַיֹּאֵף עוֹרְכִין הַזְכוּת כְּנֶגֶד הָעֲוֹנוֹת. 34

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעוונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול העשוי בשעת מיתת ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. (5) הרי שהעיר נידונה לפי רוב עוונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא

"התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". (50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז:).

י. אָסוּר לְאָדָם לְהִיטֵל אֶכְזָרִי⁵¹ וְלֹא יִתְפִּיֵס, אֲלֵא יֵהָא 1
נֹחַ לְרִצּוֹת וְקִשָּׁה לְכַעַס. וּבִשְׁעָה שֶׁמִּבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ 2
הַחוּטָא לְמַחֵל, מוֹחֵל בְּלֵב שָׁלֵם וּבִנְפֹשׁ חֲפָצָה. 3
וְאִפְלוּ הָצַר לוֹ וְחָטָא לוֹ הַרְבֵּה, לֹא יָקָם וְלֹא יִטֵּר. 4
וְהָיוּ דְרָכָם שֶׁל זֵרַע יִשְׂרָאֵל וְלָבָם⁵² הַנֶּכֶן; אֲבָל 5
הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִּים עַרְלִי-לֵב אֵינֶן כֵּן, אֲלֵא: "וְעִבְרָתָן 6
שְׁמָרָה נֶצַח"⁵³. וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגְּבַעוֹנִים לְפִי 7
שֶׁלֹא מִחֲלֹו⁵⁴ וְלֹא נִתְפִּיֵסוּ⁵⁵: "וְהַגְּבַעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי 8
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה"⁵⁶. 9

(51) (ב"ק צב.) כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבימלך ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה', כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאול המלך שהמית את הגבעונים, כמו שמסופר (שמואל-ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם ובמה אכפר?" ושמו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט.). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו - ראוי להידבק באומה זו; ואלה הגבעונים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראויים להידבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל-ב, כא, ב).

יא. הַחוּטָא לְחַבְרוֹ, וְמֵת חֲבֵירוֹ לְדָם שֶׁיִּבְקֵשׁ מִחִילָה 10
- מִבֵּיא עֲשָׂרָה בְּנֵי-אָדָם וּמַעֲמִידֵן עַל קְבֻרָו, וְיֵאֲמַר 11
בְּפִנְיָהֶם: חֲטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל⁵⁷ וְלִפְלֹנִי זֶה 12
שִׁפְךָ וְכֵן עֲשִׂיתִי לוֹ. וְאִם הָיָה חֵבֵב לוֹ קָמוֹן - יַחֲזִירוּ 13
לְיֹרְשֵׁים. לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ יוֹרְשֵׁין - יִנְיָחוּנוּ בְּבֵית- 14
דִּין⁵⁸ וְיִתְּנֶהָ. 15

(57) (יומא פז.) וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני ה', כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש מחילת חבירו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבירו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם

לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם, וַיַּעֲזֹב כָּל
אֶחָד מֵכֶם דְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה.
לְפִיכָךְ¹⁶ צָרִיךְ כָּל אָדָם שֶׁיִּרְאֶה עֲצָמוֹ כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה
כְּאִלוֹ חֲצִי וְחֲצִי זָכָאי וְחֲצִי חַיִּב; וְכֵן כָּל הָעוֹלָם, חֲצִי
זָכָאי וְחֲצִי חַיִּב: חֲטָא חֲטָא אֶחָד - הָרִי הַכְרִיעַ אֶת
עֲצָמוֹ וְאֵת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְכַף-חֻבָּה וְגֵרָם לוֹ
הַשְׁחָתָה; עָשָׂה מִצְוָה אַחַת - הָרִי הַכְרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ
וְאֵת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְכַף-זְכוּת, וְגֵרָם לוֹ וְלָהֶם
תְּשׁוּעָה וְהַצֵּלָה, שְׁנֵאֲמַר: "וְצָדִיק יִסּוֹד עוֹלָם" - זֶה
שְׁצָדִק, הַכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם לְזְכוּת וְהַצִּילוֹ.¹⁷
וּמִפְנֵי עֲנִיָּן¹⁸ זֶה נִהְגוּ כָּל בֵּית-יִשְׂרָאֵל לְהַרְבוֹת
בְּצָדָקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹת מְרֹאשׁ-
הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם-הַכְּפֻרִים¹⁹ יָתֵר מִכָּל הַשָּׁנָה. וְנִהְגוּ
כָּל־לְקוּם בְּלִילָה בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלּוֹ וּלְהַתְפַּלֵּל
בְּבִתְּיָכֶם בְּדַבְּרֵי תַּחֲנוּנִים וּבְכַבּוּשֵׁין²⁰ עַד שְׁיֵאוּר
הַיּוֹם.

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? -
רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז). (13) וכן מצינו דרשת
חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים
פא, ד), "בחודש" - חדשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו
מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר:
מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו, אף אני עומד מכסא
דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא
בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו
תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת
השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנדרמים.
(15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו
ברש"י על הפסוק: באהבתה תשנה תמיד (משלי ה, יט),
מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים
מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חוזר אל מה
שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין
בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחרי רובו.
לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא
הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד
שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול
הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים.
(19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב
מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין",
ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו
למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר
רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

ה. בַּשָּׁעָה שְׁשׁוּקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכוּתוֹ, אֵין
מַחֲשִׁבִין עָלָיו עוֹן שְׁחָטָא בּוֹ תַּחֲלָה וְלֹא שְׁנִי²¹, אֵלָא
מְשַׁלְשִׁי וְאֵילָף. אִם נִמְצְאוּ עֲוֹנוֹתָיו מְשַׁלְשִׁי וְאֵילָף
מִרְבִּין עַל זְכוּתוֹ - אוֹתָם שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת מַצְטַרְפִּים,
וְדִנִּין אוֹתוֹ עַל הַכָּל; וְאִם נִמְצְאוּ זְכוּתוֹ²² כִּנְגֵד
עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵעוֹן שְׁלִישִׁי וְאֵילָף - מַעֲבִירִים כָּל
עֲוֹנוֹתָיו רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן²³, לְפִי שְׁהִשְׁלִישִׁי נֶחֱשָׁב

לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק
כל:). "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו
על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים
דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו
חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

ג. כָּל מִי שֶׁנָּחַם עַל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה וְתַהֲרֶה עַל
הַזְכוּת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: וְמָה הוּעַלְתִּי בַּעֲשִׂיתִן, הֲלוֹאִי
לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן - הָרִי זֶה אָבַד אֶת כָּלָן, וְאֵין
מִזְכִּירִים לוֹ שׁוּם זְכוּת בְּעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר: "וְצָדִיקֵת
הַצָּדִיק לֹא תִצְלָנוּ בְּיוֹם רָשָׁעוֹ" - אֵין זֶה אֵלָא
בְּתוֹהָה עַל הָרֵאשׁוֹנוֹת¹⁰. וְכֵשֶׁם שְׁשׁוּקְלִין זְכוּת אָדָם
וְעֲוֹנוֹתָיו בַּשָּׁעָה מִיתָתוֹ, כֵּן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שׁוּקְלִין
עֲוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכוּתוֹ
בְּיוֹם-טוֹב שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה. מִי שֶׁנִּמְצָא צָדִיק -
נָחַתָּם לַחַיִּים, וּמִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע - נָחַתָּם לַמִּיתָה.
וְהַבִּינֵנוּ - תוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם-הַכְּפֻרִים: אִם עָשָׂה
תְּשׁוּבָה - נָחַתָּם לַחַיִּים, וְאִם לֹא - נָחַתָּם לַמִּיתָה¹¹.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו,
ו). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערוך).
(10) (קידושין מ:). כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו
ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא
יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות
ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על
הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז). כבר הזכרנו
למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה
צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים:
ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים?
שאלה זו מתרץ הרמב"ן ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה)
כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין
זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת
איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו
ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך
מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות
מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם
מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה
שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב:
והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברים כה, א).
ועוד כותב הרמב"ן (שם): אין האדם נידון בראש-השנה
אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין
זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל
הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני
וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר
והגמול הטוב - בלשון: חיים.

ד. אַף-עַל-פִּי שֶׁתִּקְיַעַת שׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה גִּזְרַת
הַקְּטוֹב¹² - רָמַז יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמַר: עוֹרוּ יִשְׁנִים
מִשְׁנַתְּכֶם, וְנִדְרִים הִקְצוּ מִתְּרִדְמַתְכֶם וְחַפְּשׁוּ
בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בְּתְשׁוּבָה¹³ וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם. אֵלּוֹ¹⁴
הַשׁוֹכְחִים אֶת הָאֱמֶת בְּהַכְלִי הַזֶּמֶן וְשׁוֹגִים¹⁵ כָּל
שְׁנָתָם בְּהַבֵּל וְרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ

ו. ואלו הן שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואובדים ונודנין³⁴ על גדל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים³⁵, והאפיקורסין, והנפוצים בתורה, והנפוצים בתחית המתים ובביאת הגואל, המורדים³⁶ ומחטיאי הרבים והפורשין מדרך צבור³⁷ והעושה עברות ביד רמה בפרהסיא פיהוקים³⁸ והמוסרים ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים³⁹ ושופכי דמים ובעלי לשון הרע⁴⁰ והמושץ ערלתו⁴¹.

(34) בגינהם. (35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. (36) כגירסת אוקספורד, פוסט קושטא. וכן הגירסא בפירוש רבי חננאל לר"ה יז.: ונוסחה אחרת: המורדים. (37) כל אלה שנויים בברייתא (ר"ה יז.). (38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיז את ה'. כולם אנו צריכים לאורו? יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לו אורו!" והכתוב מעיד עליו (דברי הימים ב' לו, ח): "ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג:). (39) (ר"ה יז.), ומפורשים בסמוך (הלכה יא"ב). (40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"ז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא - אבל המכוון אחד הוא. וכן בפדר"א פ' נג: "כל המספר לשון הרע - אין לו חלק לעולם הבא. (41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בבריתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"ג, מ"א): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

ז. חמשה הן הנקראים מינים: האומר שאין שם אלוה ואין לעולם מנהיג⁴²; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הן שנים⁴³ או יותר; והאומר שיש שם רבון אחד, אבל שהוא גוף ובעל תמונה⁴⁴. וכן האומר, שאינו לבדו הראשון וצור לכל⁴⁵. וכן העובד פוכב או מזל וזולתו, כדי להיות מליץ בינו וביין רבון העולמים⁴⁶; כל אחד מחמשה אלו הוא מין.

(42) כמו שאמרו (ברכות יב:): "אחרי לבבכם" - זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) - אלו המינים שאומרים: אבטומטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. (43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחידי, שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). (44) והרי נאמר: כי לא ראינו כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי

ראשון, שפכר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפכר נמחל השלישי, וכן עד סופן²⁴. במה דברים אמורים²⁵? ביחיד, שנאמר: "הן-כל אלה יפעל-אל פעמים שלוש עם-גבר"²⁶. אבל הצבור, תולין להן עון ראשון, שני ושלישי, שנאמר: "על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו". ובשמיחשבין להן - על דרך זה מחשבין להן מרביעי²⁷ ואילך. הבינונים - אם היה בכלל מחצה עונות שלהן, שלא הניח תפלין מעולם, דנין אותו כפי חטאו²⁸, ויש-לו חלק לעולם הבא. וכן כל הרשעים שעונותיהן מרבים - דנין אותן כפי חטאיהם²⁹, ויש להן חלק לעולם הבא; שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא³⁰ אף-על-פי שחטאו, שנאמר: "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ" - ארץ זו משל, כלומר: ארץ החיים, והוא העולם הבא³¹. וכן חסידי אמות העולם³², יש להם חלק לעולם הבא³³.

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עון ועובר על פשע (מכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העון השלישי של בינוני זה שעונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז.). (24) ושמה תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) וה"בינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עונותיו וצריך היה אפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון, ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עונותיהם. ואם נמצאו עונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין בין עונותיהם עון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא ביניהם עון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" - הוא נידון בגיהנום, ואחרי שקיבל ענשו הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז.). (29) (שם). (30) (סנה' פ"י, מ"א). (31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. (32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"א): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן - הרי זה מחסידי אמות העולם", על ד' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת-כוכבים פ"י, ה"ו). (33) (סנהדרין קה:).

הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים והכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני-אדם מכירים אלא הגופות - לפיכך דיברה תורה כלשון בני-אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: "מין"? וכמה גדולים וטובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזה המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". וה"כספ-משנה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים וטובים ממנו"? וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים ה"כספ-משנה" ואומר: "ואפשר שעיקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"כ. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שעיקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היותר גוף - מצד תפיסתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן - אין ראוי לקרותו: מין. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים וטובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבוור תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ם ערך מכתב לרבינו צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעתי, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאין למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד - הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכותב" ל"עין יעקב" (ברכות נט.), והובאו דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוזן, כי דיברה תורה בלשון בני-אדם). "סוף דבר, ממשיך הרמב"ם במכתבו לרבינו צרפת, הכל נשמע - כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימרתם צרופה מצאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האחיוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירנו בתורתנו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה..." וכל הסובר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים - אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירותכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחיו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והוויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי ביוריים. ובכל חיבורי הגאונים

הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם ומזומניהם, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבחוץ ומבפנים..." (45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לבדו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילוסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהיכם, אלא שמצא סממנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". (46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

- ח. שְׁלֹשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִין אֶפִיקוֹרְסִין: הָאוֹמֵר שְׁאִין שֶׁמֶם⁴⁷ נִבְרָאָה כָּלֵל, וְאֵין שֶׁם מִדַּע⁴⁸ שְׁמַגִיעַ מִהַבּוֹרָא לֵלֵב בְּנֵי-הָאָדָם; וְהַמְכַחֵשׁ בְּנוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ⁴⁹; וְהָאוֹמֵר שְׁאִין הַבּוֹרָא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂהוּ⁵⁰ בְּנֵי-הָאָדָם; כֹּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלֹהִים הֵן אֶפִיקוֹרְסִים. שְׁלֹשָׁה הֵן הַפּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שְׁאִין הַתּוֹרָה מֵעַם ה'. אֶפְלוּ פְסוּק אֶחָד, אֶפְלוּ תִבָּה אֶחָת - אִם אָמַר: מֹשֶׁה אָמַרוּ מִפִּי עַצְמוֹ, הֲרִי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה⁵¹. וְכֵן הַכּוֹפֵר בַּפְּרוּשָׁה וְהוּא תּוֹרָה שְׁפָעַל-פָּה⁵², וְהַמְכַחֵשׁ מְגִידָתָהּ⁵³, כְּגוֹן צִדּוּק וּבִיתוֹס⁵⁴. וְהָאוֹמֵר, שֶׁהַבּוֹרָא הִחְלִיף מִצְוָה זוּ בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, וְכָבֵר בְּטִלָּה תּוֹרָה זוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא הִתְהַ מֵעַם ה'⁵⁵; כְּגוֹן הַהֲגָרִים כֹּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלֹהִים כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

(47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקיץ או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ו) ארבעה חילוקים בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). ובירימיה (לב, יט) אשר עניך פקחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. (51) (סנהדרין צט). כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירושו המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר

16 וְאַחַד הָאוֹנֶס אַחֲרֵים עַד שִׁחָטָאוּ מִמֶּנֶּשֶׁה, שְׁהִיָּה
17 הוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיַּעֲבֹדוּ עֲבֹדַת כּוֹכָבִים⁶⁴, או
18 שֶׁהִטְעָה אַחֲרֵים וְהִדִּיחָם⁶⁵.

61 שחטא והחטיא את אחריים לעבודה-זרה. (62) כמבואר
לעיל בביאורנו (ה"ח). (63) מבואר בברייתא המובאת
בר"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א):
"המעכב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו
לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג): כמו שמעיד עליו
הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב
כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

19 יא. הַפּוֹרֵשׁ מִדֶּרֶכִּי צַבּוּר, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָבַר
20 עֲבֻרוֹת, אֲלֹא נִבְדֵּל מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל וְאִינוּ עוֹשֶׂה מִצְוֹת
21 בְּכָלָל, וְלֹא נִכְנָס בְּצַרְתָּן, וְלֹא מִתְעַנֶּה בְּתַעֲנִיתָן,
22 אֲלֹא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶכּוֹ בְּאַחַד מִגִּזְיֵי הָאָרֶץ, וְכֹאֲלוּ אֵינוּ
23 מֵהֵן - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁶. הַעוֹשֶׂה עֲבֻרוֹת
24 בִּיד רַמָּה פִּיהוּקִים - בֵּין שֶׁעֲשֶׂה קְלוֹת⁶⁷, בֵּין שֶׁעֲשֶׂה
25 תַּמּוּרוֹת⁶⁸ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְזֶה הַנֶּאֱמָר
26 מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵעֵז מִצְחוֹ וְגִלָּה פָּנָיו
27 וְלֹא בּוֹשׁ מִדְּבַר-תּוֹרָה.

66 כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז).
67 שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה.
69 (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

28 יב. שְׁנַיִם הֵם הַמוֹסְרִין: הַמוֹסֵר חֲבֵרוֹ בִּיד עֲפֹ"ם
29 לְהַרְגוֹ אוֹ לְהַפְּתוֹ, וְהַמוֹסֵר מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בִּיד
30 עֲפֹ"ם⁷⁰, אוֹ בִּיד אֲנָס⁷¹ שֶׁהוּא עֲפֹ"ם; וְשְׁנֵיהֶם אֵין
31 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

70 גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא
שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי
רבינו (הלכות חובל ומזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד
(שם). (71) איש זרע, חמסן.

32 יג. מְטִילֵי אִימָה עַל הַצַּבּוּר שְׁלֹא לְשֵׁם-שָׂמִים - זֶה
33 הַרְוֵה צַבּוּר בַּחֲזָקָה, וְהֵם יֵרָאִים וּמִפְּחָדִים מִמֶּנּוּ,
34 וּבְנִתָּו לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ, וְכָל חֲפָצָיו שְׁלֹא לְכַבּוֹד שָׂמִים,
35 כְּגוֹן מַלְכֵי הָעֲפֹ"ם⁷².

72 הנותנים חתיתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד
עצמם.

36 יד. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַעֲשִׂיִּים-וְאֶרְבָּעָה⁷³ אֲנָשִׁים אֵלוּ
37 שְׁמִינִי - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק
38 לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת קְלוֹת מֵאֵלוּ, וְאֶף-עַל-פִּי
39 כֵּן אֲמָרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַרְגִּיל בָּהֶן אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
40 הַבָּא, וְכֵי הֵן לְהִתְחַק מֵהֶן וּלְהַזְהֵר בָּהֶן. וְאֵלוּ הֵן:
41 הַמִּכְנֶה שֵׁם לְחֻבָּר⁷⁴, וְהַקּוֹרֵא לְחֻבָּר⁷⁵,
42 וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרִבִּים⁷⁶, וְהַמְתַּפְּכֵד בְּקִלּוֹן
43 חֲבֵרוֹ⁷⁷, וְהַמְכַּזֵּה תַלְמִידֵי-חֲכָמִים⁷⁸, וְהַמְכַּזֵּה רַבּוֹתָיו,
44 וְהַמְכַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת⁷⁹, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקִּדְּשִׁים⁸⁰.

שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש
בין: "ובני חם כוש ומצרים": ותמנע היתה פילגש" לבין:
"אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם
מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה,
אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין
אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי
יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים
קיט, יח). (52) (סנהדרין צט). "ואפילו אמר: כל התורה
מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שזה זו - הרי הוא
בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה
שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. (53) הם חכמי התורה
ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב".
(54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה
כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם
מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי
התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין
ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א,
מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו
ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה
לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"א).

ט. שְׁנַיִם הֵם הַמוֹמְרִים מִיִּשְׂרָאֵל: הַמוֹמֵר לְעִבְרָה
אֶחָת, וְהַמוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. מוֹמֵר לְעִבְרָה אֶחָת
זֶה שֶׁהִחֲזִיק עֲצָמוֹ לְעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבֻרָה בְּזִדּוֹן
וְהַרְגֵּל וְנִתְפָּרֵס בָּהּ, אֲפִלּוּ הִיתָה מִן הַקְּלוֹת⁵⁶, כְּגוֹן
שֶׁהִחֲזִיק תָּמִיד לְלַבֵּשׁ שַׁעֲטָנָיו⁵⁷ אוֹ לְהִקִּיף פָּאָה,
וְנִמְצָא בְּאֵלוּ בְּטִלָּה מִצְוָה זוֹ מִן הָעוֹלָם אֲצִלוֹ - הָרִי
זֶה מוֹמֵר לְאוֹתוֹ דָּבָר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַכְעִיס⁵⁸.
מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה - כְּגוֹן הַחוּזְרִים לְדִתִּי
הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשַׁעֲה שְׁגוּזִין גְּזֵרָה⁵⁹, וְיִדְבֵּק בָּהֶם
וְיֹאמֶר: מַה בָּצַע לִי לְהִדְבֵּק בִּישְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שְׂפָלִים
וְנִרְדָּפִים; טוֹב לִי שֶׁאֲדְבֵּק בְּאֵלוּ שִׂידִם תִּקְיָפָה⁶⁰ -
הָרִי זֶה מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.

56 שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא.
57 (הוריות יא). (58) מומר להכעיס - כל שהיתר ואיסור
מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר
לתיאבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש
לו חלק לעולם הבא (חולין ד). (59) קשה על ישראל, ויש
לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר
(הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החזיר
לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חזיר
לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין?"
כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא
המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו
(ה"ז): והחזיר לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר
אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבד יודע הוא שאין צור
זולתי אלהינו.

י. מִחֲטִּיאֵי הָרִבִּים מִיָּצֵד? אֶחָד שֶׁהִחֲטִּיא בְּדָבָר
גָּדוֹל, כְּגוֹן יִרְבָּעִם⁶¹ וְצִדּוֹק וּבִיתוֹס⁶²; וְאֶחָד
שֶׁהִחֲטִּיא בְּדָבָר קָל, אֲפִלּוּ לְכַסֵּל מִצְוֹת עֲשֶׂה⁶³;

14 אַרְבַּעָה מֵהֶן עוֹן גְּדוֹל, וְהַעוֹשָׁה אֶחָד מֵהֶן, אֵין
15 הַקְדוּשׁ-בִּירוּד־הוּא מִסְפִּיק³ בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה לְפִי
16 גְּדֹל הַטָּאָ. (וְאֵלּוֹ הֵן: א) הַמַּחְטִיא אֶת הָרִבִּים⁴;
17 וּבִכְלָל עוֹן זֶה, הַמַּעַכֵּב אֶת הָרִבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה⁵.
18 (ב) וְהַמְטָה אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה בְּדֶרֶךְ לְרָעָה, כְּגוֹן
19 מִסִּית⁶ וּמְדִיחַ⁷. (ג) הַרוֹאֶה כְּנוֹ יוֹצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה
20 וְאֵינוֹ מְמַחֶה בִּידוֹ; הוֹאִיל וּכְנוֹ בְּרִשְׁתּוֹ - אֵלּוֹ מַחֶה
21 בּוֹ הִיָּה פּוֹרֵשׁ, וְנִמְצָא מְמַחְטִיא. וּבִכְלָל עוֹן זֶה, כָּל
22 שֶׁאֶפְשָׁר בִּידוֹ לְמַחֹת בְּאַחֲרֵים⁸ - בֵּין יָחִיד, בֵּין
23 רִבִּים, וְלֹא מַחֶה, אֲלֵא יְנַיֵּחַם כְּשֶׁלּוֹנָם. (ד)
24 וְהַאוֹמֵר: אֶחָטָא וְאֶשׁוּב! וּבִכְלָל זֶה הַאוֹמֵר: אֶחָטָא,
25 יוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר!⁹

1 בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוֹ אֵין לוֹ חֵלֶק
2 לְעוֹלָם הַבָּא? כְּשֶׁמַּת בָּלֹא תְּשׁוּבָה; אָבֵל אִם שָׁב
3 מִרְשָׁעוֹ וּמַת וְהוּא בַּעַל-תְּשׁוּבָה - הִרִי זֶה מִבְּנֵי
4 הָעוֹלָם הַבָּא; שְׁאֵין לָךְ דְּכָר שְׁעוֹמֵד בְּפָנָי
5 הַתְּשׁוּבָה⁸¹. אֲפִלּוּ כְּפֹר בַּעֲקָר כָּל יָמָיו, וּבְאַחֲרוֹנָה
6 שָׁב - יִשְׁלֹו חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאָמַר: "שְׁלוֹם
7 שְׁלוֹם לְיַחֲזָק⁸² וְלִקְרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאֲתִיו". כָּל
8 הַרְשָׁעִים וְהַמּוֹמְרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁחֲזָרוּ בַתְּשׁוּבָה -
9 בֵּין בְּגָלוּי, בֵּין בְּמִטְמוּנוֹת⁸³ - מְקַבְּלִין אוֹתָן,
10 שְׁנֵאָמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים" - אֶף-עַל-פִּי שְׁעָרֵינוּ
11 שׁוֹכֵב הוּא, שֶׁהִרִי בִּסְתֵר שָׁב וְלֹא בְּגָלוּי, מְקַבְּלִין
12 אוֹתוֹ בַּתְּשׁוּבָה⁸⁴.

(2) הרי"ף בסוף מסכת יומא הביא את הדברים האלה בשם ברייתא. וכבר השיב רבינו באחת מתשובותיו על מקור ברייתא זו וזה לשונו: "זה המניין אינו בגמרא ולא בתוספתא ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר יוצא ממה שנתבאר" (תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד). מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא תתעורר בלב ולא תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמרם: "הבא לטהר מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עושים וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה, ב) הנועלים דרכי תשובה מפני עושיהם. ג) שאי אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה גמורה. ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב מהם, ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). 4) "כדי שלא יהא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז:). 5) כמו שאמר חכמינו על גזחי: לא הספיק בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה (סנהדרין קז:). 6) את היחיד לעבודה-זרה. 7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך טובה לדרך רעה". 8) (שבת נד:). 9) (יומא פרק ח, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא חושב שישבור ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה).

(73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביתא הגואל, מחטא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינוהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידיו את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתו" (כגסת הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתיו. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח ליד פיגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז: ו) והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישאל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובו?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלין אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבבם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימן). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בבאורנו.

יום חמישי כ"א תמוז ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה; שאין לך דבר העומד בפני התשובה.

13 א. אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים דְּכָרִים מְעַכְבִּין² אֶת הַתְּשׁוּבָה.

26 ב. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּכָרִים הַנוֹעְלִים¹⁰ דְּרִבִּי הַתְּשׁוּבָה
27 בְּפָנָי עוֹשִׂיהֶן. (וְאֵלּוֹ הֵן: א) הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצְּבוּר¹¹,
28 לְפִי שְׁבוּזָן שֶׁיַּעֲשֵׂו תְּשׁוּבָה לֹא יְהִיָּה עִמָּהֶן, וְאֵינוֹ
29 זֹכֵר עִמָּהֶן בְּזָכוֹת שְׁעוֹשִׂין. (ב) וְהַחּוֹלֵק עַל דְּכָרִי
30 חֲכָמִים, לְפִי שֶׁמַּחְלָקְתוֹ גּוֹרָמַת לוֹ לְפָרֵשׁ מֵהֶן, וְאֵינוֹ
31 יוֹדֵעַ דְּרִבִּי הַתְּשׁוּבָה. (ג) וְהַמְּלַעֵג עַל הַמִּצְוֹת, שֶׁכִּיּוֹן

לָהֶם מִכִּיר כְּדִי שִׁיעַד שׁוֹר זֶה שֶׁל מִי הוּא וַיִּחְזִירָנוּ
לוֹ. (ה) וְהִמְקַבֵּל שׁוֹד לְהִטּוֹת דִּין, אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַד
הֵיכָן הִגִּיעַ¹⁸ הַטָּיָה זֶה וְכַמָּה הִיא פְתָחָה¹⁹ כְּדִי
שִׁיחְזִיר²⁰, שֶׁהַדָּבָר יִשְׁלֹו רִגְלָם; וְעוֹד, שֶׁהוּא
מִתְחִיב יָד זֶה וּמִתְחַטֵּא.

(16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעוררו לבל יעזוב דרכו
ויסוּף לחטוא. (17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד
ה"מגדל עוז" שבדק בכתיבת יד רבינו ומצא שוד בדלי"ת,
כלשון הכתוב: משוד עניים (תהלים יב, ו), ובספרים
אחרים: [=כגרסתנו] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד
וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא שוד
בדלי"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו
את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי
אני נוטל". (18) הואיל והשוחד יעוור את העיניים אין
הדיין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין.
(19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים ניזוקו על ידי זה שהיטה
את הדין. (20) לאלה שניזוקו על ידו.

ד. ומהם חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו
לשוב²¹ מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רב
האדם, ונמצא חוטא, והוא ידמה שאין זה חטא.
ואלו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת²²
לבעליה, שזה אבק גזל²³ הוא; והוא מדמה שלא
חטא ויאמר: כלום אכלתי אלא ברשות! (ב)
המשתמש בעבטו²⁴ של עני²⁵, שהעבט של עני
אינו אלא כגון קרדם ומחרשה, ויאמר בלבו: אינן
חסרים, והרי לא גזלתי אותו! (ג) המסתכל
בעריות²⁶, מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא
אומר: וכי בעלתי או קרבותי אצלה! והוא אינו יודע
שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופן של
עריות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם"²⁷. (ד) המתכבד בקלון חברו, אומר בלבו
שאינו חטא, לפי שאין חברו עומד שם ולא הגיע
לו בשת ולא בישו, אלא ערך מעשיו הטובים
וחכמתו למול מעשה חברו או חכמתו, כדי שיראה
מקללו שהוא מכבד וחברו בזוי. (ה) והחושד
בשרים, אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר:
מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמא עשה
או לא עשה; והוא אינו יודע שזה עון, שמשים
אדם בשר בדעתו כבעל עברה²⁸.

(21) אלא יאחז בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום
עוול במעשיו. (22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך
נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא
יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. (23) לא גזל
ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם.
(24) במשכונו. (25) גם בעבטו של עשיר אסור להשתמש;
אלא עבטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ורמיו נפחתיים
על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום

שנתפזר בעיניו אינו יודע אחרתהו ולא עושן; ואם
לא יעשה - במה יזהר? (ד) והמבזה רבותיו, שדבר
זה גורם לו לדחפו ולטרונו כגחזיו¹²; ובזמן שנטרד,
לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת¹³. (ה) והשונא
את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך תשובה;
שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו
לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו
שכתוב בתורה: "זכר ואל תשכח"; "ממרים
היייתם"; "ולא נתן ה' לכם לב"; "עם נבל ולא
חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי
גוי חוטא"; "ידע שור קנהו"; "מדעתי פי קשה
אתה". וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר:
"קרא בגרון אל תחשך". וכן כל הנביאים הוכיחו
לישראל עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד
בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-
שמים מנעוריו ואהוב להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים
וימתזיר בתשובה. וזה ששונא את התוכחות אינו
בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמד
בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

(10) כשהוא מתעורר ובא לשוב, הוא מוצא שערי תשובה
נעולים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס
בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל ישראל.
ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים
מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל
צווארם, ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות
ובכיבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם כבני
חורין לעצמם" (12) (סנהדרין קז:). (13) ובזה הוא נועל
בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז).
(15) כמו שאמרו: "ראויות היו התוכחות להיאמר מפי בלעם
והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל
אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו בירכם משה, היו אומות
העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא:
יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו
הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים-רבה, פרשה א).

ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן, אי אפשר לו
שישוב בתשובה גמורה, לפי שהם עונות שביין אדם
לחברו, ואינו יודע חברו שחטא לו כדי שיחזיר לו
או ישאל ממנו למחל לו. ואלו הן: (א) המקלל את
הרבים, ולא קלל אדם ידוע כדי שישאל ממנו
פפרה. (ב) והחולק עם גנב, שלפי שאינו יודע גנבה
זו של מי היא, אלא הגנב גונב לרבים ומביא לו
והוא לוקח; ועוד, שהוא מחזיק¹⁶ יד הגנב
ומחטאיו. (ג) והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד
שיחזירה לבעליה - לאחר זמן פשיעשה תשובה,
אינו יודע למי יחזיר. (ד) והאובל שור¹⁷ עניים
ויתומים ואלמנות; אלו בגי-אדם אמללין הם,
ואינם ידועים ומפרסמים, וגולים מעיר לעיר ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא עניין יסודי בתשובה, וא"כ מדוע איחרו לסוף ספר המדע, ולא כתבו מיד בתחילת הלכות תשובה, הלא הוא "עיקר גדול... והוא עמוד התורה והמצווה", היינו שהוא עיקר ו"עמוד" של כל התורה והמצוות.

ויש לומר שהשייכות בין בחירה לתשובה היא בעצם מהותם, כי בכל במצוות לא נוגע כל-כך עניין הבחירה כדי לקיימן, ויכול שאדם יקיימן גם ללא כוונה מיוחדת, אבל מהות עניין התשובה היא ההכרה והידיעה שלאדם ישנה בחירה חופשית, והוא שהחליט לעבור על ציווי התורה ורק מתוך כך יכול לבוא לידי תשובה.

ובעומק יותר יש לומר, שהרמב"ם רוצה לרמז כאן עניין נוסף באופן התשובה, כי התשובה האמיתית נעשית לא מחמת שבאו צרות על האדם או מפני שירא מהעונש אלא שעושה תשובה מעצמו, מהכרה פנימית שזוהי דרך האמת ומרצון פנימי להדבק בקב"ה, ולכן הקדים כאן עניין הבחירה החופשית ללמדך שכשם שהחטא נעשה בבחירה חופשית, כך גם התשובה הנעלית צריכה לבוא מתוך בחירה חופשית ולא בגלל שבאו עליו צרות וייסורים ח"ו. על-פי-יזה תתורץ גם שאלת המפרשים בפרשת מקץ על דברי ראובן לאחיו, שאחרי שאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו כו" אמר להם "הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם", ולכאורה מה התועלת בדבריו, הרי ראה שהאחים כבר מתחרטים על מעשיהם, וכשמישהו נמצא בצרה וצוקה ר"ל המביאתו לידי שבירת הלב ולהכרה שהוא עצמו גרם לזה, הרי שההנהגה האנושית מחייבת להשתדל לדבר על לבו ולנחמו ולא להוסיף צער על צערו.

אלא שראובן התכוון לומר שאמנם הם עושים עכשיו תשובה, אבל התשובה האמיתית הייתה צריכה להיות לפני שבאו הצרות, כשם שהוא עצמו הורה דרך התשובה והיה עסוק ב"שקו ותעניתו" על שבלבל יצועי אביו, ועליהם לחזור בתשובה לא בגלל הצרה שבאה עליהם עכשיו אלא מפני גודל העוון, כפי שהסביר להם אז "אל תחטאו בילד" שלא רק שהוא לאו בר עונשין מחמת גילו אלא שגם לא שמעתם אלי והתאכזרתם אלי "בהתחננו אלינו".

(על-פי "לקו"ש חלק ג' עמוד 198)

(2) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג:), כלומר: כל מקרי האדם ומאורעותיו אשר יארעו לו בימי חייו, כגון: להיותו ארוך או קצר, עני או עשיר, חכם או טיפש - הכל בידי שמים הוא; אבל להיות צדיק או רשע - אינו בידי שמים, זאת מסר ביד האדם. נתן לפנינו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, דרך החיים ודרך המות - והוא יבחר לו באשר יבחר (מלשון רש"י, שם). (3) את פירושו זה של "כאחד ממנו" שאב רבינו, לפי דברי עצמו בהקדמתו למסכת אבות (פ"ח), מתרגום אונקלוס שתירגם

גזילה; לא כן עבטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קדרום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתים מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). (26) ריבוי מן ערווה. (27) הלב והעין שני סרטורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). (28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת צז:).

ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותם ימשיך אחריהם תמיד וקשים הם לפרש מהן. לפיכך צריך אדם להזהר מהן שפא ידבק בהן, והן פלן דעות רעות עד מאד. ואלו הן: רכילות²⁹, ולשון הרע³⁰, ובעל חמה, ובעל מחשבה רעה³¹, והמתחבר לרשע; מפני שהוא לומד ממעשיו והם נרשמים בלבו. הוא שפאמר שלמה: "ורעה כסילים ירוע". וכבר בארנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהג בהן תמיד, קל-וחמור לבעל-תשובה.

(29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעירות. (30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פרק ז, הלכה ב). (31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, יט).

ו. כל אלו הדברים וכיצא בהן - אף-על-פי שמעבדין את התשובה, אין מונעין³² אותה; אלא אם עשה אדם תשובה מהן, הרי זה בעל-תשובה³³, ויש-לו חלק לעולם הבא³⁴.

(32) אין עושין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. (33) שאמרו חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פרק א, הלכה א). (34) כמבואר לעיל (סוף פרק ג).

פרק חמישי

(1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

א. רשות לכל אדם נתונה, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק - הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע - הרשות בידו². הוא שפכתוב בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע"; כלומר: הן מין זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו³ בדתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע, ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שפן-הוא - "פן ישלח ידו".

~ נקודות משיחות קודש ~

"רשות לכל אדם נתונה לו".

צריך להבין: עניין בחירה חופשית שמזכיר כאן הרמב"ם,

המלאכות, אבל אפשר יוולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון" (לשון רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (9) קמזן נפרז. (10) נדיב פורן. (ראה הלכות דעות פ"א, ה"א). (11) המידות. (12) שיכריח אותו. (13) הטוב והרע. (14) "הרעות והטוב" האמורים כאן, אין כוונתם למתן שכר או עונש הבא מאת ה', אלא המעשים הרעים והטובים של האדם. (15) שאין לו להתאונן על ה' ועל גורלו בחיים, אלא על חטאיו שעשה ברצונו ובזדון לבו, ובזה גרם לעצמו כל אשר הגיע לו. (16) לפשפש במעשים ולעזוב דרך רשע.

ג. ודבר זה¹⁷ עקר גדול הוא, והוא עמוד¹⁸ התורה והמצוה, שנאמר: "ראה נתתי לפניך היום את החיים", וכתוב: "ראה אנכי נתן לפניכם היום", כלומר, שהרשות בידכם. וכל שיהפך האדם לעשות ממעשה בני האדם, עושה - בין טובים, בין רעים¹⁹. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבכם זה להם"²⁰, כלומר, שאין הבורא פוסה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה, אלא הכל מסור להם.

(17) שהברירה בידו לעשות כרצונו ויכלתו. (18) שעליו נשענת התורה ומצוותיה. (19) והברכה באה מאליה לעושה הטוב, והקללה - לעושה הרע. הוא שאמר רבי אלעזר (דברים רבה, פ"ד) על הפסוק: "ראה אנכי נתן וגו'": משאמר הקב"ה הדבר הזה בסני, באותה שעה "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - אלא מאליה באה הרעה על עושה הרעה, והטובה - על עושה הטובה. (20) כאילו אין הדבר תלוי אלא בהם.

ד. אלו האל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע; או אלו היה שם דבר שמושך את האדם בעקר תולדתו²¹ לדרך מן הדרך²², או למדע²³ מן המדעות, או לדעה²⁴ מן הדעות, או למעשה²⁵ מן המעשים, כמו שבזדים מלכם הטפשים הוכרי שמים²⁶ - היאך היה מצוה לנו על-ידי הנביאים: עשה כף ואל תעשה כף! היטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם! והוא מתחלת בריתו כבר נגזר עליו, או תולדתו²⁷ תמשך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה כלה? ובאיזה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או מן השלם שבר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט²⁸? ואל תתמה ותאמר: היאך היה האדם עושה כל מה שיחפץ ויהיו מעשיו מסורים לו - וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו, והכתוב אומר: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ"? דע, שהכל בחפצו יעשה, ואף-על-פי שמעשינו מסורים לנו! כיצד? בשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה, והמים והארץ יורדים למטה, והגלגל²⁹ סובב בעגול, וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן³⁰ שחפץ בו - ככה חפץ להיות האדם

את הכתוב: "הא אדם הוה יחידי בעלמא מניה למידע טב וביש. בעור שפירושו הרוח הוא: כאחד מאתנו.

ב. אל יעבר במחשבתך דבר זה, שאומרים טפשי אמות העולם ורב גלמי⁴ בני ישראל, שהקדוש-ברוך-הוא גוזר על האדם מתחלת בריתו⁵ להיות צדיק או רשע - אין הדבר כן. אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבנו⁶ או רשע כירבעם⁷, או חכם או סכל⁸, או רחמן או אכזרי, או כילי⁹ או שוע¹⁰, וכן שאר כל הדעות¹¹. ואין לו מי שיקפחו¹² ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרך¹³, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזו דרך שירצה. הוא שירמיהו אומר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב"¹⁴, כלומר: אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע; וכיון שכן-הוא - נמצא, זה החוטא הוא הפסיד את עצמו, ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאונן אדם חיי¹⁵ וגו'", ויחזר ואמר: הואיל ויורשתנו בדינו, ומדעתנו עשינו כל הרעות - ראוי לנו לחזר בתשובה ולעזוב רשענו, שהרשות עתה בדינו¹⁶. הוא שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה וגו'".

(4) נבערים מדעת, שהם כגולם בלי צורה. (עיין הלכות יסודי התורה פ"ד, ה"ח). (5) הם הפטליסטים, המאמינים בגורל עיוור (פטום), בגזירה קדומה של כל המתרחש בעולם, ושאינן ביד האדם לשנות גורלו ומזלו. (6) שכן מצינו "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבות: אברהם, יצחק ויעקב (תדב"א פ' כה). (7) בן-נבט שחטא והחטיא את הרבים. (8) על זה הקשה בעל "הגהות מימוניות": הלא חז"ל אמרו (נדה טז): "אותו מלאך הממונה על ההריון "לילה" שמו ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר: "טיפה זו מה תהא עליה: גבור או חלש, חכם או טיפש" וכו' - הרי בפירוש משמע שגם זה בידי שמים? ליישב את הסתירה הזאת מביא בעל "ההגהות" את התירוץ שתירץ לו רבו ר' מאיר מרוטנברג בהיותו אסור במגדל איניסיהיים, והוא: "מה שאמר כאן רבינו: "חכם או סכל" פירושו - לאחוז בחכמה או בסכלות, כלומר: לשקוד על התורה והחכמה, או לפנות להן עורף; לבחור בטוב או ברע - וזה ביד האדם. ומה שאמרו (נדה טז):, שהקב"ה גוזר על האדם להיות "חכם או טיפש", כוונתם: לעשות לו לב חכם או טיפש בהכנה - וזה בידי שמים". שיתכן שהאדם יהיה מחונן בכשרון מתחילת לידתו, כלומר: שה' עשה לו לב חכמה, אבל אין זה מחייב שיהא חכם בפועל. כי אם לא ישקוד על למודיו, לעולם לא יהיה חכם בפועל למרות זאת שהוא חכם בכח מטבעו. וכן אדם שנוול בלב טיפש אין זה מחייבו שישאר כל ימיו בור ועם-הארץ; אלא אם יתאמץ וילמד, יגיע למעלות ידועות בסולם החכמה. "כי אין האדם נולד בטבע בעל מעלה או בעל חסרון, כמו שאינו נולד מטבעו בעל מלאכה מן

התורה, שהקדוש-ברוך-הוא אינו יודע מדעה שהיא
חוץ ממנו כבני-אדם שהם ודעתם שנים; אלא הוא
יתעלה, שמו ודעתו אחד, ואין דעתו של אדם
יכולה להשיג דבר זה על בריו. וכשם שאין כח
באדם להשיג ולמצא אמתת³⁶ הבורא, שנאמר: "כי
לא יראני האדם וחי" - כך אין כח באדם להשיג
ולמצא דעתו³⁷ של בורא. הוא שהנביא אמר: "כי
לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי".
וכיון שכן³⁸ הוא - אין בנו כח לידע היאך ידע
הקדוש-ברוך-הוא כל הברואים והמעשים; אבל
נדע בלא ספק, שמעשה האדם ביד האדם, ואין
הקדוש-ברוך-הוא מושכו ולא גוזר עליו לעשות
כך³⁹. ולא מפני קבלת הדת בלבד⁴⁰ נודע דבר זה,
אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה
נאמר בנבואה, שדנין את האדם על מעשיו כפי
מעשיו אם טוב ואם רע, וזה הוא העקר שכל דברי
הנבואה תלויין בו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה... כו'" "דע שתשובת
שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים כו'".

ולכאורה קשה א: קושיית הראב"ד ש"לא נהג זה המחבר
מנהג החכמים... והניח הדבר בקושיא... כו'".

ב. הרי מובן שידיעת הדבר באה כתוצאה מהתרחשותו,
ומכיון שאצל הקב"ה עבר הווה ועתיד כאחד, הוא יודע גם
את העתיד לקרות כי אצלו הדבר כבר קרה, וא"כ קושיית
הרמב"ם מלכתחילה לא קיימת, ומדוע כתב ש"תשובת
שאלה זו ארוכה מארץ מדה כו'".

ו"ל שהכלל הנ"ל שהידיעה מסובבת ובאה אחרי
ההתרחשות, הוא ע"פ גדרי השכל, ומכיון שהוא ית' אינו
מוגדר בגדרי השכל, הרי ידיעתו אינה מצד הדבר שיועד
אלא מצד הדבר עצמו, אבל אחרי שצמצם עצמו כביכול
בגדרי השכל, הפכה הידיעה למסובבת מהדבר (אבל גם
בבחינה זו הוא יודע את העתיד מצד שעבר ועתיד כאחד
לפניו), וזהו כוונת הרמב"ם ש"אין בנו כח כו'" כי
כשמדובר "לפני הצמצום" אין מקום לגדרי השכל.

(על"פ: לקו"ש חלק כ"ט עמוד 474)

(32) כי ידיעתו של הקדוש-ברוך-הוא מחייבת זאת בהכרח,
והרי אמרנו שהאדם חפשי בבחירתו והכל תלוי ברצונו?
(33) ולא ייתכן דבר כזה אצל הקדוש-ברוך-הוא שהוא שלם
בתכלית השלימות. (34) מידתה, כלשון הכתוב (איוב יא,
ט). (35) הלכה י, וראה בביאורנו שם. (36) מציאותו
ומהותו האמתית. (37) אופן ידיעתו. (38) שאין כח באדם
להשיג ולהבין דעתו ואופן ידיעתו של הבורא. והראב"ד
השיג ואמר: "לא נהג זה המחבר מנהג חכמים: שאין אדם
מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות
קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה; וטוב היה

רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו,
לא כופה ולא מושך, אלא הוא מעצמו ובדעתו
שנתן לו האל, עושה כל שהאדם יכול לעשות.
לפיכך דנין אותו לפי מעשיו: אם עשה טובה -
מטיבין לו; ואם עשה רעה - מרעין לו. הוא
שהנביא אמר: "מידכם היתה זאת לכם"; גם
המה בחרו בדרךיהם". ובענין זה אמר שלמה:
"שמה בחרו בילדותה... ודע כי על-כל-אלה יביאך
האלקים במשפט"; פלומר: דע שיש בדרך כח
לעשות, ועתיד אתה לתן את הדין³¹!

(21) טבעו. תכונה או סגולה הטבועה באדם מראשית לידתו.
(22) טוב או רע. (23) לחכמה מן החכמות; להשקפה
באמונות ודעות. (24) מידה, תכונת נפש. ואין להקשות
ממה שכתב רבינו למעלה (הלכות דעות פ"א, ה"ב),
שבדעות "יש מהן שהן לאדם מתחילת ברייתו לפי טבע
גופו" שזה ההיפך ממה שכתב כאן - שיש לומר: מה שכתב
שם יתכן באותן הדעות שלא יכול בהן עיון או מצוה, כגון:
עצבות, עצלות, חריפות וכיוצא בהן (הערה להוצאת
מנטובה). (25) העשויים בידי אדם יום יום. (26) החווים
בכוכבים האומרים הכל תלוי במזל שבו נולד האדם ואין
לשנותו. (27) טבעו ומזגו. (28) למה ישלם שכר טוב
לאדם, או למה יענישו על מעשים שעשה שלא מדעתו
ורצונו, אלא בהכרח גזירה קדומה. "ואני יודע - כותב רבינו
באחת מאגרותיו - שאפשר שתמצאו דברי יחידים מחכמי
האמת, רבותינו ע"ה בתלמוד, כגון: (שבת קנ.), ובמשנה
ובמדרשות, שמשמע מהם שבעת לידתו של אדם גרמו
הכוכבים כך וכך - אל יקשה זה בעיניכם... ואין ראוי לאדם
להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויתלה
בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר,
או שיש בהם רמז וכדומה. הלא תראו שכמה פסוקים מן
התורה אינם כפשוטם; ולפי שנודע בראיות של דעת שאי
אפשר שיהיה הדבר כפשוטו, תרגמו המתרגם (אונקלוס)
ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו
אחרי, כי העינים הן לפניו ולא לאחור" (אגרות הרמב"ם,
דפוס ליפסיה, עמ' כו). (29) הוא הגלגל התשיעי המקיף
את כל העולם בתנועתו המהירה במשך עשרים וארבע
שעות, ונקרא גם הגלגל היומי, כמבואר (הלכות יסודי
התורה פ"ג, ה"א). (30) כפי טבען שהטביע בהן מששת
ימי בראשית. השווה הקדמת רבינו למסכת אבות (פ"ח).
(31) (שבת סג:).

ה. שמה תאמר: והלא הקדוש-ברוך-הוא יודע כל
מה שיהיה, וקדם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או
רשע או לא ידע: אם ידע שהוא יהיה צדיק - אי
אפשר שלא יהיה צדיק³²; ואם תאמר, שידע שיהיה
צדיק, ואפשר שיהיה רשע - הרי לא ידע הדבר על
בריו³³? דע, שתשובת שאלה זו ארבה מארץ מדה³⁴
ורחבה מני ים, וכמה עקרים גדולים ורחבים רמים
תלויים בה; אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה
שאני אומר: כבר בארנו בפרק שני³⁵ מהלכות יסודי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 אָדָם הַקְּטָנִים שְׂאִין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָלִּל
14 מִצּוֹת, בְּקִנְיָנוּ הֵן, וּכְתִיב: "אִישׁ בְּחֻטָּאוֹ יָמוּת" -
15 עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אִישׁ⁷. וְיֵשׁ חֻטָּא, שֶׁהִדִּין נֹתֵן שְׁנִפְרָעִין
16 מִמֶּנּוּ לַעֲוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לַעֲוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק
17 בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֻטָּא, שְׁנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
18 וְלַעֲוֹלָם הַבָּא⁸.

(2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו: רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון. (4) שבאים עליו מיחשים וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם. (7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" - גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

19 ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים⁹? בְּזִמְן שְׁלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה;
20 אָבֵל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה - הַתְּשׁוּבָה כְּתוּבָה¹⁰ בְּפָנָיו
21 הַפְּרָעֻנוֹת¹¹. וְכִשֶּׁם שֶׁהָאָדָם חוֹטֵא מִדַּעְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ,
22 כִּף הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה מִדַּעְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ¹².

(9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן (מלכים ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתריסין. (11) (אבות פ"ד, מ"א). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

23 ג. וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲטֵא אָדָם חֻטָּא גָּדוֹל אוֹ חֻטָּאִים
24 רַבִּים, עַד שֶׁיִּתֵּן הַדִּין לְפָנָיו דִּין הָאֵמֶת, שֶׁיִּהְיֶה
25 הַפְּרָעוֹן¹³ מִזֶּה הַחוֹטֵא עַל חֻטָּאִים אֵלּוּ שֶׁעָשָׂה
26 בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, שֶׁמוֹנְעִין מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה וְאֵין
27 מִנִּיחִין לוֹ רִשּׁוֹת לָשׁוּב מִרְשָׁעוֹ, כְּדֵי שְׂיָמוּת וְיֵאבֹד
28 בְּחֻטָּאוֹ שֶׁעָשָׂה. הוּא שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר
29 עַל-יְדֵי יִשְׁעֵיהּ: "הַשֶּׁמֶן לֵב הָעָם הַזֶּה וְגו'"¹⁴, וְכֵן
30 הוּא אוֹמֵר: "וַיִּהְיוּ מְלָעִים בְּמִלְאֵכֵי הָאֱלֹהִים
31 וּבִזְוִים דְּבָרָיו וּמִתַּעֲתָעִים¹⁵ בְּנִבְיָאֵי עַד עֲלוֹת חֲמַת
32 ה' בְּעַמּוֹ עַד לֹאִין מִרְפָּא"; כְּלוּמַר: חֻטָּאוֹ בִּרְצוֹנוֹ
33 וְהִרְבּוּ לַפֶּשַׁע, עַד שֶׁנִּתְחַיְבוּ לִמְנַע מִזֶּה הַתְּשׁוּבָה,
34 שֶׁהִיא הַמִּרְפָּא. לְפִיכָף כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְאֵין אַחֲזֵק
35 אֶת לֵב פְּרָעָה" - לְפִי שֶׁחֻטָּא מַעֲצָמוֹ תַּחֲלָה וְהִרַע
36 לְיִשְׂרָאֵל הַגֵּרִים בְּאַרְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה נִתְחַכְמָה
37 לוֹ" - נָתַן הַדִּין לִמְנַע¹⁶ הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנִּפְרַע
38 מִמֶּנּוּ, לְפִיכָף חֲזַק הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת לְבוֹ. וְלָמָּה
39 הָיָה שׁוֹלֵחַ לוֹ בְּיַד מֹשֶׁה וְאוֹמֵר: שְׁלַח וַעֲשֵׂה
40 תְּשׁוּבָה! וּכְבָר אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֵין אַתָּה
41 מְשַׁלַּח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי וְגו'". וְאוֹלָם
42 בְּעֵבֹר זֹאת הַעֲמִידֶיךָ? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לְבָאֵי הָעוֹלָם,

לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק, ואולי שעה אחת יבוא הרהור בלבם על זה". אחר שגמר את השגתו מנסה הראב"ד עצמו את כחו ליישב את השאלה החמורה הנדונה, אבל הוא מסיים ואומר: "וכל זה איננו שוה", כלומר: כל התאמצות לסתור את השאלה לשוא היא. התשובות רפיוות הן ואין כדאי כלל לעורר שאלות כאלה ששכרן יוצא בהפסדן. השגת הראב"ד מצאה הד בספרות התלמודית והמחקרית, וספרות שלימה נכתבה לבאר את תשובת רבינו הסתומה. (ראה שו"ת הריב"ש, סימן קיח; תי"ט, אבות פ"ג, מ"ט). וה"כסף-משנה" מגין על תשובת רבינו זו ואומר: "ויש לתרץ שרבינו נתכוון, שאם איזה אדם תקשה לו קושיא זו ותבלבל דעתו, לכן הציע לפניו דברים אלה כדי שידע שאין מטבע שאלה זו ליישבה, ולכן אין לשאול שאלות כאלה - היות שאין בנוכח לידע: איך יודע הקב"ה כל הברואים ומעשיהם". ובעל "עבודת המלך" מסביר יפה את הענין הנידון ואומר, שרבינו נהג כאן מנהג חכמים ולא רק שלא הניח הדבר בקושיא - כדברי משיגו הראב"ד - אלא עקר את השאלה משרשה: רבינו לא בא כאן לבאר דברים שהם למעלה מההשגה האנושית, אלא עמד פה על ענין שהוא בגדר ה"נמנע" (דבר שאי אפשר להיות), והוא: איך אפשר ש"הידיעה" ו"הבחירה" יתאימו יחד, הלא זה כאילו תאמר: שתיים כפול שתיים הן - שלש, שזה דבר "נמנע", וכל דבר נמנע הוא שקר? ועל זה השיב רבינו: אמת, זה דבר "נמנע" לפי ידיעתנו וכח השגתנו האנושית; אולם מאחר שהוכח כבר כי לא ידיעתנו ידיעתו של הקב"ה, ושהיא למעלה מהשגתנו כידיעת מציאותו - שוב אין כאן שאלת "נמנע" אלא שאלה שהיא למעלה מהשגתנו, ובכגון זה אין לנו עסק כלל, כי לשוא ילאה בהן בן-אדם למצוא פתרון. (39) הוא שאמר רבי עקיבא (אבות פ"ג, מ"ט): "הכל צפוי והרשות נתונה" - שאף על פי שה' צופה ויודע כל מעשי בני-אדם, בכל זאת הרשות נתונה לאדם להיות צדיק או רשע כרצונו ואין ידיעתו של הקב"ה שוללת את בחירתו (מפירוש רבינו, שם). (40) מתוך אמונה שכלב גרידא.

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

1 א. פְּסוּקִים הִרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדְבָרֵי נְבִיאִים, שֶׁהֵן
2 נִרְאִין פְּסוּתֵרִין עֶקֶר זֶה¹, וְנִכְשָׁלִין בָּהֶן רַב הָאָדָם,
3 וְיַנְעִלָה עַל דַּעְתּוֹ מִזֶּה שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא גּוֹזֵר
4 עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָעָה אוֹ טוֹבָה, וְשֶׁאֵין לְבוֹ שָׁל
5 אָדָם מְסוּר לוֹ לְהִטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וְהִרִי אֲנִי
6 מִבָּאָר עֶקֶר גָּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּדַּע פֶּרוּשׁ כָּל אוֹתָן
7 הַפְּסוּקִים: בְּזִמְן שֶׁאָדָם אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁי מְדִינָה
8 חוֹטְאִים, וְעוֹשֶׂה הַחוֹטֵא חֻטָּא שֶׁעוֹשֶׂה מִדַּעְתּוֹ
9 וּבִרְצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ - רָאוּי לְהַפְּרַע² מִמֶּנּוּ,
10 וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ אֵיךְ יִפְרַע. יֵשׁ חֻטָּא,
11 שֶׁהִדִּין נֹתֵן שְׁנִפְרָעִים מִמֶּנּוּ עַל חֻטָּאוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה
12 בְּגוֹפּוֹ³ אוֹ בְּמִמוֹנוֹ⁴ אוֹ בְּבָנָיו הַקְּטָנִים⁵; שְׂבָנִיו שָׁל

שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה: שלא נתן לבני-ישראל עבד בגבולו, ולכן תמהים הם ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו, ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים"א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסוורים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם). (20) לעשות מעשי תועבה.

ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם מאת ה' לעזרם²¹ על האמת; כמו שאמר דוד: "הורני ה' דרךך", כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שממנה אדע דרך ויחוד²² שמך. וכן זה שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי לעשות תפצית²³, ואל יגרמו לי חטאי למנעני מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי²⁴ עד שאחזור ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו כל הדומה לפסוקים אלו.

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונ"א: חפצה. (24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשיה מרצון טוב.

ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן יורה חטאים בדרךך. ידרך עניים וגו'"²⁵? זה שישלח נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהבין; שמידה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך החכמה והעצד - מתאנה להן ורודף אותם. והוא מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: בא לשהר - מסייעין אותו²⁶, כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר. והלוא פתוב בתורה: "ועבדום וענו אתם" - הרי גזר²⁷ על המצריים לעשות רע? וכתוב: "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" - הרי גזר על ישראל²⁸ לעבד פזכבים ומזלות, ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבד פזכבים ומזלות - אלו לא רצה לעבד, לא היה עובד, ולא הודיע²⁹ הבורא אלא מנהגו של עולם³⁰. הא למה זה דומה? לאומר: העם הזה יהיה בהן צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע פבר נגזר עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיה

שבוזמן שמונע הקדוש-פרוך-הוא התשובה לחטא, אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו¹⁷, נתחייב למנעו מן התשובה, שנאמר: "כי הקשה ה' אלמך את רוחו ואמץ את לבבו"¹⁸. וכן הפנענים, לפי תועבותיהן מנע מהן התשובה, עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר: "כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה עם ישראל למען החרים". וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע מאותן המרבים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחרנית", כלומר: מנעת מהן התשובה¹⁹. נמצאת אומר, שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על הפנענים להתעבד²⁰, ולא על ישראל לעבד עפ"ם - אלא כל חטאו מעצמן, וכלם נתחייבו למנע מהן התשובה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפי שחטא מעצמו תחילה... שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע ממנו תשובה".

צריך להבין: כיון שהרמב"ם רוצה לתאר כאן את חומרת מעשיו של פרעה, מדוע לא ציין את הפסוקים המתארים את פשעיו כלפי עם ישראל "כל הבן הילוד היאורה ותשליכוהו כו'" וכד'.

אלא שבזה מסביר הרמב"ם מדוע לא היתה לפרעה בחירה חופשית, כי הן אמת שבתחילה היתה לו בחירה, אבל מאחר "שהרשיע והתריס כנגדי..." נלקחה ממנו הבחירה, והוא שמרמז הפסוק במילים הבה נתחכמה לו, שהוא ית' נורא עלילה על בני אדם, וכיון שאמר "מי ה' אשר אשמע בקולו" וכפר במציאותו ית', הראה ה' מדה כנגד מדה, שהוא השולט גם בבחירתו ובמחשבותיו עד שאפילו אינו מבין שהמחשבה שנוזקה בו "הבה נתחכמה לו" היא מצד "נורא עלילה על בני אדם".

(על"פ דק"ר שחזק' עמוד 63 הערה 37).

(13) העונש. (14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. (15) ומתקלסים. (16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לבו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה,

הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראיותיו המכריעות, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניה דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בנויים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסיא).

יום שישי כ"ב תמוז ה'תשפ"א

פרק שביעי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ישפיל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפיו מחטאיו ולנער בפיו מחטאיו, פדי שמימות והוא בעל-תשובה, ויזכה לחיי העולם הבא.

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"יודי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

ב. לעולם יראה אדם עצמו פאלו הוא נוטה למות, ושמא ימות בשעתו; ונמצא עומד בחטאו, לפיכך ישוב מחטאיו מיד; ולא יאמר, כשאזקין אשוב, שמא ימות טרם שזקין. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לכנים".

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג): "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומזומן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמין המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחוץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

ג. אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה; אלא כשם שצריך

רשעים בישראל. פענן שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ³¹. וכן המצרים כל אחד ואחד מאותן המצרים והמצרים לישראל, אלו לא רצה להרע להם, הרשות בידו; שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם. וכבר אמרנו³², שאין פח באדם לידע היאך ידע הקדוש-ברוך-הוא דברים העתידין להיות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי גזר על ישראל לעבוד עבודה זרה, ולמה נפרע מהם". ולכאורה שאלה זו כבר תירץ הרמב"ם בהל' תשובה פרק ה' "שאף שהקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה יודע שזה יהיה צדיק כו' שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו כידיעתנו כו' ואין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו". ויש לומר שזהו דווקא כשאין הדבר בא בדיבורו של הקב"ה, אבל אם זה בא בדיבור, הרי "גזר בו" כלשון הרמב"ם כאן, ולכן הוצרך כאן לתירוצו האחר "שלא גזר על איש ידוע כו'".

(על-פי לקר"ש חלק ה' עמוד 132 הערה 3.)

(25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:). מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני-ישראל ועניינים במצרים? (28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוט את התשובה" - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבוד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימוקיו עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות-רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירם - עמדו עליהם ושיעבדום בחוזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש

במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם
בני אל חי¹⁴. ונאמר ביכניהו ברשעתו: "כתבו
את האיש הזה עירי¹⁵ גבר לא יצלה בניו";
"אם יהיה פניהו בן-יהויקים מלך יהודה חותם"
על-יד ימיני פי משם אחקדך¹⁷ וגו'". וכיון ששב
בגלותו, נאמר בנרבל בנ¹⁸: "ביום ההוא נאם
ה' צבאות אחקדך ונרבל בן-שאלתיאל עבדי נאם
ה' ושמתיך פחותם"¹⁹.

אדם לשוב מאלו, כף הוא צריך לחפש בדעות
רעות שיש לו, ולשוב מן הפעם ומן האיה ומן
הקנאה ומן ההתול⁷ ומרדיפת הממון והכבוד
ומרדיפת המאכלות⁸ וכיוצא בהן - מן הפל צריך
לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש
בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא
לפרש מהם. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו
וגו'⁹".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כוולל וסובא הלהוט
אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות.
(9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון:
מידות רעות ומושחתות.

ד. ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק
ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה -
אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא
באלו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו
הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש
יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי-תשובה עומדין,
אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו¹⁰, כלומר:
מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם,
מפני שהן כובשים את יצרם יותר מהם.

(10) (ברכות לד:) שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרב אמר
ה' (ישעיה נז, ט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק"
שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום
ל"קרב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כל הנביאים פלן צויו על התשובה, ואין ישראל
נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף
ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין,
שנאמר: "והיה פי כבאו עליך כל הדברים וגו',
ושבת עד ה' אלקיך... ושב ה' אלקיך וגו'".

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה -
נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם
אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש-
ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל
עושים תשובה ומחזירים למוטב" (סנהדרין צז:).

ו. גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה¹²,
שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר:
"ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב
ישראל נאם ה', אלי תשוב", כלומר: אם תחזור
בתשובה - בי תדבק. התשובה מקרכת את
הרחוקים: אמש היה זה שנאווי לפני המקום,
משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד,
קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שפלושון שהקדוש-
ברוך הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את
השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה

(12) (יומא פו:). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה:). כל
העושה תשובה מעבירה שבירו הקדוש-ברוך הוא מוסיף
וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורח, משעשו תשובה
נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני
קורח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק
שלאחריו: "אמרו לאחיכם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי,
פרק מד:): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א,
ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם
ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בניו. אם יש לו בניו
- ימותו בחיי; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק).
(16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא
לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק
ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זורבבל היה
בן-פדייה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-כניה, כמפורש בספר
(דברי-הימים ג, יז) - אלא בני בניו הם כבנים.
(19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט,
ימיה כב:): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה
השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: "חי אני, נאום ה',
כי אם יהיה כניהו בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם
אתקן; וכתיב: ביום ההוא אקחך" וגו'. את הגזירה מניין?
- שנאמר: "כתבו את האיש הזה עירי". וכתיב: "ובני
יכניה: אסיר, שאלתיאל" וגו'.

ז. כמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה
מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו
מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה,
שנאמר: "פי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות
וטורפין²¹ אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת
מידכם רמס חצרי"; "מי גם ככם ויסגר דלתים
וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם
הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר:
"והיה טרם יקראו ואני אענה"; ועושה מצות
ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "פי כבר
רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא
שמתאווים להם, שנאמר: "וערבה לה' מנחת יהודה
ירושלים, בימי עולם²² וכשנים קדמניות"²³.

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו:
דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם
ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון
(הערות). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני-אדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאריע⁸ דבר בו מן הדברים שמאריעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים⁹ הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין ועטוריהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דרך חידה¹⁰ אמרו, כלומר: הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא גייעה¹¹. וכן זה שאמרו: "עטוריהם בראשיהם", כלומר: דעת שידעו¹² - שבגללה זכו לחיי העולם הבא¹³ - מצויה עמקן, והיא העטרה שלחן, כענין שאמר שלמה: "בעטרה¹⁴ שעטרה-לו אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנחם¹⁵ על הראש; כך עטרה שאמרו חכמים כאן¹⁶ היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו: "נהנין מזיו השכינה" - שידעו¹⁷ ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא, מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל¹⁷.

(8) ויש שמקדים אותו בקל: יארע. (9) (ברכות יז:). (10) דרך משל. (11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה והשלוה. (12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת תפארת שבראשם. (13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא, המביאה לחיי עוה"ב. (14) שאין הכוונה לעטרה ממש, שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזונו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה", אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פי", ה"ג). (15) שהרי "שמחה" שם מופשט הוא. (16) "ועטרויהם בראשיהם" משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם. (17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחי ראשי! לא היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידים הצדיקים שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים שעתידי הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא ישים גויותיהם חזקות ובריאות כגויות המלאכים וכגויות אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל? וה"כסף-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד ואין וואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם להסתייע בהם, הם "לעולם התחיה", כשהבורא יפקוד את

את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:).

ח. בעלי-תשובה, דרכן להיות שפלים וענוים ביותר. אם חרפו אותן הקסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן: אמש היית עושה כך וכך, ואמש היית אומר כך וכך - אל ירגישו²⁴ להן, אלא שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם; שפל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן - זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחטא גמור הוא לומר לבעל-תשובה: זכר מעשיך הראשונים²⁵! או להזכירן לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה - הפל אסור, ומזהר עליו בכלל הזנית דברים, שהזהירה תורה עליה, שנאמר: "ולא תנונו איש את עמיתו".

(24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

פרק שמיני

(1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתיה וכדומה.

א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא, החיים שאין מות עמקן, והטובה שאין עמה רעה. הוא שפתוב בתורה: "למען ייטב לך והארכת ימים". מפי השמועה² למדו: "למען ייטב לך" - לעולם שפלו טוב; "והארכת ימים" - לעולם שפלו ארך³, וזהו הוא העולם הבא. שכר הצדיקים הוא, שיזכו לנעם זה ויהיו בטובה זו; ופירעון⁴ הרשעים הוא, שלא יזכו לחיים אלו, אלא יפרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואבד בבהמה, וזהו פרת הכתובה בתורה, שנאמר: "הפרת תפירת הנפש ההיא"; מפי השמועה למדו⁵: "הפרת" - בעולם הזה, "תפירת" - לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה, אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתת⁷.

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (3) (קידושין ט:). (4) שילום שטר חובם, כלומר: ענשם. (5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו וערירי. (7) מן ה"כסף-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה שכתב להלן (ה"ה): "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה" נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת - והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוסט בטענה זו את כל החוטאים מן העונש?! התשובה על כל זה נתן הרמב"ן ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בביאור).

ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות

כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששנינו: "והכל מתוקן לסעודה" - היינו "עולם הבא" שאחר המות, שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא גם לגופות - ויש שם אכילה ושתיה. וכדברי רבינו מפורש גם בזוהר (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניוונים עד שישגיגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתיה אלא זו - וזוהי הסעודה. ומניין? - ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? - מפני שהיה ניזון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו לויתן, ומהו שור הבר? - להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחיזקום ועודדום שמזומנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתקן להם - ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמונת הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) - "בך" ולא באכילה.

- ה. הנקמה, שאין נקמה גדולה ממנה - שתפירת²⁹ 18
הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר: "הפירת²⁹ 19
תפירת הנפש ההיא עונה בה"³⁰. וזהו האבדון³¹ הוא
שקורין אותו הנביאים דרך משל: "באר-שחת"³²,
ו"אבדון"³³, ו"תפתה"³⁴, ו"עלוקה"³⁵, וכל לשון
פלגיה והשתתה קוראין לו, לפי שהיא הפלגיה שאין
אחריה תקומה, וההפסד שאינו חוזר לעולם³⁶.²⁴

כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועוונו עמו (שבועות יג.). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד). (33) (שם פח, יב). (34) (ישעיה ל, לג). מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בניבין הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא - לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שחר הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדן הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר

המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה: עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתו בתחיית המתים לעיל (פ"ג, ה'), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י), ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה".

- ג. כל נפש האמורה בענין זה¹⁸, אינה הנשמה
הצריכה לגוף¹⁹, אלא צורת הנפש²⁰, שהיא הדעה
שהשיגה מהבורא פפי כחה, והשיגה הדעות
הנפרדות²¹ ושאר המעשים²²; והיא הצורה שבאורנו
ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה²³, היא
הנקראת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין
עמהם מות, שאין המות אלא ממאורעות הגוף,
ואין שם גוף נקראו צורר החיים שנאמר והיתה
נפש אדני צורה בצרור החיים²⁴. וזהו השכר שאין
שקר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה
והיא שהתאוו לה כל הנביאים²⁵.¹¹

כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל-א כה, כט) וכדומה. (18) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. (20) צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. (21) הם מלאכי מעלה למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג). (22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט). (24) החיים הנצחיים הצעורים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא. (25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

- ד. וכמה שמות נקראו לה²⁶. דרך משל²⁷: "הר ה'",
ו"מקום קדשו", ו"דרך הקדש", ו"חצרות ה'",
ו"נעם ה'", ו"אהל ה'", ו"היכל ה'", ו"בית ה'",
ו"שער ה'". וחקמים קראו לה דרך משל, לטובה
זו המזמנת לצדיקים: סעודה²⁸, וקורין לה בכל
מקום: העולם הבא.¹⁷

(26) לטובה זו. (27) ודמיון, כדי לשבר את האוון שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיים. (28) (אבות פ"ג, מ"ט) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים קיט:): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין לה ערך
23 ודמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת
24 לי יראיך וגו'".

(37) (קידושין מט): עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה נטלה ערביא וכו'. (38) אכילה ושתייה ודמיון. (39) על בריאות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי - כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו - אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

25 ז. וְכֵּמָּה כְּמָה דָּוִד וְהַתְּאֵנָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר: "לֹאֲלֹא⁴² הָאֲמַנְתִּי לִירְאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים". כָּכָר הוֹדִיעֵנוּ הַחֲכָמִים הָרְאשׁוֹנִים⁴³, שְׁטוּבַת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין פָּח בְּאֶדָם לְהַשִּׁיגָה עַל בְּרָכָה⁴⁴, וְאֵין יוֹדֵעַ גְּדֻלָּה וְנִפְיָה וְעֲצָמָה⁴⁵ אֶלָּא הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָדוּ; וְשָׁפַל הַטּוֹבוֹת שְׁמִתְנַבְּאִים בָּהֶם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן אֶלָּא לְדַבְּרִים שְׁבִיגוּף, שְׁנֵהֲנִין בָּהֶן יִשְׂרָאֵל לִימֹת הַמְּשִׁיחַ⁴⁶ בְּזִמְנִי שֶׁתָּשׁוּב הַמִּמְשָׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲבָל טוֹבַת חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא אֵין לָהּ עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן, וְלֹא דְמוּת הַנְּבִיאִים⁴⁷, כְּדִי שְׁלֹא יִפְתָּחוּ אוֹתָהּ בְּדִמְיוֹן. הוּא שִׁשְׁעִינָהּ אָמַר: "עֵין לֹא-רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלָתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחֲבֶה-לוֹ", כְּלוּמַר: הַטּוֹבָה שְׁלֹא רָאָתָה אוֹתָהּ עֵין נְבִיא, וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא אֱלֹהִים - עָשָׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לְאֶדָם שְׁמִתְחַפָּה לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁸: כָּל הַנְּבִיאִים כָּלֵן לֹא נִבְּאוּ אֶלָּא לִימֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא - עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלָתָךְ.

(42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד): "למה נקוד על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד): (44) כמו שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון תחומא (פ' ויקרא). (46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר: וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד):

42 ח. זֶה שֶׁקָּרָאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים הָעוֹלָם הַבָּא, לֹא מִפְּנֵי שְׁאֵינוּ מְצוִי עִתָּהּ, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד⁴⁹ וְאַחֲרֵי-כֵן יָבֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם - אֵין הַדְּבָר כֵּן; אֶלָּא הֵרִי הוּא מְצוִי וְעוֹמֵד, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר צָפַנְתָּ⁵⁰ לִירְאִיךָ פַּעֲלָתָהּ וגו'". וְלֹא קָרָאוּהוּ עוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאוֹתָן הַחַיִּים בְּאֵין לוֹ לְאֶדָם אַחֵר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׁאֵנוּ

המדע", לולא קם הרמב"ן ז"ל וערך אגרת לרבינו צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: 'הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש' - ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): 'לפי שהוא אומר 'כרת' בכל מקום, ואיני יודע מהו: כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחסדו של מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז): 'לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתם תחת כפות רגלי הצדיקים', כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: 'הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון', כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתייטר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): 'דנים אותם כפי חטאיהם' - ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזהו דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפיים, ושמנוהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לונל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנוזו. ואין אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם איוו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ן, קובץ "אגרות קנאות", לפסיאה).

1 ו. שְׁמָא תִּקַּל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זֹו, וְתִדְמָה, שְׁאֵין שְׁכָר
2 הַמְּצוֹת וְהִיּוֹת הָאֶדָם שְׁלֵם בְּדַרְכֵי הָאֲמִת, אֶלָּא
3 לְהִיּוֹתוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתָה מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וְבוֹעֵל צוּרוֹת
4 נְאוֹת, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׁוֹכֵן בְּאֶהֱלֵי-שָׁן,
5 וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי כֶסֶף וְזָהָב, וְדַבְּרִים הַדּוּמִים לְאֵלוֹ,
6 כְּמוֹ שֶׁמְדַמִּין אֵלּוֹ הַעֲרַבִּים הַטִּפְשִׁים הָאֲוִילִים
7 הַשְּׁטוּפִים בְּזִמְנָה³⁷. אֲבָל הַחֲכָמִים וּבַעֲלֵי-דַעַה יָדְעוּ,
8 שֶׁכָּל הַדַּבְּרִים הָאֵלּוֹ דְּבָרֵי הַבָּא וְהַבֵּל הֵם, וְאֵין בָּהֶם
9 תוֹעֲלָת. וְאֵינָה טוֹבָה גְּדוֹלָה אֲצִלָּנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה;
10 אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאֵנוּ בַּעֲלֵי גוֹף וְגוּיָה, וְכָל הַדַּבְּרִים
11 הָאֵלּוֹ³⁸ צָרִכִי הַגּוֹף הֵם וְאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְּאֵוָה לָהֶם
12 וּמִחֲמִדָּתָהּ, אֶלָּא מִפְּנֵי צֶרֶךְ הַגּוֹף כְּדִי שִׁמְצָא חֲפָצוֹ
13 וְיַעֲמֵד עַל בְּרִיּוֹ³⁹; וּבְזִמְנֵי שְׁאֵין שָׁם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל
14 הַדַּבְּרִים הָאֵלּוֹ בְּטָלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁתִּהְיֶה בָּהּ
15 הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוֹם דֶּרֶךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה
16 לְהַשִּׁיגָה וְלִידַע אוֹתָהּ. שְׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה
17 אֶלָּא טוֹבַת הַגּוֹף וְלֹא אָנוּ מִתְּאֵוִין; אֲבָל אוֹתָהּ
18 הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֶרֶךְ⁴⁰ בְּטוֹבוֹת
19 הָעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ מִשָּׁל; אֲבָל בְּדֶרֶךְ הָאֲמִת.
20 שְׁנַעֲרָךְ טוֹבַת הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוֹף
21 בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּמִאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה - אֵינוּ כֵּן⁴¹; אֶלָּא

ישרון ויבטט, שדין האמת יסיר מן העוֹבֵדִים כֹּל
טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט¹¹,
ומביא עליהם כֹּל הרעות המונעים אותן מלקנות
העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב
בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת
את איכיד אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כֹּל
אותן הברכות והקלות על דרך זו, כלומר: אם
עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו - משפיע
לכם הברכות האלו ומרחיק הקלות מכם, עד
שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי
שתזכו לחיי העולם הבא, ויטב לך - לעולם שכלו
טוב, ותאריך ימים - לעולם שכלו ארוך, ונמצאתם
זוכים לשני העולמות: לחיים טובים בעולם הזה,
המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה פה
חכמה ומעשים טובים, אין לו במה יזכה, שנאמר:
"כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול"¹².
ואם עובתם את ה' ושיגיתם¹³ במאכל ובמשקה
וזנות¹⁴ ודומה להם - מביא עליכם כֹּל הקלות
האלו ומסיר כֹּל הברכות, עד שיהיו ימיכם ככהלה
ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות
המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא, ונמצא
שאפדתם שני עולמות. שבזמן שאדם טרוד בעולם
הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק, לא
בחכמה ולא במצוות, שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

(2) ואמרו חז"ל (קידושין ט:): "למען ייטב לך" - ליום
שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד:): "הכרת" - בעוה"ז:
"תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים
בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו: דברים, כח). (5) כוונתו
לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, טו), והלא מכל אלה
משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם
הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים
הוצעתם. ונוסח אוקספורד: הצי. (7) את כל הכתוב בתורה.
(8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא
כהלכה. (9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה.
שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחים
בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי.
(10) במתכוון, בלי אונס והכרח. (11) כי מרוב טובה שכחו
את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא:). במתים
חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן
המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים
המוליכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין
ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם,
לימות המשיח, כדי שיגיוחו ממלכות¹⁵, שאינן
מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות בהגן, וימצאו
להם מרגוע וירפו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם
הבא. לפי שבאותן הימים תרפה הדעה והחכמה

קיימים בו בגוף ונפש, וזהו הנמצא לכל אדם
בראשונה.

(49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו
ובהו והקדוש-ברוך-הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין
צז:): שיתא אלפי שנים הוה עלמא וחד חריב, ונמצא שהוא
עולם חדש? ומתוך ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין
רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו
חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא.
וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח). (50) הרי
הוא קיים, צפון ועומד.

פרק תשיעי

(1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים
ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

א. מאחר שגודע שמתן שכרן של מצוות, והטובה
שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא
חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך והארבת
ימים"; והנזקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו
ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת, שנאמר:
"הכרת³ תפדת הנפש ההיא עונה כה" - מהו זה
שכתוב בכל התורה כלה: אם תשמעו - יגיע לכם
כך, ואם לא תשמעו - יקרה אתכם כך; וכל אותן
הדברים בעולם הזה, כגון שבע ורעב, ומלחמה
ושלום, ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות,
והצלת מעשה והפסדו⁴, ושאר כל דברי הברית -
כל אותן הדברים אמת היו ויהיו. ובזמן שאנו
עושים כֹּל מצוות התורה, יגיעו אלינו טובות העולם
הזה כֹּל; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקראנה
אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן
הטובות הן סוף ממש שכרן של מצוות ולא אותן
הרעות הן סוף הנזקמה שנוקמין מעובר על כֹּל
המצוות. אלא כך הוא הכרע⁶ כל הדברים, הקדוש
ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ-חיים היא, וכל
העושה כֹּל הכתוב בה ויודע⁷ דעה גמורה נכונה⁸,
זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב
חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה
אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד,
שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה,
כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן; וישפיע לנו
כֹּל הטובות המתזיקות את ידינו לעשות התורה,
כגון שבע ושלום ורבי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק
כֹּל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב
פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנזכה
לחיי העולם הבא. וכן הוא אמר בתורה, אחר
שהבטיח בטובות העולם הזה: "וצדקה תהיה לנו
וגו"⁹. וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה
מדעת¹⁰ ונעסוק בהבלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני-אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקוות שכר; ולהינזר מן העבירות - מיראת העונש, "מזרזים אותם על זה עד ששייגו את האמת וידעוה".

ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד, ואין כל חכם וזכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו⁵, שקראו הקדוש-ברוך-הוא אוהבו⁶, לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה הקדוש-ברוך-הוא על-ידי משה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך". ובזמן שיאהב אדם את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

(5) מאלה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא, שיאהב את ה' אהבה גדולה, יתרה, עזה מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה⁸ בה תמיד כאלו חולה חלי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד - בין בשבתו, בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה - יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד, כמו שצונו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "פי חולת אהבה אני"; וכל שיר-השירים משל הוא לענין זה⁹.

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים.

ד. אמרו חכמים הראשונים¹⁰: שמא תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רפי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'". כל מה שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה¹¹. ועוד אמרו חכמים¹²: "במצותיו חפץ מאד" - ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבוגי תלמידיהם ומשפיליהם ביהוד¹³: "אל תהיו פעבדים המשמשים את ה' וכיו", אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו, כלומר: עבדו מאהבה.

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה'

והאמת, שנאמר: "פי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מפשרכם". מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו¹⁶; ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך-ה', ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף כל השכר בלוי¹⁷ והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון, הוא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח הוא העולם הזה, ועולם פמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים¹⁸: "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד"¹⁹.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממה (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג.). (19) שנפרק מעל צוארנו עול הגוים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"ו).

יום ש"ק כ"ג תמוז ה'תשפ"א

פרק עשירי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמד; העסק בתורה לשמה.

א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל² כל הפרכות הפתובות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הפתובות בתורה או כדי שלא אפטר מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים; ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי-הארץ³ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתתקנה דעתן ויעבדו מאהבה⁴.

(2) (אבות פרק א, משנה ג.). (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז). (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג תמוז - ספר המדע - הלכות תשובה קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היהזהרו בדבריהם!" (על פי פירוש רבינו, שם).

ה. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדִי לִקְבֹּל שָׂכָר אוּ כְּדִי שְׂלָא תִּגְיַע עָלָיו פְּרַעְנוֹת - הָרִי זֶה עוֹסֵק שְׂלָא לְשִׁמְהָ. וְכָל הָעוֹסֵק בָּהּ, לֹא לִירְאָה וְלֹא לִקְבֹּל שָׂכָר, אֲלֵא מִפְּנֵי אֲהֶבַת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ שְׂעוּבָה בָּהּ - הָרִי זֶה עוֹסֵק בָּהּ לְשִׁמְהָ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: "לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וְאִפְּלוּ שְׂלָא לְשִׁמְהָ, שְׂמִתּוֹף שְׂלָא לְשִׁמְהָ בָּא לְשִׁמְהָ"¹⁴. לְפִיכָךְ כְּשֶׁמִּלְמַדִּין אֶת הַקְּטָנִים וְאֶת הַנְּשִׁים וְכָלֵל עַמִּי-הָאָרֶץ, אֵין מְלַמְדִּין אוֹתָן אֲלֵא לַעֲבֹד מִירְאָה וְכְדִי לִקְבֹּל שָׂכָר; עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיִתְחַפְּמוּ חֲכָמָה יְתֵרָה, מְגַלִּים לָהֶם רִז זֶה מַעַט מַעַט וּמִקְרָאִין אוֹתָן לְעֵנִין¹⁵ זֶה בְּנִחַת, עַד שֶׁיִּשְׁיַגְּוּהוּ וְיִדְעוּהוּ וְיַעֲבֹדוּהוּ מֵאֲהָבָה.

(14 פסחים נ:) אבל ללמוד על מנת לקנות את חביריו - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז): העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

ו. דָּבָר יָדוּעַ וּבִירוֹר, שְׂאִין אֲהֶבַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְנִשְׁרֵת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם עַד שֶׁיִּשְׁגָּה¹⁶ בָּהּ תָּמִיד פְּרָאוֹי וְיַעֲזֹב כָּל מָה שֶׁבְּעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שְׂעוּבָה וְאָמַר: "כָּכָל לִבִּיךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ". אֵינוֹ אוֹהֵב הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲלֵא בַּדַּעַת שִׁדְעָהוּ¹⁷; וְעַל פִּי הַדַּעַת תִּהְיֶה הָאֲהָבָה: אִם מַעַט - מַעַט, וְאִם הִרְבָּה - הִרְבָּה. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לִיַּחַד עֲצָמוֹ לְהִבִּין וּלְהִשְׁקִיל בְּחֻקֵּימֹת וּתְבוּנוֹת הַמּוֹדִיעִים לוֹ אֶת קוֹנוֹ, כְּפִי כַּח שֵׁשׁ בָּאָדָם לְהִבִּין וּלְהִשְׁגֹּחַ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה¹⁸.

(16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיא - שבכלל אהבתו לה, ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד:) על רבי אלעזר בן-פרדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב).

ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י'): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לעניין מה ששיגי מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרז אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שני, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי ששיגי באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפנים, יזרוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובזה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד ההוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, ששיגי את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוה למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו: למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר וזולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלתו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (12) (עבודה-זרה יט.). (13) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירוש, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד

מָה אֶהְיֶה תוֹרַתְךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שְׂמִיחָתִי

סֵפֶר שְׁנֵי וְהוּא סֵפֶר אֶהְבָּה

הַלְכוּתִיו שֶׁשׁ. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

א. הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. ב. הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים. ג. הַלְכוֹת תְּפִלִּין מְזוּזָה וְסֵפֶר תוֹרָה. ד. הַלְכוֹת צִיצִית. ה. הַלְכוֹת בְּרָכוֹת. ו. הַלְכוֹת מִלָּה. ז. הַמְצוֹת הַנִּכְלָלִים בָּהֶם מְפָרְשִׁים בְּשִׁמּוּתָם בְּמִקְוָם.

הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת וְהִיא, לְקִרְיַת קְרִיאַת שְׁמַע פְּעָמִים בַּיּוֹם. וּבְאֹר מְצוּה זוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

א. פְּעָמִים בְּכָל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת-שְׁמַע: בְּעֶרֶב וּבִבְקֶרֶת², שְ�נַאֲמַר: וּבִשְׁכֻמָּה³ וּבְקוֹמָה⁴ - בְּשַׁעֲה שְׁדָרְךָ בְּנִי-אָדָם שׁוֹכֵבִין, וְזֶה הוּא לִלְחָה; וּבִשַּׁעֲה שְׁדָרְךָ בְּנִי-אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

פתח בהלכות קריאת שמע, כי זה בהתאם לתוכנו של כל ספר אהבה, שעליו כתב "המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהן כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שבספר אהבה, על-פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתן הלכות ק"ש ותפילה, כי ק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת, שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית - כי שלא כבתפילין, החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה, ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 26)

(2) מפני שהאדם נפתח אחר הבלי העולם ונמשך אחר תאוותו - צריך הוא לזכרון תמידי במלכות שמים וביחוד ה' לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדי ה' לנפוננו, וציונו לזכרו בקביעות ובכוונה גמורה בשתי העתים האלה: אחת ביום להועיל לכל מעשינו במשך היום, כי בהיות האדם זוכר בבוקר אחדות ה' ומלכותו, ויתן אל לבו כי עיני ה' פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור - תהיה לו מחשבה זו והודאת פיו בדבר הזה למשמר, שלא יחטא כל היום

ההוא. וכן תועיל לו הודאתו זו בלילה, לשמור עליו כל הלילה מן החטא (מלשון ח' חינוך, מצוה ת"כ). (3) הקדים הכתוב קריאת-שמע של ערבית, כסדר בריאת העולם שהתחיל היום מן הלילה, ככתוב: ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א, ה). (4) ברכות פ"א, מ"ג.

ב. ומה הוא קורא? שלש פרשיות, אלו הן: 16 שְׁמַע⁵, וְהִיָּה אִם שְׁמַע⁶, וַיֹּאמֶר⁷. ומקדימין 17 לְקִרְיַת פְּרִשֶׁת שְׁמַע⁸, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יַחּוּד הַשֵּׁם⁹ וְאַהֲבָתוֹ¹⁰ וְתִלְמוּדוֹ¹¹, שֶׁהוּא¹² הַעֵקֶר הַגָּדוֹל שֶׁהִפֵּל תְּלוּי בלוי¹³. וְאַחֲרֶיהָ - וְהִיָּה אִם שְׁמַע¹⁴, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צוּוּי 16 עַל (זְכִירַת) שְׁאֵר כָּל הַמְצוֹת¹⁵. וְאַחֲרֵיכֶן - פְּרִשֶׁת 17 צִיצִית¹⁶, שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּהּ צוּוּי זְכִירַת כָּל הַמְצוֹת¹⁷.

(5) דברים ו, ד. (6) שם, יא, יג. (7) במדבר טו, לו. (8) האמונה בה' שהוא אחד ואין שני לו - "ה' אלהינו ה' אחד". (9) שעלינו לאהבו, ככתוב: "ואהבת את ה' אלהיך". (10) מצות תלמוד תורה - ככתוב: "ושוננתם לבניך ודברתם בו". (11) חזון אל יחוד ה'. (12) כלשון רבינו בהל' יסודי התורה (פ"א, ה"ו): "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה... כופר בעיקר - שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו". וכוונת רבינו לומר: שפרשת "שמע" יש בה מלבד אהבת ה' ותלמודו, גם מצות יחוד ה', ולפיכך קוראים אותה לפני פרשת "והיה אם שמע" שאין בה עיקר גדול זה, אע"פ שיש בה אהבת ה', ככתוב: "לאהבה את ה' אלהיכם: וכן תלמוד, ככתוב: "ולמדתם אותם את בניכם" (הגהות "מעשה רב" לרמב"ם דפוס וילנה). (13) ככתוב: "והיה אם שמעו תשמעו אל מצוותי". (14) היא פרשת "ויאמר" המדברת במצות ציצית. (15) "וזכרתם את כל מצוות ה'", וראויה היא פרשת "והיה אם שמעו" להקדימה ל"ויאמר" שאין בה "אהבת ה' ותלמודו, הנאמרים ב"והיה אם שמעו" (מעשה רב). וכבר קדמו בזה הרדב"ז, ח"א אות נ"ו ב"לשונות הרמב"ם".

ג. אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין מְצוֹת צִיצִית נוֹהֶגֶת בְּלִילָה¹⁸ - 23 קוֹרְאִין אוֹתָהּ בְּלִילָה¹⁷, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ זְכִרּוֹן יְצִיאַת 24 מִצְרַיִם¹⁹, וּמְצוּה לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּיּוֹם 25 וּבְלִילָה, שְׁנַאֲמַר: לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ 26 מִצְרַיִם כֻּלָּם¹⁹ יְמֵי חִיָּיְךָ. וּקְרִיאַת שְׁלֹשׁ פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ 27 עַל סֵדֶר זֶה הִיא הַנִּקְרָאָת קְרִיאַת-שְׁמַע²⁰.

(16) שנאמר בה "וראיתם אותו", ולילה לאו זמן ראייה הוא. (17) בקריאת-שמע של לילה. (18) "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". (19) המלה "כל" באה לרבות את הלילות (ברכות יב:), כי אף-על-פי שיציאת מצרים חלה ביום, ככתוב: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגו' (במדבר לג, ג) - התחלת הגאולה בלילה היתה, שבלילה ניתנה להם הרשות לצאת, ככתוב: "ויקרא למשה ולאהרן לילה, ויאמרו: קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), והוא שאמר הכתוב (דברים טז, א): "הוציאת ה' אלהיך ממצרים לילה" (ברכות טז, א). (20) (ברכות פרק ב' מ"ב). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "מפני מה קוראים שלש פרשיות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג תמוז - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קנז

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סמכון חז"ל על הפסוק (תהלים קיט, קסד) "שבע ביום הללתיך" (ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה).

אלו בכל יום? אמר רבי לוי, מפני שעשרת הדברות כלולין בהן".

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום - יוצר אור ובורא חשך וכו', וברכה שניה - אהבת עולם²⁹ אהבתנו. ושל אחריה - אמת ויציב. וברכה ראשונה שלפניה בלילה - מעריב ערבים וכו', שניה לה - אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת' וכו'. וברכה ראשונה של אחריה - אמת ואמונה, שניה לה - השפיכנו.

(29) כדעת החכמים (ברכות יא): החולקים על שמואל, האומר: שהנוסח הוא "אהבה רבה", ומקרא מסייע להם, שנאמר: "ואהבת עולם אהבתיך" (ירמיה לא, ב). והגאונים הכריעו לומר שחריט - "אהבה רבה", וערבית - "אהבת עולם", כדי לצאת ידי שניהם, וכן המנהג האשכנזי. (טור' או"ח סי' ס).

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, פותח בה ב' ברוך' וחזרתם³⁰ בה ב' ברוך'³¹; ושאר ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב' ברוך', ואין להם פתיחה ב' ברוך'³². ברכות אלו, עם שאר כל הברכות³³ הערוכות פני כל ישראל - עזרא הסופר ובית-דינו תקנום³⁴; ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב' ברוך' - אינו רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא לחתם³⁵ - אינו רשאי לחתם³⁶. מקום שהתקינו שלא לפתח ב' ברוך' - אינו רשאי לפתח; ומקום שהתקינו לפתח - אינו רשאי שלא לפתח³⁷. כלל של דבר: כל המשנה ממטבע³⁸ שטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחוזר ומברך במטבע³⁹. וכל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית, לא יצא ידי חובתו⁴⁰.

(30) ומסיים. (31) ברוך אתה ה' יוצר המאורות; וכן בערב הוא מסיים "ברוך אתה ה' המעריב ערבים". (32) מפני שהן סמוכות זו לזו, וכלל הוא "כל ברכה הסמוכה לחברתה (שלפניה) אינה פותחת בברוך" (ברכות מו.), מפני שחתם בראשונה בברוך, אינו צריך לפתוח בו בשניה. וגם הברכה שלאחר קריאת-שמע (אמת ויציב), נקראת סמוכה לחברתה, כי אין קריאת-שמע נחשבת הפסק, הואיל והברכות בשבילה תוקנו, (רש"י שם). (33) כל הברכות לאו דוקא, שהרי יש ברכות שחכמי המשנה תקנון, כגון: ברכת "הטוב והמטיב", שתקנוה ביבנה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה (ברכות מח:), (וראה הלכות ברכות פ"ב, ה"א) אלא רוב הברכות (מעשה רוקח). (34) ברכות לג ע"א. (35) כגון: ברכת הפירות, והמצוות, שאינן חותמות בברוך. (36) ברכות יא, ע"א. (37) (שם): "מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר; לקצר - אינו רשאי להאריך". ופירש רבינו שם, "כל ברכה שיש בתחילתה ברוך ובסופה ברוך, נקראת: ארוכה; ושאניה כן, נקראת: קצרה". ויהיה איפוא פירוש המשנה

ד. הקורא קריאת-שמע - בשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש ב' ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחוזר וקורא ב' ברוך²¹ ואהבת את ה' אלהיך עד סופה. ולמה קורין כן²²? מסתת היא בדינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום ודום על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: בני, שמא יש בכם פסלות²³, מי שאינו עומד עמי ביחוד השם; פגעני שאמר לנו משה רבינו: פן יש בכם איש או אשה וגו'? ענו כלם ואמרו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, כלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל - ה' אלהינו ה' אחד²⁴. פתח ה' וקרא ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד²⁵. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת ששפח בו ישראל ה' וקרא אחר פסוק זה²⁶.

(21) וצריך להפסיק מעט בין "עולם ועד" ל"ואהבת" (טור' אורח-חיים סימן סא), והטעם: כדי ליתן ריוח בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" מכלל קבלת מלכות שמים הוא, (ראה פסחים נו.). (22) הלא אין זה פסוק מפרשת "שמע", ומה ענינו לכאן? (23) פסול ופגם באמונתכם בה' ובאחדותו. (24) (פסחים נו.) "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". (25) דברי הודאה לה' שבניו צדיקים, ואין בהם פסול. (26) אבל מתוך שמה רבינו לא אמרו, התקינו לאמרו בלחש (שם). והכסף-משנה שואל: היכן מצינו שיעקב דום על יחוד ה', והלא בגמרא (פסחים, שם) לא אמרו אלא שביקש יעקב לגלות את קץ הימין לבניו, ולא שאלם על אמונתם ביחוד ה'? והוא מראה מקור הדברים ב'ספרי' פרשת ואתחנן על הפסוק שמע ישראל וגו'. והדברים מפורשים יותר ב'מדרש רבה' בראשית (פ' צח). וכן ב'דברים רבה' (פ"ב) "מהיכן זכו ישראל לקריאת-שמע? בשעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להם: שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר... אמרו לו: שמע ישראל... והוא אמר בלחישת: ברוך שם כבוד וגו'. ומפני מה נוהגים לאמרו ביום הכיפורים בקול רם? כתב ה'טור' או"ח (סימן תרי"ט) על-פי ה'מדרש רבה' (שם) "בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם וגו', והוריד אותה לישראל. (אבל אין אומרים אותו בפרהסיא, מפני שמה לקחו בסתר, שלא ידעו המלאכים ויקנאו בנו). וביום הכיפורים שאנו נקיים כמלאכי השרת, אומרים אותו בפרהסיא.

ה. הקורא קריאת-שמע, מברך לפניה ולאחריה. ביום מברך שתים²⁷ לפניה ואחת לאחריה; ובלילה מברך שתים לפניה ושתיים לאחריה²⁸.

(27) שתי ברכות. (28) ברכות פ"א, מ"ד. ושבע ברכות אלו

אוכל ושותה לפני קריאת-שמע, הרי הוא בא לידי שינה ונמצא מבטל מצות קריאת-שמע, לפיכך יהיה זהיר לקרותה קודם שיאכל, מיד אחר צאת הכוכבים (כסף-משנה).

י. הקורא קריאת-שמע של ערבית אחר שיעלה
עמוד השחר, קדם הגנין⁵⁰ החמה - לא יצא ידי
חובתו; אלא-אם-כן היה אנוס, כגון שפורי⁵¹ או
חולה וכיוצא בהן. ואנוס שקרא בעת זה אינו אומר
השפרכנו⁵².

50 מלשון הנצו הרימונים (שיר השירים ו, יא). והיא השעה שהשמש מתחילה לזרוח בראשי ההרים (רבינו יונה).
51 ונרדם לאחר עמוד השחר; אבל אם עבר ואיחר במזיד - לא יצא ידי חובתו (ברכות ט). והטעם שיש לחלק בין מזיד לאנוס, הוא: שהתורה אמרה "ובשכבך" - בשעה שדרך בני אדם שוכבים, ומסרה הדבר לחכמים שיפרשו עד אימתי הוא זמן שכיבה. והם פירשו שעיקר זמן שכיבה הוא עד שיעלה עמוד השחר. ולפיכך אפילו מי שאיחר במזיד ולא קראה עד חצות, יכול לקרוא עד שיעלה עמוד השחר, ולפי שיש אנשים השוכבים גם אחר עלות השחר קודם הגנין החמה, אמרו שעדיין זמן קריאה הוא לגבי אנוסים, אבל לא לגבי מזידים (כסף-משנה). 52 שאין עתה תחילת זמן שכיבה אלא סוף זמן שכיבה (שם, וברש"י).

יא. ואי-זה הוא זמנה ביום? מצותה שיתחיל
לקרות קדם הגנין החמה⁵³, כדי שיגמר לקרות ולברך
ברכה אחרונה⁵⁴ עם הגנין החמה⁵⁵. ושעור זה⁵⁶ -
כמו [עשור] שעה⁵⁷ קדם שתעלה השמש⁵⁸. ואם
אחר וקרא קריאת-שמע אחר שתעלה השמש - יצא
ידי חובתו, שעונתה עד סוף שלש שעות ביום⁵⁹ למי
שעבר ואחר⁶⁰.

53 אחרי עלות השחר. 54 של קריאת-שמע המסיימת ב"גאל ישראל". 55 התחלת יציאת השמש, וכדברי הגמרא (ברכות ט): "ותיקין (בעלי מדות טובות ומחבבי מצוה) היו גומרים אותה עם הגנין החמה, כדי שישמון גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום", (שזמן הגנין החמה לדברי הכל יום הוא) - וזהו מנהג ותיקין הידוע. 56 של תחילת נץ החמה. 57 שהוא כשש דקות. 58 גוף השמש כולו הנראה על כל פני הארץ, בעוד שעם הגנין החמה, "היא מטפטפת (זורחת) על ראשי ההרים" (כלשון הירושלמי ברכות פ"א, ה"ה). וכדאי להעיר שגירסת דפוס שוינצינו היא "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש". והרמ"א ב"טור" או"ח סימן נח, תומך בגירסא זו ואומר: שכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע, ששיעור הגנין החמה שהוא תחילת זריחת השמש עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה מלאה". 59 (ברכות ט): "שכן דרך מלכים לעמוד בשלוש שעות", והרי זה בכלל "ובקומך", שהוא זמן קריאת-שמע של שחרית. ושיעור שלש שעות הוא רבע היום, כדברי רבינו בפירושו למשנה (ברכות פ"א, מ"ג): "ודע כי כל השעות הנזכרות בכל, הן השעות הזמניות". וענין הזמניות הן השעות שיש מהן י"ב שעות ביום, וי"ב שעות בלילה. ומה שאמר "עד שלש שעות" כאילו אמר עד

לדעת רבינו: מקום שאמרו להאריך: לפתוח ולחתום בברוך - אינו רשאי לקצר, כלומר: שלא להתחיל, או שלא לחתום בברוך. 38 מטבע - צורה ונוסח של קבע. 39 דוקא ששינה בפתיחת הברכה או בחתימתה, כגון שחתם במקום שתיקנו שלא לחתום; אבל אם שינה רק בנוסח הברכה, שאמרה במלים אחרות שאין בהן משום שינוי הכוונה - אינו חוזר ומברך, כדברי רבינו לקמן הל' ברכות (פ"א, ה"ו), וכביאור הכסף-משנה שם. 40 ברכות יב, כלומר: אפילו אמר הברכות האלו, אלא שלא התחיל בהן "אמת ויציב", או "אמת ואמונה" - לא יצא ידי קריאת הברכות כראוי (כסף-משנה), ושתי הברכות האלו יש להן חשיבות יתירה, ונוסדו על הפסוק: (תהלים צב, ג) "להגיד בבורך חסדך ואמונתך בלילות", וכפירוש רש"י (ברכות שם): "ברכת אמת ויציב - כולה על החסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם; וברכת אמת ואמונה מדובר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים". ולפיכך אם לא אמרנו בנוסח הברכות, לא יצא ידי חובת הברכה כראוי, לפי שעיקרן ניתקנו לומר שהקב"ה אימת הבטחתו במצרים, ועתיד לאמתה לנו לעתיד-לבוא (כסף-משנה).

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה - בין ביום
בין בלילה, בין לפניה בין לאחריה - יצא, לפי
שאיין סדר בפרכות⁴¹. בשחרית פתח "יוצר אור"
וסים⁴² מעריב ערבים⁴³ - לא יצא. פתח ב'מעריב
ערבים'⁴³ וסים⁴³ ב'יוצר אור' - יצא. ובערב פתח
ב'מעריב ערבים' וסים⁴³ ב'יוצר אור' - לא יצא. פתח
ב'יוצר אור' וסים⁴³ ב'מעריב ערבים' - יצא; שכל
הפרכות הולכות אחר חתימתן⁴⁴.

41 ברכות יב, ע"א. 42 שבמקום "יוצר המאורות", חתם בברכת "המעריב ערבים". 43 במקום "יוצר אור". 44 שם.

ט. אי-זהו זמן קריאת-שמע בלילה? מצותה משעת
יציאת הכוכבים⁴⁵ עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר
וקרא עד שלא עלה עמוד השחר⁴⁶ - יצא ידי
חובתו⁴⁷; שלא אמרו⁴⁸ עד חצות, אלא כדי להרחיק
אדם מן הפשיעה⁴⁹.

45 שמאז מתחיל זמן שכיבה, והתורה אמרה "ובשכבך".
46 הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש, בכדי שעה וחומש שעה (מלשון רבינו בפירושו למשנה ברכות פ"א, מ"א). 47 שמן התורה, כל הלילה הוא זמן קריאת שמע, שהרי נאמר: "ובשכבך", כל זמן שבני אדם שוכבים - והוא כל הלילה. 48 החכמים. 49 העבירה, (ברכות פ"א, מ"א). כמו ששינונו: "חכמים עשו סייג לדבריהם, כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל קמעה ואישן קימעה ואח"כ אקרא קריאת-שמע ואתפלל, וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב - נכנס לבית הכנסת - אם רגיל לקרות - קורא... וקורא קריאת-שמע ומתפלל. ואוכל פתו ומברך" (ברכות ד:). וזהו הפשיעה' שכתב רבינו, שבזמן שאדם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג תמוז - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְהִלְכִּין, בֵּין שׁוֹכְבִּין⁸, בֵּין רוֹכְבִּין עַל גְּבִי בְּהֶמָה⁹.
וְאִסּוּר לְקִרְוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע וְהוּא מוּטֵל וּפְנִי
טוּחוֹת¹⁰ בְּקֶרֶעַי¹¹, אוֹ מְשַׁלֵּךְ עַל גְּבוֹ וּפְנִי לְמַעְלָה.
אֲבָל קוֹרֵא הוּא וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ. וְאִם הָיָה פֹּעֵל
בְּשׁוּר הַרְבֵּה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְחַפֵּף עַל צִדּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה
חֹלָה - נוֹטֵה מַעַט לְצִדּוֹ וְקוֹרֵא¹².

(7) כי דברי התורה "ובשכבך ובקומך" אינם מכוונים למצב של שכיבה או עמידה אלא לזמן שכיבה וקימה, כלומר: בערב ובבוקר (ברכות י:). ואלה שיושבים ומתפללים, וכשמגיעים לקריאת-שמע הם קמים, ומתכוונים להחמיר על עצמם לקבל מלכות שמים בעמידה - טעות היא בידם, שהרי בפירוש אמרו בית-הלל (שם) "כל אדם קורא כדרכו" (הגהות מיימוניות בשם רש"י, וכן בשו"ע או"ח סימן סג, סעיף ב'). (8) על צדס, כמבואר בסמוך. (9) ברכות ל: "היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה... ישב במקומו ויתפלל". ואם בתפילה שכולה צריכה כוונה - כך, בקריאת-שמע שאין בה צורך כוונה, אלא בפסוק הראשון בלבד - על-אחת-כמה-זכמה (קובץ). והכסף-משנה מציין מקורו בקידושין (לג:). (10) דברקות, כלומר: שפניו כלפי הקרקע. (11) ברכות יג: כי אסור לקבל מלכות שמים דרך שורה וגאווה. ושכיבה זו נקראת בלשון הגמרא "פרקדן". (12) שם.

ג. מִי שֶׁהָיָה מְהִלֵּךְ עַל רִגְלָיו - עוֹמֵד בְּפִסּוּק
רִאשׁוֹן¹³, וְהַשָּׂאָר קוֹרֵא וְהוּא מְהִלֵּךְ. הָיָה יָשׁוּן¹⁴ -
מְצַעְרִין אוֹתוֹ וּמְעִירִין אוֹתוֹ עַד שִׁיקְרָא פְּסוּק
רִאשׁוֹן¹⁵. וּמִכָּאן וְאֵילָף אִם אֲנִסְתִּי שָׁנָה, אֵין מְצַעְרִין
אוֹתוֹ¹⁶.

(13) לפי שאינו מיושב בדעתו כל-כך כשהוא מהלך, ואינו יכול לכוין כראוי (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א), ובמדרש תנחומא (לך, אות א) אמרו: "אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד, ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובוזיע, ביחוד ה', ויקרא שמע ישראל... ואחר-כך ברוך שם כבוד וכו', וכשמתחיל "ואהבת" - רצה מהלך, רצה עומד". (14) מנמנם, אף-על-פי שאינו ישן ממש. (15) בכוונה. (16) אלא קורא כשהוא מנמנם, ואף-על-פי שאינו מכוין בה כראוי (ברכות יג:).

ד. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאכָה - מִפְּסִיק עַד שִׁיקְרָא
פְּרִשָּׁה רִאשׁוֹנָה כְּלָה¹⁷. וְכֵן הָאֲמִנִין¹⁸ בְּטִלִין
מִמִּלְאכְתָּן בְּפִרְשָׁה רִאשׁוֹנָה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קְרִיאַתָּן
עֲרָאִי; וְהַשָּׂאָר - קוֹרֵא הוּא¹⁹ כְּדִרְכּוֹ וְעוֹסֵק
בְּמִלְאכְתּוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֹאשׁ
הַכֶּתֶל²⁰ - קוֹרֵא בְּמִקוּמוֹ וּמְבַרֵךְ לְפָנָיָהּ וְלֹא־חֲרִיָּה²¹.

(17) (שם טז), ואף-על-פי שאין כל הפרשה צריכה כוונה אלא פסוק ראשון בלבד, בכל זאת כדי שלא תהא קריאתו נראית כ"קריאת עראי" הצריכוהו החכמים להפסיק ממלאכתו ולקרוא. (כסף-משנה בשם הרי"ף). (18) פועלים העוסקים במלאכת אחרים, אע"פ שיש בקריאתם משום ביטול מלאכה, והם משועבדים למלאכת בעליהם.

כלות רביע היום, בין שיהיה יום תקופת תמוז, בין שיהיה יום תקופת טבת. (60) אבל לכתחילה - מצוה לקרות כמנהג ותיקין האמור לעיל.

יב. מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁל שְׁחִירַת
אֲחֵר שֶׁנִּעְלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַשְּׁלִים קָדָם
שֶׁתִּנָּן הַחֲמָה - יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ⁶¹. וּבִשְׁעַת הַדָּחֶק,
כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְשָׁפִים לְצֹאת לְדֶרֶךְ⁶² - קוֹרֵא לְכַתְּחִלָּה
מְשַׁעְלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר⁶³.

(61) ברכות ה: , הואיל ויש אנשים הקמים משנתם בזמן זה, הרי זה ג"כ נקרא: "ובקומך". (62) וחושש שלא יוכל לכוין לבו שם בקריאת-שמע. (63) שם. וכתב הרב מנוח, שכן הדין אם יש בעיר קבורת המת, או ברית מילה, וכן ביום הערבה (הושענא רבה) שמרבים בו בתחנונים, יכולים לקרותה מיד אחר עמוד השחר.

יג. הַקוֹרֵא אֲחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ הָיָה אָנוּס
- לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבַת קְרִיאַת־שְׁמַע בְּעוֹנָתוֹ⁶⁴, אֲלֹא
הָרִי הוּא כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה⁶⁵. וּמְבַרֵךְ לְפָנָיָהּ וְלֹא־חֲרִיָּה
כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ אֲחֵר וְקָרָא אֲחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת⁶⁶.

(64) בזמנה. (65) שהרי אינו גרוע משאר כל אדם הקורא פרשה בתורה, אלא שגדול שכו הקורא קריאת-שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה (ברכות י:). (66) (שם), והכסף-משנה מקשה: למה לא יהיה זמן קריאת-שמע של שחרית כל היום, ונאמר שמשמעות לשון התורה "ובקומך" כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, כמו שזמן קריאת-שמע של ערבית הוא כל הלילה, מפני שאנו מפרשים מלת "ובשכבך" כל זמן שבני אדם שוכבים על מיטתם, והוא כל הלילה? ויפה תירץ הטורי זהב' בשולחן-ערוך או"ח (סימן נ"ח ס"ק ד), שדוקא בשכיבה אנו אומרים בשעה שבני אדם שוכבים, והוא כל הלילה. שהרי כל זמן ששוכב לא ישתנה שם "שכיבה"; לא כן ב"קמה" שמשנתה שם קמה לשיבה והילוך, ואין נקראת קמה, אלא כשקם ממיטתו והוא בתחילת היום.

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) כוונת קריאת שמע עד היכן היא מעכבת; הפועלים אם מבטלים מלאכתם לקריאת שמע; שצריך לדקדק באותיותיה וכיצד ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים.

א. הַקוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא כוֹן לְבוֹ בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן
שֶׁהוּא 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ²;
וְהַשָּׂאָר, אִם לֹא כוֹן לְבוֹ - יֵצֵא. אֲפִלּוּ הָיָה קוֹרֵא
בַּתּוֹרָה כְּדִרְכּוֹ³ אוֹ מִגִּיחַ⁴ אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ בְּעוֹנַת
קְרִיאָה - יֵצֵא⁵; וְהוּא⁶ שֶׁכּוֹן לְבוֹ בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן.

(2) ברכות יג: , שהפסוק הראשון מדבר ביחוד ה', והוא עיקר קבלת מלכות שמים, ולפיכך צריך כוונת הלב. (3) לשם לימוד בעלמא. (4) בודק את הספר לראות אם יש בו טעות, שאפילו לקריאה אינו מתכוין. (5) שם, יג. (6) ובלבד.

ב. כָּל אָדָם קוֹרִין כְּדִרְכּוֹ⁷ - בֵּין עוֹמְדִין, בֵּין

(ראה לעיל פ"א הי"א ובביאורו). (33) שאסור לקרוא דברי תורה במקום שיש ריח רע משום בזיון, וחכמינו (ברכות כד:) קראו על העושה כן את הפסוק: "כי דבר ה' בזה". (34) מים ששורים בהם פשתן וקנבוס וריחם רע. (35) זכים ושקופים. (36) והתורה אמרה "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו" (דברים כג, טו). (37) שאינם צלולים (ברכות כה:).

ח. הקורא קריאת שמע, לא ירמז³⁸ בעיניו ולא יקרין בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו³⁹, כדי שלא תהיה קריאתו עראי. ואם עשה כן - אף-על-פי שיצא ידי חובתו, הרי זה מגנה⁴⁰. וצריך להשמיע⁴¹ לאזנו כשהוא קורא. ואם לא השמיע לאזנו - יצא. וצריך לדקדק באותיותיו; ואם לא דקדק - יצא⁴².

(38) רמז שהוא לצורך דבר אחר שלא מענין הקריאה. (39) יומא יט: "וכלן לשון אחת הן, אלא שזה נופל על העינים, וזה נופל על האצבעות, שנאמר (משלי ו, יג): קורין בעיניו מולל ברגליו, מורה באצבעותיו" (לשון רש"י שם). (40) ועל העושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה מג, כב): "ולא אותי קראת יעקב", כלומר: אינך מכוין בקריאתך אלי, והכתוב אומר "ודברת בם" עשה אותם קבע (תדירי ולא מקרי) ואל תעשם ארעי (מקרי וטפל) (יומא, שם). (41) שיחתוך קריאתו בשפתיו, לא שיקרא בלבו (כסף-משנה), משום שנאמר "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו (ברכות טו.). (42) ברכות טו:

ט. ביצד ידקדק? ישמר שלא ירפה החזק⁴³, ולא יחזק הרפה⁴⁴; ולא יניח הנד⁴⁵, ולא יניד הנח⁴⁶. לפיכך⁴⁷ צריך לתן רוח בין הדבקים, בין כל שתי אותיות הדומות, שאחת מהן סוף תבה והאחרת תחילת תבה הסמוכה לה; כגון 'בכל לבבך' - קורא "בכל" ושוהה, וחוזר וקורא "לבבך"; וכן 'ואבדתם מהרה'; 'הכנף פתיל'⁴⁸. וצריך לבאר זי"ן של 'תצורו'⁴⁹. וצריך להאריך בדל"ת של 'אחד', כדי שיקמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות⁵⁰. וצריך שלא יחטף בחי"ת, כדי שלא יהא כאומר "אי חד"⁵¹.

(43) הדגוש. שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה, כגון: "ב"שך במקום "ב"שך". (44) "ב"שך במקום "ב"שך". (45) שלא יבטא שוא-נע כשהוא נח, כגון: לבבך במקום לבבך. (46) שוא-נח כשוא-נע, כגון: ואהבך במקום ואהבך. והמדקדק ר' אליהו בחר נתן סימן לשוא-נע: א' ב' ג' ד' ה', כלומר: השוא הוא נע בחמשה אופנים אלה: א - באות הראשונה שבמילה: שלמה, דברים. ב - שני שואים רצופים באמצע המילה, כגון: משפטי, בשבבך, השוא השני הוא נע. ג - גדולה, אחרי תנועה גדולה, כגון: שומרים, כתבה. ד - אות דגושה, יצורו, הבבכה. ה - הדומות, שתי אותיות דומות, כגון: רגנת, קללת; וזולת אלה, השוא הוא נח. וב"מגן אברהם" (או"ח ס"א ס"ק יג) נתן סימן לתנועה גדולה "פיתוחי חותם" כל אלה הנקודות

(19) אפילו זה שעוסק במלאכת עצמו. (20) ואין דעתו מיושבת עליו כל-כך, שהרי מפחד הוא שמא יפול. (21) ולא הטריחוהו החכמים לירד למטה ולקרא (שם). וכתב הרב מנוח: "בעל הבית שאינו עוסק במלאכה, אלא עומד על פועליו לזרום בעבודה - יורד למטה וקורא".

ה. הנה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע - פוסק וקורא²² ומברך לפניו ולאחריו. הנה עוסק בצרכי רבים - לא יפסק²³, אלא יגמר עסקיהן ויקרא, אם נשאר עת לקרות²⁴.

(22) (שבת יא.), שקריאת-שמע יש לה זמן קבוע, וקודמת לתלמוד תורה שאין לה זמן קבוע, אלא כל היום מצוותה היא, וכן אמרו (ברכות י:): "גדול הקורא קריאת-שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה". (23) שהרי עוסק במצוה הוא, ופטור מקריאת-שמע, וכן אמרו (ברכות יא.) על הפסוק: "ובלכתך בדרך" בלכת שלך (הפרטית) אתה חייב לקרות שמע ולא בלכתך בדרך מצוה (לחם-משנה). הרבה נתלבטו מפרשי הרמב"ם למצוא מקור ישיר להלכה זו, ויפה הראה הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים (אדר"ת), שהדברים מפורשים בתוספתא (ברכות פ"א): "מעשה ברבי עקיבא ורבי אליעזר, והגיע זמן קריאת-שמע ולא קרא מפני שעסוקים בצרכי ציבור היו" וכו'. (24) משמע שאפילו יעבור זמן קריאת-שמע בעודו עוסק בצרכי ציבור, לא יפסיק (כסף-משנה).

ו. הנה עוסק באכילה²⁵, או שהיה במרחץ, או שהיה עוסק בתספורת²⁶, או שהיה מהפך בעורות²⁷, או שהיה עוסקין בדין²⁸ - גומר, ואחר-כך קורא קריאת-שמע²⁹. ואם היה מתירא שמה יעבר זמן קריאה ופסק וקרא - הרי זה משבח³⁰.

(25) שהתחיל באכילתו בהיתר, קודם זמן קריאת-שמע. (26) בגילוח שערו. (27) לבדוק אם עובדו כתיקונם. (28) דיינים היושבים בדין. (29) הואיל ועדיין יש שהות לקרוא, אינו מחוייב להפסיק (סוכה לח.). וטעם הדבר שבאכילה, רחיצה ותספורת וכו' אינו פוסק, ואילו בדברי תורה הוא פוסק וקורא? (לעיל ה"ד) - משום שהמפסיק מתלמוד תורה לקריאת-שמע אין הפסקו הפסק גמור, שגם קריאת-שמע בכלל תלמוד תורה היא; אבל העוסק באכילה וכיוצא בה, והוא יפסיק מאכילה לקריאת-שמע, הרי זה הפסק ממש (כסף-משנה). (30) סוכה, שם.

ז. מי שירד לטבל³¹ - אם יכול לעלות ולהתפסות קדם שתגין החמה³², יעלה ויתפסה ויקרא. ואם היה מתירא שמה תגין החמה קדם שיקרא - יתפסה במים שהוא עומד בהן ויקרא. ולא יתפסה, לא במים הרעים שריחן³³ רע, ולא במי המשרה³⁴, ולא במים צלולים³⁵, מפני שערותו נראית בהן³⁶. אבל מתפסה הוא במים עכורין³⁷, שאין ריחן רע, וקורא במקומו.

(31) מטומאתו. (32) שהוא זמן קריאת שמע-של ותיקין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג תמוז - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביחיד - תחנונים הם". והכסף-משנה מעיר: "אע"פ שקורא פסוק וכופלו - הרי זה מגונה", בכל זאת עדיף יותר לכוין לבו ולקיים מצות קריאת-שמע כתיקונה ולכפול אותה אם לא כיון בפעם הראשונה, ולא איכפת לנו אם יקרא "מגונה". ומה שאנו אומרים "ה" הוא האלהים" שבע פעמים ביום הכיפורים וביום הערבה (הושענא רבה) מנהג כשר הוא, שמשבחים את ה', שדר למעלה משבעה רקיעים, וגם במקרא (מלכים-א, יח, לט) נכפל פסוק זה פעמיים (תוספות ברכות לד, ושו"ע אור"ח סימן סא, סעיף יב).

יב. קְרָאָה סְרוּגִין⁵⁹ - יֵצָא; אֶפְלוּ שָׁהָ בֵּין סְרוּג¹²
לְסְרוּג כְּדִי לִגְמֹר אֶת כְּלָהּ⁶⁰, יֵצָא; וְהוּא שִׁיקְרָא עַל
הַסֵּדֶר. קְרָאָה מִתְנַמְנֵם, וְהוּא מִי שְׁאִינוּ עֵר וְלֹא
נִרְדָּם בְּשָׁנָה - יֵצָא⁶¹; וּבְלֵבֶד שִׁיחִיָּה עֵר בְּפִסְקוֹ
רָאשׁוֹן⁶².

(59) בהפסקות הפסקות, כלומר: קורא מעט ושוהה, וחוזר וקורא מעט ושוהה (רע"ב, מגילה פ"ב, מ"ב). (60) ברכות כד: ר"ה לד: (61) ברכות יג: (62) כדי שיקראנו בכוונה, וכמבואר לעיל (ה"ג).

יג. סֶפֶק קָרָא קְרִיאַת-שְׁמַע סֶפֶק לֹא קָרָא - חוֹזֵר
וְקוֹרֵא⁶³, וּמִכֶּרֶךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ⁶⁴. אֲבָל אִם יָדַע
שֶׁקָּרָא, וְנִסְתַּמַּךְ לוֹ אִם בֶּרֶךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ אוֹ לֹא
בֶּרֶךְ - אֵינוּ חוֹזֵר⁶⁵ וּמִכֶּרֶךְ. קָרָא וְטַעַה⁶⁶ - יִחְזֹר
לְמָקוֹם שִׁטְטָה⁶⁷. נָעַלְם מִמֶּנּוּ בֵּין פְּרִשָּׁה לְפִרְשָׁה,
וְאֵינוּ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ פְּרִשָּׁה הַשְּׁלִים וְאֵיזוֹ צָרִיךְ
לְהַתְחִיל⁶⁸ - חוֹזֵר לְפִרְשָׁה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא יְאֻהָבֶת
אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'⁶⁹.

(63) ברכות כא. מפני שמצות קריאת-שמע מן התורה היא. לפיכך עליו לחזור ולקרוא לצאת מידי הספק. (64) אע"פ שהברכות עצמן אינן אלא מדברי סופרים, בכל זאת חוזר ומברך, כי כך היתה תקנת החכמים מתחילה, שכל שחייב לקרוא את שמע, קוראה עם ברכותיה (תשובת הרשב"א סימן ש"ך, הובאה בכסף-משנה). (65) כי הברכות אינן אלא מדברי סופרים ואין חוזרים ומברכים מספק בדבר שאינו מן התורה (ראה לקמן הל' ברכות פ"ח, הי"ב). (66) שדילג על פסוק אחד, או אפילו על מילה אחת. (67) ויגמור ויקרא על הסדר, שאם לא יקרא הלאה, הרי זה כקורא למפרע, שלא יצא. (68) שידוע שהתחיל לקרוא את שמע, ומוצא עצמו במקום הספק, ואינו יודע מה הספיק כבר להשלים, ומה עדיין לא קרא. (69) כי ההפסק הראשון בקריאת-שמע הוא בין "לעולם ועד" הנמשך לפסוק "שמע", שענינו קבלת מלכות שמים, ובין "ואהבת" שהוא ענין חדש (ברכות טז, וראה ב"י אור"ח סי' סד).

יד. טַעַה בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק וְאֵינוּ יוֹדֵעַ לְהִיכֵן פֶּסֶק -
חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַפֶּרֶק⁷⁰. הִיָּה קוֹרֵא יוֹכְתֵבָתָם, וְאֵינוּ
יודֵעַ אִם הוּא בְּיוֹכְתֵבָתָם שֶׁל 'שְׁמַע' אוֹ בְּיוֹכְתֵבָתָם
שֶׁבְּיוֹהֲיָה אִם שְׁמַע' - חוֹזֵר לְיוֹכְתֵבָתָם שֶׁל 'שְׁמַע'.
וְאִם נִסְתַּמַּךְ לוֹ אַחֵר שֶׁקָּרָא לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם' -
אֵינוּ חוֹזֵר, שֶׁעַל הֶרְגֵּל לְשׁוֹנוֹ הוּא הוֹלֵךְ⁷¹.

הן גדולות, והיתר הן קטנות. ולדעת מפרשים אחרים (מגדל עוז, ועוד) הכוונה בדברי רבינו "נח ונד" על כל אות נחה שלא יניעה וכן להיפך, כגון: "בכל לבבך" ה"למ"ד של "בכל" היא נחה, שכן היא בסוף המילה, וה"למ"ד של "לבבך" היא נדה, ואם יניע את ה"למ"ד של "בכל" הרי הוא מבליעה בלמ"ד של "לבבך", ויראה כאומר "בכה לבבך", וכן להיפך. (47) הואיל וצריך לדקדק באותיותיה, ולהבחין בין נע לנח. (48) ברכות טז: . וסמכו חז"ל על הפסוק: "ולמדתם" שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדברים. וב"טור" (אור"ח סא) הוסיף: שצריך ליתן ריוח בין "וחרה אף" שלא יהא נראה כקורא "וחרף". וכן צריך להקפיד להפסיק בכל מילה המתחילה באל"ף הבאה אחרי מילה המסיימת במ"ם, כגון: "ולמדתם אותם" שלא יהא נראה כקורא "מותם", וכן "ושמתם את" "וראיתם אותם", ועוד. (49) ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שלא יהא נראה כקורא "תשכרו" שתעבדו את ה' על-מנת לקבל פרס ושכר, בניגוד לדברי חכמינו באבות (פ"א, מ"ג). (50) ברכות יג: כל המאריך באחד, מאריכים לו ימיו ושנותיו. (51) שאם הוא מקצר בחי"ת ומאריך באל"ף, הרי הוא כאומר "אי-חד" כלומר אינו חד אלא שנים; ואם הוא חוטף גם באל"ף, הרי אינו אומר שום מילה שהיא (כסף-משנה).

1. י. קוֹרֵא אֲדָם אֵת 'שְׁמַע' כָּל לְשׁוֹן שִׁיחִיָּה מְבִינָה⁵².
2. וְהוֹרֵא כָּל לְשׁוֹן, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר מִדְּבָרֵי שְׁבוּשׁ
3. שְׁבָאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן; וּמִדְּקָדֵק בָּאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן⁵³ כְּמוֹ
4. שְׁמִדְקָדֵק בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(52) ברכות יג., שנאמר "שמע" בכל לשון שאתה שומע. (53) שישתמש בביטויים אמיתיים ונכונים, שיתאימו לתוכן "קריאת שמע" בעברית, ולא ישתמש בביטויים שאינם הולמים את המשמעות הנכונה של תוכן "קריאת שמע" (כסף-משנה).

5. יא. הַקּוֹרֵא לְמִפְרָע⁵⁴ - לֹא יֵצָא⁵⁵. בְּמָה דְּבָרִים
6. אֲמורִים? בְּסֵדֶר הַפְּסוּקִים; אֲבָל אִם הִקְדִּים פְּרִשָּׁה
7. לְפִרְשָׁה - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ רִשְׁאִינוּ⁵⁶, אֲנִי אוֹמֵר
8. שִׁיֵּצָא, לְפִי שְׁאִינָה סְמוּכָה לָהּ בַּתּוֹרָה⁵⁷. קָרָא פְּסוּק,
9. וְחֹזֵר וְקָרָא פַּעַם שְׁנִיָּה - הִרִי זֶה מְגַנֵּה. קָרָא מִלָּה
10. אַחַת וּכְפֻלָּה, כְּגוֹן שֶׁקָּרָא "שְׁמַע שְׁמַע" - מְשַׁתְּקִין
11. אוֹתוֹ⁵⁸.

(54) בסדר הפוך, שמקדים לקרוא הפסוק המאוחר למוקדם. (55) ברכות טז, ע"א. (56) שלכתחילה צריך להקדים "שמע" שיש בו קבלת מלכות שמים, ל"והיה אם שמוע" שיש בו קבלת המצוות, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (57) שגם לפי מקומן בתורה הן רחוקות זו מזו, ואינן סדורות כפי סדר קריאתן, שהרי פרשת "ציצית" קודמת בתורה לכולן, ובסדר קריאתן היא האחרונה. (58) (ברכות לג:) שנראה כמקבל עליו שתי מלכויות, וכאילו שתי רשויות הן. ברם הכופל פסוק שלם, אינו אלא מגונה, אבל אין משתקין אותו; שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכויות אלא למתלוצץ בעלמא (ע"פ רש"י שם). ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ג) אמרו: "אין הדברים הללו אמורים אלא בציבור, אבל

שבקריאת-שמע שאינו מפסיק, אם לא מפני הסכנה (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א). ובנוגע לקדיש, לקדושה ולברכו, הסכימו הפוסקים, שמותר לו להפסיק אפילו באמצע הפסוק, שהרי אין זה גרוע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד (שו"ע או"ח סימן סו סעיף ג). וכדאי להעיר שרבינו בתשובותיו, אומר: "אין ראוי להפסיק בנייהם בשום דבר, אפי' באחת הברכות - לפי שהוא עוסק במצוה, ולמה יפסיק ממנה בעד מצוה אחרת" (תשו' הרמב"ם הוצ' פריימן סי' לא). (75) חמסן. ולא רק שמתירא שיהרגנו, אלא אפי' מתירא שיצרנו, מותר לו להפסיק (כסף-משנה).

יז. ואלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשניה⁷⁶; בין שניה לשמע; בין שמע ליהיה אם שמע; בין יהיה אם שמע לויאמר. בין הפרקים האלו, שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם. אבל בין ויאמר לאמת ויצייב - הרי זה פאמצע הפרק, ולא נפסיק⁷⁷ אלא לשאל מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד.

(76) בין "יוצר המאורות" ל"אהבת עולם". ראה במוספנו "תשובות רבינו". (77) שכן כתוב (ירמיה י, י) וה' אלהים אמת, לפיכך אין מפסיקים בין סוף פרשת ויאמר: "אני ה' אלהים" לאמת ויצייב (ברכות יד:).

70) שם. ודוקא שאינו יודע אם קרא איזה פסוק מהפרק; אבל אם ברי לו שקרא פסוק אחד או שנים, ואח"כ טעה ודילג איזה פסוק - אינו צריך להתחיל אלא ממקום שדילג בלבד (כסף-משנה). (71) ברכות, שם. אבל בין וקשרתם של "שמע", לבין וקשרתם של "והיה אם שמוע", אי אפשר לו להסתפק, שהראשון בקמ"ץ וקשרתם, והשני בסגול וקשרתם (ט"ז או"ח סימן ס"ד בשם מהר"ל מפראג).

1 טו. היה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו אחרים
2 - אם היה בין פרק לפרק, פוסק, ומתחיל ושואל
3 שלום⁷² מי שהוא חייב בכבודו; פגון שפגע באביו
4 או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה; ומשיב
5 שלום לכל אדם שנתן לו שלום⁷³.

72) מקדים לשאול בשלומם, ואין צריך לומר שמותר לו להשיב אם הם הקדימו לומר לו שלום. (73) אבל להתחיל בשאלת שלום - אסור לו (ברכות יג:).

6 טז. היה קורא באמצע הפרשה - אינו פוסק
7 ומתחיל לשאל אלא בשלום מי שהוא מתירא
8 ממנו⁷⁴, פגון מלך או אנס⁷⁵ וכיוצא בהן. אבל מי
9 שהוא חייב בכבודו, פגון אביו או רבו - אם נתן לו
10 שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום.

(74) שם. ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק ראשון

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז כ"ג תמוז ה'תשפ"א

23 שפסתם חרמים - לכהנים⁹; שפאמר: כל חרם
24 בישראל לך יהיה¹⁰.

(2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכלולו, מלשון הכתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית". (3) הקדש. חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאותו לענין אחר, אם מחול לקודש, ככתוב (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). (4) לה', השוכן בשמים. (5) אע"פ שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו, כמבואר להלן ה"ב. (6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית", כמבואר לעיל פ"ה, ה"ז, ובביאורנו שם, כלישכן כאן, שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". (7) ולא פירש למי. (8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים לחרמי כהנים. (9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואע"פ שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'", נתכוון הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר להלן ה"א (שם). (10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן", אבל כדברי רבינו נמצא בספרי זוטא במדבר, לפסוק זה,

יום ראשון י"ז תמוז ה'תשפ"א

הלכות ערכין וחרמין

פרק עשוי

(1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בדק הבית חל על קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדיש עבדו ושפחתו הכנענים, ומשפט המקדיש את עצמו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו - חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו, ראה לדבר מיעקב אבינו, הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפיס בטעות הרי זה מותפס וקדוש.

18 א. אחד האומר: הרי זה הקדש לבדק הבית², או
19 חרם³ לבדק הבית, או חרם לשמים⁴; וכן בכל
20 נכסיו, אם אמר כל נכסיו הקדש⁵ או חרם לבדק
21 הבית או חרם לשמים - הרי אלו יפלו לבדק הבית⁶.
22 אבל אם אמר חרם סתם⁷ - הרי אלו לכהנים⁸.

אלו נתנין לפהן שבאותו משמרו²⁴ בשעה¹⁹
שהחרישם²⁵. חרמי כהנים, כל זמן שהן בבית
הבעלים²⁶ - הרי הן הקדש לכל דבריהם²⁷;
שנאמר: כל חרם קדש קדשים הוא לה'. נתנו
לפהן - הרי הן פחלין לכל דבריהם²⁸; שנאמר:
כל חרם בישראל לה' יהיה²⁹.

(24) מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. (25) אבל אינו נותנם לכל
כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל הגר
(במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו
ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל
הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן
והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:).
וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז,
ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם).
(26) טרם שהגיעו ליד הכהן. (27) אסורים בהנאה ומועלים
בהם. (28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו
לזרים. (29) ערכין כט. וכן בבכורות לב. וברש"י שם.

ו. פהן שהיתה לו שדה חרם³⁰ שזכה³¹ בה אחר
היוכל והחרימה³² - הרי זו מחרמת, ויוצאה לאחיו
הכהנים³³. שנאמר: לפהן תהיה אחזתו - מלמד,
ששדה חרמו לו כשדה אחזה לישראל³⁴, שאם
החרימה - היא מחרמת מיד.³⁵

(30) שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. (31) יש להגיה
כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקרית ספר למבי"ט. והכוונה
לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היוכל, וגאלה אחד
מיד ההקדש, והגיע היוכל ולא גאלוה בעלים, שיוצאה
לכהנים ביוכל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"כ. (32) חרם סתם,
שהוא לכהנים. (33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים,
והרי היא תחת ידי, תהא שלי. (34) וסדר הכתוב: "והיה
השדה בצאתו ביוכל... כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו",
הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה
כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט.).

ז. מכר הפהן שדה חרמו³⁵, והקדישה לוקח, אפלו
היה הלוקח הבעלים הראשונים שהחרימוה - הרי
זו³⁶ כשדה מקנה³⁷, וחוזרת לפהן שמכרה ביוכל³⁸.
אבל קרקע או מטלטלין של כהנים ולוים³⁹ - אינם
מחרימין אותן. שהרי אומר בשדה: כי אחזת עולם
הוא לכם⁴⁰; ומטלטלין הקשו⁴¹ לקרקעות פתחמין,
שנאמר: מכל אשר לו⁴² ומשדה אחזתו.³⁶

(35) שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היוכל,
כבהלכה הקודמת. (36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו.
והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. (37) שלא זכה בה
ממורישיו, אלא לקחה מאחר. (38) כמבואר לעיל פ"ד,
הכ"ו, שכשיגיע היוכל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה
לכהנים, "שאיין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן
שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחזתו (ערכין כו:).
(39) שזכו בקרקע ממורשיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן.

"מניין שאם חריש אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לה'
יהיה - מלמד, שסתם חרישים לכהנים".

ב. מחרים אדם מן בקרו¹¹ ומצאנו ומעבדיו
ומשפחותיו הכנענים¹² ומשדה אחזתו. אבל לא
יחרים כל בהמתו, ולא כל עבדיו, ולא כל שדותיו,
ולא כל מין שיש לו משאר המטלטלין; שנאמר:
מכל אשר לו¹³. ואם יחרים את הכל, אפלו יחרים
כל נכסיו - הרי אלו מחרמין¹⁴. בין שהחריש
לפהנים בין שהחריש לבדק הבית.

(11) מקצת בקרו. (12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא
העברים, "שאיין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן
הכ"א. (13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח.) ושם אמרו:
מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י).
מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה
- ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, ה"ג.
(14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"י, וכן מפורש במשנה ערכין כג:
המקדיש נכסיו מעלין לו תפיליו (מרכבת המשנה).

ג. וכל מי שהחריש או הקדיש כל נכסיו - לוקחין
כל מה שיש לו, ואפלו תפילין שבראשו¹⁵, ואין
צריך לומר כלי אמנותו ובגדיו; שהכל הקדש או
חרם¹⁶.

(15) משנה שם, וילווה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י
לבבא קמא קב:). שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה,
ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). (16) שאפילו
בחיבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג,
הט"ז "דיו אע"פ שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם הט"ו".

ד. מה בין חרמי כהנים¹⁷ לחרמי שמים? שחרמי
שמים - הקדש¹⁸, ונפדיין¹⁹ בשווייהן, ויפלו הדמים
לבדק הבית²⁰, ויצאו הנכסים לחלין; וחרמי כהנים
- אין להן פדיון לעולם²¹, אלא נתנין לפהנים
כתרומה²². ועל חרם כהנים הוא אומר: לא ימכר
ולא יגאל - לא ימכר לאחר, ולא יגאל לבעלים²³.

(17) שהחריש נכסיו כדי לתתם לכהן. (18) ואסור ליהנות
מהם בלא פדיון, בניגוד לחרישים שהגיעו ליד כהן, הרי הם
כחולין, כשאר ממונו של כהן. (19) מידי הגזבר, ע"י
הבעלים או ע"י אחרים. (20) שעל דעת כן החרימם,
שדמיהם יהיו לחזיוק בדק הבית. (21) כל עוד שלא נתנם
לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול הכהן
למכרם לכל מי שירצה (רש"י לבכורות לב.) וכן בתוספתא
ערכין פ"ד, מ"א. (22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח:).
אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד
שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רדב"ז)
וכמבואר בסמוך ה"ה. (23) תורת כהנים/לפסוק זה,
וכגירסת הגר"א שם. ועל-כרחן בחרמי כהנים הכתוב מדבר,
שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק
הבית (תוספות לערכין כח: דיבור-המתחיל חרמי).

ה. ואחד המחרים קרקע או מטלטלין - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל", שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בהל' שחיטה פ"ד, הי"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכיניו - אסור לאכול משחיטתו, ואין השור מותר אלא בהנאה. (49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו קדושת בדק הבית. (50) שאם יעברו השלשים יום ולא ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. (51) שקדשי בדק הבית שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה (לעיל פ"ה, הי"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם-משנה). (52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבהל' גירושין פ"ט, הי"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זה ספק מגורשת, שמא אחר שאמר "מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בהל' מעשה הקרבנות פט"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו תוך כדי דבור" (הגהות מחנה אפרים).

- 16 י. המקדיש עולה לבדק הבית - אין בה אלא עכוב
- 17 גזברין בלבד⁵³. ומדברי סופרים, שלא תשחט עד
- 18 שתפדה⁵⁴. לפיכך⁵⁵, אם עבר ושחטה - הרי זה
- 19 פשרה⁵⁶.

(53) הגזברים מעכבים את שחיטתה עד ששימוה ויעריכוה כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין מעכבים את שחיטתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיטתה, וזהו דין תורה (תמורה לב: ובי'תוספות' שם דיבור-המתחיל גופא). (54) שההקדש נתפס על גוף העולה. (55) הואיל ואין זה אלא מדברי חכמים. (56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר זמן (תמורה שם).

- 20 יא. מחירים אדם בין קדשי קדשים⁵⁷ בין קדשים
- 21 קלים⁵⁸, בין חרמי פהנים בין חרמי בדק הבית⁵⁹.
- 22 ואם היו קדשים שהוא חייב פאחריותן⁶⁰ - נותן את
- 23 דמיהן בין לפהנים בין לבדק הבית, ויקרבו אותן
- 24 הקדשים אחר שפידו למה שנה⁶¹.

(57) כגון עולה. (58) כגון שלמים ותודה. (59) כלומר, מתפסים את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם, קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי קדשים (שם וברש"י לתמורה לב:). (60) כגון שנדר הרי עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרימה, הואיל ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת שלו היא. (61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת, כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

- 25 יב. היו נדבה⁶² והחרימן - כיצד פודין אותן?

(40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלויים, הוא-הדין לכהנים (לחם-משנה). ולשון המשנה בערכין כח. שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, הוא עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ' ב דיבור-המתחיל כמאן. שעיקר הטעם הוא מהכתוב, "אחזות עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלויים, הוא-הדין לכהנים. (41) הושוו. (42) אלו מטלטלין (שם כח:).

- 1 ח. המקדיש קדשי מזבח לבדק הבית - הרי ההקדש
- 2 חל עליהן, ותערף בהמה ותפדה, ויפלו דמיה
- 3 לבדק הבית, והבהמה תקרב למה שהיתה בתחלה⁴³.
- 4 אבל המקדיש קדשי בדק הבית למזבח ואמר: הרי
- 5 זו עולה או שלמים, או החרימם לכהנים - לא עשה
- 6 כלום⁴⁴, ואין ההקדש מזבח ולא החרם⁴⁵ חל על
- 7 קדשי בדק הבית, שאין אדם מקדיש דבר שאינו
- 8 ששלו⁴⁶.

(43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה קדושת דמים (משנה בתמורה לב:): "ומקדישין אותם הקדש עליו". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בבביתא בגמרא שם, וכתב ה"קריית ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. (44) ברייתא שם. (45) חרמי כהנים. (46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל הי"ד, ומתוך שהבהמה כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר, ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור-המתחיל מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך אין בידו להתפס".

- 9 ט. האומר: שור זה הקדש⁴⁷ לאחר שלשים יום,
- 10 ושחטו בתוך שלשים יום - הרי זה מתר בהנאה⁴⁸.
- 11 הקדישו למזבח - הרי זה הקדש למזבח⁴⁹. אבל אם
- 12 אמר: הרי זה הקדש מעכשיו לאחר שלשים יום⁵⁰,
- 13 ושחטו בתוך שלשים יום - הרי זה אסור בהנאה⁵¹.
- 14 ואם הקדישו בתוך השלשים למזבח - אינו
- 15 מקדש⁵².

(47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה, הי"ז. (48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ז תמוז - ספר הפלאה - הלכות ערכין קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ו, ה"ד. (73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"ז).

טז. המקדיש שקליו⁷⁴ לבדק הבית - הרי זה⁷⁵ קדש⁷⁶. הקדיש בפורים לבדק הבית - אינן קדש⁷⁷. אבל אם הקדיש הפהן אחר שבאו לידו - הרי אלו קדש⁷⁸.

(74) שהוא חייב באחריותו עד שיגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. (75) בכת"י תימן: הרי זה. (76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. (77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות-י"ט ט שם), וראה בבאורנו לעיל אות מג. (78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, ה"ד.

יז. המחרים⁷⁹ חצי עבדו ושפחתו - הוא והפנהנים שתפין בו⁸⁰. אבל אם הקדיש או החריש לשמים⁸¹ חצי עבדו - פלו קדש, פמו שבארנו⁸². וכל המקדיש עבדו ושפחתו הפנענים⁸³, או המקדיש פל נכסיו והיו בהן עבדים - הרי גופן קדש⁸⁴. לפיכך אסורים להנות בהן עד שיפדו⁸⁵.

(79) חרמי כהנים. (80) תוספתא ערכין פ"ד, ה"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). (81) שהוא לבדק הבית. (82) לעיל פ"ה, ה"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "גידון בכבודו", הואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בבאורנו שם. (83) שגופם קנוי לו. (84) גיטין לח: (85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.

יח. ואין הגזברין ושאין לקח דמיהן מאחרים ולהוציא אותן לחירות⁸⁶; אלא מוכרין אותן לאחרים, ואחרים מוציאין אותן לחירות אם רצו⁸⁷.

(86) וכל שכן, שאין הגזברים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזלזלים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם בשווים (תוספות שם דיבור המתחיל אין הגזברים). (87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פ"א, ה"ח: "אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו ליקח מן העבד דמים שיצא לחירות, אבל מוכרים אותם לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם", וגם שם הטעם כדי שלא יזלזלו בנכסי היתומים, שלפעמים לא ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה במוספיו "תשובות רבינו" מה שהשיב לחכמי לונל בזה.

יט. המקדיש ידי עבדו - פל היתר על פרנסתו⁸⁸ קדש. וכיצד הוא מתפרנס עבד זה⁸⁹? לונה ואוכל, ועושה⁹⁰ ופועל. והוא שיעשה פחות פחות משהו

1 אומדים כמה אדם רוצה לתן בבהמה זו להעלותה
2 עולה שאינו חייב בה⁶³, וכל הנותן אותו שעור⁶⁴ -
3 יקריב בהמה זו נדבה פמו שהיתה.

(62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואין יחול החרם עליהם? (63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדבתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדבתו. (64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא נדבה וכבר נפטר מחיובו, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"גדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפס שיפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

4 יג. ישאל שהחרים את בכור בהמה לשמים, בין
5 שהיה תמים בין שהיה בעל מום⁶⁵ - הרי זה
6 מחרם⁶⁶. ואין צריך לומר שהחרים הפהן לשמים
7 אחר שבא לידו⁶⁷.

(65) ששניהם מתנה הם לכהן, אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. (66) ופדייתו מבוארת להלן ה"ד. (67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, הל' בכורות פ"א, ה"ג.

8 יד. וכיצד פוֹדֵין אותן⁶⁸? אומדין כמה אדם רוצה
9 לתן בכור זה פדי שיהיה לו ויהיה הרשות פדו
10 לתנו לכל פהן שירצה, לקרוביו⁶⁹ או לרעו⁷⁰, וכל
11 הנותן אותו שעור - יקח הבכור ויתננו לכל פהן
12 שירצה. ויפלו הדמים לבדק הבית⁷¹.

(68) כשישראל החרימו, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. (69) לבן בתו כהן או לבן אחותו. (70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פ"ב, ה"ח והל' בכורות פ"א, ה"ד. (71) משנה בערכין כח: ורש"י מפרש שם: שאותה טובת הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

13 טו. המחרים את המעשר⁷² - הרי זה פמחרים שלמי
14 נדבה, לפי שאינו חייב באחריותו⁷³.

(72) מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות

- 1 פְּרוּטָה⁹¹ וְיִפְרָע; שְׁאֵם עֲשֶׂה בְּפְרוּטָה - רֹאשׁוֹן
2 רֹאשׁוֹן קָנָה הֶקְדָּשׁ⁹².
- 88 כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו. ואע"פ שמעשי ידיו עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידי יושן, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז). שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידיו הקדש לשמים. 90 שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם עמ' ב). 91 ואין הקדש חל על פחות משוה פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות משוה פרוטה, אלא שאין בדעת המקדש, שיחול על פחות משוה פרוטה. 92 ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנוח לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידיו וישיב (שם).
- 3 כ. הַמִּקְדִּישׁ אֶת עֲצָמוֹ - לֹא הֶקְדִּישׁ אֶלָּא דְּמִיּוֹ⁹³,
4 וְהָרִי הוּא חֵיב בְּדְמִי עֲצָמוֹ. וְיִמְתֵּר לוֹ לַעֲשׂוֹת
5 וְלֶאֱכֹל⁹⁴, שֶׁהָרִי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוּפוֹ פְּעֻבָּד⁹⁵.
- 93 מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. 94 שאין מעשה ידיו הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש בו כלום (גיטין לט). אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם, העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו, כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). 95 שהוא קדוש כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל ה"ז. וראוי להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה בקרקעות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ הש"ס גיטין לט).
- 6 כא. אֵין אָדָם מִקְדִּישׁ דָּבָר שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ⁹⁶. בִּיצֵד?
7 כְּגוֹן שֶׁהַחֲרִים בָּנוּ וּבָתוֹ וְעִבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעֲבָרִים אוֹ
8 שְׂדֵה מִקְנֵתוֹ⁹⁷ - הָרִי אֵלּוֹ אֵינָן מִחֲרָמִין; שְׁאִין אָדָם
9 מִקְדִּישׁ דָּבָר שְׁאִין גּוּפוֹ שְׁלוֹ⁹⁸.
- 96 בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" - מה ביתו שלו, אף כל שלו. 97 שעתידה לחזור ביוכל למוכר, כלעיל פ"ד, הכ"ו. 98 ואלו אע"פ שהם שלו, אין גופם קנוי לו, כעבדים הכנענים (משנה בערכין כח). ובגמרא שם דרשו את הפסוק (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרים... מאדם ובהמה" וגו' - מה בהמה יש לו רשות למכרה (לפיכך יכול להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרה. יצאו בנו ובתו ועבדו העברים, שאין לו רשות למכרם, כי אפילו אביה אינו יכול למכרה אלא עד ימי נעוריה.
- 10 כב. אֵין אָדָם מִקְדִּישׁ דָּבָר שְׁאִינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ⁹⁹. בִּיצֵד?
11 הִיָּה לוֹ פְּקֻדוֹן בֵּיד אַחֵר, וְכִפֵּר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ
12 - אֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהִקְדִּישׁוֹ¹⁰⁰. אֲבָל אִם לֹא כִפֵּר
13 בּוֹ - הָרִי הוּא בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא¹⁰¹.
- 99 בבא קמא סט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. 100 בבא מציעא ז. בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע יו"ד רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. 101 בבא בתרא פח. בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור-המתחיל לא כתבין.
- 14 כג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁰²? בְּמַטְלָטְלִין; אֲבָל
15 קִרְקַע שְׁגֻזָּה אַחֵר וְכִפֵּר בָּהּ, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ
16 בְּדִינָיו¹⁰³ - הָרִי זֶה יָכוֹל לְהִקְדִּישָׁהּ, וְאֵף עַל פִּי
17 שְׁעָדִין לֹא הוֹצִיאָהּ; שֶׁהִקְרַע עֲצָמָה הָרִי הִיא
18 בְּרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ¹⁰⁴.
- 102 שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו ואינו ברשותם. 103 ע"י ראיות מספיקות. 104 שקרקע אינה נגזלת (בבא מציעא ז.). והשווה לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד.
- 19 כד. הַגֻּזֵּל אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁰⁵ -
20 שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוּלִין לְהִקְדִּישׁ; זֶה - לִפִּי שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ,
21 וְזֶה - לִפִּי שְׁאִינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ¹⁰⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהּ.
- 105 שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגזול. 106 בבא מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתייאשו הבעלים, ראה דינו בהל' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.
- 22 כה. מִי שֶׁהִיָּה מוֹכֵר דְּלֻעִין¹⁰⁷ אוֹ בִּיצִים וְכִיּוּצָא
23 בָּהֶן, וְכֵן לִזְקָה וְנִטְלָא אַחֲתָהּ¹⁰⁸ וְהִלֵּךְ לוֹ: אִם הָיוּ דְּמִי
24 כָּל אַחֲתָהּ וְאַחֲתָהּ¹⁰⁹ קְצוּבִין¹¹⁰ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסְקָה¹¹¹,
25 וְאֵין הַמוֹכֵר יָכוֹל לְהִקְדִּישָׁהּ דְּלַעַת זֶה, שֶׁהָרִי אֵינָהּ
26 בְּרִשּׁוֹתוֹ; וְאִם אֵין הַדְּמִים קְצוּבִין וְהִקְדִּישָׁהּ¹¹² -
27 מִקְדָּשָׁהּ; שְׁעָדִין בְּרִשּׁוֹתוֹ הִיא, שֶׁזֶה שֶׁלִּקְחָהּ לֹא
28 לְקַחָהּ דֶּרֶךְ גְּזֻלָּה¹¹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהּ.
- 107 ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה. 108 על-מנת לשלם לו. 109 בדפוסים קדומים: ואחת. 110 קבועים. 111 המוכר, את המחיר עם הלוקח וקנה הלוקח. 112 המוכר. 113 אלא לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח, שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".
- 29 כו. אֵין אָדָם מִקְדִּישׁ דָּבָר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם¹¹⁴.
30 בִּיצֵד? מָה שֶׁתַּעֲלֶה מְצוּדָתִי מִן הַיָּם קִדָּשׁ, מָה
31 שֶׁתּוֹצִיא שְׂדֵה זֶה מִן הַפְּרוֹת חֲרָם¹¹⁵ - לֹא אָמַר פְּלוֹם.
- 114 נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קרית ספר להמב"ט). 115 לכהנים.
- 32 כז. הַאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: שְׂדֵה זֶה שֶׁמִּכְרָתִי לָךְ
33 לְכִשְׁאֲקָחָהּ מִמֶּךָ מִקְדָּשָׁהּ¹¹⁶, וְלִקְחָהּ - אֵינָהּ
34 מִקְדָּשָׁהּ. לִפִּי שֶׁכִּשְׁהִקְדִּישָׁהּ לֹא בָּאָה בְּרִשּׁוֹתוֹ¹¹⁷.

השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מ"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתומת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבורה המתחיל היכי דמי. (133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהנה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בהל' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה מן הקרקע או מן המחומר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך עיון (לח"מ ומשנה למלך).

17 לא. יראה לי, שאף על פי שאין אדם מקדיש דבר
18 שלא בא לעולם, אם אמר: הרי עלי להקדישו - הרי
19 זה חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו. ואם
20 לא הקדיש - הרי זה עובר משום כל תאחר ולא
21 יחל דברו, ומשום ככל הוצא מפיו יעשה, כשאר
22 הנדרים.¹³⁴

(134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

23 לב. ביצד? האומר: הרי עלי להקדיש כל שתעלה
24 מצודתי מן הים, הרי עלי לתן לעניים פרות שתוציא
25 שדה זו, הרי עלי להחרימם או לתן לשבויים כל
26 שאשתכר בשנה זו, וכל פיוצא במאמרים אלו - הרי
27 זה חייב לתן ולעשות בהן מה שאמר כשיבואו לידי.
28 וזה וכיוצא בו בכלל נדרים הוא, לא בכלל
29 הקדשות.¹³⁵

(135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, הט"ו "דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו (= שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל הוצא מפיו יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל אם אמר: יתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים נדר מורישם. ובשו"ע חושן-משפט סימן ריב, סעיף ז בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

30 לג. ראה לזכר זה, מה שאמר יעקב אבינו: וכל
31 אשר נתן לי עשור אעשרנו לך. ונאמר: אשר נדרת

(116) בכת"י התימנים: מוקדשת. (117) בכת"י התימנים: לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר שיקחנה, אינו מועיל, שא"אפשר להקדיש דבר שאינו שלו (כתובות נט.).

1 כח. וכן המקדיש מעשה ידי אשתו - הרי זה עושה
2 ואוכלת¹¹⁸, והמותר¹¹⁹ חלין. אמר לה: יקדשו ידך
3 לעושיה¹²⁰ - הואיל והן משעבדין לו¹²¹, הרי כל
4 מעשה ידיה קדש¹²². הא למה זה דומה? לאומר:
5 אילן זה קדש, שכל פרות שיעשה להבא קדש¹²³.
6 וכן כל פיוצא בזה.

(118) כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח: וזכרי יוחנן הסנדלר. (119) העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. (120) להקדוש-ברוך-הוא שעשאו. (121) לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ג. (122) שהידיים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנותן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. (123) הואיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הלי' נדרים פ"ג, ה"א, ופי"ב, ה"י.

7 כט. האומר לחברו: שדה זו שאני מוכר לך
8 לכשאקחנה ממך תתקדש - הרי זה מקדשת¹²⁴
9 כשיקחנה, שהרי עתה¹²⁵ (בא) ידו להקדישה¹²⁶.
10 שדה זו שמשפנתי לך¹²⁷ לכשאפדנה ממך¹²⁸ תהי
11 קדש - משפנדה אותה תתקדש, שהרי בידו
12 לפדותה¹²⁹. ואפילו היתה ממשפנת לזמן קצוב¹³⁰,
13 שהרי בידו לפדותה אחר הזמן¹³¹.

(124) בכת"י התימנים: מוקדשת. (125) טרם שמכרה. (126) מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט.). (127) כנגד הלוואתך. (128) כשאחזיר לך חובך. (129) וכל שבידו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו.). (130) וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. (131) ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו.).

14 ל. המשפיר בית לחברו ונתן להקדישו - הרי זה
15 קדש, ופקעה השכירות¹³². ואם דר בו השוכר -
16 מעל¹³³.

(132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מידי השעבוד, כדלקמן פ"ז, ה"ד. ואע"פ שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדה כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן

יום שני י"ח תמוז ה'תשפ"א

פרק שביעי

(1) במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן, שאין הקדש שני טעון חומש בפדינונו, דין הקדש שזה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העלוונה בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

- 14 א. ההקדשות² אין פודין אותן לא בקרקע, ולא
- 15 בעבדים, שהרי הקשו³ לקרקעות⁴, ולא בשטרות⁵
- 16 (מפני), שאין גופן ממוין⁶. שנאמר: ונתן את הכסף⁷
- 17 - אחד הכסף ואחד שאר המטלטלין⁸ ששיוין כסף,
- 18 ואפלו סבין⁹.

(2) שאדם מקדיש לבדק הבית. (3) הושוו. (4) כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד. (5) שאחרים חייבים לו כסף, ונתנו לו שטרות אלו לראיה. (6) הנייר אינו שוה כלום, ואינו עומד אלא לראיה שבו (רש"י לשבועות ד:). (7) פסוק זה כצורתו אינו נמצא בתורה, אלא כתוב (ויקרא כז, יט) "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו", ורבינו נמשך בזה אחר לשון הגמרא בקידושין ה, א. שאמרו שם: "שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו". וכבר העירו ה'תוספות' בשבת קכח, א דיבור המתחיל ונתן, שאין הפסוק כן, אלא שדרך הש"ס לקצר ולומר בלשון קצרה. ומקור דין זה נמצא במס' בכורות נא, ב: "ולא הקדשות בכל אלו". ומפורש ב'תורת כהנים' פ' בחוקותי פרק יא "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש - יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד-לומר: בשקל הקודש". (8) כמו שאמרו ב'תורת כהנים' שם: "ופדה בערכך (ויקרא כז, כז) - לרבות דבר המטלטל", וכן בערכין כז, א: "שוה כסף ככסף". (9) קליפות של גרגרים טחונים, לאחר שהבדילו מהם את הקמח, וראה בבא-קמא ז, א.

- 19 ב. כל הפודה קדשיו - מוסיף חמש¹⁰. ואחד
- 20 המקדיש עצמו או אשתו או היורש - מוסיפים
- 21 חמש¹¹, כמו שבארנו¹². ואף החמש לא יהיה אלא
- 22 מן המטלטלין¹³. והחמש שמוסיף - הרי הוא
- 23 פהקדש עצמו¹⁴, ודין אחד להם.

(10) משנה בבא-מציעא נה, ב. כמפורש בתורה (ויקרא כז, טו) "ואם המקדיש יגאל . . . ויסף חמישית כסף ערכך עליו". (11) 'תורת כהנים' לפסוק הנ"ל "ואם" - לרבות האשה והיורש. (12) לעיל פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"ג. ושם מבואר, שהחומש הוא רביע הקרן. (13) בבא-מציעא נד, א. שנאמר: "חמישית כסף ערכך עליו" - עליו, לרבות חומשו כמותו. (14) שאם חזר וחילל את החומש, מוסיף עליו חומש, שכן אמרו (שם נד:): "חומש כתחילת הקדש", שמאליו נתוסף, ולא נתפס תחת הראשון שיקרא הקדש שני שאין מוסיפים עליו חומש, כמבואר בסמוך ה"ד (רש"י). והשווה הל' מעילה פ"א, ה"ה (לפי האור שמח).

- 24 ג. הפודה קדשיו - אין החמש מעבב, אלא מאחר

- 1 לי שם נדר¹³⁶. והרי האומר¹³⁷: לא אפטר מן העולם
- 2 עד שאהיה נזיר - חייב לנהוג בנזירות¹³⁸ ואף על פי
- 3 שעדין לא נדר בנזיר¹³⁹; הואיל ואמר שינדר בנזיר
- 4 - חייב להנזיר¹⁴⁰. וזה פיוצא בו. וכנה ראוי לדון.

(136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו. (137) ושוא תדחה ראייה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי, אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך מביא רבינו ראייה שניה (רדב"ז). (138) מיד, "שוא ימות עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ד. (139) להיות נזיר מעכשיו. (140) מיד, ולקבל עליו נזירות, כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזיר מחמת נדרו (מעשה רוקח).

- 5 לד. הקדש טעות - אינו הקדש¹⁴¹. כיצד? האומר:
- 6 שור שחור שיצא מבית ראשון הרי הוא הקדש,
- 7 ויצא לכן - אינו הקדש¹⁴². דינר זהב שיעלה פידי
- 8 ראשון הרי הוא הקדש, ועלה של כסף - אינו
- 9 הקדש¹⁴³. חבית של יין שתעלה פידי ראשונה
- 10 הקדש, ועלה¹⁴⁴ של שמן, בין שהיין יקר מן השמן
- 11 באותו מקום¹⁴⁵ או השמן יקר מן היין - אינו
- 12 הקדש¹⁴⁶. התפיס פה אחרת ואמר: זו פזו - הרי
- 13 השניה הקדש¹⁴⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ה, ה"ג). (142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר "שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה בנזיר ל: ובתוספות שם). (143) שם, התיאור הראשון - בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם). (144) בכח"י התימנים: ועלת. (145) נמצא שעלה בידו פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוח לו בפחות. (146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: (147) הדבר תמוה, אם הראשונה אינה קדושה, איך יתפיס בה אחרת, ובמה תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפיס באחרת". כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש, אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא (נזיר לא.), שתמורה בטעות היא קודש. וכמו שאמרו (תמורה יז) "יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור לומר שור שחור ואמר לכן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם. וב'קריית ספר' מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע שהראשונה אינה קודש, היה מתפיס השניה בבהמה אחרת קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה, ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

הבית אין עושים תמורה, כבסמוך ה"ז. (28) כגון שנפל גם בשניה מום. (29) שהמקדיש עצמו הוא הפודה, ובהקדש ראשון דינו להוסיף חומש, ראה לעיל ה"ד. (30) שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, כאמור בהלכה הקודמת.

ו. המפריש אֶשֶׁם לְהַתְּכַפֵּר בּוֹ³¹ וְנִפְלַ בּוֹ מוֹם, וְהוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ וְחָלְלוּ עַל בְּהֶמָּה אַחֶרֶת, וְנִתְּכַפֵּר בְּאֶשֶׁם אַחֶר³², וְנִתְּקָה³³ הַבְּהֶמָּה שֶׁחָלַל עָלֶיהָ לְרַעֲיָה³⁴, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְּכַפֵּר בְּמִקְוָמוֹ³⁵ - הָרִי הוּא³⁶ סֶפֶק אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמֵשׁ³⁷, הוּאִיל וְהוּא קָרְבֵּן עוֹלָה³⁸ וְהָרִי הוּא גוֹף אַחֵר וּקְדוּשָׁה אַחֶרֶת³⁹, אוֹ אֵינוֹ מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה מִכֶּחַ הַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן שֶׁכָּבֵר הוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ⁴⁰.

(31) לשם אשמו. (32) שאבד לו אשם שני זה, ונתכפר בינתיים באחר, ואח"כ נמצא זה. (33) נעקרה מדין קרבן אשם. (34) שמוסרים אותה לרועה, ותרעה עד שיפול בה מום ותיפדה, ודמיה נופלים לקרבן עולת נדה. (35) הל' פסולי המוקדשין פ"ד, הט"ו. (36) אשם זה שניתק לרעיה. ובכ"י תימן: הרי היא. (37) בשעת פדיונו. (38) שדמיו עולה, ואף הוא בעצמו אם הקריבוהו עולה, כשר הוא, כמבואר שם. (39) כלומר, אע"פ שזהו אותו הגוף שנתפס באשם הראשון, ואין מוסיפים חומש על הקדש שני הנתפס בראשון - בכל זאת קדושה אחרת נתחדשה בו, שמתחילה היה אשם ועכשיו הוא עולה, הרי זה כהקדש ראשון, ודינו להוסיף חומש בפדיונו (כסף-משנה). (40) תמורה ט, ב - בעיה שלא נפשטה. ובכת"י התימנים: הנוסח: "והרי הוא גוף אחר וקדושה אחרת", וכן הגירסא ב'קריט ספר' להמבי"ט, ודוקא מתוך שהאשם השני הוא גוף אחר וקדושה אחרת, יש מקום לספק, שהרי הוא כהקדש חדש ויוסיף חומש בפדיונו, אבל כל שהוא גוף אחד ושתי קדושות (כגון, הפריש אשם, ואבד, ונתכפר באחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, והומם) אין מוסיפים עליו חומש, אע"פ שעבר לקדושה אחרת, הואיל והוא טפל לאשם שנתכפר בו - דינו כהקדש שני, וכן דעת ה'לחם משנה' שזוהי הנוסחה הנכונה, וכלשון הראשון בגמרא שם. וכתב הרדב"ז, הואיל וזה ספק, אם לא תפס הגזבר, אין מוציאים מידי הפודה, שספק ממון הוא ולהקל, ואם תפס הגזבר אין מוציאים מידי, כדן כל ספק ממון, שאין מוציאים מידי המוחזק, עד שיביא המוציא ראיה ברורה לדבריו, אבל אין לומר שזהו "ספק איסור - ולהחמיר", שכבר פסק רבינו לעיל ה"ג "אין החומש מעכב".

ז. קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבֵּית - אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה⁴¹, שְׁלֹא דָנָה תְּמוּרָה בְּתְּמוּרָה אֲלֵא בְּקִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ⁴². פִּיעֵד? הֵיוּ לְפָנָיו בְּהֶמֶת חֲלִין וּבְהֶמֶת קִדְּשִׁי בְּדֵק הַבֵּית, וְאָמַר: זֶה חֲלוּפֶת זֶה, אוֹ זֶה תְּמוּרָת זֶה - לֹא אָמַר כָּלוּם⁴³. אֲבָל אִם אָמַר: הָרִי זֶה תַּחַת זֶה, הָרִי זֶה מִחֲלָלֶת⁴⁴ עַל זֶה - דִּבְרִיו קִמְיוֹ, וְיִצְאָתָהּ הַבְּהֶמָּה הָרִאשׁוֹנָה לְחֲלִין⁴⁵, וְנִתְּפְסָה הַשְּׁנִיָּה⁴⁶.

(41) שאם המיר בהם, לא עשה כלום, ובהל' תמורה פ"א

שֶׁנָּתַן אֶת הַקֶּרֶן יִצָּא הַקֹּדֶשׁ לְחִלִּין וּמִתָּר לְהֵנוֹת¹⁵ בּוֹ. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁶, שְׁאִסּוּר לֹא לְהֵנוֹת עַד שְׁיִתֵּן הַחֲמֵשׁ, שְׁמָא יִפְשַׁע¹⁷ וְלֹא יִתֵּן. אֲבָל בַּשֶּׁבֶת, מִפְּנֵי עֲנַג שֶׁבֶת¹⁸, הִתִּירוּ לֹא לֶאֱכֹל וְאֵף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נָתַן אֶת הַחֲמֵשׁ, וְהָרִי הַגִּזְבְּרִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ¹⁹.

(15) בבא-מציעא נד, א. שארבעת הזוזים (=דמי הקרן) פרו את ההקדש כנגדם, והזוז החמישי (=החומש) אינו מכלל הפדיון, אלא תוספת היא, שמוסיף מאליו (שם). (16) החכמים "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל.). (17) יתעצל ויחייאש ולא יתן עוד (רש"י בבא-מציעא נד.). (18) ככתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג". (19) זהו טעם שני, שהרי הגזברים תובעים אותו, ולא יפשע, ומשום עונג שבת התיירו, אבל בחול אין טעם זה לבדו מספיק להתיר לו (בבא-מציעא נד. כרבי יוחנן).

ד. קִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְלַ בְּהֵן מוֹם וְנִפְדּוּ, אִם פָּדָה הַמִּקְדָּשׁ עַצְמוֹ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ כִּשְׁאֵר הַהֶקְדָּשׁוֹת²⁰. וְהַמִּקְדָּשׁ שֶׁפָּדָה לְעַצְמוֹ הוּא שֶׁמוֹסִיף חֲמֵשׁ, לֹא הַמִּתְכַּפֵּר בָּהּ שֶׁפָּדָהּ²¹. וְהַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן הוּא שֶׁחֵיב בְּתוֹסַפַּת חֲמֵשׁ, אֲבָל הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּי²² אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ²³; שְׁנֶאמַר: וְאִם הַמִּקְדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסַּף חֲמִישִׁית - הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא הַמִּתְּפִיס²⁴.

(20) ראה לעיל פ"ה הי"א, שפדיון קרבן שהומם מפורש בתורה (ויקרא כז, יא) "ואם כל בהמה טמאה . . . והעריך הכהן אותה". ושם (פסוק יג) נאמר: "ואם גאול יגאלנה ויסף חמישיתו". ודקדק רבינו לכתוב: "המקדיש עצמו", לומר, שאם אחרים פדאום אינם מוסיפים חומש, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה. וכתב רבינו בהל' תמורה פ"ד, הי"ג: "ורדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואע"פ שהקדיש - אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משווי, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש". (21) שאם אחד נדר להביא קרבן, והפרישו חבירו משלו, שהנודר יתכפר בו, והומם, אין המתכפר מוסיף חומש, שנאמר "ואם המקדיש יגאל" וגו' - מקדיש ולא מתכפר (תמורה י.). (22) שנתחלל הקדש ראשון עליו, ונתפס בקדושתו. (23) כשהומם ובא לפדותו, וכמבואר בסמוך. (24) את השני בקדושת הראשון, שלא באה לו קדושתו מחמת עצמו (בבא-מציעא נד: וברש"י).

ה. לְפִיכָף, אִם חָלַל²⁵ בְּהֶמָּה עַל בְּהֶמָּה שְׁנִיָּה, בֵּין בְּקִדְּשִׁי בְּדֵק הַבֵּית בֵּין בְּקִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְל בָּהֶם מוֹם²⁶, אוֹ שֶׁהִמִּיר בְּקִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ²⁷, כִּשְׁהוּא פֹדֶה אֶת הַשְּׁנִיָּה²⁸ שֶׁחָלַל עָלֶיהָ אוֹ אֶת הַתְּמוּרָה לְעַצְמוֹ²⁹ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֲמֵשׁ³⁰.

(25) פדה, החליף הקדש לחול. (26) שאין קדשי מזבח נפדים עד שיפול בהם מום, כמבואר לעיל פ"ה, הי"א-יב. (27) שאמר על בהמת חולין שיש לו: הרי זו תחת זו, ושתיקן קודש, ככתוב (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ודקדק רבינו לכתוב: בקדשי מזבח, כי קדשי בדק

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹשָׁה וְאַמְרוּ שֶׁהוֹנָה⁵⁴ הֶהָקֵדֵשׁ בְּכָל שָׁהוּא⁵⁵ - 21
חוֹזֵר.⁵⁶ 22

(52) שמאים ממונים ע"י גזבר ההקדש. (53) תמורה כז, ב.
(54) נתאנה. (55) אפילו פחות מכדי שתות, שבהדיט נקנה
המקח, ואין המאנה מחזיר את האונאה למתאנה (בבא
מציעא נ:). (56) תמורה כז, ב.

יֵא. אֵין פּוֹדִין אֶת הֶהָקֵדֵשׁ אֶכְסָרָה⁵⁷, אֲלֵא בְּחֻקֵּי
דְּמִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁸. וְאִם פָּדָה - יֵד הֶקֶדֶשׁ עַל
הַעֲלִינָה. פִּיצֵד? פָּרָה זֹו תַּחַת פָּרָה זֹו שֶׁל הֶקֶדֶשׁ,
טְלִית זֹו תַּחַת טְלִית זֹו שֶׁל הֶקֶדֶשׁ - הֶקֶדֶשׁ פְּדוּי⁵⁹,
וְיֵד הֶקֶדֶשׁ עַל הַעֲלִינָה: אִם הָיְתָה הַשְּׁנִיָּה יָפָה מִן
הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹתֵר - לִוְקָחִין אוֹתָהּ הַגּוֹזְבֵּרִין
וְשׁוֹתְקִין⁶⁰; וְאִם אֵינָה יָפָה - מְשַׁלֵּם⁶¹ אֶת הַדְּמִים,
כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶², וּמוֹסִיף חֲמִשׁ. אֲבָל אִם אָמַר: טְלִית
זֹו בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת טְלִית שֶׁל הֶקֶדֶשׁ, וּפָרָה זֹו
בְּעֶשֶׂר סְלָעִים תַּחַת פָּרָה זֹו שֶׁל הֶקֶדֶשׁ, אֲפִלּוּ הָיְתָה
שֶׁל הֶקֶדֶשׁ שְׁוֶה חֲמִשׁ וְשִׁלּוֹ עֶשֶׂר - הָרִי זֶה מוֹסִיף
חֲמִשׁ וְנוֹתֵן שְׁתֵּי סְלָעִים וּמַחֲצֵהָ⁶³, שֶׁהָרִי בְּדָמִים
קְצוּבִים פָּדָה⁶⁴. וְשְׁנִיָּה אֵינָה טְעוּנָה חֲמִשׁ, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶⁵. 36

(57) באומד ובהשערה ללא שקילה או מדידה מדויקת
(‘תורת כהנים’ בחוקות), שנאמר (ויקרא כז, יב) “והעריך
הכהן אותה בין טוב ובין רע”, יעיין בדבר - אם טוב ואם
רע הוא. אכסרה - לשון יוונית, ונמצאת במשנה: דמאי פ"ב,
מ"ה; מעשר שני פ"ד, מ"ב. (58) לעיל ה"ח. (59) ויוצא
לחולין, ובקדשי בדק הבית מדובר, שאין עושים תמורה, כי
בקדשי מזבח אינם יוצאים לחולין, אלא “הוא ותמורתו
יהיה קודש”. או בקדשי מזבח, שקדם מומם להקדישם,
שאינם עושים תמורה (בבא מציעא נה. וביתוספות’ שם,
דיבור-המתחיל פרה זו). (60) כיוון רבינו למה שאמרו
בירושלמי (מעשר שני פ"ה, ה"ב) “הקדש שפדאו יותר על
דמיו תפס הכל . . . שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו,
שאלו את רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר לא לכך
נכתובנתי (=אלא טעית)? אמר להם, לכשיבדק”. כלומר,
אם בדקוהו הולכים אחר דבריו, אבל כל זמן שלא נבדק,
אומרים: ודאי הרבה בהקדישו. וזהו שדייק רבינו:
ושותקים. כלומר, אין בודקים אותו, אבל אם בדקוהו
ומצאנוהו טועה, ודאי לא נתפס המותר בקדושה (‘אור
שמח’). (61) בכתי’ התימנים: משלים. (62) לעיל ה"ח.
(63) שכל חומש הוא רביע הקרן, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה.
(64) ונידונים כקין בלבד, ועליה מוסיף החומש (בבא
מציעא נה.). ומפרש רבינו, שעיקר חידוש הברייתא שם,
הוא בזה שמוסיף חומש על הקרן, אע"פ שנתאנה המקדיש
הפודה ופדה את ההקדש יותר מכדי דמיו, משלם חומש
לפי דמי הקרן המותפסת (כסף-משנה). (65) לעיל ה"ד.

יב. הַפּוֹדָה מִיַּד הֶהָקֵדֵשׁ, מִשְׁפָּה⁶⁶ בְּמִנְהָ⁶⁷ וְלֹא הֶסְפִּיק
לָתֵן הַדְּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמֵאֲתָם - נוֹתֵן מֵאֲתָם;
שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ⁶⁸ - בְּנִתְיַנַּת הַכֶּסֶף

ה"ב, הנוסח: “קרבנות בדק הבית אין עושים אותם
תמורה”. (42) משנה, תמורה יג, א. שנאמר במעשר (ויקרא
כז, לג) “לא יבקר . . . ולא ימירונו - והלא המעשר בכלל
כל הקדשים היה, ולמה יצא (שנאמר בו: ואם המר ימירונו,
והיה הוא ותמורתו יהיה קודש)? ללמד על הכלל . . . מה
מעשר קרב מזבח, יצאו קדשי בדק הבית” (לשון רבינו בהל'
תמורה שם). (43) שזוהי לשון תמורה, ואין ממירים
בקדשי בדק הבית. (44) פדויה. (45) אם בעלת מום היא,
כי קדשי בדק הבית תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח
לעולם, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. (46) תמורה כז, ב.

ח. אֶחָד קָדָשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת וְאֶחָד קָדָשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנֶּפֶל
בְּהֵן מוֹם - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹן לְכַתְחִלָּה אֲלֵא בְּשׁוּיָהּ.
וְאִם עָבַר וְחָלְלָן עַל פָּחוֹת מִשְׁוִיָּהּ, אֲפִלּוּ הֶקֶדֶשׁ
שְׁוֶה מֵאָה דִּנָּר שֶׁחָלְלוּ עַל שְׁוֶה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה
פְּדוּי⁴⁷, וְיֵצֵא לְחֻלִּין, וּמִתֵּר לְהֵנוֹת בּוֹ. וּמִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים, שֶׁהוּא צָרִיף חֻקִּית דְּמִים⁴⁸, וְחֵיב לְהַשְׁלִים
אֶת דְּמִיו⁴⁹. 7

(47) שאין דין אונאה בהקדש, שנאמר (ויקרא כה, יד): “אל
תנונו איש את אחיו” - אחיו ולא הקדש (בבא מציעא נו:).
ואפילו דין ‘ביטול מקח’ (=אונאה יותר על שתות),
שבהדיט בטל המקח לגמרי, אין בהקדשות. שבהדיט יש
לומר טעה, ועל מנת כן לא הקנה. אבל בהקדש, אין לומר
טעות כלפי שמים (שם נו. וברש"י דיבור-המתחיל אבל).
(48) בדיקת המחיר, אם לא היתה כאן טעות. (49) משנה
תמורה כז, ב: “וצריך לעשות דמים”, וכדברי רבי יוחנן שם
כז, א: “יצא לחולין דבר תורה, וצריך לעשות דמים
מדבריהם”. וסיגנן רבינו: “צריך חקירת דמים”. והשווה
לקמן פ"ח, ה"י.

ט. פִּיצֵד? הָיְתָה לוֹ בְּהֵמַת קָדָשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנֶּפֶל בְּה
מוֹם, וְהָרִי הָיָה שְׁוֶה עֶשֶׂרָה, וּבְהֵמַת חֻלִּין שֶׁשְׁוֶה
חֲמִשָּׁה, וְאָמַר: הָרִי זֹו מַחֲלִלָּה עַל זֹו - הָרִי זֹו
נִפְדִּית, וְיֵוצֵאת לְחֻלִּין, אֲבָל צָרִיף לְהַשְׁלִים חֲמִשָּׁה.
וְכֵן אִם הָיְתָה הַפְּהֵמָה הָרִאשׁוֹנָה קָדָשִׁי בְּדֵק הַבַּיִת -
הָרִי זֹו יֵוצֵאת לְחֻלִּין לְהַגִּזּוּ וּלְהַעֲבִד⁵⁰, וְתִכְנֵס הַשְּׁנִיָּה
תַּחְתֶּיהָ, דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדְּבָרֵיהֶם צָרִיף חֻקִּית
דְּמִים, אִם הָיְתָה זֹו שֶׁחָלַל עָלֶיהָ שְׁוֶה אוֹ יִשְׁלִים
דְּמִיָּה⁵¹. 16

(50) שהקדשים אסורים בגזירה (=גזית צמר) ואסור לעבוד
בהם, ככתוב (דברים טו, יט). (51) במס' ערכין כט, א.
משמע, שגם קדשי בדק הבית אינם נפדים לכתחילה אלא
בשוים, וזהו דין תורה, ש“ערכך” משמעה השייוי המלא
(‘קריית ספר’).

י. שְׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה⁵² וְאַמְרוּ שָׁזוּ בְּדְמִיָּה, אֲפִלּוּ
בָּאוּ אַחֵר בֶּן מֵאָה וְאַמְרוּ: שֶׁל קָדָשׁ הָיְתָה יָפָה -
אֵינּוּ חוֹזֵר. הוֹאִיל וְחֻקִּית הַדְּמִים מִדְּבָרֵיהֶם, לֹא
הֶחְמִירוּ בָּהּ⁵³. אֲבָל אִם שְׁמוּ אוֹתָהּ שְׁנִים, וּבָאוּ

בדק הבית אינה מפקיעה, וכן דעת רש"י בכתובות נט, ב.
וראה ב'תוספות' גיטין מ, ב דיבור-המתחיל היכי דמי,
שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד. וכדברי רבינו
מבואר ב'ירושלמי' כתובות פ"ח, ה"י: "הקדשי תשעים
מנה, והיה חובו מאה מנה . . . רבי אבהו בשם רבי יוחנן,
מועלין מעילה גמורה". הרי שאפילו קדושת דמים מפקיעה
מידי שעבוד המלוה, ולפיכך מועלים בהם (מראה הפנים,
שם). (81) ואין אומרים כבר נפקע שעבודם ונמחל,
כמבואר בהלכה הבאה.

טו. הָא לָמָּה זֶה דּוּמָה? ⁸² לְשָׁנִי לְקוּחוֹת? ⁸³ 21
שִׁפְתָּתָה ⁸⁴ לְרֹאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ? ⁸⁵ 22
וּמִכֶּרֶם ⁸⁶ לְשָׁנִי - שְׂהִיא טוֹרֶפֶת מִן הַשָּׁנִי ⁸⁷. 23

82) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים, אין זו התחלת הלכה, כי היא מחוברת להלכה הקודמת. 83) שלקחו נכסי הבעל. 84) האשה, אשת המוכר. 85) שאם אצטרך לגבות את כתובתי, לא אטרוף נכסים אלו ממך. 86) הלוקח הראשון. 87) לגביית כתובתה, כי מאחר שאינה מחוייבת לוותר, אלא רצתה לעשות נחת-רוח ללוקח הראשון, ולסלק זכותה מעליו, יכולה היא לומר, לזה הסכמתי לוותר ולא לזה (כסף-משנה). והראב"ד אינו מודה בכל המשל הזה, שהרי הלוקח השני יכול לומר לאשה: אם תשתקי ותתפשרי עמי - הרי טוב, ואם לא - אחזיר שטר מכירת השדה ללוקח הראשון, שאתו אין לך כל דין ודברים, כמו שאמרו בכגון זה בכתובות קט, ב. ובהל' טוען ונטען פט"ו, הי"א. אולם רבינו סובר, שהלוקח הראשון שלא היתה לו זכות עצמית לסלק את האשה, אלא היא עצמה כתבה לו: דין ודברים אין לי עמך, הרי זו כאילו אמרה לך לבד ויתרתי ולא לבא-כחך, ולפיכך אין הלוקח השני יכול לומר: אחזיר שטרי לבעליו (לחם-משנה), וראה בהל' מלוה ולווה פ"ט ה"ח. וב'מגיד משנה' שם.

24 טז. וְכִיצַד פּוֹדִין קִרְקַע זֶה⁸⁸ מִשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה
25 אוּ בַעַל חוֹב תְּחִלָּה⁸⁹, כִּדְרֹךְ כָּל הַבָּא לְפָרַע מִזְכָּסִים
26 מִשְׁעָבָדִים⁹⁰, וְאַחֲרֵי כֵן מְכִרְיִין עֲלֵיהֶם שְׁשִׁים יוֹם
27 בַּבֶּקֶר וּבַעֲרָב, כִּמּו שְׁבָאֲרֵנוּ⁹¹, וְאוֹמְדִין⁹² בִּמָּה אָדָם
28 רוֹצֵה לְתֵן בְּשָׂדֶה עַל מְנָת לְתֵן לָאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ⁹³
29 וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ⁹⁴. וְאַחֲרֵי שְׁפוֹדִין אוֹתָהּ וְלוֹקְחַ
30 אוֹתָהּ הַלוֹקֵחַ אֶפְלוּ בְּיָדָהּ⁹⁵, כְּדֵי שְׁלֹא יֹאמְרוּ הַקֹּדֶשׁ
31 יוֹצֵא בְּלֹא פְדִיּוֹן⁹⁶, חוֹזֵר הַפּוֹדֶה וּמַגְבִּה לָאִשָּׁה
32 כְּתֻבָּתָהּ אוּ לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. אֶפְלוּ הִי הַחוֹב
33 מֵאָה וְהִשְׁדָּה שְׁוֶה תִּשְׁעִים - עַל מְנָת כֵּן פּוֹדֶה אוֹתָהּ
34 הַרוֹצֵה לְפָדוּתָהּ⁹⁷. אֲכַל אִם הִי הַחוֹב שְׁנַיִם בְּדָמֵי
35 הַשְּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁהִיתָה שְׁוֶה מֵאָה וַיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹב
36 וּכְתֻבַּת אִשָּׁה מֵאֲתִים - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ עַל מְנָת לְתֵן
37 הַחוֹב אוּ הַכְּתֻבָּה⁹⁸, אֲלֹא פוֹדִין אוֹתָהּ סֵתָם⁹⁹; שְׁאִם
38 הַתְּנִי¹⁰⁰ לְתֵן - אֵינָה נַפְדִּית כֻּלָּל¹⁰¹.

88) וכי מי ירצה לפדות ההקדש, והלא בעל החוב יטרפנו ממנו. 89) כשהנכסים עדיין ברשות ההקדש. 90) שאינו נפרע בלא שבועה, שעדיין לא קיבל את חובו (משנה,

1 הוא שלוי⁶⁹. מִשְׁכּוֹ בְּמַאֲתִים וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן אֶת
2 הַדָּמִים עַד שֶׁעָמַד בְּמִנָּה - נִתָּן מֵאֲתִים ; לֹא יָהָא כֹחַ
3 הַדְּיוּט חֲמֹור מִכֹּחַ הַקֹּדֶשׁ, וַיְהִי קָנָה בְּמִשְׁכָּה⁷⁰
4 וַנִּתְחַיֵּב בְּדָמִים⁷¹.

(66) את החפץ מידי הגזבר לרשותו. (67) על-מנת ליתן בפדיונו מאה דינר. (68) ראה בביאורנו לעיל אות ו. (69) ועדיין לא קנה, נמצא שהחפץ נתייקר ברשות ההקדש ולזכותו (קידושין כט.). (70) שאם משכו מידי ההדיוט - קנהו, שההדיוט קונה מחבירו במשיכה. (71) וכשהוול, ברשותו הוול (שם).

5 יג. פָּדָה בְּמַאֲתִים וְנָתַן הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמַשְׁכּוֹ
6 עַד שֶׁעָמַד בְּמִנְה - כָּכֹר קָנָה בְּנִחְיִית הַסֶּסֶר⁷² וּמוֹשֶׁה
7 אֶת שְׁלוֹ, וְזָכַר הַקֹּדֶשׁ בְּמַאֲתִים⁷³. פָּדָהוּ בְּמִנְה וְנָתַן
8 הַדָּמִים, וְלֹא הִסְפִּיק לְמַשְׁכּוֹ עַד שֶׁעָמַד בְּמַאֲתִים -
9 מֵה שִׁפְדָּה פְּדוּיָ⁷⁴, וְאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא הַמִּנְה שֶׁכָּבֵר גֵּתָן.
10 וְאֵין אוֹמְרִין כָּאֵן: לֹא יִהְיֶה כַּח הַדְּיוֹט חֲמוּר מִכַּח
11 הַקֹּדֶשׁ⁷⁵; שֶׁאִפְלוּ הַדְּיוֹט אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד
12 שִׁיקְבֵּל מִי שִׁפְרַע⁷⁶, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר בְּמִקּוֹמוֹ⁷⁷, וְאֵין
13 הַקֹּדֶשׁ רֹאוּי לִקְבֹּל מִי שִׁפְרַע⁷⁸.

(72) שכבר אמרנו: קונים מההקדש בכסף. (73) וכשהזול - ברשות ההדיוט הזול. (74) וכשהוקר - ברשותו הוקר. (75) והרי ההדיוט יכול המוכר לחזור בו במקרה זה. (76) "בית-דין אוררים (=מקללים) אותו ואומרים: מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה . . . הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". (77) הל' מכירה פ"ז, ה"ב. (78) נמצא על כרחו, הקדש אינו יכול לחזור, והפודה מקבלו במנה (קידושיו שם). והשווה הל' מכירה פ"ט, ה"ב.

14 יֵד. הַמִּקְדָּשׁ כָּל נִכְסָיו וְהִיתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אֲשֶׁר־
15 אוֹ שְׁטָרֵי בַעֲלֵי חֻבוֹת - אֵין הָאֲשֶׁה יְכוּלָה לִגְבוֹת
16 כְּתֻבָּתָהּ מִן הַהִקְדָּשׁ וְלֹא בַעַל חֹב אֶת חֹבוֹ;
17 שֶׁהַהִקְדָּשׁ מִפְּקִיעַ הַשְּׁעָבִיד שְׁקָדָם⁸⁰. אֲבָל כְּשִׁימְכֹר
18 הַהִקְדָּשׁ הַקָּרָקַע שְׁלוֹ וְתָצֵא הַשְּׂדֵה לְחִלּוֹן - יֵשׁ
19 לְבַעַל חֹב וְלֹאֲשֶׁה לִגְבוֹת מִן הַפְּוֹדָה, שֶׁהָרִי
20 שְׁעָבִידָה עֹמֵד עַל קָרָקַע⁸¹.

79) שגירש את אשתו וחייב לה כתובתה. (80) משה, ערכין כג, ב. וכן אמרו (כתובות נט:) "הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. וכל זה מדברי סופרים, אבל מדין תורה, כל נכסי הלווה משועבדים למלוה, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבוט החצוצה". והוא הדין קרקעות שלו, כמבואר בבבא-בבא קע"ה, ב - וברשב"ם שם, וכן פסק רבינו בהל' מלוה ולווה פ"א ה"ה, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ('קריית ספר', וכן ב'מעשה רוקח'), ולדעת הראב"ד, אין הקדש מפקיע מידי שעבוד, אלא כשהוא קדוש קדושת הגוף, כגון ששעבד הלווה את שורו למלוה וחזר והקדישו, מפקיע ההקדש את שעבוד המלוה, והלה גובה את חובו ממקום אחר, אבל קדושת דמים של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומדיוק לשונו: "אף הערב" מבואר, שסובר כרבי אליעזר (כסף-משנה).

- יח. וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש: מנה לפלוני ⁷
 חוב עלי, או כלי זה של פלוני הוא ¹⁰⁹, שמא יעשו ⁸
 קניינא על ההקדש ¹¹⁰. ואפלו היה שטר ביד פעל ⁹
 חוב - אינו גובה על פי זה ¹¹¹ אלא כדרך שגובין ¹⁰
 כל בפעלי חובות ¹¹², כמו שבארנו ¹¹³. ¹¹

(109) ופקדון הוא ביד. (110) ערכין כג, א. וכן בשבועות מב, ב. שבארם בריא הכל מודים, שחוששים לקנויניא על ההקדש. (111) מן ההקדש בלא שבועה. (112) מן הפודה על-מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, ובשבועה תחילה. (113) לעיל הט"ז. ומובן, שאם אמר כל זה קודם שהקדיש, הוא נאמן, ולא חל ההקדש על אותו מנה או על אותו כלי (רד"ב).

- יט. במה דברים אמורים? ¹¹⁴ בבריא; אבל חולה ¹²
 שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש ¹¹⁵: מנה ¹³
 לפלוני ביד - נאמן; שאין אדם עושה ערמה על ¹⁴
 ההקדש בשעת מיתתו וחוטא לאחרים ¹¹⁶, שהרי ¹⁵
 הוא הולך למות ¹¹⁷. לפיכך ¹¹⁸, אם אמר: תנו ¹¹⁹
 אותה לו - נוטל בלא שבועה ¹²⁰. ואם לא אמר 'תנו' ¹⁷
 - אין נותנין; אלא אם כן היה בידו שטר מקיים ¹²¹
 - הרי זה נוטל מן ההקדש ¹²² מפני הצוואה ¹²³. ואם ¹⁸
 אחר שהקדיש ¹²⁴ אמר 'תנו' - אין שומעין לו ¹²⁵, ²⁰
 אלא הרי הוא כשאר פעלי חובות: אם נתקיים שטרו ²¹
 - נשבע ¹²⁶ וגובה מן הפודה ¹²⁷ ולא מן ההקדש ¹²⁸. ²²

(114) שאינו נאמן לומר: מנה לפלוני, חוב עלי. (115) אפילו אחר כדי דיבור, ובלבד שיהיה עדיין עסוק בענין ההקדש (כסף-משנה). (116) בניו או יורשיו. (117) ולא יהנה עוד מהם (ערכין כג. ובבא-בבא קע"ד). אבל קודם שהקדיש או אפילו לאחר שהקדיש, ובתוך כדי דיבור, אמר: מנה לפלוני ביד, אפילו הבריא נאמן, שכל אדם יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו (כסף-משנה). (118) הואיל והוא נאמן. (119) נוסף על: מנה לפלוני ביד. (120) אפילו אין בידו שטר כלל, שבשעת מיתת אדם נאמן. (121) מאושר ע"י בית-דין שאינו מזויף. (122) בלא שבועה. (123) שצויה המקדיש, והוא נאמן בשעת מיתת כלעיל. אבל אם לא אמר 'תנו', ואין ביד המלוה "שטר מקיים" - אין החולה נאמן ואפילו בשעת מיתת, כי "אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", שלא יאמרו בני אדם כשיקום מחליו: "מזל גדול של עושר יש לפלוני שקובץ ממון כל כך" (בבא-בבא קע"ד). וכפירוש רבינו גרשום (שם). אבל כשאמר: "תנו אותה לו" הואיל וחתך ופסק דבריו, שיתנו לו מיד, ודאי אמת היא, ואין לחוש לערמה (נ'מקי יוסף, שם). (124) אחר שגמר לעסוק בענין ההקדש (לפי הכסף-משנה). (125) שכבר הנכסים אינם שלו, ושל הקדם הם, וזה שאמר: מנה לפלוני ביד, אינו אלא חוזר בו מהקדישו, ואינו יכול (על-פי רבינו יוסף הלוי, שם, שהיה רבו של רבינו). (126) שלא נפרע עדיין. (127) על מנת

שבועות מה). וכן אמרו שם מב, ב: "מה לי משועבדים להדיט, ומה לי משועבדים לגבוה" - בשניהם אינו נפרע בלא שבועה. (91) לעיל פ"ד, הכ"ז. (92) טעות דפוס, וצ"ל: ואומרים, וכן בדפוסים קדומים ובכת"י תימן, ע"פ דברי התלמוד בערכין כא, ב. (93) כסף כתובתה ששדה זו משועבדת לפרעונה, וידוע שהאשה תסכים לקבל את כספה על-יד על-יד, בתשלומים. (94) ואע"פ שבעל החוב צריך לקבל את כל הסכום בבת אחת, לשם עסק וכדומה, אבל מסכים הוא לקבל זוזים שבורים וחסרים, "שאין דרך סוחרים מקפידים בכך" (ערכין שם, וברש"י). (95) שהוא עורף על סכום החוב, שיצטרך הלוקח לפרוע לבעל חוב, נמצא ששומתו מועטת, ואינו נותן למעשה להקדש אלא הסכום שהשדה שווה יותר על דמי החוב, וזהו דינר. (96) זהו טעם לדברי רבינו, שאחר פודה אותה, ולא הבעל-חוב עצמו, כי אם הבעל-חוב יפדנה בדינר זה (=העורף על סכום חובו), יאמרו: הקדש יצא לחולין בלא פדיון, כי הוואה יסבור שהמלוה לא נתן כלום בפדיון שדה זו, אלא לקחה בלי פדיון (לחם-משנה ע"פ דברי התלמוד ערכין כג:). (97) כי אי-אפשר לצמצם בשיווי השדה, ואדם עשוי לקנות שדה ולשלם יותר מדמיה, שאין אונאה לקרקעות, ולפיכך יתן להקדש דינר נוסף על החוב, והרי זה פדיון גמור. (98) כי מי ירצה לפדותה וישלם לבעל חוב פי שנים מדמי השדה. (99) והיא מוחלטת ללוקח הפודה, ובעל-חוב מפסיד לגמרי. (100) גזברי ההקדש. (101) לא ימצאו לה פודים כלל, שיפסידו את כספם בפדיה זו ('מרכבת המשנה' ע"פ דברי הש"ס ערכין כג:). וכך גם דברי רבינו בפירושו למשנה, שם: "ואם היה החוב כפול ממה ששוה הדבר שהקדיש, אין פודים אותו בתנאי בשום פנים, אלא מפקיעים החוב מעיקרו מעל הקרקע". נמצא שהבעל-חוב מפסיד, ופודים אותה סתם, וכל הכסף להקדש.

- יז. המקדיש כל נכסיו ואחר כך גרש את אשתו, ¹
 וגביתה פתחתה ¹⁰² מן הפודה מן ההקדש - אינה ²
 גובה עד שידינה הנאה ¹⁰³, שמא קניינא ¹⁰⁴ עשו על ³
 ההקדש ¹⁰⁵. ואין אומרים: אלו רצה, היה אומר: ⁴
 בטעות הקדשתי, וישאל על הקדש ¹⁰⁶ להכס ¹⁰⁷
 ויחזר לו ¹⁰⁸. ⁶

(102) באה לגבות כתובתה. (103) כלומר, בעלה ידור על דעת רבים, שלא יחזירנה לעולם. (104) ערמה. (105) שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה לו (משנה, ערכין כג). והשווה הל' אישות פ"ז, ה"ט. (106) נדר הקדשו. (107) שיתיר לו נדרו, והקדש טעות אינו הקדש, כמבואר לעיל פ"ז, הל"ד. (108) בכת"י התימנים: "והיה חוזר לו". כלומר, כל מה שהקדיש היה חוזר לרשותו, והטעם שאין אומרים "מיגו" (=מתוך) זה, כי אין זה "מיגו", כי מי יאמר שזדמן לו חכם להשאל עליו (רדב"ז). ופסק רבינו כרבי אליעזר במשנה שם (ערכין כג). - בניגוד לרבי יהושע - מפני שרבן שמעון בן גמליאל סובר במשנה שם כמותו, כדבריו: "אף הערב לאשה בכתובתה. . . ידינה הנאה, שמא יעשה קנויניא על נכסים של זה",

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ט תמוז - ספר הפלאה - הלכות ערכין קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלוקינו לכל צרכיו.

- ב. אין פודין את ההקדשות אלא בשלשה בקיאי⁸.
וְכֵן בְּשֹׁבוֹתָיו מִטְּלָלִין שְׁמִמְשָׁכְנִין מִחֲבִי עֲרִכִין -
שְׁמִין אוֹתָן בְּשִׁלְשָׁה⁹. וְכִשְׁמַעְרִיכִין בְּהֶמָּה וְכִיּוֹצֵא
בָּהּ מִשְׁאֵר מִטְּלָלִין¹⁰ - שְׁמִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשָׁה. אֲבָל
בְּשִׁמְעִיכִין אֵת הַקֶּרְקַע¹¹, אוֹ אִם הִזְקָקוּ לְגִבּוֹת
עֲרִכֵי אָדָם מִן הַקֶּרְקַע שְׁלֹשׁ¹² - אֵין מַעְרִיכִין אוֹתָן
אֲלֹא בַעֲשָׂרָה וְאַחַד מֵהֶן כֹּהֵן, שֶׁהָיָה כֹּהֵן כְּתוּב
בַּפָּרָשָׁה¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: דְּמִי עָלִי, אוֹ דְּמִי פְּלוֹנִי
עָלִי, אוֹ דְּמִי יָדִי אוֹ רִגְלִי עָלִי, כְּשִׁמְשָׁמִין אוֹתוֹ בְּמָה
הוּא שָׁוֶה אוֹ בְּמָה דְּמִי יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ - שְׁמִין בַּעֲשָׂרָה
וְאַחַד מֵהֶן כֹּהֵן¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאים".

לשונו זה, הוא ממשנה שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה הגמרא שם משמע שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה "ואדם", מגילה כג, ב. וב'טורי אבן' שם ועוד. אבל ב'קריית ספר' להמב"ט כתב שהוא דרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

(על"פ 'לקוטי שיחות' חלק ל"ב עמוד 176 הערה 26)

- (8) שמאים מומחים. (9) שלא יטעו בהערכתם.
(10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון.
(11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן שבטלו היובלות. (12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו מהם. (13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים, ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקעות. ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה. (14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני) הושווה לקרקעות ככתוב "והנחלתם אותם לבניכם ... לרשת אחוזה".

- ג. כְּשִׁפּוּדִין הַהֶקְדָּשׁוֹת מִיַּד הַהֶקְדָּשׁ, בֵּין שֶׁהָיָה
קֶרְקַע אוֹ מִטְּלָלִין - מְכַרְזִין עָלֶיהָ בְּפָנֵי כָּל
הַבָּאִין לְפָדוֹתָהּ¹⁵. אָמַר אַחַד: הָרִי הֵן שְׁלִי בַעֲשָׂר
סָלָעִים, וְאָמַר אַחַד בַּעֲשָׂרִים, וְאָמַר אַחַד בְּשִׁלְשִׁים,
וְאָמַר אַחַד בְּאַרְבָּעִים, וְאָמַר אַחַד בְּחֲמִשִּׁים, חֲזַר בּוֹ
שָׁל חֲמִשִּׁים לְבָדוֹ - מִמְשָׁכְנִין מִנְכָּסִיו עֲשָׂר וְנוֹתְנִין
אוֹתָן הַהֶקְדָּשׁוֹת לְזֶה שֶׁנָּתַן אֲרָבַעִים. וְנִמְצָא הַהֶקְדָּשׁ
נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, עֲשָׂר מִזֶּה וְאַרְבָּעִים מִזֶּה. חֲזַר בּוֹ
אַחֲרֵי כֵן שָׁל אֲרָבַעִים - מִמְשָׁכְנִין מִנְכָּסִיו¹⁶ עֲשָׂר,
וְנוֹתְנִין אֵת הַהֶקְדָּשׁ לְבַעַל הַשְּׁלִשִׁים. וְכֵן עַד

ליתן לבעל-חוב את חובו, כאמור לעיל הט"ז. (128) כדי שלא יאמרו: "הקדש יוצא בלא פדיון", שהרואה בעל-חוב לוקחו ישר מן ההקדש, יחשוב שבלא פדיון לקחה, וכאמור לעיל בשם ה'לחם משנה'. וכתב הראב"ד: אם אמר החולל: מנה פקדון של פלוני בידי, נאמן אפילו לאחר שהקדיש, ואינו צריך שום פדיון, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ומנה של פקדון, כל מקום שהוא מונח, לרשות בעליו הוא. נמצא, שלא חל ההקדש עליו מעולם, וכשאמר: "תנו אותו לו" - נאמן (רדב"ז ולחם-משנה).

- כ. מִי שִׁיָּצָא עָלָיו קוֹל¹²⁹ שֶׁהִפְקִיר אֶת נִכְסָיו אוֹ
הֶקְדִּישָׁן¹³⁰ אוֹ הִחְרִימָן¹³¹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין¹³² לוֹ, עַד
שֶׁתִּהְיֶה שָׁם רְאִיָּה בְּרוּרָה¹³³.

(129) ולא הוחזק הקול בבית-דין, ולא בדון אחריו, ראה ה'ל' אישות פ"ט, הכ"ב. (130) לבדק הבית. (131) וסתם חרמים לכהנים, לעיל פ"ו, ה"א. (132) לאסרם עליו, או להחזיקם כהפקר. (133) גיטין פט, א.

יום שלישי י"ט תמוז ה'תשפ"א

פרק שמיני

(1) בט"ו באדר בית-דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית ההקדש, המקדיש או המחריס בזמן הזה, החילוק בין קרקע ארץ-ישראל לקרקע חוץ-לארץ לענין חרמים, שאסור להקדיש כל ממונו, והמפורז ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו בדברי תורה.

- א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶדָר בֵּית דִּין נִפְנִין² לַחֲפֵשׁ
וְלִבְדֹּק עַל צָרְכֵי צִיבּוֹר³ וְעַל עֲנִינֵי הַהֶקְדָּשׁוֹת⁴.
וּבִדְקָתָן עָלֶיהָ וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפּוֹדִים אֶת
הַהֶקְדָּשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִין⁵, וְגוֹבִין אֶת הָעֲרִכִין וְאֶת
הַדָּמִים⁶ מִכָּל הַחֵיב כֹּהֵן, כְּדִי שִׁיִּהְיֶה כָּל הָעָם עֲתִיד
לָתֵן תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים⁷ לַחֲזֹק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

(2) מתפנים. (3) כגון לדון דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר את הכלאים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". (4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. (5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. (6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו לבדק הבית. (7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי

16 שְׁאֵר הַפּוֹדִים, אֲלֵא עַל מָה שֶׁנִּתְּנוּ הֵם תְּחִלָּה. בְּיָצֵד ?
 17 אָמְרוּ הַבְּעָלִים: הָרִי זֶה שְׁלֵנוּ בְּעֹשִׁים, וּבֹא אֶחָד
 18 וְאָמַר: הָרִי הוּא שְׁלִי בְּעֹשִׁים - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין,
 19 מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֶמֶשׁ וְנוֹתְנִין חֶמֶשׁ וְעֹשִׁים. בָּא
 20 אֶחָד וְאָמַר: הָרִי הוּא שְׁלִי בְּאֶחָת וְעֹשִׁים, אִם
 21 שָׁתְּקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כָּלוּם - מוֹכְרִין אוֹתָהּ
 22 לָהֶם בְּחֶמֶשׁ וְעֹשִׁים²⁶; וְאִם הוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל
 23 עֹשִׁים וְאֶחָת אָפְלוּ פְּרוּטָה אֶחָת - הָרִי אֵלּוּ נוֹתְנִין
 24 שֵׁשׁ וְעֹשִׁים וּפְרוּטָה אֶחָת: אֶחָת וְעֹשִׁים וּפְרוּטָה
 25 שֶׁנִּתְּנוּ מֵעֶצְמָן, וְחֶמֶשׁ שֶׁהֵן חִיבִין בּוֹ מִשּׁוּם חֶמֶשׁ
 26 הַמֵּתֵן שֶׁנִּתְּנוּ תְּחִלָּה. וְכֵן אִם בָּא הַשֵּׁנִי וְאָמַר: הָרִי
 27 הוּא שְׁלִי בְּעֹשִׁים וְשִׁתִּים, וּבֹא שְׁלִישִׁי וְאָמַר
 28 בְּעֹשִׁים וְשֵׁשׁ, וּבֹא רְבִיעִי וְאָמַר בְּעֹשִׁים וְאַרְבַּע,
 29 וּבֹא חֲמִישִׁי וְאָמַר בְּעֹשִׁים וְחֶמֶשׁ, וְהוֹסִיפוּ הֵן עַל
 30 הַבְּעָלִים וְחֶמֶשׁ אָפְלוּ פְּרוּטָה אֶחָת - כּוֹפִין אוֹתָן
 31 לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה: חֶמֶשׁ וְעֹשִׁים וּפְרוּטָה שֶׁנִּתְּנוּ
 32 מֵעֶצְמָן, וְחֶמֶשׁ מִחֶמֶשׁ שֶׁהֵן חִיבִין בּוֹ. לָפִי שְׁאִין
 33 הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֶמֶשׁ עַל עֲלוֹיו שֶׁל זֶה, אֲלֵא חֶמֶשׁ
 34 מָה שֶׁנִּתְּנוּ תְּחִלָּה מוֹסִיפִין עַל מָה שֶׁנִּתְּן הָאַחֲרוֹן, אִם
 35 רָצוּ²⁷.

(22) שהקדישו את החפץ. (23) בפדיונו. (24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחור. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. (25) העלאת המחיר. (26) אבל אין מוסיפים חומש על הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. (27) אבל אם בא ישישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן ככולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

36 ו. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? שְׁלֹא שָׁמוּ הֵהָקֵדֶשׁ
 37 שְׁלֹשָׁה מִמָּחִין; אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה מִמָּחִין
 38 וְאָמְרוּ שֶׁהוּא שְׁוֶה מָה שֶׁנִּתְּן הָאַחֲרוֹן²⁹, וְהוֹסִיפוּ
 39 הַבְּעָלִים עַל עֲלוֹיו אָפְלוּ פְּרוּטָה אֶחָת - הָרִי הֵן
 40 מוֹסִיפִין חֶמֶשׁ עַל עֲלוֹיו שֶׁל אַחֲרוֹן, וְנוֹתְנִין אֶחָת
 41 וְשְׁלֹשִׁים וְדִינָר וּפְרוּטָה³⁰.

(28) שאין מוסיפים חומש על עילוי אחרים. (29) שאמר עשרים וחמשה סלע. (30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחור) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר. שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר

1 הָרִאשׁוֹן. חֲזַר בּוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּתְּן עֹשֶׁר - מְכַרְזִין עַל
 2 הֵהָקֵדֶשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ. אִם נִפְדָּה בְּפָחוֹת
 3 מֵעֹשֶׁר - נִפְרָעִין מִשָּׁל בַּעַל הָעֹשֶׁר אֶת הַמוֹתֵר.

(15) אבל כשממשכנים חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. (16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

4 ד. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? כְּשֶׁחֲזַרוּ זֶה אַחֵר זֶה¹⁸;
 5 אֲבָל חֲזַרוּ פֶלֶן בְּאֶחָד - מְשַׁלְשִׁין בִּינֵיהֶם בְּשִׁוָּה¹⁹.
 6 בְּיָצֵד? אָמַר הָרִאשׁוֹן: הָרִי הוּא שְׁלִי בְּעֹשֶׁר, וְאָמַר
 7 הַשֵּׁנִי בְּעֹשִׁים, וְאָמַר הַשְּׁלִישִׁי בְּאַרְבַּע וְעֹשִׁים,
 8 וְחֲזַר בּוֹ הַשְּׁלִישִׁי וְהַשֵּׁנִי בְּאֶחָד - נוֹתְנִין אוֹתוֹ
 9 לְרִאשׁוֹן בְּעֹשֶׁר, וּמִמְשַׁכְּנִים מִנְכָּסֵי הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעַ
 10 וּמִנְכָּסֵי שְׁלִישִׁי בְּשִׁבְעַ²⁰; וְנִמְצָא הֵהָקֵדֶשׁ גּוֹבֶה אַרְבַּע
 11 וְעֹשִׁים. וְכֵן אִם חֲזַרוּ שְׁלֹשָׁתָן בְּאֶחָת וְנִמְכַּר
 12 הֵהָקֵדֶשׁ בְּשֵׁשׁ - מִמְשַׁכְּנֵין מִנְכָּסֵי כָּל אֶחָד
 13 מִשְׁלֹשָׁתָן שִׁבְעַ סָּלָעִים. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה לְעוֹלָם²¹.

(17) שכל החזור מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. (18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם שייכים זה לזה. (19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפים בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. (20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. (21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שלישי, ובן שלושים - שלשים, והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבין העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבח משתתף בחזרת הממעיט, ואין הממעיט משתתף בחלק המרבח. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשתתפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

14 ה. הַבְּעָלִים²² קוֹדְמִין לְכָל אָדָם²³, מִפְּנֵי שֶׁהֵם
 15 מוֹסִיפִין חֶמֶשׁ²⁴. וְאִין מוֹסִיפִין חֶמֶשׁ עַל עֲלוֹיו²⁵ שֶׁל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ט תמוז - ספר הפלאה - הלכות ערכין קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפרוטה⁴³, ומשליך אותה לים המלח. וְחֻכָּמִים דָּנוּ
שִׁיפָדָה בְּאַרְבַּעָה זָוִיִּים אוֹ קְרוֹב לָזֶה, כְּדִי לִפְרֹסם
הַדָּבָר. אָבֵל בְּזֶמֶן הַמִּקְדָּשׁ - לֹא יִפְדֶּה לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא
בְּשָׂרָיו, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה
פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחילה אין פודים על
פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית
המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

יא. מִי שֶׁהִחֲרִים בְּזֶמֶן הַזֶּה מִטְּלָטְלִין סֶתֶם⁴⁴ - הָרִי
אֵלָיו נִתְּנִין לִכְהֻנָּה הַנִּמְצָאִין בְּאוֹתוֹ מְקוֹם⁴⁵. אָבֵל אִם
הִחֲרִים שָׂדֶה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל סֶתֶם אוֹ שֶׁהִחֲרִימָהּ
לִכְהֻנָּה - אֵינָה חֵרֶם; שְׂאִין שָׂדֶה חֲרָמִים נוֹהֵג אֶלָּא
בְּזֶמֶן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁶. הִחֲרִים לִכְהֻנָּה קֶרֶקַע בַּחוּץ
לְאַרְץ, וְאִפְלוּ בְּזֶמֶן הַזֶּה - הָרִי הוּא כְּמִטְּלָטְלִין
בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְנִתְּנִין לִכְהֻנָּה⁴⁷.

(44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא
לכהנים. (45) ואפילו בחוץ לארץ. (46) שנאמר "והיה
השדה בצאתו ביוכל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם
אלא בזמן שהיוכל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת
לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק
הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר,
ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו
סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים,
כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים
נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג" ובהשוואה לעבד עברי השנוי
שם ש"אינו נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג" ועל כורחך
שאינו נוהג כלל. (47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי
דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קניינם יציב, וסופינו
לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט
סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ
הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים
עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה
אלא לעניין ערכין וחרמים, אבל לעניין אונאה ושבועה הרי
הם כקרקעות שבארץ ישראל.

יב. אֵף עַל פִּי שֶׁהִקְדָּשׁוֹת וְהִחֲרָמִין וְהִעֲרִכִין
מִצְוֹת⁴⁸, וְרָאוּי לוֹ לֵאדָם לְהִנָּהֵיג עֲצָמוֹ בְּדִבְרֵים אֵלָיו
כְּדִי לִכְפֹּר יִצְרוֹ⁴⁹ וְלֹא יִהְיֶה כִּילִי⁵⁰, וְיִקְרָם מִה שִׁצּוֹ
נִבְיָאִים: כִּפֹּד אֶת ה' מִהוֹנֵף; אֵף עַל פִּי כֵן, אִם לֹא
הִקְדִּישׁ וְלֹא הִעֲרִיף וְלֹא הִחֲרִים מְעוֹלָם - אֵין בְּכֶף
כָּלוּם. הָרִי הַתּוֹרָה הַעֲיִדָה וְאִמְרָה: וְכִי תִחְדַּל לְגִדֹר
לֹא יִהְיֶה כֶף חֲטָא⁵¹.

(48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם".
(49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא
לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה,
אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור
להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכונן
דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף

ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאין
בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

ז. הָרִי שֶׁלֹּא נִשְׁוֶם הִקְדָּשׁ, וְנִתְּנוּ הַבְּעָלִים תְּחִלָּה
עֲשָׂרִים, וְכֹא אַחֵר וְנִתְּנָן חֲמֵשׁ וְעֲשָׂרִים, וְשִׁתְּקוּ
הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כָלוּם - הַבְּעָלִים קוֹדֶמִין, שְׂאֵף
הֵן חִבִּין לִתְּנָן חֲמֵשׁ וְעֲשָׂרִים מִפְּנֵי הַחֲמֵשׁ. כֹּא אַחֵר
וְנִתְּנָן שֵׁשׁ וְעֲשָׂרִים³¹ - הוּא קוֹדֵם³². וְאִם רָצוּ
הַבְּעָלִים וְהוֹסִיפוּ אִפְלוּ פְרוּטָה - נִתְּנִין אַחַת
וְשְׁלֹשִׁים וּפְרוּטָה³³, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
לְעוֹלָם³⁴.

(31) והבעלים שתקו. (32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום
הבעלים. (33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם,
וחמישה - החומש שהם חייבים בו. (34) "דאמרו בעלים
פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא
עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים
ועוד פרוטה.

ח. אֵין מְקַדִּישִׁין וְלֹא מַעֲרִיכִין וְלֹא מַחֲרִימִין³⁵ בְּזֶמֶן
הַזֶּה, שְׂאִין שֵׁם מְקַדֵּשׁ בְּחֻטְאֵינוּ כְּדִי לְחַזֵּק אֶת
בְּרָכָו³⁶. וְאִם הִקְדִּישׁ אוֹ הִעֲרִיף אוֹ הִחֲרִים: אִם
הֵיחָה בְּהֵמָה - נֹעֵל דָּלֶת בְּפִנְיָה עַד שְׁתַּמּוֹת
מֵאֲלִיָּה³⁷; וְאִם הָיוּ פְרוֹת אוֹ כְּסוֹת אוֹ פְלִים - מַנִּיחִין
אוֹתָן עַד שִׁירָקְבוּ; וְאִם הָיוּ מְעוֹת אוֹ פְלִי מִתְּכוֹת -
יִשְׁלִיכֵן לִים הַמֶּלַח³⁸ אוֹ לִים הַגְּדוֹל כְּדִי לְאַבְּדֵן.

(35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא
לכהנים. (36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח
להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום
תקלה, שמא ייהנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתו בה.
(37) מחמת רעבון. (38) מקום שאין אנשים מצויים שם.
והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות
והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאנו רוצה לפדותם. אבל
אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת
ה'כסף משנה' גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק
הברייתא כלשונה, כדרכו בהרבה מקומות.

ט. הִקְדִּישׁ אוֹ הִחֲרִים עֶבֶד שֶׁנִּכְנַס לְמִצְוֹת³⁹ - פוֹדְהוּ
וְיִלְכּוּ דָמָיו לִים הַמֶּלַח, כְּשֶׁאָר דָּמִים וְעֲרִכִין שֶׁל זֶמֶן
הַזֶּה⁴⁰. וְאִם הָיָה עֶבֶד עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת - לֹא
מַעֲלִין⁴¹ וְלֹא מוֹרִידִין⁴².

(39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם
עבודת הריהו חייב במצוות כנשים. (40) "עבד נכרי מאי".
וסובר רבינו שהבעייתא שם מכוונת גם לעניין לקיחת עבדים
מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל
(כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל
ליהנות ממנו. (41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו
וימות. (42) לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי
עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו
כהקדש, ואם מת - מת.

י. מִתֵּר לְפִדּוֹת הִקְדָּשׁוֹת בְּזֶמֶן הַזֶּה לְכַתְּחִלָּה וְאִפְלוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יחוד זה", כי רבקה הייתה אצל לבן ובתואל "כשושנה בין החוחים" בחינת ב", ויצחק "עולה תמימה" בחינת מ"ה, ולכן נתן אברהם ליצחק את הכל, כי יחוד זה חובק וכולל את כל ענייני העולם.

(על"פי י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו."

שמו של ספר "הפלאה" מזוהה על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש לבאר מדוע סיומו של הספר הוא בעניין המבטא את חשיבות ההגבלה בצדקה. האדמו"ר הזקן כותב שיכולים וצריכים "להרבות מאד מאד בצדקה", ו"אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", ואין הוא תיווך הדברים על-פי ההלכה. אלא שבעבודת ה' בכללות ישנם שני אופנים: א. עבודה במדידה והגבלה מצד שייכותו לגדרי העולם. ב. עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה, מבחינת 'יחידה' שבנפש - מציאות אחת עם הקב"ה. יש זמנים בהם נדרשת עבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו בעשי"ת עד ליום הכיפורים. ואילו בשאר הימים, צריכה להיות עבודה מסודרת במדידה והגבלה "כל יומא ויומא עביד עביד עבידתיה".

כן הוא בלימוד התורה ובתניית הצדקה, שיש זמנים מיוחדים שבהם צריך ללמוד הלכות מיוחדות השייכות לזמן זה או לתת צדקה יותר מחומש, בהתאם לזמן המיוחד. סמיכות ספר 'הפלאה' לספר 'זרעים' מרמז על חיבור הנשמה בגוף, שאע"פ ש"נשמה שנתת בי טהורה היא", בכל זאת ירדה בגוף גשמי לחבר הבלי-גבול עם הגבול, כך גם עבודתו של יהודי צריכה לחבר את עצם הנשמה שלמעלה ממדידה והגבלה עם העבודה של מדידה והגבלה שתהיה גם היא חדורה בכוח שלמעלה ממדידה והגבלה.

(על"פי י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

(52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איזהו חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה [=התינוק] את נפשו". (53) מחריבי עולם. וכן בפירוש המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מכלי עולם, - שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". (54) שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה מהקדן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. (55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדאי. (56) קצבת יכולתו. (57) והכתוב מדבר בקרבנות

יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כילי, וכיוצא בזה כתב רבינו "שאין הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמצני - מותר ומצוה לו לידור. (50) קמצן, שחס על כל פרוטה משלו. (51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא". אולם ב"נדר הקדש" כבר כתב רבינו "נדר הקדש מצוה לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

1 יג. לְעוֹלָם לֹא יִקְדִּישׁ אָדָם וְלֹא יַחְרִים כָּל נִכְסָיו.
2 וְהַעֲוֹשֶׂה בֶן - עוֹבֵר עַל דַּעַת הַכְּתוּב. שֶׁהָרִי הוּא
3 אוֹמֵר: מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ - וְלֹא כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרוֹ
4 חֲכָמִים. וְאֵין זֶה חֲסִידוֹת, אֲלֵא שְׁטוּת, שֶׁהָרִי הוּא
5 מֵאֲבֵד כָּל מָמוֹנוֹ וְיִצְטָרֵף לְבְרִיּוֹת, וְאֵין מִרְחֻמִּין
6 עָלָיו. וּבָזֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אֲמָרוֹ חֲכָמִים: חֲסִיד שׁוֹטָה⁵²
7 - מִכָּלֵל מְבַלִּי עוֹלָם⁵³. אֲלֵא כָּל הַמַּפְזֵר מָמוֹנוֹ
8 בְּמַצּוֹת - אֵל יִפְזֹר יוֹתֵר מִחֻמְשׁ⁵⁴. וְיִהְיֶה כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ
9 נְבִיאִים מִכָּלֵל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט, בֵּין בְּדִבְרֵי תוֹרָה בֵּין
10 בְּדִבְרֵי עוֹלָם⁵⁵. אֲפִלּוּ בְּקִרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיֵּב בָּהֶן הָרִי
11 חֲסֵה תוֹרָה עַל הַמָּמוֹן וְאֲמָרָה שֶׁיָּבִיא כְּפִי מִסֵּת
12 יָדוֹ⁵⁶, קָל וְחֹמֶר לְדִבְרֵים שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בָּהֶן אֲלֵא
13 מִחֻמַּת נִדְרוֹ שֶׁלֹּא יִנְדֹּר אֲלֵא כְּרָאוֹ לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר:
14 אִישׁ כְּמִתְנֵת יָדוֹ כְּכֹרֶפֶת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב".

היינו שמכל מה שאדם נותן, צריך להשאיר לעצמו. ולא ציוותה תורה להקדיש ולתת אלא חלק מממונו, וכל השאר ישאיר לעצמו ויכלכל צעדיו ופרנסתו. וצריך להבין, היאך מצינו באברהם שנתן את כל אשר לו ליצחק, כשעוד היה בן מאה וארבעים שנה, וחי עוד שלושים וחמש שנים אח"כ, כפירוש רש"י "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו".

והביאור בזה: הענקת הרכוש ליצחק נעשתה לקראת חתונתו, והשטר על כך ניתן לאליעזר להראות לאביה. נישואי יצחק ורבקה שהם הנישואין הראשונים המוזכרים בתורה, אינם רק נישואין פרטיים אלא שהם מבטאים את הנישואין של כלל ישראל עד סוף כל הדורות. לכן מסר אאע"ה את כל אשר לו ליצחק, כי ענין זה נוגע לכל-לראש באברהם עצמו בהיותו הראש של כלל ישראל, וא"כ כל כולו של אברהם מונח בעניין זה ואינו יכול להשאיר לעצמו "חלק" שאינו שייך לעניין זה.

מבואר בחסידות, שנישואי יצחק ורבקה משקפים עניין כללי בתורה, והוא יחוד מ"ה וב"ן, עליון ותחתון, שהוא למעשה החידוש של מתן-תורה שבו התבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים כו'", לכן האריכה התורה בתיאור שליחותו של אליעזר, כי עניינו "לברר ולהמשיך

לפיה"מ מסביר שרבי הקדים במשנה את מסכת פאה למסכת כלאים, כי כך הוא הסדר בתורה.

וקשה על תירוץ הרדב"ז שם, שכתב שכלאים הם הלכות הכוללות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, והלכות פאה אינן כלל כייאם פרט, לכן סידר קודם הכלל דכלאים ואח"כ הפרט דפאה. ואילו סידר הרמב"ם את הל' פאה לחוד, אפשר היה לתרץ כך, אבל כיון שכלל אותן בהל' מתנות עניים, מדוע ייחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. והביאור הוא, כיון שספר הי"ד החזקה' הוא ספר "הלכות הלכות", סידרו הרמב"ם לפי סדר עבודת האדם הצריך להלכות אלו לדעת את המעשה אשר יעשה על-פי סדר עבודתו. לכן סידר בתחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולה הראשונה בעבודת השדה, היינו זריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים. ואחרי אלו המתנות הניתנות בשעת קצירה, סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירוח: תרומות, מעשר, מע"ש, נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הלכות שמיטה, הנוגעות פעם בשבע שנים, ויובל הנוהג פעם בחמישים שנה.

(על"פ "לקוטי שיחות" חלק י"ז עמוד 252)

(2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם - משנה-למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

ב. ואֶחָד הַזֹּרֵעַ אוֹ הַמְנַפֵּשׁ³ אוֹ הַמְחַפֵּה, כָּגוֹן שֶׁהֵיחָה חֲטָה אֶחָת וַיִּשְׁעֹרָה אֶחָת אוֹ פוֹל אֶחָד וַעֲדָשָׁה אֶחָת מִמֶּחֶיךָ עַל הָאֶרֶץ וְחָפָה אוֹתָהּ בְּעֶפֶר, בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרִגְלוֹ בֵּין בְּכָלִי - הֲרִי זֶה לוֹקָה. וְאֶחָד הַזֹּרֵעַ בָּאֶרֶץ אוֹ בְּעֵצִיץ נָקוֹב⁴; אֲבָל הַזֹּרֵעַ בְּעֵצִיץ שְׂאִינּוֹ נָקוֹב - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת⁵.

(3) תולש עשבים רעים כדי שיצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זורע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא תולדה של חורש (כדעת רבה שם) - שם מדובר שכונתו לייפות את הקרקע (כסף-משנה שם הלכה ב). (4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה-דעה סימן רצו ס"ק ד). (5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנקב כדי שיצא בו שרש קטן (כסף-משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). (6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע).

ג. אֶסּוּר לִזְרֹעַ בְּלֵאִים⁷ לְנִכְרִי⁸. וּמִתֵּר לִזְרֹעַ לְנִכְרִי לִזְרֹעַ לִזְרֹעַ לִזְרֹעַ⁹ בְּלֵאִי זָרְעִים. וְאֶסּוּר לְאָדָם לְקַיֵּם בְּלֵאִי

עולות ראה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת עֲרֻכִין וְחֲרָמִין בְּסִיעֶתָא דְשִׁמְיָא נִגְמַר סֵפֶר הַפְּלָאָה, וּמִנֵּין פְּרָקִיו שְׁלֹשָׁה וְאַרְבַּעִים פְּרָקִים: הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת - שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הַלְכוֹת נְדָרִים - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הַלְכוֹת נְזִירוֹת - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הַלְכוֹת עֲרֻכִין וְחֲרָמִין - שְׁמֹנֶה פְּרָקִים.

יום רביעי כ' תמוז ה'תשפ"א
תהי. ידך לעזרני, פי פקודיך בְּחֶרְתִּי

סֵפֶר שְׁבִיעִי וְהוּא סֵפֶר זֵרְעִים

הַלְכוֹתָיו שָׁבַע. וְזֶהוּ סְדוּרָן:
א. הַלְכוֹת פְּלֵאִים. ב. הַלְכוֹת מִתְּנוֹת עֲנִיִּים. ג. הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת. ד. הַלְכוֹת מַעֲשָׂרוֹת. ה. הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנֹטֵעַ רְבִיעִי. ו. הַלְכוֹת בְּכוֹרִים וּשְׂאֵר מִתְּנוֹת פְּהִיגָה שֶׁבְּגוּבּוּלִין. ז. הַלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הַלְכוֹת פְּלֵאִים

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן:
(א) שְׁלֹא לִזְרֹעַ זָרְעִים בְּלֵאִים¹. (ב) שְׁלֹא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק בְּפֶגֶם². (ג) שְׁלֹא לְהַרְבִּיעַ בְּהֶמָּה בְּלֵאִים³. (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מְלֶאכָה בְּכָלִי בְּהֶמָּה כְּאֶחָד⁴. (ה) שְׁלֹא לִלְבֹּשׁ בְּלֵאִים⁵.

(1) "והוא אמרו יתעלה: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) " (ספר המצוות לא-תעשה רטו). ובכלל זה הרכבת האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם רטז). (2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה: לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) " (שם רטז). (3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא, שם) " (שם רי). (4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב, י) " (שם ריח). (5) "והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז (שם, יא) " (שם מב).

וּבִבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעצין שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים שאינן ראויים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזורענין נחלקין לג' חלקים.

א. הַזֹּרֵעַ שְׁנֵי מִיְנֵי זָרְעִים כְּאֶחָד בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - לוֹקָה², שְׁנֵאמַר: שְׁדָךְ לֹא תִזְרַע בְּלֵאִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם הקדים הל' כלאים להל' פאה, הגם שבהקדמתו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג"ה, לענין כלאי הכרם. (16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא-הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראייה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו" שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ח הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם שאסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על-כרחנו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

- ה. **כִּלְאֵי הָאֵילָנוֹת - הֲרִי הֵם בְּכָלֵל מֵהַ שְׁנָאִמֵּר:** 10
שֶׁדָּךְ לֹא תִזְרַע כִּלְאִים¹⁷. פִּיּוּד? הַמְרַכִּיב אֵילָן¹⁸
בְּאֵילָן, כְּגוֹן שֶׁהֲרַכִּיב יָחוּר שֶׁל תְּפוּחַ בְּאַתְרוּג או
אַתְרוּג בְּתַפּוּחַ¹⁹ - הֲרִי זֶה לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל
מָקוֹם, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וְכֵן הַמְרַכִּיב
יֶרֶק בְּאֵילָן²⁰ או אֵילָן בְּיֶרֶק - לֹקֵה בְּכָל מָקוֹם. 15

(17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא-תעשה רטז. (18) כלאים פרק א משנה ז. (19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. (20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף-משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

- ו. **וְאִסּוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ לְנִכְרִי שִׁירְכִיב לוֹ אֵילָנוֹת**
כִּלְאִים²¹. וּמִתֵּר לְזִרְעָה²² זֵרְעִים וְזֵרַע אֵילָן כְּאֶחָד. וְכֵן
מִתֵּר לְעֵרֵב זֵרְעֵי אֵילָנוֹת וּלְזִרְעוֹן כְּאֶחָד. שְׂאִין לֶף
כִּלְאִים בְּאֵילָנוֹת אֶלָּא הֲרַכְבָּה בְּלֶבֶד²³. 19

(21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה-למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן מפורש ביורה-דעה סימן רצה סעיף ז), ואם מניח לגוי

- זֵרְעִים בְּשִׂדְהוֹ¹⁰, אֶלָּא עוֹקְרָן. וְאִם קִיּוֹן - אֵינוֹ
- לֹקֵה¹¹. וּמִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל¹² לְזִרְעַ כִּלְאֵי זֵרְעִים בְּיָדוֹ
- בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וְאֶפְלוּ לְעֵרֵב הַזֵּרְעִים לְכַתְחֵלָה¹³
- וּלְזִרְעוֹן בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתֵּר. וּדְבָרִים אֱלוֹ דְּבָרֵי
- קְבֵלָה¹⁴. 5

(7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ח הלכה ה. (8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עורדין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". (9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף-על-פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) - אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל הישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת" (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה - אסור" (הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי - אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכסף-משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה יג. (10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה-למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבנן אף קיומי שפיר דמי". (11) בירושלמי שם: "הכל מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". (12) קידושין לט. (13) שם: כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ח הלכה ד. (14) שם אמרו: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט). מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, שהוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ". והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכן קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

- ד. **אֵין אִסּוּר מִשּׁוּם כִּלְאֵי זֵרְעִים אֶלָּא הַזֵּרְעִים¹⁵**
הָרְאוּיִין לְמֵאכֹל אָדָם¹⁶; אֲבָל עֲשׂוּכִים הַמְרִים וְכִיּוּצָא
בְּהֵן מִן הָעֶקְרִין שְׂאִינָן רְאוּיִין אֶלָּא לְרִפּוּאָה וְכִיּוּצָא
בְּהֵן - אֵין בְּהֵן מִשּׁוּם כִּלְאֵי זֵרְעִים. 9

(15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעינים הנזרעים,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"א תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להרכיב הוא מקיים). (22) תוספתא פרק א. (23) קידושין שם.

- 1 ז. הזורע זרעים בלאים²⁴, וכן המרביב אילנות²⁵
 - 2 בלאים, אף על פי שהוא לוקה - הרי אלו מתרין
 - 3 באכילה, ואפלו לזה שעבר²⁶ וזרעו. שלא נאסר
 - 4 אלא זריעתו בלבד²⁷. ומתן לטע יחור²⁸ מן האילן
 - 5 שהרפב בלאים, ולזרע מזרע הירק שנזרע בלאים.
- (24) כלאים פרק ח משנה א. (25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף-משנה). (26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף-קטן כא. (27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". (28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.
- ט. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרע מהן שדות, כגון הפשתן⁴³ והתהדל⁴⁴, ואלו הן הנקראים מיני זרעים. ויש מזרעוני גנה זרעונים שאין דרך בגי אדם לזרע מהם אלא ערוגות ערוגות⁴⁵ קטנות, כגון הלפת והצנון והתהדים והבצלים והבסבב והפרפס והמרור וכיוצא בהן, ואלו הן הנקראים מיני ירקות.

(43) ראה להלן פרק ג הלכה יח. (44) ראה להלן שם, וצריך עיון. וראה גם בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה יא, וצריך עיון. (45) ראה להלן פרק ד הלכה ט.

יום חמישי כ"א תמוז ה'תשפ"א

פרק שני

(1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזורע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית-דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

- א. זרע שנתערב בו זרע אחר, אם היו אחד מעשרים וארבעה, כגון סאה של חטים שנחצרה בעשרים ושלש³ סאה של שעורים - הרי זה אסור לזרע את המערב, עד שימנע את החטין או יסיר ע'ל השעורים. ואם זרע⁵ - לוקה⁶.

(2) כלאים פ"ב מ"א. (3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם אותו הרובע הם סאה". ובשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ה (לפי כמה דפוסים) "סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים כו' כיצד, כ"ד סאה של חטים שנתערב בהם שני קבים שעורים ושני קבים עדשים וכו'" והנכון כדפוסים אחרים "בכ"ג - כ"ג". (4) [ב'ירושלמי' שם ה"א: "לא כן אמר וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר, מזיד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים איסורם מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם, אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובת אוסרתם, ואין התערובת נאסרת אלא אם-כן היא ניכרת לעין (ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר, שאין התערובת ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר, אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה להלן). וכעין זה כתב הגרע"א (בתשובה סי' ז) להתיר ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר מששים אינו בא לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג הערה 2 להרב ניסן זק"ש]. (5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. (6) 'הגר"א' (ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי ה'ירושלמי' הנ"ל, שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה

- ח. הזרעונין²⁹ נחלקין לשלשה חלקים: האחד מהם הוא הנקרא תבואה³⁰, והיא חמשה מינין³¹: החטים, והבסמין, והשעורין, ושבלת שועל, והשיפון. והשני מהן הוא הנקרא קטנית³², והן כל זרעים הנאכל לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול והאפונים והעדשים והדחן והארז³³ והשמשמין והפרגין³⁴ והספיר³⁵ וכיוצא בהן. והשלישי מהן הוא הנקרא זרעוני גנה, והן שאר זרעונין שאינן ראויין למאכל אדם³⁶, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם, כגון זרע הבצלים והשומין וזרע החציר³⁷ והקצח³⁸ וזרע לפת³⁹ וכיוצא בהן. וזרע פשתן - הרי הוא בכלל זרעוני גנה⁴⁰. פשיזרעו כל מיני זרעונים אלו ויצמחו - נקרא הצמח פלו כל זמן שלא נקר הזרע דשא⁴¹, ונקרא ירק⁴².

(29) מכאן ועד סוף הפרק, היא כהקדמה וביאור למינים שיבואו בפרקים הבאים (כסף-משנה). (30) הכוונה למה ששינוי בכלאים פרק ב משנה ב: "במה-דברים-אמורים תבואה בתבואה", ראה להלן פרק ב הלכה ג. (31) נדרים נה. (32) משנה שם, ולהלן בדברי רבינו שם. (33) כן כתב רבינו גם בפרק ה מהלכות חמץ ומצה הלכה א, ולא כו' יוחנן בן גורי (ברכות לז). האומר: "אורז מין דגן הוא". (34) הנקרא בערבי כשכא"ש (פירוש המשניות לחלה פרק א משנה ד). (35) בלשון ערבי מא"ש (פירוש המשניות לכלאים פרק א משנה א). (36) למה שאמרו בכלאים פ"ב שם, ולהלן פרק ב הלכה ג. (37) הוא כרתי, ראה להלן פרק ג הלכה ג. (38) (ראה להלן פרק ב מהלכות תרומות הלכה ג, וצריך עיון). (39) (ראה להלן פרק ג הלכה ו). (40) לפי המשנה בכלאים שם, וראה להלן שם הלכה ה. ובפרק טז מהלכות מכירה הלכה ב כתב רבינו, שרוב בני אדם קונים אותה לזריעה, ורק מקצת בני אדם אוכלים אותה. (41) וראה להלן פרק ה הלכה יט, שדשאים הם כלאים בכרם. (42) כוונתו למה ששינוי בכלאים פרק ה משנה ה "הנוטע ירק בכרם", ושם משנה ו "הרואה ירק בכרם" - שאין הכוונה לירק דווקא, אלא גם למיני הזרעונים

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה, דברי רבינו מיושבים].

ב. וכל שהוא פלאים? עם הזרע - מצטרף לאחד מעשרים וארבעה. כיצד? עשרים ושלש⁸ סאה של חטים שנתערב בה שני קבין⁹ שעורים ושני קבין עדשים ושני קבין פולים - הרי זה לא יזרע הכל, עד שימזעט סאה של תערובת ויכר מקצתה או יוסיף על החטים; שהשעורים והעדשים והפול - כלם פלאים עם החטים.

(7) משנה, כלאים שם, כתנא-קמא שאמר: "בין ממין אחד בין משני מינים". (8) ראה למעלה ה"א. (9) הם שליש הסאה, שהסאה ששה קבים.

ג. במה דברים אמורים?¹⁰ בשנתערבו מיני תבואה זה בזה או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה תבואה בקטניות או קטניות בתבואה; אבל זרעוני גנה שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות - שעורן אחד מעשרים וארבעה ממה שזורעין בבית סאה¹¹ מאותו המין¹². אם נתערב בסאה¹³ של תבואה או קטנית - לא יזרע עד שימזעט או יוסיף על התבואה.

(10) שם, משנה ב. (11) הוא מקום שזורעים בו סאה חטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. (12) לפי שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע בית סאה חטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש לזרוע בית סאה חטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה להלן ה"ד. (13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א"ב: "סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חטים" - צריך לומר ש"סאה" שהזכיר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחר, שבסך-הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

ד. כיצד? חרדל¹⁴ שנתערב בתבואה, והרי החרדל זורעין ממנו קב¹⁵ בכל בית סאה, אם נתערב ממנו אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה¹⁶ של תבואה או של קטנית - חזב למזעט. וכן אם היה מין זה מזרעוני גנה זורעין ממנו סאתים בכל בית סאה¹⁷, אם נתערב ממנו חצי קב¹⁸ בכל סאה¹⁹ של תבואה או של קטנית - ימזעט.

(14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). (15) שהוא שישית הסאה. ב"ירושלמי" שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה' שם. (16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה.

(17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרע בית סאה צריך מהם כפול מחיטים ושעורים. (18) היינו חלק אחד מעשרים וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה. (19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לפיכך, תבואה שנתערב בה זרע פשתן²⁰: אם היה שלשת רביעים בכל סאה - הרי זה ימזעט, ואם לאו - אינו צריך למזעט; לפי שבית סאה זורעין בו שלש סאים זרע פשתן. ועל דרך זה משערים בכל הזרעים האחרים.

(20) "ירושלמי" שם סוף ה"ב.

ו. במה דברים אמורים?²¹ בשלא נתפנו לערב ובשלא נתפנו לזרע השני מינין שנתערבו; אבל אם נתפנו לערב זרע בזרע אחר²² או לזרע השני מינין²³, אפלו היתה חטה אחת בתוך פרי של שעורים - אסורה לזרעה. וכן כל פיוצא בזה.

(21) "ירושלמי" שם ה"א. (22) כלומר, עירב כדי לזרוע שניהם וליהנות מהם (כסף-משנה). (23) כלומר, נתערבו מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוי לזרוע שניהם וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות משני המינים.

ז. הוזרע²⁴ שדהו מין מן המינין, וכשיצאמח ראה בו פלאים²⁵: אם היה המין האחד²⁶ אחד מעשרים וארבעה בשדה - הרי זה ילקט עד שימזעטנו; מפני מראית העין, שמא יאמרו פלאים זרע בכונה²⁷. בין שהיה המין האחד שצמח תבואה וקטנית בתבואה וקטנית²⁸, או זרעוני גנה²⁹ בתבואה וקטנית ובזרעוני גנה. ואם היה הצומח פחות מכך - אינו צריך למזעטו.

(24) מועד קטן ו, א. (25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו (ט"ז ביו"ד סי' רצו ס"ק ד). (26) בדפוס רומי: "האחר". וכן הוא בשו"ע י"ד שם ס"ח. (27) למד זאת רבינו ממה שהביא להלן הלכות ח"ט, עיי"ש. (28) [בדפוס רומי: "תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה [בקטנית] וקטנית בתבואה"]. (29) שאף-על-פי שבתלוש משערים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית סאה, דהיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תנובה רבה, פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

ח. במה דברים אמורים? בזמן שיש מקום לחשד; אבל בזמן שהדברים מראין שאין זה מדעתו של בעל השדה, אלא מאליהן עליו³⁰ - אין מחייבין אותו למזעט.

(30) כלאים פ"ב מ"ה.

ט. כיצד? כגון תבואה שעלו בה ספיחי אסטיס³¹,

1 וְתִלְתָּן³² שְׁזֵרְעָה לְמַאֲכָל אֲדָם³³ שְׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִי
2 עֲשֻׁבִּים; שְׁזָה מִפְסִיד הוּא³⁴. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה.

(31) [הוא שצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם, ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל (פ"ב מהל' מתנות עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מהל' שמיטה הי"ג במיני הצובעין "אסטס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם) "ספיחי אסטס", אבל הספיחים שלו נאכלים, ראה למעלה פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל אדם]. (32) בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגיריג ('פירוש המשנה' שם). (33) שאז מפסידים אותה העשבים, כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים (בבאקמא פא). (34) ואם כן, הדברים מראים שאין זה מדעתו של בעל השדה.

3 י. וּבִמָּה יוֹדַע שֶׁתִּלְתָּן זְרוּעָה לְמַאֲכָל אֲדָם?
4 כִּשְׁהִיְתָה זְרוּעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת³⁵ וְלֹא גְבוּל סָבִיב.
5 וְכֵן מְקוֹם הַגְּרֻנוֹת³⁷ שְׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִי הַרְבֵּה - אֵין
6 מְחִיבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר; שֶׁהָיָה הַדָּבָר יוֹדַע שְׁאִינוֹ רוֹצֶה
7 שְׁיַצְמַח צִמָּח בְּמְקוֹם הַגְּרֻנוֹת³⁸. וְאִם הִסִּיר מִקְצָתוֹ³⁹
8 - אוֹמְרִין לוֹ: עֲקֹר הַכָּל חוּץ מִמֵּין אֶחָד; שֶׁהָיָה גִלָּה
9 דַּעְתּוֹ שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוֹם הַשָּׂאָר.

(35) בבאקמא שם. (36) כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס רומי. (37) כלאים, שם. (38) שמקום הגרנות צריך להיות חלק כדי לרדוש בו ('פירוש המשנה' שם). (39) משנה, שם.

10 יא. אֵין נוֹטְעִין⁴⁰ יִרְקוֹת בְּתוֹךְ סֵדֵן שֶׁל שְׁקָמָה⁴¹
11 וְכִיּוֹצָא בָּהּ⁴². הַטּוֹמֵן אֲגֵדֶת לִפְתָּ⁴³ וַצְנוֹן⁴⁴ וְכִיּוֹצָא
12 בָּהּ תַּחַת הָאֵילָן⁴⁵, אֲפִלוּ תַּחַת הַגֶּפֶן, אִם הָיָה מִקְצָת
13 הָעֵלִין מְגֻלִּין⁴⁶ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁴⁷; שֶׁהָיָה אֵינוֹ רוֹצֶה
14 בְּהַשְׁרִשְׁתּוֹ. וְאִם אֵינֶן אֲגֵדָה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה הָעֵלִין
15 מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם כְּלָאִים.

(40) שם פ"א מ"ח. (41) השקמה היא תאנה מדברית ('פירוש המשנה' לדמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה (רשב"ם בבא-בתרא סח: במשנה). (42) כל מיני ירק בכל מין אילן. ויש לעיין למה הכנים רבינו כאן בכלאי זרעים דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה, וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם 'הלבוש'. (43) בכלאים שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצנונות". וב'ירושלמי' מפרש: "תני רבי חיאי כגון אגודה של לפת ואגודה של צנון". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים, שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה בדעתו שאינו רוצה בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. (44) ראה להלן פ"ג ה"ו, שלפת וצנון אינם כלאים זה בזה. (45) במשנה שם לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לאו דווקא, ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה לא חששו (כסף-משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן. (46) שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת

העלים מגולים. (47) מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן", נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנשמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא-בתרא יט. ד"ה המברין) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיוון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהברין את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבא-בתרא שם. וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א), שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח הי"ג, ובכסף-משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המברין את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במברין, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). [ומה שנקטו במשנה "המברין את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריקה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מברין לרבותא, שאפילו במברין את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל-אחת-כמה-וכמה שבשרשים, שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות, שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במברין, אבל בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן פ"ו ה"ז].

16 יב. שְׂדֵה שֶׁהִיְתָה זְרוּעָה⁴⁸, וְקָצַר הַזֶּרַע וְנִשְׁאַרוּ
17 הָעֵקָרִין בְּאֶרֶץ, אָף עַל פִּי שְׁאִין מוֹצִיאִין צִמָּח אֶלָּא
18 אַחֵר בְּמָה שָׁנִים - לֹא יִהְיֶה זֹרַע בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה מִין
19 אַחֵר עַד שְׁיַעֲקֹר הָעֵקָרִין.

(48) כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם מ"ג (הובאה להלן הי"ג) "היתה שדהו זרועה חטים כו' אם צימחה לא יאמר אזרע ואחר-כך אופן, אלא הופך ואחר-כך זורע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באילן (שם מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו ('משנה ראשונה' שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

20 יג. הִיְתָה שְׂדֵהוּ⁴⁹ זְרוּעָה חֲטִים, וְנִמְלַךְ לְזֵרְעָה
21 שְׁעוּרִים קִדְּם שְׁיַצְמָחוּ הַחֲטִים - יִמְתִּין לָהּ עַד
22 שְׁיִפְסְדוּ הַחֲטִים וְיִתְלַעְצוּ בְּאֶרֶץ כְּמוֹ שֶׁלֶשָׁה יָמִים,
23 אִם הִיְתָה שְׂדֵהוּ רִוְחָה⁵⁰, וְאַחֵר כֶּף יִהְפָּכָה⁵¹ בְּמַחֲרֹשָׁה
24 וְיִזְרַע הַמֵּין הָאַחֵר. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפֵּךְ אֶת כְּלָהּ עַד
25 שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר חֲטָה שְׁלֹא נִעְקְרָה, אֶלָּא חוֹרֵשׁ אֶת
26 הַשְּׂדֵה כְּדֶרֶךְ שְׁחוֹרְשִׁין אוֹתָהּ קִדְּם הַמָּטָר כְּדִי
27 שְׁתִּרְוֶה⁵².

(49) שם, משנה ג. (50) תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא)

קפב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ב תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

א. ויש מינין בפרעין שהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה, מפני שגוי מקומות² והעבודה³ שעובדין הארץ, עד שיראה פשני מינין. ואף על פי שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן פלאים זה בזה.

(2) ולפיכך יש להם שם לזוי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. (3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראויה לאכילה בלי הטמנה זו.

ב. ויש בפרעים שני מינין שהן דומין זה לזה⁴ וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם זה.

(4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה".

ג. כיצד? החזרת עם חזרת גלים⁵, והעלשין עם עלשי שדה⁶, והפרשין עם פרשי שדה⁷, הפסבר עם פסבר הרים⁸, וחרדל⁹ עם חרדל מצרי, ודלעת המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן פלאים זה בזה. וכן החטין עם הזונין¹⁰, והשעורים עם שפלת שועל¹¹, והפסמין¹² עם השיפון¹³, והפול עם הספיר, והפרקדן עם הטפח¹⁴, ופול לכן עם השעועים, והקשות עם המלפפון, והברוב עם התרבותור¹⁵, והתרדין עם הלעזין - אינן פלאים זה עם זה. אבל הענן עם הנפוסין, והחרדל עם הלפסן, ודלעת יוגית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו פלאים זה בזה.

(5) והן "חסא גנית וחסא הררית". (6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. (7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. (8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. (9) חרדל המדינה. (10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך הישור, כמו ליבם הזונה. (11) שעורים מדבריות. (12) חיטה מדברית. (13) מין ממיני החיטים המדבריות. (14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. (15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

ד. וכן באילן שיש שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפרות, הואיל והן שני מינין - הרי אלו פלאים. כיצד? התפוח עם החזרד¹⁶, והפרסקין¹⁷ עם השקדים, והשיזפין¹⁸ עם הרמיז, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן פלאים זה בזה. אבל האגסים עם

= מקום רזה ממים), אבל לא במקום הגריר (= מקום יבש, ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן ב"ירושלמי" שם ה"ב. (51) במשנה, שם: "ימתין לה עד שתתלע ויופך ואח"כ יזרע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם התלע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון במשנה: ימתין עד שיתלע או יהפך את הזרע. (52) כן הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה", והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו (פירוש המשנה' (שם).

יד. צמחו החטים ואחר כך נמלך לזרעה שעורים - יהפך ואחר כך יזרע⁵³. ואם הוריד בהמתו⁵⁴ לתוכה וקנסמה את הצמח - הרי זה מתר לזרע שם מין אחר.

(53) משנה, שם. (54) תוספתא, שם.

טו. באחד באדר⁵⁵ משמיעין על הפלאים, וכל אדם יוצא לגנתו ולשדהו ומנקין אותן מן הפלאים. ובחמשה עשר⁵⁶ בו יוצאים שלוחי בית דין ומסבבים⁵⁷ לבדק.

(55) שקלים פ"א מ"א. (56) משנה, שם. (57) וסובבים.

טז. בראשונה⁵⁸ היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי בתים שמחים שמנקין להן שדותיהן. התקינו שהיה מפקירין את כל השדה שימצאו בו פלאים. והוא שימצאו בה⁵⁹ מין אחר אחד מארבעה ועשרים; אבל פחות מכן - לא יגעו בה.

(58) שקלים שם מ"ב. (59) מועד קטן ו, א.

יז. וחוזרין שלוחי בית דין בחלו של מועד⁶⁰ הפסח לראות האפיל שיצא. וכלאים שהנציז⁶¹ - אין ממתינים להן⁶², אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין את כל השדה, אם יש בה אחד מעשרים וארבעה.

(60) שם. (61) שם, מימרא של רבי יוחנן. (62) עד אחד באדר.

יום שישי כ"ב תמוז ה'תשפ"א

פרק שלישי

(1) יבאר שיש מינין בזרעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים

ט. **פִּיּוּצָהּ שְׂדֵהוּ שְׁהִיָּה זְרוּעָה מִן תְּבוּאָה, וּבִקֵּשׁ לְזַרְעַ בְּצִדָּהּ מִן תְּבוּאָה אַחֶרֶת בְּשָׂדֶה אַחַת - מִרְחִיק בִּיגִיָּהּ בֵּית רִבְעִי²¹. וְהוּא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה²² עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ אַמָּה מִרְבָּע. בֵּין מִן הָאֲמֻצָּע בֵּין מִן הַצֵּד²³. וְאִם לֹא הָיָה בִּיגִיָּהּ בְּשַׁעוֹר הַזֶּה - אֲסוּר; וְאִינוּ לֹקֵה עַד שְׁהִיָּה קְרוֹבִין בְּתוֹךְ שְׂשָׂה טַפָּחִים.**

(21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. (22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדויק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. (23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

י. **הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק, וּבִקֵּשׁ לְזַרְעַ בְּצִדָּהּ שְׂדֵה יָרֵק אַחֶר, אֲפִלּוּ דִלְעַת - מִרְחִיק בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת שְׂשָׂה טַפָּחִים עַל שְׂשָׂה טַפָּחִים מִרְבָּע. בֵּין מִן הַצֵּד בֵּין מִן הָאֲמֻצָּע. וּפְחוֹת מְשַׁעוֹר זֶה - אֲסוּר; וְאִינוּ לֹקֵה עַד שְׁהִיָּה קְרוֹבִין בְּתוֹךְ טַפָּח²⁴.**

(24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

יא. **הִיָּתָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְהַשְּׁנִיָּה שְׂבַצָּהּ יָרֵק אוֹ דִלְעַת - מִרְחִיק בִּיגִיָּהּ בֵּית רִבְעִי.**

יב. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁצָרִיף לְהִרְחָקָה בְּשַׁעוֹרִין הִלְלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שְׂדוֹת²⁵; אֲבָל אִם הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק, וְרָצָה לְזַרְעַ בְּצִדָּהּ שׁוּרָה שֶׁל יָרֵק מִמֵּין אַחֶר - דִּיּוּ לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׂדֵה וּבֵין הַשׁוּרָה תֵּלֶם אֶחָד, אֲרָפוּ שְׂשָׂה טַפָּחִים בְּלֶבֶד וְרָחֲבוּ כְּעֶמְקוֹ²⁶.**

(25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. (26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

יג. **הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לְזַרְעַ בְּתוֹכָהּ שׁוּרָה שֶׁל יָרֵק, אֲפִלּוּ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין שְׁעָלִין שְׁלֵהֶן אֲרָפִים וּמִסְתַּבְּכִין - מִרְחִיק בִּיגִיָּהּ שְׂשָׂה טַפָּחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הָעָלִים שֶׁל דִּלְעַת וְנִכְנְסוּ לַתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יִצָּקָר מִן הַתְּבוּאָה שְׁלִפְנֵי**

1 הַקְרוֹסְטָמָלִים, וְהַפְּרִיָּשִׁים עִם הַצִּדִּין - אֵינָן כְּלָאִים זֶה בָּזָה. 2

(16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. (17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. (18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

3 ה. **וְכֵן אִם יֵשׁ שָׁם זָרְעִים וְאִילָנוֹת אַחֲרוֹת, אָף עַל פִּי שְׁהֵן שְׁנֵי מִיָּנִין בְּטַבָּעַן, הוֹאִיל וְעָלִין שֶׁל זֶה דּוֹמִין לְעָלִין שֶׁל זֶה אוֹ פְּרִי שֶׁל זֶה דּוֹמָה לְפְרִי שֶׁל זֶה דְּמִיּוֹן גָּדוֹל, עַד שְׁרָאוּ כְּשֵׁנִי גִּנְיָן מִמֵּין אַחֶר - לֹא חֲשִׁשׁוּ לָהֶן לְכָלֵּאִים זֶה עִם זֶה; שְׂאִין הוֹלְכִין בְּכָלֵּאִים אֲלָא אַחֶר מִרְאִית הָעֵין.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לא חששו להם לכלאים זה עם זה, שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין".

החידוש בדין זה הוא שאף שבכלאים אסור לערבו לכתחילה במאתיים כמו בתרומה ובשאר איסורים הבטלים בששים ש"אין מבטלין איסור לכתחילה". אבל בכלאים כשנראים מין אחד מותר לזרוע אותם יחד, כי אין כאן מציאות של איסור כלאים שמבטלים אותו, ומלכתחילה אין כאן איסור.

ההוראה מכך בעבודת האדם: בנוגע למראית עין, יכול אדם לחשוב "מאי כולי האי?" ומה כל ה"רעש" על עניין שאין בו מעשה או דיבור, אעפ"כ אמרה תורה "ולא תתורו... אחרי עיניכם" ו"עין רואה והלב חומד", וגם אם בטוח שיצליח להילחם עם היצר שלא ימשך אחריו, הרי שהראיה עצמה עושה פגם בנפשו. אבל אם נזהר ב"מראית העין", מלכתחילה לא קיימת בעולמו מציאות של איסור כלל.

(על"פ י"ן מלכות ספר זרעים סימן ב')

9 ו. **פִּיּוּצָהּ הַלֶּפֶת¹⁹ עִם הַצִּנּוֹן - אֵינָן כְּלָאִים זֶה בָּזָה, מִפְּנֵי שְׁפָרִיָּהּ שְׁוִין. וְהַלֶּפֶת עִם הַנֶּפֶס - אֵינָן כְּלָאִים זֶה בָּזָה, מִפְּנֵי שְׁהָעָלִין שְׁלֵהֶן שְׁוִין. אֲבָל צִנּוֹן עִם הַנֶּפֶס, אָף עַל פִּי שְׁהָעָלִין דּוֹמִין זֶה לָזֶה וְהַפְּרִי דּוֹמָה לְפְרִי - הָרִי אֵלּוּ כְּלָאִים, הוֹאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה רָחוּק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ.**

(19) [אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק].

15 ז. **בְּמָה מִרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי מִיָּנִי זָרְעִים שְׁהֵן כְּלָאִים זֶה עִם זֶה? כְּדִי שְׁהִיָּה נִרְאִים מְבֻדְּלִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל אִם נִרְאִין שְׁנִזְרָעוּ בְּעָרְבוּבָא - הָרִי זֶה אֲסוּר.**

18 ח. **וְשַׁעוֹרִין רַבִּים יֵשׁ בְּהִרְחָקָה הַזֹּאת, הַפֶּל לְפִי גִדֹּל הַשְּׂדֵה הַנִּזְרָעַת וּלְפִי רֹב הָעָלִין וְשְׁלֹחַת הַיּוֹנְקוֹת²⁰.**

בעניין זה שונה איסור כלאיים מאיסור שביעית, שבו אין מחלקים בין שדה לשדה חבירו, ואסור לעבוד את האדמה בשביעית, גם אם אינה שדה, כי באיסור שביעית נאמר "ושבתה הארץ שבת לה".

ויש לומר ההסבר בזה: מבואר ב'מורה נבוכים' שהטעם באיסור שביעית הוא שלא להכחיש את הקרקע בעבודה שנה אחר שנה, ולכן אין כל הבדל בין שדה או שדה חבירו, אבל טעם האיסור בכלאיים הוא "שמערבב כוחות העליונים הנותנים כח הצמיחה... אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, המכה אותו ואומר לו גדל". ולכן האיסור הוא רק ב"שדך", כי מזל שדה שייך לאדם עצמו, ושדה חבירו היא במזל חבירו.

ועל-פי-יזה יובן המשך ההלכה ש"אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים סמוך לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חבירו". כי מאחר שטעם איסור כלאים נוגע לערבוב המזלות בשמים, נוגע עד כמה נראה הדבר בעיניים, כי מלאכים יכולים להבחין במציאות הדבר רק כפי שנראה לעין (כמו האדם), ואינם יודעים מחשבות אדם כמו הקב"ה, ולכן אין שייך כאן ערבוב הכוחות העליונים.

ההוראה בעבודה היא, שלעולם אל ימנע אדם לזרוע בשדה חבירו, כלומר להשפיע לזולת, מפני חשש רוחני "שלא לערבב הכוחות". ואומרים לו: אל תתערב בחשבונות בנוגע לרוחניות ובעניינים שבין אדם לקונו שאינם שייכים אליך, ואפילו בדברים שנראה לאחרים כשייכים לזולת...

(על-פי "זין מלכות" ספר זרעים סימן ב')

(35) "שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". (36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

- יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חבירו בצדעה 28
זרועה חטים³⁷ - מתר לו לזרע תלם אחד של פשתן 29
בצד חטים שלו סמוך לשדה חבירו. שהרואה יודע 30
שאין דרך העם לזרע תלם אחד של פשתן, ולא 31
נתפנן זה אלא לבדק שדהו אם ראוייה היא לזרע 32
פשתן אם לא, ונמצא פזרע להשתתה³⁸. לפיכך³⁹ 33
אסור לזרע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין 34
אחד עד שירחיק בתוך שלו⁴⁰. 35

- 1 הדלעת עד שלא יתערבו העליון. ואין צריך לומר, 2
שאם זרע שורה ממין זה ושורה ממין אחר - שדי 3
להיות ביניהן תלם אחד²⁷, כמו שיתבאר.

(27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זרוע אחת חיטה ואחת שעורה".

- 4 יד. הרחיק²⁸ בין שני המינים הרחקה הראויה להן, 5
והיה מין זה נוטה על גבי מין זה, בין שננטה תבואה 6
על התבואה או ירק על גבי ירק, או ירק על התבואה 7
או תבואה על הירק - הכל מתר, שהרי הרחיק 8
בשעור. חוץ מדלעת יונית, שהיא נמשכת הרבה. 9
לפיכך, אם נטתה - יעקר מלפניה, כמו שבארנו.

(28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

- 10 טו. היה בין שני המינים בור²⁹ או ניר³⁰ או גפה³¹ 11
או דרך³², או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או 12
חריץ שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה, או 13
אילן שהוא מסך על הארץ הוא³³, או סלע שהוא 14
גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה³⁴ - הרי זה מתר 15
לסמך המין האחד לצד אחד מאלו, והמין האחר 16
לצד השני. הואיל ואחד מפל אלו מבדיל ביניהן, 17
הרי הן נראים מבדילין זה מזה.

(29) מקום שאינו חרוש וזורע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרדב"ז מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. (30) מקום חרוש. (31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. (32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. (33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרע"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. (34) יש מפרשים שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

- 18 טז. כמה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר 19
המבדיל? בשורע בתוך שדה; אבל אם היתה שדהו 20
זרועה חטים - מתר לחבירו לזרע³⁵ בצדעה שעורים. 21
שנאמר: שדך לא תזרע פלאים - אין האסור אלא 22
שיזרע שדהו פלאים; שלא נאמר: הארץ לא תזרע 23
פלאים³⁶. ולא עוד, אלא אפילו זרע בתוך שדהו 24
שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד 25
שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים - הרי זה 26
מתר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף 27
שדה חבירו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחבירו לזרוע בצדעה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע.. שלא נאמר והארץ לא תזרע."

(37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זרוע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ג תמוז - ספר זרעים - הלכות כלאים קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. (38) ובזרע להשתתה אין איסור כלאים. (39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזרע להשתתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. (40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

1 יח. היתה שדהו⁴¹ ושדה חברו שפצצה זרועין שני
2 מיני תבואה⁴² - לא זרע ביניהם חרדל וחריע אפלו
3 תלם אחד, מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד⁴³.
4 אבל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות -
5 מתר לזרע ביניהן חרדל או חריע. שמתר להקוף
6 חרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני
7 שאינן מזיקין אותה⁴⁴. וכן אם היתה זרע של זרע
8 זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו - הרי
9 זה מתר, מפני שהן נראין מבדילין זה מזה. ואין
10 צריך לומר, אם היתה זרע של זרע זה נוגעת בזרע
11 של זרע האחר; מפני שהן נראין בסוף שדה⁴⁶ שנגע
12 בסוף שדה⁴⁷, שהוא מתר בלא הרחקה ולא הבדלה,
13 כמו שפארנו.

(41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". (42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזרוע באמצע שדהו. (43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרוע שדות, וצריך עיון. (44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אלא לבדוק שדהו. (45) שם משנה ז: "היה ראש תור חטים נכנס בתוך של שעורים מותר". (46) של האחד. (47) של בעל זרע אחר.

יום ש"ק כ"ג תמוז ה'תשפ"א

פרק רביעי

(1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

14 א. מתר לזרוע² שתי שורות זו בצד זו של קשואין,
15 ושתי שורות בצדן של דלועין³, ושתי שורות של
16 פול המצרי⁴, ותלם בין כל מין ומין⁵. אבל לא יזרע
17 שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין⁶
18 ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם
19 מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמניין אלו עליהם
20 שלהן ארפין ונמשכין ומסתבכין, ואם זרען שורה
21 בצד שורה - יתערב הפל', ונראו כנזרעין בערבוביא.

(2) כלאים פרק ג משנה ד. (3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. (4) אף-על-פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. (5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבורה-מתחיל איתיביה. (6) משנה שם. (7) כן הוא בשבת שם.

22 ב. היתה שדהו זרועה⁸ מין ממנין ירקות, ובקש
23 לזרע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן
24 הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין ומבדיל
25 בינה ובין הירק בתלם⁹, ומניח מן הירק רחב שתיים
26 עשרה אמה ועושה שורה שניה של דלועין, ומבדיל
27 בינה ובין הירק בתלם, וכן עד מקום שירצה;
28 שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתיים עשרה
29 אמה¹⁰. אבל פחות מכן - אסור, מפני העלין
30 שמסתבכין מכן ומפן פירק שביניהם, ונראה הפל
31 באלו נזרע בערבוביא.

(8) שם משנה ו, כדעת חכמים. (9) ראה למעלה הלכה א. (10) ורוחב שני התלמים לא חשב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם), ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

32 ג. היתה שורה של דלעת זרועה, אפלו דלעת
33 יחידית¹¹, ובא לזרע בצדה תבואה - מרחיק בית
34 רבע; שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול וכל
35 דבר שיהיה בתוך בית רבע¹² שמרחיקין בין שני
36 המינין - עולה מן המדה, כגון הקבר והסלע¹³
37 וכיוצא בהן¹⁴.

(11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". (12) שם פרק ב משנה י. (13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. (14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (בבא בתרא קג.), ראה בר"ש ורע"ב.

38 ד. התלם¹⁵ או אמת המים שהן עמקים טפח¹⁶ -
39 זרועין לתוכו שלשה מיני זרעים: אחד על שפת
40 התלם מכן, ואחד מכן, ואחד באמצע.

(15) כלאים פרק ג משנה ב. (16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

ט. מיני ירקות³² שאין דרך בני אדם לזרע מהם
אלא מעט מעט, כמו שבארנו³³ - מתר לזרע מהם³⁴
אפלו חמשה מיני בתוך ערוגה אחת שהיא ששה
טפחים על ששה טפחים³⁵. והוא שזרע ארבעה
מיני בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע, וירחיק
בין מין ומין כמו טפח ומחצה³⁶, כדי שלא יינקו³⁷
זה מזה. אבל יותר על חמשה מיני - לא יזרע, אף
על פי שמרחיק ביניהם³⁸; לפי שמניין הרבה
בערוגה פזו הרי הן פנטועין בערובות³⁹.

(32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה,
וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו
מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו
מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות." (33) למעלה
פרק א הלכה ט. (34) שם משנה א. (35) משנה שם.
(36) שזוהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי שרשיהם
מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים
אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא
יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים
כל אחד מהניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין
צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח
ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן
היתר על-פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא
צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש
תור בערוגה" (שבת פה:) בין מערוגה ובין בתוך הערוגה
עצמה (ראה חזון-איש). והציוור לפי זה הוא: (37) בשבת
פה. "יקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא
ינקי מהדדי". (38) טפח ומחצה. (39) כן הוא בתוספות
שם דיבור-המתחיל וקים.

י. במה דברים אמורים? בערוגה שהיא בתרבה⁴⁰
ואין שם זרע חוצה לה; אבל ערוגה בין ערוגות -
אסור לזרע בה חמשה מיני; שאם יזרע בכל רוח
מערוגה זו ובכל רוח מערוגותיה שסביבותיה -
יראה הכל כמעורב⁴¹. ואם הטה⁴² עליו שבערוגה זו
לכאן ועליו שבערוגה שבצדה מכאן, עד שיראו
מבדלים - מתר. וכן אם עשה תלם⁴³ בין כל ערוגה
וערוגה - מתר.

(40) מימרא של רב שם. (41) כן היא לפי מסקנת הגמרא
(שם); שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסור, שמא ימלא
את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן הי"א. (42) שם
לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. (43) כרב אסי שם.

יא. ואסור לזרע⁴⁴ חוץ לערוגה בלא תלם ובלא
נטיה ואפלו כנגד הקרנות של ערוגה שאין בהן
זרע⁴⁵; גזרה שמא יזרע ארבעת המיני בארבע זוויות
ערוגה⁴⁶, ויזרע מינין אחרים חוצה לה כנגד הזוויות,
ונמצא הכל כמעורב.

(44) שם. (45) כמו הציוור הזה: (46) כמו הציוור הזה:

יב. היתה הערוגה ששה על ששה והיה לה⁴⁷ גבול⁴⁸

ה. ומתר לנטע¹⁷ שני מינין בתוך גמא אחת, ואפלו
קשות ודלעת¹⁸. והוא שיהיה מין זה נוטה מעל
שפת הגמא לכאן והמין האחר נוטה לצד השני,
ויראו נבדליו זה מזה¹⁹. וכן אם נטע²⁰ ארבעה מינין
בתוך הגמא והפך לארבע רוחותיה - הרי זה מתר.

(17) שם משנה ה. (18) במשנה שם: "נטע אדם קישות
ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת
"שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה
למעלה פרק ג הלכה יג). (19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים
החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה,
היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת,
והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה
כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה
כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאיין כלאים
אסורים אלא בזרע ככוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא
דגומא שאינו זורען בבת אחת ככוונה כלאים (אלא להטותם
זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". (20) ירושלמי
שם פרק ג סוף הלכה ד.

ו. הרוצה לזרע²¹ שדהו משר²² משר מפל מין ומין
מרחיק בין²³ כל משר ומשר שתי אמות על שתי
אמות, ומצר והולך עד שלא ישאר ביניהן פסוף
המשר אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו
בערובות²⁴.

(21) שם פרק ב משנה ו. (22) מקום ארוך (פירוש המשנה),
כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה
שלמה), וראה להלן הלכה ח. (23) ירושלמי שם פרק ב
הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות
על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". (24) כן
הוא גם בזוורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב),
שאיין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

ז. רצה לעשות שדהו²⁵ קרחת²⁶ קרחת מפל מין ומין
- לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע קרחות.
כל קרחת מהן בית רבע²⁷; ונמצא רחוק בין קרחת
וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע²⁸, שכל בית
סאה חמשים על חמשים²⁹.

(25) שם משנה ט. (26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש
המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזרוע בו לזרוע בו ממין
אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). (27) שהוא
כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג
הלכה ט). ועיין שם בהערות. (28) אין זה מדויק. ובפירוש
המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש".
(29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

ח. ומה בין המשר לקרחת? שהמשר ארוך³⁰
והקרחת מרבעת³¹.

(30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות
על שתי אמות בראש השורה. (31) וזו היא שדה, ולפיכך
צריכים להרחיק יותר.

טו. הַרְוֵה לְמִלְאָתָא⁶¹ כָּל גִּנְתּוֹ מִיְּרֻקוֹת רַבִּים וְלֹא
יִרְחִיק בִּינֵיהֶם - עוֹשֶׂה כָּל הַגִּנָּה עֲרוּגוֹת מְרֻבְּעוֹת,
אֲפִלּוּ שֹׁשֶׁה עַל שֹׁשֶׁה, וְעוֹשֶׂה כָּכָל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה
עֲגוּלִין, אֲרֻבָּעָה בְּאַרְבַּע רִוְחוֹתֶיהָ וְאַחַד בְּאַמְצָעָה,
וְזוֹרֵעַ מִין בְּכָל עֲגוּל, וְזוֹרֵעַ אֲרֻבָּעָה מִיָּנִים אֲחֵרִים
בְּאַרְבַּעַת קַרְנוֹת עֲרוּגָה. נִמְצָאוּ תְּשֻׁעָה מִיָּנִין בְּכָל
עֲרוּגָה וְהֵן נִרְאִין מִבְּדִלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵינוֹ מִפְּסִיד
אֶלָּא מֵה שֶׁבִּין הָעֲגוּלִין בְּלִבָּד, שֶׁהוּא מְנִיחוֹ חֶרֶב
כְּדִי שִׁירְאוּ הָעֲגוּלִין מִבְּדִלִין מִן הַקַּרְנוֹת וּמִבְּדִלִין זֶה
מִזֶּה. וְאִם רָצָה שְׂלֹא נִפְסִיד כָּלוּם : אִם הָיוּ הָעֲגוּלִין
זִרְעִים שְׁתֵּי - זוֹרֵעַ מֵה שֶׁבִּינֵיהֶן עֶרֶב, וְאִם הָיוּ
זִרְעֵינָם עֶרֶב - זוֹרֵעַ מֵה שֶׁבִּינֵיהֶן⁶² שְׁתֵּי, כְּדִי שִׁירְאוּ
מִבְּדִלִין.

(61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: (62) מימרא של רב
אשי שם.

טז. מִכָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים נִתְבָּאָר לָךְ, שְׂבֻזְמָן שְׁנִישׁ בֵּין
שְׁנֵי הַמִּינִין הַרְחֵקָה הָרְאוּיָה לָהֶם כְּדִי שְׂלֹא יִינָקוּ זֶה
מִזֶּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לַמְּרִאִית הָעֵין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶³;
וּבְזֻמָּן שִׁירְאוּ מִבְּדִלִים זֶה מִזֶּה⁶⁴ - אֵין חוֹשְׁשִׁים
לִינִיקָתָן אֲפִלּוּ הֵן זֶה בְּצֵד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר עֲתָה.

(63) בהלכה ט. (64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה
טו והלכה יח.

1 גְּבוּהָ טַפַּח⁴⁹ וְרָחֵב טַפַּח⁵⁰ סָבִיב - מִתָּר לְזֹרַע בֵּה
2 אֲפִלּוּ שְׂמוֹנֶה עָשָׂר מִיָּנִין, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל וּגְבוּל
3 וְשֹׁשֶׁה בְּאַמְצָעָה⁵¹, וְיִרְחִיק בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפַּח
4 וּמִחֲצָה⁵². וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלֶּפֶת⁵³ בְּתוֹךְ הַגְּבוּל,
5 שְׂמָא יִמְלֵא⁵⁴וּ. יוֹתֵר⁵⁵ עַל זֶה - לֹא יִזְרַע.

(47) כלאים פרק ג משנה א. (48) גדר קטן. (49) משנה
שם. (50) שבת פה. (51) כר' יהודה במשנה שם.
(52) ראה למעלה הלכה ט. (53) שעליו גדולים (וראה
למעלה פ"א ה"ט). (54) בכלאים שם: "מפני שהוא
ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. (55) משמונה עשר מינים,
וראה למעלה הלכה ט.

6 י.ג. וְאִסּוּר לְזֹרַע בְּעֲרוּגָה מִיָּנִי זִרְעִים⁵⁶ בְּעֵנֶן זֶה,
7 מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּלֵאִים. אֲבָל מִיָּנִי יִרְקוֹת, הוּאִיל
8 וְאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזֹרַע מִהֵן אֶלָּא מַעֲט מַעֲט - הָרִי
9 זֶה מִתָּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁷.

(56) שם משנה ב. (57) בהלכה ט.

10 י.ד. גְּבוּל שֶׁהִיָּה גְּבוּהָ טַפַּח⁵⁸ וְזִרְעוּ בּוֹ מִיָּנִין הַרְבֵּה
11 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְנִתְמַעֵט מִטַּפַּח מֵאַחַר שְׁנִזְרַע⁵⁹ בּוֹ -
12 כְּשֹׁר, שֶׁהִיָּה כְּשֹׁר מִתְחַלְתּוֹ⁶⁰.

(58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב).
(59) ואם נתמעט הגבול קודם שנזרעו, אסור לזרוע מין אחר.
(60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז כ"ג תמוז ה'תשפ"א

אֶת־הַמִּסִּית, וְשֹׁלֵא יֵאָכֵל לְדִכְרִיו, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
"לֹא תֹאכֵל לוֹ" (שם, ט). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם):
"מִכָּלֵל שְׁנֵאָמַר: "וְיִתְעַלֶּה לְרַעַף כְּמוֹךְ" (ויקרא יט, יח)
יָכוֹל אֶתָּה אוֹתָהּ לִזְהָר? תִּלְמֹד לִזְהָר: "לֹא־תֹאכֵל לוֹ".
הַמִּצְוָה הִיא — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָר הַמוּסָת שְׂלֹא יִקַּל
בְּנִטְיָה (בשנאה) לַמִּסִּית, אֶלָּא חֵיב לְנִטּוֹר לוֹ בְּהִכְרַח;
וּכְשִׁאֲנוֹ נִטּוֹר לוֹ — עוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא־תִעָשֶׂה, וְהוּא
אָמְרוּ: "וְלֹא תִשָּׁמַע אֵלָיו" (דברים יג, ט), וְכָא הַפְּרוּשׁ
(המשך דברי הספרי שם): מִכָּלֵל שְׁנֵאָמַר: "עֲזוֹב תְּעֹזֵב עִמּוֹ"
(שמות כג, ה) יָכוֹל אֶתָּה עֲזוֹב (עוזר ומסייע) לִזְהָר? תִּלְמֹד
לִזְהָר: "וְלֹא תִשָּׁמַע אֵלָיו".

הַמִּצְוָה הִיא — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָר הַמוּסָת מִלְּהַצִּיל
אֶת־הַמִּסִּית, אִם יִרְאֶהוּ בְּמַצֵּב שֶׁל אֲבוּר וּכְלִיָּה, וְהוּא
אָמְרוּ: "וְלֹא־תִחַס עֵינֶךָ עָלָיו" (דברים יג, ט). וְכָא הַפְּרוּשׁ
(המשך הספרי שם): מִכָּלֵל שְׁנֵאָמַר: "לֹא תִעָמַד עַל־דָּם
רַעַף" (ויקרא יט, טז) יָכוֹל אֵי אֶתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה
(המסית)? תִּלְמֹד לִזְהָר: "וְלֹא־תִחַס עֵינֶךָ".

יום ראשון י"ז תמוז ה'תשפ"א

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.
כו. כז. כח. כט. יד. ח. ט. ז.

הַמִּצְוָה הִיא — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָרָה מִלְּהַסִּית, הִנֵּנוּ
שִׁיקָרָא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְעִבּוֹד עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא הִנְקָרָא:
מִסִּית, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ לְעִיל (מצות לא תעשה טו). וְלִשׁוֹן
אֲזָהָרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּמִסִּית: "וְלֹא־יִוָּסְפוּ
לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ" (דברים יג, יב); הַעוֹבֵר
עַל זֶה, וְהוּא הַמִּפְתָּה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — חֵיב סְקִילָה, כְּמוֹ
שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵב: "כִּי הָרַג תִּהְרַגְנוּ" (שם, י). וְהָאָדָם אֲשֶׁר
הַמִּסִּית רָצָה שִׁיוֹסֵת לוֹ — הוּא אֲשֶׁר רָאוּי שִׁיִּהְרַגְנוּ, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַר יִתְעַלֶּה וְאָמַר: "יָדְךָ תִּהְיֶה־בּוֹ כְּרָאוּשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ"
(שם). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): מִצְוָה בְּיַד הַמוּסָת
לְהִרְגוֹ. וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ דִּיגֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְּנֵה־דִּרְיָן
(טז).

הַמִּצְוָה הִיא — הִזְהָרָה שֶׁהִזְהָר הַמוּסָת מִלְּאָהֵב

לֹא זֶה חֵיב חֲנֹק; וְכִשְׁמָנו אֶת־הַנְּחֻנְקִים אָמְרוּ (סנהדרין
 פט.) "וְנָבִיא הַשֶּׁקֶר". וְשֵׁם אָמְרוּ: שְׁלֹשָׁה מִיתָתָם בְּיַדִּי
 אָדָם: "אֲשֶׁר יֵזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בְּשִׁמְיִי" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מֵה
 שְׁלֹא שִׁמְעַ; "אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי לְדַבֵּר, הָא לְחַבְרוּ
 צִוִּיתִי" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מֵה שְׁלֹא נֶאֱמַר לוֹ; "וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר
 בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה,
 וּבִכְלָן נֶאֱמַר: "וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא" — וְכָל־מִיתָה
 הָאֻמּוּרָה בַּתּוֹרָה סֶתֶם הָרִי הִיא חֲנֹק. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
 נָבִיא שֶׁקֶר זֶה בְּפָרָק י"א מִסְנֵה־דְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַכ"ט — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ שְׁלֹא לִיקָא
 מִנְּבִיא הַשֶּׁקֶר אוֹ לְהַמְנִיעַ מִלְּהַרְגוֹ בִּינוֹן שֶׁהוּא מִתְנַבֵּא
 בְּשֵׁם ה', אֲלֹא לֹא נִירָא מַעֲנֵשׁ כָּלֵל בִּינוֹן שֶׁנִּתְבָּרַר לָנוּ
 שֶׁקֶר וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ" (שם יח, כב).
 וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ" — אֵל תִּמְנַע עֲצָמָךְ
 מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹכְהָ". וְכָכָר בְּאֵרְנוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּאֵר
 הַיֵּטֵב בְּהַקְדַּמַּת חֲבוּרָנוּ לְפִרּוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַמִּצְוָה הַי"ד — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַשְׁבֵּעַ
 בְּעֲבוּדָה זָרָה, אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֵיהָ. וְכֵן לֹא יִשְׁבִּיעַם בָּהּ, כְּמוֹ
 שֶׁבָּאָרוּ לָנוּ בְּאֵמָרָם (מכילתא פרשת שופטים): לֹא תִשְׁבִּיעַ
 לְגוֹי בִּירְאָתוֹ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 לֹא תִזְכֹּר" (שמות כג, יג), שְׁלֹא תִשְׁבִּיעַ לְגוֹי בִּירְאָתוֹ,
 וְשֵׁם אָמְרוּ (במכילתא) עוֹד: "לֹא תִזְכֹּר" — שְׁלֹא יִדּוֹר
 בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה. וּבִסְנֵה־דְרִין (סג): "לֹא תִזְכֹּר" — שְׁלֹא
 יֵאמֵר אָדָם לְחַבְרוּ: שְׁמור לִי בְּצַד עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית".
 וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה, כְּלוּמַר: הַנִּשְׁבַּע דֶּרֶךְ רוּמָמוֹת בְּדָבָר
 מִכָּל־הַנִּבְרָאִים שֶׁאֲמִינִים בּוֹ הַתּוֹעִים שֶׁהוּא אֱלֹהוֹת —
 חֵיב מִלְּקוּת. אָמְרוּ בְּגִמְרָא סְנֵה־דְרִין, כִּשְׁהִזְהִירוּ מִלְּחַבֵּק
 עֲבוּדָה זָרָה וּלְנִשְׁקָה וּלְכַבֵּד לְפָנֶיהָ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מַמְעָשָׂה
 הַכְּבוֹד וְהַאֲהָבָה: עַל כָּלֵם אֵינוֹ לֹקֵה חוּץ מִן־הַנּוֹדֵר
 בְּשִׁמְהָ וְהַמְקִיִּם (הנשבט) בְּשִׁמְהָ. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה
 זוֹ בְּפָרָק ז' מִסְנֵה־דְרִין.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מַמְעָשָׂה
 הָאוֹב, וְהוּא שְׁמַקְטִיר קִטְרֶת יְדוּעָה וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים
 מְסִימִים, וְנִדְמָה לוֹ שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ דְּבוּר מִתַּחַת שְׁחִיו
 (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שְׁעוֹנָה לְמָה
 שִׁישָׁאֵל עָלָיו — וְזֶה מִין מִמִּינֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוּ:
 "אֶל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֲבֹת" (ויקרא יט, לא). וּלְשׁוֹן סִפְרָא
 (פרשת קדושים): "אוֹב — זֶה פִּיתוּם (שם מכשף) הַמְדַּבֵּר
 מִשְׁחִיו". וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — נִסְקָל; וְאִם לֹא
 נִסְקָל הָרִי זֶה בְּכֶרֶת; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חֵיב חֲטָאת
 קְבוּעָה, כְּלוּמַר: (דוקא זה) הַעוֹשֶׂה אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בְּיָדוֹ
 וּמִתְעַסֵּק בָּהֶם בְּעֲצָמוֹ. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק
 ז' מִסְנֵה־דְרִין.

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מַמְעָשָׂה

הַמִּצְוָה הָעֶשְׂרִים — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִיר הַמוֹסֵת מִלְּלַמֵּד
 זְכוֹת עַל הַמְּסִית: וְאֲפִלּוּ יוֹדֵעַ לוֹ זְכוֹת — אֲסוּר לוֹ
 לְהַזְכִּירוֹ וְלֹא יִלְמַד עָלָיו זְכוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־
 תַחְמַל" (דברים שם). וְכָא הַפְּרוּשׁ (ספרי, שם): וְלֹא תַחְמַל,
 לֹא תִלְמַד עָלָיו זְכוֹת.

הַמִּצְוָה הַכ"א — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִיר הַמוֹסֵת מִלְּשַׁתֵּק
 מִלּוּמַר חוֹכְהָ הַיְדוּעָה לוֹ עַל הַמְּסִית מִמָּה שֶׁמִּבִּיא (לפסס
 דין לחובתו עד) לִידֵי קִיּוֹם הַעֲנֵשׁ עָלָיו, וְהוּא אָמְרוּ
 יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תַחְמוֹל עָלָיו" (שם). וְכָא הַפְּרוּשׁ (ספרי,
 שם): וְלֹא תַחְמוֹל — לֹא תִלְמַד עָלָיו זְכוֹת.

הַמִּצְוָה הַכ"ו — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִיר אָדָם מִלְּהַתְנַבֵּא
 בְּשִׁמְהָ (של עבודה זרה), וְהוּא, שִׁיאֵמַר שֶׁה' צִוָּהוּ לְעִבְדָּה
 אוֹ שֶׁהִיא עֲצָמָה צִוָּתָה עַל עֲבוּדָתָה וְהַבְּטִיחָה גְּמוּלָה וְעֲנֵשׁ,
 כְּמוֹ שֶׁמְדַמִּים נְבִיאֵי הַבַּעַל וְנִבְיֵי הָאֲשֵׁרָה. וְלֹא כָּא
 בְּכַתּוּב לֹאֻ מִפְּרֵשׁ מִיַּחַד בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוּמַר: אֲזָהָרָת
 מִתְנַבֵּא בְּשִׁמְהָ; אֲבָל נִתְבָּאָר בְּכַתּוּב הַעֲנֵשׁ, שֶׁכֵּן נִדּוֹן
 הַמִּתְנַבֵּא בְּשִׁמְהָ בְּמִיתָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא" (שם יח, כ). וּמִיתָה זוֹ
 בְּחֲנֹק, כְּפִי הַכָּלֵל שֶׁאֲצַלְנוּ שְׁמִיתָה הָאֻמּוּרָה בַּתּוֹרָה סֶתֶם
 — חֲנֹק. וְכָכָר יְדוּעַ לָךְ הִסּוֹד שֶׁבִּבְאֵרְתִּי לָךְ בְּכָלֵל י"ד מִן
 הַכָּלִלִים שֶׁקְדָּמוּ לְמֶאֱמַר זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: לֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב
 אֶל־אִם־כֵּן הַזִּהִיר; וְהִנֵּה אֲזָהָרָתוֹ מִמָּה־שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכֹּר" (שמות כג, יג). כִּי אֵינוֹ מִן־
 הַנִּמְנָע שֶׁלֹּאֻ אֶחָד מִזִּהִיר עַל עֲנִינִים רַבִּים וְאֵין דִּינוֹ דִּין
 לֹאֻ שֶׁבְּכָלֵלוֹת, בִּינוֹן שֶׁנִּתְבָּאָר הַעֲנֵשׁ כָּל־עֲנִינֵי וְעִנְיָן.
 וּמִזֶּה יָבוֹאוּ דְּגֻמָּאוֹת בְּמִקּוּמָן. וְכָכָר נִתְבָּאָר דִּין מִצְוָה זוֹ
 בְּפָרָק י"א מִסְנֵה־דְרִין.

הַמִּצְוָה הַכ"ח — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּשׁוּמֹעַ נְבוּאָה
 מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, כְּלוּמַר: שְׁלֹא נִדּוֹן עֲמוֹ וְלֹא
 נִשְׁאָלָהוּ וְנֶאֱמַר לוֹ; מָה הָאוֹת שֶׁלָּךְ וּמָה רִאֲיָתְךָ עַל דָּבָר
 זֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁנַּעֲשֶׂה עִם מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' (נביא אמת) —
 אֲלֹא כִּשְׁנִשְׁמַעְהוּ מִתְנַבֵּא בְּשִׁמְהָ נִתְרָה בּוֹ עַל כֶּף, כְּמוֹ
 שֶׁאֵנוּ חֲיָבִים בְּכָל־חוּטָא; וְאִם יִתְמִיד בְּטַעֲנָתוֹ —
 נַעֲנִישֶׁהוּ כְּרָאוּי לְפִי דִינֵי הַתּוֹרָה, וְלֹא נַחוּשׁ לְאוֹתוֹתָיו
 וְלֹא לְרִאֲיוֹתָיו. וְעַל זֶה הִזְהִירוּ בְּאֵמָרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא
 תִשְׁמַע אֶל־דְּבָרֵי הַנָּבִיא הַהוּא" (דברים יג, ד). וְכָכָר
 נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפָרָק י"א מִסְנֵה־דְרִין (שם).

הַמִּצְוָה הַכ"ז — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ עַל נְבוּאָה שֶׁקֶר,
 וְהוּא שִׁיתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' אֲלֹא שִׁיאֵמַר מֵה שְׁלֹא אָמְרוּ ה',
 אוֹ מֵה שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה לְזוּלָתוֹ וּמִיַּחַס זֹאת לְעַצְמוֹ וְיֵאמַר
 שֶׁה' אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהוּא לֹא אָמְרוּ לוֹ. וּלְשׁוֹן
 הָאֲזָהָרָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוּ: "אֵף הַנָּבִיא אֲשֶׁר יֵזִיד
 לְדַבֵּר דָּבָר בְּשִׁמְיִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי לְדַבֵּר" (שם יח, כ).
 (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הדין). וְגַם הַעוֹבֵר עַל

מוכנות להשתתפות עליהן, אפילו אותה ההשתתפות היא לה' יתעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי פסילים, לפי שכן היו עושים אבנים מצירות מצשה אמן לפני הפסילים, ועליהן היו משתחוים לאותו הפסל. אמר יתעלה: "ואכן משפית (מצויירת) לא תתנו בארצכם להשתתפות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה — חיב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו בארצכם — בארצכם אין אתם משתחוים על האבנים, אכל משתחוים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב.).

המצוה הי"ג — האזהרה שהזכרנו מלנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח לנוי לו וליופי, אפילו נתפנו בקד לעבודת ה', כיון שכן היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם. אמר יתעלה: "לא-תטע לך אשנה כל-עץ אצל מזבח ה' אלהיך" (דברים טו, כא), העובר על לאו זה — חיב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח.), ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

המצוה הקפ"ה — הצווי שנצטוינו להשמיד כל-עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה והשחית: לשבר, לשרוף, לחרוס ולכרות — כל-מין במה-שראוי לו, כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי שהכונה היא שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו יתעלה: "אבד תאבדון את-כל-המקומות" (שם יב, ב). ועוד אמר: "כי אם-כזה תעשו להם מזבחותיהם תחצו וגו'" (שם ז, ה), ואמר עוד: "ונתצתם את-מזבחתם" (שם יב, ג). ובדרך אגב שנוכרה בגמרא סנהדרין (ז). מצות עשה דעבודה זרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות עשה אכא (ישנה)!! תרגמה (פירשה) רב חסדא: 'ונתצתם'". ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה אומר שאם קצץ אשנה והחליפה אפילו עשר פעמים שחיב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'". ושם אמרו: "ואבדתם את-שמים מן-המקום שהוא (שם) בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם, ואין אתה מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".

המצוה הכ"ה — האזהרה שהזכרנו שלא להוסיף כלום משל עבודה זרה על ממוגנו אלא נתרחק ממנה ומבתייה ומכל-המתיחס אליה, והוא אמרו יתעלה: "ולא תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהגה מאיזה דבר ממנה — לוקה. ובסוף מכות (כד.) באר, שהמבשל בעצי אשנה — לוקה שמים: אחת משום "ולא-תביא תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור יג); והבן זאת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ג' מעבודה זרה.

הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיסח עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה למצב המתעלה ותבואהו תרדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין סה): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו". ובא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב שזה לאו שפכללות — לפי שכבר חלקם פשהפיר את הענש ואמר: אוב או ידעוני, וחיב בכל-אחד מהם סקילה וכתת למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה כי-יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה כי-יהיה בהם אוב או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג — חיב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ז' מסנהדרין (סה.).

המצוה השביעית — האזהרה שהזכרנו מלקסור מקצת בגינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "ומזרעך לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה זו היתה, כמו שנתבאר בפסק ז' מסנהדרין (סד.), שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בגיו ומסורו בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלאו על מעשה זה ואמר: "לא-ימצא כף מעביר בגו-ובתו באש" (דברים יח, י). והעובר על לאו זה במזיד — חיב סקילה, וכתת אם לא נסקל; ובשוגג — חיב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ז' מסנהדרין.

יום שני י"ח תמוז ה'תשפ"א

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

נא. ל. לג. לא. לב.

המצוה הי"א — האזהרה שהזכרנו מלעשות מצבה (מבנה) שיתקבצו אליה ויכבדוה, אפילו נעשית לעבוד עליה את ה', כל-זה כדי שלא נתדמה בעבודתו יתעלה לעובדי עבודה זרה, לפי שכן היו עושים: בונים מצבות ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו יתעלה באזהרה על כף: "ולא-תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך" (דברים טו, כב); והעובר על לאו זה — חיב מלקות.

המצוה הי"ב — האזהרה שהזכרנו מלעשות אבנים

מִשְׁחָק לְאָדָם) וְקִרְקָסִיּוֹת (מָקוֹם מִשְׁחָק לַחַיּוֹת) וְהָאֶסְתֵּרִיּוֹת
 (אֻלְמוֹת לַשִּׁיחֹת וְהַטּוֹת בַּעֲנִיּוֹת דָּת) אֵלֶּה הֵן מִיְּנֵי מִסְבוֹת
 שֶׁהֵיוּ מִתְכַּנְּסִים בָּהֶן לַעֲבוֹדַת הָאֱלִילִים; וְרַבִּי מֵאִיר אָמַר:
 אֵלֶּה דְרָכֵי הָאֱמוּרִי שֶׁמִּנּוּ חֻכָּמִים; וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן-בִּתְרִי
 אָמַר: שְׁלֹא תִנְחֹר (יִגְלֹחַ שְׁעֵרֹתָיו כַּחֲרָה – עוֹגָה) וְלֹא
 תִּגְדֵּל צִיצִית (בְּלוּרִית בְּרָאשׁוֹ) וְשְׁלֹא תִסְפֹּר קוֹמִי* (גִּילּוּחַ
 הַשַּׁעַר שֶׁכִּנְגַד פָּנָיו). וְהַעוֹשָׂה דָּבָר מִכָּל-אֵלֶּה — חֵיִב
 מִלְּקוּת. וְנִכְפַּל הָלָא בַּעֲנֵן זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמַר:
 "הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן-תִּתְנַקֵּשׁ אַחֲרֵיהֶם" (דְּבָרִים יב, ל). וְלִשׁוֹן
 סִפְרֵי (שִׁם): "הַשֹּׁמֵר" — (בְּטוֹי שֶׁל) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "פֶּן"
 — (בְּטוֹי שֶׁל) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "תִּתְנַקֵּשׁ אַחֲרֵיהֶם" — שֶׁמָּא
 תִּדְמֶה לָהֶם וְתַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיָּהֶם וְיִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ, שְׁלֹא
 תֵּאמַר: הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּאַרְגָּמָן (צִבְעֵי אֲדוּמִים) אֲנִי אֲצַא
 בְּאַרְגָּמָן; הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּתִלְסִין, אֲפִי אֲנִי אֲצַא
 בְּתִלְסִין — וְזֶה (תִּלְסִין) מִן מִיְּנֵי תַכְשִׁיטֵי הַצִּבְא.
 וְיָדוּעַ לָךְ לִשׁוֹן סִפְרֵי הַנְּבוּאָה: "וְיִהְיֶה בְּיוֹם הַהוּא
 וּפְקַדְתִּי (אֲעַנִּישׁ) עַל-הַשָּׂרִים וְעַל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ [...] וְעַל כָּל-
 הַלְכָשִׁים מִלְּבוּשׁ נָכְרִי" (צִפְנִיָּה א, ח). כָּל-זֶה לְשֵׁם הַרְחָקָה
 מֵהֶם וּגְנוּי לְכָל-מִנְהֻגֵיהֶם — אֲפִלּוּ בְּמִלְבוּשׁ. וְכִבֵּר
 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ו' מִשְׁבֶּת (סז). וְגַם בְּתוֹסֶפֶת
 שְׁבֶת (פֶּרֶק ז, ח).

הַמַּצְוָה הַל"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְנַחַשׁ (לַחֲמַר),
 כְּגוֹן זֶה שְׂאוּמֵרִים הֶחֱמוֹן: כִּיֹּן שְׁחֹרְתִי מִן-הַדֶּרֶךְ לֹא
 אֲצִלִּית בְּמַעֲשִׂי; אוֹ: הַדָּבָר הָרָאשׁוֹן שֶׁרָאִיתִי הַיּוֹם הוּא
 דָּבָר פְּלוּגִי, וְדֹאֵי אֲרוּיִת הַיּוֹם דָּבָר. וְאִפֵּן זֶה נִפְוֵץ מָאֵד
 אֲצִל הַמוֹנֵי הַעֲמִים הַסְּכִלִים. וְכָל-הַעוֹשָׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי
 הַנְּחוּשׁ — לוֹקָה, לְפִי שֶׁאֲמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצָא כֶּף וְגו'".
 מַעֲוֵן וּמִנְחָשׁ* (דְּבָרִים יח, י). וְכִבֵּר כִּפֵּל צוּי זֶה וְאָמַר:
 "לֹא תִנְחָשׁוּ" (וִיקְרָא יט, כו). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (דְּבָרִים יח):
 "מִנְחָשׁ — כְּגוֹן הָאוֹמֵר: נִפְלָה פִּתִּי מִפִּי, נִפְלָה מִקְלִי
 מִיָּדִי, עֲבַר נָחַשׁ מִיְּמִינִי וְשׁוּעַל מִשְּׂמָאלִי". וְכִסְפָּרָא
 (וִיקְרָא יט, כו): "לֹא תִנְחָשׁוּ — כְּגוֹן אֵלֶּה הַמִּנְחָשִׁים
 בְּחִלְדָּה וּבַעֲוֹפֹת וּבַכּוֹכְבִּים וְכָל כִּיּוֹצָא בָהֶם". וְכִבֵּר
 נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ז' מִשְׁבֶּת (סז) וּבְתוֹסֶפֶת
 שְׁבֶת (תוֹסֶפֶת שֶׁבֶת פֶּרֶק ז, ח).

הַמַּצְוָה הַל"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְקָסוֹם,
 כְּלוּמַר: לַעֲזוֹר אֶת-כַּחַת הַהֲשָׁעָרָה (לַעֲתִיד) בְּאֶחָד מִיְּמֵי
 הָעוֹרוֹת. לְפִי שֶׁכָּל-בְּעָלֵי הַכַּחוֹת הַמַּגִּידִים מֵהַשְׁיָהָה
 קֹדֶם הָיוּתוֹ — לֹא יִתְכַּן לָהֶם דָּבָר זֶה אֲלָא מִפְּנֵי שִׁכַח
 הַהֲשָׁעָרָה שֶׁלָּהֶם חֹזֵק וְיִאָרֵעַ עַל-פִּירִיב כְּפִי הָאָמֶת
 וְהַנְּכוֹן; לְפִיכָךְ מִרְגִּישִׁים מֵהַשְׁיָהָה, וְיֵשׁ לָהֶם יִתְרוֹן זֶה
 עַל זֶה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְכָל-בְּנֵי-אָדָם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה בְּכָל-כַּחַת
 מַכּוֹחַת הַנֶּפֶשׁ. וְהַכְרַחִי הוּא לְבַעֲלֵי הַכַּחוֹת הַהֲשָׁעָרָתִים
 הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹת אֵינָה מַעֲשֶׂה כְּדִי לַעֲזוֹר בּוֹ אֶת-כַּחוֹ וְלַעֲזוֹד
 אֶת-פְּעֻלָּתוֹ (שֶׁל כַּח הַהֲשָׁעָרָה). יֵשׁ מֵהֶם מִי שֶׁמִּכָּה בְּמִטָּה

הַמַּצְוָה הַכ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְהַנּוֹת
 בְּתַכְשִׁיטִים שֶׁקָּשְׁטוּ בָהֶם עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמַר
 יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִחַמַּד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם" (שִׁם ז, כה).
 וְכִסְפָּרָא (וִיקְרָא פְרָשָׁה ב הַלֵּכָה יז) בְּאֵרוֹ, שֶׁצִּפְּוִי נִעְבַּד
 אֲסוּרִין, וְהִסְמִיכוּ אֶת-זֶה לְאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִחַמַּד
 כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם". הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיִב מִלְּקוּת.
 וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ג' מִצְּבוֹדָה זָרָה (מה).
 הַמַּצְוָה הַמ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּכּוֹת בְּרִית
 עִם הַכּוֹפְרִים וְלִהְיוֹתֵם שִׁקְטִים בְּכִפְיֹתָם, כְּלוּמַר שֶׁבָּעָה
 עֲמִמִּין. וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית" (שִׁם
 ז, ב). וְכִבֵּר בְּאֵרְנוּ בְּמַצּוֹת עֲשֶׂה, בְּמַצְוָה קִפּוֹ, שֶׁמִּלְחָמָה
 שֶׁבָּעָה עֲמִמִּין וְכָל מֵה-שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם, רָאוּי לְמַנּוֹתוֹ, וְאִין
 דִּינוּ בְּמַצּוֹת שֶׁאִין נִוְהָגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַמַּצְוָה הַמְשָׁלִימָה חֲמִשִּׁים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ
 מִלְחָמוֹל (לַרְחֹם) עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וּמִלְשָׁבֶח שׁוֹם
 דָּבָר מִכָּל מֵה שֶׁמִּיְּחַד לָהֶם, וְהוּא אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא
 תִתְנַס" (שִׁם ז, ב), וְכָא בְּקִבְלָה (וְקִיבְלוּ חו"ל בַּעֲבוּדָה זָרָה
 כ:). "לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן". וְאֲפִלּוּ אָדָם מַעֲבֹדֵי עֲבוֹדָה זָרָה
 שֶׁצּוֹרֵתוֹ נָאָה — אֲסוּר לָנוּ לֹמַר: זֶה נָאָה בְּצוּרָתוֹ אוֹ זֶה
 יָפֵה פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בְּגִמְרָא דִּילָן (שִׁלְנו). וְכִגְמְרָא
 עֲבוֹדָה זָרָה יְרוּשָׁלַּמִי (פֶּרֶק א הַלֵּכָה ט) אָמְרוּ: לֹא תִתֵּן
 לָהֶם חֵן — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה.

הַמַּצְוָה הַנ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ שְׁלֹא יְדוּרוּ
 עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַרְצֵנוּ כְּדִי שְׁלֹא נִלְמַד כְּפִירָתָם, וְהוּא
 אָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֶךָ פֶּן-יִחַטְיֵאוּ אֶתְךָ לִי"
 (שְׁמוֹת כג, לג). וְאֲפִלּוּ רָצָה הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּמוֹשְׁבוֹתֵינוּ אִין
 זֶה מִתֵּר לָנוּ, עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו שְׁלֹא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה,
 וְאִין יֵהָא מִתֵּר לוֹ לְדוּר, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: גֵּר תוֹשֵׁב. הַכְּנִיָּה
 בְּנָה שֶׁהוּא "גֵּר" לַעֲנֵן שֶׁמִּתֵּר לוֹ לְדוּר בְּאַרְץ בְּלָכָד. וְכָךְ
 אָמְרוּ (עֲבוּדָה זָרָה סד): "אֵינָהוּ גֵר תוֹשֵׁב? זֶה שֶׁקִּבַּל עָלָיו
 שְׁלֹא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה"; אֲכָל עוֹבֵד
 עֲבוֹדָה זָרָה אֵל יְדוּר וְאִין מוֹכְרִין לוֹ קְרָקְעוֹת וְלֹא
 מִשְׁפִּירִין. וּבְמִפְרָשׁ בָּא לָנוּ הַבְּאוּר (שִׁם כ:). לֹא תִתֵּן לָהֶם
 חֲנִיָּה בְּקָרְקַע. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּסִנְהֶדְרִין
 וּבַעֲבוֹדָה זָרָה.

הַמַּצְוָה הַמְשָׁלִימָה שְׁלִשִּׁים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ
 מִלְלָכֶת אַחֲרֵי הַכּוֹפְרִים וּמִלְהַתְנַהֵּג בְּמִנְהַגָּם, וְאֲפִלּוּ
 בְּמִלְבוּשָׁם וּכְנוּסִיָּהֶם בְּאוֹלְמֵיהֶם, וְהוּא אָמַר: "וְלֹא תִלְכוּ
 בְּחִקֵּת הַגּוֹי אֲשֶׁר-אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנִיכֶם" (וִיקְרָא כ, כג).
 וְכִבֵּר נִכְפַּל לֹא זֶה בְּאָמְרוֹ: "וּבְחִקְתֵּיהֶם לֹא תִלְכוּ" (שִׁם
 יח, ג). וְכָא הַפְּרוּשׁ (סִפְרָא פְרָשַׁת אַחֲרֵי-מוֹת): לֹא אֲמַרְתִּי
 אֲלָא בְּחִקִּים הַחֻקִּיקִים לָהֶם וְלֹא-בְחֻקֵּיהֶם. וְלִשׁוֹן סִפְרָא
 (שִׁם): "וּבְחִקְתֵּיהֶם לֹא תִלְכוּ — שְׁלֹא תִהְלְכוּ בְּנוֹמוֹסוֹת
 שְׁלָהֶם, בְּדָרְכֵי הַחֻקִּיקִים לָהֶם, כְּגוֹן תְּרִשְׁיּוֹת (מָקוֹם

הענינים. ולשון חכמים (סנהדרין סה:): "מעונן — זה
האוחז את הענינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות
ונוסף לכך קלות (וריוות) תנועת היד, עד שגדמים לאדם
דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם עושים
תמיד, שמישהו לוקח חבל בידו ונותנו בכנף בגדו לעיני
בני אדם ואחר-כך מוציאו נחש; או זורק טבעת לאויר
ומוציאה מפי אדם שלפניו וכיוצא בזה ממצוי אחרות
הענינים המפרסמים אצל ההמון — כל-מצעושה מאלו
אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-הענינים והוא מין
ממיני הנשפים ולפיכך לוקה. ועם זה הוא גונב דעת
הבריות. וההפסד הנגזר על-ידי כך עצום מאד, לפי
שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני
הסכלים והנשים והנערים, ומחשבתם מתרגלת לקבל
את-הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות. והבן זאת.

יום שלישי י"ט תמוז ה'תשפ"א

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.

מג. מד. מ. מט. מא. מה. מעא.

המצוה הל"ה — האזהרה שהזהרנו מלחבור (לאסוף)
קבוצות של שרצים ו"לחברים" יחד, ולקבל מהן עצות שונות,
והוא שיאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של
"שמות" ו"לחשים") שמדמה שהם מועילים לכך וכן,
ומזיקים לכך וכן, ולשון ספרי: "וחבר חבר — אחד
חומר (אוסף) את-הנחש ואחד חומר את-העקרב",
כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא ישכחו
לפי דמיונו. או שאומרם על מקום נשיכתם כדי להשקיט
הפאב; והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר גם
דיני מצוה זו בפרק ד' משבת (סז).

המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש ידיעה
מן-המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם
(הרשעים) שהם מתים בלאמת (שלהם ראוי באמת התואר
"מתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומרגישים (שהרי
"רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי
שעושה כך ולובש כך יבואהו המת בשנתו ויגיד לו
מה-שישאל עליו. והוא אמרו ותעלה: "לא-ימצא כך
וגו' ודרש אל-המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין (סה:):
"דרש אל-המתים — זה המרעב עצמו והולך ולן בבית
הקברות, כדי שתשרה עליו רוח טמאה"; והעובר על
לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הל"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול
(להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו
ותעלה: "לא-ימצא כך וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר
על לאו זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חייב
מיתה, אכל דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח
— שיעור יד).

על הארץ הפאות תכופות וצוּעק צעקות משנות ומפנה
מחשבתו ועושה כך זמן ממשך עד שיאָרע לו מעין מצב
התעלפות ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם
במערכ הפנימי. ויש מהם מי שזורק אבנים קטנות
ביריעת עור ומאריך להביט בהן ואחר-כך יגיד, וזה
מפרסם בכל-מקום שעברתי בו. ומהם מי שזורק חגורת
עור ארקה על הארץ ומסתכל בה ומגיד. הפונה בכל-אלו
לעורר את-הלח שישיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל
משהו או מורה על משהו. וזהו טעות ההמון: כי באשר
מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו
מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשתרש מתוך הרגל) הדבר
אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעלות הן
הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי
הכוכבים. לפי שמשפטי הכוכבים אינם אלא מן-הסוג
הזה, כלומר: שהם מין ממיני (חוש מחושי) עוררות-הלח
(בנפש); לכן אין שני בני אדם שונים באמתת הגדת
העתידות, אף-על-פי שהם שונים בדיעת המשפטים
(חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים
האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך זו — נקרא:
קוסם, אָמר ה' ותעלה: "לא-ימצא כך [נגו'] קוסם
קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם?
זה האוחז במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג
זה של עוררות המפרסם באותו הזמן אמר הנביא: "עמי
בעצו לשאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר
במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד
עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את-
הקוסם; אכל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין
חייבים עליה מלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה
מקומות בגמרא סנהדרין (סה) ובתוספתא שבת (פרק ז,
ח) ובספרי.

המצוה הל"ב — האזהרה שהזהרנו מלכונן מעשינו
בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגניויות),
והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלונית ונתפנן
לעשותו, או יום זה לא ראוי לעשות בו פעלה פלונית
ונמנע מלעשותה. וזה אמרו ותעלה: "לא-ימצא כך וגו'
מעונן" (דברים שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא
תעוננו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב):
לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר מן
עוננה, כלומר: לא יהיה בכך קובע עתים האומר: עת
פלונית טובה ועת פלונית רעה. וגם העובר על לאו זה
— חייב מלקות, כלומר: המודיע את-העונות, לא זה
השואל עליהן; אכל גם השואל על דבר זה — אסורה
נוסף על היותה דבר בלתי אמתי. והמכונן מעשיו לזמן
מסבס מתוך חשוב שיאשר או יצליח באותה הפעלה —
הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זה לוקה, לפי שעשה
מעשה. ועוד בכלל המעשה הזה אסור מעשה אחרות

45 שֶׁהִפֵּל נִקְרָא: זָקֵן. וְלֹא אָמַר וְלֹא תִשְׁחִית זָקֵנְךָ, אֲלֵא
46 אָמַר: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זָקֵנְךָ" — רָצוֹנוֹ לומר: לֹא
47 תִשְׁחִית אֶף פֶּאֶה אַחַת מִכָּלל הַזָּקֵן. וְכֵן הַפְּרוּשׁ שֶׁהֵן
48 חֲמֵשׁ פְּאוֹת, כְּמוֹ שֶׁחֲלַקְנוּ אוֹתוֹ. וְחִיב חֲמֵשׁ מַלְקִיּוֹת אִם
49 גִּלַּח הֵלַל, וְאֶפְלוּ גִלְחָן בְּכַת אַחַת. וְלִשּׁוֹן הַמִּשְׁנָה (מִכּוֹת
50 כ.): "וְעַל הַזָּקֵן (אִם גִּלְחוֹ) תִּמְשָׁה (מִלְקוּיוֹת): שְׁתִּים מִכָּאֵן
51 וּשְׁתִּים מִכָּאֵן וְאַחַת מִלְמֶשֶׁן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נָטְלָן
52 כֶּלֶן בְּאַחַת — אֵינוֹ חִיב אֲלֵא אַחַת". וְאָמְרוּ בִּתְלֻמוֹד (שם)
53 כ.א.: "אֲלֵמָא קִסְבָּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (רואים אִם כֵּן שְׂרֵבִי
54 אֱלִיעֶזֶר טוֹבֵר) לֹא אֶחָד הוּא". הָרִי זֶה רָאָה בְּרוּרָה שֶׁתִּנָּא
55 קִמָּא (הַחֹלֵק עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר) סוֹבֵר שֶׁהֵם תִּמְשָׁה לְאוּיִן וְכֶף
56 הִיא הַהִלְכָה. וְגַם זֶה הָיָה דֶּרֶךְ כְּמָרִי עֲבוּדָה זָרָה, כְּמוֹ
57 שֶׁמִּפְרָסֵם הַיּוֹם בְּקִשּׁוֹט נִזְרִי הָאֵירוֹפִים שֶׁהֵם מִגְלָחִים
58 אֶת־זָקֵנָם. וְהַטַּעַם שֶׁאֵין לִמְנוּחַן כְּחֵמֶשׁ מִצְוֹת — לִפִּי
59 שֶׁהַזִּקְנָה שֶׁבָּה נֶאֱמָרָה בְּלִשּׁוֹן יָחִיד וְהוּא עֲנָן אֶחָד, כְּמוֹ
60 שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלִּפְנֵיהָ. וְכִבְר נִתְבָּאֵר דִּינִי מִצְוָה זֶה
61 בְּסוֹף מִכּוֹת; וּמִצְוָה זֶה אֵין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ.

62 **הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּימָה אַרְבָּעִים** — הַזִּקְנָה שֶׁהִזְהִירוּ
63 גַּם הַגְּבָרִים מִלְּהִתְקַשֵּׁט בְּתִכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים, וְהוּא אָמְרוּ
64 יְתַעֲלֶה: "וְלֹא־יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר שְׂמֶלֶת אִשָּׁה" (דְּבָרִים כב, ה).
65 וְכָל־גִּבֹּר שֶׁנִּתְקַשֵּׁט אוֹ לְבַשׁ מֵה שִׁידוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם
66 שִׁצּוּרָה זֶה מִיִּחְדָּת לְנָשִׁים — לוֹקָה. וְדַע שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה,
67 כְּלומר: שֶׁהַנָּשִׁים מִתְקַשְּׁטוֹת בְּתִכְשִׁיטֵי הַגְּבָרִים אוֹ
68 הַגְּבָרִים בְּתִכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים — יֵשׁ שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה לְעוֹרֵר
69 אֶת־הַטְּבָעִים לְזִנוּת, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָסֵם אֲצֵל הַעַמִּים, וְיֵשׁ
70 שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמִינֵי עֲבוּדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּסָפָרִים
71 הַמִּיִּחְדִּים לְכֶף. וּפְעָמִים רַבּוֹת שֶׁמִּתְנַיִם בַּעֲשִׂית מִקְצַת
72 הַקְּמַעוֹת וְאוֹמְרִים (שְׂכָדִי שִׁיחִילוֹ הַקְּמַעוֹת, ראוּ: שָׂאֵם
73 הַמַּתְעַסֵּק בְּזֶה הוּא אִישׁ — יִלְבֹּשׁ בְּגָדֵי נָשִׁים וְיִתְקַשֵּׁט
74 בְּזֶהָב וּמִרְגְּלִיּוֹת וְדוֹמִיָּהֶם; וְאִם הִיא אִשָּׁה — תִּלְבֹּשׁ
75 שְׂרִיָּן וְתִתְחַגֹּר כְּלִי זֵינִן. וְזֶה מִפְרָסֵם מֵאֵד אֲצֵל בַּעֲלֵי הָעֲנָן
76 הַזֶּה.

77 **הַמִּצְוָה הַל"ט** — הַזִּקְנָה שֶׁהִזְהִירוּ גַם־כֵּן מִלְּלַכֵּת
78 בְּדִרְכֵי הַכּוֹפְרִים בְּמָה שֶׁהַנָּשִׁים לוֹבְשׁוֹת בְּגָדֵי הַגְּבָרִים
79 וּמִתְקַשְּׁטוֹת בְּתִכְשִׁיטֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא־יִהְיֶה
80 כְּלִי־גִבֹּר עַל־אִשָּׁה" (שם). וְכָל־אִשָּׁה הַמִּתְקַשְּׁטֶת בְּתִכְשִׁיט
81 מִתְכְּשִׁיטֵי הַגְּבָרִים, שִׁידוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁתְּכִשִּׁיט זֶה
82 מִיִּחָד לְגְבָרִים — לוֹקָה.

83 **הַמִּצְוָה הַמ"א** — הַזִּקְנָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְרְשׁוֹם בְּגוֹפְנוֹ
84 בַּצְּבָעִי הַכּוֹחֹל וְהַסֵּקְרָא (צִבְעַ בְּגוֹן יִירֹק אֲדוּם) וְזוֹלָתָם, כְּדֶרֶךְ
85 שְׁעוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה כְּמִפְרָסֵם אֲצֵל בְּנֵי מִצְרַיִם עַד
86 הַיּוֹם. וְהַזִּקְנָה עַל כֶּף, הוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְיִתְכַתֵּב קֶצֶעַ
87 לֹא תִתְּנוּ בָכֶם" (ויקרא יט, כח); הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב
88 מִלְקוֹת, וְכִבְר נִתְבָּאֵר דִּינִי מִצְוָה זֶה בְּסוֹף מִסְּכַת מִכּוֹת.

1 **הַמִּצְוָה הַל"ז** — הַזִּקְנָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְשָׂאוֹ
2 (לְהַתִּיעֵץ) בַּעַל יָדְעוֹנִי וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יָדְעָה (רָאָה לַעִיל לֹא
3 תַעֲשֶׂה ט — שִׁיעוּר יד), וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶף
4 גּוֹ' וְשָׂאֵל אוֹב וְיָדְעוֹנִי" (שם). וְלִשּׁוֹן סִפְרָא (פְּרִשְׁתָּ
5 קְדוּשִׁים): "'אֵל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֵבֶת וְאֶל־הַיָּדְעָנִים' (ויקרא יט,
6 לֹא), אוֹב — זֶה פִּיתוּם (שֵׁם מִכְשֵׁף שֶׁתְּרַגְמוֹ: מַגְלָה
7 נַעֲלָמוֹת) הַמְּדַבֵּר מִשְׁחִי (קוֹלוֹ נִשְׁמַע מִתַּחַת לַמָּקוֹם הַחִיבוּר
8 שֶׁל הַזֹּרֹעַ אֶל הַכֶּתֶף); וְיָדְעוֹנִי — הַמְּדַבֵּר בְּפִיו — הָרִי
9 אֵלוֹ (הֵם עֲצָמִים) בְּסִקְלָה; וְהַנְּשָׂאֵל (הַמִּתִּיעֵץ) בָּהֶם
10 בְּאִזְהָרָה."

11 **הַמִּצְוָה הַל"ד** — הַזִּקְנָה שֶׁהִזְהִירוּ מִכָּל־מַעֲשֶׂה
12 הַכְּשָׁפִים, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא־יִמָּצֵא כֶף גּוֹ' וּמְכַשֵּׁף"
13 (דְּבָרִים יח, י) הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חִיב סִקְלָה
14 אִם הוּא מְזִיד, וְחִטָּאת קְבוּעָה (שְׂאִינָה תְלוּיָה בַּהֲשֹׁגַת־יָדוֹ
15 שֶׁל הַמַּקְרִיב) אִם הוּא שׁוֹגֵג. אָמַר יְתַעֲלֶה: "מְכַשֵּׁף לֹא
16 תִּחְיֶה" (שְׁמוֹת כב, יז). וְכִבְר נִתְבָּאֵר דִּינִי מִצְוָה זֶה בְּפֶרֶק
17 ז' מִסְּנֵה־דִּין (סז).

18 **הַמִּצְוָה הַמ"ג** — הַזִּקְנָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְגַּלְחַת
19 הַצְּדִיעִים, (חֵלֶק הַמִּצַּח שֶׁלִיד הָאֶחָד) וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
20 "לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הִלְאוּ הַזֶּה
21 הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְדַמּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, לִפִּי שֶׁכֶּף
22 הָיוּ עוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה שֶׁמִּגְלָחִים צְדִיעֵיהֶם בְּלֶכֶד.
23 וּלְפִיכֶף הַצָּרְכוֹ לְבָאֵר בְּמִסְכַּת יְבָמוֹת (ה). וְאָמְרוּ: "הַקֶּפֶת
24 כָּל־הָרֹאשׁ — שְׁמָה הַקֶּפֶה", שֶׁלֹּא תֵאֵמַר שֶׁתְּכַלִּית
25 הָאֶסוּר הוּא גְלוּחַ הַצְּדִיעִים וְהַנִּחַת שְׂאֵר הַשְּׂעָר כְּדֶרֶךְ
26 שְׁעוֹשִׂים כְּמָרִי עֲבוּדָה זָרָה, אֲכָל אִם מִגְלַח הֵפֵל הָרִי אֵין
27 כְּכֶף הַתְּדַמּוֹת לָהֶם — לְפִיכֶף הַדּוּחִיעוֹנוֹ, שֶׁאֶסוּר לְגַלַּח
28 הַצְּדִיעִים כָּלֵל בֵּין לְבֶדֶם בֵּין עִם כָּל־הָרֹאשׁ; וְחִיב מִלְקוֹת
29 עַל כָּל־צִדְעַ מֶהֶם, וּלְפִיכֶף לוֹקָה שְׁתִּים אִם גִּלַּח כָּל־
30 רֹאשׁוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא נִמְנָה אֵלוֹ כְּשִׁתִּי מִצְוֹת, אֶף־עַל־פִּי
31 שֶׁלוֹקָה שְׁתִּים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת תַּחַת לֹא
32 אֶחָד. שֶׁאֵלוֹ אָמַר: לֹא תִקְיֹפוּ פֶּאת רֹאשׁ מִיָּמִין וּפֶאֶת
33 רֹאשׁ מִשְׁמָאל וְהִיָּינוּ מוֹצְאִים שֶׁחִיבוּ עֲלֵיהֶם שְׁתִּים כִּי אִזּוֹ
34 הָיָה אֶפְשָׁר לִמְנוּחָם כְּשִׁתִּי מִצְוֹת; אֲכָל הוּאִיל וְהֵם בְּלִשּׁוֹן
35 אֶחָד וְעֲנָן אֶחָד — הָרִי הֵם מִצְוָה אַחַת. אֶף־עַל־פִּי שֶׁבֹּא
36 (שְׂקִיבָלְנוּ) הַפְּרוּשׁ (בְּכַתוּב), שֶׁלֹּא זֶה כּוֹלֵל חֲלָקִים שׁוֹנִים
37 מִהַגּוֹף וְשֶׁהוּא חִיב עַל כָּל־חֵלֶק מֶהֶם לְבָדוֹ, אֵין זֶה מְחִיב
38 שִׁיָּהוּ מִצְוֹת הַרְבֵּה. וְכִבְר נִתְבָּאֵר דִּינִי מִצְוָה זֶה בְּסוֹף
39 מִכּוֹת (כ); וְלֹא זֶה אֵין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בּוֹ.

40 **הַמִּצְוָה הַמ"ד** — הַזִּקְנָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְגַּלְחַת אֶת־
41 הַזָּקֵן, וְיֵשׁ בּוֹ חֲמֵשׁ חֲלָקִים: הַלְחִי הַעֲלִיּוֹן מִצַּד יָמִין,
42 וְהַלְחִי הַעֲלִיּוֹן מִצַּד שְׂמָאל, וְהַלְחִי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד יָמִין,
43 וְהַלְחִי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד שְׂמָאל, וְשְׁבוּלַת הַזָּקֵן. וְכִבְר בֹּא
44 הִלְאוּ בְּלִשּׁוֹן זֶה: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זָקֵנְךָ" (שם), לִפִּי

ישרטו שרִטָּת" (שם) לא בא אלא להשלים תורת המצוה, 46
כמו שנתבאר בסוף מכות (כא). 47

יום רביעי כ' תמוז ה'תשפ"א

מצות עשה עג.

המצוה הע"ג — הוא הצווי שנוצטוונו להודות
בחטאים שחטאנו לפניו יתעלה (להתודות עליהם) בדבור,
כשנשוב מהם — וזהו הודי וענינו, שיאמר: "אָנָּה
הָשֵׁם! חַטָּאתִי, צוֹרִיתִי, פְּשָׁעִיתִי וְעִשְׁיִי כָךְ וְכָךְ". וירחיב
את הדבור ויבקש פָּרֶה פְּעֻנָּן זה פפי צחות לשונו. דע,
שאפלו החטאים שחייבים עליהם מיני הקרבנות האלה
שנוצרו מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם
נתפטר לו — צריך על-פל-פנים גם להתודות בשעת
הקרבנות. והוא אמרו יתעלה: "דָּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
אִוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל-חַטָּאת הָאֵדָם וגו' והתודו את-
חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, וז), ולשון המכלתא
בפרוש פסוק זה: "לפי שנאמר: 'וַיְהִי כִּי-יֵאָשֵׁם לְאַחַת
מֵאֵלֶּה [והתודה אשר חטא (ויקרא ה, ה) — יתודה על
חטא אשר חטא; 'עֲלִיָּה' — על החטאת כשהיא קיימת,
לא משנשחטה. אין במשמע שייתודה היחיד אלא על
ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה
"אשר חטא עליה" (שם) נאמר בפֶּרֶשֶׁת ויקרא במטמא
מקדש וקדשיו והנזכרים עמו (קבוצת חטאים שחייבים
עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שפָּרַח בארנו (מצוה
עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכלתא, שלא היינו
למדים מפסוק זה אלא חייב הודי למטמא מקדש
(קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מניין אתה מרבה שאר
כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דָּבַר אֶל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהִתְּוֹדוּ. וּמִנֵּינן אף מיתות וקרתות? אמר:
חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצות לא-תעשה; כי
יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל-
חטאת האדם" — ממה שבינו לבין חברו: על הגנבות
ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע
בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל-
חיבי מיתות שיתודו. יכול אף הנהרגין על-פי זוממין?
לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש הריא' כלומר שאינו חיב
להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי
שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי החטאים החמורים
והקלים ואפלו על מצות עשה חיבים עליהם ודוי, ולפי
שנאמר הצווי הזה, כלומר 'והתודו', יחד עם חיוב
הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודי לבדו
מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנזכרים אחר הקרבן,
לפיכך הצרכו לבאר את-זה במכלתא בלשון זה: "יכול
בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומניין אף בזמן שאין
מביאין? אמר: דָּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְּוֹדוּ (בכל מצב).

המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט 1
את-עצמנו, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא 2
אמרו יתעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל 3
לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לנפש לא תתנו 4
בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות 5
(ג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבטי 6
ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא: 7
(התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל). 8
ובגמרא מכות (כא). אמרו: "שריטה וגידה אחת היא". 9
ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בפלי — חיב; ועל 10
עבודה זרה, בפלי חיב, ביד פטור, כמו שבא בספרי 11
הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בחבורות ובקמחים" 12
(מלכים-א יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה 13
היא רק בכלי). וכבר אמרו (יבמות ג): שביכלל לאו זה, גם 14
האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו: "לא 15
תתגדדו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא 16
הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת", 17
וזה מצינ דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל-המחזיק 18
במחלקת עובר בלאו, שנאמר: ולא יהיה קלח וכעדתו" 19
(במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה 20
דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא 21
שליה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה' 22
מודיע שהחולק על הפלגים וטוען לעצמו את הכהנה 23
בדורות הבאים לא יאָרע בו מה שארע לקרח ולא יהיה 24
ענשו, הפליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יהא ענשו 25
באשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת, 26
באמרו יתעלה למשה: "הבא-נא ידך בחיקך וגו'" (שמות 27
ד, ו), וכמו שנתבאר בענין (דברי הימים-ב כו) — (שנענש 28
בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אַחֲזֹר לענין 29
המצוה ואמר, שפָּרַח נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות 30
(כ). והעובר על לאו זה — לוקה. 31

המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלתלש שער 32
הראש על המתים כדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו: 33
"ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א). 34
וכפל לאו זה בפלגים ואמר: "לא-יקרחה קרחה 35
בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי להשלים הדין, לפי שממה- 36
שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים 37
בלבד אסור — לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה 38
בראשם" לחיב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו 39
אמר: "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו אומרים: 40
בין על המת בין שלא על המת — לפיכך באר שם 41
ל"מת". וכל-המגלה (הקורח) פגרים משער ראשו 42
בתלישה על המת דוקא — לוקה, בין שהוא כהן גדול 43
או ישראל לוקה על כל-קרחה וקרחה מלקות אחת. וכן 44
מה-שכפל בפלגים: "ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא 45

יום ש"ק כ"ג תמוז ה'תשפ"א**מצות עשה עג. י.****המצוה הע"ג נדפסה ביום רביעי.**

המצוה העשירית — הצווי שנוצטוינו לקרא קריאת שמע בכל-יום — ערבית ושהירית — והוא אמרו יתעלה: "וידברת בם בשבתך בבייתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא.) נתבאר שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (ומן) לקריאת שמע, כך נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם מן-התורה; אבל מצות התפלה עצמה היא מן-התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו.): "תפלות כנגד תמידין תקנום", כלומר: תקנו זמנים זמניהן בזמני ההקשרה. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה".

1 אין במשמע ודיי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר:
2 והתודו את-עונם ואת-עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל
3 אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בלשון הפנים" (דניאל ט, ז).
4 הגה נתבאר לך מכל מה-שהזכרנו, שהודי מצוה בפני
5 עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין
6 בארץ בין בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא
7 הביא קרבן, חייב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו
8 את-חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טז, כא,
9 פרשת אחרי מות) גס-פן: "והתודה — זה ודיי דברים".
10 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק אחרון מכפורים (פז).

יום חמישי כ"א תמוז ה'תשפ"א**מצות עשה עג.****המצוה הע"ג נדפסה ביום הקודם.****יום שישי כ"ב תמוז ה'תשפ"א****מצות עשה עג.****המצוה הע"ג נדפסה ביום רביעי.****אגרות קודש**

ב"ה, כ"ב תמוז, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

כבוד הו"ח אי"א נוי"מ איש חי רב פעלים עסקן חרוץ

וכו' מו"ה בנימין שי

שלום וברכה!

מברקו מה - 18 לחדש יולי הגיע לידי.

זה מכבר פניתי למנהלי אנ"ש באה"ק ת"ו לפרסם דעתי, במענה על שאלת רבים, כי מחוייבים כל אחד ואחת להשתתף בבחירות ולהצביע בעד הרשימות החרדיות ביותר, ולהשפיע בזה גם על זולתם.

ובטח פירסמו זה באופן המתאים.

גדול הצער וכדאי בזיון שלא נתקיימה החזית בשעה מלאה אחריות זו, ויהי רצון אשר על כל פנים עתה יראו מנהלי המפלגות בעצמם די כח לבכר את האינטרסים של כללות היהדות החרדית על הרווחים המדומים המפלגתיים, אשר על ידי זה תהי' גם תועלת להמפלגה בתור מפלגה, ויקימו עכ"פ חזית עתה לאחר הבחירות.

בברכה וכבוד.

יחזקאל פרק ד ח"ט

ח והנה נתתי עליך עבותים ולא תהפך מצדך אל צדך עד פלותך ימי מצורך: ט ואתה קח לך חטין ושערים ופול ועדשים ורחן וכסמים ונתתה אותם בכלי אחד ועשית אותם לך ללחם מספר הימים אשר אתה | שוכב על צדך שלש מאות ותשעים יום תאכלנו: י ומאכלך אשר תאכלנו במשקול עשרים שקל ליום מעת עד עת תאכלנו: יא ומים במשורה תשתה ששית ההין מעת עד עת תשתה: יב וענת שערים תאכלנה והיא בגללי צאת האדם תעננה לעיניהם: (ס) יג ויאמר יהוה ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם: ד ויאמר אהה אדני יהוה הנה נפשי לא מטמאה ונבילה ומרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר פגול: (ס) טו ויאמר אלי ראה נתתי לך את- (צפועי) צפיעי הבקר תחת גללי האדם ועשית את לחמך עליהם: (ס)

רשי

שעורים תאכלנה. עריכת' מנוולת כעריכת שעורי' ולא נאה כעריכת עוגת חטים: בגללי צאת האדם תעננה. תאפינה בגחליהם שמייבשן ושורפן: (יג) טמא. ל' מאוס: (יד) אהה. לשון אנחה: נפשי לא מטמאה. לא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה: נבילה וטריפה לא אכלתי. בשר מסוכנת שדומה לנבילה וטריפה: בשר פיגול. בהמה שהורה בה חכם ולא יתכן לומר נבילה וטריפה ממש דאם כן מאי רבותיה: (טו) צפיעי. גללי:

(ח) נתתי עליך עבותים. גזירת מצותי תהא חמורה עליך כאילו נאסרת בעבותים שלא תהפך מצדך אל צדך: עד כלותך ימי מצורך. מניין הימים האלה שגזרתי עליך: (ט) חטין ושעורים וגו'. ורחן וכוסמים. פאניץ איאפילטר"א בלע"ז ס' הרעב שיהא עליהם בימי המצור ויאכלו לחם תערובות ובמיאוס: (י) במשקול. סימן לאנשי מצור היראים מן הרעב ואוכלי' במשקל ושותין במשור: (יא) מעת עד עת. מיום ליום במדה זו תשתה ששית ההין: (יב) וענת

מצודת ציון

מצודת דוד

(ט) חטין וגו'. שמות מיני תבואה וקטניות: (יא) במשורה. כן נקרא מדת הלח כמו במשקל ובמשורה (ויקרא יט): ההין. שם מדה: (יב) וענת. היא חררה האפוייה ע"ג גחלים וכן עוגה בלי הפוכה (דושיה ט): בגללי. כן יקרא הצואה כמו בגללו לנצח יאבד (איוב ט) ולתוספת ביאור אמר צאת האדם: תעננה. מל' עוגה ר"ל תאפינה לעשותה עוגה: (יג) טמא. ר"ל נתעב ומאוס: אדיחם. מל' דחיה: (יד) אהה. ענין לשון צעקת יללה: מטומאה. תעובה ומאוס: פגול. מתועב כמו ומרק פגולים (ישעיה סו): (טו) צפיעי. הוא הגלל כי כל דבר היוצא מהגוף קרוי צפיעי כמ"ש הצאצאים והצפיעות (שם כב): תחת. במקום:

(ח) והנה נתתי וגו'. ר"ל לא תהפך מצד אל צד כאילו נתתי עליך חבלים עבות לאסרך בהם לבל תוכל להתהפך: עד כלותך. עד אשר תשלים לשכוב כל הימי' אשר אמרתי שאתה תצור עליה בעת שכבך והם ש"ץ יום על צד שמאל ומ' יום על צד ימין: (ט) ונתתה אותם. את כולם יחד תתן בכלי אחד את הקמח מהם לעשות לחם: ועשית אותם. מכל המינים יחד תעשה אותם לך ללחם מאכלך והוא לאות לבני יהודה שבימי המצור יאכלו אלו המינים מעורבבים מפני הרעב ולא יבררו החטין למאכלם אבל יאכלו בתערובות המינים הפחותים ההם: מספר. במספר הימים אשר תשכב על צדך השמאלי שהם ש"ץ יום תאכל לחם זה (וה"ה במספר הימים שישכב על צדו הימני שהם מ' יום ולקצר סמך על המבין כי דרך אחד להם): (י) ומאכלך.

שיעור המאכל אשר תאכלנו יהיה במשקול וכו'. מעת. ר"ל לא ליום מלבד הלילה כ"א מעת היום ההוא עד למחרתו בעת ההיא עצמה וגם זה לאות שיאכלו בעת המצור במשקל ולא כדי שביעה כי יחושו פן יתום הלחם: (יא) ששית ההין. המדה תהיה ששית ההין וזה תשתה מעת עד עת וגם זה לאות שבימי המצור ישתו במדה ולא כל הצורך: (יב) וענת שעורים תאכלנה. החררה אשר תאכלנה תהיה משעורים וגם זה לאות שמעקת רעבון יאכלו עוגת שעורים שהוא מאכל בהמות: והיא החררה ההיא תאפינה לעשותה עוגה על גחלים הנעשים מגללי צאת האדם שהדליקו באש אחר שנתייבשו: לעיניהם. בני הגולה יראו בעיניהם כאשר תאפנה על גחלי גללי צאת האדם: (יג) ככה. ר"ל זה לסימן שכן יאכלו בני ישראל את לחמם מאוס במקומות אשר אדיחם שם בגולה כי לא יוכלו לשמרם בנקיות בהיותם גולים וכמו שתאכל אותה חררה אפוייה על גחלי גללי צאת האדם שהוא דבר נמאס: (יד) לא מטומאה. לא נמאסה במאכל נמאס: מנעורי. עם כי עוד לא הייתי אז שלם בשכלי להשמר ביותר מנרדוד מאכל איסור מ"מ מאלה הייתי נוהר: ולא בא. מעולם לא בא בפי בשר מתועב ונאסר והוא כפל ענין במ"ש וכאומר ואין עתה אוכל דבר נמאס כזה אשר לא אכלתי מעולם ואף לא אכלתי מעולם דבר הנאסר לשיהא זה גמול העונש: (טו) נתתי לך. החלפתי לך לקחת גחלי גללי הבקר במקום גחלי גללי האדם ועליהם תעשה לחמך שאינו מאוס כמו גללי האדם:

עזרא פרק ח יט-לא

יט וְאֶת־חֲשִׁבְיָה וְאֶת־יִשְׁעִיָּה מִבְּנֵי מִרְרֵי אֶחָיו וּבְנֵיהֶם עֲשָׂרִים: (ס) כ וּמִן־הַנְּתִינִים שְׁנָתָן דָּוִיד וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדֶת הַלִּוִּים נְתִינִים מֵאֲתָנִים וְעֲשָׂרִים כָּלָם נִקְבְּוּ בִשְׁמוֹת: כא וְאֶקְרָא שֵׁם צֹמֶל עַל־הַנֶּהָר אֲהֹא לַהֲתַעֲנוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָנוּ וּלְמִפְּנֵינוּ וּלְכָל־רִכּוּשֵׁנוּ: כב כִּי בִשְׁתִּי לִשְׁאוֹל מִן־הַמֶּלֶךְ חֵיל וּפְרָשִׁים לְעֹזְרֵנוּ מֵאוֹיֵב בְּדֶרֶךְ כִּי־אֲמַרְנוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר יִדְּאֱלֹהֵינוּ עַל־כָּל־מִבְּקָשֵׁינוּ לְטוֹבָה וְעֹז וְאִפֹּי עַל כָּל־עֲזָבֵינוּ: כג וּנְצֻמָּה וּנְבַקֶּשׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל־זֹאת וְיַעֲתֵר לָנוּ: כד וְאֲבָדִילָה מִשָּׂרֵי הַכְּהֻנִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְשָׂרֵינָה חֲשִׁבְיָה וְעַמְהֶם מֵאֲחִיהֶם עֲשָׂרָה: כה (ואשקולה) וְאֲשַׁקְלָה לָהֶם אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּלִּים הַתְּרוּמָה בֵּית־אֱלֹהֵינוּ הַהִרְיָמוֹ הַמֶּלֶךְ וְיַעֲצִיו וְשָׂרָיו וְכָל־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים: כו וְאֲשַׁקְלָה עַל־יָדָם כֶּסֶף כִּפְרִים שְׁש־מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְכָל־כֶּסֶף מֵאָה לְכִפְרִים זָהָב מֵאָה כִּפְרִי: כז וּכְפָרֵי זָהָב עֲשָׂרִים לְאֲדָרְכָנִים אֶלֶף וְכָלִי נְחֹשֶׁת מִצָּהָב טוֹבָה שְׁנֵים חֲמֹדֹת פְּזָהָב: כח וְאֲמַרְהָ אֱלֹהִים אַתֶּם קִדְשׁ לַיהוָה וְהַפְּלִים קִדְשׁ וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נִדְבָּה לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם: כט שְׁקִדּוֹ וְשִׁמְרוֹ עַד־תִּשְׁקָלוּ לִפְנֵי שָׂרֵי הַכְּהֻנִּים וְהַלִּוִּים וְשָׂרֵי־הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם הַלְּשָׁכוֹת בֵּית יְהוָה: ל וְקִבְּלוּ הַכְּהֻנִּים וְהַלִּוִּים מִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַפְּלִים לְהָבִיא לִירוּשָׁלַם לְבֵית אֱלֹהֵינוּ: (פ) לא וְנִסְעָה מִנֶּהָר אֲהֹא בְּשָׁנִים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לָלֶכֶת יְרוּשָׁלַם וְיִדְּאֱלֹהֵינוּ הִיתָה עֲלֵינוּ וְיַצִּילֵנוּ מִכָּף אוֹיֵב וְאוֹרֵב עַל־הַדֶּרֶךְ:

רש"י

(כ) ומן הנתינים. ומן העבדים נתינים שנתן דוד המלך ושרי ישראל עלו עמיהם: (כא) להתענות. לישב בתענית: דרך ישרה. שיוליכני המקום לשלום: (כב) כי בושתי. שהרי נתביישתי מן המלך שלא רציתי לשאול לו רכב ופרשים כדי לתיירונו: כי אמרנו. שהרי כבר אמרנו אל דריוש המלך שהקב"ה מטיב למבקשיו ושוּפֶךְ אָפוֹ וְחִמְתּוֹ עַל עֲזוּבָיו: (כג) ויעתר לנו. וקבל תפלתנו שבאנו לירושלים לשלום: (כד) ואבדילה. וכאשר הייתי שם על נהר אהוא הבדלתי משרי הכהנים ושקלתי להם הכסף והזהב ליתן באוצרות בית ה':

(כה) החרים. אשר הרימו הנמצאים בכבל: (כו) וכלי כסף מאה לכפרים. ככר בכל כלי: (כז) וכפורי. מזרקים: לאדרכונים אלף. מין מטבע אלף דרכונים היו בב' כפורי זהב הללו: מוצהב. משל נחושת מוצהב (או) מין מטבע של נחושת: טובה. ל' נקבה קורא לנחושת: שנים. שני כלים: חמודות כוהב. הכלים קורא חמודות בל' נקבה: (כח) אליהם. לאותן שרי הכהנים: (כט) הלשכות בית ה'. כדי ליתן בלשכות הבית: (לא) בשנים עשר לחודש הראשון. בשנים עשר לניסן: ויד אלהינו היתה עלינו. להצליחנו על הדרך אשר הלכנו עליה:

מצודת ציון

מצודת דוד

(יט) אחיו. חבריו וחוזר על האחד וה"ה לשני וקיצר בדבר המוכן: (כ) לעבודת הלוים. בדבר מלאכת בית ה': נקבו בשמות. נתפרשו בשמותם ר"ל החשובים והידועים שבהם: (כא) ואקרא. ר"ל גזרתי תענית בהכרזה: על הנהר אהוא. על הנהר הבא אל אהוא: דרך ישרה. ללכת בדרך אשר לא תשיג לנו יד אויב ואורב: (כב) כי בושתי וגו'. ולזה לא שלח עמנו והייתי מתפחד מן האויב: כי אמרנו וגו'. ולזה לא שאלתי חיל ופרשים כ"א שאלתי היה משיב לומר איה אמריכם: לטובה. להטיב להם: ועזו. כח נקמתו: (כג) על זאת. על דרך ישרה: ויעתר לנו. קבל עתר תפלתנו ואולי בנבואה נאמר לו או בחלוּם ידבר בו: (כד) לשרביה. את שרביה ואת חשביה: מאחיהם. מחבריהם והיו מבני לוי: (כה) ואשקלה. מסרתי להם במשקל: ההרימו. אשר הרימו והפרישו המלך וכו': הנמצאים. במלכות בבל: (כו) על ידם. למסור בידם: לכפרים. כל כלי היה משקלו ככר אחד: (כז) לאדרכונים אלף. כל אחד היה משקלו אלף דרכונים: המודות כזהב. חשבות כזהב: (כח) אתם קודש וכו'. ומהראוי להנתן הקודש ביד הקודש: נדבה לה'. ולקודש יחשב: (כט) שקדו ושמרו. מהרו בדבר צורך הכלים והכסף והזהב ושמרו אותם עד אשר תשיבו במשקל: לפני שרי וכו'. לתתם אל הלשכות אשר בבית ה': (ל) משקל הכסף. ר"ל הכסף וכו' קבלו במשקל: (לא) מנהר אהוא. מנהר הבא אל אהוא:

ה שְׁנֵי שְׂבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הֵלֵךְ בָּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה מְהֵרָה, וּבֵא חֲבֵרוֹ וְהֵלֵךְ בְּשֵׁנִי וְעָשָׂה מְהֵרָה – רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם נִשְׁאַלְוּ זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ – טְהוֹרִין, וְאִם נִשְׁאַלְוּ שְׁנֵיהֶם בָּאֶחָד – טָמְאִים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בֵּין קֶדֶד וּבֵין קֶדֶד – טָמְאִים.

ו שְׁנֵי כְּפָרִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, אָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶם וְעָשָׂה מְהֵרָה, וּבֵא חֲבֵרוֹ וְאָכַל אֶת הַשֵּׁנִי וְעָשָׂה מְהֵרָה – רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם נִשְׁאַלְוּ זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ – טְהוֹרִין, וְאִם נִשְׁאַלְוּ שְׁנֵיהֶן בָּאֶחָד – טָמְאִים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בֵּין קֶדֶד וּבֵין קֶדֶד – טָמְאִים.

ז מִי שֵׁשֶׁב בְּרִשּׁוֹת הָרָפִים וּבֵא אֶחָד וְדָרַס עַל בְּגָדָיו, או שָׂרַק וְנָגַע בְּרָקָן – עַל רֶקֶוּ שׁוֹרְפִים אֶת הַתְּרוּמָה, וְעַל בְּגָדָיו הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב. יֵשֶׁן בְּרִשּׁוֹת הָרָפִים וְעָמַד – כִּלְיוֹ טָמְאִים מִדָּרַס, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻכְמִים מְטַהְרִין. נָגַע

פירוש ברטנורא

ה אִם נִשְׁאַלְוּ כָּל אֶחָד לַחֲכָמִים עַל סְפִיקוֹ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, אִין בֵּית דִּין יוֹדִין לְטַמְּאוֹ, דְּהֵא קִימָא לֵן סַפֵּק טוּמְאָה בְּרִשּׁוֹת הָרָפִים סְפִיקוֹ טְהוֹר. וְאִם בָּאוּ בַּבַּת אַחַת, הוֹאִיל וּבְהוֹרָאָה אַחַת יֵשׁ לָנוּ לומר טָמֵאִים אִתָּם או טְהוֹרִים אִתָּם, אִי אִפְשָׁר לָנוּ לומר טְהוֹרִים אִתָּם, שֶׁהֵי אֶחָד וְדָאִי טָמֵא: ר' יוֹסִי אוֹמֵר בֵּין קֶדֶד וּבֵין קֶדֶד טָמְאִין. לֹא נַחֲלָקוּ ר' יוֹסִי וְר' יְהוּדָה כִּשְׁבָּאוּ לִישָׁאל בַּבַּת אַחַת, דְּדִבְרֵי הַכֹּל טָמְאִין. וְכִשְׁבָּאוּ לִישָׁאל זֶה אַחֵר זֶה דְּבִרֵי הַכֹּל טְהוֹרִים. עַל מִתְּנַחֲלָקוֹ, עַל הַבָּא לִישָׁאל עָלָיו וְעַל חֲבִירוֹ, דְּר' יְהוּדָה מְדַמֵּי לִיה לזֶה אַחֵר זֶה, וְרַבִּי יוֹסִי מְדַמֵּי לִיה לַבַּת אַחַת. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי: וְאֵכֶל אֶחָד מִתּוֹן. תָּנָא טוּמְאָה דְּאוֹרִיתָא וְקָתְנָא טוּמְאָה דְּרַבְּנָן, וּפְלוּגְתֵיהוּ דְּר' יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי הַבָּא נָמִי בָּבָא לִישָׁאל עָלָיו וְעַל חֲבִירוֹ, כְּפִלְגוּתֵיהוּ לְעִיל. וְהִלְכָה כְּר' יוֹסִי:

ז עַל רֶקֶוּ שׁוֹרְפִים. שְׁעַל רִיקוֹם הַנִּמְצָאִים שׁוֹרְפִים אֶת הַתְּרוּמָה, כְּדָתָן בְּפִירְקִין דְּלָעִיל, וְאֵע"פ שֶׁהֵן סַפֵּק, וְלֹא אוֹלִינָן בְּתֵר רֹבָא: וְעַל בְּגָדָיו הוֹלְכִים אַחֵר הָרֵב. אִם רֹב אֲנִשִּׁי אוֹתָהּ הָעִיר זָכִים וְזָכָת, שׁוֹרְפִין: כִּלְיוֹ טָמְאִין מִדָּרַס. אֵע"פ דְּבִישָׁב וּבָא אַחֵר וְדָרַס הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב, יֵשֶׁן שָׁאֲנִי, דְּחִישִׁינָן שְׁמָא רֹב

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד, שדין ספק טומאת אוכלים כדן שני שבילים במשנה הקודמת.

שְׁנֵי כְּפָרִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר – ואין ידוע איזה מהם טמא, אָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶם וְעָשָׂה מְהֵרָה, וּבֵא חֲבֵרוֹ וְאָכַל אֶת הַשֵּׁנִי – את הכיכר שנשאר, וְעָשָׂה מְהֵרָה – אחרות, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם נִשְׁאַלְוּ – לחכם, זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ – שנשאלו זה אחר זה, טְהוֹרִין – אומרים לכל אחד בפני עצמו שהוא טהור, מִשּׁוֹם סַפֵּק דְּבִרֵי סוֹפְרִים, שהוא מכלל הספקות שטיהרו חכמים (דמב"ם), ואפילו ברשות היחיד, כמו ששנינו לעיל (ד, ז; יא), וְאִם נִשְׁאַלְוּ שְׁנֵיהֶן בָּאֶחָד – בבית אחת, טָמְאִים – אומרים לשניהם שהם טמאים, הוֹאִיל וְאֶחָד מֵהֶם וְדָאִי טָמֵא, כמו שבארנו במשנה הקודמת, בענין שני שבילים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בֵּין קֶדֶד וּבֵין קֶדֶד, טָמְאִים – אף כאן מבואר במפרשים כמו במשנה הקודמת, שאם נשאלו שניהם בבית אחת, הכל מודים שאומרים להם שהם טמאים, ואם נשאלו בזה אחר זה, הכל מודים שאומרים לכל אחד בפני עצמו שהוא טהור, לֹא נַחֲלָקוּ אֵלָּא בַּכֶּגוֹן שֶׁבָּא הָאֶחָד לִישָׁאל עָלָיו וְעַל חֲבֵרוֹ, כמו שבארנו בענין שבילין במשנה הקודמת, שלדעת רבי יהודה דינם כנשאלים בזה אחר זה, וטהורים, ולדעת רבי יוסי דינם כנשאלים בבית אחת, ושניהם טמאים. והלכה כרבי יוסי.

אף בענייננו כותב הרמב"ם (הל' אבות הטומאות יט, ב): "ונשאלו שניהם כאחת או שנשאל עליו ועל חבירו – שניהם טמאים מספק וטהורות נשפוט שהרי ודאי אחת מהם טמאה. ואפילו כיכר אחד טמא שנתערב במאה כיכרות טהורין – כולם טמאין וישרפו" (ענין "משנה למלך" שמרחיב את הדיבור בסוגייתו). אבל בעל "תוספות חרשים" כותב, שהטהרות תלויות (כמו שכבר הזכרנו בשולי באורנו למשנה הקודמת); ומוסיף בעל "תוספות חרשים": "ותדע שבגי הכיכרים שאכלו אינן אלא ספק דברי סופרים, ואין שורפים תרומה אלא על ששה ספקות המפורטים לעיל" (ד, ה).

יוס ראשון

באור משנה ז

מִי שֵׁשֶׁב בְּרִשּׁוֹת הָרָפִים וּבֵא אֶחָד וְדָרַס עַל בְּגָדָיו – והרי יש לחשוש, שמא הדורס היה זב ועשה את בגדי היושב אב הטומאה, ונמצא שהיושב נטמא, או שָׂרַק – שבא אחד ורקק, וְנָגַע זֶה בְּרָקָן – ואף בכגון זה הרי יש לחשוש שמא הרוקק היה זב, ונטמא היושב

יוס ראשון

באור משנה ה

שְׁנֵי שְׂבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר – ואין ידוע איזה מהם טמא, הֵלֵךְ אֶת אֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה מְהֵרָה, וּבֵא חֲבֵרוֹ וְהֵלֵךְ בְּשֵׁנִי – בשביל השני, וְעָשָׂה מְהֵרָה – אחרות, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם נִשְׁאַלְוּ – לחכם, כְּלוּמַר שֶׁבָּאוּ לַחֲכָם וְנִשְׁאַלְוּ מִמֶּנּוּ הֵיאֵךְ הִיָּה הַמַּעֲשֶׂה, כְּדִי לטַהֵר או לטַמֵּא, זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְזֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ – שנשאלו זה אחר זה, טְהוֹרִין – מורים לכל אחד בפני עצמו שהוא טהור, לְפִי שֶׁסַּפֵּק טוּמְאָה בְּרִשּׁוֹת הָרָפִים סַפֵּק טְהוֹר. וְאִם נִשְׁאַלְוּ שְׁנֵיהֶם בָּאֶחָד – שבאו שניהם לחכם ונשאלו מִמֶּנּוּ בַּבַּת אַחַת, טָמְאִים – שהוֹאִיל וּבְהוֹרָאָה אַחַת יֵשׁ לומר להם: טמאים אתם או טהורים אתם, הִרִי אִי אִפְשָׁר לומר להם, שהם טהורים, שהרי אחד מהם ודאי טמא, הֵלֵךְ מוֹרִים לָהֶם, שְׁנֵיהֶם טָמְאִים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בֵּין קֶדֶד וּבֵין קֶדֶד, טָמְאִים – בגמרא (פסחים י, א) מבואר, שאם נשאלו שניהם בבית אחת, דְּבִרֵי הַכֹּל טָמְאִים; ואם נשאלו בזה אחר זה, דְּבִרֵי הַכֹּל טְהוֹרִים; לֹא נַחֲלָקוּ אֵלָּא בַּכֶּגוֹן שֶׁבָּא הָאֶחָד לִישָׁאל עָלָיו וְעַל חֲבֵרוֹ, מִה דִּינָם שֶׁל שְׁנֵיהֶם (רש"י), שלדעת רבי יהודה דינם כנשאלים בזה אחר זה, ושניהם טהורים, ולדעת רבי יוסי דינם כנשאלים בבית אחת, ושניהם טמאים. והלכה כרבי יוסי.

יש כותבים, שאם בא האחד להישאל בבית אחת עליו ועל חבירו, מה דין שניהם, אף בכגון זה הכל מודים, ששניהם טמאים, אלא שכוונת הגמרא היא, בכגון שבה האחד ושאל על עצמו, וטיהורו, ואחר כך שאל על חבירו, לפיכך דינם כאילו באו להישאל בזה אחר זה, ולדעת רבי יוסי דינם כאילו באו שניהם להישאל בבית אחת, הוֹאִיל וְהָאֶחָד שָׁאֵל עַל שְׁנֵיהֶם בַּמַּעֲמָד אֶחָד (תוספות כתובות כז, א).

מה ששנינו במשנתנו, שאם נשאלו שניהם כאחד – טמאים, היינו האנשים, אבל מה דין הטהרות שעשו? "תוספות חרשים" מבואר, שהטהרות תלויות, כמו ששנינו במשנה ג, שאם קיימות הראשונות, אלו ואלו תלויות, שכשם שבאדם אחד שהלך בשני השבילים ועשה שתי טהרות, שתייהן תלויות, אף על פי שאחת מהן ודאי טמאה, כך גם בשניים, שכל אחד מהם הלך בשביל אחר, אף שאחד מהם ודאי טמא, הטהרות שעשו הן תלויות. אבל הרמב"ם כותב: "באו שניהם כאחד, או שבא האחד ושאל עליו ועל חבירו ואמר: שניים היינו ובשני השבילים הלכנו ושתי טהרות עשינו – הרי שניהם טמאין וטהרות שעשו נשרפות" (הל' אבות הטומאות יט, ב; עיין "משנה למלך" שתמה על הרמב"ם).

בְּאֶחָד בְּלִילָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם חַי אִם מֵת, וּבִשְׁחַר עֶמֶד וּמִצָּאוֹ מֵת – רַבִּי מְאִיר מְטַהֵר, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִים, שְׂכָל הַטְּמֵאוֹת בְּשַׁעַת מִצִּיאָתָן.

ח שוטה אחת בעיר, או נכרית, או כותית – כל הרקיס שבעיר טמאין. מי שדרסה אשה על בגדיו, או שישבה עמו בספינה, אם מפירתו שהוא אוכל בתרומה – כליו טהורין, ואם לאו – ישאלנה.

ז עד אומר: נטמא, והוא אומר: לא נטמאתי – טהור. שנים אומרים: נטמאת, והוא אומר: לא נטמאתי – רבי מאיר מטמא, וחכמים אומרים: הוא נאמן על ידי עצמו. עד אומר: נטמא, ושנים אומרים: לא נטמא, בין

פירוש ברטנורא

בני אדם דרסו על בגדיו ואחד מהן זכ או זבה: וחכמים מטהרין. כיון דהוי ספק טומאה ברה"ר, טהור, שמה לא דרס כלל: נגע באחד בלילה. ברה"ר דוקא מיירי: וחכמים מטמאין. אם ראוהו חי מעבר אע"פ שבא שחרית ומצאו שמת, מודים חכמים לר"מ שהוא טהור, וכשלא ראוהו חי פלגי. והלכה כחכמים:

ח שוטה אחת בעיר. ודוקא אשה שוטה, אבל אדם שוטה לא. דאשה גזילה בנדות ואין אדם רגיל בויבות: או נכרית. והוא הדין לנכרי, דמדאורייתא אין חילוק בין זכר לנקבה, וכולן טהורין, ורבנן גזרו עליהו שיהיו כזבים. וכן כותית אין חילוק בין כותי לכותית למאן דאמר כותים גרי אריות הן, וכן האידנא גזרו עליהו שיהיו כנכרים לכל דבריהם: כל חרוקין שבעיר טמאים. שדרכן להלך בכל העיר: או שישבה עמו בספינה. דמטמאה מדרס אע"פ שאין בגדיה נוגעים, כדתנן בריש פרק ג' דזבים: אם מפירתו שהוא אוכל בתרומה כליו טהורים. דאם היתה נדה או זבה לא היתה דורסת על בגדיו ולא נכנסת עמו בספינה:

ט רבי מאיר מטמא. שאם הביאורו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאורו לידי קרבן הקל: וחכמים אומרים אדם נאמן על פי עצמו. דמתרצינן דבוריה, מאי לא נטמאתי דקאמר, לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי, והואיל וכן, אדם נאמן על ידי עצמו: ברה"י טמא ברה"ר טהור. דחשיב כשאר ספק טומאה דעלמא:

משניות מבוארות – קהתי

שטמאים הם כרוך הזב האמיתי, הואיל וידוע שיש בעיר שוטה או נכרית או כותית שרוקה ודאי טמא; ומכאן, שהרוקים הללו אפילו ספק מגעם ברשות הרבים טמא, שאם לא כן, מה בין אלו לסתם ספק רוקים הנמצאים? (רמב"ם לענף הל' אבות הטומאות יח, יא; ועיין פירוש הרא"ש על משנתו, שלדעתו לא מסתבר כדעת הרמב"ם). מי שדרסה אשה על בגדיו, או שישבה עמו בספינה – ואם היתה זבה או נידה, הריהי מטמאה את בגדיו טומאת מדרס, כמו ששנו במסכת זבים (ג, א): "הזב והטהור שישבו בספינה... אף על פי שאין בגדיהם נוגעים, הרי אלו טמאים מדרס" (כמבואר הטעם שם), אם מפירתו – אם האשה שדרסה על בגדיו או שישבה עמו בספינה מכירה אותו, שהוא אוכל בתרומה – וצריך להיזהר מלהיטמא, כליו טהורין – שאליו היתה נידה היתה נזהרת מלדרוס על בגדיו ולא היתה יושבת עמו בספינה, ואם לאו – ואם אינה מכירה אותו שהוא אוכל בתרומה ואינה יודעת שצריכה להיזהר מלטמא את בגדיו, ישאלנה – אם היא נידה, ואם היא אומרת שאינה נידה, בגדיו טהורים.

י ו ש ל י ש י

באור משנה ט

עד אומר: נטמא – בא אחד והעיד על אדם שנטמא, והוא אומר: לא נטמאתי – שמכחיש את העד, טהור – ואפילו אמר העד, שנטמא ברשות היחיד, מכל מקום נאמן הוא לומר "לא נטמאתי" (תפארת ישראל). שנים אומרים: נטמאת, והוא אומר: לא נטמאתי – שמכחיש את שני העדים, רבי מאיר מטמא – אותו, שהרי שני עדים נאמנים לכל דבר; וכבר שנינו טעמו של רבי מאיר במסכת כריתות (ג, א): "אם הביאורו שניים למיתה חמורה (שם) העידו עליו שעבר עבירה שיש בה מיתת בית דין, חייב מיתה), לא יביאורו לקרבן הקל? (שכשמעידים עליו שנטמא, אין באים אלא לחייבו קרבן אם אכל קודש או כנס למקדש). וחכמים אומרים: הוא נאמן על ידי עצמו – בגמרא (כריתות יב, א) מבואר טעמם של חכמים, משום שאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, או משום שמתרצים דיבורו, שמה שאמר "לא נטמאתי", היינו: לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי, נמצא שאינו מכחיש את העדים, ולכן נאמן הוא על ידי עצמו. אבל הרמב"ם מוסיף (על פי התוספתא): "ואף על פי כן אין אומרים לו: עסוק בטהרות. אלא אם עשה טהרות, הרי הן טהורות. ויחוש לעצמו"

בנגעו ברוק, על רקו שורפים את התרומה – אם לאחר שנגע ברוק נגע בתרומה, שורפים את התרומה, כמו ששינו (ד, ה), שעל ספק רוקים הנמצאים שורפים את התרומה, וכל בגדיו – על זה שבא אחד ודרס על בגדיו, הולקין את הרב – שאם רוב אנשי העיר (ובעל "תפארת ישראל" כותב: אם רוב העוברים שם) זבים, בגדיו של היושב טמאים מדרס, והוא נטמא מהם, וכשנגע אחר כך בתרומה, שורפים אותה; ואם רוב העיר (ולפי "תפארת ישראל": רוב העוברים שם) טהורים, הרי הוא טהור. לשון ברשות הרבים ועמד – וקם משנתו, כליו – בגדיו, טמאים מדרס – אפילו רוב אנשי העיר טהורים, שהואיל וישן חוששים שמה הרבה בני אדם דרסו על בגדיו, ואחד מהם היה זכ או זבה; דברי רבי מאיר; וחכמים מטהרין – כדיון ספק טומאה ברשות הרבים, שהרי ספק דרס ספק לא דרס טמא על בגדיו. נגע באחד בלילה – ברשות הרבים, ואין ידוע אם חי אם מת – אם זה שנגע בו היה חי או מת, ובשחר עמד ומצאו מת, רבי מאיר מטהר – את הנוגע, כדיון ספק טומאה ברשות הרבים (תוספתא). וחכמים מטמאים, שכל הטמאות בשעת מציאתן – דנים אותן לפי השעה שמוצאים אותן, כמו ששינו לעיל (ג, ה), והרי עכשיו נמצא מת. ברם, אם ראוהו חי בערב, אף על פי שבא בשחר ומצאו מת, מודים חכמים לרבי מאיר, שהוא טהור, משום ספק טומאה ברשות הרבים (תוספתא). לא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא כשלא ראוהו חי בלילה. והלכה כחכמים.

יש מפרשים טעמו של רבי מאיר, לפי שיש כאן שתי חזקות לקולה: חזקת המת שהיה חי מקודם, וחזקת הנוגע שהיה טהור ("תפארת ישראל": "תוספות יום טוב").

באור משנה ח

שוטה אחת בעיר – שאינה יודעת לשמור על רוקה בימי נידתה, ויורקת בכל מקום, או נכרית – שגזרו חכמים עליהן שיהיו כזבים, והוא הדין לנכרי, או כותית – שגזרו חכמים על גנות כותים שיהיו בטמאות מעריסתן בטומאת נידה (רמב"ם); או משום שגזרו חכמים על הכותים שיהיו כנכרים לכל דבריהם, והוא הדין לכותית (הרא"ש; ברטנורא), כל הרקיס שבעיר טמאין – לפי שדרכן להלך בכל העיר. הרמב"ם כותב בפירושו למשנתו, שאין הכוונה כאן, שהרוקים טמאים מספק כדיון סתם רוקים הנמצאים (ששינו לעיל ד, ה). אלא

בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים – טָהוֹר. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: נְטָמָא, וְעַד אוֹמֵר: לֹא נְטָמָא, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים – טָמֵא. עַד אוֹמֵר: נְטָמָא, וְעַד אוֹמֵר: לֹא נְטָמָא, אִשָּׁה אוֹמֶרֶת: נְטָמָא, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: לֹא נְטָמָא, בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד – טָמֵא, בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים – טָהוֹר.

פ ר ק ש ש י

א מְקוֹם שֶׁהָיָה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְנִעְשָׂה רִשּׁוֹת הָרִבִּים, חֲזַר וְנִעְשָׂה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד, בִּשְׁהוּא רִשּׁוֹת הַיָּחִיד – סָפְקוֹ טָמֵא, בִּשְׁהוּא רִשּׁוֹת הָרִבִּים – סָפְקוֹ טָהוֹר. הַמְסַכֵּן בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְהוֹצִיאָהוּ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְהַחֲזִירוֹהוּ לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, בִּשְׁהוּא בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד – סָפְקוֹ טָמֵא, בִּשְׁהוּא בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים – סָפְקוֹ טָהוֹר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: רִשּׁוֹת הָרִבִּים מִפְּסָקָת.

ב אַרְבָּעָה סָפְקוֹת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא וְחֻכְמִים מְטַהְרִין. בִּיצֵד? הֲטָמֵא עוֹמֵד וְהִטְהוֹר עוֹבֵר, הִטְהוֹר עוֹמֵד וְהִטְמֵא עוֹבֵר, הֲטָמֵא בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְהִטְהוֹר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, טָהוֹר בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְטָמֵא בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים; סָפֵק נִגַּע סָפֵק הַטְהוֹרִים אוֹ הַטְמָאִים עוֹבֵר בִּינֵיהֶן, חֻכְמִים מְטַהְרִים אִם סָפֵק נִגַּע סָפֵק לֹא נִגַּע, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְטוֹמְאָה מְקוֹם, כְּדֵתֵן לַעֲלֹל פֶּרֶק הוֹרֵק טוֹמְאָה. וּלְפִי פִירוּשׁ

פירוש ברטנורא

1 א מְקוֹם שֶׁהָיָה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְנִעְשָׂה רִשּׁוֹת הָרִבִּים. כְּגוֹן בַּקֵּעָה, רַבִּימֹת הַגִּשְׁמִים רִשּׁוֹת הַיָּחִיד וּבִימֹת הַחֲמָה רִשּׁוֹת הָרִבִּים: הַמְסַכֵּן. מִי שֶׁנִּתְעַלֵּף וְאֵין יָדוֹעַ מִמֶּנּוּ אִם הִי אִם מֵת: וְהַחֲזִירוֹהוּ לְרִחֵי. וְשֶׁם רָאוּהוּ שְׁמֹת. בִּשְׁהוּא בְּרִחֵי סָפִיקוֹ טָמֵא. וּמִטְמָאֵינּוּ מִסָּפֵק כֹּל אֲדָם וְכֻלָּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּרַחֲ"י שֶׁהָיָה שֶׁם בְּרִאשׁוֹנָה. וְאֲדָם וְכֻלָּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּרַחֲ"י לְאַחַר שֶׁהוֹצִיאָהוּ מִרַחֲ"י, מְטַהְרִין. וְטָהוֹרִין, דְּסָפֵק טוֹמְאָה בְּרַחֲ"י הוּא וְסָפִיקוֹ מְטַהֵר: ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר רִשּׁוֹת הָרִבִּים מִפְּסָקָת. כִּיֹּן דַּחֲשִׁבִין לִיה כְּחֵי לְאַחַר שֶׁהוֹצִיאָהוּ מִרַחֲ"י לְרַחֲ"י, וּמִטְהַרִּין לְכֻלָּם וְאֲדָם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּרַחֲ"י דִּשְׁמַא חֵי הוּא, אֵיךְ נִחְשְׁבָהוּ מֵת לִמְפָּרַע קוֹדֵם שִׁצָא מִרַחֲ"י, עַל כִּרְחֵק אֵין וְכֻלָּין לִמְטָא מִסָּפֵק אֲדָם וְכֻלָּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּרַחֲ"י בְּרִאשׁוֹנָה, הוֹאֵל וְרִשּׁוֹת הָרִבִּים שֶׁהוֹצִיאָהוּ שֶׁם בְּאַחֲרוֹנָה מִפְּסָקָת שֶׁאֵתָּה מִחֲשִׁיבוֹ כְּחֵי וּמִטְהַרֵת אֲדָם וְכֻלָּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ שֶׁם. וְאֵין הִלְכָה כִּרַּ"שׁ:

ב הֲטָמֵא עוֹמֵד. מְצוּרַע עוֹמֵד תַּחַת הָאוֹהֶל אוֹ תַּחַת הָאֵילָן: וְטָהוֹר עוֹבֵר. דֶּרֶךְ שֶׁם, סָפֵק נִגַּע סָפֵק לֹא נִגַּע, אוֹ סָפֵק הָאוֹהֶל הָאוֹהֶל אוֹ הָאֵילָן עַל שִׁנְהָם וְנִטְמָא הַטְהוֹר, סָפֵק לֹא הָאוֹהֶל לֹא נִטְמָא. אוֹ שֶׁהָיָה הַטְהוֹר עוֹמֵד וְהַמְצוּרַע עוֹבֵר. פִּירוּשׁ אַחֵר, כְּגוֹן הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַתּוֹלָדָה וְהַנְּבִילָה בְּפִי הַכֶּלֶב עֲבָרוּ בֵּין הַטְהוֹרִים אוֹ הַטְמָאִים עוֹבֵר בִּינֵיהֶן, חֻכְמִים מְטַהְרִים אִם סָפֵק נִגַּע סָפֵק לֹא נִגַּע, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְטוֹמְאָה מְקוֹם, כְּדֵתֵן לַעֲלֹל פֶּרֶק הוֹרֵק טוֹמְאָה. וּלְפִי פִירוּשׁ

משניות מבוארות – קהתי

שהיו עמו אפילו ברשות היחיד הראשונה טמאים מספק, שמא בהיותו שם כבר מת, בִּשְׁהוּא בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, סָפְקוֹ טָהוֹר – אֲבָל אֲדָם וְכֻלָּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים טְהוֹרִים, שֶׁסָּפֵק טוֹמְאָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים הוּא, וְסָפְקוֹ טָהוֹר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: רִשּׁוֹת הָרִבִּים מִפְּסָקָת – כִּיֹּן שֶׁנִּחְשְׁבָהוּ כְּחֵי בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְאֵין מְטַהְרִים אֲדָם וְכֻלָּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ שֶׁם, הִרִי אֵין יְכִילִים לִוְמֵר, שֶׁקוֹדֵם שֶׁהוֹצִיאָהוּ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, בְּהִיּוֹתוֹ בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד הָרִאשׁוֹנָה, הוּא נִחְשָׁב כְּמֵת: לְפִיכֵן רִשּׁוֹת הָרִבִּים מִפְּסָקָת לִמְפָּרַע, שֶׁאֵף אֲדָם וְכֻלָּם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד הָרִאשׁוֹנָה טְהוֹרִים. וְאֵין הִלְכָה כִּרְבִי שְׁמַעוֹן.

יש מבארים טעם המחלוקת, שחכמים ורבי שמעון הולכים לשיטותיהם, כפי המבואר בתחילת מסכת נידה, שלדעת חכמים כל ספק טומאה ברשות היחיד טמא ודאי, ולדעת רבי שמעון אינו אלא ספק טמא (עיי' שם ברש"י ובתוספות). ולפיכך סוברים כאן חכמים, כיון שבזמן שהמסוכן ברשות היחיד הרי הוא ודאי טמא, ובזמן שהוא ברשות הרבים הרי הוא ודאי טהור, אין ודאי מכריע ודאי, וכל אחד כדניו: ברשות היחיד טמא וברשות הרבים טהור. ורבי שמעון הולך לשיטתו, שבזמן שהיה ברשות היחיד, לא היה בגדר ודאי טמא אלא ספק טמא, לפיכך על ידי שמטהרים ברשות הרבים ועושים כל מה שעמו לודאי טהור (שכן אף לדעת רבי שמעון ספק טומאה ברשות הרבים טהור ודאי), הודאי מכריע את הספק, שגם ברשות היחיד היה טהור (תוספות רבי עקיבא איגר בשם "שב שמעתתא", שמעתא ד פד קד ד).

יום רביעי

באור משנה ב

משנה זו שניה גם במסכת עדיות (ג, יז).

אַרְבָּעָה סָפְקוֹת – שֶׁל טוֹמְאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא וְחֻכְמִים מְטַהְרִין – אוֹתָם. בִּיצֵד – כְּלוּמָר אֵילָן הֵם הַסָּפְקוֹת? א הֲטָמֵא עוֹמֵד – הֵינּוּ הַמְצוּרַע עוֹמֵד תַּחַת אוֹהֶל (דמב"ט), כְּגוֹן תַּחַת אֵילָן שֶׁנִּפְּנִי עוֹשִׂים תַּחֲתָם אוֹהֶל, וְהִטְהוֹר עוֹבֵר – בְּצֵד אֵילָן זֶה, וִישׁ סָפֵק אִם עָבַר תַּחַת הָאֵילָן וְנִטְמָא בְּאוֹהֶל שֶׁעָמַד בּוֹ הַמְצוּרַע, אִם לֹא עָבַר תַּחַת הָאֵילָן וְלֹא הָיָה עִם הַמְצוּרַע תַּחַת אוֹהֶל אֶחָד (עיי' נגעים יג, א; יז, ב) הִטְהוֹר עוֹמֵד – תַּחַת הָאֵילָן, וְהִטְמֵא עוֹבֵר – וְהַמְצוּרַע עָבַר תַּחַת הָאֵילָן, וִישׁ סָפֵק אִם הַמְצוּרַע עָמַד רַגְעַת תַּחַת הָאֵילָן וְטִימָא

באור משנה א

מְקוֹם שֶׁהָיָה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְנִעְשָׂה רִשּׁוֹת הָרִבִּים – כְּגוֹן בַּקֵּעָה, שִׁבְימֹת הַגִּשְׁמִים הִיא רִשּׁוֹת הַיָּחִיד, וּבִימֹת הַחֲמָה רִשּׁוֹת הָרִבִּים (הר"ש; ברטנורא); וִישׁ מְפָרְשִׁים: מְקוֹם שֶׁהָיָה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְנִמְכַר לְבָנִי רִשּׁוֹת הָרִבִּים; וְאַחֵר כֵּךְ חֲזַר וְנִעְשָׂה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד – שֶׁנִּקְנָה בַּחֲזוּרָה מִבְּנֵי רִשּׁוֹת הָרִבִּים ("תַּפְּאֶרֶת יִשְׂרָאֵל") בִּשְׁהוּא רִשּׁוֹת הַיָּחִיד – בּוֹמֵן שֶׁהִמְקוֹם הוּא רִשּׁוֹת הַיָּחִיד, בְּפִעַם הָרִאשׁוֹנָה וּבְפִעַם הַשְּׁנִיָּה, סָפְקוֹ טָמֵא – כִּדִּין סָפֵק טוֹמְאָה בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד: בִּשְׁהוּא רִשּׁוֹת הָרִבִּים, סָפְקוֹ טָהוֹר – כִּדִּין סָפֵק טוֹמְאָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים. הַמְסַכֵּן בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד – הִיָּה חוֹלָה מִסּוּכָן בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, שֶׁנִּתְעַלֵּף, וְלֹא הִיָּה יָדוֹעַ אִם הוּא חֵי אוֹ מֵת, וְהוֹצִיאָהוּ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְהַחֲזִירוֹהוּ לְרִשּׁוֹת הַיָּחִיד – וְאֵין מְצוּאוֹהוּ שְׁמֹת, בִּשְׁהוּא בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד – בּוֹמֵן שֶׁהִמְסוּכָן בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, סָפְקוֹ טָמֵא – אֲדָם וְכֻלָּם

לא נגע, ספק האהיל ספק לא האהיל, ספק הסיט ספק לא הסיט – רבי יהושע מטמא, וחכמים מטהרין.
ג אילן שהוא עומד ברשות הרבים והטמאה בתוכו, עלה לראשו, ספק נגע ספק לא נגע – ספקו טמא. הכנים
ידו לחר שיש בו טמאה, ספק נגע ספק לא נגע – ספקו טמא. חנות שהיא טמאה ופתוחה לרשות הרבים, ספק
נכנס ספק לא נכנס – ספקו טהור; ספק נגע ספק לא נגע – ספקו טהור. שתי חנויות, אחת טמאה ואחת
טהורה, נכנס לאחת מהן, ספק לטמאה נכנס ספק לטהורה נכנס – ספקו טמא.

ד כל שאתה יכול לרבות ספקות, וספק ספקות, ברשות היחיד – טמא, ברשות הרבים – טהור. פיצד? נכנס
למבוי והטמאה בפתח, ספק נכנס ספק לא נכנס, טמאה בבית, ספק נכנס ספק לא נכנס, ואפלו נכנס, ספק

פירוש ברטנורא

זה, ספק האהיל ספק לא האהיל ליכא לאוקמא אהך רישא דטמא עומד וטהור עובר, דבטומאת אוהל אין חילוק בין יש מקום לטמאה בין אין מקום
לטמאה, כדחוכתנו לעיל פרק הורק טומאה: טומאה ברה"י וטהרה ברה"ר. כגון חנות הפתוחה לרה"ר ספק נכנס ספק לא נכנס: ר' יהושע מטמא.
דסבר ספק ברה"י ורבים המשותפים בו, ברה"ר אוליין וספקו טמא. ורבנן סברי ברה"ר אוליין וספקו טהור. ואין הלכה כר' יהושע:

ג עלה לראשו. ראשו של אילן חשוב רשות היחיד: הכנים ידו לחר שיש בו טמאה. החר חשוב רשות היחיד, ואע"פ שהאדם עומד ברה"ר, כיון
שהכנים ידו לחר כעומד ברה"י דמי. ואע"ג דהאילן והחר לא הוו רשות היחיד אצל שבת, הוו רשות היחיד אצל טומאה: חנות שהוא טמא ופתוח
לחציר. הוא כל החנות כולה כטומאה המונחת ברה"י, וכשם שאם היה שרץ ברה"ר ספק נגע בו ספק לא נגע ספקו טהור, הכא נמי ספק נכנס לחנות
זה ספק לא נכנס, ספקו טהור. אבל אם היו שתי חנויות אחת טהורה ואחת טמאה, ספק לטמא נכנס ספק לטהורה נכנס, ספקו טמא, דהויא ליה ספק
טומאה ברשות היחיד:

משניות מבוארות – קהתי

טומאה ברשות היחיד, והרי ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא.
הכנים ידו לחר שיש בו טמאה – אדם שעמד ברשות הרבים
הכנים ידו לחר שבכותל, שהיתה בו טמאה, ספק נגע ספק לא
נגע – בטומאה, ספקו טמא – שהחור חשוב כרשות היחיד, ואף
על פי שכל גופו של האדם ברשות הרבים, מכל מקום כיון שהכנים
ידו לחר, הרי זה ספק טומאה ברשות היחיד, שספקו טמא. ואף על
פי שהאילן והחר הפתוח לרשות הרבים אינם רשות היחיד לשבת,
אלא אם כן יש בהם ארבעה על ארבעה טפחים וגובה עשרה טפחים,
מכל מקום לענין טומאה אין הבדל, וכל אילן וחור דינם כרשות
היחיד, הואיל ואין רבים משתמשים בהם (רמב"ם). חנות שהיא
טמאה – שיש בה טומאה מן המת המטמא באוהל, ופתוחה לרשות
הרבים – שבכגון זה נידונה כל החנות הטמאה כטומאה המונחת
ברשות הרבים, ולפיכך ספק נכנס ספק לא נכנס – לחנות, ספקו
טהור – שהכניסה לחנות הטמאה דומה למגע הטומאה המונחת
ברשות הרבים, וכשם שספק מגעה טהור, משום ספק טומאה ברשות
הרבים, כך ספק הכניסה לחנות טהור (רמב"ם): ספק נגע ספק לא
נגע – ואם היה מונח בחנות דבר המטמא במגע בלבד, וספק נגע
בו אדם שעמד ברשות הרבים סמוך לחנות, ספק לא נגע בו (משנה
אחרונה): ועיין "תפארת ישראל", ספקו טהור – כדן ספק טומאה
ברשות הרבים; ויש שאין גורסים פיסקה זו (עיינימלאכת שלמה).
שתי חנויות – אבל אם היו שתי חנויות, אחת טמאה ואחת
טהורה – ואדם נכנס לאחת מהן, ספק לטמאה נכנס ספק
לטהורה נכנס, ספקו טמא – שהרי ודאי נכנס לחנות אחת וכיון
שהחנות רשות היחיד, נמצא ספק טומאה ברשות היחיד, הלכך ספקו
טמא.

י ו ס ח מ י ש

באור משנה ד

כל שאתה יכול לרבות ספקות, וספק ספקות – כמפורש
להלן: ברשות היחיד, טמא – אפילו בספק ספקות. יש מבארים
הטעם, שמן הדין אפילו בספק אחד ראי לטהר, לפי שמעמידים את
בעל הספק על חזקתו, אלא הואיל ולמידים מסוטה שאין החזקה
מועילה, לפיכך אין הבדל בין ספק אחד לכמה ספקות (ותוספות ברא
בתא נה, ב; פסחים י, א; ועיין "משנה אחרונה"); ברשות הרבים,
טהור – אפילו בספק אחד. פיצד? נכנס למבוי – שדינו כרשות
היחיד, והטמאה בפתח – שנכנסים לתוכה דרך המבוי, ספק נכנס
ספק לא נכנס – לחצר; טמאה בבית – או שהיתה טומאה בבית,

את הטהור שהיה עמו שם, או שהמצורע לא עמד אלא עבר ולא
נטמא הטהור שעמד תחת האילן (עין (טו: א) ה) הטמאה ברשות
היחיד וטהרה ברשות הרבים – היה דבר טמא, המטמא במגע
או במשא, ברשות היחיד, ודבר טהור כיוצא בו ברשות הרבים, במקום
הסמוך לאותה רשות היחיד, ונגע אדם טהור באחד מהם או נשא
אחד מהם, ואינו יודע איזה מהם נגע או נשא, אם הדבר הטמא או
הדבר הטהור: טהרה ברשות היחיד וטמאה ברשות הרבים
– כלומר שהיה להיפך, הדבר הטהור ברשות היחיד, וסמוך לו ברשות
הרבים היה דבר טמא כיוצא בו, ונגע אדם באחד מהדברים או נשא
אחד מהם, ואינו יודע איזה מהם; והרי הספקות הם: ספק נגע –
דבר הטמא, ספק לא נגע – בו; ספק האהיל – האילן על
המצורע ועל הטהור, ספק לא האהיל – עליהם; ספק הסיט –
כלומר נגע או נשא הטהור דבר טמא, ספק לא הסיט – דבר
טמא; בכל הספקות הללו. רבי יהושע מטמא – שהואיל ורשות
היחיד משותף בהם, מחמיר רבי יהושע ומטמא, כדן ספק טומאה
ברשות היחיד שספקו טמא, וחכמים מטהרין – בכלום, שסוברים
הם, הואיל ויש כאן גם ספק טומאה ברשות הרבים, לפיכך יש להקל
כדן ספק טומאה ברשות הרבים בלבד, שספקו טהור.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם, וכן פירשה המאירי במסכת עדיות. ברם, טעם
המחלוקת (שבארנו לפי המאירי) אינו מתיישב בענין שני הספקות הראשונים,
שהרי לא מדובר שם על רשות היחיד ורשות הרבים, אלא על עומד ועובר,
והספק הוא אם האילן האהיל על שניהם יחד או לא. ואמנם הרמב"ם בחיבורו
מחלק את ארבעת הספקות שבמשנתנו לשני סוגים מיוחדים הכלולים בשנים
עשר הספקות שטיהרו חכמים: שני הספקות שברישא הוא קורא: "ספק עומד
ועובר" (הל' אבות הטומאות טו. ה), ושני הספקות שבסיפא הוא קורא: "ספק
שתי רשויות", אבל הטעם של "ספק עומד ועובר", משום מה ספקו טהור,
לא נתפרש.

ברם הראב"ד (בפירושו למסכת עדיות) מפרש גם ברישא, שהכוונה היא, שהטמא
עומד ברשות היחיד והטהור עובר סמוך לו ברשות הרבים או להיפך ויש
ספק אם נגעו זה בזה או לא.

ויש מקשים גם על פי הרמב"ם וגם על פי הראב"ד, ומפרשים משנתנו
בדרכים אחרות (עין הראש והר"ש: ועיין ברטנורא שמביא ברישא גם פירוש הרמב"ם
וגם פירוש הר"ש, ובסיפא פירוש הר"ש בלבד: ועיין "תפארת ישראל" ר"משה אחרונה).

באור משנה ג

אילן שהוא עומד ברשות הרבים והטמאה בתוכו – בין
ענפיו, עלה לראשו – אם עלה אדם לראש האילן, ספק נגע ספק
לא נגע – בטומאה שבתוכו, ספקו טמא – לפי שהאילן דינו לענין

הִיתָה שֵׁם סֶפֶק לֹא הִיתָה שֵׁם; וְאִפְלוּ הִיתָה שֵׁם, סֶפֶק שֵׁשׁ בֶּה בִּשְׁעוֹר סֶפֶק שְׂאִין בֶּה בִּשְׁעוֹר, וְאִפְלוּ שֵׁשׁ בֶּה, סֶפֶק טֻמְאָה סֶפֶק טְהוֹרָה, וְאִפְלוּ טֻמְאָה, סֶפֶק נָגַע סֶפֶק לֹא נָגַע – סֶפֶקוּ טֻמְאָה. רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר: סֶפֶק בִּיאָה – טְהוֹר, סֶפֶק מִנְּעָה טֻמְאָה – טֻמְאָה.

ה נִכְנָס לְבִקְעָה בִּימֹת הַגִּשְׁמִים, וְטֻמְאָה בִּשְׂדֵה פְּלוּנִית, וְאָמַר: הֲלֹכְתִי לְמָקוֹם הַלֵּז, וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם נִכְנַסְתִּי לְאוֹתָהּ הַשְּׂדֵה וְאִם לֹא נִכְנַסְתִּי – רַבִּי אֱלֵעָזָר מְטַהֵר, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין.

ו סֶפֶק רְשׁוֹת הַיָּחִיד – טֻמְאָה, עַד שִׁיאֵמַר: לֹא נִגְעַתִּי. סֶפֶק רְשׁוֹת הָרִבִּים – טְהוֹר, עַד שִׁיאֵמַר: נִגְעַתִּי. אִיזוֹ הִיא רְשׁוֹת הָרִבִּים? שְׂבִילֵי בֵּית גִּלְגָּל, וְכֵן פִּיזָא בְּהֵן – רְשׁוֹת הַיָּחִיד לְשֶׁבֶת וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטֻמְאָה. אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר:

פירוש ברטנורא

ד ספק ביאה טהור. משום דבעינן דומיא דטוטה, דודאי נסתרה אלא דספק נגע ספק לא נגע, דלא ידעינן אם נטמאת, וקרייה רחמנא טמאה, דכתיב (במדבר ד') ונסתרה והיא נטמאה. אבל ספק ביאה טהור:

ה בקעה. שדות של אנשים הרבה, ובימות הגשמים שהן חרושות וזרועות יש להן דין רה"ל, לפי שבני אדם נוהגין מלהלך על גבי הזרעים שלא יפסידו: ר' אלעזר מטהר. דהוי ליה ספק ביאה, ואין כל הבקעה חשובה כשדה אחת, לפי שהשדות חלוקים במיזרים שלהם:

ו עד שיאמר לא נגעתי. לא דוקא שיאמר ברי לי שלא נגעתי, דה"ה היכא דאיכא מידי למתלי ביה שלא נגע: שביילי בית גלגול. מקום עגול ועולה ויורד, ואין רוב עם יכולין ללכת באותן שבילין: רשות היחיד לשבת. לאו רשות היחיד ממש אלא כרמלית ניהו, ואמאי קרי לה רשות היחיד, לפי שאינה רשות הרבים. וכן הא דתנן בסמוך, הבקעה בימות החמה רשות היחיד לשבת, לאו רשות היחיד ממש, אלא כרמלית. והשתא כל הני גווגי דתנן הכא דהווי רשות הרבים, מיירי כגון דליכא תלתא בשעה שגולד הספק, ואפילו הכי כיון דרבים מצויין שם, כרשות הרבים דמי. דאי בראיכא תלתא בההיא שעתא שגולד הספק בה, אפילו בחדרי חדרים טהור, דילפינן מסוטה דהוי רשות היחיד, משום דליכא תמן אלא תרי, בועל ונבעלת:

משניות מבוארות – קהתי

מכל מקום אין הבקעה חשובה כשדה אחת, לפי שהשדות חלוקות זו מזו במיזרים, וכיון שאינו יודע אם נכנס לשדה שיש בה הטומאה, הרי כאן ספק ביאה וטהור, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין – שהולכים הם לשיטתם, שכל ספק טומאה ברשות היחיד, ספקו טמא, ואפילו ספק ביאה.

יוס ששי

באור משנה ו

סֶפֶק רְשׁוֹת הַיָּחִיד – ספק טומאה ברשות היחיד, **טֻמְאָה, עַד שִׁיאֵמַר: לֹא נִגְעַתִּי** – שאם אמר: יודע אני שלא נגעתי בטומאה, הריהו טהור. והרמב"ם כותב: "כל ספק ברשות היחיד, טמא. עד שיאמנו: 'ודאי שלא נטמאתי'" (הל' אבות הטומאות יח, ב). אבל יש כותבים: לאו דווקא שיאמר "ברי לי שלא נגעתי", אלא הוא הדין בזמן שיש דבר לתלות בו שלא נגע, כמו שמוכח בגמרא (פסחים ט, ב), בענין "חולדה וברדלס מצויים שם" (הר"ש; ברטנורא; עיין 'תוספות יוס טוב'). **סֶפֶק רְשׁוֹת הָרִבִּים** – ספק טומאה ברשות הרבים, **טְהוֹר, עַד שִׁיאֵמַר: נִגְעַתִּי** – בטומאה. **אִיזוֹ הִיא רְשׁוֹת הָרִבִּים? שְׂבִילֵי בֵּית גִּלְגָּל** – השבילים העולים לבית גלגול, כמו שנבאר להלן, **וְכֵן פִּיזָא בְּהֵן** – שבילים שאין רבים רגילים לילך בהם, **רְשׁוֹת הַיָּחִיד לְשֶׁבֶת** – לענין טלטול בשבת; במפרשים מבואר, שאינם רשות היחיד ממש אלא כרמלית, ולא נקטה המשנה "רשות היחיד" אלא להשמיענו שאינם רשות הרבים לענין שבת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטֻמְאָה – אבל לענין טומאה דינם כרשות הרבים. בענין "בית גלגול" יש דעות שונות. במסכת עירובין (כב, ב) מבואר: "איזהו שביילי בית גלגול? כל שאין העבד יכול ליטול טאה של חיטין וירוד לפני סרדיוט", כלומר שבילים צרים ותלולים, שאפילו ליחיד קשה לרוץ שם עם משאו. ורש"י מפרש שם: שביילי בית גלגול – מעלה גבוהה וזקופה היא בארץ ישראל. הרב מברטנורא מפרש כאן: מקום עגול העולה ויורד, ואין רוב עם יכולים ללכת באותם השבילים. ובעל "תפארת ישראל" מבאר: שביל העולה לה דוקף מאד אצל העיר גלגל שבארץ ישראל. ואף מחוקרי הארץ יש סוברים שגלגול הוא גלגל שבנחלת בנימין הנזכרת במקרא (יֵאָרָז ישראֵל ושכנותיה מאת חורבין); ויש משערים, שבית גלגול הוא מקום בגליל סמוך לים כנרת (יֵאָרָז הגלילי מאת קליוו). אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: לֹא הִזְכֵּירוּ שְׂבִילֵי בֵּית גִּלְגָּל – על ידי החכמים, אֲלָא שֶׁהֵם רְשׁוֹת הַיָּחִיד לְכֶן וְלָכֶן – לשבת ולטומאה, שהואיל ואין רבים

סֶפֶק נִכְנָס – מן המבוי לחצר, ומשם לבית, **סֶפֶק לֹא נִכְנָס** – לשם, וְאִפְלוּ נִכְנָס – לחצר ולבית, **סֶפֶק הִיתָה שֵׁם** – הטומאה בשעת כניסתו, **סֶפֶק לֹא הִיתָה שֵׁם** – הטומאה, וְאִפְלוּ הִיתָה שֵׁם – הטומאה בשעה שנכנס, **סֶפֶק שֵׁשׁ בֶּה בִּשְׁעוֹר סֶפֶק שְׂאִין בֶּה בִּשְׁעוֹר** – לטמא, וְאִפְלוּ שֵׁשׁ בֶּה – כשיעור, **סֶפֶק טֻמְאָה סֶפֶק טְהוֹרָה** – כגון ספק שרץ ספק צפרדע, וְאִפְלוּ טֻמְאָה, **סֶפֶק נָגַע סֶפֶק לֹא נָגַע** – בטומאה; אף על פי שיש כל כך הרבה ספקות, **סֶפֶקוּ טֻמְאָה** – משום ספק טומאה ברשות היחיד. **רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר: סֶפֶק בִּיאָה, טְהוֹר** – ספק נכנס מן המבוי לחצר או לבית ספק לא נכנס, ספקו טהור, **סֶפֶק מִנְּעָה טֻמְאָה** – ספק נגע ספק לא נגע בטומאה, **טֻמְאָה** – כשהספק ברשות היחיד, ואפילו כשיש הרבה ספקות (תפארת ישראל). טעמו של רבי אלעזר, לפי שדין ספק טומאה ברשות היחיד למדים מסוטה, שאף על פי שספק אם נטמאה, מכל מקום הואיל ונסתרה, התורה קוראה "טמאה" (שנטמאה לבעלה), כמו שכתוב בה (במדבר ה, יג): "ונסתרה והיא נטמאה", וכשם שהסוטה ודאי נסתרה, והספק אינו אלא אם נטמאה, כך כל ספק טומאה ברשות היחיד אין ספקו טמא אלא בכגון שהיתה כניסה ודאית למקום הטומאה וספק נגע בה ספק לא נגע בה. אבל ספק ביאה אפילו מרשות היחיד לרשות היחיד הטמאה, טהור. אבל חכמים סוברים, שאין צורך שיהא הספק דומה ממש לסוטה, ואפילו ספק נכנס ספק לא נכנס, טמא. ברם דווקא בספק כניסה מרשות היחיד לרשות היחיד, ספקו טמא, אבל ספק כניסה מרשות הרבים לרשות היחיד, אף לדעת חכמים ספקו טהור, כמו ששינוי במשנה הקודמת בענין חנות הפתוחה לרשות הרבים ("משנה אחרונה"). והלכה כחכמים.

באור משנה ה

נִכְנָס לְבִקְעָה בִּימֹת הַגִּשְׁמִים – בקעה היינו מקום שדות, ואף על פי שהשדות הן של אנשים הרבה, מכל מקום בימות הגשמים כשהשדות כולן זרועות אין בני אדם מצויים שם, ולפיכך נחשבת אז הבקעה כרשות היחיד, ובאות המשנה ללמד, שאם אדם נכנס לבקעה בימות הגשמים, וְטֻמְאָה בִּשְׂדֵה פְּלוּנִית – והיתה טומאה באחת משדות הבקעה, וְאָמַר: הֲלֹכְתִי לְמָקוֹם הַלֵּז – למקום פלוני שבבקעה הסמוך לשדה שיש בה הטומאה, וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם נִכְנַסְתִּי לְאוֹתָהּ הַשְּׂדֵה וְאִם לֹא נִכְנַסְתִּי – לשם, רַבִּי אֱלֵעָזָר מְטַהֵר – אותו, משום ספק ביאה, ואף על פי שאין הספק מחיצות בין השדות,

לא הוכרו שְבִילֵי בֵּית גִּלְגּוּל, אֶלָּא שֶׁהֵם רְשׁוּת הַיְחִיד לִכְךָ וּלְכָךְ. הַשְּׂבִילִים הַמְּפֻלְשִׁים לְבִזְרוֹת וְלִשְׂחִים וְלִמְעָרוֹת וְלִגְתָּוֹת – רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה.

ז הַבְּקָעָה, בִּימֹת הַחֲמָה – רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה; וּבִימֹת הַגְּשָׁמִים – רְשׁוֹת הַיְחִיד לִכְךָ וּלְכָךְ.

ח בְּסִילְקֵי – רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אִם עֹמֵד הוּא בִּפְתַח הַזֶּה, וְרוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִין וְאֶת הַיּוֹצֵאִין בִּפְתַח הַזֶּה – רְשׁוֹת הַיְחִיד לִכְךָ וּלְכָךְ; וְאִם לֹא – רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה.

ט הַפֶּרֶן – רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה. וְכֵן הַצִּדְדִּין. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: הַצִּדְדִּין רְשׁוֹת הַיְחִיד לִכְךָ וּלְכָךְ.

פירוש ברטנורא

ז וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה. דְּבִימֹת הַחֲמָה שְׂכִיחַ אִנְשֵׁי דְאֻלֵּי בֵּה לְקַצֹּר וּלְדוּשׁ וּלְחֲרוּשׁ הַקֶּרֶקֶע, לְזוּרְעָה לִשְׁנָה הַבָּאָה: בִּימֹת הַגְּשָׁמִים. שְׂהִיא זִרְעָה, אִין אֲדָם נִכְנָס לָהּ:

ח בְּסִילְקֵי. פְּלִטָא גְדוּלָּה. וְהִי אִמְרִינָן בִּפְרָק ב' דְּיומָא [דף כ"ד] לִשְׁבֵּת תְּנוּתָא כְּמִין בְּסִילְקֵי גְדוּלָּה הִיתָה: וְרוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִים וְאֶת הַיּוֹצֵאִים. דְּכִי רוֹאֶה הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצֵאִים חֲשִׁיבָא רְשׁוֹת הַיְחִיד טַפִּי. וְאִין הִלְכָה כְּרִבִּי יְהוּדָה:

ט הַפֶּרֶן. דְּוָמָה לְבִסְלִיקֵי, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי פִתְחִים מְכוּוֹנִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה: וְכֵן הַצִּדְדִּין. מִכָּאן וּמִכָּאן לְפָרוֹן, חֲשִׁיבֵי נִמְי רְשׁוֹת הָרִבִּים, כִּיֹּן שְׂרָבִים מִשְׁתַּמְשִׁין בְּאוֹתָן צִדְדִּין: ר' מֵאִיר אָמַר הַצִּדְדִּין רְשׁוֹת הַיְחִיד. שְׂאִמְצַע הַפֶּרֶן בְּלִבָּד עָשׂוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רִבִּים וְלֹא הַצִּדְדִּין. וְאִין הִלְכָה כְּרִבִּי מֵאִיר:

משניות מבוארות – קהתי

לטומאה, שאינו מקום סתירה; מכאן חולק רבי יהודה על תנא קמא ואומר, שאם הוא עומד בפתח זה ורואה את הנכנסים והיוצאים בפתח הלו, הרי זה רשות היחיד אף לענין טומאה, שהואיל ורואה את הנכנסים, הרי זה בשבילו מקום סתירה, כי הוא מרגיש בנכנסים, והם אינם מרגישים בו עד שיתקרבו אליו; וְאִם לֹא – אֲבָל אִם אִינוֹ רוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִים וְהַיּוֹצֵאִים, רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה – לִפִּי שֶׁאִין זֶה מְקוֹם סְתִירָה, כִּי יֵרָא שְׂמָא יְבוֹאוּ עָלָיו וְלֹא יִרְגִּישׁ בָּהֶם. הַלֵּכךְ דִּינוֹ כְּרְשׁוֹת הָרִבִּים לְעִנְיַן טוּמְאָה; בְּרַם בְּשִׁדָּה, שֶׁהוּא מְקוֹם פְּתוּחַ, שֶׁנּוֹ בְּתוּסְפָתָא, שֶׁאִם עוֹמֵד בְּצַד זֶה וְרוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִים וְאֶת הַיּוֹצֵאִים בְּצַד הַלֵּז, הִרִי זֶה רְשׁוֹת הָרִבִּים לְטוּמְאָה, לִפִּי שְׂרוּאִים אוֹתוֹ מִכָּל צֶדֶד, וְאִין זֶה מְקוֹם סְתִירָה (הַרְאֵשׁ) עֵינִין מִשְׁנָה אַחֲרֹנָה).

הגר"א גורס במשנתנו להיפך: רבי יהודה אומר: אם עומד הוא בפתח הזה, ואינו רואה את הנכנסין ואת היוצאין בפתח הלו, רשות היחיד לכך ולכך – שאם אינו רואה הרי זה מקום סתירה, ודינו כרשות היחיד אף לענין טומאה, ואם לאו – שהוא רואה את הנכנסים והיוצאים, רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. וזהו ששנו גם בתוספתא (לדעת רבי יהודה): אם עומד בצד זה ורואה את הנכנסין ואת היוצאין בצד הלו – רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה, ואם לאו – רשות היחיד לכך ולכך.

באור משנה ט

הַפֶּרֶן – בִּנְיַן גְּדוֹל הַדּוּמָה לְבִסְלִיקֵי, אֲלָא שִׁישׁ לוֹ שְׁנֵי פִתְחִים מְכוּוֹנִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה (רַמְבַּ"ם; בְּרִטְנּוּרָא); וְיֵשׁ מִבְּאֵרִים: בֵּית הָעוֹמֵד בְּאִמְצַע רְשׁוֹת הָרִבִּים (הַעֲרוֹן, מוֹבָא בְּרִישׁ); וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים, כְּגוֹן מִגְדַּל שֶׁעַל שִׁפְתֵּי הַיָּם (מוֹבָא בְּהַעֲרוֹן), רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה – לִפִּי שְׂרָבִים מְצוּיִים שָׁם; וְכֵן הַצִּדְדִּין – כְּלוּמַר לֹא רַק אִמְצַעוֹ שֶׁל הַפֶּרֶן, אֲלָא אִף צִדֵּי הַפֶּרֶן רְשׁוֹת הָרִבִּים לְטוּמְאָה, שֶׁאִף בְּצִדְדֵי מְצוּיִים רִבִּים. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: הַצִּדְדִּין, רְשׁוֹת הַיְחִיד לִכְךָ וּלְכָךְ – לִשְׁבֵּת וְלְטוּמְאָה, שֶׁלְדַעַת רַבִּי מֵאִיר אִמְצַע הַפֶּרֶן בְּלִבָּד מִשְׁמַשׁ לְרִבִּים, וְלֹא צִדְדִּים. וְיֵשׁ מִבְּאֵרִים טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, שֶׁהוּאִיל וְהַפְּתָחִים מְכוּוֹנִים בְּפָרֶן זֶה כְּנֶגֶד זֶה (כְּפִירוּשׁ הַרַמְבַּ"ם שֶׁחֲבָאֵנוּ לְעִיל) אִין רִבִּים נִפְנִים לְצִדְדִּים, הַלֵּכךְ הַצִּדְדִּים דִּינָם כְּרְשׁוֹת הַיְחִיד אִף לְעִנְיַן טוּמְאָה (הַרְאֵי; תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל). וְאִין הִלְכָה כְּרִבִּי מֵאִיר.

יכולים להלך שם, הרי הם רשות היחיד אף לענין טומאה. הַשְּׂבִילִים הַמְּפֻלְשִׁים לְבִזְרוֹת וְלִשְׂחִים וְלִמְעָרוֹת וְלִגְתָּוֹת – שְׂצִידָם אֶחָד כֹּלָה לְבוֹר אוֹ לִשְׂחִי אוֹ לְמַעְרָה אוֹ לַגֹּת (בוֹר – חֲפִירָה עֵגוּלָה; שִׁיחַ – חֲפִירָה אֲרוּכָה וְצִרָה; מַעְרָה – חֲפִירָה מְרֻבַּעַת שֶׁהִיא מְקוּרָה). רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת – כְּלוּמַר כְּרַמְלִית, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ לְעִיל בְּשִׂבְלֵי בֵּית גִּלְגּוּל (תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל), וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה – לִפִּי שְׂמַצוּיִים בָּהֶם עוֹבְרִים וְשָׂבִים.

באור משנה ז

הַבְּקָעָה – מְקוֹם שְׂדוֹת הָרֵבָה, כְּמוֹ שְׂכָבֵר בְּאֲרֵנוּ לְעִיל (מִשְׁנָה ה). בִּימֹת הַחֲמָה – שְׂרָבִים מְצוּיִים שָׁם, לְעִסּוֹק בְּקִצְרֵי וּבְדִישָׁה וּבְעִיבּוֹד הַשְּׂדוֹת, רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת – כְּלוּמַר כְּרַמְלִית, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ בְּמִשְׁנֵה הַקְּדוּמָת; וְיֵשׁ מִבְּאֵרִים, שֶׁמְדוּבֵּר כָּאן בְּבִקְעָה מוֹקֶפֶת גֹּדֶר, וּבִכְגוֹן זֶה הִרִי הִיא רְשׁוֹת הַיְחִיד מִמֶּשׁ (גִּמְרָא שִׁבְת ו, ב), וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה – הוּאִיל וּמְצוּיִים שָׁם רִבִּים, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ לְעִיל; וּבִימֹת הַגְּשָׁמִים – כִּשְׁהַשְּׂדוֹת זִרְעוֹת וְהַתְּבוּאָה צוּמַחַת וְגִדְלָה, שְׂבַעוֹנָה זֶה אִין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִים בְּבִקְעָה, לִפִּי שְׁנוּזָהִרִים מִלְּהַלֵּךְ שָׁם, שֶׁלֹּא לְהִזִּיק לְזִרְעֵים וּלְתְּבוּאָה, רְשׁוֹת הַיְחִיד לִכְךָ וּלְכָךְ – לִשְׁבֵּת וְלְטוּמְאָה. בְּתוּסְפָתָא שֶׁנֶּן: "אֵלּוּ הֵן יְמֹת הַחֲמָה? מִשְׁתַּיעֵקֶר הַתְּבוּאָה; וְאֵלּוּ הֵן יְמֹת הַגְּשָׁמִים? מִשְׁתַּרְד רִבְעִיָה הַשְּׁנִיָּה (מִשְׁרַד הַגֶּשֶׁם שֶׁל הַעֲוֹנָה הַשְּׁנִיָּה; עֵינִין בְּאֲוֵרֵנוּ לְמִשְׁנָה פָּאָה ז, א; שְׂבִיעִית ט, ו).

שבת קודש

באור משנה ח

בְּסִילְקֵי – אֲוֹלָם גְּדוֹל הַמִּיּוּעַד לְאִסִּיפוֹת, רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשַׁבֵּת, וְרְשׁוֹת הָרִבִּים לְטַמְּאָה – לִפִּי שְׂרָבִים מְצוּיִים שָׁם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אִם עוֹמֵד הוּא בִּפְתַח הַזֶּה – אִם עוֹמֵד אֲדָם בִּפְתַח אֶחָד, וְרוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסִין וְאֶת הַיּוֹצֵאִין בִּפְתַח הַלֵּז – בִּפְתַח הָאֲחֵר, רְשׁוֹת הַיְחִיד לִכְךָ וּלְכָךְ – לִשְׁבֵּת וְלְטוּמְאָה. יֵשׁ מִבְּאֵרִים טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁכֵּן הִהְבֵּדֵל בֵּין שְׁבֵּת לְטוּמְאָה הוּא, שֶׁלְעִנְיַן שְׁבֵּת הַמַּחֲצוּצָה עוֹשׂוֹת רְשׁוֹת הַיְחִיד, וְאִפִּילוֹ מְצוּיִים שָׁם רִבִּים, אֲבָל לְעִנְיַן טוּמְאָה, דּוּקָא מְקוֹם סְתִירָה הוּא רְשׁוֹת הַיְחִיד (כְּמוֹ בְּסוּטָה). וְאִפִּילוֹ מְקוֹם מוֹקֵף מַחֲצוּצָה, אִם רִבִּים מְצוּיִים שָׁם, אִין זֶה רְשׁוֹת הַיְחִיד

דעז"י

דף ד ע"ב: שנינו דרשה נוספת בברייתא: נאמר (ויקרא א א) 'וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מֹשֶׁה וְיִדְבָּר', לָמָּה חֲקָדִים קָרְיָאָה לְדִבְרוֹ, לִימְדָה תוֹרָה דְּרַךְ אֶרֶץ שְׂלֹא יֵאמֶר אָדָם דְּבַר לְחִבְרֵי אֱלֹא אִם בֶּן קוֹרְהוּ בִשְׁמוֹ תַחֲלִיל, וּלְכךָ קָרָא ה' לְמֹשֶׁה בִשְׁמוֹ לִפְנֵי שְׂדִיבֵר עִמּוֹ. וְזֶה מְסִיעֵי לִיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא לֹא יֵאמֶר אָדָם דְּבַר לְחִבְרֵי אֱלֹא אִם בֶּן קוֹרְהוּ. וְעוֹד דְּרָשׁוּ בִּפְסוּק זֶה: 'וַיִּדְבָּר ה' אֵלָיו מֵאֶחָל מוֹעֵד לֵאמֹר'. אָמַר רַבִּי מוֹסְיָא בֶּר בָּרִיהּ דְּרַבִּי מְסִיא מְשֻׁמִּיהּ דְּרַבִּי מוֹסְיָא רַבָּה, מְנַיִן לְאֹמַר דְּבַר לְחִבְרֵי בִּיחִידוֹת וְנִיכֹר בְּכך שְׂאִינוּ חִפְץ בִּפְרוּסוֹ הַדְּבָרִים, שְׁהוּא בְּכָל יֵאמֶר' - שְׂאִסוּר לוֹ לִסְפֹּר אֶת הַדְּבָר לְאַחֲרִים, עַד שְׂיֵאמֶר לוֹ הַמִּסְפֵּר בִּפְרוּשׁ לִךְ אֲמוּרָה, שְׁנֵאמַר 'וַיִּדְבָּר ה' אֵלָיו מֵאֶחָל מוֹעֵד לֵאמֹר', וְתִיבַת 'לֵאמֹר' נִדְרַשְׁתָּ כְּשֵׁנִי תִיבּוֹת לֹא אֲמוּרָה הַדְּבָרִים אֵלָא אִם כֵּן נִיתְנָה רְשׁוּת לְכך.

מבארת הגמרא: **אֵלָא** אכן הכוונה לברר **פִּי־צַד הַלְבִּישָׁן** בימי המילואים, והוצרכו לברר זאת כדי לְמִסְפָּר קָרָאִי - להסביר ולפרש סתירת המקראות שבענין. שהרי בפרשת ציווי המילואים נאמר בסדר לבישת הבגדים (שמות כט ה-ט) 'וְלִקְחֹתָ אֶת הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהֱרֹן אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַכֹּהֲנֵת וְאֶת מַעֲלֵי הָאֵפֹד וְאֶת הָאֵפֹד וְאֶת הַחֹשֶׁן וְאֶפְדָּתָהּ לוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֵפֹד. וְשָׂמֹתָ הַמְצָנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וְגו', וְאֶת בְּגָדֵי תַקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כְּתָנֹת. וְחִגְרְתָּ אֹתָם אֲבֻנֹת אֶהֱרֹן וּבְגָדֵי וְחַבְשֹׁתָ לָהֶם מִגְבָּעוֹת'. ומשמע שחגירת האבנט נעשתה לאהרן ובניו ללא הפסקת בגד אחר באמצע. ואילו בפרשת עשיית המילואים נאמר (ויקרא ח ז-יג) 'וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמִּים. וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכֹּהֲנֵת וַיַּחְגֵּר אֹתוֹ הָאֵפֹד וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַמָּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפֹד וַיַּחְגֵּר אֹתוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֵפֹד וַיִּתֵּן לוֹ בֹּו. וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאֲוִירִים וְאֶת הַתָּמִים. וַיִּשֶׂם אֶת הַמְצָנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל הַמְצָנֶפֶת אֶל מוֹל פָּנָיו אֶת צִיץ הַזָּהָב נֹזֵר הַקֹּדֶשׁ וְגו'. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּלְבָּשֶׂם כְּתָנֹת וַיַּחְגֵּר אֹתָם אֲבֻנֹת וַיַּחֲבֹשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת'. ומשמע שהלביש לאהרן כל בגדיו וגם את האבנט ולאחר מכן החל להלביש את בניו, ולא חגרם בבת אחת.

(ובמסכת זבחים פרק רביעי דף מד ע"ב נאמר כיוצא בזה) **תִּנְיָא, רַבִּי (אֵלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר] אָמַר, מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: פֶּגֶל בְּדָבָר הַנֶּעֱשֶׂה בַּחוּץ וְכו'.** אָמַר רַב נַחֲמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבָהוּ: הִלָּכָה בְּרַבִּי (אֵלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר] שֶׁאִמַּר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי. אָמַר רַב יוֹסֵף: הִלָּכְתָּא לְמִשְׁיחָא?! אָמַר לִיה אֲבִי: אֵלָּא מַעֲתָה, בְּלָה שְׁחִיטָת קֳדָשִׁים לֹא נִיתְּנִי, הִלָּכְתָּא לְמִשְׁיחָא? אֵלָּא דִּרְשׁ וְקַבֵּל שְׂכָר, הִכִּי נִמִּי דִּרְשׁ וְקַבֵּל שְׂכָר. הִכִּי קֵאמִינָא לָד: הִלָּכְתָּא לָמָּה לִּי? (ע"כ)

59 בזכות שהזכרתיך שבתי לתוך הפרגוד. אָמַר לָהּ, לְעוֹלָם – יבנס
60 גבריאֵל, ואַעֲיִילוּהוּ – הכניסוהוּ.
61 אָתָּא גבריאֵל אֲשֶׁבֶחִיה – ומצאו לְדוֹבִיאל דְּנָקַט לִיה לְאִינְדִּיתִיה בִּידִיה
62 – מחזיק בידו את כתב הגזירה. בָּעָא לְמִרְמָא מִינִיה – רצה לטלו
63 ממנו, מִיד בְּלָקָה דּוֹבִיאל. אִיכָּא דְאָמְרִי, שִׁמְחַמַּת שְׁלִימָד גבריאֵל
64 זכות על ישראל, מִיכְתָּב הוּא בְּתִיבָא האגרת, אבל מִיחְתָּם לֹא הָיוּ
65 חֲתָמָא. וְאִיכָּא דְאָמְרִי אֵף מִיחְתָּם נָפִי הָיוּ חֲתָמָא, אלא בְּדִבְלִיעִיה
66 מְחִיק לָהּ מִינִיה – כשבלעו דוביאל מנחה החתימה, וְהָיוּ – זו
67 הסיבה, דְּמִלְכוּתָא דְּפָרַם אִיכָּא דְּהָיִיב בְּרָגָא – יש שמשלמים מס
68 כיון שנחתמה הגזירה, וְאִיכָּא דְּלֹא הָיִיב בְּרָגָא – ויש שאינם
69 משלמים, כי נמחקה החתימה.
70 הוסיף גבריאֵל ואמר לדניאל (שם יא) 'וְאֵנִי יוֹצֵא וְהֵנָּה שָׂר יוֹן בָּא' –
71 כאשר יגיע זמנה של מלכות יון למלוך, אצא על כרחי, לפי שכבר
72 נגזרה גזירה ושר יון יבוא במקומו. עָנִי – צעק גבריאֵל וצווח
73 על כל שלא ימשלו יון בישראל, וְלִכְּאָא דְּאֲשֶׁנָּה בִּיה – ולא נשמעו
74 דבריו].
75 הגמרא חוזרת לברר את המקור שמניעת רחיצה היא עינוי
76 ואסורה ביום הכפורים: וְאִי בְּעִית אִיכָּא – אם תרצה אמור, וְחִיצָה
77 דְּאִיכָּרִי עָנִי מָנָא לֹן – מהיכן למדנו שמניעה מרחיצה נקרא עינוי,
78 מִקְּבָא, דְּכִתִּיב בדברי שלמה המלך (מלכים א' ב כו) 'וְלֹאֲכֹתִיר כְּהֵנָּה
79 אִמֵּר הַמֶּלֶךְ, עֲנִיתָ לָּךְ עַל שִׁדְּךָ, כִּי אִישׁ מוֹת אֲתָה, וְכִיֹּם הָיָה לֹא
80 אֲמִיתָךְ כִּי נִשְׁאָת [את] אִיוֹן ה' לִפְנֵי דוֹד אָבִי, וְכִי הִתְעַנִּית כָּכָל אֲשֶׁר
81 הִתְעַנָּה אָבִי'. לִמְדוּ שֶׁמָּה שֶׁאָרַע לְדוֹד בַּעַת שֶׁבָרַח מֵאֲבִשְׁלוֹם,
82 נִקְרָא עֵינִי. וְכִתִּיב בִּיה בְּדוֹד בִּאוֹתָה שֶׁהָ (שמואל ב' יז כט) 'כִּי אֲמָרוּ
83 הָעָם, רָעָב, וְצָרָה, וְצָמָא בְּמִדְבָּר, וְהִינֵנּוּ, דְּעָבִי מִלְּחָם 'וְצָמָא' מִמֵּי,
84 אֲבָל 'עָנָה' מִמָּא – מחמת מה, לָאן, מִרְחִיצָה – שנמנע מרחיצה,
85 ומכאן שהמניעה מרחיצה נחשבת עינוי.
86 דוחה הגמרא: וְדִילְכָּא מְנַעֲלִית הַסְּנָדֵל – שמא דוד היה עיף מחמת
87 שלא נעל מנעלים. אֲלָא אִמֵּר רַבִּי יִצְחָק מִקְּבָא נִלְמַד שִׁעִיף, הוּא
88 מְנַעֲנֵת רחיצה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כה כה) 'מִיָּם קָרִים עַל נֶפֶשׁ צִיפָה', הרי
89 שכל זמן שלא רחץ הנפש עיפה. מִקְּשָׁה הגמרא: וְדִילְכָּא עֵיפָה
90 הַנֶּפֶשׁ כִּי נִמְנָעָה מִשְׁתִּי. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: מִי כְּתִיב שֶׁהֵמָּה בֹּאוּ
91 'נֶפֶשׁ צִיפָה' דִּהֵינּוּ שְׁתִּיה, הרי 'עַל נֶפֶשׁ צִיפָה' כְּתִיב, דִּהֵינּוּ
92 רחיצה הבאה על הגוף מבחוץ.
93 מבררת הגמרא: וּמִנֵּיעַת נְעִילַת הַסְּנָדֵל מָנָא לֹן שֶׁהִיא עֵינִי. דְּכִתִּיב
94 בְּדוֹד כִּשְׁבָרָה מֵאֲבִשְׁלוֹם (שמואל ב' טו ל), 'וְיָוִד עֵלָה כְּמַעֲלָה הַיְתִימִם
95 עֵלָה וּבִזְכָּה, וְרֹאשׁ לֹז הַפֹּה, וְחֹלֶף יָחֶף, יָחֶף מִמָּא, לָאן מְנַעֲלִית
96 הַסְּנָדֵל, הרי, שֶׁמִּנֵּיעַת נְעִילַת הַסְּנָדֵל הִיא כְּכָל מַה שֶׁאָרַע עִם דוֹד,
97 שֶׁאִתּוֹם כִּינָה הַכְּתוּב 'עֵינִי' (וכמוכא לעיל).
98 דוחה הגמרא: וְדִילְכָּא מִיָּסוּסִיָּא וּמִרְמָטָא – מסוס ושוטו, שלא
99 היה לו על מה לרכב. אֲלָא אִמֵּר רַבִּי נַחֲמָן בְּרַי יִצְחָק, מִקְּבָא,
100 כִּשְׁהִתְאָבֵל יִשְׁעִיה עַל עֶשְׂרֵת הַשְּׁבִטִים נֶאֱמַר לוֹ (ישעיה כ א) 'לָךְ
101 וּפְתַחְתָּ הַשֶּׁקַּע מִעַל מִתְּנִיָּה, וְנִעְלַח תִּחְלִין מִעַל רִגְלֶיךָ, וְכִתְבִּי בֶן
102 הַלֵּךְ עָרִים וְיָחֶף'. וְהָרִי 'יָחֶף' הָאֵמֹר כֵּן, מִמָּא הוּא, לָאן מְנַעֲלִית
103 הַסְּנָדֵל, שֶׁהָרִי יִשְׁעִיה לֹא הִיא רִגְלִי לִרְכָּב עַל סוּסִים. אִם כֵּן, אֵף
104 בְּדוֹד שֶׁנֶּאֱמַר בּו 'יָחֶף' מְנַעֲלִית הַסְּנָדֵל הוּא.
105 דוחה הגמרא: וְאִיכָּא יָחֶף הָאֵמֹר בִּישְׁעִיה הֵינֵנּוּ שֶׁחֵלַץ מִנְעִלָיו
106 הַטּוֹבִים וְחֵלַץ מִמְּנַעֲלִים הַפְּסוּלִים. דָּאִי לֹא תִּימָא הָבִי, אלא יָחֶף
107 כְּפִשּׁוֹט, וְכִי גַם 'עָרִים' הָאֵמֹר שֶׁם תִּפְרַשׁ עָרִים מִשָּׁ. אֲלָא בּוֹדָאִי
108 שֶׁחֵלַץ בְּכַנְיָם בְּלוּיִם, הָבֵא נָמִי שֶׁחֵלַץ מִמְּנַעֲלִים הַפְּסוּלִים.
109 אֲלָא אִמֵּר רַבִּי נַחֲמָן בְּרַי יִצְחָק, מִקְּבָא (ירמיה ב כה), 'מִנְעִי רִגְלֶךָ מִיָּתֶה
110 וְיִרְנָה מִצִּמְחָה'. שֶׁהֵבִיא הַתְּרִיעַ בִּישְׂרָאֵל, מִנְעִי עֲצָמְךָ מִן חֲחִמָּה
111 כִּדִּי שְׁלֹא יָבֵא רִגְלֶךָ לִידֵי יָחוּף כִּשְׁתִּלְכִּי בַּגּוֹלָת, וּמִנְעִי לִשְׁנֹנֶה מִדְּכָרִים
112 מִשְׁלִים כִּדִּי שְׁלֹא יָבֵא רִגְלֶךָ לִידֵי צָמָה. וּמִכָּאן שִׁיחָף הוּא לֹלָא
113 מִנְעֵל כָּל, בְּדוֹרֵךְ הַהוּלָכִים בַּגּוֹלָת.
114 מבררת הגמרא: וּמִנֵּיעַת תְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה דְּאִיכָּרִי עָנִי מָנָא לֹן. דְּכִתִּיב
115 בְּדִבְרֵי לֶבֶן לִיעֶקֶב (בראשית א) 'אִם תִּעֲנֶה אֶת בְּנִי וְאִם תִּקַּח נָשִׁים
116 עַל בְּנִי,

1 שֶׁם מוֹשֵׁב סָמֵל הַקְּנָאָה הַמְּקָנָה, וְעוֹד נֶאֱמַר (שם טו) 'וְיָבֵא אוֹתִי אֶל
2 חֶצֶר בֵּית ה' הַפְּנִימִית, וְהֵנָּה פֶּתַח חֵיכַל ה' בֵּין הָאוֹלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
3 כְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ, אַחֲרֵיהֶם אֶל חֵיכַל ה', וּפְנִינֶהם קְדָמָה, וְהִמָּה
4 מִשְׁתַּחֲוִים קְדָמָה לְשִׁמְשִׁי. מְבִרַת הַגְּמָרָא: מִשְׁשֻׁמֶע שֶׁנֶּאֱמַר שְׁעִמְדוּ
5 בַּפֶּתַח הַחֵיכַל 'וּפְנִינֶהם קְדָמָה' – לצד מזרח, וְכִי אֵינִי יוֹדֵעַ מִמִּילָא
6 שֶׁאַחֲרֵיהֶם אֶל חֵיכַל ה' הַבְּנוֹי בְּמַעְרֵב. אֲלָא מַה תִּלְמִיד לִזְמַר
7 'אַחֲרֵיהֶם אֶל חֵיכַל ה'', מִלְּמַד שֶׁהָיוּ פּוֹרְעִין עֲצָמָן – מגלים את
8 אַחֲרֵיהֶם, וְהָיוּ מִתְּרִיזִין – עוֹשִׂים צְרִיכֵיהֶם בְּלִפְנֵי מָטָה לְכִיוּן הַחֵיכַל.
9 בַּגִּלָּל הַמַּעֲשִׂים הַלֵּל, אִמֵּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִלְאָךְ מִיכָּאֵל,
10 מִיכָּאֵל כִּרְחָה אוֹמְתָה. אִמֵּר לִפְנֵי, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם הָיוּ לְמוֹכִים שֶׁבָּהֶם
11 – מִחַל נָא לְכוּלָם בִּזְכוּת הַצִּדִּיקִים שְׁבָהֶם. אִמֵּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
12 הוּא, אֵנִי שׁוֹרֵף אוֹתָם וְלְמוֹכִים שֶׁבָּהֶם – גַּם הַצִּדִּיקִים יַעֲנֻשׁוּ עַל
13 שְׁלֹא מִיחוּ בָהֶם. מִיד הַעֲנִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב) 'וְאִמֵּר (לְאִישׁ) לִבְשׁ
14 הַבְּדִים, וְאִמֵּר בֹּא אֶל בִּנְיָת לְגַלְגֵּל אֶל תַּחַת לְבָרִיב, וְיִלְאֵל הַפְּנִי
15 נִחְלִי אִשׁ מִבְּנֵינִת לְבָרִבִּים, וְזָרַק עַל הָעִיר, וְיָבֵא לְעִינִי'. וְאִבֵּן מִיד
16 נֶאֱמַר (שם יז) 'וְיִשְׁלַח הַקְּדוֹשׁ אֶת יָדוֹ מִבְּנֵינִת לְבָרִיבִים אֶל הָאֵשׁ אֲשֶׁר
17 בִּנְיָת הַבְּרִיבִים, וְיִשָּׂא וְיִתֵּן אֶל חֲפְנֵי לִבְשׁ הַבְּדִים וְיִקַּח וְיִצָּא'.
18 גבריאֵל שִׁנָּה מַעַט מִמָּה שֶׁהֻצְטוּת, שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִמֵּר
19 שִׁיקַח בְּעֲצָמוֹ אֶת הַגְּחָלִים וְאִילוֹ הוּא לִקְחָם מִיַּד הַכְּרוּב וּמִלְאָךְ
20 כִּדִּי שִׁיטְטָנוּ, אִמֵּר רַבִּי תָנָא בְּרַי יוֹנָתָן אִמֵּר רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא,
21 אִילְמָלָא לֹא נִצְמָנוּ עָנְלִים כִּשְׁעִבְרוּ מִיַּד שֶׁל כְּרוּב לִידֵי שֶׁל גְּבִרְיָאֵל,
22 לֹא נִשְׁתִּירִי מִשְׁנֹאֲתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׂרִיר וּפְלִיט.
23 וְכִתִּיב (שם יא) 'וְהֵנָּה הָאֵשׁ לִבְשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר הִקְטַח בְּמִתְנֵי, מִשִּׁבִּי
24 דְּבָר לְאִמֵּר, עֲשִׂיתִי כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִנִי'. [אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן בְּאוֹתָה שֶׁהָ
25 הוֹצִיאָו לְגִבְרִיאֵל מֵאֲחֹרֵי הַפְּרִגוֹת, וּמִיִּחוּיָהוּ שִׁתִּין פּוֹלָסִי דְּנוֹרָא –
26 וְהִיכָהוּ שְׁשִׁים מִכּוֹת בַּמִּקְלוֹת שֶׁל אֵשׁ. וְאִמֵּר לוֹ, אִי לֹא עָבַדְתָּ –
27 אִם לֹא הִייתָ נוֹטֵל אֶת הַגְּחָלִים כָּלָל, לֹא עָבַדְתָּ. כְּלוּמָר, הִיוּ
28 מִצִּדִּיקִים אוֹתָךְ וְאוֹמְרִים שֶׁדָּחִית אֶת הַדֶּבֶר אוֹלִי יִתְרַצָּה ה'
29 לִישְׂרָאֵל. אֲבָל אִי עָבַדְתָּ – כִּיוֹן שֶׁעֲשִׂיתָ, אִמֵּר לֹא עָבַדְתָּ בְּדִפְקוֹדָךְ
30 – מְדוּעַ לֹא נִטַּלְתָּ בְּעֲצָמְךָ כְּפִי שִׁצִּיחוֹךְ. יְעוֹד, דְּעָבַדְתָּ – לאחר
31 שֶׁהִבֵּאת אֶת הַפּוֹרֵעַנוּת, וְכִי לִית לָךְ – אֵינֶךָ יוֹדֵעַ שֶׁאֵין מִשְׁכִּיבִין עַל
32 הַקְּלָקְלָה – אֵין שְׁלִיחַ חוֹר לְבַשֵּׁר רַע לְמַשְׁלַח, וּמְדוּעַ הִשְׁבַּת
33 שְׁעִשִׂית זֹאת.
34 לאחר שהוציאו את גבריאֵל אִיתֵיהֶן (–הֵבִיאוּ) לְדוֹבִיאל, שֶׁהוּא
35 שָׂרֵא דְּפָרְסָאִי – הֵשֵׁר הַמְּמוֹנָה בְּשִׁמִּים עַל הַפְּרִסִּים, וְאִיכָּמִיה
36 בְּתִרְיָקִיה – וְהַעֲמִידוּהוּ בַּמִּקְוָם שֶׁל גְּבִרְיָאֵל, וְשִׁמְשִׁי עֶשְׂרִים וְאֶחָד
37 יוֹם. הֵינֵנּוּ דְּכִתִּיב בדברי גבריאֵל לְדִנְיָאֵל (דניאל יא), 'וְשָׂר מִלְכוּת
38 פָּרַם עֲמֵד לְגַנְדִּי עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וְהֵנָּה מִיכָּאֵל אֶחָד הַשָּׁרִים
39 הָאֵלִישִׁים בֹּא לְעוֹנִי, וְאֵנִי נֹתֵרֵתִי שֶׁם אֶעֱלֶה מִלְכֵי פָּרַם'. וּבְשִׁבְרָא זֹאת
40 יָחִבּוּ לִיה – נִתְּנוּ לְדוֹבִיאל שְׁלֹטוֹן עַל עֶשְׂרִין וְאֶחָד מִלְכֵי, וּפְרִוּיוֹתָא
41 דְּמִשְׁחֵי – וְעַל נִמֵּל בֵּים הַנִּקְרָא נִמֵּל הַמְּלוּכָה. אִמֵּר דּוֹבִיאל
42 לְפִמְלִיא שֶׁל מַעֲלָה, כְּתִיב לִי לִישְׂרָאֵל כְּאִכְרָגָא – כְּתָבוּ לִי שִׁיחֵי
43 יִשְׂרָאֵל מִשְׁוֹעֲבָדִים לְאוֹמְתֵי לְגִבוֹת מֵהֶם מִסַּ גּוֹלְגוֹת, כְּתָבוּ לִיה.
44 עוֹד בִּיקַשׁ, כְּתִיב לִי שֶׁאֵף רַבָּנָן (–הַחֲכָמִים) יִהְיוּ כְּאִכְרָגָא, וְכְּתָבוּ
45 לִיה. בְּעִדְרָא דְּכָעוּ לְמִיחְתָּם – בִּשְׁעָה שֶׁעֲמָדוּ לְחַתוּם עַל הַגְּזִירָה,
46 עָמַד גְּבִרְיָאֵל מֵאֲחֹרֵי הַפְּרִגוֹת וְלִשְׁם גְּרִשּׁוּהוּ וְאָמַר, וְכִי רְאוּיִם
47 הָאוֹמוֹת שְׁלֹטוֹן בְּחֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָלָא הַמִּקְרָא מַשְׁבַּח אֶת
48 הַחֲכָמִים וְאוֹמֵר (תהלים קכב) 'שׁוּא לָכֶם מִשְׁכִּימֵי קוֹם, מֵאֲחֵרֵי שְׁבַת,
49 אֲכִלִי לָחֶם הַעֲצָבִים, בֶּן יָמֵן לִידִידוֹ שָׁנָא. וְדִרְשׁוּ, מֵאִי בֶן יָמֵן לִידִידוֹ
50 שָׁנָא, אִמֵּר רַבִּי יִצְחָק אֵילוּ נִשְׁוִיתִיהֶן שֶׁל תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁאֵף הֵן
51 מְגִידוֹת שִׁינָה בְּעוֹלָם הָיוּ כְּשִׁמְתוּנִיּוֹת לְבַעֲלֵיהֶן שֶׁהִלְכוּ לְלִמּוּד,
52 וְזוֹכֹת מִשּׁוֹם כִּי לְעוֹלָם הָבֵא, וְכִל שֶׁכֵּן שֶׁגִּדּוּל שְׁכָרָם שֶׁל הַתִּלְמִידִי
53 חֲכָמִים עֲצָמָם, וְלֹא הִשְׁנִיחוּ עָלָיו – עַל גְּבִרְיָאֵל. אִמֵּר גְּבִרְיָאֵל לְפָנָיו,
54 רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִם יִהְיוּ כָּל חֲכָמִי אוֹמְרוֹת הָעוֹלָם בָּכָה מֵאוֹנֵי, אִמֵּר
55 וְדִנְיָאֵל אִישׁ מְגִידוֹת בָּכָה שְׁנִית, וְכִי לֹא נִצְמָא מְכָרֵי אֶת בָּוִקָם. אִמֵּר
56 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִי הוּא זֶה שֶׁמְלַמֵּד זְכוּת עַל בְּנֵי. אִמֵּר לְפָנָיו,
57 רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, גְּבִרְיָאֵל הוּא. אִמֵּר לָהֶם יָבֵא. וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי
58 גְּבִרְיָאֵל לְדִנְיָאֵל (וְשֶׁהִבֵּאתָ הַגְּמָרָא לְעִיל) 'וְאֵנִי בָּאִתִּי בְּדִבְרֵיךְ',

משום שיבתא — פירש רש"י רוח רעה השורה על הדיים שלא נטלן שחרית. ורבינו חם מפרש: דבלא תנית פת לחינוק מותר ליטול ידי שחרית ביום הכפורים דלא גרע ממלוכלכות בטיט ובצואה דאמרנן שרוחן כדרכו ואינו חושש. ואין לך מלוכלך בטיט ובצואה יותר מזה שלא נטל ידי שחרית, שאינו רשאי ליגע לפיו ולחוטמו ולאזניו ולעיניו כדאמר בפרק "שמונה שרצים" (שבת קח:ב) יד לפה תקצץ וכו' משום בת מלך. ושיבתא דהכא ענין אחר הואי ששורה על האוכל כשבא ליתן פת לחינוק בן ארבע חמש שנים וחונקתו אם לא נטל ידי באותה שעה אף על פי שכבר נטלן שחרית. ומה שהעולם אין נהרין עכשיו בזה לפי שאין אותה רוח רעה שורה באלו המלכיות, כמו שאין נהרין על הגליל ועל הוועות. מכאן

"אם תענה" - מתשמיש, ואם תקח" - מצרות. ואימא: אידי ואידי מצרות! - מי פתיב "אם תקח"?
"ואם תקח" פתיב. - ואימא: אידי ואידי מצרות, חד - לצרות דידה וחד לצרות דאתין ליה מעלמא! - דומיא דאם תקח, מי פתיב אם תקח ואם תענה אם תשמיש גופה איקרי עניו, דכתיב "וישכב אתה ויענה!"

- אמר ליה: הָתָם שְׁעִינָה מְבִיאֹת אַחֲרוֹת. תְּנוּ רַבְּנֵי: אֲסוּר לְרוֹחוֹן מִקְצַת גּוֹפּוֹ כְּכָל גּוֹפּוֹ, וְאִם הָיָה מְלוּכְלָךְ בְּטִיט וּבְצוֹאָה - רוֹחוֹן כְּדָרְכּוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ. אֲסוּר לְסוּד מִקְצַת גּוֹפּוֹ כְּכָל גּוֹפּוֹ, וְאִם הָיָה חוֹלָה אוֹ שְׁהוּ לוֹ הַטְּמִין בְּרֹאשׁוֹ - סָד כְּדָרְכּוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ. תָּנָא דְּבִי מִנְשֵׁה, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מְדִיחָה אִשָּׁה יָדָה אַחַת בְּמִים וְנוֹחֶנֶת פֶּת לְחִינוּק, וְאִינָה חוֹשֶׁשֶׁת. אָמְרוּ עָלָיו עַל שְׁמַאי הֶזְקֵן שְׁלֹא רָצָה לְהֵאכִיל בִּירוֹ אַחַת, וְגִזְרוּ עָלָיו לְהֵאכִיל בְּשֵׁתֵי יָדַיִם. מֵאֵי מַעֲמָא? אָמְרוּ אַבְיִי: מִשּׁוּם שִׁיבְתָּא. תְּנוּ רַבְּנֵי: הַהוּלָךְ לְהַקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו אוֹ פְּנֵי רְבּוֹ, אוֹ פְּנֵי מִי שְׁגָדוֹל מִמֶּנּוּ - עוֹבֵר עַד צִוְּאָרוֹ בְּמִים, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ. אִיבָעִיָּא לְהוּ: הֲרֵב אֶעֱלֶה תַלְמוּד מֵאֵי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר בַּר תַּנְה: אֲנָא חוֹזֶינְהִי לְעוֹרֵי דְאֹל לִנְבִי רַב חֵיָא בַּר אִשִּׁי תַלְמוּדִיָּה. רַב אִשִּׁי אָמַר: הַהוּא רַב חֵיָא בַּר אִשִּׁי הוּא דְאֹל לִנְבִיָּה דְעוֹרֵי רַבִּיָּה. רַבָּא שְׁרָא לִבְנֵי עֶבֶר יִמְיָא לְמַעַבְר בְּמִיא לְמַטְרֵי פִירִי. אָמַר לִיה אַבְיִי לְרַבָּא: תִּנְיָא דְמַסְסִיעַ לָךְ, שׁוּמְרֵי פִידוֹת עוֹבְרִין עַד צִוְּאָרָן בְּמִים וְאִין חוֹשֶׁשִׁין. רַב יוֹסֵף שְׁרָא לְהוּ לִבְנֵי בִי תִרְבּוּ לְמַעַבְר בְּמִיא לְמִיתִי לְפִירְקָא, לְמִיזִל לֹא שְׁרָא לְהוּ. אָמַר לִיה אַבְיִי: אִם בֶּן אֶתָּה מְכַשִּׁילָן לְעֵתִיד לִבָּא. אִיבָא דְאָמְרִי: שְׁרָא לְהוּ לְמִיתָ, וְשְׁרָא לְהוּ לְמִיזִל. אָמַר לִיה אַבְיִי: בְּשִׁלְמָא לְמִיתִי - לְחַיִּי, אֶלָּא לְמִיזִל - מֵאֵי מַעֲמָא? כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה מְכַשִּׁילָן לְעֵתִיד לִבָּא. רַב יְהוֹדָה וְרַב שְׁמַיָּאל בַּר רַב יְהוֹדָה הוּוּ קְיָיְמִי אֲגוּדָא דְנִהַר פֶּפֶא אֲמַבְרָא דְחֻצְדָּד, וְהוּוּ קָאִי רַמִּי בַר פֶּפֶא מִתְּד גִּיסָא, רַמָּא לְהוּ קָלָא, מַהוּ לְמַעַבְר לְמִיתִי לִנְבִיָּכוֹ לְמַשְׁאֵל שְׁמַעְתָּא? אָמַר לִיה רַב יְהוֹדָה: רַב וְשְׁמַיָּאל דְאָמְרֵי תְרַוּיָּהוּ: עוֹבֵר, וּבְלִבְד שְׁלֹא יוֹצִיא יָדוֹ מִתַּחַת חֶפֶת חִלּוּקוֹ. אִיבָא דְאָמְרֵי, אָמַר לִיה רַב שְׁמַיָּאל בַּר רַב יְהוֹדָה: תִּנְיָא, עוֹבֵר וּבְלִבְד שְׁלֹא יוֹצִיא יָדוֹ מִתַּחַת חֶפֶת חִלּוּקוֹ. מִתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וּבְחֹל כִּי הָיִי גִנָּא מִי שְׁרִי? וְהִכְתִּיב: "וַיִּמָּד אֶלֶף בְּאֶמֶת וַיַּעֲבֹרֵנִי בְּמִים מִי אֶפְסִים" - מִכָּאן שְׁמוּתָר לְעוֹבֵר עַד אֶפְסִים, "וַיִּמָּד אֶלֶף וַיַּעֲבֹרֵנִי בְּמִים מִיִּם בְּרַבִּים" - מִכָּאן שְׁמוּתָר לְעוֹבֵר עַד בְּרַבִּים, "וַיִּמָּד אֶלֶף וַיַּעֲבֹרֵנִי מִי מִתְנִים" - מִכָּאן שְׁמוּתָר לְעוֹבֵר עַד מִתְנִים, מִכָּאן וְאֵילָךְ "וַיִּמָּד אֶלֶף נָחַל אֲשֶׁר לֹא אוֹכַל לְעֶבֶר". - אָמַר אַבְיִי: שְׁאֵנִי נָחַל דְרָדִיפִי מֵיָא. יָכוֹל יַעֲבִירְנָה בְּסִיחוֹי - תַלְמוּד לִזְמֹר "כִּי נָאֹ הַמִּים מִי שְׁחוֹ", מֵאֵי מִי שְׁחוֹ? - שְׁיֻמָּא, שֶׁכֵּן קוֹרִין לְשִׁיטָא סִיחָא, יָכוֹל יַעֲבִירְנָה בְּבוֹרֵי קֶטְנָה - תַלְמוּד לִזְמֹר "כֹּל תֵּלֶךְ בּוֹ אֲנִי שֵׁיט", יָכוֹל יַעֲבִירְנָה בְּבוֹרֵי גְדוֹלָה תַלְמוּד לִזְמֹר "וְצִי אֲדִיר לֹא יַעֲבִירְנָה", מֵאֵי מַשְׁמַע? - כְּדִמְתַּרְגֵּם רַב יוֹסֵף: לֹא תוֹזִיל בִּיה בְּסָפִינָת צִידִין, וּבוֹרֵי רַבְתִּי לֹא תַנְזִינָה. אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן פִּזִּי: אֵף מִלְּאָךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לְעוֹבֵר בְּחוֹבוֹ, כְּתִיב הֵכָּא "כֹּל תֵּלֶךְ בּוֹ אֲנִי שֵׁיט" וְכִתִּיב הָתָם "מִשּׁוּט בְּאֶרֶץ". אָמַר רַבִּי פִנְחָס מִשּׁוּם רַב הוֹנָא צְפּוֹרָאָה: מַעֲנִן הִיּוֹצֵא מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים בְּתַחֲלִילָה דוֹמָה לְקֶרְנֵי הַגְּבִיִּים, בֵּין שְׁהִיגַע לְפֶתַח הֵיכָל נַעֲשֶׂה כְּחוֹט שֶׁל שְׁתֵּי, בֵּין שְׁהִיגַע לְאוֹלָם נַעֲשֶׂה כְּחוֹט שֶׁל עֶרֶב בֵּין שְׁהִיגַע אֶל פֶּתַח עֲזָרָה נַעֲשֶׂה כְּפִי פֶדָּ קֶטָן. וְהִינֵנוּ דִתְנֵן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִיִּם מַפְכִּין

אם תענה מתשמיש - להשביט עונתן. ואם תקח מצרות - השביעו במשמעו שלא יוסף לקח צרות. הכי גרסינן: ואימא אידי ואידי מצרות מי כתיב אם תקח ואם תקח כתיב ואימא אידי ואידי מצרות חד לצרות דידה וחד לצרות דאתין ליה מעלמא דומיא דואם תקח מי כתיב אם תקח ואם תענה אם תענה ואם תקח כתיב - והכי פירושא: ואימא אידי ואידי מצרות והכי קאמר אם תענה את בנותי ליקח נשים עליהן מי כתיב אם תענה אם תקח דליתוין אם תקח פירוש דאם תענה "ואם תקח" כתיב, מילתא אחריית היא. ואימא אידי ואידי מצרות חד לצרות דידה - שלא יעשה בלחה וחלפה גבירות שוות לקח, והדר אשבעיה: אם תקח נשים דהיינו צרות דאתין ליה לבתר הכי מעלמא, והכי מסתברא, דומיא ד"ואם תקח". מי כתיב אם תקח ואם תענה - צרות דעלמא קשות לקח מן הראשונות וברישא הוה ליה לאשבעיה אצרות דעלמא, והדר הוה ליה לאשבעיה אצרות דידה. דלא מישתעי איניש הכי להווייהו תחילה על הקל ולבסוף על הקשה. מביאות אחרות - שהיתה מתארה לו ולא בא עליה בעונתה בימים שעמדה אצל. ואני שמעתי: שענה מביאות אחרות - שבא עליה שלא כדרכה. וקשיא ליה אם כן אימא "אם תענה את בנותי" נמי הכי אשבעיה שלא יענה אותן מביאות אחרות. ועוד: שענה בביאות אחרות מיבעי ליה. מדיחה את ידה - לפי שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידיים שלא נטלן שחרית, ושם השד שיבתא. שלא רצה להאכיל בידו אחת - אפילו ידו אחת לא היה נוטל לתת פת לבנו קטן ביום הכפורים. ואינו חושש - משום רחיצה. לנפשו פירי - שהיו להם פריסנים בעבר הנדר. כי תרבו - שם הכפר. לפירקא - שהיו דורשין ביום הכפורים. לעתיד לבא - לשנה אחרת לא יבואו הואיל ולא התרתם לעבור את המים להחזור. אמברא דחצדד - מקום מעבר הנדר מול חצדד. מתחת חפת - שפת חלוקה להגביה שולי חלוקה על דורנו דאינו נראה במלבוש אלא בנושא על כתיפו, ואמר מר (שבת קמזא) היצא בטלית מקופלת על כתיפו בשבת חייב חטאת. כי האי גוונא - דקתני לעיל עד צוואר במים, והאיכא סכנה שלא יטפדו המים. ויבד אלף - המלאך הראה ליחזקאל נחל היצא מבית קדש הקדשים תחילתו כחות והולך וגדל, וכל אלף אמה אורך משיצא חוץ לירושלים לא היה עמוק אלא מי אפסיים. מי קרנולין. ויבד אלף - שניות והעמק עד ברכים. מכאן ואילך - קרי ליה "אשר לא אוכל לעבור", אלמא: אסור לעבור למעלה ממתנים. שאני נחל - אסור מבית קדש הקדשים שהיו מימיו דורפים, הולכים מדר ושופטים. בסחוי = בשיט. תלמוד לומר כי נאו המים מי שחו - ראיות לשטו. לפתח בית דוד - היא ציץ חוץ לירושלים. מפכין

על-ידי ויצעקו אל הוי', ויצעקו אל הוי', הצילים הקדוש-ברוך-הוא והוציאם מהסכנה באופן ניסי.

לבוא לדרשה והתיר להם אף ללכת אחריה לביתם. ואמר ליה
אבוי בשלמא למיתי לחיי – דבר זה, שהתרת להם לבוא, מובן, כי
יש בו מצוה, אלא למייל מאי מעמא התרת. והשיב רב יוסף, כד
שלא תהא מכשילן לעתיד לבא.
רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה, הוו קיימי אגודא – עמדו על
שפת דנהר (פסא) אפכרא דחציר – במקום מעבר הנהר מול העיר
חציר, והיו קאי ו-עמדו רמי בר פפא פסא מהך גיסא – מעברו השני
של הנהר. רמא להו קלא – הרים רמי בר פפא קולו, ושאלם מהו
למעבר את הנהר למיתי לנפיקו למשאל שמעתא – לבוא אצלכם
לשאל הלכה. אמר ליה רב יהודה, רב ושמואל דאמרי תרוניהו,
עובר – מותר לעבור את הנהר, ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת
ו-שפתו חלוקי. כלומר, שלא יגביה שולי החלוק על זרועו שלא
ירטב, שאינו נראה כמלוש אלא כמשא, ואסור משום מלאכת
הוצאה. איבא דאמרי, אמר ליה רב שמואל בר רב יהודה ולא רב
יהודה, תנינא בברייתא ולא בשם רב ושמואל, עובר, ובלבד שלא
יוציא ידו מתחת חפת חלוקי.
מתקין לה רב יוסף, ובחול בי האי גונא שהמים מגיעים עד צווארו
ויש סכנה שלא ישתפחו המים, מי שרי – האם מותר לעבור בהם,
והכתוב – והרי בבבואת יחזקאל, כשהראו המלאך את הנחל
שיצא לעתיד לבוא מבית קודש הקדשים, כתוב בתחילה (יחזקאל מו
א) וימד אלף באמה ויעברני במים מי אפסיים – מדד המלאך אלף
אמה ממקום יציאת הנחל, ולא העמיקו המים אלא עד
הקסוליים. ודרשו בברייתא, מכאן, שמוותר לעבור במים המגיעים
עד אפסיים. אחר כך נאמר (שם מו ז) וימד אלף ויעברני במים
ברכיים – וכשהעברני המלאך באלף אמה השניות העמיקו המים
עד הברכיים, ודרשו, מכאן, שמוותר לעבור עד ברכיים. ואחר כך
נאמר (וימד אלף ויעברני מי מתנים) – וכשהעברני באלף אמה
השלישי הגיעו המים עד המתנים, ודרשו, מכאן שמוותר לעבור עד
מתנים. אבל מכאן ואילך נאמר (שם מז ה) וימד אלף נחל אשר לא
אובל לעבר, ולמדנו שאסור לעבור במים המגיעים מעל המתנים.
אמר אבוי, שאני נחל – הנחל היוצא מקדש הקדשים שונה, דרדיפי
מאי – שמימי שוטפים בחוקו וסכנתו מרובה, אבל שאר נחלים
מותר לעבור בהם.
הברייתא דורשת את המשך הפסוק: וכול ויעברני – יכול הייתי
לומר שיהא מותר לעבור את אותו נחל בשיחוי – בשיחיה, תלמוד
לומר בהמשך הפסוק: כי נאז המים מי שחוי, הגמרא מבארת איך
משמע כן מהפסוק: מאי מי שחוי, שייקא – שיחיה, שכן בני אדם
קורין לשייקא – אדם ששיחיה, ודיינו, שהמים הגיעו לגובה
שאינן לעבור אלא בשיחיה. ומשמע, שמחמת חזק מרוצתו של
הנחל הזה, אף בשיחיה אין לעבורו.
ממשיכה הברייתא: וכול ויעברני בבירני – ספינה קטנה, תלמוד
לומר בפסוק המדבר באותו הנחל (ישעיה לג כא) כל תלך בו אני שימי.
יכול ויעברני בבירני גדולה, תלמוד לומר (שם) וצי אדיר לא ויעברני,
מבארת הגמרא: מאי משמע – כיצד משמע מהפסוק שבין אניה
קטנה ובין אניה גדולה לא יוכלו לעבור באותו נחל מרוב חזק
מרוצתו, דקמרתנא רב יוסף פסוק זה, לא תויל ביה בספינת צידדן
– לא תלך בו ספינת צידדים (קטנה) השטה על פני המים, ובירני
רבתי לא תגזינה – וספינה גדולה לא תעברנו.
עוד בענין אותו נחל: אמר רבי יהודה בן פאי, אף מלאך המות אין
לו רשות לעבור בתוכו. שכן פתבי הקא כל תלך בו אני שימי, וכתבי
התם (איוב א) בתשובת השטן להקדוש ברוך הוא שהוא בא מ'משו
באין, ואם כן יתפרש הפסוק כך, שלא ילך בנחל מי שנקרא 'שיט',
היינו השטן שהוא מלאך המות.
עוד בענין אותו נחל: אמר רבי פנחס משום רב הונא צפורה
א-מצפורי, המעין הזה תיוצא מבית קדשי הקדשים, בתחילה היה
קילוחו דק מאד ודומה לקרני תנבים, ובין שהגיע לפתח היכל
נעשה עבה כחוט של שתי, בין שהגיע לאולם נעשה עבה כחוט של
ערב והעבה מחוט של שתי, בין שהגיע אל פתח עזרה נעשה
קילוחו עבה כפי שך קטן – כווס הנשפך מכר קטן. והיינו דתנן
(מידות פ"ב מ"ז), רבי אליעזר בן עקיבא אמר, מים

אם תענה' מתשמיש – שתמנע עונתו, 'ואם תקח' מצרות – שתשא
נשים נוספות עליהן. הרי שמניעת תשמיש עינוי היא.
מקשה הגמרא: ואימא אידי ואידי מצרות – ושמא נאמר ששתי
האזהרות הן שלא ישא נשים נוספות, וכך יתפרש הפסוק, אל
תענה את בנותי בכך שתקח נשים נוספות. מתרצת הגמרא: מי
בתיב אם תקח' שאז היה זה פירוש לאם תענה, הרי 'ואם תקח'
בתיב, ומשמע שאזהרה נוספת היא.
מקשה הגמרא: ואימא אידי ואידי מצרות, אלא שחזר 'ואם תקח'
למצרות דידה – לאותן הנשואות אליו כבר, בלחה וזלפה, שלא
יעשה אותן גבירות שוות לאלה ורחל, וחד 'ואם תענה' למצרות
דאיתני ליה מעלמא – שלא ישא עליהן נשים אחרות. ובכך יתפרש
'אם תענה' דוקא – באותו ענין ד'ואם תקח'. מתרצת הגמרא: מי
בתיב אם תקח ואם תענה, שאז אפשר לפרש שתחילה הוזהרו
שלא יקח נשים זרות, שיותר קשה לאשה לקבל, ורק אחר כך
הוזהרו אפילו על בלחה וזלפה, שאף על פי שאינן זרות, עדיין
קשות הן לאשה. הלא אם תענה ואם תקח' בתיב, ואין דרך בני
אדם להזהיר על הקל תחילה ואחר כך על הקשה.
מקשה הגמרא: אמר ליה רב פפא לאבוי, הא תשמיש גופה איקרי
ענוי – הרי התשמיש עצמו נקרא עינוי, ולא מניעתו, דבתיב
במעשה שכם עם דינה (בראשית לד א) וישכב אתה ויענה, מתרצת
הגמרא: אמר ליה, אף התם הכוונה שיענה מביאות אחרות –
שלאחר שבא עדין רחיצה ביום הכפורים: תנו רבנן, אסור לרחוץ
ברייאת בענין דיני רחיצה ביום הכפורים: תנו רבנן, אסור לרחוץ
אפילו מקצת גופו, כשם שאסור לרחוץ את כל גופו. ואם היה
מלובקל בטיט ובצואה, רוחץ בדרך ואינו חושש לאיסור, כי כל
רחיצה שאינה לשם תענוג מותרת. וכן אסור לסוך אפילו מקצת
גופו ככל גופו. ואם היה חולה או שהיו לו חטטין ו-פצעין בראשו,
שאינן סיכנתו לתענוג אלא לרפואה, סך בדרך ואינו חושש.
תנא דבי מנשה, רבן שמעון בן גמליאל אמר, מרחח ו-רוחצת) אשה
את ידה האחת במים ביום הכפורים, ונוגעת עמה פת לתנינו ואינה
חוששת לאיסור רחיצה. אמרו עליו על שפאי חזק, שלא רצה
(ושנמנע) להאכיל את בנו הקטן ביום הכפורים אפילו בידו אחת, כי
סבר שאפילו יד אחת אסור לרחוץ כדי להאכיל את התינוק. ונדרו
עליו חכמים לרחוץ ולהאכיל בשתי ידם, כדי שילמדו העם שמותר
ליטול לצורך זה. מבררת הגמרא: מאי מעמא היתירו רחיצה זו,
אמר אבוי משום שייקא – שמו של שד המשרה רוח רעה על
הידיים שאנלן נטלן שחרית, וכשנוגע בלחם מעביר את הרוח על
הלחם, וסכנה לאכילו.
ברייאת השונה אופן שמותר לרחוץ ביום הכפורים: תנו רבנן,
החולץ ביום הכפורים להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול
מנו בחכמה, עובר עד צוארו במים כשצריך לכך, ואינו חושש
משום איסור רחיצה, לפי שאין כוונתו לתענוג אלא לדבר מצוה.
מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, תרב שהחולץ אצל תלמיד, מאי –
האם מותר לו לעבור בנהר. פורשת הגמרא: תא שמע, דאמר רב
יצחק בר רב חנה, אמא הויתיה ו-אני ראיתיו לוערי, דאול לנבי
א-אצל רב חייא בר אשי תלמידה, ועבר בדרכו במים. רב אשי
דוחא את הראיה: רב אשי אמר, במעשה ההוא, רב חייא בר אשי
התלמיד הוא דאול לנביה דוערי רביה, לפיכך אין מכאן ראיה שגם
לרב מותר לעבור במים.
אופנים נוספים שמותר לעבור במים ביום הכפורים: רבא שרא –
התיר לגבי עבר ימינא ושם מקום למעבר במיא לנטורי פירי –
לעבור במי הנהר ביום הכפורים כדי לשמור על פירותיהם. אמר
ליה אבוי לרבא, תנאי ברייתא דמסיעי לה, שומרי פירות ועבריו עד
צוארן במים הכפורים, ואין להשיש משום איסור רחיצה.
רב יוסף שרא להו לגבי מי תרבו ושם כפרו, למעבר במיא ביום
הכפורים למיתי לפירקא – כדי לבוא לדרשת הרב. אבל למייל –
לחזור לביתם, לא שרא להו, לפי שאין זו מצוה. אמר ליה אבוי, אם
בן שאינך מתיר להם לחזור, אתה מכשילן בכך לעתיד לבא – לשנה
הבאה, שימנעו מלבוא לדרשה לפי שאינם יכולים לחזור לביתם,
אלא יש להתיר להם גם לשוב. איבא דאמרי שהמעשה היה
להיפר, שרב יוסף שרא להו למיתי ושרא להו למייל – התיר להם

55 משום דמישחל שחל – החרס פולט מים הנבלעים בדופנותיו,
 56 והמתקרב בו הרי הוא כנוגע במים. רב (פא) אמר, בכסא דכספא,
 57 אפילו אם היה חסר, נמי אסור להתקרב בו, משום דמזדריב – חלק
 58 הוא ונשטמ מן היר, ויש לחשוש שישפכו עליו המים.
 59 ועירא בר קמא, אושפזינן – [בעל האכסניה] דרבי אמי ורבי אסי
 60 ורבי יהושע בן לוי ודבוליהו רבנן דקיסרי הון, שהיו נוהגים
 61 להתארח בביתו. אמר ליה זעירא לרב יוסף בריה דרבי יהושע בן
 62 לוי, בר אריא – בנו של ארי, כלומר בנו של תלמיד חכם, תא אימא
 63 לך – בוא ואומר לך, מילתא מעלימא דהנה עכיד אבד – דבר טוב
 64 שהיה אביך נוהג לעשות. מטפחת היה לו בערב יום הכפורים,
 65 ושורה אותה בפנים, ועושה אותה – וסחטה בערב יום כפור עד
 66 שנעשתה כמין כלים נגזבין שהם לחים מעט, ולמחר וביום
 67 הכפורים היה מקנח בה פניו ורגליו, ולא חשש בכך לרחיצה.
 68 ואילו בערב תשעה באב היה שורה אותה בפנים ולא סחטה, ולמחר
 69 כשהתייבשה מעט מעבירה על גבי עניו.
 70 וכן, כי אתא רבה בר מרי, אמר, בערב תשעה באב מביאין לו לאדם
 71 מטפחת ושורה אותה בפנים, ומניחה תחת מראשו כדי שלא
 72 תתייבש, ולמחר מקנח בה פניו ורגליו. ואילו בערב יום
 73 הכפורים, מביאין לו מטפחת ושורה אותה בפנים, ועושה אותה כמין
 74 כלים נגזבין, ולמחר מעבירה על גבי עניו.
 75 אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, איפכא אמרת לן –
 76 אמרת לנו הלכה זו להיפך, בשתשעה באב עושה כמין כלים
 77 נגזבים, ואילו ביום הכפורים אינו צריך. ואותיבך – והקשינו לך,
 78 כיצד יתכן שבערב יום הכפורים אינו צריך לסחוט, הרי יכשל
 79 בפתחיה ביום הכפורים שהיא מלאכה ואסורה.
 80 שאלות שנשאל רבי אלעזר בן פדת, ואחת מהן עוסקת בהלכות
 81 עניו ביום הכפורים: אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב עמרם
 82 אמר רבה בר בר חנה, שאלו את רבי אלעזר בן פדת, אדם שהוא
 83 זקן – חכם, ויושב בישיבה – מחברי הסנהדרין, האם צריך ליטול ממנו
 84 רשות מן הנשיא להתיר בכוחות ביחוד, או אינו צריך ליטול ממנו
 85 רשות. מבררת הגמרא: מאי קא מיבעי להו – מה השאלה, הרי רק
 86 חכם הוא שיכול להתיר את הבכור, ומדוע שיצטרך רשות לכך.
 87 מבארת הגמרא: הכי קא מיבעי להו, כי הא דאמר רב אידי בר אבין,
 88 דבר זה, שיש ליטול רשות מן הנשיא להתיר בכור, הניחו להם לבי
 89 נשיאה משום כבודם כדי להתגדר בו – להתגדל על ידו. לפיכך
 90 שאלו את רבי אלעזר, האם כל חכם צריך ליטול רשות, או דילמא
 91 כיון דזקן – מופלג בחכמתו ויושב בישיבה – ומחברי הסנהדרין, אין
 92 צריך ליטול רשות מהנשיא.
 93 עמד רבי צדוק בן חלוקת על רגליו ואמר, אני ראיתי את רבי יוסי
 94 בן ירמיה, שזקן ויושב בישיבה הית, ועמד במעלה – וחשוב היה יותר
 95 מקנו של זה – מהנשיא שבימיו, שהוא זקנו של הנשיא שבימיו,
 96 ואף על פי כן נטל ממנו רשות להתיר בכורות. דוחה הגמרא: אמר
 97 ליה רבי אבא, לא כך היה מעשה שנטל רשות מהנשיא, אלא כך
 98 היה מעשה. שרבי יוסי בן ירמיה ביה היה, והכי קא מיבעיא ליה,
 99 האם הלכה כרבי מאיר דאמר כל חשוד בדרך, וכגון כהן, שהוא
 100 חשוד על הבכור להתיר את אסורו ואף להטיל בו מום, לא דנו
 101 ולא מעידו, ולפיכך, הוא אינו יכול להתיר בכורות. או דילמא,
 102 הלכה כרבי שמעון בן גמליאל דאמר נאמן הוא הכהן על בכור של
 103 כהן חבירו, ואינו נאמן על בכור של עצמו, כיון שהוא חשוד עליו.
 104 ופשיט ליה הנשיא, הלכה כרבי שמעון בן גמליאל, ויכול הוא להתיר
 105 בכורות.
 106 וכן קא מיבעיא להו – עוד שאלו החכמים את רבי אלעזר, מהו
 107 לצאת בסנדל של

1 מפיכין – הזורמים כמו מפי הפך, עתידין להיות יוצאין לעתיד לבא
 2 מפתח מפתח הבית – פתח העזרה.
 3 המשך דברי רבי פנחס בשם רב הונא: מכאן – מפתח העזרה ואילך,
 4 היה הנחל מתגבר ועולה עד שמגיע לפתח בית דוד – עיר ציון,
 5 שמחוץ לירושלים. כיון שמגיע לפתח בית דוד, נעשה כנחל שוטף,
 6 שבו רוחצין – טובלים – וכן וכות נדות וילדות, שנאמר על נחל זה
 7 (וכרי י"א) 'פיום יהוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים'
 8 (לחטאת ולנדה) – יבדע הנחל מתחת למפתח הבית, ויקחו ממנו מים
 9 לאפר פרה ולטבילת נדה. אמר רב יוסף, מכאן – ממה שאין הפסוק
 10 אומר שהנחל ראוי לנדה עד שהתגבר ונעשה שוטף, רמז לנדה
 11 שצריכה ליטב עד צוארה בפנים, היינו שיהא עומק מי המקוה
 12 כשיעור זה. מסיימת הגמרא: ולית הילכתא בותיה, אלא כל שיש
 13 במקוה ארבעים סאה, טובלת בו אף על פי שאינו עמוק.
 14 הסתפקו החכמים: (תינח יום הכפורים דליפא מנעל) בשבת, דאיפא
 15 מנעל ברגליו של אדם, האם הותר לו לעבור במים, או שיש
 16 לחשוש שתצא הנעל מרגלו ויטלטה ברוש הרבים.
 17 אמר נחמיה חתניה דבי נשיאה, אנא חותיה – [ראיתים] לרבי אמי
 18 ורבי אסי דממו – שהגיעו בשבת לעורקומא דמא – שלולית מים,
 19 ועבריה דרך מלבוש – ועברו אותו כשנמנעלם ברגלם.
 20 עוד הסתפקו: תינח שמוותר לעבור במנעל, כי יכול להדקו היטב
 21 לרגלו ולא יפול, אבל בסנדל שאי אפשר להדקו היטב, מאי איפא
 22 למימר – האם מותר לעבור בו. אמר רב ריחמי, אנא חותיה
 23 דליפא – דעבר בסנדלו דרך מלבוש. רב אשי אמר, בסנדל, לכתחלה
 24 לא יעבור.
 25 ריש גלותא, איקלע להגרוניא ושם מקומו, לבי רב נתן, ושבת שם.
 26 דרשם וכוליהו רבנן כבודוהו ואתו לפירקא – באו לדרשתו, אבל
 27 רבינא לא אתא. למחר, בעי – [ורצה] דרשם לאפוקי לרבינא מדעתיה
 28 דריש גלותא – להוציא סינה מליבו של ריש גלותא על רבינא,
 29 לפיכך אמר ליה לרבינא בפני ריש גלותא, מאי מעמא לא אתא מר
 30 לפירקא. אמר ליה רבינא, הנה באי לי פרעא – כאבו רגלי, ולא
 31 יכולתי לפסוע. טען לו רפרם, איבעי לך למיסם מסאני – היית צריך
 32 לנעול נעליים. השיב רבינא, נבא דפרעא הנה – על גב הרגל היה
 33 הכאב, ולא יכולתי לנעול נעלי. טען רפרם, איבעי לך למרמא
 34 סנדלא – היית צריך להניח ברגלך סנדל, שהוא רחב ואינו מכאיב.
 35 אמר ליה רבינא, עורקמא דמא הנה באורחא – שלולית היתה
 36 בדרכי, ולא יכולתי לעבור בה בסנדלי. טען רפרם, איבעי לך
 37 למעבריה – היית צריך לחצותה כשסנדלך ברגלך בדרך מלבוש.
 38 אמר ליה רבינא, וכי לא סבר לה מר להא דאמר רב אשי, סנדל
 39 לכתחלה לא יעבור בו במים, שמא יפול.
 40 הגמרא מונה דברים הכלולים באיסור רחיצה ביום הכפורים, אף
 41 שאינו רוחץ במים ממש: תני יהודה בר גוריון, אסור ליטב על גבי
 42 מינא – [טיט לח] ביום הכפורים, כיון שהתענוג מהלחות קרוב
 43 לרחיצה. אמר רבי יהושע בן לוי, ובמינא מטפחת – אינו אסור אלא
 44 בטיט שהיד הנוגעת בו מתלחלח. אמר אביי, ובמטפת על מנת
 45 להטפח – אינו אסור אלא כשיש בה לחות כדי ללחלח את הנוגע
 46 במה שנוגע בו.
 47 אמר רב יהודה, מותר להצטנן בפירות – להניח על גופו פירות קרים
 48 כדי להתקרר, לפי שתענוג זה אינו חשוב כרחיצה. ואכן, רב יהודה
 49 היה מצטנן בקרא – דלעת. רבה היה מצטנן ביניקא – בתינוק,
 50 שגופו קר מן הגדול. רבא מצטנן בכסא דכספא – כוס כסף.
 51 אמר רב פא, קסא דכספא, כשהוא קלא עד גדותיו, אסור
 52 להתקרב בו, שמא ישפכו המים עליו ונמצא רוחץ ביום הכפורים.
 53 ואם הוא חסר, שרי להצטנן בו, שאין לחשוש שמא ישפך. אבל כוס
 54 דפתחא – חרס, אידי ואידי – בין מלא ובין חסר, אסור להצטנן בו,

על-ידי ירידת הנשמה למטה נעשית עלייה למעלה יותר מהמקום שממנו הייתה הירידה.

יומא. פרק שמיני – יום הכיפורים דף עח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י

מפּפֿין – כּמִן הֶפֶךְ הֵן כּשִׁמְנִיעִין לִמְפֶּתֶן הִחֲבִיל. מִכָּאן רַמּוֹ לַמָּדָה – מִדִּלָּא קָרִי לִיה רֵאיוּ לַנִּדָּה עַד שִׁמְתַּגְבֵּר בְּנַחַל שׁוֹטֵף שִׁמְנִיעַ לִפְתַּח בֵּית דֹּד, רַמּוֹ שְׁצִירָה לִטְבִּילַת מַיִם עֲמוּקִים שֶׁתֵּשֵׁב בָּהֶן עַד צוֹאֵרָה. וְאָף עַל גַּב דִּלָּא רִמּוֹי קֵרָא עַד צוֹאֵרָה רִמּוֹי מִיֵּהָא דְנִיחוּ עֲמוּקִים עוֹמֵק הָרָאוּ, וְזֶה כִּרְאוּ. הִתִּינָה יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא נִרְסִין וְחֲבִי נִרְסִין: שֶׁבֶת דֹּאִיכָא מִנְעֵל מַאי – מִי שָׂרִי לַעֲבוּר בְּמַיִם, אוּ דִילְמָא חִישִׁין דִּילְמָא נִפְקִי מִכְרַעֲיָה וְאֵתִי לֵאחֵיוּתֵיהּ. וְעִבְרִיהּ דֶּרֶךְ מִלְּבוּשׁ – בְּנַעֲלֵיהֶם עֲבָרוּ אוֹתוֹ. סָנְדֵּל מַאי – שְׂאִינוּ יָכוֹל לַהֲדוּק וּלְקַשְׁרוּ יֶפֶה בִּרְגֵלֹו כִּמוֹ מִנְעֵל. אִיקָלַע לְהִנְרוּנֵיָא – וְשֶׁבֶת שָׁם. לְפִירְקָא – לְדַרְשָׁא דְרִישׁ גִּלּוּתָא. מְרַעְתִּיהּ דְרִישׁ גִּלּוּתָא – שְׁלָא יִשְׁנָאָה. אִיבְעִי לֶךְ לְמִירְמָא סָנְדֵּל – שְׁהוּא עָבֵל. עַל גַּבִּי מִינָא – שֶׁלַחֲלָח הִטִּט הָיוּ עוֹנֵג קִרְבּ לְרַחֲיָצָה. מִטְּפַחַת –

מִקִּיָּה מַיִם. מִלָּא אֶסּוּר – שְׂמָא יִשְׁפּוּכוּ מַיִם עַל בְּשׂוּרָה. פִּשְׁחֵל שְׁחִיל – פּוֹלֵט מַיִם שְׁבוּלַע. טִרְשִׁטְרִישׁ"א בִּלְעֵז. דְּמוֹדִירִיב – מִחֲלֹקֶשׁ וְנִשְׁמַט מִיָּדוּ וְיִשְׁפּוּכוּ הַמַּיִם עָלָיו. מִטְּפַחַת – סוֹדֵר כְּמִין כִּלְיִם נְגוּבִים. וְאֵנִי שְׁמַעְתִּי דְּהָבִי גִרְסִין: עֵרֵב יוֹם הַכִּפּוּרִים מִבִּיאִין לוֹ מִטְּפַחַת וּמִקְנָה בַּה יִדְיוֹ וּלְמִתָּר פּוֹרְשֶׁתָּה וּמַעֲבִירָה עַל עֵינָיו וְהָיָא לֶחָז קֶצֶת מִקְנֵהוּ יְהִידִים דֶּאֱתַמְלוּ. אִיפְכָא אִמְרַת לֵן – תִּתְשַׁעַה בָּאֵב עוֹשָׂה אוֹתוֹן כְּמִין כִּלְיִם נְגוּבִים וְעֵרֵב יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא אִמְרַת עוֹשָׂה אוֹתוֹן כְּמִין כִּלְיִם נְגוּבִים. וְאוֹתִיבְנָן סְחִיטָה. לִשּׁוֹן שְׁמַעְתִּי הָבִי קֶאֱמֶה אִיפְכָא אִמְרַת לֵן: עֵרֵב תִּשְׁעָה בָּאֵב מִקְנָה בַּה יִדְיוֹ וּלְמִתָּר פּוֹרְשֶׁתָּה וְכִי עֵרֵב יוֹם הַכִּפּוּרִים שׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם וְעוֹשָׂה אוֹתָהּ כְּמִין כִּלְיִם נְגוּבִים. וְאוֹתִיבְנָן: סְחִיטָה דְּכִמְיָן כְּמִין נְגוּבִים עֵרִין יֵשׁ כְּדִי לִסְחִטוֹ. שְׂאֵלֵי אֵת רַבִּי אֱלֵעָזָר – גִּרְסִין וְהוּא רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן פִּדְרֵי. זִקֵּן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה וְכו' – אִמְרוּנָן בְּסִנְהֶדְרִין (הָא) שְׁאֵין חֲכָם מִתִּיר אֶת הַכֹּהֵן בִּיחֻד לְדֹאֵרַת אֶת מוֹמּוֹ אֲלֵא אֵם כֵּן נִטֵּל רִשׁוֹת מִן הַנְּשִׂאָה פַּעַם אַחַת. וְהָבִי מִיבְעִיא לְהוּ דָּאֵם זִקֵּן יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה סִנְהֶדְרִין הוּא. מִי צִרִיךְ רִשׁוֹת אוּ לֹא? וְהָא דְנָטֵס לֶחָ הָכָא, מִשּׁוּם דְּבַעֲי לְמִימָר: "וְתוֹ קִמְבְּעִיא לְהוּ מוֹה לְצִאת בְּסִנְדֵּל שֶׁל שַׁעַם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים". דִּבְרֵי זֶה – נִטֵּלֵת הַרְשׁוּת. לְהִתְנַדֵּר – לִשּׁוֹן גְּדוּלָּה. לְמַעֲלָה מִקְנָה שֶׁל זֶה – לְפָנֵי זִקְנֵי שֶׁל נְשִׂאָה זֶה שְׁבִדּוּרָו. כְּהֵנִים חֲשׁוּדִין עַל מוֹמִי הַכֹּהֵן לְהִתִּיר אֶת אֶסּוּר וְאָף לְהַשְׁלִי בּוֹ מוֹם. לְפִי שֶׁהַכֹּהֵן בּוֹמֵן הוּא אֵין לוֹ תִּקְנָה אֲלֵא אֵם כֵּן יֵשׁ בּוֹ מוֹם וְעַל הַכּוֹן לִיטְפֵל בּוֹ מִשְׁתַּנּוּהוּ לוֹ לְשׁוּמְרוֹ וּלְזוּנוֹ. דְּרַבִּי מֵאִיר וְדִרְבָּן שְׁמַעוֹן בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (לֵה.א). וְתוֹ קִמְבְּעִיא לְהוּ – קִמְיָה דְּרַבִּי אֱלֵעָזָר.

אִמְרַת נְחִמְיָה חֲתִנְיָה דְּבִי נְשִׂיאָה: אֲנָא חֲוִיתִיָּה לְרַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי דְּכִמְטוֹ עוֹרְקוּמָא דְּמִיָּא, וְעִבְרִיָּה, דֶּרֶךְ מִלְּבוּשׁ. - תִּינַח מִנְעֵל, סָנְדֵּל מַאי אִיפָא לְמִימָר? - אִמְרַת רַב רִיחּוּמִי: אֲנָא חֲוִיתִיָּה לְרַבִּינָא דְּעִבְרַת דֶּרֶךְ מִלְּבוּשׁ. רַב אֲשִׁי אִמְרַת: סָנְדֵּל לְכַתְּחֵלָה לֹא. רִישׁ גִּלּוּתָא אִיקָלַע לְהִנְרוּנֵיָא לְבִי רַב נָתָן. רַפְרָם וְכוּלְהוּ רַבְנָן אֶתוּ לְפִירְקָא, רַבִּינָא לֹא אֶתָּא. לְמִתָּר בְּעִי רַפְרָם לְאַפּוֹקִי לְרַבִּינָא מִדְּעִתִּיָּה דְרִישׁ גִּלּוּתָא. אִמְרַת לִיָּה: מַאי מַעֲקָמָא לֹא אֶתָּא מִרְ לְפִירְקָא? אִמְרַת לִיָּה: הָיָה פְּאִיב לִי פִרְעָאִי. - אִיבְעִי לֶךְ לְמִיסָם מִסָּאנִי' - נָבֵא דְכִרְעָא הָיָה. - אִיבְעִי לֶךְ לְמִרְמָא סָנְדֵּלָא. - אִמְרַת לִיָּה: עוֹרְקוּמָא דְּמִיָּא הָיָה בְּאַרְחָא. - אִיבְעִי לֶךְ לְמַעֲבִירָה דֶּרֶךְ מִלְּבוּשׁ. - אִמְרַת לִיָּה: לֹא סָבֵר לֵה מִרְ לֵהָא דְאִמְרַת רַב אֲשִׁי: סָנְדֵּל לְכַתְּחֵלָה לֹא? תִּנִּי יְהוּדָה בַּר גִּרְזִינְרוֹת: אֶסּוּר לִישֵׁב עַל גַּבִּי טִינָא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. אִמְרַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: וְכִמְיָנָא מִטְּפַחַת. אִמְרַת אֲבִינִי: וְכִמְטוּפָה עַל מִנָּת לְהַתְּפִיחַ. אִמְרַת רַב יְהוּדָה: מוֹתָר לְהַצְטִנָן בְּפִירוֹת. רַב יְהוּדָה מַצְטִנָן בְּקָרָא. רַבָּה מַצְטִנָן בִּינוּקָא. רַבָּא מַצְטִנָן בְּכֶסֶף דְּכֶסֶף. אִמְרַת רַב פַּפָּא: כֶּסֶף דְּכֶסֶף, מִלָּא - אֶסּוּר, חֶסֶר - שָׂרִי. דְּפִתְרָא, אִידִי וְאִידִי - אֶסּוּר, מִשּׁוּם דְּמִישְׁחֵל שְׁחִיל. רַב פַּפָּא אִמְרַת: כֶּסֶף דְּכֶסֶף - חֶסֶר נְמִי אֶסּוּר, מִשּׁוּם דְּמוֹדִירִיב. וְעִירָא בַּר הִקָּא אוּשְׁפִּיזְכִּין דְּרַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי וְכוּלְהוּ רַבְנָן דְּקִיסְרִי הָיָה, אִמְרַת לִיָּה לְרַב יוֹסֵף בְּרִיָּה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: בַּר אֲרִיא! תָּא אִיקָא לֶךְ מִיִּלְתָּא מַעֲלִיָּתָא דְּהָיָה עֲבִיד אֲבוּךָ, מִטְּפַחַת הָיָה לוֹ בְּעֵרֵב יוֹם הַכִּפּוּרִים וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם וְעוֹשָׂה אוֹתָהּ כְּמִין כִּלְיִם נְגוּבִין, וְלְמִתָּר מִקְנָה בַּה פִּנּוּי יִדְיוֹ וְרַגְלָיו. עֵרֵב תִּשְׁעָה בָּאֵב שׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וְלְמִתָּר מַעֲבִירָה עַל גַּבִּי עֵינָיו. וְכֵן כִּי אֶתָּא רַבָּה בַּר כּוֹרִי אִמְרַת: בְּעֵרֵב תִּשְׁעָה בָּאֵב מִבִּיאִין לוֹ מִטְּפַחַת וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וְנִמְצִיָּה תַּחַת מִרְאֲשׁוֹתָיו, וְלְמִתָּר מִקְנָה פִּנּוּי יִדְיוֹ וְרַגְלָיו. בְּעֵרֵב יוֹם הַכִּפּוּרִים מִבִּיאִין לוֹ מִטְּפַחַת וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וְעוֹשָׂה אוֹתָהּ כְּמִין כִּלְיִם נְגוּבִין, וְלְמִתָּר מַעֲבִירָה עַל גַּבִּי עֵינָיו. אִמְרַת לִיָּה רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא: אִיפְכָא אִמְרַת לֵן, וְאוֹתִיבְנָן סְחִיטָה. אִמְרַת רַב מְנַשֵּׁיָא בַּר תַּחֲלִיפָא אִמְרַת רַב עֲמֵרָם אִמְרַת רַבָּה בַּר פִּרְ הֵנָּה, שְׂאֵלֵי אֵת רַבִּי אֱלֵעָזָר: זִקֵּן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה צִרִיךְ לִיטְוֵל רִשׁוֹת לְהִתִּיר בְּכוֹרוֹת אוּ אִינוּ צִרִיךְ? מַאי קָא מִיבְעִי לָהּ? הָבִי קָא מִיבְעִי לָהּ: כִּי הָא דְאִמְרַת רַב אִידִי בַּר אֲבִין: דְּכִרְ זֶה הֵנִיחוּ לָהֶם לְבִי נְשִׂיאָה בְּרִי לְהִתְנַדֵּר בּוֹ - צִרִיךְ לִיטְוֵל רִשׁוֹת, אוּ דִילְמָא פִּינוּ דִּזְקָן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה - אֵין צִרִיךְ? עֲמִיד רַבִּי צִדּוֹק בֶּן חֲלֹקָה עַל רַגְלָיו וְאִמְרַת: אֲנִי רִאִיתִי אֶת רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִימְרָא, שְׂזָקָן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, וְעֲמִיד בְּמַעֲלָה מִקְנָה שֶׁל זֶה - וְנִטֵּל רִשׁוֹת לְהִתִּיר בְּכוֹרוֹת. אִמְרַת לִיָּה רַבִּי אֲבָא: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֲלֵא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה: רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִימְרָא כִּתֵּן הָיָה, וְהָבִי קָא מִיבְעִיא לִיָּה: הִלְכָה בְּרַבִּי מֵאִיר דְאִמְרַת: הִחְשׁוּד בְּדָבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מַעֲדוּ, אוּ דִילְמָא הִלְכָה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל, דְאִמְרַת: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבִירוֹ וְאִינוּ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עֲצָמוֹ? וּפְשִׁט לִיָּה: הִלְכָה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל. וְתוֹ קָא מַבְעִיא לָהּ: מוֹה לְצִאת בְּסִנְדֵּל שֶׁל שַׁעַם

מִרְאֲשׁוֹתָיו, וְלְמִתָּר מִקְנָה פִּנּוּי יִדְיוֹ וְרַגְלָיו. בְּעֵרֵב יוֹם הַכִּפּוּרִים מִבִּיאִין לוֹ מִטְּפַחַת וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וְנִמְצִיָּה תַּחַת מִרְאֲשׁוֹתָיו, וְלְמִתָּר מִקְנָה עַל גַּבִּי עֵינָיו. אִמְרַת לִיָּה רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא: אִיפְכָא אִמְרַת לֵן, וְאוֹתִיבְנָן סְחִיטָה. אִמְרַת רַב מְנַשֵּׁיָא בַּר תַּחֲלִיפָא אִמְרַת רַב עֲמֵרָם אִמְרַת רַבָּה בַּר פִּרְ הֵנָּה, שְׂאֵלֵי אֵת רַבִּי אֱלֵעָזָר: זִקֵּן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה צִרִיךְ לִיטְוֵל רִשׁוֹת לְהִתִּיר בְּכוֹרוֹת אוּ אִינוּ צִרִיךְ? מַאי קָא מִיבְעִי לָהּ? הָבִי קָא מִיבְעִי לָהּ: כִּי הָא דְאִמְרַת רַב אִידִי בַּר אֲבִין: דְּכִרְ זֶה הֵנִיחוּ לָהֶם לְבִי נְשִׂיאָה בְּרִי לְהִתְנַדֵּר בּוֹ - צִרִיךְ לִיטְוֵל רִשׁוֹת, אוּ דִילְמָא פִּינוּ דִּזְקָן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה - אֵין צִרִיךְ? עֲמִיד רַבִּי צִדּוֹק בֶּן חֲלֹקָה עַל רַגְלָיו וְאִמְרַת: אֲנִי רִאִיתִי אֶת רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִימְרָא, שְׂזָקָן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, וְעֲמִיד בְּמַעֲלָה מִקְנָה שֶׁל זֶה - וְנִטֵּל רִשׁוֹת לְהִתִּיר בְּכוֹרוֹת. אִמְרַת לִיָּה רַבִּי אֲבָא: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֲלֵא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה: רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִימְרָא כִּתֵּן הָיָה, וְהָבִי קָא מִיבְעִיא לִיָּה: הִלְכָה בְּרַבִּי מֵאִיר דְאִמְרַת: הִחְשׁוּד בְּדָבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מַעֲדוּ, אוּ דִילְמָא הִלְכָה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל, דְאִמְרַת: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבִירוֹ וְאִינוּ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עֲצָמוֹ? וּפְשִׁט לִיָּה: הִלְכָה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל. וְתוֹ קָא מַבְעִיא לָהּ: מוֹה לְצִאת בְּסִנְדֵּל שֶׁל שַׁעַם

מִרְאֲשׁוֹתָיו, וְלְמִתָּר מִקְנָה פִּנּוּי יִדְיוֹ וְרַגְלָיו. בְּעֵרֵב יוֹם הַכִּפּוּרִים מִבִּיאִין לוֹ מִטְּפַחַת וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמַיִם, וְנִמְצִיָּה תַּחַת מִרְאֲשׁוֹתָיו, וְלְמִתָּר מִקְנָה עַל גַּבִּי עֵינָיו. אִמְרַת לִיָּה רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר תַּחֲלִיפָא: אִיפְכָא אִמְרַת לֵן, וְאוֹתִיבְנָן סְחִיטָה. אִמְרַת רַב מְנַשֵּׁיָא בַּר תַּחֲלִיפָא אִמְרַת רַב עֲמֵרָם אִמְרַת רַבָּה בַּר פִּרְ הֵנָּה, שְׂאֵלֵי אֵת רַבִּי אֱלֵעָזָר: זִקֵּן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה צִרִיךְ לִיטְוֵל רִשׁוֹת לְהִתִּיר בְּכוֹרוֹת אוּ אִינוּ צִרִיךְ? מַאי קָא מִיבְעִי לָהּ? הָבִי קָא מִיבְעִי לָהּ: כִּי הָא דְאִמְרַת רַב אִידִי בַּר אֲבִין: דְּכִרְ זֶה הֵנִיחוּ לָהֶם לְבִי נְשִׂיאָה בְּרִי לְהִתְנַדֵּר בּוֹ - צִרִיךְ לִיטְוֵל רִשׁוֹת, אוּ דִילְמָא פִּינוּ דִּזְקָן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה - אֵין צִרִיךְ? עֲמִיד רַבִּי צִדּוֹק בֶּן חֲלֹקָה עַל רַגְלָיו וְאִמְרַת: אֲנִי רִאִיתִי אֶת רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִימְרָא, שְׂזָקָן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, וְעֲמִיד בְּמַעֲלָה מִקְנָה שֶׁל זֶה - וְנִטֵּל רִשׁוֹת לְהִתִּיר בְּכוֹרוֹת. אִמְרַת לִיָּה רַבִּי אֲבָא: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֲלֵא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה: רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִימְרָא כִּתֵּן הָיָה, וְהָבִי קָא מִיבְעִיא לִיָּה: הִלְכָה בְּרַבִּי מֵאִיר דְאִמְרַת: הִחְשׁוּד בְּדָבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מַעֲדוּ, אוּ דִילְמָא הִלְכָה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל, דְאִמְרַת: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבִירוֹ וְאִינוּ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עֲצָמוֹ? וּפְשִׁט לִיָּה: הִלְכָה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמַלְיָאֵל. וְתוֹ קָא מַבְעִיא לָהּ: מוֹה לְצִאת בְּסִנְדֵּל שֶׁל שַׁעַם

צִרְכִּים לְדַעַת אֶת פִּירוּשׁ הַמִּלּוֹת בְּתַפִּילָּה, אוּ - בְּנוּגַע לְקִטְנִים בִּיּוֹתָר - לִידַע לְכָל-הַפְּחוֹת אֶת הַתּוֹכֵן שֶׁל הַתְּפִילָּה. מִשִּׁיחַת ט"ו תַּמּוּז ה'תש"ז

הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ורבי יוסי אסור - בפרק "במה אשה" (שבת 10א) פירש רש"י משום דלאו תבשית הוא, ומשמע דאסור ליה משום דחשוב כמשוי ולא הוי מנעל אלא של עור אבל של עץ לא וכן משמע בגמרא דהם דקאמר דלרבי מאיר חליצה בקב הקיטע - חליצה כשיירה דחשיב מנעל. ולרבי יוסי חליצה פסולה דלא חשיב מנעל. ורבינו תם הקשה: דהא מסיקין

הא דפליגי אי חישינן דילמא משתמיט ואתי לאתריי ארבע אמות, אבל לכולי עלמא מנעל הוי. והא דקאמר דהם דלרבי מאיר חליצין בו ולרבי יוסי לא - אומר רבינו יצחק: דהיינו טעמא דרבי יוסי דכי הכי דחשיב דילמא נפל לפי שהוא רחב מהאי טעמא נמי אין חליצה בו כדאמר בפרק "מצות חליצה" (יבמות קגב.) נעלו דראו לו פרט לגדול שאינו יכול לחלוץ בו. והקשה רבינו שמשון מדמתיא בפרק "מצות חליצה" חליצה בקב הקיטע חליצה כשיירה, באנפליא של בגד - חליצה פסולה, ופריך: קב הקיטע מני - רבי מאיר היא. דתנן: הקיטע יוצא בקב שלו, דברי רבי מאיר, ורבי יוסי אסור. באנפליא של בגד אתאן לרבנן, משמע אתאן לרבנן דהיינו רבי יוסי דפליג על רבי מאיר. והיזי משמע ליה דאתאן לרבי יוסי טפי מלרבי מאיר? והא דלא חשיב רבי יוסי קב הקיטע כמנעל - היינו משום דדרכו ליפסק ולפיל, אבל אנפליא של בגד דליכא למימר הכי - דילמא אפילו רבי יוסי מודה! ותירץ רבינו יהודה: דודאי המקשה הוה סלקא דעתיה דטעמא דרבי יוסי משום הא דלא חשיב מנעל אלא של עור, דבענין אחר לא מיתוקמא ליה הא דקתני באנפליא של בגד חליצה פסולה דאי לרבי יוסי נמי מנעל הוי דהיא - מניי לא רבי מאיר ולא רבי יוסי! ובמסקנא דאמר כולה רבי מאיר היא, וטעמא דפסיל באנפליא משום דלא מגינה מצי למיחיד שפיר טעמא דרבי יוסי משום דילמא מיפסיק, ואם תאמרו: כיון דמעיסקא סלקא דעתך דטעמא דרבי יוסי משום דילמא מיפסיק, מאי קא משני מרסיפא רבנן רישא נמי רבנן וירשא במחופה עור, אמאי שרי? אפילו מחופה עור נמי איכא למיחיד דילמא מיפסיק? ויש לומר: במחופה עור דקאמר - היינו בפנים, שמתוך כך הוא מתקצר ומתיישב למדת רגלו. אי נמי, על ידי שהוא מחופה - הוא אינו יכול לגבולו ולקשרו כדי שיעמוד בתוך סביב רגלו.

הקיטע יוצא בקב שלו - פירש רש"י פרק "במה אשה" מי שנקטעה רגלו ערשה לו כמין דפוס רגל חוקק בו מעט להשיט ראש שוקו בתוכו. ולא נהירא דלרב פורת, דקשיא ליה: אם כן אמאי רבי יוסי אסור? והא אינו יכול לילך כענין אחר אף על גב דמסיקין הכא טעמא דרבי יוסי משום דילמא מיפסיק ואתי לאיתוי - והא אי נפל אינו יכול לזוז משם עד שיחזור וינעלנו. ועוד הקשה: דהאמר אביי בפרק "במה אשה" (שבת 10א.) דאין טמא מדרס משום דלא סמך עילתיה ואי כפירוש רש"י הולא אין סמך גדול מוחזו ומיידו אומר רבינו יצחק דלא קשה כולי האי, שאין אותו קב צריך לו כל כך, שהוא נשען

על מקלות שבידיו כדרך החצרין ואינו נשען כלל על הקב והיינו סמוכות שלו דקתני דהם יוצאין בהן בשבת דלרבי הכל ולא כמו שפירש רש"י שערשה עור לראשי שוקיו וגורר שוקיו בקרקע כשנקטעו שתי רגליו. ומהאי טעמא נמי אתי שפיר דאביי לא חשיב ליה מדרס שאינו נשען עליו אלא פעמים הוא נשען עליו קצת ופעמים אינו נוגע בקרקע כלל. אבל הרב פורת פירש: מי שנקטעה רגלו ערשה לו קב כמין סגול ומניחו במקום הרגל ונראה כאלו יש לו רגל ויכול לצאת בו בשבת כמו במנעליו וכתופש שוקו לאחריו וקשר סמוכות של עץ מכף יריכו שקורין **אשקצ"א וסומך בו שוקו ומחלץ בה והיינו סמוכות שלו, דקתני דהם: סמוכות שלו טמא מדרס ויוצאין בהן בשבת ובנסבין בהן לעורה ואותו קב ששניו במקום פרסת רגלו אינו אלא כדי שיהיו סבורין הרואים שרגל שלימה יש לו ומפני החוליו אינו יכול לדרוך עליו, ואם יש באותו קב בית קיבול בתיתין טמא. כתיבתן היינו נמי או מוכין או כל דבר דך שהוא נותן בקב לתנאיו כדי שלא יכאב לו כשיגע רגלו בקב - טמא. איכא מאן דאמר בגמרא טמא טומאת מות ואיכא מאן דאמר טומאת מדרס לפי שהוא נשען עליה, והאי

שעם - מין גומא שקורין פורי. בתענית צבור - הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית (יבב.) אסור בנעילת הסנדל, ברהיטני - מין שעם. ברהיטני - סנדל של כפות תמרים. בריבלי - של עשבים. יוצא בקב שלו - בשבת. קב = אשקצ"א. ורבי יוסי אסור - קסבר לאו מנעל הוא, הואיל ואינו שוה בכל. ואפילו הכי שוין שאסור לצאת בו ביום הכיפורים. אלמא אף על גב דלרבי יוסי לאו

מנעל הוא אפילו הכי אסור, והוא הדין לשל שעם. כתיבתן - חתיכות בגדים קטנות שהם נוחות לו לסמוך שוקו עליהם. טמא - מקבל טומאה דלאו פשוטי כלי עץ הוא. מנעל הוא - הלכך כיום הכיפורים אסור. אבל דהיינו ודהוצא לאו מנעל ניהו. מותרין בבבלי - בכל הני דמתניתין אכילה ושתייה ורחיצה וסיכה. אינשי עבדי ליה - גדולים עשו לו והותרה הוזהרה גדולים על הקטנים שלא יעשו להם בידים דבר האסור. כדאמרין במסכת יבמות (קידא.) "לא תאכלום", לא תאכלום להוזהר גדולים על הקטנים. לא אפשר מאתמול - והא ישן כל הלילה והם בגרלי. הא מותרין לבתחלה קתני - שאם בא למלך אומרים לו האכילו ורחצו אותו, והאי שפיר ידע דהיום עשאו לו. מ"א חמישי - לרחיצה. ומשחא - לסוך. כיעתא כביתחא = ביצים כבוחת. חבורי מאני - להפקיד לו כלים לשבר ולמלאות תאוות. מאני נזויר דפחרא = כלים סדוקים של חרס ברמים קלים. אין מונעין תבשיתין וכו' - ברייתא היא ומייתני לה בריש "בתולה נישאת" בכתובות: דהרי שהיה טבוח ויני מוזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה - מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובוטל בעילת מצוה ופורש ואחר כך קוברין את המת ואין מונעין תבשיתין מן הכלה מחמת אכל כל שלשים יום. אלמא: כל שלשים בעיא נוי. אם מחמת סכנת עקרב - מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול. בנרעיתה

לא אפשר דמאתמול עבדי ליה, דאמר שמואל: האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמיתותא - ליסים מסאני ולויגני. - והא מותרין לבתחלה קתני! אלא: הנה דלאו רביתיהו - גזרו בהו רבנן, הנה דרביתיהו הוא - לא גזרו בהו רבנן. דאמר אביי, אמרה לי אם: רביתיה דינוקא - מ"א חמישי ומשחא. גרל פורתא - ביעתא כביתחא, גרל פורתא - תבנרי מאני. כי הא דרבה זבין להו מאני גזויר דפחרא לבגיה, ומתברי להו. "המלך והפלה ורחצו את פניהם". מתניתין מני - רבי חנניא בן תרדיון היא. דתנאי: המלך והפלה לא ורחצו את פניהם. רבי חנניא בן תרדיון אומר משום רבי אליעזר: המלך והפלה ורחצו את פניהם. החיה לא תנעול את הסנדל. רבי חנניא בן תרדיון אומר משום רבי אליעזר: החיה תנעול את הסנדל. מאי טעמא מלך - דכתיב "מלך ב"פיו תחוינה עיניך". פלה מאי טעמא - פדי שלא תתננה על בעלה. אומר ליה רב לרבי חי"א: פלה עד פפחה? אומר ליה, פרתניא: אין מונעין תבשיתין מן הפלה כל שלשים יום. החיה תנעול את הסנדל - משום צינה. אומר שמואל: אם מחמת סכנת עקרב - מותר. "האוכל ככותבת הגסה". בעי רב פפא: ככותבת

על מקלות שבידיו כדרך החצרין ואינו נשען כלל על הקב והיינו סמוכות שלו דקתני דהם יוצאין בהן בשבת דלרבי הכל ולא כמו שפירש רש"י שערשה עור לראשי שוקיו וגורר שוקיו בקרקע כשנקטעו שתי רגליו. ומהאי טעמא נמי אתי שפיר דאביי לא חשיב ליה מדרס שאינו נשען עליו אלא פעמים הוא נשען עליו קצת ופעמים אינו נוגע בקרקע כלל. אבל הרב פורת פירש: מי שנקטעה רגלו ערשה לו קב כמין סגול ומניחו במקום הרגל ונראה כאלו יש לו רגל ויכול לצאת בו בשבת כמו במנעליו וכתופש שוקו לאחריו וקשר סמוכות של עץ מכף יריכו שקורין **אשקצ"א וסומך בו שוקו ומחלץ בה והיינו סמוכות שלו, דקתני דהם: סמוכות שלו טמא מדרס ויוצאין בהן בשבת ובנסבין בהן לעורה ואותו קב ששניו במקום פרסת רגלו אינו אלא כדי שיהיו סבורין הרואים שרגל שלימה יש לו ומפני החוליו אינו יכול לדרוך עליו, ואם יש באותו קב בית קיבול בתיתין טמא. כתיבתן היינו נמי או מוכין או כל דבר דך שהוא נותן בקב לתנאיו כדי שלא יכאב לו כשיגע רגלו בקב - טמא. איכא מאן דאמר בגמרא טמא טומאת מות ואיכא מאן דאמר טומאת מדרס לפי שהוא נשען עליה, והאי

מקשה הגמרא: אם כן פנל נמי, הרואים את הקטן כשהוא נעול
אמר – יכולים לומר שמא תמול עבדי ליה כן, ולא יחדשו
שהגדולים הנעילו אותו היום. מתרצת הגמרא: פנל לא אפשר
לתלות דמא תמול עבדי ליה ולא חלצם מרגליו כשישן בלילה,
דהרי אמר שמואל, האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמיתא –
הרופא לטעום טעם מיתה, ליסיים מסאני ולניני – ינעל מנעליו וישן
בהם, ומכיון שאין דרך בין אדם לישון בנעליהם, יאמרו שבודאי
הגדולים הנעילו את אדם היום.
הגמרא דוחה חילוק זה: והא ברבייתא, מותרין שמשמעו בפתחיה
קתני, ומלשון זה משמע שלא רק שמותר הקטן עצמו ברחיצה
וסיכה, אלא שאף לאביו מותר לכתחילה לרחוץ ולסוך אותו, ואין
כאן איסור כלל. ואם כן, מה החילוק בין נעילת הסנדל שאסורה
לקטן, לשאר עניינים שהוא מותר בהם לכתחילה.
הגמרא מבארת טעם אחר לחילוק בין נעילת הסנדל שאסור לקטן
לשאר עניינים שמותר בהם: אלא, הנה ונעילת מנעל וסנדל דלאו
דבייתיה – שאינם לצורך גידולם של התינוקות, נזרו בהו רבנן
ביום הכפורים, ואילו הנה רחיצה וסיכה דרבייתיהו הוא –
שלצורך גידולם הם, לא נזרו בהו רבנן, והתירו אפילו לגדול
לעשות כן עבורם. ומניין שדברים אלו חשובים לגידולו של תינוק,
דאמר אביי, אמר ליה אב, דבייתיה דינקא – הדבר הנחוץ לגידול
התינוק כראוי, הוא לרחצו במי אמי, ולסוכו במשחא – שמן.
וכשנל פורתא – מעט, נחוץ לגופו שיאכל ביעתא בפתחיה –
ביצה עם מאכל חלב הנקרא כותח. וכאשר נל עוד פורתא, צריך
להניח לו לתבדח מאני – לשבר כלים בדרך משחק, למלאות את
סיפוקו, כי הא דרבה – כפי שנהג רבה, וכן להו מאני נזיו דפתחיה
לכניה – קנה לבניו כלי חרס סדוקים הנמכרים בזול, ומתבדח להו –
והם היו שוברים אותם במשחקם.
שנינו במשנה: המלך והפלה ורחצו את פניהם. מבררת הגמרא:
מתניתין – הרישא של המשנה, ששנינו בה היתר למלך וכלה
לרחוץ את פניהם, מני – בשיטת מי נאמרה. האם היא מברר
רבי אליעזר, וחכמים שחולקים בסיפא (וביולדת) חולקים אף על
דין זה, או שלא נחלקו חכמים אלא ביולדת, אבל מלך וכלה
רוחצים את פניהם. משיבה הגמרא: רבי חנניא בן תרדיון היא.
כלומר, מדבריו, ששנה דין מלך וכלה בברייתא להלן רק בשם רבי
אליעזר, נלמד שחכמים חולקים אף בזה. דתניא, אף המלך והפלה
לא ירחצו את פניהם ביום הכפורים. רבי חנניא בן תרדיון אומר
משום רבי אליעזר, והפלה ורחצו את פניהם. בברייתא חוות
לדברי תנא קמא: אף היתר לא תנעול את הסנדל. רבי חנניא בן
תרדיון אומר משום רבי אליעזר, היתר תנעול את הסנדל.
הגמרא מבארת את שיטת רבי אליעזר: מאי טעמא שהמלך מותר
לרחוץ את פניו, משום דכתבי (ישעיה לג ז) 'מלך בפי' תחוויה עיניו',
שצריך להיות נאה. וכלה מאי טעמא מותרת לרחוץ פניה, כדי שלא
תתננה על פלה.
אמר ליה – שאלו רב לרבי חייא, פלה, עד כמה זמן מחופתה נחשבת
כלה ומותרת ברחיצה. אמר ליה, דתניא – דין זה אפשר ללמוד
מן הברייתא. ששנינו, אין מונעין תכשיטין מן הפלה מחמת אבל
וכשמתו אביה או אמה במשך כל שלשים יום מחופתה. משמע,
שבמשך שלושים יום מחופתה היא צריכה להיות נאה, והוא הדין
לענין רחיצה ביום הכפורים שכל שלושים יום היא מותרת כדי
שתהא נאה ולא תתננה על בעלה.
שנינו במשנה בדברי רבי אליעזר: היתה תנעול את הסנדל. מבארת
הגמרא: הטעם להן הוא משום צינה, שאם תלך יחפה, עולה
להצטן ולהזיק לבריאותה.
היתר נוסף בנעילת הסנדל: אמר שמואל, אם נועל אדם נעליו
מחמת סכנת עקב המצוי באותו מקום, מותר הדבר.
שנינו במשנה: האוכל בכתבתה תנפה כמזה וכגרעניה וכו' חייב.
בעי – נסתפק רב פפא,

שעם – קנה סוף ביום הכפורים. האם נאמר שכיון שאינו נחשב
מנעל מותר, או שמא כל נעילת סנדל אסורה בו. עמד רבי יצחק
בר נחמני על דגליו ואמר, אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא
בסנדל של שעם ביום הכפורים, ומשמע שמותר. ואמרינא ליה –
ושאלתי אותו, בתענית צבור, שגזרו להתענות על עצירת הגשמים
ואסרו נעילת הסנדל, מאי – האם גם אז מותר בסנדל של שעם, או
שמן בתענית זו הותרו ויתר. ואמר ליה, לא שניא, ומותר.
עדות נוספת בענין זה: אמר רבה בר רב הנה, אני ראיתי את רבי
אלעזר דמן נהה שיצא בסנדל של שעם בתענית צבור. ואמרינא ליה,
ביום הכפורים שאיסורו מן התורה וחמור יותר, מאי – האם גם בו
מותר בסנדל של שעם. ואמר ליה, לא שניא, ומותר.
חכמים נוספים שנהגו היתר בנעילת סנדל כשאינה עשויה מעור:
רב יהודה נפיק – היה נוהג לצאת ביום הכפורים בסנדל דהייטני –
מין שעם. אביי נפיק בסנדל דהייטני – ענפי דקל. רבא נפיק (בדריכל)
– סנדל מסעדים. רבה בר רב הונא בריה סודרא אפרעיה ונפיק –
היה כורך בגד על רגליו ויוצא.
מקשה הגמרא: מתיב רבי בר חמא, וכי מנעל שאינו חשוב מותר
לנעלו ביום הכפורים. והרי שנינו (שבת סח), תפיסע – אדם שנטענה
רגלו, יוצא בשבת לרשות הרבים בקב שלו – עץ העשוי בצורת
רגל שעליו הוא משעין את שוקו, דברי רבי מאיר, וטעמו, מכיון
שהוא מגן על רגלו, חשוב הוא כמנעל לגביו. ורבי יוסי אומר,
שמאחר ואינו ראוי לנעילת כל אדם, אינו נחשב מנעל אלא משא.
ותני עלה – ושנינו בברייתא, וישן רבי מאיר ורבי יוסי, ששם
לצאת בו ביום הכפורים משום איסור נעילת הסנדל. הרי, אף
שלרבי יוסי אין הקב נחשב מנעל, אסור לצאת בו ביום הכפורים.
והוא הדין לסנדל של שעם, שאף שאינו נחשב מנעל אסור לנעלו
ביום הכפורים.
מתרצת הגמרא: אמר אביי, הים – בקב הקיטע, הסיבה שאסור
לנעלו ביום הכפורים אף על פי שאינו מנעל, כיון שמדובר דאית
בה בבית קיבול השוק בתייתן – תחיתוכת בד רך, ומשום שיש בו
תענוג אסורה, אבל סנדל של שעם ודומה זאת בו תענוג, מותר.
אמר ליה רבא לאביי לדחות תירוצו, ואי כדברך, שקב הקיטע
עצמו ללא כתייתן לאו מנא הוא – אינו נחשב כמנעל, וכי בתייתן
משוי ליה מנא – מחשיבים אותו למנעל. ועוד קשה, כל תענוג דלאו
מנעל הוא, ביום הכפורים מ – האם אסור, והא רבה בר רב הונא
הנה בריה סודרא אפרעיה ונפיק – היה כורך ביום הכפורים בגד על
רגלו, אף שיש בו תענוג, ויוצא עמו. ועוד, מדרקתני בסיפא של
הברייתא, אם יש לו – שחנק בקב בית קבול להניח בו בתייתן,
קמא – הרי הוא ראוי לקבל טומאה, ככל כלי עץ שיש להם בית
קיבול, מכלל – ומתוך זה משמע, דברי רבא שחלקו רבי מאיר ורבי
יוסי, לאו בראית ליה בתייתן עסקינן, ואף על פי כן אסור לצאת בו
ביום הכפורים.
אלא אמר רבא, לעולם דכולי עלמא – רבי מאיר ורבי יוסי,
מסכימים שקב הקיטע מנעל הוא, ולכן אסורו ביום הכפורים,
ואילו סנדל של היטני והוצי, שאינם מנעל, לא אסורם. ולענין
יצאה בקב בשבת ברא פליגי, מר – רבי יוסי, סבר שאכן נחשב
למנעל, אמנם גזרינן דילמא משתמיט – אנו חוששים שמא ישמט
ויפול הקב מרגלו, ואתי לאתוי – ויבוא להביאו בידי ולהעבירו
אריבע אמות ברשות הרבים. ומר – ורבי מאיר, סבר לא גזרינן.
ברייתא בענין חיוב קטנים בעיני יום הכפורים: תנו רבנן, התינוקות
מותרין בכבול – בכל העניינים, חוץ מנעילת הסנדל. שואלת הגמרא:
מאי שניא נעילת הסנדל שהתינוק אסור בו, בודאי משום דאמר
אינש כשיראה אותו יוצא בסנדל, שהגדולים עקרו ליה – הנעילו
אותם, אם כן בהנה רחיצה וסיכה נמי אמרי אינש שהגדולים
עקרו ליה – רחצוהו וסכוהו, ומדוע רחיצה וסיכה מותרת בקטנים.
משיבה הגמרא: ברחיצה וסיכה אנשים לא יחדשו שהגדולים עשו
זאת לקטן, כי אמר – יכולים הם לתלות ולומר שמא תמול (בערב
יום הכפורים) עבדי ליה כבר.

ומדוע שיערו בכותבת: אָמַר (רַבָּא) אָמַר רַב יְהוּדָה, בּוֹתְבַת הַנֶּפֶשׁ
שְׁאֵמְרוּ בְּמִשְׁנֵינוּ לְשַׁעַר בַּהּ אִיסוּר אֲכִילָה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, שִׁיעוּרָה
יְתִירָה מִכְּבִיצָה – מַעַט יוֹתֵר מִכְּבִיצָה. וְקִים לָהּ לְרַבֵּנָן – וִידְעוּ
חֲכָמִים בַּחֲכָמָתָם, דְּבִקְהִי – שְׁבִשְׁעוֹר זֶה, מִיִּתְבָּא דְּעֵתִיהּ –
מִתִּישְׁבַת דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם וְאִינוּ מַעֲנוּהָ. אֲבָל בְּצִיד מְהִיב – פָּחוֹת
מִשְׁעוֹר זֶה, לֹא מִיִּתְבָּא דְּעֵתִיהּ, וְעֵדִינן הוּא מַעֲנוּהָ. כְּלוּמֹר, הִטְעַם
שִׁשְׁעוֹר אִיסוּר אֲכִילָה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים הוּא בְּכוֹתֶבֶת וְאִילוּ שִׁיעוֹר
שֶׁאֵר אִיסוּרֵי אֲכִילָה הוּא בְּכוֹתֵי, הוּא מִכִּיּוֹן שְׁבִשְׁאֵר אִיסוּרֵי
אֲכִילָה נִאֲמַר בְּתוֹרָה בְּפִירוּשׁ אִיסוּר אֲכִילָה, וְכוֹתֵי הוּא שִׁיעוֹר
אֲכִילָה חֲשׁוֹב, אֲבָל בְּיוֹם הַכְּפוּרִים לֹא אִסְרָה הַתּוֹרָה 'אֲכִילָה',
אֲלֹא צִוְּיָתָהּ עַל עֵינֵי הַנֶּפֶשׁ בְּלִבָּהּ, וְשִׁיעוֹר חֲכָמִים שְׁבִפָּחוֹת
מִכוֹתֶבֶת אֵין הִדְעָתָה מִיוֹשֵׁבֶת וְעֵדִינן הַנֶּפֶשׁ מַעֲנוּהָ.
מִיִּתְיָבִי – הִקְשׁוּ בְּנֵי הַיִּשְׁבָּה עַל דְּבָרֵי רַב יְהוּדָה, שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה
(סוֹכָה כו:), מַעֲשֶׂה הָיָה בַּחֲג הַסּוּכוֹת, וְהִבְיָאוּ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי לְמַעֲוֹם
אֶת הַתְּבַשְׂלִי, וְלְרַבֵּן נִמְלִיאֵל הִבְיָאוּ שְׁתֵּי בּוֹתְבוֹת וְדָלִי שֶׁל מִים,
וְאָמְרוּ לֵאנָשִׁי בֵּיתָם 'הַעֲלוּם לְסוּכָה', כִּי לֹא רָצוּ לֵאכֹלֵם חוּץ
לְסוּכָה. וְתִנִּי עָלֶיהָ – וְשִׁנֵּינוּ בְּטַעַם הַדְּבַר, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִלְכָה בָּהּ
שְׁצִרִין לֵאכֹלֵם בְּסוּכָה, שְׁהָיָה אֲכִילַת עֲרָאֵי מוֹתֶרֶת חוּץ לְסוּכָה,
אֲלֹא שְׁצִרוּ הַחֲכָמִים לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמָן וְלֵאכֹלֵם בְּסוּכָה. וּמִמְשִׁיבָה
הַמִּשְׁנָה, וְכִשְׁנִתְּנוּ לוֹ לְרַבִּי צְדוֹק אוֹכֵל בְּשִׁיעוֹר פָּחוֹת מִכְּבִיצָה, לֹא
נָטַל יָדָיו אֲלֹא נִטְלוּ בְּמִפָּה – כִּרְךָ יָדָיו בְּמִפָּה מִשּׁוּם נְקִיּוֹת וְנִטְלוּ,
וְאָכְלוּ חוּץ לְסוּכָה, וְלֹא בִּירֵד אַחֲרָיו. שֶׁסָּבַר שְׁאֹכֵל פָּחוֹת מִכְּבִיצָה
אִינוּ טַעֲוִין נְטִילַת יָדִים, וּפְטוּר מִן הַסּוּכָה, וְאִינוּ חַיִּיב בְּבִרְכַּת הַמּוּזוֹן.

שִׁיעוֹר בְּבוֹתְבַת שְׁאֵמְרוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָה, בְּגִרְעִינָתָה – הָאֵם מִשְׁעָרִים
אֶת הַכוֹתֶבֶת עִם הַגְרָעִין שֶׁלָּהּ, וְזוֹ כּוֹוֹנָה הַמִּשְׁנָה כְּשֶׁאֲמַרְהָ 'כְּמוֹהָ
וּכְגִרְעִינָתָה', הֵינֵנו הַכוֹתֶבֶת וְהַגְרָעִין בִּיחָד. אִם שְׁמָא, מִשְׁעָרִים אֶת
הַכוֹתֶבֶת בְּלֹא גִרְעִינָתָה, וְכוֹוֹנָה הַמִּשְׁנָה לִמְרָשׁ שִׁיעוֹר אֲכִילָה בְּיוֹם
הַכְּפוּרִים הוּא אוֹ כְּכוֹתֶבֶת אוֹ כְּגִרְעִינָה.
סַפֵּק דּוּמָה לִגְבִּי שִׁיעוֹר שְׁעוּרָה לַעֲנִין טוֹמָאֵת מִתּ: בְּעֵי רַב אֲשִׁי, מַה
שְׁאֵמְרוּ חֲכָמִים שְׁעָצָם מִן הַמֵּת שְׁגוּדְלָהּ בְּשִׁיעוּרָה מִטְמָאֵת בְּמַגַּע
וּבְמִשְׁא, הָאֵם מִשְׁעָרִים לְפִי שְׁעוּרָה בְּקִלְפָתָהּ – עִם קִלְפָתָהּ,
שְׁנַפְחָה רַב. אִם שְׁמִשְׁעָרִים לְפִי שְׁעוּרָה בְּלֹא קִלְפָתָהּ, שְׁנַפְחָה קֶטֶן
יּוֹתֵר. וְכֵן הִסְתַּפֵּק רַב אֲשִׁי, הָאֵם מִשְׁעָרִים אֶת הַעֲצָם בְּשְׁעוּרָה לְחָה
שְׁנַפְחָה גְּדוֹל, אִם בְּשְׁעוּרָה יְבִשָּׁה שְׁנַפְחָה קֶטֶן.
הַגְמָרָא מְבֹאֵרֶת שְׁנֵי הַסְּפִיקוֹת חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה: רַב אֲשִׁי שֶׁהִסְתַּפֵּק
לִגְבִּי שִׁיעוֹר עֲצָם כְּשְׁעוּרָה, לֹא מִכְּעִיָּא לִיָּה הָא דְּרַב פִּשְׁא מְהוּ
שִׁיעוֹר כּוֹתֶבֶת, עִם גִּרְעִינָה אוֹ לְבִדָּה, אֲלֹא בְּרוּר לוֹ שִׁשְׁעוֹר
כוֹתֶבֶת הוּא עִם גִּרְעִינָה, שֶׁכֵּן 'כוֹתֶבֶת הַנֶּפֶשׁ' אִיתְמַר בְּמִשְׁנָה,
וּמִשְׁמַע בָּל בְּמַה הַנֶּפֶשׁ – כְּמַה שִׁיּוֹרָה גְּדוֹלָה, וְהֵינֵנו עִם הַגְרָעִין. וְכֵן
רַב פִּשְׁא שֶׁהִסְתַּפֵּק לִגְבִּי שִׁיעוֹר כּוֹתֶבֶת, לֹא מִכְּעִיָּא לִיָּה הָא דְּרַב אֲשִׁי
מְהוּ שִׁיעוֹר שְׁעוּרָה, אֲלֹא בְּרוּר לוֹ שְׁמִשְׁעָרִים בְּשְׁעוּרָה יְבִשָּׁה וְעַם
קִלְפָתָהּ. שֶׁכֵּן שְׁעוּרָה לְחָה מִכִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִגְמְרָה עֵדִינן כָּל צִרְכָּה
'שְׁבוּלָת' מִיְּקָרִי בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, וְלֹא 'שְׁעוּרָה'. וְכֵן, שְׁעוּרָה שְׁלֹא
בְּקִלְפָתָהּ, 'אוֹשְׁלָא' מִיְּקָרִי וְלֹא 'שְׁעוּרָה'. וּמֵאַחַר וְחֲכָמִים נִקְטוּ
בְּלִשׁוֹנָם 'שְׁעוּרָה', בּוֹדְאֵי כּוֹוֹנָתָם לְשְׁעוּרָה יְבִשָּׁה בְּקִלְפָתָהּ.
הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת מְהוּ שִׁיעוֹר כּוֹתֶבֶת לְפִי הַמִּידוֹת הַמְּקוּבָלוֹת,

אגרות קודש

ב"ה, כ"א תמוז, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח וו"ח אי"א נוי"מ עסקנים חרוצים עושים מעשים וכו'

מוהר"ר ראובן צבי יהודא שי' פייגעלשטאט

ומוהר"ר חיים שלמה שי' גרינהוט

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבם מיי"ז אייר בצירוף מגבית למעות חטים שאספו בין חבריהם ואני"ש שי',
ובטח קיבלו הקבלות בעד כל אחד ואחד מהמשרד.

קופת מעות חטים היא אחת מהעבודות הציבוריות שהתעסק בהן כ"ק מו"ח אדמו"ר, ואשר
ככל פעולותיו לטובת הכלל והפרט נמשכות גם עתה. ולמותר להאריך לדכוותייכו על דבר גודל הענין
של מצוה זו, והקיום בפועל של "כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח", אשר על ידי קיום כרוז
זה בגשמיות וגם ברוחניות ממחרים ענין של "לשנה הבאה בארעא דישאל.. בני חורין".

ונא למסור תודתי וברכתי לכל העושים ומעשים במצוה זו ותקותי אשר יוסיפו כח ואומץ
בהשתתפותם בעבודת הקדש ומעלין בקדש.

בברכה לכאוי"א מהמשתתפים שי' להמצטרך לו.

יומא. פרק שמיני – יום הכיפורים דף עט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

הוא דלא קתני גבי קא כי נכנס בו לעזרה אם לאו כדקתני גבי סמיכות יש לומר מילתא דפשיטא היא שאין נכנסין בו לעזרה כיון דלא צריך ליה כולי האי. אי נמי, כיון דגבה מן הקרקע ואינו מלוכבך — מילתא דפשיטא היא דנכנסים בו ולפירוש רש"י יש ראיא להתיר למי שנכנסו גידי שוקיו לילך במקלות בשבת דהיינו סמיכות שלו דכולי עלמא יוצאין בהן בשבת. ואפילו לפירוש הרב פור"ש יש ראיא להתיר דמפרש סמיכות שלו ששתי רגליו על הסמיכות ואי אפשר לו לילך בלא מקלות ואפילו הכי לא אסר להו. ועוד יש ראיא מסיפא: דקתני כסא וסמיכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ופירש רש"י מי שנכנסו גידי שוקיו או גידי ירכותיו נותן עגבותיו בקב ויושב בו וקושר הקב בגופו ויש לו שני ספסלים קטנים בשתי ידיו ונשען עליהם ונודחין בהן. והספסלים לא הוצרך התנא להזכיר שהרי אינו יכול לילך בכסא בלא ספסלים ויוצאין בכל אלו בשבת. והא דקתני אין יוצאין בהן בשבת — היינו בסמיכות שלו, דהיינו סמיכות של עוד או של עץ שעשה לרגליו התלויין באויר ואין נוגעין לארץ ופנימם נסמך עליהם בקרקע גבה ולכן אין יוצאין בהן בשבת לפי שאין צורך לו. אי נמי — יומצין דמשתלפי, לפי שאין נוגעין בארץ ואני לא יליתוניהו. אלמא דספסלים שבידו מותר לצאת בהן, והוא הדין למקלות. וגם רבינו תם התייך לאחד שכווצו גידי שוקיו לצאת במקלות לרשות הרבים.

כותבת הגסה בגרעינתה או שלא בגרעינתה — פירוש רש"י אינו מיושב דמאי קא מיבעי לה איהא שלא בגרעינתה קאמר והאן בגרעינתה הן, ואי מספקא ליה א בגרעינתה ממש קאמר, או דילמא או בגרעינתה כמו חלץ ועשה מאמר דפרק "רבן גמליאל" (יבמות גא.) דהוי פירוש חלץ או עשה מאמר, ואם כן, ככותבת הגסה דרישא היינו בלא גרעינתה, מכל מקום מאי מספקא ליה? תפשוט דעל כרחך ובגרעינתה קתני דבריהווי משערין דאי או בגרעינתה מבידי לא שוה להדרי, דאי אפשר לצנעם שיהו שוין כותבת בלא גרעין וגרעין בלא כותבת ואם כן לימא השיעור הפחות חייב, וכל שכן אי אבל שיעורא רבחו ונראה לי לפרש: דמיבעיא ליה כותבת הגסה דקתני היא וגרעינתה דהיינו כותבת כברייתא עם הגרעין ובגרעינתה דקתני היינו פירוש ועוד גרעין אחז בלא כותבת דהוה תרי גרעין וכותבת, או דילמא: כותבת הגסה דקתני — בלא גרעין משמע, ובגרעינתה — היינו גרעין שבאותו כותבת ותו לא. ובערך פירש בערך כותבת בשם רב נסים גאון זכר צדיק לברכה גרס בגמרא דבני מערבא אמר רבי יוסי ואת אומרת שהוא צריך למעך את חללה, פירוש: שאם לא כן ליתני כמוה ובגרעינתה וכוללה. והכין בריא דמילתא כי הכותבת הגסה אינה דבוקה בגרעינתה אלא יש בין גרעינתה לגופה חלל, ולחכי איצטרך למיתנא ככותבת הגסה כמוה ובגרעינתה לחומרא דלא תטעי ותשער כמוה שלימה, דנפיש שיעוריה, אלא מכי אכיל כמוה ובגרעינתה בלחוד, בלא חללה, מדיחיה. והיינו דאמר רבי יוסי: ואת אומרת צריך למעך חללה כדי שירבך גופה של כותבת בגרעינתה ולא ישאר בה חלל ובתר הכין משערין בה אכילה של יום הכפורים, משום הכין איצטרך כמוה ובגרעינתה למעט חללה. עד כאן לשונו. והיינו דקא מיבעיא ליה הכא: בגרעינתה. דהיינו לאחר שנתמנע חללה, או שלא בגרעינתה פירוש: כברייתא ממש קודם שנתמנע חללה.

נמלו במפה — בפרק "הישך" (סוכה כוה.) פירש רש"י משום נקיות ובהם פירש כן דרבי צדוק כהן הוה כדמוכח בפרק "מי שמתו" (ברכות יט.) ובפרק "כל פסולי המוקדשין" (בבברות לו.) והיה אונבל על סדרת תרומה וידים שניות ופוסלין את התרומה אפילו פחות מבכיהה מקבל טומאה. **ולא** בירך אחריי — סבר ליה רבי יהודה ולקמן בשמעתא דרביש ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה ונראה לרבינו יצחק דחללה כרבי מאיר דאמר בכיות מדאמר פרק "כיצד מברכין" (ברכות לח.) אמר רבי חייא בר אבא: אני ראייתו את רבי יוחנן שאכל כוית ובירך עליו תחלה וסוף. ועוד אומר בפרק "שלשה שאכלו" (שם מחא.) לעולם אינו מוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כוית דגן, ובירושלמי משמע דבברייתא לא בעינן כוית דאפילו פרידה אחת של ענב או של רימון טעונה ברכה לפניה ולאחריה דגרסינן בירושלמי בריש פרק "כיצד מברכין": רבי יחייא נסב ויתא ובירך עליה לפניו ולאחריה, והוה רבי חייא ברבי אבא מסתכל ביה. אמר ליה: בבלאה, מה את מסתכל ביה? לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריה אית ליה. למה גריבא ליה — מפני שגרעינתו ממעטת. מה עביד ליה רבי יוחנן — משום בריה. מילתא דרבי יוחנן אמרה כן: אפילו פרידה אחת של רימון שהוא טעונה ברכה לפניה ולאחריה. ובגמרא דידן איכא כי האי עובדא פרק "כיצד מברכין" (שם לח.) דאמר רבי חייא אני ראייתו רבי יוחנן שאכל וית מליח ובירך עליו תחלה וסוף. אמר ליה רבי ירמיה לרבי יודא: היכי בירך רבי יוחנן אות מליח, כיון דשקלת לגרעינתה בצר ליה שיעוריהו אמר ליה: מי סברת כוית גדול בעינן? כוית בינוני בעינן, וההוא וית דאתא לקמייה דרבי יוחנן וית גדול הוה דאף על גב דשקלה לגרעינתה פש ליה שיעוריה. והשתא, אי עובדא דגמרא דידן היינו ההוא עובדא דירושלמי — אם כן פליג דירושלמי אנמרא דידן, אבל שמא שני מעשים היו וההיא דירושלמי היה וית שלם ואכלו עם הגרעין, דהוי בריה, אבל ההוא דתלמוד שלנו לא הוה בריה דלא הוה ביה גרעין. וצריך לומר: סתם וית מליח בלא גרעין הוא ולא הוה בריה ולכן הוצרך לתרץ דגדול היה, וית דירושלמי וית קטן מות בינוני היה. והוצרכו להוציא עצמו מספקא צריך שיאכל כוית אפילו מדבר שהוא בריה. והוצרך לענין ברכה של אחריה אבל לפניו מברך אפילו בפחות מכוית בכל דבר דלפניו לא בעינן שיעורא דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה כדמשמע מהאי עובדא דרבי צדוק דלא בירך אחריי, הא לפניו בירך. ואמר בירושלמי ריש פרק "כיצד מברכין" כל שאומר אחריי שלם ברכות אומר לפניו "המוציא לחם מן הארץ". התיובק? הרי פחות מכוית דאין אומר אחריי שלם ברכות, מעתה לא יאמרו לפניו "המוציא כרבי אמר רבי קאי בר יעקב לשאר מינין נצרכא. פירוש: איהא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור דלבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מיני מאכל כדמשתה המינין כגון מעשה קדירה שאין אומר אחריי שלם ברכות וכן כובא דארעא ופת הבאה בבסיסין כי לא קבע סעודתיה עליה. ופת אורז שאין מברכין עליהן "המוציא" כן דאין מברכין אחריהן שלם ברכות ואף על גב דבריש "כיצד מברכין" (שם לה.) נפקא לן ברכה לכתחילה בקל וחומר מבסוף: כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן מכל מקום לא שייך למימר דיו, ובמשהו מברך עליו תחלה אף על גב דלא מברך עליו בסוף דהא קל וחומר ליתיה אלא גלוי מילתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק "מי שמתו" (שם כב.) בעל קרי מברך על המזון לאחריו ואין מברך לפניו, וכן בפרק "היה קורא" (שם טו.) תניא: הופעלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתו ואין מברכין לפניהם. אבל מברכין לאחריהן שתי ברכות. ולענין שתיה נראה שמברכין אכיות יין לאחריו על הגפן ועל פרי הגפן, אף על גב דגבי יום הכפורים משערין כמלא לגומיו לא לילפין להו מהדרי. תדע, ולענין אכילה ביום הכפורים משערין בכותבת ולענין ברכה בכוית כרבי מאיר, כדמפרש. ואיכא למאן דאמר בפרק "עריב פסחים" (פסחים קז.) דלענין קידוש לא בעי מלא לגומיו הכי נמי לענין ברכה לכולי עלמא לא גמרינן מיום הכפורים. וכוית, קצת היה נראה לזקוק דמורה רבי מאיר לענין שתיה דבעי כביצה, ולקמן דרש רבי מאיר "ואכלת" זו אכילה "ושבעת" זו שתיה, ורבי יהודה דרש: אכילה שיש בה שביעה, ואיזו זו — כביצה אלמא דלשון שביעה הוי כביצה ואם כן רבי מאיר דרש ושבעת לשתייה בעי כביצה. ושמא יש לחלק בין שביעה דאכילה לשביעה דשתיה, דשביעה דשתיה הוי פחות מכביצה. דכל שיעורי הוה מדרבנן כדמוכח פרק "מי שמתו" (ברכות כב.) דקאמר: הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן פירש כוית או כביצה. דמאורייתא בעינן שביעה גמורה. והא דאמרין בפרק "שלשה שאכלו" (שם מחא.) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעביד דלהציא אחרים עד שיאכל

בני-ישראל – שהם בניו של הקדוש-ברוך-הוא. הקדוש-ברוך-הוא מוריד את עצמו אליהם ונותן להם כל צרכיהם, גם בעניינים גשמיים וקטנים, ומוגין עליהם מכל דבר. ומביאלין אין מה להתירא משום דבר בעולם.

משיחת ט"ו תמוז ה'תשי"ז

שיאכל כזית דגן. מכלל דאי אבל שמעון בן שטח כזית דגן שפיר עבד שהוציא המלך
המלכה אף על פי שמסתמא הם אכלו כדי שבען והוא אבל שיעורא דרבנן, ודכי אתי דרבנן
ומפיק דאורייתא? כדפריך בפרק "מי שמת" (ברכות כב.) גבי קטן ודכי מפיק אחרים ידי
חובתן — יש לומר דלא דמי, גדולא אפילו לא אבל כלל ראוי הוא להוציא אחרים ידי חובתן
מדאורייתא, וכן פירש רש"י התם.

לא מפני שהלכה בן כו' — אין אף במשנה, אלא
גמרא פריך עלה התם בפרק "הישן" (סוכה)
(כז.) ומשני לה הכי. הלכך מייית לה הכא בהאי
לישנא, באילו שנוי בן במתניתין.
הא כביצה בעי סוכה — בפרק "הישן" (שם)
(כז.) פריך מינה. לרב יוסף ואבוי דאמרי:
אובלין עראי חוץ לסוכה, ומפרש רב יוסף: תרתי
תלת ביני. ואבוי מפרש: כדא טעים רב רי ב
ואולי לכלה. ומשני: לא, הא כביצה בעי נטילת
ידים וברכה, ולא משתרי במפה, ודחישין דילמא
נגע, כדאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קוב.)
והימנה: הוא רבי צדוק כזית דגן, ואמר בפרק "כל
הבשר" (שם): התירו מפה לאוכלי תרומה ולא
התירו מפה לאוכלי טהרות! יש לומר: דלא התירו
מפה לאוכלי תרומה בשעת אכילת תרומה.
ודחיי בינה טעם, אבל לא התירו לאוכלי טהרות
אפילו כהנים האוכלין על טהרת תרומה והכא
לאו תרומה הוה.
מיני תרגימא — בפרק "הישן" (סוכה כז.) גבי
אם השלים ארבע עשרה סעודות שחיבי
אדם לאכול בסוכה במיני תרגימא יצא. פירש
רש"י: כגון פירות וביסנין וקפלות מבושלין.
והכא משמע דמיני תרגימא לאו פירות ניהו. ואין
ללמוד מכאן שיתעילו מיני תרגימא להשלים שלש
סעודות של שבת, מדאמר הכא: אם השלים במיני
תרגימא יצא. דשאני התם דילפינן להו מדרכת
לתלת זימנין "היום" גבי קץ, שהוא במקום פת.
ואפילו אי היה אמרינן דנפיק בשלש סעודות
במיני תרגימא, כמו גבי סוכה — מכל מקום בפירי
לא נפיק, ולא מהני גמי בסוכה.
לומר לך שיעורו של זה לא בשיעורו של זה —
תימנה: ונימא שאור בכזית וחמץ
בגורגרת דנפישא כדמשמע ריש פרק "המצניע"
(שבת צא.) גבי זרק כזית תרומה לבית טמא
דפריך אי לענין שבת בגורגרת בעינן ולא סגי
בכזית וחכמת סתמא הוא כביצה או מעט פחות
מכביצה, כדמשמע בשמעתא, ואילו גורגרת היא
בציר טובא מכביצה. כדמשמע בעירובין בפרק
"חלק" (פ.ב.) כמו שאפרש בסמוך! ושמאי יש לומר:
כיון דאפקייהא מכזית אוקמינן אשיעורא דיום
הכפורים. מכאן קשה: דקאמר בסמוך דחמץ
בכזית לאו היינו בכזית הגסה דיום הכפורים,
ואפילו הכי מספקא ליה אי חמץ בכזית הוא כביצה או לא, אמאי מספקא ליה? פשיטא דהוי כביצה, דמכזי בית שמאי אשיעורא דנפיש מכזית מהדרי — נוקמה אבגורגרתו ויש לומר:
דלא מסתבר להו לאוקמה אבגורגרת. משום דאית להו דרשה דרבי חנן דאמר בפרק קמא דסוכה (ה.) ודעירובין (ד.א.) "ארץ חטה ושעורה" וגו' כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר ודריש
תאנה דקרא להוצאת שבת כדתנן: בגורגרת להוצאת שבת. ולא מסתבר להו לאוקמה קרא תאנה להוצאת אלא הכל להוצאה, כיון דאבילה הוצאה לאו חז עניינא לחיבי מוקמי
להו בכזית דנפקא לן מדבש דההוא קרא דהיינו דבש תמרים בכזית הגסה ביום הכפורים דהיינו מדי דאבילה, ומינה גמי גמירין חמץ בכזית. ואפילו מאן דבעי למימר בסמוך דחמץ
לאו בכזית הגסה מכל מקום שפיר גמירין מינה תרייהו, דלא מסרך הכתוב אלא לחכמים. גבי יום הכפורים בגסה משערין דבהכי מיתבא דעתיה, וגבי חמץ בכזית בינונית ולא בגסה,
שלא יתא מופלג יותר מדיא משאור. ואף על גב דפריך: נוקמה אבביצה אף על גב דלא כתב בההוא קרא — בזה אין לחוש, דהא בכעדרש גמי לא כתב בההוא קרא. אבל בגורגרת לא
מוקמינן דלא מוקמינן תאנה דקרא באבילה והוצאה כדפרישית. ועוד: בכביצה מוקמינן שפיר כיון דהיינו שיעור אוכל ונאכל בבת אחת, אבל בגורגרת ליכא טעמא כולי האי. תימנה ליה:
אמאי לא קאמר דבהלכה למשה מסיני פליג, דקימא לן שיעורין הלכה למשה מסיני, מר סבר הכי גמירי שאור בכזית וחמץ בככזית, ומר סבר דהכי גמירי: זה זה בכזית, והשתא לא
תיקשי ליה ליתני כביצה! ויש לומר: דבפרק קמא דביצה (ב.) מוכיז דבקראי פליג, דטעמא דבית שמאי לאו מכא הלכא. דמייתיה התם ברייתא דתניא: "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך
שאור" זה הוא וחלוק שבין בית שמאי ובית הלל, שביט שמאי אומרים שאור בכזית וכו', ומדמיית קרא — שמע מינה דמכא קראי קא דרשי, ליכתוב דתנא שאור ולא בעי חמץ.
עונשין

הא כביצה בעי סוכה — אלאמא שתי כותבות דאמרן לעיל לא שהלכה בן — פחותות הן
מכביצה. שתי כותבות בלא גרעינן — שאכלן רבן גמליאל בסוכה ואמרו עלייהו: לא
שהלכה בן. תרי קבי דתמרי — בגרעיניהון הוו קבא דקשייתא. וסריה — יש בהן קב
גרעינין ויותר. אלאמא: הגרעינין יותר מן הכותבות וסריה לשון עודף כמו "תסירה על אחורי
המשכן" (שמות כו.) אם השלים — ארבע עשרה
סעודות שאדם חייב לאכול בסוכה, לדברי רבי
אליעזר, במסכת סוכה. תרימא = ליפתן, שאור
בכזית — לענין "בל יראה ובל ימצא". שיעורו
של זה לא בשיעורו של זה — על כרחך דחמץ
נפיש מכזית ולחכי כתב שאור. דאי לא כתביה
וגמר מחמץ הוה אמיתא דיו לבא מן הדין להיות
כנדון ולא מחייבי עליה אלא בשיעורא רבה.
לחכי כתביה רחמנא לחיוביה אבות. דאילו
בפחות מכזית ליכא למימר, דלא תהא ראיא
חמורה מאבילה דסתם אבילה בכזית. על כרחך
החמור בכזית והקל ביותר מכזית. פכדי בית
שמאי — לא אמרו בכזית אלא משום דבש
שיעור חמץ טפי משל שאור שהוא בכזית
מדאיצטריך קרא למכתבינהו. ואם מצאו שיעור
פחות מככותבת והוא יתר על כזית — היו
משערין בו, ואם כביצה פחותה מכותבת לאבילה
כביצה ואי גמי כי דרדי ניהו לימא כביצה
שהוא שגור במשנה יותר מככותבת לענין
טומאת אוכלין. כותבת סתמא כביצה — ובית
שמאי כותבת סתמא אמור. מופסין — מברכין
על חמון אחריו.

כל

אמאי: באתרא דלא שכיחי פירי. רב וביד אמר: כותבת הגסה שאמרו חסרה מכביצה.
דתנן, בית שמאי אומרים: שאור בכזית, חמץ בככותבת. והיונין בה: מאי טעמא דבית
שמאי? נכתוב רחמנא חמץ, ולא פעי שאור, ואנא אמיינא: ומה חמץ שאין חמוצו קשה -
אסור בכזית, שאור שחמוצו קשה - לא כל שכן. מרפלגניהו רחמנא - לימדה לך: שיעורו
של זה לא בשיעורו של זה, שאור בכזית וחמץ בככותבת. ואי סלקא דעתך פותחת הגסה
שאמרו ויתרה מכביצה, מכדי בית שמאי אשיעורא דנפיש מפזית קא מהדרי - ליתני פביצה!
ואי גמי כי דרדי ניהו - ניתני פביצה! אלא לאו שמע מינה: פותחת פחותה מכביצה. -
ממאי? דילמא לעולם אימא לך: פותחת הגסה שאמרו - ויתרה מכביצה, הא סתמא -
פביצה. ואי גמי: כי דרדי ניהו וחדא מינייהו נקט. - אלא מהכא: עד פכה מומינן? עד פזית,
דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: עד פביצה. במאי קא מיפלגי? רבי מאיר סבר: "ואכלת" -
זו אכילה, "ושבעת" - זו שתיה. ואכילה בכזית. ורבי יהודה סבר: "ואכלת ושבעת" - אכילה
שיש בה שביעה, ואי זה - זה פביצה. ואי סלקא דעתך פותחת הגסה שאמרו ויתרה מכביצה
- השתא פביצה שביעי משבעא, דעתא לא מיתבא? אלא לאו שמע מינה: פותחת הגסה
שאמרו פחות מכביצה, פביצה - משבעא, פכותבת - מיתבא דעתיה. תניא, רבי אומר:
כל

ואפילו הכי מספקא ליה אי חמץ בכזית הוא כביצה או לא, אמאי מספקא ליה? פשיטא דהוי כביצה, דמכזי בית שמאי אשיעורא דנפיש מכזית מהדרי — נוקמה אבגורגרתו ויש לומר:
דלא מסתבר להו לאוקמה אבגורגרת. משום דאית להו דרשה דרבי חנן דאמר בפרק קמא דסוכה (ה.) ודעירובין (ד.א.) "ארץ חטה ושעורה" וגו' כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר ודריש
תאנה דקרא להוצאת שבת כדתנן: בגורגרת להוצאת שבת. ולא מסתבר להו לאוקמה קרא תאנה להוצאת אלא הכל להוצאה, כיון דאבילה הוצאה לאו חז עניינא לחיבי מוקמי
להו בכזית דנפקא לן מדבש דההוא קרא דהיינו דבש תמרים בכזית הגסה ביום הכפורים דהיינו מדי דאבילה, ומינה גמי גמירין חמץ בכזית. ואפילו מאן דבעי למימר בסמוך דחמץ
לאו בכזית הגסה מכל מקום שפיר גמירין מינה תרייהו, דלא מסרך הכתוב אלא לחכמים. גבי יום הכפורים בגסה משערין דבהכי מיתבא דעתיה, וגבי חמץ בכזית בינונית ולא בגסה,
שלא יתא מופלג יותר מדיא משאור. ואף על גב דפריך: נוקמה אבביצה אף על גב דלא כתב בההוא קרא — בזה אין לחוש, דהא בכעדרש גמי לא כתב בההוא קרא. אבל בגורגרת לא
מוקמינן דלא מוקמינן תאנה דקרא באבילה והוצאה כדפרישית. ועוד: בכביצה מוקמינן שפיר כיון דהיינו שיעור אוכל ונאכל בבת אחת, אבל בגורגרת ליכא טעמא כולי האי. תימנה ליה:
אמאי לא קאמר דבהלכה למשה מסיני פליג, דקימא לן שיעורין הלכה למשה מסיני, מר סבר הכי גמירי שאור בכזית וחמץ בככזית, ומר סבר דהכי גמירי: זה זה בכזית, והשתא לא
תיקשי ליה ליתני כביצה! ויש לומר: דבפרק קמא דביצה (ב.) מוכיז דבקראי פליג, דטעמא דבית שמאי לאו מכא הלכא. דמייתיה התם ברייתא דתניא: "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך
שאור" זה הוא וחלוק שבין בית שמאי ובית הלל, שביט שמאי אומרים שאור בכזית וכו', ומדמיית קרא — שמע מינה דמכא קראי קא דרשי, ליכתוב דתנא שאור ולא בעי חמץ.
עונשין

על-ידי זה שהיו תחילה במצב של סכנה ונצלו ממנה על-ידי נס, אזי נעשה העניין דידויו' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, שזהו עניין
נעלה ביותר.

הגמרא מסיימת את הקושיא על רב יהודה: מהנהגת רבי צדוק משמע שרק האוכל פחות מכביצה פטור מן הסוכה, הא – אבל האוכל כביצה פני לאכלו בסוכה. ואי סלקא דעתך שפוחתת הנפה שאמרו, יתירה מכביצה וכדברי רב יהודה, השתא – מעתה יש למנוח, כי אם שתי פוחתות שהביאו לרבן גמליאל, שהיו בלא נרעין, לא הווי שיעורן כביצה, שהרי אמרו שלא מן הדין אכלן בסוכה אלא משום חומרא, ואם היה שיעורן כביצה היה חייב מן הדין לאוכלן בסוכה וכופי שמשמע מהנהגת רבי צדוק, אם כן פוחתת הנפה ונרעין פחות משתי פוחתות ללא גרעין, מי הוי – האם יתכן ששיעורן יתירה מכביצה.

מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה, אין – כן הוא הדבר, שאף ששתי פוחתות בלא נרעין לא הווי כביצה, אבל פוחתת הנפה ונרעין הנה הוי יתירה מכביצה, משום שהגרעין של תמרה גדול מהפרי. אמר רב פפא לסייע לדברי רבי ירמיה, הנינו דאמר ר' אבהו, כלי המחזיק תרי קבי דתמרי – שני קבים של תמרים, יכול להחזיק חד קבא דשנייה ואפרי – קב גרעינים ומעט יותר. הרי, שהגרעין גדול מן הפרי.

תירוצ נוסף: רבא אמר, מה שאמרו התם – על המשנה בסוכה, שמעיקר הדין האוכל שתי כותבות אינו צריך לאכלם בסוכה, אין הטעם משום שאין בהם שיעור כביצה החייב בסוכה, שהרי שיעור שתי כותבות גדול מכביצה כפי שנלמד מדברי רב יהודה, אלא הנינו משא, משום דהווי ליה פרי – שהם (התמרים) פירות, ופירות – ופירות אפילו כאשר אוכל מהם שיעור רב, לא קעו לאכלם בסוכה.

מיתבי – הקשו בני הישיבה על דברי רבא מברייתא זו. אמר רבי, בשנינו לומדים תורה אצל רבי אלעזר בן שמעון, הביאו לפנינו תאנים וענבים, ואכלנום אכילת עראי חוץ לסוכה. משמע מדבריה, אכילת עראי אין – כן, רק היא מותרת חוץ לסוכה, אבל אכילת קבע, אפילו בפירות (כתאנים וענבים), לא הותרה מחוץ לסוכה. מתרצת הגמרא: אימא – כך תאמר לפרש את דברי רבי, ואכלנום את התאנים והענבים באכילת קבע, כי אכילת פירות נחשבת באכילת עראי ומותרת חוץ לסוכה. איבעית אימא – אם תרצה תוכל לבאר את דברי רבי כך, ואכלנום (את הפירות), וכוונתו לומר שאכלום באכילת קבע לפי שאינם חייבים בסוכה כלל. ועוד אכלנו פת באכילת עראי בהייהו – עם הפירות חוץ לסוכה, לפי שאכילת עראי, אפילו כשאוכל פת, אינה חייבת בסוכה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבא, שפירות אינם טעונים סוכה אפילו באכילת קבע: לימא שביע ליה מן הברייתא האמורה בשיטת רבי אליעזר (סוכה כז.) הסובר שארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בחג הסוכות, לפיכך אם השלים את סעודותיו במיני תרומא וצא ידי חובתו. הגמרא סבורה שמיני תרומא הם דברים העשויים ללפת את הפת, לפיכך היא מדייקת ואי סלקא דעתך פרי קעו סוכה, ליתני בברייתא חידוש גדול יותר שאפילו השלים בפירות יצא. אלא בודאי פירות אינם חייבים בסוכה כלל, ולפיכך אינו יוצא בהם ידי חובת סעודה בחג הסוכות.

הגמרא דוחה את הראיה: מאי מיני תרומא שנקטה הברייתא, פירות. ואדרבה, השמיענו שפירות חייבים בסוכה, להיפך מדברי רבא. ואיבעית אימא, אכן מיני תרומא הם דברים הבאים ללפת את הפת, והסיבה שלא נקטה הברייתא פירות, כיון שמדובר בארזא דלא שכיחי פרי.

שיטה החולקת על רב יהודה בשיעור כותבת הגסה: רב גביד אמר, פוחתת הנפה שאמרו לחייב את האוכל כשיעורה ביום הכפורים, פוחתה מכביצה היא.

רב זביד מביא ראיה לשיטתו: דתני (ביצה ב.), בית שמאי אומרים, שאור – שמרים המחמצים את העיסה (בבבית) – אם יש בו כזית

חייב לבערו מביתו בפסח, אבל חמץ אינו חייב לבערו אלא בככותבת שהוא שיעור גדול יותר. ויתני קה – ונשאנו ונתנו בדברי משנה זו (ביצה ז.), מאי מעמא דבית שמאי. וביארנו, משום שהוקשה להם, נכתוב דתמא רק 'לא יראה לך חמץ' (שמות יג ז), ולא קעו לכתוב עוד (שם) 'ולא יראה לך שאור', ואמא אמאי – ומעצמנו נדון קל וחומר, ומה חמץ שאין חמוצו קשה – שאינו יכול לחמוץ עיסה אחרת אסור בככותבת, שאור שחמוצו קשה לא כל שכן שאסור בככותבת. אלא מדפלגניהו דתמא – ממה שחילקתם התורה לשתי אזהרות, לימדה לך ששיעורו של זה לא כשיעורו של זה, אלא שאור בככותבת וחמץ בככותבת, ולפיכך אם לא כתבה התורה שאור והיינו למדים אותו מחמץ, היינו אומרים שאף בשאור אין החיוב אלא בככותבת, שהרי דיו לבא מן הדין ודבר הנלמד בקל וחומר להיות בנידון וכדינו של המלמד, ולכן הוצרכה התורה להזהיר על השאור.

רב זביד מסיים את ההוכחה: ואי סלקא דעתך שפוחתת הנפה שאמרו יתירה בשיעורה מכביצה וכדברי רב יהודה, מכדי – הרי, בית שמאי לא אמרו ששיעור חמץ בככותבת, אלא משום דאשיעורא דנפיש מכות קא מהדרי – שרצו להעמידו על שיעור הגדול מעט משיעור אסור שאור ככותבת. ואם היו יכולים לשער בדבר שהוא קטן מככותבת וגדול מככותבת, היו משערים בו, ואם כדברך ששיעור כביצה קטן מככותבת, ליתני ששיעור חמץ הוא כביצה. ואי נמי – ואפילו אם תרצה לומר ששיעור כותבת ושיעור ביצה פי דריני נגהו – שוים הם, עדיין יקשה ליתני כביצה, שהוא שיעור השגור במשנה יותר מככותבת, לענין טומאת אוכלים. אלא לאו, שמע מינה ששיעור פוחתת פחותה מכביצה, ולכן קבעו בית שמאי שיעור חמץ בככותבת.

הגמרא דוחה את הראיה: מאי – מנין ההוכחה, דילמא לעולם אימא לך פוחתת הנפה שאמרו יתירה מכביצה, הא – אולם, כותבת סתמא (שאינה גסה) שבה שיעור בית שמאי לענין חמץ, שיעורה כביצה, ולכן לא מצאו שיעור קטן ממנה וגדול מככותבת. ואי נמי – וגם אם נאמר ששיעורי כותבת הגסה וכביצה פי דריני נגהו – שוים הם, ויתני מיניהו נקט – בית שמאי נקטו את אחד השיעורים, ולא הקפידו לנקוט כביצה אף שהוא מחובר במשנה יותר.

ראיה אחרת לרב זביד: אלא מהקא – ממשנה זו יש להוכיח כרב זביד. ששנינו (ברכות מה.), עד כמה – מהו שיעור אכילה שמומין – מברכים אחריו ברכת המזון בזמון, עד שיאכל שיעור כזית ולא פחות ממנו, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, עד שיאכל שיעור כביצה. הגמרא מבארת את סיבת המחלוקת: פמאי קא מיפלגי, רבי מאיר סבר, כשנאמר בפסוק (דברים ט.) 'ואכלת' זו אכילה, וכשנאמר 'ושבעת' זו שתיה, וסתם אכילה האמורה בתורה היא ככזית, נמצא שהציווי 'וברכת' האמור בסוף הפסוק הוא על אכילת כזית. ורבי יהודה סבר, כשנאמר 'ואכלת' ו'ושבעת' כוונת התורה היא לאכילה שיש בה שביעה, ואי זה אכילה שיש בה שביעה, זה כביצה, ונמצא שחייב 'וברכת' הוא רק על כביצה.

הגמרא מסיימת את ההוכחה לרב זביד: ואי סלקא דעתך פוחתת הנפה שאמרו לענין אכילה ביום הכפורים שיעורה יתירה מכביצה, השתא – מעתה, אם אוכל בשיעור כביצה שביעי משבוע – משבוע את האדם, כפי שאמר רבי יהודה, וכי דעתא לא מיתבא – האם יתכן שאינו מיישב את הדעת כדי להתחייב עליו ביום הכפורים. אלא לאו שמע מינה, פוחתת הנפה שאמרו לגבי אכילה ביום הכפורים פחותה מכביצה היא. ולפיכך, אוכל בשיעור כביצה, משבוע – יש בו גם כזית להשביע, וכפי שאמר רבי יהודה, ואילו אוכל בשיעור קטן יותר, והיינו בככותבת, אף על שאינו משביע מיתבא דעתיה.

ברייתא בענין שיעור סתם אכילה האמור בתורה: תנא, רבי אומר,

הַבְּלִיעָה ו-מקום בגוף האדם בין הפה למעיין שבו בולע את
מאכלו מִחוּץ יוֹתֵר מִבִּיצָת תִּרְנַנְגוּלָתָּהּ ולפיכך משערים בביצת
תרנגולת.
אגב הדיון בשיעור איסורי אכילה, מביאה הגמרא מאמר בענין:
אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַאֲכִיל חֶלֶב בְּשׁוּגַג בְּזֶמַן הָהָּ, שְׁאִינוּ יוֹכֵל לְהַבִּיא
קֶרֶבֶן, צִרְדָּה שֶׁיִּכְתוּב לוֹ בִּפְנִקְסוֹ אֶת הַשִּׁיעוּר שֶׁאֵבֵל, שֶׁמָּא יִכְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בַּיּוֹמָא וְכָאֵר בֵּית דִּין אַחֵר יוֹחֵד הַלְכָּה וְיִדְבֹּק בְּשִׁיעוּרֵין –
וְיוֹסִיף עַל הַשִּׁיעוּר הַמְּקוּבֵּל. לְפִיכָךְ צִירָךְ אִדָּם לִכְתוּב אֶת שִׁיעוּר
הַחֶלֶב שֶׁאֵבֵל, כְּדֵי שִׁידַע אִם עָלִיו לְהַבִּיא קֶרֶבֶן.
מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מָאֵי הַכּוּוֹנָה לְרִבְהָ בְּשִׁיעוּרֵין? אִי נִימָא דְמִתְחִיבֵי בֵּית
דִּין הָאֲחֵר קֶרֶבֶן אֶפִּילוּ אֲבָנִית קָמָן, וְלֹא כְּפִי שֶׁמְקוּבֵּל לְשַׁעַר בְּכוֹיֹת
בִּינוּנִי, וְנִמְצָא שֶׁאֵף שֶׁאֵבֵל כּוֹיֹת קֶטֶן שְׂכִימִם אִינוּ חִיִּב קֶרֶבֶן יִתְחַיֵּב
קֶרֶבֶן לֵאחֲרָה שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ הַהֲלָכָה. וְהִתְנַחֵץ שְׁאִינוּ חִיִּב קֶרֶבֶן בְּכוֹה
אוֹפֵן, שְׁכֵן מִהַפְּסוֹק הָאֲמוּר בַּחוּב קֶרֶבֶן חֲטָאֵת (ויקרא ד כב) אֶשֶׁר
נִשְׂאִי חֶטְאָת וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיוּ אֶשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ,
בְּשִׁנְיָהּ, וְאִשָּׁם, דִּיִּיקוּ שֶׁרָק הַשֶּׁב מִיִּדְעִיתָ – כְּלוֹמַר שֶׁאִילוּ יָדַע הִיא
שֶׁב וְנִמְנָע, וְלֹא עָשָׂה אֵלָּא בְּשִׁנְיָהּ, מִכֵּיָּא קֶרֶבֶן עַל שִׁנְיָתָהּ, אֲבָל מִי
שֶׁלֹּא שָׁב מִיִּדְעִיתָ – שֶׁאִפִּילוּ הִיא יוֹדַע לֹא הִיא נִמְנָע, אִין מִכֵּיָּא
קֶרֶבֶן עַל שִׁנְיָתָהּ. אֵף כֵּן, גַּם אִם יִחְדְּשׁוּ בֵּית דִּין שַׁעַל כּוֹיֹת קֶטֶן חִיִּב
קֶרֶבֶן, אִינוּ חִיִּב עַל מַה שֶׁאֵבֵל לִפְנֵי כֵּן, שֶׁהִרִי אִינוּ 'שֶׁב מִיִּדְעִיתָ',
שֶׁאִפִּילוּ יָדַע שֶׁזֶה חֶלֶב הִיא אוֹכְלוּ מֵאֲחֵר וְסָבַר שֶׁאִין בּו שִׁיעוּר.
אֵלָּא הַכּוּוֹנָה דְלֹא מִתְחִיב בֵּית דִּין הָאֲחֵר קֶרֶבֶן עַל כּוֹיֹת בִּינוּנִי עַד
דְּאִיכָא בִּאֲכִילוּ שִׁיעוּר שְׁעוּרָא דְלֹא. וְלִכֵּן, מִי שֶׁאֵבֵל כּוֹיֹת בִּינוּנִי שֶׁל
חֶלֶב, יִכְתוּב לְעַצְמוֹ כְּמָה אֵבֵל. שֶׁאִם יִכְתוּב סָתֵם שֶׁהוּא חִיִּב
חֲטָאֵת, יִתֵּן שְׁלֵפִי הַהֲלָכָה שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ לֹא יִהְיֶה חִיִּב, וְנִמְצָא מִבֵּיא
חוֹלִין לְעוֹדָה.
שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְלָמָּא דְסָלִיק אֲדַעְתִּיהּ מַעֲקָרָא – וְלִפִּי מַה שֶׁעָלָה
עַל דַּעְתָּנוּ מִתְחִילָה לְפִרְשׁ דְּמִתְחִיבֵי בֵּית דִּין הָאֲחֵר קֶרֶבֶן אֶפִּילוּ
אֲבָנִית קָמָן, מָאֵי הַכּוּוֹנָה לְרִבְהָ בְּשִׁיעוּרֵין, הִרִי אֲדַרְבָּה הֵם יִקְטִינוּ
אֶת הַשִּׁיעוּר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לִפִּי זֶה הִיא הַפִּירוּשׁ כֵּן, שֶׁמָּא יִדְבֹּק
בְּקִרְבָּנֹת מִחֲמַת שִׁיעוּרֵין, כְּלוֹמַר שֶׁמִּחֲמַת הַקִּטְנָה הַשִּׁיעוּר יִגְרַם
שִׁיעוּרָהּ לְהַבִּיא יוֹתֵר קֶרֶבֶנֹת.
מֵאֲמַר נֹסֵף בַּעֲנִין שִׁיעוּרֵי אִיסוּרִים: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁיעוּרֵין שֶׁל
אִיסוּרֵי הַתּוֹרָה, וְעוֹנְשֵׁין שֶׁל הַעוֹבְרִים עֲלֵיהֶן, מִתְקַבְּלָה לְמִשְׁחָה מְסִינִי
נִלְמָדוּ. תִּמְחָה הַגְּמָרָא: עוֹנְשֵׁין, הִרִי מִתְקַבֵּל כְּתִיב בַּתּוֹרָה בִּפְרִישׁ
מִהוּ הָעוֹנֵשׁ מְשׁוּל עַל כָּל עֲבִירָה. אֵלָּא, הִכִּי קָאָמַר (אֲמַר רַבִּי
יוֹחָנָן), שִׁיעוּרֵים שֶׁל עוֹנְשֵׁין – הַשִּׁיעוּר שֶׁל יָדוּ נִגְנֵשׁ הָעוֹבֵר עֲבִירָה
כְּפִי הַמְּפֹרֵשׁ בַּתּוֹרָה מִתְקַבֵּל לְמִשְׁחָה מְסִינִי הוּא. תִּנְיָא נִמִּי הִכִּי –
וְשִׁנְיָנוּ כֵּן בִּבְרִייתָא וּבְדַבְרֵי תַנָּא קָמָא: שִׁיעוּרֵין שֶׁל עוֹנְשֵׁין מִתְקַבֵּל
לְמִשְׁחָה מְסִינִי הֵם, אַחֲרִים אוֹמְרִים, בֵּית דִּינָא שֶׁל עֲבִירָה וְעִתְנִיָּאל בֵּן
קִנְזוֹ תִּקְנִינֵם.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל דַּעַת אַחֲרִים: כִּיצַד תִּיקְנִי בֵּית דִּינָא שֶׁל יַעֲבֹךְ אֶת
שִׁיעוּרֵי הָעוֹנְשִׁים, וְהִתְחַבֵּב (ויקרא כו לד) אֵלֶּה הַפְּעוּלֹת אֶשֶׁר צִוָּה ה'
אֶת מֹשֶׁה וְגו', וְדַרְשׁוּ מִכָּאן שֶׁאִין נִבְיָא רִשְׁאִי לְחַדֵּשׁ דְּבָר מִעֲקָתָה.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אֵף לְדַעַת אַחֲרִים נִאֲמָרוּ הַשִּׁיעוּרִים לְמִשְׁחָה בְּסִינִי,
אֵלָּא שֶׁאֲחֵר כֵּן שֶׁכָּחוּם וְחִירוּ בֵּית דִּינָא שֶׁל יַעֲבֹךְ וְיִסְרוּם – וְגִילּוּ
מִסְבָּרָתָם אֶת הַשִּׁיעוּר שֶׁנִּאֲמַר לְמִשְׁחָה מְסִינִי.
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: הַשּׁוֹחֵה מֵלֹא לִזְמִינֵי חִיִּב. אֲמַר רַב הִיחָדָה אֲמַר
שְׁמוּאֵל, לֹא דוּקָא שֶׁשֶּׁתָּה שִׁיעוּר מֵלֹא לִזְמִינֵי מִשְׁחָה, שֶׁהוּא מֵלֹא
שְׁנֵי צִידֵי פִּי, אֵלָּא כָּל שֶׁשֶּׁתָּה שִׁיעוּר שֶׁאִילוּ יִסְקְנֵנוּ לְצַד אֶחָד שֶׁל
פִּי וְיִרְאָה מִצִּידוֹ בְּמֵלֹא לִזְמִינֵי – כֵּאֵילוּ פִּי מֵלֹא מִשְׁנֵי צִדָּיו, חִיִּב.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא אֲנִין תֵּנִן בְּמִשְׁתַּנִּינֵי מֵלֹא לִזְמִינֵי. מִתְרַצָּה
הַגְּמָרָא: אֵימָא, בְּמֵלֹא לִזְמִינֵי.
מִתִּיבִי – הַקְּשׁוּ בְּנֵי הַשִּׁיעוּר עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל, שִׁנְיָנוּ בִּבְרִייתָא,
כְּמָה וְשִׁתָּה אִדָּם בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים וְיִהְיֶה חִיִּב, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים
בְּרִיעִיתָ הִלּוּ, וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים מֵלֹא לִזְמִינֵי, רַבִּי הִיחָדָה אוֹמַר מְשׁוּם
רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמֵלֹא לִזְמִינֵי, רַבִּי הִיחָדָה בֵּן בְּרִיָּה אוֹמַר כְּדִי נִמְיָקָה –
כְּמָה שִׁיכּוֹל אִדָּם לְגַמּוּעַ בְּבֵת אֶחָת. הִרִי מְפֹרֵשׁ דַּבְרֵי בֵּית הֵלֵל
שֶׁאִינוּ חִיִּב אֵלָּא בִּמְלֵא לִזְמִינֵי מִשְׁחָה. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: מִי עֲדִיפָא

כָּל הַשִּׁיעוּרֵין שֶׁל דִּינֵי הַתּוֹרָה הָאֲמוּרִים בְּאוֹכְלִים, בּוֹלִין שִׁיעוּרֵין
בְּכוֹיֹת, חוּץ מִטּוֹמָאֵת אוֹכְלִין – אוֹכְלִים שֶׁנִּשְׁמָאוּ, שֶׁלֹּא נִאֲמַר בְּהֵם
דִּין טוֹמָאֵה אֵלָּא בְּשִׁיעוּר כְּבִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁנְיָהּ הִתְּכַתֵּב בְּשִׁיעוּרֵין –
שֶׁנִּאֲמַר דִּינָם בַּתּוֹרָה בְּשִׁנְיָנוּ לְשׁוֹן (כְּפִי שֶׁתִּבְאֵר הַגְּמָרָא לְהִלֵּךְ),
וְלִכֵּן שִׁנְיָנוּ חֲקָמִים בְּשִׁיעוּרֵין שֶׁלֹּא דִי בְכוֹיֹת אֵלָּא שִׁיעוּרֵם בְּכִיצָה.
וְרִבְהָ לְדָבָר שִׁנְיָנוּ הַלְשׁוֹן מוֹרָה עַל שִׁנְיָנוּ הַשִּׁיעוּר, הוּא יוֹם
הַכְּפּוּרִים, שֶׁאֵף אִיסוּרוֹ נִאֲמַר בְּשִׁנְיָנוּ לְשׁוֹן, וְשִׁנְיָנוּ חֲכָמִים אֶת
שִׁיעוּרֵין, שֶׁאִינוּ חִיִּב כִּרְתָּ אֵלָּא כְּשֶׁאֵבֵל כְּכוֹתֵב.
הַגְּמָרָא מְבַאֵר אֶת הַבְּרִייתָא: מָאֵי שִׁנְיָהּ הִתְּכַתֵּב בְּשִׁיעוּרֵין, כְּלוֹמַר,
הִיכֵן מִצְּאֵנוּ שִׁנְיָנָה הַכְּתוּב אִיסוּר אֲכִילָה בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים מִשְׁאֵר
אִיסוּרֵי אֲכִילָה. מִ'אֶשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂה' (ויקרא כג כט) – מִכָּךְ שֶׁנִּאֲמַר
הָאִיסוּר בְּלִשׁוֹן עֵינֵינוּ, וְלֹא בְּלִשׁוֹן אֲכִילָה 'אֶשֶׁר תִּאֲכַל'. וְמָאֵי כּוּוֹנֵת
רַבִּי כְּשֶׁאֲמַר שִׁנְיָנוּ חֲקָמִים בְּשִׁיעוּרֵיהֶן. הִינֵנוּ, שֶׁקִּבְעוּ אֶת שִׁיעוּרֵינוּ
בְּכוֹתֵב לֹא כּוֹיֹת. וְמָאֵי רִבְהָ לְדָבָר יוֹם הַכְּפּוּרִים, כְּלוֹמַר, כִּיצַד
מוֹכִיחַ הַתַּנָּא מִיּוֹם הַכְּפּוּרִים לְטוֹמָאֵת אוֹכְלִים, שֶׁהִטְעַם שִׁנְיָנוּ
חֲכָמִים בְּשִׁיעוּרֵינוּ הוּא מְשׁוּם שִׁנְיָנָה הַכְּתוּב בְּמִשְׁמַעַנּוּ. וְהִלָּא לֹא
נִתְבָּאֵר בְּמִפְּרֹשׁ לַעֲנִין יוֹם הַכְּפּוּרִים שֶׁהִטְעַם שִׁנְיָנוּ חֲכָמִים
הַשִּׁיעוּר הוּא 'מִחֲמַת' שִׁנְיָנָה הַתּוֹרָה, וְרַק נִתְבָּאֵר שֶׁגַם שִׁנְיָנָה
הַכְּתוּב גַּם שִׁנְיָנוּ חֲכָמִים, וְדַבְּרָה זֶה נִתְבָּאֵר אֵף בְּטוֹמָאֵת אוֹכְלִין וְכִפִּי
שֶׁמִּבֵּיאָה הַגְּמָרָא בְּסוּמוֹךְ. מִבְּאֵר הַגְּמָרָא: דָּאֵי מִתְּהֵם – אִם מִצַּד
שִׁנְיָנָה הַכְּתוּב בְּטוֹמָאֵת אוֹכְלִים, שֶׁהִיאֲרִיךְ וְאִמַּר (ויקרא יא לד) 'מִקְּבֵל
הָאֲכִיל אֶשֶׁר יִאֲכַל', הִנֵּה אִמְרָנָא – הִייתָ אוֹמַר שֶׁאִין כֵּן שִׁנְיָנוּ,
לֹאֵל אֶחָדָא דְקָרָא הוּא – רִגִּילוֹת הַכְּתוּב לְכַתּוּב כֵּן, וְכִפִּי שֶׁנִּאֲמַר
שֶׁם בְּטוֹמָאֵת מְשִׁקִּים 'כָּל מִשְׁקָה אֶשֶׁר יִשְׁתֶּה'. לְפִיכָךְ הִבִּיא הַתַּנָּא
רִאִיָּה מִיּוֹם הַכְּפּוּרִים, שֶׁשֶּׁם וְדָאֵי שִׁנְיָנָה הַכְּתוּב מִמִּשְׁמַעַנּוּ וְשִׁנְיָנוּ
חֲכָמִים אֶת שִׁיעוּרֵינוּ, אִם כֵּן מִסְתַּבֵּר שֶׁאֵף בְּטוֹמָאֵת אוֹכְלִים הִטְעַם
שִׁנְיָנוּ חֲכָמִים בְּשִׁיעוּרֵינוּ הוּא מִפְּנֵי שֶׁסָּבַרוּ שִׁנְיָנוּ לְשׁוֹן הַכְּתוּב
אִין שִׁנְיָנוּ מִשְׁמַעוֹת הוּא.
מִבְּרַת הַגְּמָרָא: טוֹמָאֵת אוֹכְלִין שִׁיעוּרָהּ בְּכִיצָה, מְנִלָּה, כְּלוֹמַר,
כִּיצַד לְמִדָּם וְאֵת שִׁנְיָנוּ הַכְּתוּב כְּפִי שֶׁאֲמַר רַבִּי. מִבְּאֵר הַגְּמָרָא:
אֲמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר קָרָא 'מִקְּבֵל הָאֲכִיל אֶשֶׁר
יִאֲכַל', כָּל הַלְשׁוֹן 'אֶשֶׁר יִאֲכַל' מוֹרָה שֶׁמִּשְׁמַעַרִּים בְּאוֹכְלֵי הָאֵם
(הִיִּצְרָא) מִחֲמַת אוֹכְלֵי – מִתּוֹךְ דְּבַר שֶׁגַם הוּא נִאֲכַל. וְאִיִּיתָ, וְהָ בִּיצָת
תִּרְנַנְגוּלָתָּהּ, שֶׁאֵף הַתִּרְנַנְגוּלֹת נִאֲכִלָּה, לְפִיכָךְ מִשְׁעָרִים בְּכִיצָה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאֵימָא – וְשֶׁמָּא נִאֲמַר שִׁיעוּר טוֹמָאֵת אוֹכְלִים
הוּא בְּכִנְיָ, שֶׁאֵף הוּא אוֹכֵל הָאֵם מִן הָאוֹכֵל, שֶׁהוּא וְאִמּוֹ נִאֲכִלִּים.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: בְּשַׁעַה שִׁיצַא הַגְּדִי מִמֵּעֵי אִמּוֹ, אִינוּ נִחֲשֵׁב אוֹכֵל,
כִּיִּן שֶׁהוּא חֲמוּסֵר שִׁנְיָנָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאֵימָא שֶׁהַשִּׁיעוּר הוּא
בֵּין פְּקוּעָה – וְלֹד הַנִּמְצָא בְּמַעֵי בְּהֵמָה שְׁחוּטָה וְיִתֵּר בִּאֲכִילָה עַל
יָדֵי שְׁחִיטָה אִמּוֹ, שְׁמִיד בְּלִידָתָהּ נִחֲשֵׁב אוֹכֵל הָאֵם מִחֲמַת אוֹכֵל.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: גַּם בֵּן פְּקוּעָה אִינוּ רִאוּי לְאֲכִילָה מִיָּד, שֶׁהִרִי הוּא
מַעֲוִין קְרִיעָה – צִירָךְ לְקִרְעוֹת אֶת גּוֹפוֹ כְּדִי לְהוֹצִיא אֶת דָּמוֹ שֶׁאֲסוּר
בִּאֲכִילָה.
לֵאחֲרָה שֶׁהִתְבָּאֵר שִׁיעוּר טוֹמָאֵת אוֹכְלִים הוּא בְּכִיצָה, שׁוֹאֵל
הַגְּמָרָא: וְאֵימָא שֶׁהַכּוּוֹנָה לְשִׁיעוּר כְּבִיצָה פִּרִּי יוֹכֵנִי – שְׁמוֹ שֶׁל עוֹף
גְּדוֹל שְׁבִיצָתוֹ גְּדוֹלָה מִבִּיצַת תִּרְנַנְגוּלָתָּהּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: כָּלֵל הוּא
בְּכָל מְקוֹם שִׁישׁ בְּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוֹק שִׁיעוּר קֶטֶן וְשִׁיעוּר גְּדוֹל, אִם
תִּפְסַקְתָּ אֶת הַשִּׁיעוּר הַקְּרוֹבָה לֹא תִפְסַקְתָּ, כִּי יִתְכַן שְׁכוּוֹנַת הַתּוֹרָה
לְשִׁיעוּר הַקֶּטֶן. אֵךְ אִם תִּפְסַקְתָּ אֶת הַשִּׁיעוּר הַמְּעוֹמֵם, תִּפְסַקְתָּ, מֵאֲחֵר
וְאֶפִּילוּ אִם כּוּוֹנֵת הַתּוֹרָה לְשִׁיעוּר הַגְּדוֹל, הִרִי הַשִּׁיעוּר הַקֶּטֶן
בְּכָלֵל. לְפִיכָךְ, יֵשׁ לְשַׁעַר כְּבִיצַת תִּרְנַנְגוּלָתָּהּ הַקֶּטֶנָה וְלֹא כְּבִיצָה
הַגְּדוֹלָה מִמֶּנָּה. שׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: אִם אֲבָן יֵשׁ לְתַפּוֹס אֶת הַמִּידָה
הַמְּעוֹטָה, וְאֵימָא שְׁכוּוֹנַת הַתּוֹרָה לְפִיִּיעָתָא דְצִיפּוֹרְתָא – בִּיצַת צִיפּוֹר
דְּיוֹסֵר טוֹבָא – שֶׁהִיא קֶטֶנָה בִּיּוֹתֵר. וְהַגְּמָרָא נִשְׁאֵרָה בְּקוּשָׁא עַל
דְּבָרֵי רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֶׁם רַבִּי אֲלַעֲזָר.
פִּירוּשׁ אַחֵר בְּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוֹק שֶׁדַּרְשׁ רַבִּי אֲלַעֲזָר, שַׁעַל כֵּךְ אִין
לְהַקְשׁוֹת: רַבִּי אֶבְרָהָם דִּידִיהּ ו-בְּעַצְמוֹ, לֹא בְּשֶׁם רַבּוֹ אֲמַר, כָּלֵל
הַלְשׁוֹן 'מִקְּבֵל הָאֲכִיל אֶשֶׁר יִאֲכַל' מִלְּמַדְנוּ שֶׁמִּשְׁמַעַרִּים בְּאוֹכְלֵי הַגְּדוֹל
בִּיּוֹתֵר שֶׁאֵתָּה יוֹכֵל לְאוֹכְלֵי כְּבֵת אֶחָת, וְשִׁיעוּרֵין חֲקָמִים שֶׁאִין בֵּית

יומא. פרק שמיני - יום הכיפורים דף פ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רי"ז רש"י

עונשין מיכתב כתיבי - הכי גרס רש"י. אבל בפרסים היה כתוב: שיעורין מיכתב כתיבי. פירוש: מדברי חנן "ארץ חטה ושעורה" ואמר בפרק קמא דסוכה (הב.) כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר. ומשנה: שיעורין של עונשין והדין עמו דלא גרסינן ליה. חזא: דמאי משני שיעורין של עונשין דמכל מקום אכתי חיקשי לך: שיעורין של עונשין מיכתב

כתיבי. ועוד: בכל דוכתא דפריך הכי בפרק קמא דסוכה (שם) ודעיוכין (ד.א.) מיתיי כל מילתא דרבי חנן וכתא לא מיתיי לה. ועוד: אמאי לא משני הכא בדמשני התם: קרא אסמכתא בעלמא. ועוד: ליפרוך נמי: עונשין מיכתב כתיבי! אלא שמע מינה דהכי פריך: עונשין מיכתב כתיבי, אבל משיעורא לא פריך, דסמיך אשניא דשנינן התם. **הכי** נמי כמלא לוגמיו - הא דאמר פרק "חלוך" (עירובין ע"ב) המקדש, אם טעם מלא לוגמיו - יצא, ואם לאו - לא יצא. אומר רבנו תם: דהתם נמי כמלא לוגמיו, וטעם הוי דבעינן יתובי דעתא. דאי מלא לוגמיו ממש קאמר - אם כן הוי שפי מרביעית, כדמוכח הכא. כי נזיך לה כמלא לוגמיו - אז פריך אם כן הוה ליה מקולי בית שמאי, אבל מעיקרא, דקאמר מלא לוגמיו - לא קשיא ליה - אם כן הדין בעינן כולי האי? והאמר בפרק "ערכי פסחים" (פסחים ק"ב), דארבע כסותו שיעורין ברביעית, וכוס של קידוש אחד מהם, ואם כן הדין נפיק ידי קידוש? כיון דבעי טעימה מלא לוגמיו! עוד: אי סלקא דעתך מלא לוגמיו - אם כן הוה טפי מיתובי דעתא, דייחובי דעתא הוי כמלא לוגמיו, ואמאי שיעור בכל חד וחד בדידיה? בשלמא אי הוי בבמלא לוגמיו - ניהא, כדמשני בסמוך: קים לזו לרבנן דבבבאי מיתבא דעתא, כל העולם טובא עוג מלך הבשן פורתא.

ושיעורו חכמים זו ביצת תרגולות - הקשה רבנו תם: בדפרק "חלוך" (עירובין ע"ב). אמרינן דשתי סעודות דכבר דעירוב שמונה עשרה גרוגרות הויין, ובפרק "כיצד משתתפך" (שם פ"ב), חנן רבי שמעון אומר: שתי ידות לכבר משלש לקב. דהיינו שתי סעודות שהם חמש ביצים ושליש ביצה. שהכבר הוא שמונה ביצים, ורבבי שמעון קיימא לן, דבכל דוכתא אמרינן כביצה לטמא טומאת אובכלין, ולרבי שמעון עולה השיעור לכביצה. אבל לשאר תנאי - אינו כן. ואבוליהו תנאי קאי חצי חצי חציצה לטמא טומאת אובכלין, כדמוכח סוגיא התם, וכשתתלק שמונה עשרה גרוגרות לחמש ביצים ושליש, דהוה שתי סעודות - תמצא לכל ביצה שלש גרוגרות ושליש שמינית של גרוגרת, דבבבבאי ביצים ושליש ביצה יש ששה עשר שלישי ביצים, ועולה לכל שליש ביצה גרוגרת אחת ושמינית, וגרוגרת

מלא לוגמיו? - אימא: כמלא לוגמיו. מיתרבי: כמה ישטה ויהא חייב? בית שמאי אומרים: רביעית, ובית הלל אומרים: מלא לוגמיו. רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר: כמלא לוגמיו, רבי יהודה בן בתירא אומר: כדי גמיעה! - מי עדיפא מפתניתיו, דאוקימנא כדי שריארה - הכי נמי - כדי שריארה. אי הכי היינו רבי אלעזר! - איפא בינייהו מלא לוגמיו דחוק. מתקיף לה רב הושעיא: אם כן הוה ליה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל! - **אמר ליה:**

כי
הוה ליה בציר מרביעית, והויא לה מקולי בית שמאי, וליתנייה במסכת עדיות גבי קולי בית שמאי, שכולן שנויות שם.

כי

כל השיעורין - האמורין באובכלין. ששינה הכתוב - לקמן מפרש ליה. וראיה לרבי - למה שאמרתי שלפי ששינה הכתוב במשמען שינו חכמים בשיעורן, יש ראייה מיום הכיפורים שאף בו שינו חכמים בשיעורן מפני ששינה בו הכתוב במשמעו. **אשר לא תעונה** - ולא כתיב "אשר תאכל". **מאי ראיא** - למה לזו להביא ראייה, מאי אולמא דהאי מהאי?

מה פורש ביום הכיפורים במשנה להודיענו שהטעם מפורש דשינה הכתוב הוא יותר משאל פירשו התם? בטומאה נמי חזינן דשינה הכתוב במשמעו, ושינו חכמים בשיעורא. **אי מהתם** - מודשינה הכתוב בטומאה - הוה אמנא: אין שם שינו הכתוב, דארוחיה הוא למיכתב "מכל האוכל אשר יאכל" כי הדין דכתיב גבי "משקה אשר ישתה" - קא משמע לן יום הכיפורים, דהתם הוה דאי שינה הכתוב במשמעו ושינו חכמים בשיעורן. אמור מעתה את ששינו בטומאה - נמי משום טעמא דשינה הכתוב הוא, ד"אשר יאכל" שינו משמעו חשיב לזו. מחוסר שחיפה - כשיצא מתוך האוכל שנוצר בו לאו אוכל מיקרי לענין טומאה, לא הוא ולא אמו, דהא מחסרי שחיפה. **איפא בן פסקיה** - שנוצא בתוך בחמה שנשחטה, דקיימא לן (וחלוך ע"ד.) שחיטת אמו מטותרת. **מעון קריעה** - דתנן (שם:) קורעו ומוציא את דמו. דרבי יובני - עוף גדול הוא. כדאמרין בבבורות (נ"ג.) שטביעה ביצתו ששים כרכים. וזטר טובא לא גרסינן. אלא הכי גרסינן: ואימר כביעתא דציפרתא. **רבי אבהו דידיה אמר וכו'** - פירש במשמעו של מקרא פירוש אחר, שלא פירש בו רבי אלעזר רבו, ואין להשיב עליו. **האוכל חלב בזמן הזה וכו'** - מפרש לה ואילו. **אי נימא דמחייבי קרבן אכיות קבן** - והכי קאמר: האוכל פחות מכזית בזמן הזה, יכתוב: כשיעור זה אכילתי, שמא יבנה בית המקדש בימיו, ויתחדש בית דין, ויתחדש הלכה ויאמר שחייב קרבן על כזית קטן. ולקמן פריך: אם כן ימעט בשיעורין מבעי ליה. והתניא **וכו'** - כלומר: וכי אתי בית דין ומחדש הלכה מי מחייב האי דאכל קדם שנתחדשה הלכה? והא האידנא לאו שב מידיעתו הוא, דאי נמי הוה ידע דחלב הוא - הוה אכיל ליה, דהא השתא קים לן (ברכות ל"ט.) דלא חייבה תורה אלא על כזית איגור, שהוא כזית בינוני. **אשר לא תעשינה** - משמע שאילו ידע - לא עשה, אבל בשגגה עשה ואשם. **אלי** דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול - והכי קאמר: האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחייבני טהא, אלא יכתוב: כזית בינוני אכילתי, שמא יבא בית דין ויפטרו מן הקרבן, וגמנא מבאי יבא לעזרה. הכי גרסינן: עונשין מיכתב כתיבי **אלא הכי קאמר** שיעורין של עונשין וכו' - שיעורי עונשין שעל ידו הוא עונש - הלכה למשה מסיני, באיזה שיעור הוא עונש. **יעבץ** - הוא עתניאל בן קנז. כמה ישטה מדבית הלל קפריין. הכי גרסינן: **איכא בינייהו** כמלא לוגמיו דחוק - לבית הלל בעינן כדי שישלכנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו בריוח, ולרבי אלעזר כמלא לוגמיו דחוק. **אם כן** - דלבית הלל מחייב בכדי שישלכנו וכו' -

הבעל-שם-טוב. . עם שני דברים אלו, יראת השם ואהבת ישראל, עבר את כל ימי חייו בעבודתו הקדושה. . שני דברים אלו צריכים להיות האזור שיוורה לנו את הדרך בכל ימי חיינו.

משיחת ט"ו תמוז ה'תשי"ז

וגרורת גדולה מכזית, כדמוכב בריש פרק "המצניע" (שבת צא,א.) כדפרשין לעיל. ואם כן
דכיז אמרין בכריתות פרק "אמרו לך" (יד,ב.) גבי יש אוכל אכילה אחת, דאין בית הבלעיה
מחזיק יותר משני זיתים! ואומר רבינו יצחק: דנדה דקיימא לן כרבי שמעון ברא דכביצה
לטמא טומאת אוכלין בשתי סעודות דעירוב לא קיימא לן בזה, אלא או כרבי מאיר או

כרבי יהודה כדמוכב דהם, דרב יוסף ורבא כרבי
מאיר קיימי, ואינהו נמי מודו דכביצה לטמא
טומאת אוכלין כרבי שמעון דחציה לבית המנוגע
וחציה חציה לפסול גויה וחציה חציה לטומאת
אוכלים — לאו ארבי מאיר ורבי יהודה קאי אלא
ארבי שמעון וארבי יוחנן קאי, שהוכירו שיעור
הכבר, תרע, דהא קתני דהם בכריתא בגמרא
כמה שיעור חצי פרס — שתי ביצים חסר קמעא,
דבר רבי יהודה. שמע מינה דקאי בשיתיה דרבי
שמעון דקאמר גויה חציה לפסול הגויה בשתי
ביצים. ורבינו תם תירץ בענין אחר, וזה לשונו:
דגרורות בלא גרעינין קאמר הכא, ונמעכות
ונדרסות טפי ונחוסם להשימן בבית הבלעיה.
והיתם יש בהם גרעינין, וקשין וקו ועגולין ואינן
נדיקין בבית הבלעיה, ולכן הוי שיעור שני זיתים
קשין כשיעור שלש גרורות. ועוד: דרכין ונחשין
לאכול. וכתובת דהם עדיפא מכזית וגרורין
ובעירא מכביצה (וכו.). ולא נהירא לרבינו יצחק:
דגרורות אין בהן גרעין, שהם תאנים שנדרסו.
וההיא דכריתות (יד,א.) נמי, דאין בית הבלעיה
מחזיק יותר משני זיתים — בבשר איירי, דלא שייך
ביה גרעין וקשה ועגולין.

וחצי פרס בכדי אכילת פרס — תימנה לרבינו
יצחק בר אשר: בפרק קמא דשבת (יד,א.)
מפרש טעמא דפסול גויה משום דזימנין דאכיל
אוכלין טמאין, ושדי משקה דתרומה לפומיה
ומטמא להו. ואם כן, בכביצה ליפסל גופיה, כיון
דאית בהן שיעור לטמא טומאת אוכלין! ויתרין:
כיון דגורי משום דילבנא שדי משקה תרומה
לפומיה, וקם להו לרברן דבכציר מאכילתא
שתי ביצים אין אדם צמא לשותה. והוא בעצמו
הקשה לרבריו: שותה משקין טמאין אמאי אינו
טמא עד ששטה ברביעית כדאיתא פרק "קדשי
מזבח" במסכת מעילה (יז,ב.) הא משקה מטמא
אחרים במשהו, כדמוכב בפרק קמא דפסחים
(יד,א.) ובכריתות פרק "אכל דברים" (נב,א.) מיהו,
לפירוש רבינו תם שפירש דמדאורייתא לא
מטמאו אלא ברביעית, ומדרבנן הוא דגזור
במשהו — נחא, דלא רעו לגזור אלא במשקין
דמטמו מדאורייתא. ורבינו תם פירש: דשתי
גזירות הוו, דמעיקרא גזר בשתי ביצים דנפסל
גופיה מלאכול בתרומה, אבל מותר ליגע. וכן
משמע לישא דפסול גויה, ולא טעמא דמפרש
פרק קמא דשבת (יד,א.) אלא מטעם אחר. כמו
דאמרי, כיון דהאוכל אוכלין טמאין מותר לאכול
בתרומה, אף על גב דנגיע בהדי הדדי בתוך הגוף,
ואתי למימר מה לי דנגיע בגופו מה לי בחוץ,

כי אתשיל - בעוג מלך הקשן אתשיל, דהו ליה
בית שמאי להורמא. מתקין לה רבי יורא: מאי
שנא אכילה - דכל חד וחד ככפותכת, ומאי שנא
שתיה דכל חד וחד בדידיה? אמר ליה אבין: קים
להו לרברן ככפותכת דבהכי מיתבא דעתיה, בציר
מהכי - לא מיתבא. בשתיה - בדידיה מיתבא
דעתיה, דבתכריה לא מיתבא דעתיה. - מתקין לה
רבי יורא: וכל העולם פולו ככפותכת, ועוג מלך
הקשן ככפותכת? אמר ליה אבין: קים להו לרברן
דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי - לא מיתבא
דעתיה. מיהו, פולו עלמא - טובא, ועוג מלך הקשן -
פורתא. מתקין לה רבי יורא: בשר שמן - ככפותכת,
ולולבי גפנים ככפותכת? אמר ליה אבין: קים להו
לרברן דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי לא מיתבא
דעתיה. - מיהו, בשר שמן - טובא, ולולבי גפנים -
פורתא. מתקין לה רבא: פית בכדי אכילת פרס,
וכותבת בכדי אכילת פרס? - אמר ליה אבין: קים
להו לרברן דבהכי מיתבא דעתיה, במפי מהכי -
לא מיתבא דעתיה. מתקין לה רבא: ככפותכת בכדי
אכילת פרס חצי פרס בכדי אכילת פרס? - אמר
ליה רב פפא: הנה לטומאת גוויה, דלאו דאורייתא
היא. ומי אמר רב פפא הכי? והכתוב "ולא לטמא
בהם ונממתם בהם" ואמר רב פפא: מכאן שטומאת
גוויה דאורייתא! - מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.
"כל האוכלין", אמר רב פפא: אכל אומצא ומילחא
- מצטרף, ואף על גב דלאו אכילה היא, פיון דאכלי
אינשי - מצטרפין. אמר ריש לקיש: ציר שעל גבי
ירק מצטרף לכפותכת ביום הכפורים. - פשיטא!
מהו דתימא: משקה הוא, קא משמע לן: כל אכשורי
אוכלא - אוכלא הוא. אמר ריש לקיש: האוכל אכילה
גסה ביום הכפורים פטור, מאי טעמא "אשר לא
תענה" פתוב, פרט למזיק, אמר רבי ירמיה אמר
ריש לקיש: זר שאכל תרומה אכילה גסה - משלם
את הקרן ואינו משלם את החומש, "פי יאכל" -
פרט למזיק, אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן: זר

שכוסם

כי אתשיל — בבי מדרשא, דך דלעיל כמה ישנה ויהא חייב — לענין עוג מלך הבשן,
כלומר: לענין אדם כעקום איתשיל, ודוהו להו בית שמאי לחומרא, דמחייבי ברביעית.
כזית בכדי אכילת פרס — קים לן (כריתות יב,ב.) בכל אותן איסורין ששיעורן בכזית,
שאם שהה בין תחילת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכזי אכילת פרס — אין
מצטרף עד שיאכל כל השיעור בתוך כדי שהיית
סעודה, והיא אכילת חצי ככר ששיעורו בו את
העירוב, שהוא מוזה שתי סעודות, כדתנן: חציה
לבית המנוגע, שתלה הכתוב שהייתו
בגדים בשיעור אכילה. ככתובת בכדי אכילת
פרס — בתמיה: יום הכפורים ששיעור אכילתו
בכפותכת אף הוא שיעורו, צירוף אכילתו בכדי
אכילת פרס, ואם שהה יותר מכאן אין מצטרף
ופטור: והא כיון דשיעורו גדול בעי שהייה טפי
לצירוף אכילתו, והשתא קולא דפטרי ליה,
בפפי מהכי — אם שהה יותר מיכן — לא
מיתבא דעתיה, ויום הכיפורים ביישוב הדעת
תליא מילחא. דכתיב "אשר לא תעונה" (ויקרא
כג.) **חצי פרס** — ששיעורו לפסול את הגויה
לאוכל אוכלין טמאין חצי פרס — נפסל גופו
מלאכול בתרומה. וחצי פרס שיעור גדול הוא
כשתי ביצים שחוקות, כדאמרין בעירובין
(פג,א.) — ואף ביה משוין שהיית צירוף בכדי
אכילת פרס ותו לא. כיון דשיעורא רבה הוא
בטפי מהכי ליצטרף. תנא לטומאת גויה דלאו
דאורייתא — ואקלו רבנן בה, ולא תטמאו בהם
— גבי אכילה כתיב "אל תשקצו את נפשותיכם"
דהיינו אכילה "ולא תטמאו בהם" לא זו היא
אזהרת טומאה, שהרי אין ישראל מוזהרין
מליטמא, דכתיב "אמרו אל הכהנים" וגו' (ויקרא
כא.) — כהנים מוזהרין, ואין ישראל מוזהרין,
אלא אזהרת אכילתו, וכתוב "ונטמאתם בהם" —
משמע שעל ידי אכילתן טמאו. מכאן לטומאת
גויה — על ידי אוכלין טמאין דאורייתא, מדרבנן
— דקרא לאו לטומאה אחא. שאין לך דבר
מטמא אדם על ידי אכילה אלא נבלת עוף
טהור. אלא אסמכתא בעלמא — ועיקר קרא
דרשינן בפרק "אמר להם הממונה" (לעיל טז,א.)
אדם מטמא עצמו מעט — מטמאין אותו הרבה.
אומצא ומילחא — שעליה. אכשורי אוכלא —
משקה הבא למתק את האוכל — אוכלא הוא.
אכילה גסה — שאכל לילי יום הכפורים על
השבע, שהיה שבע מסעודה שהפסיק בה, וכל
מה שאכל משחשיבה — אכילה גסה היתה,
ושלא להנאה. **פרט למזיק** — לזה שאינו מבטל
ממנו שום ענין על ידי אכילה זו, אלא מוזק הוא
את האוכלין ואת עצמו. **זר שאכל תרומה**
בשוגג, שחייבו הכתוב תשלומי קרן וחומש —
פטור אם אכלה על השבע. **פרט למזיק** — את
התרומה.

שכוסם

ואתי למישרי להגיע תרומה לאוכלים טמאין. ואם תאמר: אם כן בכביצה לגזור? ויש לומר: משום דכי אכיל בכביצה אין נכנס למעיו בכביצה, שאי אפשר שלא יסאר קצת בין השניים
והתניינים, ובין דאפקיתיה מכביצה — אוקמה אשתי ביצים. אבל משקין סגי ברביעית. שאין נשארים בין התניינים והשניים. ורבינו יצחק הוסיף על דבריו, לפרש טעמא לשתני ביצים:
כיון דאפקיתיה מכביצה — אוקמה אחצי שיעור פרס, סעודה דבית המנוגע. למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, כדמשמע בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פג,א.) וההיא גזירה דשתי ביצים
גזירה קדמונית היתה, קודם שמונה עשר דבר טובא. תדע דהוה סלקא דעתך הכא דהיא דאורייתא, דפרך מ'זונתם בהם" — מיכן לפסול גויה מן התורה, ואי לא גזר אלא בשמונה עשר
דבר — במאי טעין והא שמונה עשר דבר ידועים לכל, ופשט איסורן, כדאיתא בפרק "אין עממדין" (עבודה זרה לז,א.) ועוד: אם כן חסר להו בשמונה עשר דבר לדברי המקשה, ובשמונה
עשר דבר גזר בחר חזי: דאוכל אוכל ראשון וכו' אפילו בכביצה, ומטעמא דהתם אפילו ליגע בתרומה נפסל גופו.

כל

כללות עבודת הנשמה בירידתה למטה היא בשני אופנים, עבודת הברורים ועבודת הניסיונות.

לשהות יותר באכילתו, ומדוע מקילים עליו ופוטרים אותו. 54
מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבְיִי**, הרי הסיבה שביום הכפורים אינו 55
חייב אלא על שיעור גדול, ככותבת, היא משום שאכילה זו 56
מיישבת את דעת האוכל ומוציאה אותו מכלל עינוי, וקים להו 57
לְרַבְּנָא, דְּרַבְּהִי – אם אוכל ככותבת בכדי אכילת פרס, **מִיתְבָּא** 58
דְּעֵתִיהּ, אבל אם אוכל ככותבת **בְּטַיִם מְהֵרָה** – בזמן רב יותר, **לֹא** 59
מִיתְבָּא דְּעֵתִיהּ, לכן, גם ביום הכפורים ששיעורו בככותבת, אינו 60
חייב אלא אם אוכל בכדי אכילת פרס ויצא מכלל עינוי. 61
קושיא נוספת בהלכות שיעורים: **מִתְקִיף לָהּ רַבָּא**, הרי אמרנו 62
שאיסורים ששיעורם (בכותבת) **[בְּכֻתִּיב]** אינם מצטרפים אלא אם 63
כן אכלם **בְּכַדִּי אֲכִילַת פָּרֶס**, וכיצד אם כן יתכן שגם איסור 64
שיעורו **חָצִי פָּרֶס**, אינו מצטרף אלא **בְּכַדִּי אֲכִילַת פָּרֶס**, הרי חצי 65
פרס הוא שיעור גדול יותר מכזית, ומן הראוי לומר שאף אם אכלו 66
בזמן רב יותר יצטרף. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב פִּיפְּא, הִנֵּה** 67
לְטוּמְאָת גְּזֵיָהּ – אל תקשה מהאוכל אוכלים טמאים שמטמאים 68
את גוויתו (גופו) של אדם רק אם אכלם בכדי אכילת פרס, ואף 69
על פי שאכל שיעור גדול, כיון דטומאה זו **לֹא דְאֻרְיִיתָא** היא ולכן 70
הקילו בה חכמים. 71
מקשה הגמרא: **וְיָמֵי אָמַר רַב פִּיפְּא חָכִי** – שטומאת גוויה אינה אלא 72
מדרבנן, וְהַכְּתִיב בענין מאכלות אסורות (ויקרא יא כג) **'וְלֹא תִטְמָאוּ** 73
בָּהֶם וְנִטְמָתֶם בָּם' – אל תאכלו מהם, כי על ידי אכילתם יטמאו. 74
וְאָמַר רַב פִּיפְּא, מִכָּאן לְמַדְנוּ שְׁטוּמְאָת גְּזֵיָהּ – טומאת הגוף על ידי 75
אכילת אוכל טמא היא מְדֻאֲרִיתָא. מתרצת הגמרא: אכן טומאת 76
גוויה אינה אלא מְדֻרְבָּנָא, וְיָקָרָא שְׁנָקָא רַב פִּיפְּא אִסְמִיתָא בְּעָלְמָא 77
הוא. 78
שנינו במשנה: **כָּל הַאוֹכְלִין מִצִּטְרִין לִכְכּוֹתֵב. אָמַר רַב פִּיפְּא,** 79
אִפִּילוּ אֶחָד אוֹמֵצָא – בשר חי וְיִמְלִיחָא – ומלח שעליו, מְצַטְרֵף 80
המלח לשיעור כותבת. וְאֵף עַל גַּב דְּאֲכִילַת מִלַּח בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ לֹא 81
אֲכִילָהּ הִיא, אֶךְ כִּינֵן דְּאֶחָד אִישִׁי בִּשְׂר חֵי עִם מִלַּח, מְצַטְרִין זוה 82
עם זה. 83
דין נוסף בענין צירוף מאכל ומשקה: **אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, צִיר שְׂעֵל גְּבִי** 84
דִּיק – משקה היוצא מן הירק, מְצַטְרֵף לִירֵק לְשִׁיעוֹר בְּכּוֹתֵב כִּיּוֹם 85
הַכְּפוּרִים. מקשה הגמרא: **פִּשְׁטָא, שְׁהָרִי הוּא רָאוּי לֵאכִילָה עִם** 86
הירק. מתרצת הגמרא: מִהוּ דְּתִימָא – שמא תהא סבור לומר שציר 87
מִשְׁקָה הוּא וְלֹא אוֹכֵל, ואינו מצטרף עם הירק, קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁהוּא 88
מצטרף. לפי שכל משקה הבא לִאֲכָשְׁרִי אוֹכְלָא – למתק את 89
האוכל, כמו ציר בירק, כְּאוֹכְלָא הוּא נִידוּן. 90
דין נוסף שאמר ריש לקיש בענין חיוב על אכילה ביום הכפורים: 91
אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, הַאוֹכֵל אֲכִילָה נֶסֶח – אכילה שנפשו קצה בה מרוב 92
שבע, כִּיּוֹם הַכְּפוּרִים, וכגון שאכל בתחילת ליל יום הכפורים 93
כשעדיין היה שבע מסעודה המפסקת, פְּטוּר. מֵאֵי מַעֲמָא, משום 94
שביום הכפורים **'הִנֵּפֶשׁ אִשְׁרִי לֹא תִעָנֶה'** כְּתִיב (ויקרא כג כט), שחייבה 95
התורה את מי שאינו מתענה, פְּטָר לְאֲכִילָה כּוּז שֵׁאִינוּ מִבְּטֵל מִמֶּנּוּ 96
את העינוי אלא רק מִזִּיק את המאכלים ואת עצמו. 97
דין דומה בענין זר שאכל תרומה: **אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ,** 98
זֶר שֶׁאֵכֵל תְּרוּמָה, שֶׁהַתּוֹרָה חִיִּיבָתוֹ לִשְׁלֵם לִכְהֵן קָרָן וְחוּמֶשׁ, אִם 99
אֲכָלָה בְּאִילָה נֶסֶח, מִשְׁלֵם אֵת הַקָּרָן וְאִינוּ מִשְׁלֵם אֵת הַחוּמֶשׁ. 100
משום שבתשלומי חומש נאמר (ויקרא כב יד) **'וְאִישׁ כִּי יֵאָכֵל קֹדֶשׁ** 101
בְּשִׁגְגָה, וְנִסַּף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו, וּמִשְׁמַע שֶׁרַק בְּדֶרֶךְ אֲכִילָה הוּא חֵיב 102
חומש, פְּטָר לְאֲכִילָה נֶסֶח שֵׁאִינוּ אוֹכֵל את הַתְּרוּמָה אֲלֵא מִזִּיק 103
אותה, לְפִיכָךְ הוּא פְּטוּר מִן הַחוּמֶשׁ. 104
דין נוסף הנלמד מדרשה מעין זו: **אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** 105
זֶר 106

כִּי אֲתִשִּׁיל – כאשר נשאלה בבית המדרש השאלה 'כמה ישתה 1
ויהא חייב, שעליה נאמרו בברייתא דברי בית שמאי ובית הלל, 2
בְּאִישׁ עֹנֵק כְּעוֹז מִלֶּךְ הַכֶּשֶׁן אֲתִשִּׁיל, שמלוא לוגמיו יותר מרביעית, 3
דְּהוּי לֵיהּ לִגְבוּי בֵּית שְׁמַאי שִׁמְחִיבִים בִּשְׁתִּית רְבִיעִית, לְהוֹמָרָא, 4
לפי שמחייבים אותו כרת בשיעור קטן יותר. 5
הגמרא מקשה על מה שהתחדש בתירוק, ששיעור מלא לוגמיו 6
משתנה מאדם לאדם: **מִתְקִיף לָהּ רַבִּי יוֹרְאָ, מֵאֵי שְׁנָא** איסור אכילה 7
ביום הכפורים **דְּכָל יוֹד** – שכל בני אדם שיעורם שזה 8
בְּכּוֹתֵבָתָהּ, וְיָמֵי שְׁנָא איסור שְׁתִּיָּה שאין שיעורם שזה, אלא **דְּכָל** 9
יֹד וְיֹד שִׁיעוּרוֹ בְּמִלּוּא לוגמיו דִּידֵיהּ. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** 10
אַבְיִי, סיבת החילוק היא לפי ששיעור אכילה ושתייה שחייבים 11
עליהם ביום הכפורים הוא בכדי שתתיישב דעתו של אדם, ולגבי 12
אכילה קִיּוֹם לָהּ לְרַבְּנָא בְּכּוֹתֵבָתָהּ דְּרַבְּהִי מִיתְבָּא דְּעֵתִיהּ של כל 13
אדם, ואילו **בְּצִיר מְהֵרָה** – בפחות מכך **לֹא מִיתְבָּא** דעתו של אף 14
אדם. אבל בְּשְׁתִּיָּה, שיעור חכמים שְׁבִמְלּוּא לוגמיו דִּידֵיהּ מִיתְבָּא 15
דְּעֵתִיהּ של אדם, אבל בְּמִלּוּא לוגמיו דְּהִבְרִיָּה הקטן ממנו **לֹא מִיתְבָּא** 16
דְּעֵתִיהּ. 17
הגמרא מקשה על המתבאר בתירוצו של אבִי, שדעתו של כל 18
אדם מתיישבת באכילת שיעור ככותבת: **מִתְקִיף לָהּ רַבִּי יוֹרְאָ, וְכִי** 19
יִתְכֵן לומר שדעתם של כָּל אֲנָשִׁי הַעוֹלָם כְּעוֹלָם מִתִּישְׁבַת בְּאֲכִילַת 20
בְּכּוֹתֵבָתָהּ, וגם הענק עוֹז מִלֶּךְ הַכֶּשֶׁן מִתִּישְׁבַת דַּעְתּוֹ בְּכּוֹתֵבָתָהּ. 21
מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבְיִי**, קִיּוֹם לָהּ לְרַבְּנָא – בככותבת, 22
מִיתְבָּא דְּעֵתִיהּ של כל אדם, ובְּצִיר מְהֵרָה **לֹא מִיתְבָּא** דְּעֵתִיהּ של 23
אף אדם. מִיְהוּ אֲכָן יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין שֶׁאֵר הַעוֹלָם לְאָדָם עֹנֵק, שְׁכּוֹלִי 24
עָלְמָא מִתִּישְׁבַת דַּעְתָּם בְּשִׁיעוֹר זֶה מְבָא – לאורך זמן, וְאִילוּ עוֹז 25
מִלֶּךְ הַכֶּשֶׁן הענק אין דעתו מתיישבת אלא פְּוִרְתָּא – לזמן מעט. 26
אלא שלענין אכילה ביום הכפורים אין חילוק בדבר, לפי שכל 27
שמישב דעתו של אדם, אפילו מעט, חייב עליו. 28
הגמרא תמחה על דברי אבִי, שהסיבה ששיעור אכילה ביום 29
הכפורים בככותבת משום שהיא מיישבת את הדעת: **מִתְקִיף לָהּ** 30
רַבִּי יוֹרְאָ, וְכִי יִתְכֵן שֶׁאֲכִילַת בְּצִיר שְׁמֵן מִישְׁבַת דַּעְתּוֹ של אדם 31
בְּשִׁיעוֹר בְּכּוֹתֵבָתָהּ, וגם אכילת לולִבִּי גִפְנִים וְפִרְחִים הַעוֹלִים 32
בְּרָאשֵׁי הָעֲנָפִים בעודם רכים מאד] מִישְׁבַת דַּעְתּוֹ באותו שיעור, 33
בְּכּוֹתֵבָתָהּ. הרי בודאי בשר שמן מוֹזֵן ומשביע יותר מלולִבִּי גִפְנִים, 34
ואם בלולִבִּי גִפְנִים מִתִּישְׁבַת דַּעְתּוֹ בככותבת, בבשר שמן די בפחות 35
מִכָּךְ כִּדִּי לִישֵׁב את דַּעְתּוֹ, ואילו במשנה משמע שכל האוכלים 36
שיעורם בככותבת. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבְיִי, כִּךְ קִיּוֹם לָהּ 37
לְרַבְּנָא, דְּרַבְּהִי – בשיעור כזה, ככותבת, מכל מין מאכל, **מִיתְבָּא** 38
דְּעֵתִיהּ, ואילו בְּצִיר מְהֵרָה – פחות משיעור זה, **לֹא מִיתְבָּא** דְּעֵתִיהּ 39
כלל משום מאכל. מִיְהוּ, אֲכָן יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין הַמֵּאכֵלִים, שֶׁבְּצִיר שְׁמֵן 40
בשיעור כותבת מיישב דעתו מְבָא, וְלולִבִּי גִפְנִים בשיעור דומה 41
מיישבים דעתו פְּוִרְתָּא. אבל אין בכך כדי לשנות את הדין, כיון 42
שכל אכילה שיש בה ישוב דעת כלשהו, חייב עליה ביום 43
הכפורים. 44
קושיא נוספת על שיעור אכילה המחייבת ביום הכפורים: **מִתְקִיף** 45
לָהּ רַבָּא, הרי מקובל בידינו בכל האיסורים ששיעור אכילתם 46
בְּכֻתִּיב, שאם אכל חצי זית ולאחר מכן אכל חצי זית נוסף, אין שני 47
החצאים מצטרפים עד שיאכל את כל השיעור בְּכַדִּי אֲכִילַת פָּרֶס 48
– זמן אכילת חצי ככר. אבל אם שהה בין תחילת האכילה לסופה 49
יותר משיעור זה, אינה מצטרפת ופטור. אם כן, וכי יתכן שביום 50
הכפורים ששיעור אכילתו בככותבת, שהוא שיעור גדול יותר 51
מכזית, צירוף אכילתו הוא גם כן בְּכַדִּי אֲכִילַת פָּרֶס, ואם שהה יותר 52
מכך אינה מצטרפת ופטור. והרי כיון ששיעורו גדול מכזית, צריך 53

שְׂבוּסָם שְׁעוּרִים – אוכל שעורים חיים שֶׁל תְּרוּמָה, שאין זו דרך
אכילתם, מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. משום שבחוב
חומש נאמר 'כִּי יֵאָכֵל, פָּרָם לְמִדָּה, וּבְסִיסַת שְׁעוּרִים אֵינָה חֲשׁוּבָה
אכילה אלא חזק.
דין נוסף בתרומה שאכלה זרים: אִמֵּר רַב שִׁינְבִי, אִמֵּר רַב יוֹחָנָן, וְ
שֶׁבֶלַע וּבִלָּא לַעֲסִידָהּ שׁוּפִין שֶׁל תְּרוּמָה, וְהִקְיָאן כִּשְׁהוּן שְׁלָמִים, וְאַחַר
כִּךְ אֶפְלֵן אַחֲרֵי הָרֵאשׁוֹן, מְשַׁלֵּם לְכֹהֵן (אֶת) קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, לְפִי שֶׁגַם
בְּלִיעָה דֶּרֶךְ אֲכִילָה הִיא. וְהַשְׁנִי, אֵין מְשַׁלֵּם לְכֹהֵן לֹא קֶרֶן וְלֹא
חֹמֶשׁ, כִּיּוֹן שְׁבִאכִילַת הָרֵאשׁוֹן כָּבֵר הִתְחַלְלָה הַתְּרוּמָה, אֵלֹא
מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֲצִים – הָרֵאשִׁים לְהַסְקָה לְרֵאשׁוֹן – לֹזֶה שְׁבִלְעֵם בְּלִבָּהּ,
כִּיּוֹן שֶׁכָּבֵר כִּשְׁבִלְעֵם קִנְאָם וְהִתְחַיֵּיב בְּתִשְׁלוּמֵיהֶם.
שְׁנֵינוּ בִּמְשֻׁנָּה: הָאִיּוֹבֵל וְהַשְׁתֵּיתָ אֵין מְצַמְרִפִּין. שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָאֵן
הוּא הַתִּנְאָ שֶׁל מִשְׁתַּנִּינו הַסּוֹבֵר שֶׁאֲכִילָה וְשִׁתִּיה אֵינֵם מְצַטְרָפִים.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמֵּר רַב חֲסָדָה, מִשְׁתַּנִּינו בְּמַחְלֻקַּת שְׁנֵיהֶן, וְאֵינָה
כּוֹדֵרָה דֶּרֶךְ אֲכִילָה כִּרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא הַסּוֹבֵר שְׁדִּבְרִים שֶׁאֵין שִׁיעוּרֵם
שׁוּדָה אֵינֵם מְצַטְרָפִים. דִּתְנֵן (מַעֲלִילָה ז'), כִּלְלָא אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּדִין
צִירֹף שְׁנֵי מִינֵי טוּמְאָה לְשִׁיעוּר הָרֵאשִׁי לְטַמָּא, כִּלְ שֶׁגַם זִמְן שׁוּמְמָתוֹ
וְגַם שִׁיעוּרוֹ הָרֵאשִׁי לְטַמָּא, שְׁוֹה לְמִין טוּמְאָה אַחֵר, מְצַמְרָף אֵלָיו
וּמִטַּמָּא. אֲבָל אִם רַק שׁוּמְמָתוֹ שׁוּדָה וְלֹא שִׁיעוּרוֹ, אוּרַק שִׁיעוּרוֹ שׁוּדָה
וְלֹא שׁוּמְמָתוֹ, וְכֹל שֶׁכֵּן אִם לֹא שׁוּמְמָתוֹ שׁוּדָה וְלֹא שִׁיעוּרוֹ שׁוּדָה, אֵין
מְצַמְרִפִּין.
דַּעֲהָ הַחֲלֻקָּה עַל רַב חֲסָדָה: רַב נַחֲמָן אִמֵּר, אֲפִילוּ תִּימָא מִשְׁתַּנִּינו
כִּרְבִּנָן, מִכָּל מָקוֹם עַד כָּאֵן לֹא קָא אִמֵּר רַבְנָן הָתָם שֶׁאֵין שִׁיעוּרֵם
שׁוּדָה מְצַטְרָפִים, אֵלֹא לְעֵנֵן טוּמְאָה, כִּיּוֹן דְּשֵׁם טוּמְאָה חַד הִיא. אֲבָל
הָבָא – בְּאוֹכֵל וְשׁוֹתָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, חֲבִיבוּ מְשׁוֹם יְתוּבֵי דַּעֲתָא
הוּא, וְהָאִי שֶׁאֲכָל מִקְצַת וְשָׁתָה מִקְצַת, לֹא מִתְבָּא דַּעֲתִיה עֲדִידִין,
לְפִיכָךְ אֵינֵם מְצַטְרָפִים.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה שֶׁכָּבֵר נִחְלָקוּ אֲמוּרָאִים בְּדוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים
בְּמַחְלֻקָּה זוֹ: וְכֵן אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ, בְּמַחְלֻקַּת שְׁנֵיהֶן מִשְׁתַּנִּינו וְרַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דִּתְנֵן כִּלְלָא אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ב', וְכּוֹדֵרָה רַב חֲסָדָה. וְרַבִּי
יֹחָנָן אִמֵּר וְכּוֹדֵרָה רַב נַחֲמָן, אֲפִילוּ תִימָא מִשְׁתַּנִּינו כִּרְבִּנָן, עַד כָּאֵן
לֹא קָאִמְרִי רַבְנָן הָתָם שִׁיעוּרִים שׁוֹנִים מְצַטְרָפִים, אֵלֹא לְעֵנֵן
טוּמְאָה, אֲבָל הָבָא – בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, חֲבִיבוּ מְשׁוֹם יְתוּבֵי דַּעֲתִיה הוּא,
וְהָאִי לֹא קָא מִתְבָּא דַּעֲתִיה, וּפְטוּר.

משנה

אֲבָל וְשָׁתָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּהֶעֱלֵם אַחֵר – בִּשְׁגָגָה אַחַת, שְׁלֹא נֹדַע
לוֹ בִּנְתִינִים שִׁחְטָא, אֵינָה חֲיִיב אֵלֹא חֲמַטָּה אַחַת, מְשׁוֹם שֶׁאֲכִילָה
וְשִׁתִּיה אִסוּר אַחַד הֵם. אֲבָל אִם אֶפְלֵן וְעָשָׂה מִלֵּאבָה בְּהֶעֱלֵם אַחֵר,
חֲיִיב (שְׁנֵי) חֲמַטָּה, כִּיּוֹן שֶׁהֵם אִסוּרִים נִפְרָדִים.
דין נוסף: אֲבָל אוֹכֵלִין וְשׁוֹתִין רֵאוּן לְאֲכִילָה, וְכֵן אִם שָׁתָה מְשָׁקִין
שֶׁאֵינֵן רֵאוּן לְשִׁתִּיה, וְכֵן אִם שָׁתָה צִיד – רוֹטֵב הַיּוֹצֵא מִן הַדִּגִּים אוֹ
מוֹרִידִים – שׁוֹמֵן דִּגִּים, שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְשׁוֹתָם, פְּטוּר.

גמרא

אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ, מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְבָּרָה אֲוֹרָה – אִסוּר לֹא, בְּמִצְוֹת
עֵינֵיו שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְאֵינָה אֵלֹא בַּעֲשֵׂה יִתְעַנֶּה אֶת נַפְשִׁיתִיכֶם.
מְשׁוֹם דְּלֹא אֲפֻשֶׁר לְכַתְּבָה בְּלִשׁוֹן לֹא. כִּי חֲיִיב נִתְּבוֹת, אִם נִתְּבוֹת
רְחִמָּנָא לֹא יֵאָכֵל, הִרִי אֲבִילָה בְּכֹזֶת מְשַׁמֵּעַ, וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים אֵינוֹ
אִסוּר אֵלֹא בְּכּוֹזֵתָהּ, שֶׁהוּא שִׁיעוּר הַמֵּיִשֵּׁב אֶת הַדַּעַת. וְאִם
נִתְּבוֹת רְחִמָּנָא לֹא תַעֲנוּהָ, הִרִי לִשׁוֹן זֶה קוֹם אֲבִילָה מְשַׁמֵּעַ, כְּלוֹמֵר
הִיא מְשַׁמֵּעַ שִׁמְצוּה לֹאכּוֹל.
תְּמִידָה עַל דְּבָרֵי רִישׁ לְקִישׁ: מִתְקַף לָהּ רַב הוֹשַׁעֲיָא, אִם מְשׁוֹם כִּךְ
נִתְּבוֹת רְחִמָּנָא 'הַשְׁמֵר פֶּן לֹא תַעֲנוּהָ', כְּלוֹמֵר, הַשְׁמֵר פֶּן תִּבּוֹא לִידִי
לֹא תַעֲנוּהָ, שֶׁמְשַׁמְעוּ אִסוּר לֹא. דּוּחָה הַגְּמָרָא: אִם יִכְתּוּב בִּן,
נִפְשִׁי לָהּ לֹאִין – יִרְבוּ אִסוּרֵי הָלֹא, שֶׁהִרִי לְשׁוֹנוֹת 'הַשְׁמֵר' וּפִין'
לֹא תַעֲשֶׂה הֵם, וְיִתְּבוּ שְׁלֹא כַתְּבָה כֵּן הַתּוֹרָה מְשׁוֹם שְׁלֹא רִצְתָה
לְהִרְבוֹת אִסוּרֵי לֹא.
קוּשִׁיא נּוֹסֶפֶת עַל רִישׁ לְקִישׁ: מִתְקַף לָהּ רַב בִּיבִי בַר אֲבִי, נִתְּבוֹת

רְחִמָּנָא 'הַשְׁמֵר בְּמִצְוֹת עֵינֵיו' שֶׁמְשַׁמְעוּ אִסוּר לֹא, וְאֵין כָּאֵן רִיבִי
לֹאִין. דּוּחָה הַגְּמָרָא: אִם הִיא נִאֲמָר בִּן, לֹא הִיא כָּאֵן אִסוּר לֹא
כִּלְלִי, שֶׁהִרִי כֹל 'הַשְׁמֵר' דִּנְאֲמָר בִּלְאֵן – בְּאוֹרָה לֹא תַעֲשֶׂה, נִידוֹן
כִּלְאֵן, אֲבָל 'הַשְׁמֵר' דִּנְאֲמָר בְּעֵשֶׂה – בְּדִבְרֵי עֲשִׂיהָ, נִידוֹן בְּמִצְוֹת עֲשֶׂה,
וְהַשְׁמֵר בְּמִצְוֹת עֵינֵיו פִּירוּשׁוֹ הַשְׁמֵר שֶׁתַּעֲנוּהָ, וְהִרִי זֶה הַשְׁמֵר
דַּעֲשֶׂה.
קוּשִׁיא נּוֹסֶפֶת: מִתְקַף לָהּ רַב אֲשִׁי, עֲדִידִין נִתְּבוֹת 'אֵל תִּסּוּר מִן הָעֵינֵיו'
שֶׁהוּא לֹא גִמּוּר. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: מְשַׁמֵּעַ – אֲבָן קִשָּׁה עַל דְּבָרֵי רִישׁ
לְקִישׁ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה שֶׁאֵמֵנִם לֹא נִאֲמָרָה בְּפִירוּשׁ אוֹרָה בְּעֵינֵיו, אִךְ
חֲכָמִים לָמְדוּ כֵּן מִדְּרָשָׁה: וְתִנְאָ בְּרִייתָא מִיִּיתִי לָהּ אוֹרָה בְּעֵינֵיו
מִתְבָּא וְתוֹחִילָה מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת הָרִישָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא. לְגַבִּי
יוֹם הַכִּפּוּרִים נִאֲמָר (בְּמִדְרָב כג ז) 'עֵינֵיהֶם אֶת נַפְשִׁיתִיכֶם, וְכֹל מִלֵּאבָה
לֹא תַעֲשֶׂה', וְכֹל הִיתִי לְמוֹר שִׁיחָא עֵינֵשׁ כִּרְתָּ גַם עַל תּוֹסֶפֶת מִלֵּאבָה
– אִם לֹא הוֹסִיף מַחֲלוֹ עַל הַקּוֹדֶשׁ, לְהַפְסִיק מִמִּלֵּאכָה מְבַעֲדוֹ יוֹם.
תְּלִמּוּד לְיוֹמֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר (וּקְרָא כג ז) 'וְכֹל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כֹל
מִלֵּאבָה בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהָאֲבָדְתִּי וְגו', וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִלִּשְׁוֹן 'בַּעֲצֵם
הַיּוֹם' שֶׁרַק עַל עֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים עֵינֵשׁ בְּרִית אִם עֲשֶׂה בּוֹ
מִלֵּאכָה, וְאֵינוֹ עֵינֵשׁ בְּרִית עַל תּוֹסֶפֶת מִלֵּאבָה. אֵלֹא שְׁעִידִין וְכֹל
הִיתִי לְמוֹר, שֶׁאֵמֵנִם לֹא יֵחָ עֵינֵשׁ בְּרִית עַל תּוֹסֶפֶת מִלֵּאבָה, אֲבָל
יֵחָ עֵינֵשׁ בְּרִית עַל תּוֹסֶפֶת עֵינֵיו – אִם לֹא הוֹסִיף מַחֲלוֹ עַל הַקּוֹדֶשׁ
לְהַתְעַנוֹת. תְּלִמּוּד לְיוֹמֵר (שם כג כט) 'כִּי כֹל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנוּהָ
בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָהּ' לְמַדְנָו שֶׁעַל עֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם עֵינֵשׁ בְּרִית אִם
לֹא תַעֲנוּהָ, וְאֵינוֹ עֵינֵשׁ בְּרִית עַל תּוֹסֶפֶת עֵינֵיו.
מִמְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא וּמְבַרְרָתָה: וְכֹל שֶׁהַעֲשִׂיָה מִלֵּאכָה בְּזִמְן תּוֹסֶפֶת
לֹא יֵחָ בְּכִלְלִי עֵינֵשׁ, אֲבָל יֵחָ מוֹחֵר בִּלְאֵן עַל תּוֹסֶפֶת מִלֵּאכָה.
תְּלִמּוּד לְיוֹמֵר (שם כג כח) 'וְכֹל מִלֵּאבָה לֹא תַעֲשֶׂה בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה',
לְמַדְנָו שֶׁעַל עֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם הוּא מוֹחֵר שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה, וְאֵינוֹ
מוֹחֵר עַל תּוֹסֶפֶת מִלֵּאכָה, אֵלֹא מִצְוֹת עֲשֶׂה הִיא. מְבַרְרָת
הַבְּרִייתָא: וְכֹל שֶׁאֲבָן לֹא יֵחָ מוֹחֵר עַל תּוֹסֶפֶת מִלֵּאכָה כִּפִּי
שֶׁמְשַׁמְעוּ מִהַפְסִיק, אֲבָל יֵחָ מוֹחֵר בִּלְאֵן עַל תּוֹסֶפֶת עֵינֵיו. מְשִׁיבָה
הַבְּרִייתָא: וְדִין הוּא – שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵר עַל תּוֹסֶפֶת עֵינֵיו יֵשׁ לְלַמּוֹד בְּכֹל
וְחוֹמֵר, וְמָה מִלֵּאבָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה, שְׁנוֹחֶה אִסוּרָה גַם בְּשִׁבְתּוֹת
וְיָמִים מוֹכִיבִים, אֵינוֹ מוֹחֵר עֲלֶיהָ בְּתוֹסֶפֶת יוֹם הַכַּפּוּרִים, עֵינֵיו שֶׁהוּא
קֵל מִמֶּנָּה, שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשִׁבְתּוֹת וְיָמִים מוֹכִיבִים, אֵינוֹ דִּין שְׁלֹא יֵחָ
מוֹחֵר עֲלֶיהָ.
כַּעַת מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת סוֹף הַבְּרִייתָא, שֶׁם מְבֹאֵר מִדְּרָשָׁה שִׁישׁ
עַל לֹא עֵינֵיו בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. מְבַרְרָת הַבְּרִייתָא: עַד כָּאֵן
הַתְּבַאֵר שֶׁאֵין אִסוּר עַל 'תּוֹסֶפֶת', אֲבָל אוֹרָה (לֹאִין) לְעֵינֵיו
שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים עֲצוּמוֹ, לֹא לְמַדְנָו מִנִּין. מְבַרְרָת הַבְּרִייתָא: דְּבַר זֶה
נִלְמַד בְּגִזְרָה שׁוּדָה, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת לֹא יֵאֵמַר הַכְּתוּב עֵינֵשׁ בְּעוֹשֶׂה
מִלֵּאבָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, דְּנִמֵּר – שִׁישׁ לְלַמּוֹד עֵינֵשׁ בְּכֹל וְחוֹמֵר
מִעֵינֵיו שִׁישׁ בּוֹ כִּרְתָּ וְמָה עֵינֵיו שֶׁהוּא קֵל, שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשִׁבְתּוֹת וְיָמִים
מוֹכִיבִים, עֵינֵשׁ עֲלֵיו בְּרִית בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִלֵּאבָה חֲמוּרָה, שְׁנוֹחֶה
בְּשִׁבְתּוֹת וְיָמִים מוֹכִיבִים, לֹא כֹל שֶׁכֵּן. וְלָמָּה אֲבָן נִאֲמָר עֵינֵשׁ בְּמִלֵּאכָה,
אֵלֹא עַל כִּרְחֹךְ מוֹסְפָּה – מִיּוֹתֵר הוּא, וְלֹא נִאֲמָר אֵלֹא כִּדִּי לְהַקְשִׁי
וְלָדוֹן מִמֶּנָּה בְּגִזְרָה שׁוּדָה. לְפִי שֶׁנִּאֲמָר עֵינֵשׁ כִּרְתָּ בְּעֵינֵיו, וְנִאֲמָר עֵינֵשׁ
כִּרְתָּ בְּמִלֵּאבָה, מָה מִלֵּאבָה לֹא עֵינֵשׁ הַכְּתוּב אֵלֹא אִם כֵּן הַחֲזִיר
תַּחֲלִילָה בִּלְאֵן, שֶׁנִּאֲמָר (בְּמִדְרָב כג ז) 'כֹּל מִלֵּאבָה לֹא תַעֲשֶׂה, אִם עֵינֵיו
לֹא עֵינֵשׁ אֵלֹא אִם כֵּן הַחֲזִיר, וְכִיּוֹן שֶׁמְפֹרֵשׁ בָּהּ עֵינֵשׁ, הִרִי זֶה כִּאֲלוּ
נִכְתָּב בָּהּ אוֹרָה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵיבָא לְמִפְרָף אֶת ה'ק'ל וְחוֹמֵר' הָאֲמוּרָה וְעֵינֵשׁ
ב'מִלֵּאכָה' מְעוֹשׁ ב'עֵינֵיו', שֶׁכֵּן מָה לְעֵינֵיו שִׁישׁ בּוֹ חוֹמֵרָא שֶׁאֵינָה
בְּמִלֵּאכָה, שְׁלֹא הוּתֵר מְכַלְלֵי – שֶׁמִּצְוֹתָיו נוֹהֵגִת בְּכֹל אֲוֶפֶן, וּלְפִיכָךְ
עֵינֵשׁ עֲלֵיו כִּרְתָּ, תֵּאֵמַר בְּמִלֵּאבָה הַקֵּלָה מִמֶּנָּה, שִׁישׁ שֶׁאֵין שְׁוִתָּהּ
מְכַלְלָה – מֵאִסוּרָה, שֶׁהִיא מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה בְּהַקְרַבַת קִרְבָּנוֹת
הַיּוֹם, וְאִם כֵּן הוֹצֵרָךְ הַפְסוֹק לְגוֹפוֹ וְאֵין הַגִּזְרָה שׁוּדָה מוֹפְנָה.
לְפִיכָךְ מְבַרְרָת הַגְּמָרָא שְׁכוּנוֹת הַבְּרִייתָא לְהִדְפִּי: אֵלֹא, אוֹרָה
בְּעֵינֵיו מִנִּין, שֶׁכֵּן לֹא יֵאֵמַר הַכְּתוּב עֵינֵשׁ בְּעֵינֵיו, דְּנִמֵּר עֵינֵשׁ בְּכֹל
וְחוֹמֵר מִמִּלֵּאבָה. וְמָה מִלֵּאבָה הַקֵּלָה, שְׁוִתָּהּ מְכַלְלָה בְּקִרְבָּנוֹת

יומא. פרק שמיני - יום הכיפורים דף פא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) רכא
רש"י
תוספות

כל שטומאטו ושעורו שוה מצטרפין — שמעתי מנקה מאי איצטריך קרא לרבי עקיבא
 בפרק קמא דסנהדרין (ד,א) לרביעית דם הבא משני מתים שטומאטא באהל, ומאי טעמא
 דרבנן דפליגי, והא קיימא לן כל שטומאטו ושעורו שוה מצטרפין! ומתראע דמייר
 ברביעית דם הבאה משני נפלים שאין לא בזה ולא בזה רביעית מתחילה, אבל שני מתים
 שיש בכל אחד טפי מרביעית לדברי הכל
 מצטרפין חצי רביעית מזה וחצי רביעית מזה, וכן
 שמעתי שיש להחיות בתוספתא, אמנם לא מצאתי
 אותו.
השומר דעשה עשה — אף על גב דרבי יוחנן
 אית ליה בפרק "הקומץ רבה" (מנחות
 לז,ב) השומר דעשה נמי לאו — הכא אליבא דרש
 לקיש, דהוא מרא דשמעתא, משני.
 שהפלפלק

רבי יהושע: כל שטומאטו ושעורו שוה — מצטרפין שוה — שיעורו ושטומאטו, ולא שיעורו ולא שטומאטו ולא שיעורו — אין מצטרפין. רב נחמן אמר: אפילו תימא רבנן. עד כאן לא קא
 אמרי רבנן הך חתם אלא לענין טומאה — דשם טומאה חד היא, אבל הכא — משום יתובי דעתא
 הוא, והאי לא מיתבא דעתיה. וכן אמר ריש לקיש: במחלוקת שנייה, ורבי יהושע היא.
 דתנן: כלל אמר רבי יהושע כו'. ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן
 הך חתם אלא לענין טומאה, אבל הכא משום יתובי דעתיה הוא — והאי לא קא מיתבא דעתיה.
משנה אבל ושתה בהעלם אחד — אינו חייב אלא חטאת אחת. אבל ועשה מלאכה — חייב
 שני חטאות. אבל אוכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, ושתה ציר
 או מוריים — פטור. **גמרא** אמר ריש לקיש: מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי — משום
 דלא אפשר. היכי נכתוב? נכתוב רחמנא "לא יאכל" — אכילה בכזית, נכתוב רחמנא "לא
 תענה" — קום אכול משמע. — מתקיף לה רב הושעאי: נכתוב רחמנא "השומר פן לא תענה!"
 — אם בן נפיש להו לאוי. מתקיף לה רב ביבי בר אבאי: נכתוב רחמנא "השומר במצות עניו!"
 — אם בן השומר דלאו — לאו, השומר דעשה — עשה. מתקיף לה רב אשי: נכתוב: אל תסור
 מן העניו! — קשיא. ותנא מיייתי לה מהכא: "ועניתם את נפשתיכם וכל מלאכה לא
 תעשו", יכול יהא ענוש על תוספת מלאכה — תלמוד לומר "וכל הנפש אשר תעשה
 כל מלאכה בעצם היום הזה", על עיצומו של יום — ענוש פרת, ואינו ענוש פרת על
 תוספת מלאכה, יכול לא יהא ענוש פרת על תוספת מלאכה, אבל יהא ענוש פרת על
 תוספת עניו — תלמוד לומר "כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכתרה",
 על עיצומו של יום — ענוש פרת, ואינו ענוש פרת על תוספת עניו. יכול לא יהא בכלל ענוש, אבל יהא מוזהר על תוספת
 מלאכה — תלמוד לומר "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה", על עיצומו של יום הוא מוזהר, ואינו מוזהר על תוספת
 מלאכה. יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה, אבל יהא מוזהר על תוספת עניו. ודין הוא: ומה מלאכה שנוהגת
 בשבתות וימים טובים — אינו מוזהר עליה, עניו שאינו נוהג בשבתות וימים טובים — אינו דין שלא יהא מוזהר עליו? אבל
 אזהרה לעניו של יום עצמו לא למדנו מצינו. לא יאמר ענוש במלאכה — דגמר מעינו, ומה עניו שאינו נוהג בשבתות
 וימים טובים — ענוש פרת, מלאכה שנוהגת בשבתות וימים טובים — לא כל שפן? למה נאמר? מופנה לחקיש ולדון מופנה
 גזרה שוה: נאמר ענוש בעינוי, ונאמר ענוש במלאכה. מה מלאכה — לא ענוש אלא אם בן הזוהר, אף עניו — לא ענוש אלא
 אם בן הזוהר. — איכא למיפרד: מה לעניו — שלא הותר מכללו, האמר במלאכה — שהותרה מכללה! — אלא: לא יאמר
 ענוש בעינוי, דגמר מופנה: מה מלאכה שהותרה מכללה! — ענוש פרת, עניו שלא הותר מכללו — לא כל שפן? למה
 נאמר? מופנה לחקיש ולדון מופנה גזרה שוה: נאמר ענוש בעינוי ונאמר ענוש במלאכה, מה מלאכה — ענוש והזוהר, אף
 עניו — ענוש והזוהר. איכא למיפרד: מה למלאכה — שכן נוהגת בשבתות וימים טובים, האמר בעינוי — שאינו נוהג בשבתות
 וימים טובים! — אמר רבינא: האי תנא "עצם" "עצם" גמר מופנה, דאי לא מופנה — איכא למיפרד פדפרינן, לאי אפגוני
 מופנה. חמשה קראי פתיכי במלאכה, חד לאזהרה דימא, וחד לאזהרה דליא, וחד לענוש דימא, וחד לענוש דליא, וחד
 לאפגוני למגמר עניו מופנה בין דימא בין דליא. דבי רבי ישמעאל תנא: נאמר פאן עניו, ונאמר להלן עניו.
 מה להלן — לא ענוש אלא אם בן הזוהר, אף פאן לא ענוש אלא אם בן הזוהר. רב אחא בר יעקב אמר: וליף "שבת
 שבתו משבת בראשית, מה להלן — לא ענוש אלא אם בן הזוהר, אף פאן — לא ענוש אלא אם בן הזוהר. רב פפא אמר:
 הוא

שכוסם — כל דבר שהוא אוכלו שלא בדרך אכילתו קרי ליה כוסס. שופין — פרוג'ש
 בלעז, שבלע בלא כסידה. ראשון משלם קרן וחומש — שאף היא דרך אכילתו.
 ושני משלם דמי עצים לראשון — שהרי קנאן הראשון ותחייב בתשלומיהו והו' אינן
 ראיות עד אלא להסקה. במחלוקת — השניה במקום אחד, שניה במשנתו, ולא
 דברי הכל היא אלא ר' יהושע היא. שטומאטן
 ושעורין שוה — כגון שני חצאי ויתים משני
 מתים או משתי נבילות או שתי חצאי ערשה
 משני שריצים, שזמן טומאתן שוה ושעורן שוה
 לטמא בשיעור אחד. שטמאטו ולא שיעורו —
 כגון שרץ ונבילה ששניהן טומאת ערב אבל אין
 שיעורן שוה לטמא שוה בכזית וזה בבכערה.
 שיעורו ולא שטמאטו — כגון מת ונבילה ששניהן
 בכזית וזה טומאת שבעה וזה טומאת ערב
משנה אינו חייב אלא חטאת אחת — ר' דוד
 שמא הוא, דאכילה ושתיה מחד קרא נפק.
 אבל ועשה מלאכה — תרי שמות ניהו דמותר
 קראי נפק. **גמרא** אכילה בכזית — משמע,
 והותרה לא חייבה עליו אלא ביישוב הדעת.
 השמר פן לא תענה — השמר פן תבא לידי לא
 תענה. אם בן נפיש להו לאוי — השמר ופן
 ששניהן לא תעשה הן, ואנן לאו אחד אמרינן.
 שמא לא רצה להרבות בו לאוין. השמר דלאו
 — כגון "השומר בנגב הצרעת" (דברים כד)
 שלא יקץ בהרתו. השמר דעשה — השמר
 שתענה. ותנא מיייתי — אזהרה בעינוי מהכא.
 על תוספת מלאכה — אם לא הוסיף מחול
 על הקודש, להפסיק מן המלאכה מבעוד
 יום. יהא מוזהר — בלאו. מה לעינוי וכו'
 — כלומר ענוש דמלאכה לאו מופנה הוא.
 שאם באת ללמוד מעינוי יש להשיב מלאכה
 הותרה מקצתה אצל גבוה. חמשה קראי
 פתיכי במלאכה — ארבעה לאוין וזכרת אחד
 ב"אחרי מות" ופרשת אך בעשור (שבחודש
 הפקדים). וחד לענוש דליא — דאם אינו
 ענין לאזהרה תנהו לענין ענוש. ונאמר להלן
 עניו

על עיצומו של יום — ענוש פרת, ואינו ענוש פרת על תוספת עניו. יכול לא יהא בכלל ענוש, אבל יהא מוזהר על תוספת
 מלאכה — תלמוד לומר "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה", על עיצומו של יום הוא מוזהר, ואינו מוזהר על תוספת
 מלאכה. יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה, אבל יהא מוזהר על תוספת עניו. ודין הוא: ומה מלאכה שנוהגת
 בשבתות וימים טובים — אינו מוזהר עליה, עניו שאינו נוהג בשבתות וימים טובים — אינו דין שלא יהא מוזהר עליו? אבל
 אזהרה לעניו של יום עצמו לא למדנו מצינו. לא יאמר ענוש במלאכה — דגמר מעינוי, ומה עניו שאינו נוהג בשבתות
 וימים טובים — ענוש פרת, מלאכה שנוהגת בשבתות וימים טובים — לא כל שפן? למה נאמר? מופנה לחקיש ולדון מופנה
 גזרה שוה: נאמר ענוש בעינוי, ונאמר ענוש במלאכה. מה מלאכה — לא ענוש אלא אם בן הזוהר, אף עניו — לא ענוש אלא
 אם בן הזוהר. — איכא למיפרד: מה לעניו — שלא הותר מכללו, האמר במלאכה — שהותרה מכללה! — אלא: לא יאמר
 ענוש בעינוי, דגמר מופנה: מה מלאכה שהותרה מכללה! — ענוש פרת, עניו שלא הותר מכללו — לא כל שפן? למה
 נאמר? מופנה לחקיש ולדון מופנה גזרה שוה: נאמר ענוש בעינוי ונאמר ענוש במלאכה, מה מלאכה — ענוש והזוהר, אף
 עניו — ענוש והזוהר. איכא למיפרד: מה למלאכה — שכן נוהגת בשבתות וימים טובים, האמר בעינוי — שאינו נוהג בשבתות
 וימים טובים! — אמר רבינא: האי תנא "עצם" "עצם" גמר מופנה, דאי לא מופנה — איכא למיפרד פדפרינן, לאי אפגוני
 מופנה. חמשה קראי פתיכי במלאכה, חד לאזהרה דימא, וחד לאזהרה דליא, וחד לענוש דימא, וחד לענוש דליא, וחד
 לאפגוני למגמר עניו מופנה בין דימא בין דליא. דבי רבי ישמעאל תנא: נאמר פאן עניו, ונאמר להלן עניו.
 מה להלן — לא ענוש אלא אם בן הזוהר, אף פאן לא ענוש אלא אם בן הזוהר. רב אחא בר יעקב אמר: וליף "שבת
 שבתו משבת בראשית, מה להלן — לא ענוש אלא אם בן הזוהר, אף פאן — לא ענוש אלא אם בן הזוהר. רב פפא אמר:
 הוא

בכל עניין שלומדים בדא"ח רואים בגלוי שזהו עניין אלוהי כו'.

שהפלפלין חייבין בערלה — אין לקשות: כמו שחייבין בערלה חייבין נמי במעשר, ובין שחייבין במעשר מטמא טומאת אוכלין, כדתנן בפרק "בא סימן" (נדה נא): כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלין, אלמא תניא דתם: נמנו וגמרו אין מטמאין טומאת אוכלין: ויש לומר: הא ברטיבתא הא ביבישתא. אבל הרב רבי שמעון מיינבלי"א הקשה

מהא דאמרין בפרק "בבל מערבין" (עירובין כחא): ורע גריגר מתעשר וכו' עד ורע גריגר למאי חזי — שכן ראשונים שלא היה להם פלפלין שחקין אותו ומטבילין בו את הצלי. ואם כן כל שכן פלפלין דעדיפי טפי, ואפילו יבישתא חייב במעשר, ובין דחייב במעשר טמא טומאת אוכלין ויש לומר: דרדאי אותן פלפלין שנשחקין וגובלין אותן במים, כעין שעושין לטבל בו דבר — הגהו חזו בעיניהו לאכילה, ודחיבין במעשר ומטמאין טומאת אוכלין. אבל אותם שלא נגבלו במים, שנשטנו ונידקו כעפירות בעלמא, כעין שעושין לתת לתוך הקדירה, הגהו פטורין מן המעשר, ולא חזו לאכילה הכי, ואין מטמאין טומאת אוכלין. אי נמי יש לומר: דורע גריגר אינו חייב במעשר משום הא מילתא לדורע שמתבלין בו צלי, אלא לאור שחקתו חזי למיכל נמ בעיניה, ומשום הכי חייב במעשר. והא דנקט נמ ומטבילין בו צלי ולא נקט דאכלי ליה נמי בעיניה — משום דעיקר שחקתו כדי לטבל בו. אבל פלפלין דאפילו בתר שחקתו לא חזו בעיניהו — לא מחייבי. ועוד יש לקשות על ההיא מתניתין דנדה: והרי תבלין דחייבין במעשר, כדאמרין פרק קמא דחולין (ו,א): ואם אמר לה עשי לי משליכי חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שבעית. ואין מטמא טומאת אוכלין כדמוכח ב"הער הדוטבי" (שם כב,א) דמפרש בגמרא: מאי קיפה — פירמא. ופרך אביי: היא עצמה תטמא טומאת אוכלין: אלא מאי קיפה — תבלין. ומיוד יש לומר: דחושש משום מעשר דקתני לא קאי אלא אשאור, אבל משום שבעית קאי אתרוייהו, דאפילו אוכלי בהמה יש מזה שחייבין בשבעית. כדמוכח במסכת שבעית (פרק ח משנה א). ולא נהירא. דבפרק "בבל מערבין" (עירובין כט,א) תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עובלאת תבלין וליטרא ירק, ופירש רש"י דקאי אאין פוחתין לעני גבון. אלמא: תבלין חייבין במעשרו ויש לומר: שיש מיני תבלין הרבה, יש מזה דעיקרן לשעמא עבדי — והנהו פטורין מן המעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין, ובהנהו מיירי ב"הער הדוטבי" (חולין קכ,א). ויש מזה דחזו לאכילה בעיניהו, כגון בצל וקפלט וכיוצא בהם, פעמים שמתבלין בהן הקדירה. וכמו שבת דבפרק "בא סימן" (נדה נא,ב), ודנהו חייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין, ובהנהו איירי בפרק קמא דחולין (ו,א) וביבבל מערבין" (עירובין כט,א) ואף על גב דאמרין עלה בפרק "בבל מערבין" משום דקתני בה תבלין ותבלין לאו בני אכילה גינהו — היינו בלא תיקון לגמרי, שצריך

תיקון קצת. ולענין עירובי בענין דחוי בשעת קבית עירוב, מידי דהוא אחטין ושעורין דאין מערבין בהן וחייבין במעשר. **הא** ברטיבתא הא ביבישתא — ידיבשתא לא היא מאכל. ומהאי טעמא נמי אמרין ביביצד מברכין" (ברכות לו,ב) דזנבילא יבישתא אינה טעונה ברכה.

הוא גופיה שבת איקרי, דכתיב "תשבתו שבתכם". בשלמא רב פפא לא אמר כרב אחא בר יעקב — דקרא דכתיב בגופיה עדיף. אלא רב אחא בר יעקב מאי טעמא לא אמר כרב פפא? מיבעי ליה לכדתניא: "ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחודש", יכול ותחיל ויתענה בתשעה — תלמוד לומר "בערב". אי בערב — יכול משתחשף — תלמוד לומר "בתשעה". הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום. מפאן שמוסיפין מחול על הקודש. ואין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מניין? תלמוד לומר "מערב עד ערב". ואין לי אלא יום הכפורים, ימים טובים מניין? תלמוד לומר "תשבתו". אין לי אלא ימים טובים, שבתות מניין? תלמוד לומר "שבתכם". הא כיצד? כל מקום שגאמר שבות — (מפאן) שמוסיפין מחול על הקודש. ותנא ד"עצם" "עצם", האי "בתשעה לחודש" מאי עביד ליה? — מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדיפתי. דתני חייא בר רב מדיפתי: "ועניתם את נפשתיכם בתשעה" וכי בתשעה מתעניין? והלא בעשור מתעניין! אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי — מעלה עליו הפתוב פאילו התענה תשיעי ועשירי. "אכל אוכלין שאין ראויין לאכילה", אמר רבא: פס פלפלי בימא דכפורי — פטור, כס וזנבילא בימא דכפורי — פטור. מיתביי: היה רבי מאיר אומר: מפושמע

עניי — "על דבר אשר עינה את אשת רעהו" (דברים כב). היא נופח שבת איקרי — ובלאו גורה שווה נמי נפקא מיניה וביה, דכין דאיקרי שבת לענין עניי היה ליה שבת לענין ואזהרה. תשבתו שבתכם — ומ"שבת שבתו" לא גמר דאיקרי שבת, דאיצטרך ליה לרבווי כל העניין כדאמר בריש פרקין (יומא ער,א) "שבתו" שבות. אי נמי "שבת שבתו" היא" לאו יומא איקרי שבת, אלא הכי קאמר: מנחת מרגוע היא לכם. והיא נמי דכתיב "שבת שבתו" לשון זכר, אבל יומא לא איקרי שבת. להכי נקט "תשבתו שבתכם" יתירא, דהוא גופיה איקרי שבת. מיבעי ליה לכדתניא — לשאר ימים טובים, ולא איום הכפורים קאי. ותנא דעצם עצם — מדאיצטרך למעוטי לתוספת החול מעונש ומאזהרה, ממילא שמעין דמוסיפין, והאי "ועניתם בתשעה" מאי עביד ליה? כל האוכל ושותה וכו' — והכי משמע קרא: "ועניתם בתשעה" כלומר התקן עצמן בתשעה שחולל להתענות בעשרה. ומדאפקיה קרא בלשון עניו, לומר לך: הרי הוא כאילו מתענה בתשעה. כס פלפלין — אין זה ישוב הדעת, שאין זה דרך אכילה. מיתבי וכו' — אלמא מאכל קרי ליה. שהפלפלין חייבין בערלה — מין אילן הוא. רשיבא — חזי למאכל. הימלא — ליטורגיה, שמפסמים בשמים כתושים בדבש. מבי הנדואי — מארץ כוש. שריא — ואין בו משום בשולי נכרים — שנאכל כמות שהוא וד ולא משום גיעולי נכרים — דנותן טעם לפגם. ומדקאמר אין בו משום בשולי נכרים — שמע מינה: דרך אכילתו כשהוא חי. מראש השנה ועד יום הכפורים — אבל לבלבו קודם ראש השנה — כבר נעשו קשים, ועין בעלמא גינהו. משיב את הנפש — ומבטל את העניו. מזנו — נתנו בו מים להתיש כחו. משנה

שגאמר "וערלתם ערלתו את פרו" אינו יודע שענין מאכל הוא? אלא מה תלמוד לומר "עין מאכל" — עין שפעם עצה ופריו שורה, הוי אומר — זה פלפלין, ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. ואין ארץ ישראל חסרה כלום, שגאמר "לא תחסר כל בה". לא קשיא: הא — ברטיבתא, והא — ביבישתא. אמר ליה רבינא למרימר, והאמר רב נחמן: האי הימלא דאיתי מבי הנדואי שריא, ומכרינן עליה "פורא פרי האדמה"! — לא קשיא: הא — ברטיבתא, והא — ביבישתא. תנו רבנן: אכל עלי קנים — פטור, לולבי גפנים — חייב. אלו הן לולבי גפנים? אמר רבי יצחק מגדלאה: כל שלבלבו מראש השנה ועד יום הכפורים. ורב פהא אמר: כל שלשים יום. תנאי פותיה דרבי יצחק מגדלאה: אכל עלי קנים — פטור, ולולבי גפנים — חייב. אלו הן לולבי גפנים — כל שלבלבו מראש השנה ועד יום הכפורים. "שתה ציר או מוריים פטור". הא חומין — חייב. מתניתין מני — רבי היא, דתנאי, רבי אומר: חומין משיב את הנפש. דרש רב גידל בר מנשה מבירי דגריש: אין הלכה ברבי. לשנה נפקי פולי עלמא, מזנו ושתו חלא, שמע רב גידל ואיקפד, אמר: אימר דאמרי אנא דיעבר, לכתחלה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא, טובא מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי, מזוג מי אמרי?!

משנה

הא ברטיבתא הא ביבישתא — ידיבשתא לא היא מאכל. ומהאי טעמא נמי אמרין ביביצד מברכין" (ברכות לו,ב) דזנבילא יבישתא אינה טעונה ברכה.

אלא

צריכים להיות גם אצל כל אחד מישראל (הן צדיקים והן בעלי-תשובה) ב' אופני העבודה של ביוריים וניסיונות.

ממאמר א פרשת פינחס ה'תשכ"ז

יומא דף פא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רכג

כיון שהוא גופיה – יום הכפורים בעצמו שבת איקרי לענין עינוי, דקתיב ביום הכפורים (ויקרא כג לב) 'ועניתם את נפשתיכם וגו' מערב עד ערב תשבתו שבתכם, לפיכך דינו כשבת אף לענין אזהרה. הגמרא מבארת מדוע כל אחד מהאמוראים למד אזהרה בעינוי ממקום אחר. מבררת הגמרא: בשלמא רב פפא לא אמר ברב אהא בר יעקב לדרוש מ'שבת שבתון', משום דקרא 'תשבתו שבתכם' דקתיב בגופיה – על עצם יום הכפורים, עדיף ללמוד ממנו. אלא רב אחא בר יעקב, מאי מעמא לא אמר ברב פפא לדרוש מהכתוב 'תשבתו שבתכם'. מבארת הגמרא: מיבעי ליה פסוק זה ללמד דין תוספת בשבת ויום טוב, ברתנא – וכפי ששינוי בברייתא על הפסוק (ויקרא כג לב) 'ועניתם את נפשתיכם בתשעה לה'ש', יכול הייתי לומר בכונת הכתוב ש'תחיל ויתענה בתשעה בתשרי, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'בערב' – לאחר שיערב היום, דהיינו ליל עשירי. ואי היה נאמר רק 'בערב', יכול הייתי לפרש שאכן יתחיל להתענות רק ב'שבת' – לאחר שיערב היום, תלמוד לומר 'בתשעה' דהיינו מבעוד יום. הא ביצי דתרביי כונת הכתוב, אלא מתחיל ומתענה מבעוד יום מעט לפני שקיעת החמה של תשעה בתשרי וממשיך להתענות כל יום עשירי. מכאן שציוותה התורה להתחיל להתענות מבעוד יום, למדנו שמוסיפין מחול על הקודש. ממישיבה הברייתא: ואין לי שמוסיפים אלא בכניסתה של יום הכפורים, ביציאתו – במוצאי יום הכפורים מניין שממשיך להתענות מעט לאחר גמר היום, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'בערב עד ערב' – עד הלילה שאחריו, והלילה בכלל. ואין לי ללמוד מכאן אלא שצריך להוסיף מחול על הקודש ביום הכפורים, (ימים טובים) [שבתות] מניין, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'תשבתו' לרבות השבתות. ואין לי אלא (ימים טובים) [שבתות], (שבתות) [ימים טובים] מנין שצריך להוסיף בהם, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'שבתכם' לרבות ימים טובים. הא ביצי דלמדנו מכאן, כל מקום שנאמר בו לשון 'שבת' (מכאן ש)מוסיפין בו מחול על הקודש. מבררת הגמרא: ותנא דברייתא לעיל, שלמד אזהרה בעינוי מגזרה שזה 'עצם', הא הפסוק 'בתשעה לה'ש' וגו' מאי עבדי ליה – מה הוא דורש ממנו. הרי לשיתו לא צריך ללמוד מכאן שמוסיפים מחול על הקודש, כיון שדבר זה נלמד כבר מזה שהתורה מעטה עונש ואזהרה בתוספת יום הכפורים, ומשמע שעל כל פנים יש בה מצות עשה. מבארת הגמרא: מיבעי ליה לברתני חיאי בר רב מדיפתי. דתני חיאי בר רב מדיפתי, בענין עינוי נאמר (שם) 'ועניתם את נפשתיכם בתשעה', ויש להקשות וכי בתשעה מתענין, והלא בעשור מתענין. אלא הטעם שקרא הכתוב לאכילה שבתשעני 'עינוי', הוא כדי לומר לך שכל האוכל ושותה בתשעני כדי שיוכל להתענות בעשירי כמצות היום, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשעני ועשירי, כיון שאכילתו בתשעני לצורך העינוי של מחר היא, לפיכך אף היא נחשבת כעינוי. שנינו במשנה: אבל אוכלין שאין ראוי לאכילה, פטור. אמר רבא, כם – אבל פלפלי – מין תבלין, ביומא דכפורי, פטור. משום שאין דעתו של אדם מתיישבת באכילה זו, שאינה כדרך אכילתו. וכן, כם ונגבילא ביומא דכפורי. פטור, ומאותו הטעם. הגמרא מקשה על דברי רבא: מיתיבי, שנינו בברייתא, היה רבי מאיר אומר, ממשמע שנאמר לגבי ערלה (ויקרא יט כג), 'וערלתם ערלתו את פרוי וגו' לא יאכל, וכי איני יודע ממילא שצין מאכל הוא האילן האמור בפסוק. אלא אם כן מה תלמוד לומר – מדוע נאמר לפני כן 'ונטעתם כל עץ מאכל', ללמדנו שהכתוב מדבר בעץ שאף הוא נאכל, שמשמע עץו ופריו שוה, ואיזה עץ זה, הוי אומר זה

פלפלין. ללמדך, שהפלפלין מין עץ הם והיבין בערלה. וללמדך עוד, שאין ארץ ישראל חסרה כלום ואפילו פלפלים יש בה, וכפי שנאמר (דברים ח ט) 'ארץ וגו' לא תחסר כל בה'. מברייתא זו משמע שפלפלים נחשבים מאכל, וקשה על דברי רבא שאמר שהאוכל מהם ביום הכפורים פטור. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – בברייתא מדובר, בפלפלי רמיכתא – כשהם עדיין לחים וראויים למאכל, ואכן האוכל מהם ביום הכפורים חיוב. והא – ורבא דיבר, בפלפלי יבישתא – לאחר שהתייבשו ואינם ראויים עוד למאכל אלא לתבלין בלבד, לפיכך אמר שהאוכל מהם ביום הכפורים פטור. קושיא נוספת על דברי רבא: אמר ליה רבינא למרימר, כיצד אמר רבא שהם נוגביל (חי) ביום הכפורים פטור, לפי שאין זה דרך אכילתו, והאמר רב נחמן, האי הימילתא – מאכל העשוי ממין בשמים כתושים מתובלים בדבש, דאחי מבי הנדוא – הבא מארץ כוש, שריא – מותר לאכלו. ואי חוששים בו משום בישולי נכרים, כיון שהוא נאכל כמות שהוא חי. ואף אין חוששים משום גיעולי נכרים, כיון שהוא נותן טעם לפגם. ומכריזין עליה 'פורא פרי הארץ'. ומכיון שהוא נאכל כמות שהוא חי, הרי זו דרך אכילתו, ומדוע אמר רבא שאינו חייב עליו ביום הכפורים. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – רב נחמן שאמר שזוגביל ראוי לאכילה, דיבר זוגביל רמיכתא, והא – ורבא שאמר שהכוסס זוגביל ביום הכפורים פטור כי אין זה דרך אכילתו, דיבר זוגביל יבישתא שאכן אינו ראוי למאכל. תנו רבנן, אבל על קנים ביום הכפורים, פטור, לפי שאינם ראויים לאכילה. אבל אבל לולבי נפנים – פרחים העולים בראשי ענפי הגפנים בעודם רכים מאוד, חייב. מכארת הגמרא: אלו הן לולבי נפנים שחייבים על אכילתם ביום הכפורים. אמר רבי יצחק מנדלאת, כל שלבלבו – החלו לחנוט בימים שפראש השנה ועד יום הכפורים, שלא עברו עליהם עשרה ימים מתחילת חניטתם, ועדיין רכים הם וראויים לאכילה. אבל אם חטט לפני ראש השנה, כבר התקשו, וכעץ הם ואינם ראויים לאכילה. ורב פהא אמר, כל שלשים יום מעת שלבלבו עדיין הם ראויים לאכילה. תנא בנותיה דרבי יצחק מנדלאת, אבל על קנים פטור, ולולבי נפנים חייב. אלו הן לולבי נפנים, כל שלבלבו מראש השנה ועד יום הכפורים. שנינו במשנה: שתי ציר או מוריים, פטור. מדייקת הגמרא: הא שתי חומץ חי (שאינו מזוג במים) ביום הכפורים חייב, כי ראוי הוא לשתייה. מתניתין מני – בשית מני נאמרה, רבי היא. דתנא, רבי אומר, חומץ משיב את הנפש ומבטל מן האדם את העינוי, לפיכך השותה ממנו ביום הכפורים חייב. הוראה בענין שתי חומץ ביום הכפורים: דרש רב גידל בר מנשה מבירי דרש לפני אנשי עירו, אין הלכה ברבי, אלא השותה חומץ ביום הכפורים פטור. לשנה והבאה, נפקי כולי עלמא ביום הכפורים ומגזי מים בחומץ להפיג חמיצותו, ושתו חלא על פי הוראת רב גידל. שמע רב גידל ממעשיהם, ואיקפד עליהם. אמר, אמי דאמי אגא שאין הלכה כרבי, רק לענין דיעבד – שאם שתה אינו חייב חטאת, אבל להתיר לכתחלה לשנות מי אמי – האם אמרתי דבר כזה. ועוד, אמי דאמי אגא שבדיעבד פטור, לא אמרתי אלא כשתה פורקא – מעט, אבל אם שתה טובא – הרבה מי אמי. ועוד, אמי דאמי אגא שכשתה בדיעבד פטור, רק כשתה חומץ חי, שאינו ראוי לשתייה ואין דעתו של אדם מתיישבת בשתייתו, אבל אם שתה חומץ מזוג במים מי אמי לפטור.

בכל מעמד ומצב במשך כל היום כולו, וזכר מה שלמד היום, ויפעל לטובה על כל העניינים בכל היום.

ממאמר ב פרשת פינחס ה'תשכ"ז

משנה

1 בן שלש עשרה שנה ויום אחד, ובת שתיים עשרה שנה ויום אחד,
2 שהביאו שתי שערות, הרי הם גדולים וחיבים בכל המצוות,
3 ומתענים ביום הכפורים מן התורה (ראה נדה מו:). אולם, חכמים
4 חייבו לחנך את התינוקות ולהרגילם להתענות סמוך לפרקם.
5 משנתנו עוסקת בחיוב זה: התינוקות, אין מעניין אותם – אין חיבים
6 למנוע מהן מאכל ביום הכפורים. אבל מחנכין אותם להתענות
7 שעות אחדות, ביום הכפורים שלפני שנה ולפני שנתיים הסמוכות
8 לפרקן, בשביל שיהיו רגילים במצות.

גמרא

11 הגמרא תמחה: השתא בפני שתיים – לאחר ששינו ששנתיים לפני
12 השנה הסמוכה לפרקן מחנכין להו להתענות, בפני שנה מפניעא –
13 האם צריכה המשנה לומר עוד שמחנכים אותם גם שנה לפני
14 השנה הסמוכה לפרקן. מתרצת הגמרא: אמר רב הסדא, לא קשיא,
15 הא ששינו שמחנכים 'לפני שנה, בחולה – ילד כחוש ותשוש, והא
16 ששינו שמחנכים 'לפני שתיים, בבריא.
17 הגמרא מביאה מחלוקת באופן חינוך התינוקות להתענות: אמר רב
18 הונא, בן שמונה שנים ויום אחד, והוא בריא, וכן בן תשע ויום אחד,
19 והוא חולה, מחנכין אותו לצום לשעות אחדות. בן עשר ויום אחד
20 והוא בריא, וכן בן אחת עשרה ויום אחד והוא חולה, משלימין
21 וצמים את כל היום מדרבנן. בן שתיים עשרה ויום אחד, נעשה גדול,
22 ובין בריא ובין חולה משלימין מדאורייתא. והיינו בתינוקת – בילדה,
23 אבל התינוק זמנו שונה, וכדלהלן.
24 ורב נחמן אמר, בן תשע הבריא, וחולה בן עשר, מחנכין אותם
25 לשעות. בן אחת עשרה הבריא, וחולה בן שתיים עשרה, משלימין
26 מדרבנן. בן שלש עשרה, משלימין מדאורייתא. והיינו בתינוק,
27 שחיבו במצוות שנה לאחר התינוקות.

28 שיטה החולקת על רב הונא ורב נחמן: ורבי יוחנן אמר, השלמה
29 דרבנן ליבא – לא חייבו חכמים לחנך את התינוקות להשלים את
30 התענית, אלא מחנכים אותם להתענות רק 'לשעות'. לפיכך, בן
31 עשר הבריא, או בן אחת עשרה החולה, מחנכין אותו לשעות. וכן
32 שתיים עשרה, בין בריא ובין חולה משלימין מדאורייתא.
33 מקשה הגמרא: תנן במשנתנו התינוקות אין מעניין אותם ביום
34 הכפורים, אבל מחנכין אותם לפני שנה ולפני שתיים. ולבאורה קשה,
35 מדוע נקטה המשנה 'לפני שנה' מאחר ונקטה גם 'לפני שתיים'.
36 ובשלמה לרב הונא ורב נחמן הסוברים שחכמים תיקנו שישלימו
37 התינוקות החולים את התענית בשנה הקודמת לפרקן, יתכן
38 להעמיד את המשנה בתינוק ותינוקת חולים, ולפרש ש'לפני שנה
39 ולפני שתיים' הכוונה לאותה שנה (שנת אחת עשרה) שהיא לפני
40 השנה שצריכה להשלים את התענית לדרבנן – מדרבנן, ושדיא
41 לפני שתיים שהיא חייבת להשלים (לדרבנן) [לדברי תורה –
42 מדאורייתא], אז מחנכים אותה בתענית שעות. אלא לרבי יוחנן
43 הסובר שחכמים לא תיקנו כלל השלמה לתינוקות, קשיא מה
44 כוונת המשנה 'לפני שנה ולפני שתיים'.

45 מתרצת הגמרא: אמר רב יוחנן מאי 'שנה או שתיים', הכוונה
46 שמחנכים אותם סמוך לפירוקן, שנה לחולה ושנתיים לבריא.
47 ואיה לדברי רבי יוחנן: תא שמע, דתני רבה בר שמואל, תינוקות,
48 אין מעניין אותם ביום הכפורים, אבל מחנכין אותם שנה או שתיים
49 סמוך לפירוקן. בשלמה לרבי יוחנן, ניהא, שהרי לדבריו אין מחנכים
50 את התינוקות בתענית שעות אלא שנה סמוך לפרקם בחולה, או
51 שנתיים בבריא. אלא לרב הונא ולרב נחמן, הסוברים שחינוך
52 הקטנים הוא שלש או ארבע שנים סמוך לפרקם, קשיא. דוחה
53 הגמרא: אמרי לך רבנן ורב הונא ורב נחמן, מאי חינוך נמי דקתני
54 בברייתא ששנה רבה בר שמואל, חינוך להשלמה, אבל החינוך
55 'לשעות' מתחיל לפני כן.

משנה

64 עובדא – אשה מעוברת, שהריחה תבשיל ביום הכפורים, ומתאוה
65 לאכול, מחנכין אותה ממנו עד שתשיב נפשה – שתנוח דעתה.
66 החולה, מחנכין אותו ביום הכפורים על פי בקיאים – שני רופאים,
67 שאמרו שהוא בסכנה אם לא יאכל. ואם אין שם בקיאים, מחנכין
68 אותו על פי עצמו – אם אומר שהוא צריך לאכול, עד שיאמר די –
69 שאינו צריך עוד.

גמרא

71 ברייתא בענין מעוברת המתאוה למאכל אסור: תנו רבנן, עובדא
72 שהריחה בשר קודש או בשר חזיר, האסורים באכילה, ומתאוה
73 לאכול, תחילה תחנכין לה בוש ופלך, כלי שטווים בו ברוטב של
74 אותו בשר, ומניחין לה על פיה, כדי שתמוצץ אותו ותתישב
75 דעתה. אם נתייבשה דעתה במציצה זו מוטב, ואם לאו מחנכין
76 אותה מהרוטב עצמה. ואם נתייבשה דעתה מוטב, ואם לאו מחנכין
77 אותה מהשומן עצמו. שאין לה דבר ממצוות התורה שעומד
78 באיסורו בפני פקוח נפש, חוץ מעובדת זרה ונילווי עריות ושפיכות
79 דמים.

81 הגמרא מבררת את המקור לאמור בברייתא, שפיקוח נפש אינו
82 דוחה שלשת העבירות אלו: עובדת זרה, נילוי שאינה נדחית מפני
83 פקוח נפש. דתניא, רבי אליעזר אומר, נאמר בתורה (דברים ו ה)
84 'אהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', והיינו
85 שתאה אהבת ה' חביבה עליך יותר מן הדבר החביב לך ביותר. ויש
86 להקשות, אם נאמר 'בכל נפשך' למה נאמר 'בכל מאדך', ואם נאמר
87 'בכל מאדך' למה נאמר 'בכל נפשך'. כלומר, די שיוכיר הכתוב
88 שעל האדם למסור את הדבר החביב עליו ביותר עבור אהבת ה',
89 וממילא נשמע שיש לו למסור גם את שאינו חביב עליו כל כך.
90 אלא לפיכך הזכיר שניהם, כי בני האדם שונים בדעתם, ואם יש לה
91 אדם שגופו חביב עליו ממונו, לכה נאמר לו 'בכל נפשך'. ואם יש
92 לה אדם שמונו חביב עליו מגופו, לכה נאמר 'ובכל מאדך'. ללמודך,
93 שבכל אופן יש לאדם למסור את החביב עליו ביותר.

94 גילוי עריות ושפיכת דמים מנא לן שאינן נדחות מפני פיקוח נפש.
95 דתניא, רבי אומר, בענין נערה מאורסה שנאנסה בשדה נאמר
96 (דברים כב ה) 'ולנערה לא תעשה דבר וגו' כי באשר יקום איש על
97 רעהו ורצהו נפש בן דבר הנה, ויש להקשות, וכי מה ענין למדנו
98 – מדוע לנו ללמוד מדין רוצח לנערה המאורסה לפטרה על האונס,
99 והרי כבר נאמר בה הפטור בפירוש. אלא, הרי זה – רוצח, נראה
100 כמי שבא רק כדי ללמד על הנערה, ונמצא שהוקש אליה גם כדי
101 להיות למד ממנה. וכך למד רוצח מנערה, מה נערה המאורסה יתן
102 רשות לכל אדם להצילה אפילו בנפשו של הרודף אחריה, ולהרגו
103 כדי שלא יבוא עליה, אף רוצח (כו). הרודף אחר חברו רצחו,
104 ניתן להציל את הרודף בנפשו של הרודף. ואילו נערה המאורסה
105 למדה מרוצח לענין אחר, מה ו-כשם שרוצח – אם יאמרו לאדם
106 להרוג את חברו או שיהרגו אותו, הרי שיהרג ואל יעבור עבירה זו,
107 כמבואר להלן (ע"ב), אף נערה המאורסה – אם יאמרו לאדם לבעול
108 ארסות חברו או שיהרג, יתרג ואל יעבור.

יומא. פרק שמיני – יום הכיפורים דף פב עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכה
רש"י
תוספות

משנה אין מענין אותן – אין חייבין למנוע מהן מאכל. מחנכין אותן – לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפירוק. פירוק היו בן שלש עשרה לנקבה וארבע עשרה לזכר, שדרך תינוקות להביא שתי עשרות בשנים עשרה ויום אחד, דהיינו בתוך שנת שלש עשרה והיא פירקה לעונשין, ותינוק בשלש עשרה ויום אחד, נמצא שנת ארבע עשרה פרק לעונשין, ושנת שלש עשרה היא שנה הסמוכה

לפרק, ושנת שנים עשרה היא שנה לפני שנה הסמוכה לפרק. או לפני שתי שנים – שהיא לפני שתי שנים סמוך לפרק, דהיינו שלש שנים לפני פרק. ובגמרא פריך: השתא לפני שנים, דהיינו שלש שנים, אמרת: מחנכין, לפני שנה, דהיינו שנים – מביעיא. **גמרא** בחולה – כחוש ותשוש כח. אמר רב הונא בן שמונה – לבריא שעברא שמונה ונכנסת לחמש ובתניתוק, כדמסיים מילתיה, דהיי שנת תשע ארבע שנים לפני פרקה. וכן תשע – לחולה שעברא שנת תשע ונכנסה לתוך עשר, דהיינו שלש שנים לפני פרקה, מחנכין לשעור. בן עשר – לבריא שעברא עשר ונכנסה לאחד עשר וכן אחת עשרה לתינוק חולה ונכנסה לשנים עשרה משלימין מדרבנן. בן שנים עשרה ונכנסה לשלש עשרה משלימין מדאורייתא שהיא פירוק בתינוק, הבריא והחולה שוות בו. ורב נחמן אוסר וכו' – לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוק ומר פירש מילי דתינוק. תנן – מחנכין אותו לשעות לפני שנה דהיינו שתי שנים ולפני שנים דהיינו שלש בשלמא לרב נחמן ולרב הונא דאמרי איבי השלמה מדרבנן כדקאמר, אף על גב דלדידהו דהיי חינוך הבריא ארבע שנים – מצד לתרוצי למתניתין כולה בחולה, ודכי קאמר: מחנכין אותו לשעות שתי שנים לפני השלמות דבריהם, שהם שלש לפני השלמות דדון תורה, כדקאמר רב הונא דשנה עשרית מחנכין את התינוקת החולה לשעות שהיא לפני שנה הסמוכה לפרק השלמות דבריהם שהיא בשנת שנים עשרה לחולה דהיינו לפני שנים הסמוכים לפרק דאורייתא. אלא לרבי יוחנן קשיא – לדרידה לא מתוקמא מתניתין כלל, דהא אמרין השלמה מדרבנן ליכא, דתינא מתניתין חיא קתני כדאוקמאן אליבא דרב הונא רב נחמן, ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקמאן רב חסדא – נמי לא תוקמא דמתניתין קתני שלש לבריא ושנים לחולה, ורבי יוחנן אמר שנים לבריא ואחת לחולה. אמר רב רבי יוחנן – לא תתני לפני שנה, בדמשמע שנים ולפני שנים דמשמע שנים, אלא אימא: מחנכין אותה שנה סמוך לפרקה בחולה ושנים לבריא. תא שפע דתנא רבה בר שמואל – שנה או שנים כרבי יוחנן ולא תני לפני שנה ולפני שנים. לרבי

אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא – ולא מצי לשנויי דסמוך לפירוק ולהשלמות דבריהם קאמר, דסמוך לפירוק משמע פרק דגדלות – שנים עשרה שנים ויום אחד לתינוקת ושלש עשרה שנים ויום אחד לתינוק.

מה רוצה יתיר ואל יעבור אף נערה המאורסה יתיר ואל יעבור – פירש רש"י דלא גרס תידיה, דאיהי לא מחייבא למסור נפשיה דקרקע עולם היא. ובהא ניהא הא דבסוף פרק "בן סורר" (סנהדרין ע"ב), פריך: והא אסתר פרוסיה הוא? ואמאי לא פריך והא גילוי עריות יתיר ואל יעבור אפילו בצינעא? ולמאי דלא גרס תידיה ניהא, דלענין גילוי עריות ידע שפיר המקשה דמהני קרקע עולם, אבל לענין פרוסיה דטעמא משום חילול השם לא אסיק אדעתיה דמהני. ולהכי פריך: והא אסתר פרוסיה הוא. משנה לענין פרוסיה נמי קרקע עולם היתה, ומנהי ותעד דאיהי דלא עבדה מעשה און לא ליהרג, דהא מרוצח יליפני ורוצח גופיה דיהרג – היינו משום דמאי חיות דמא דידך סומק טפי וכו' וחגי מילי היכא דעביד מעשה, אבל אי לא עביד מעשה כגון שרוצים להפילו על התינוק כדי להורגו ואם יעכב על ידם יהרגוהו, וכל כי

שנים עשרה – משלימין מדאורייתא. תנן: התינוקות אין מענין אותן ביום הכיפורים, אבל מחנכין אותן לפני שנה ולפני שנים. בשלמא לרב הונא ורב נחמן – לפני שנה ולפני שנים, לפני שנה לדבריהן ולפני שנים לדבריהן. אלא לרבי יוחנן קשיא! אמר רב רבי יוחנן: מאי שנה או שנים – סמוך לפירוק. תא שמע, דתני רבה בר שמואל: תינוקות אין מענין אותן ביום הכיפורים, אבל מחנכין אותן שנה או שנים סמוך לפירוק. בשלמא לרבי יוחנן – ניהא, אלא לרב הונא ולרב נחמן – קשיא! אמרי לך רבנן: מאי חינוך נמי דקתני – השלמה. ומי קרי לחינוך השלמה? והא תנא: אי זה חינוך? היה רגיל לאכול בשתי שעות – מאכילין אותו לשלש, בשלש – מאכילין אותו בארבע! – אמר רבא בר עולא: תרי חנוכי הוו. **משנה** עופרה שהריחה – מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה מאכילין אותו על פי בקיאי, ואם אין שם בקיאי – מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די. **גמרא** תנו רבנן: עופרה שהריחה בשר קודש! או בשר חויר – תוחבין לה בוש ברוטב, ומניחין לה על פיה. אם נתייבשה דעתה – מוטב, ואם לאו – מאכילין אותה רוטב עצמה, ואם נתייבשה דעתה – מוטב, ואם לאו – מאכילין אותה שזון עצמו, שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. עבודה זרה מנלן? דתנינא, רבי אליעזר אומר: אם נאמר "בכל נפשך" למה נאמר בכל מאורד וכו' – ואם נאמר "בכל מאורד" למה נאמר "בכל נפשך"? אם יש לך אדם שגופו חביב עליו ממומונו – לךך נאמר "בכל נפשך", ואם יש לך אדם שמומונו חביב עליו מגופו – לךך נאמר "בכל מאורד". גילוי עריות ושפיכות דמים מנא לן? דתנינא, רבי אומר: "כי פאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש פן הדבר הזה", וכי מה ענין למדנו מרצח לעצרה המאורסה? אלא, הרי זה בא ללמד ונמצא למד: מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו – אף רוצח כו'. מה רוצח יתיר ואל יעבור – אף נערה המאורסה – יתיר ואל יעבור. ורוצח

אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא – דהא חינוך לשעות הוא, ופחות שבחינוכין לשעות לדידהו שלש שנים היו. דהא אמר רב הונא בתינוק חולה שמחנכין אותה בעשרית, ובריתא קתני גדול שבחינוכין שתי שנים. מאי חינוך דקתני השלמה – דבריהם, ולדידן נמי השלמה דבריהם שנים לבריא לפני השלמה דאורייתא, אחת לחולה. **משנה** עופרה שהריחה – העובר מריח ריח תבשיל הוא ומתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהן מוסקני. על פי בקיאי – אם יאמרו שני רופאים שזוא מסוכן אם אינו אוכל. **גמרא** כוש – פלך. ותוחבין לה כוש ברוטב של אותו בשר, ומצוצתו. למה נאמר בכל מאורד וכו' – יאמר החביב שבזון וכל שכן שאינו חביב. כי באשר יקום – בנערה המאורסה חביב. מה למדנו מרצח לעצרה המאורסה – שהוא כמשפט הרצח כן משפט הדבר הזה. מה נערה המאורסה ניתן רשות – למציל להצילה מבעילת זו בנפשו של בועל זה להורגו עד שלא בא עליה, כדכתיב "אין מושיע לה" (דברים כב). הא יש מושיע – וישיענה בכל צידי תשובה. רוצח יתיר ואל יעבור – אם אמרו לו הרוג תבירך ואם לאו אהרגו אתך – יתיר ואל יעבור עבירה זו כדמפרש לקמן. אף נערה המאורסה – אם יאמרו: בעול ארוסת תבירך או תיחרג יתיר ואל יעבור. אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה, דהיא אינה עושה כלום, דקרקע עולם בעלמא היא, ודאיה לדבר אסתר.

ורוצח

צריכים בכל יום ללמוד חסידות. . אפילו כאשר לומדים בכל יום זמן קצר, הרי זה צריך להיות חקוק בליבו ונפשו.

ממאמר ב פרשת פינחס ה'תשכ"ז

כי האי גונא – אין לו ליהרג, דאדברא גימא מאי חיות דדמא דידיה סומק טפי דילמא דמא
דידי סומק טפי. ועוד: דהיקשא דקרא ברצח שהורג בידים כתיב "כאשר יקום איש על
רעהו ורצחו נפש" וגו' ורבה דפליג בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין ע"ב), אשניא דקרקע
עולם, ומשני: הנאת עצמו שאני. פירוש: כשאנסין את האדם לעבור בדבר שיש לו הנאה

לעצמו ליכא חילול השם לא פליג אלא לענן
פרהסיא דלא מהני קרקע עולם. אבל לענן גילוי
עריות מודה דמהני קרקע עולם. אי נמי: אפילו
לענן פרהסיא לא פליג, אלא מוסף עוד טעם
שני. ויש מפרשים דלחכי לא פריך דהם הוא
אסתר גילוי עריות דהאי משום דלא מיתנהי
מעבירה, שהטיל בה זוחמא, כדמשני גבי יעל
בפרק רביעי דנויר (כ"ג). ובפרק "מצות חליצה"
(יבמות ק"ב). כי פריך דהא קמתנהי מעבירה,
ומפרש כן: וכיון דמיתנהי היה לה ליה ליהרש
גילוי עריות! ומשני: טובתן של רשעים רעה היא
אצל צדיקים. ולא נהירא: חדא לענן דלא

מיתנהיב למימסר נפשה לא מהני האי דלא מיתנהי דבלא הנאה נמי איכא איסור ערוה אף על גב דאמרין פרק "המניח" (בבא קמא ל"א), "ונכרתו הנפשות העושות" הנאה לתרויהו
אית להו מכל מקום בלא הנאה נמי מיתנהיב כגון שלא כדרכה אף על גב דמקרי עיני. ועוד: דאי אפשר שלא תהנה קצת. ועוד: אדם נאכונה להציל עצמה – במה הכתוב משבחה? והלא
לצורך עצמה עשתה! ועוד: פשיטא דלא היה חפץ להורגו, כי היה בורח על נפשו. ואורכרה, היה צריך שתטמינהו שלא ימצאו הרודפים והיא שידלחו בדברים עד שבא עליה כדי להתיש
כחו כמו שמוכיח בענין. אלא יש לומר משום דקאמרין לעיל מינה גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה דכתיב "מנשים באלה תבורך", מאן ניטרו מנשים באלה – שרה רבקה רחל
ולאה. פירוש: שהאמהות נאכונה להקנות מבעליהן. ופריך: אמאי הכתוב משבחה טפי מנשים באהל? דא קא מיתנהיב מעבירה! ומשני: לא היה לה הנאה כולי האי דצעה היה גדול
מהנאתה, דטובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. ואף על גב דבפרק "מצות חליצה" (יבמות ק"ג), פריך נמי הכי אף על פי שאין לשם גדולה עבירה לשמה כו' יש לומר אהדיא דנויר
קא סמיך ונמו שפירש רש"י גרס ידירג כן גרס בשאלות בפריש וז"ל וקשה השאלות מהא דאמר רבא בריש פרק "הבא על יבמתו" (שם נ"ג). אין אונס בערוה לפי שאין קישור אלא
לדעת ואם כן אונס בדידה מי איכא? דקאמר אף גילוי עריות ידירג ואל יעבור דהא לא אונס הוא אלא רצון כיון דאין קישור אלא לדעת! ותירץ: משבחת לה להתפאות, כי הדיא דסוף
פרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין ע"ב), באדם אחד שנתן עינו באשה אחת והעלה לבו טינא אחריה וכו' עד ימות ואל תיבעל בו, ולשון ידירג לא משמע בפירושו דהוה ליה למימר: ימות
ואל יעבור. ורבינו יצחק פירש דהוא דרבא מייירי שהנכרים מדביקין אותו בערוה ואינו יכול לישמט מזה אלא אם כן יזרננהו ועל זה קאמר דאין טענה אונס לומר דאין עושה מעשה אלא
אזרים עושים בו מעשה כמו קרקע עולם וסלקא דעתך אמינא דיעבור ואל ידירג קא משמע לן כיון שידוע בעצמו שאם ידביקוהו אי אפשר שלא יתקשה. הקישור דקא עביד – חשיב
כעושה מעשה, אף על גב דעל ידי אונס בא לו. ואף על גב דאיכא למאן דאמר המשמש מת בעריות חיוב, ואפילו הכי כשמדביקין אותו ומשמש מת פטור, כיון דאונס אם כן מה לי משמש
באבר מת מה לי בקישור? יש לומר: רבא לטעמיה דאמר בפרק שני דשבתות (י"ח). המשמש מת פטור. ועוד יש לומר: שהיה לו לפרש בהנאה מועטה, ופירש בהנאה מרובה. כדאמר גבי
משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי. בפרק שני דשבתות (גם זה שם) ופירש באבר חי – חיוב, אפילו למאן דאמר המשמש מת חיוב משום דהיה לו לפרש בהנאה מועטה ופירש בהנאה
מרובה. הכא נמי, אם הרביקוהו ושמש מת, או אם נתקשה לאשתו בזהר והרביקוהו – פטור. אבל אם הרביקוהו ושוב נתקשה חיוב. והשתא, למאי דפרישית, גרס "הידירג". ואי נמי גרס
אף נערה המאורסה תיזרג – נידא. ונוקמה כגון דעבדה מעשה, שמאנסין אותה להביא הערה עליה. והא דפריך בכתובות (ג'ג), ולידרוש להו דאונס שרי אף על גב דגילוי עריות ידירג
ואל יעבור – הנה נמי קרקע עולם הוה. ורבינו חם היה מפרש בהדיא דכתובות דאסתר דלא מיתנהיב למימסר נפשה בביאת נכרי, שאין ביאתו ביאה ולא מיתנהיב מיתה בביאתו. דרומנא
אפקריה לזרעיה דעבד כוכבים כדכתיב "אשר בשר חמורים בשרם חורמת סוסים ורומתם" והוי כביאת בהמה בעלמא. ומתוך כך תהייר לבת ישראל שהמיה דתה ונשאת לנכרי וחזרה
בתשובה והנכרי נתגייס – לקיימה. דאף על גב דאמר כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעול הני מילי בביאת ישראל אבל נכרי לא. ולא נהירא לרבינו יצחק בר מאיר: דכיון דנאסרת
לבעלה בביאת נכרי בדקאמר בכתובות (שם) איכא פרוצות כו', וכן בפרק שני דכתובות (כו"ב), האשה שנחבשה בידי נכרי על ידי נפשות אסורה לבעול וכן באסתר "וכאשר אבדתי אבדתי".
אלמא: לגבי לאוסרה על בעלה לא חשיבא כביאת בהמה הכי נמי יש לאוסרה על הבעול. וכן לפסול לכהונה פניה שנבעלה לנכרי אף על גב דנבעלה לבהמה כשירה לכהונה בפרק "הבא
על יבמתו" (יבמות נ"ט), אלמא לא חשיבא כבהמה דווקא לענן דהיך אמר בפרק "נושאין" (שם ע"א), דרומנא אפקריה לזרעיה דנכרי ובפרק "ארוסה" (סוטה כ"ב), אמרין דמקין על ידי
גלי ופוסל לתרומה, ופריך: פשיטא! "ונסתר והיא נטמאה" אמר רומנא. אחד לבעל ואחד לבעול ואחד לתרומה! מהו דתימא: כן אמרין "ונסתר והיא נטמאה" הני מילי היכא דבקר
נכרי אסירא ליה, קא משמע לן. אלמא דאפילו גבי נכרי שייך נטמאה לאסור לבעלה. והוא הדין לבעול! וליכא למידק איפכא מהתם מדקאמר דסלקא דעתך אמינא כיון דבלא האי ביאה
אסירא ליה לא מיתסרא עליה דבעל, מכלל דנכרי גופיה לא צריך קרא לאוסרה על ידי אותה ביאה ואם כן גר מותר על ידי ביאה שבעל בהיותו נכרי דאי אסור הוה מיתוקם קרא שפיר
אפילו בנכרי ומיתסרא עליה בהאי ביאה לכשתגייס דבלא הך ביאה (לא) הוה מיתסרא עליה היינו בהיותו נכרי שהיא אסורה ליבעל לנכרי ותימה כיון דאיכא איסור מיתה בביאת נכרי
למה לא גירש מרדכי את אסתר בשעה שבאתה להצלת כלל ישראל! ויש לומר: דהיך ירא פן ידוע הדבר למלך ויתפרסם על ידי גט שהיתה אשתו. דאי לא תימא הכי – למה לא גירשה
כדי שלא תאסר עליו ביאותה ויחזירה אחר כך? דמחזיר גרושתו לא מיתסרא בביאת זנות כדמוכח בסוטה פרק "היה מביא" (י"ח), שלא היה מתנה עמה מאחר שתתגרש. ואם תאמר: דהא
דקאמר במסכת עבודה זרה פרק "רבי ישמעאל" (נ"ד), גבי נעבד באונס דאסור דמפרש כגון שנסאדו נכרים והשתחוה לבהמה דידיה, ופריך עלה: אונס רומנא פטריה דכתיב "ולנערה לא
תעשה דבר" ומאי קושיא? האי קרא בקרקע עולם דוק איירי, אבל עושה מעשה חיוב למסור עצמו ומשתחוה לעבודה זרה עושה מעשה הוא. דכפכפו בכרים לפני עבודה זרה ליכא
לאוקומיה דאם כן לאו מידי עבד ואין זה משתחוה, ואפילו נראה כמשתחוה, כעין שוחה ונטול מעותיו בפני עבודה זרה – אינו. ועוד: דאם כן אין כאן אדם אוסר דבר שהוא שלו אלא
הנכרים הכופפים קומתו הם האוסרים בהמות לעבודה זרה, אם היתה נאסרת בכך. ויש לומר: דהכי פירושו, אונס רומנא פטריה ממיתה וכיון דפטריה ממיתת בית דין אף על גב דמיתנהיב
למסור עצמו – לא חשיב נעבד ליאסר בזה עבודה, ושפיר ליק מיהא קרא דפטור ממיתה באונס אפילו בעושה מעשה, אף על גב דנערה לא עבדה מידי דהא איתקש בהאי קרא נערה
המאורסה לרצוה, מה רצוה ידירג ואל יעבור – בעשיית מעשה, אף נערה ידירג הבעול או תיזרג היא בעשיית מעשה. ובהאי קאמר קרא ולנערה, שבכשיית מעשה עבדה בדיעבד מחמת
אונס – לא תעשה דבר. והוא הדין משתחוה לעבודה זרה כדי שלא ייזרננהו איכא למילף מיניה לפטור דריעבד אפילו בעשיית מעשה, וקסבר רבי זירא: כיון דביעבד מיפטור העובר –
אז נמי מיתסר נעבד בהא עבודה אף על פי שלא באונס מיתה היה חיוב לאבי, אף על גב דלא קבליה באלוה ולרבא קבליה באלוה שהשתחוה בפירושו לשם קבלת אלוה – אף על פי שאין
פיו ולבו שוין שבפיו מפרש שעובד לשם אלוהות ולבו לאבי שבשמים. ורבא מחד ליה לרבי זירא דחשיב שפיר נעבד אף על גב דפטור ממיתה. ועוד יש לומר: דמשמע ליה לענן מיתת
בית דין דאין חילוק בין עבד מעשה ללא עבד מעשה דהא אשה ברצון חייבת אף על גב דהוויא קרקע עולם, וכשפטר הנתם אונס ממיתת בית דין, כדכתיב "ולנערה לא תעשה דבר" –

לא שזא עביד מעשה ולא שזא לא עביד מעשה.

הא

עבודת הצדיקים היא בבחינת גבול, שזוהי האהבה דבכל לבבך ובכל נפשך.

ממאמר א פרשת פינחס ה'תשכ"ז

17 התורה.
18 הגמרא מביאה מעשה בדין המשנה 'עוברא שהריחה': התיא
19 עיניה - מעוברת, דאריחא - שהריחה תבשיל ביום הכפורים,
20 והתאוה העובר לאכלו. אתו לקמיה דרבי לשאלו האם מותר לה
21 לאכול, משום פקוח נפש. אמר להו רבי, זילו לחושו לה - לכו
22 ולחשו לה באזונה דייקא דכישורי הוא - שיום הכפורים היום, אולי
23 כשתשמע תוכל להתאפק. לחושו לה - לחשו לה באזונה,
24 ואילחישא - וקיבלה את הלחישה, היינו פסק העובר מתאוותו. קרי
25 רבי עליה - על אותו עובר את הפסוק האמור על ירמיהו הנביא
26 (ירמיהו א ה) 'בטרים אצריך ככטן ידעתיך וגו' ובטרים תצא מרחם
27 הקדשתיך. ואכן, נפק מינה - נולד ממנה רבי יוחנן, שהיה קדוש
28 לה.
29 מעשה נוסף, שאף שם ניסו ללחוש לאשה המעוברת: התיא עיניה
30 דאריחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו לחושו לה, ולא אילחישא
31 - לא קיבלה את הלחישה, היינו שהעובר המשיך להתאוות
32 למאכל. קרי רבי חנינא עליה - על עובר זה,

בבביתא מבואר שגילוי עריות נלמד מרצח, שיהרג ואל יעבור.
מבברת הגמרא: ורצח גופיה, מנא לן שיהרג ואל יעבור. מבברת
הגמרא: סברא היא. דההוא אדם דאתא לקמיה דרבא, ואמר ליה,
אמר לי קרי דוראי - מושל עיר צידה עלי, קמליה לפלגיא - הרוג
את פלוני, ואי לא תהרגנו קמלינא לך - אהרוג אותך. לפיכך אני
שואל מה עלי לעשות. אמר ליה רבא, נקטלך ולא תקטול - יהרגך
ולא תהרוג אחרים. שכן מאי חזית דרבא דידך סופק טפי - מה
ראית לומר שדמך אדום יותר, דילמא דמא דההוא נקרא סופק טפי
- שמא דם חברך אדום יותר. כלומר, מנין לך שנפשך חביבה ונאה
ליוצרך יותר מנפש חברך, שמא של חברך חביבה יותר. שהרי
בדאי הסיבה שבאת לשאלו על כך, היא משום שאתה סבור שאף
איסור רציחה נדחה מפני פקוח נפש, כשם ששאר איסורי תורה
נידחים. אבל אין זה דומה, כיון שלא התירה התורה איסורים מפני
פיקוח נפש אלא כאשר בעשיית העבירה יש הצלת נפשות, לפי
שנפשמם של ישראל חביבה לפני המקום יותר מן המצוות. אבל
כאן, שאף אם תיעשה העבירה תיאבד נפש מישראל, לא התירה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תמוז, תשי"א

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר מנחם נחום שי

שלום וברכה!

עיי הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי צבור באמונה כו' מהו"ר שלמה זלמן שי
העכט קבלתי הפני שלו בעד בנו מאיר זאב בן אסתר שנמצא כעת בקארעא :

לכשהיני על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אקרא את הפני ויהי רצון שיוכל
לבשרני טובות בזה בהקדם.

רואה הנני על הגליון של ביהכ"נ בני ישראל, שהוא המזכיר שלהם, ובטח כמנהג אה"ב, הרי
המזכיר הוא רוח החי של ביהכ"נ, ובו תלוי אופן החיות של ביהכ"נ, ומה שנוגע ביותר הוא בעניני
החיים הרוחניים של ביהכ"נ, אם יש שם שיעורים ברבים ואופן ההנהגה בעניני התפלה במוצש"ק
וי"ט וכו'. ואף שבטח למותר להעירו על חש[יב]ות ענין זה, אבל נשען הנני על מרז"ל אין מזרזין אלא
למזורזין כו'.

והנני בזה להעירו על גודל הענין של אמירת היום תהלים (כפי שנחלק לימי החדש) בכל יום
אחר תפלת שחרית, ולהשתדל אשר תפלת ערבית במוצש"ק תהי באופן כזה שלא יבואו ח"ו לגרם
חלול ש"ק, ועל גודל החשיבות שהאבלים ר"ל הבאים לומר קדיש יניחו ג"כ תפילין, אשר פעמים רבות
זוהי הדרך להרגילים בהנחת תפילין למשך ימי חייהם, וכו' וכו' ועוד פרטים כאלו שיוכל כבודו למצוא
על אתר בידעו תנאי המקום ואופני המתפללים בביהכ"נ, אשר על ידי כל פרטים אלו יוכל להוסיף
חיות להביהכ"נ ומתפללי, מאכן זיי פאר לעבעדיקע אידן, ועפ"י הפתגם מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אז
דער אויבערשטער בלייבט ניט קיין בעל חוב, ומשלם מדה כנגד מדה, מה שנותן חיים ארוכים ותוספת
חיים לכל העובדים בענינים הנ"ל אשר הם וב"ב יחיו יתברכו ע"י נר מצוה ותורה אור ודרך חיים לכל
המצטרך להם.

בטח יודיעני טובות ע"ד בנו שי ואסיים בפ"ש לכל המתפללים שי ולומר להם אשר ביהכ"נ
נקרא בפי רז"ל מקדש מעט, וע"י ההנהגה המתאמת במקדש מעט ה"ז הכנה והקדמה להחיש בנין בית
המקדש השלישי ע"י משיח צדקנו בב"א.

בברכה.

מוסג"פ הקבלה על נדבתו, שנמסרה לשכת חשארין, שזהו מהמעלות החשובות במצות הצדקה.

הרופאים.

הגמרא מוסיפה להקשות על הפירוש במשנה לרבי ינאי: והא
מִדְּקָתָנִי סִיפָא וְאִם אֵין שָׁם בְּקִיאוֹן מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ,
מִכָּלָל – מִשְׁמַע מִזֶּה דְרִישָׁא גַם כֵּן מְדוּבָר דְאָמַר צְרִיךְ אֵין לֵאכּוּל,
וְאִף עַל פִּי כֵּן אֵין מֵאכִילִים אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ אֵלָּא עַל פִּי בְּקִיִּים,
וְרַק בַּמּוֹקֵשׁ שְׁאֵין בְּקִיִּים שׁוֹמְעִים לוֹ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: חֲסוּדִי
מִתְסָרָא וְהָכִי קָתַנִּי – חֲסִידָה הִיא סִיפָא וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּהּ מִילִים,
וְכִי יֵשׁ לְשׁוֹנָה, בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שְׁמֵאכִילִים רַק עַל פִּי בְּקִיִּים,
דְאָמַר הַחוּלָה לֹא צְרִיךְ אֵין לֵאכּוּל. אֲבָל אִם אָמַר צְרִיךְ אֵין, אִזִּי אִם
אֵין שָׁם בְּקִיאוֹן, דְּהֵינּוּ תָּרִי רופאים שאומרים שאֵינוּ צְרִיךְ, אֲלָּא רַק
חֵד הוּא דְאָמַר לֹא צְרִיךְ, מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, כְּדַבְּרֵי רַבִּי
ינאי. אֲבָל אִם שְׁנֵי רופאים אומרים שאֵינוּ צְרִיךְ לֵאכּוּל, אִף עַל פִּי
שֶׁהַחוּלָה אומר שהוא צְרִיךְ, אֵין מֵאכִילִים אוֹתוֹ.

דַּע הַחוּלָקָה עַל רַבִּי ינאי: מִרְּבִי בְּרַב אֲשֵׁי אָמַר, כֹּל חֵיקָא דְאָמַר
הַחוּלָה צְרִיךְ אֵין, אֲפִילוּ אֵיכָּא מָה רופאים דְאָמְרֵי לֹא צְרִיךְ,
לְדִידֵיהּ – לַחוּלָה שְׁמַעֲיָנָה, שְׁנֵאמַר לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נִפְשׁוֹ.
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל מִרְּבִי בְּרַב אֲשֵׁי: הֵנֵּן בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ וְאִם אֵין שָׁם
בְּקִיאוֹן מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ. מִדִּיּוּקָה הַגְּמָרָא: מְעַמָּא
שְׁמֵאכִילִים אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, מִשּׁוּם דְלֵיקָא בְּקִיאוֹן שְׁאֻמְרִים
שְׁאֵינוּ צְרִיךְ, הָא אֵיכָּא בְּקִיאוֹן הָאוּמְרִים שְׁאֵינוּ צְרִיךְ, לֹא – אֵין
מֵאכִילִים אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, וְקִשָּׁה עַל מִרְּבִי בְּרַב אֲשֵׁי שְׁאֻמְרִים
שְׁאֵפִילוּ מֵאֵה אֻמְרִים שְׁאֵינוּ צְרִיךְ שׁוֹמְעִים לַחוּלָה. מִתְרַצָּת
הַגְּמָרָא: הָכִי קָתַנִּי – כִּךְ כּוּונַת הַמִּשְׁנָה, בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שְׁאֵין
שׁוֹמְעִים לַחוּלָה אֵלָּא לְבְּקִיִּים, דְאָמַר הַחוּלָה לֹא צְרִיךְ אֵין. אֲבָל
אִם אָמַר הַחוּלָה צְרִיךְ אֵין, אֵין שָׁם בְּקִיאוֹן כָּלָל – אֵין דְּבִרְיָהִם
נִחְשָׁבִים כָּלָל, וּמְאֻבְּלִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, שְׁנֵאמַר לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת
נִפְשׁוֹ.

משנה

דינֵים נוספים בריפוי על ידי איסור: מִי שֶׁאֲחָזוּ בּוֹלָמוֹם – חוֹלִי מְסוּכָן
הָבָא מִחַמַּת רַעבוֹן, וּמִכַּחַד אֶת מֵאוֹר הָעֵינַיִם, מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ מִן
הַמִּצְוִי וְאֲפִילוּ דְבָרִים מְטָאִים, עַד שֶׁאֲחָזוּ עֵינָיו, שׁוּה סִימָן שֶׁהִתְרַפָּא
מִחוּלָיו. מִי שֶׁנִּשְׁכַּח בְּלֵב שׁוֹמֵה, אֵין מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ מִתְּרַפָּא בְּבִדּוֹ – בִּשְׁוֹר
הַחוּצָה בֵּין הָרִיאה לְכַבֵּד שְׁלֹו – שֶׁל הַכֶּלֶב. וְרַבִּי מִתְנִי אֵין חֶרֶשׁ
מִתִּיר. וְעוֹד דִּין אָמַר רַבִּי מִתְנִי בֵּין חֶרֶשׁ בְּעֵינָיו רְפוּאָה, הַחוּשָׁשׁ
בְּרִנּוֹ, מְטִילִין לוֹ כֶּסֶם בְּתוֹךְ פִּיו בְּשֶׁבֶת לְרְפוּאָתוֹ, מִפְּנֵי שְׁחָה – חוֹלִי
זֶה סָפֵק נִפְשׁוֹת, וְכֹל סָפֵק נִפְשׁוֹת דּוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת.
מִי שֶׁנִּשְׁפָּלָה עֲלָיו מְפֹלֶת בִּשְׁבֶּת, וְסָפֵק אִם הוּא עֵדִין שָׁם סָפֵק יֵצֵא
וְכִבְרֵי אֵינוּ שָׁם, אוֹ סָפֵק אִם הוּא חֵי עֵדִין סָפֵק כִּבְרֵי מֵת, אוֹ סָפֵק
אִם בּוֹת וְ– נִכְרִיו הוּא סָפֵק יִשְׁרָאֵל, מִפְּקָחִין עֲלָיו אֶת הַגֵּל – חוֹפְרִים
בְּגֵל וּמַחְפְּשִׁים אַחֲרָיו. אִם מְאֻבְּלִין חֵי, מִפְּקָחִין – מִמַּשְׁכִּים לִפְקָח
כְּדִי לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם. וְאִם מִצְאוּהוּ מֵת, יִצְחָהוּ עַד לֵאחֲרֵי הַשֶּׁבֶת.

גמרא

תַּנּוּ רַבֵּנָן, מִי שֶׁאֲחָזוּ בּוֹלָמוֹס וְהֵאכִילוּהוּ, מַעֲנִין הֵיוּ יוֹדְעִין שֶׁאֲחָזוּ
עֵינָיו, מְשִׁיבִיחִין בְּתַבְשִׁיל בֵּין מִזֵּב לְרַע. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבִי
וּבְמַעְמָא – כְּשִׁיבִיחִין בְּטַעְמוֹ שֶׁל הַתַּבְשִׁיל בֵּין טוֹב לְרַע.
בְּרִייתָא נֹסֶפֶת בְּעֵנִין רִיפּוּי בְּמֵאכִילֵי אִיסוּר: תַּנּוּ רַבֵּנָן, מִי שֶׁאֲחָזוּ
בּוֹלָמוֹס, וְאֵין לָנוּ לֵתֵל לוֹ כְּדִי צֻרְכוֹ אֵלָּא מִמִּנִּי אִיסוּרִים, מְאֻבְּלִין
אוֹתוֹ מִן הָאִיסוּר תַּחֲלֵל לְפִיכָר, אִם יֵשׁ לְפָנֵינוּ מִכָּל
וּ– פִירוֹת שֶׁלֹּא הוֹפְרִישׁוּ מִדֵּם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת וְנִבְלָה, מְאֻבְּלִין
אוֹתוֹ נִבְלָה, לְפִי שֶׁהֵאוּכַל טַבֵּל בְּמִיתָה בִּידֵי שְׁמִים, וְהֵאוּכַל נִבְלָה
לוֹקָה. וְאִם יֵשׁ לְפָנֵינוּ מִכָּל וּפִירוֹת שְׁבִיעִית שֶׁעֵבֵר זִמֵּן בִּיעוּרָם,
מֵאכִילִים אוֹתוֹ שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁהֵאוּכַל מִדֵּם אֵינוּ עוֹבֵר אֵלָּא בַּעֲשֵׂה.
מִכָּל וְתִרְוּמָה שֶׁעוֹנֵשׁ שׁוּה וּמִיתָה בִּידֵי שְׁמִים, תִּנְיָא הִיא – נִחְלָק
תְּנֵאנִים אִיזְהוּ קָל יוֹתֵר. דְּתִנְיָא, מִי שֶׁאֲחָזוּ בּוֹלָמוֹס, מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ
תַּחֲלִיל מִכָּל וְאֵין מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ תְּרוּמָה. בֵּין תִּנְיָא אוֹמְרֵי, מֵאכִילִים
אוֹתוֹ תַּחֲלִיל תְּרוּמָה וְלֹא מִכָּל.

אֶת הַפְּסוּק (תהלים נח ד) 'וְאִדּוּ רִשְׁעִים מִקֶּרֶם' – כִּבֵּר מִן הַרְחָם נַעֲשׂוּ
הַרְשָׁעִים זֵרִים וּמִנוֹכְרִים לֵאבִיהֶם שְׁבַשְׁמִים. וְאִכֵּן, נִפְקַּ מִיָּנָה
שְׁבַתָּא אֲצִיר פִּירִי – אוֹגֵר הַפִּירוֹת. שְׁהִידָה קוֹנָה הִרְבָּה פִּירוֹת בְּשׁוּק
בְּשַׁעַר הַזֶּה, כְּדִי שִׁפְקַע הַשַּׁעַר וַיִּמְכְּרֵם אַחֵר כִּךְ לַעֲנִיִּים בִּיזְקָה,
דְּבַר שֶׁאִסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ.

שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: חוֹלָה מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ עַל פִּי בְּקִיאוֹן. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
חִלּוּקִי דִּינִים בְּעֵינֵינוּ: אָמַר רַבִּי ינאי, אִם הַחוּלָה אוֹמֵר צְרִיךְ אֵין
לֵאכּוּל, כִּי חוּשָׁשׁ שְׁמָא יִגְבֵּר חוּלָיו, וְרֹפְאָא אוֹמֵר שְׁאֵינוּ צְרִיךְ, וְלֹא
יִסְתַּכֵּן אִם לֹא יֵאכֵל, שׁוֹמְעִין לַחוּלָה וּמֵאכִילִים אוֹתוֹ. מִאי מְעַמָּא
שׁוֹמְעִים לַחוּלָה נִגַּד דַּעַת הַרופֵּא, מִשּׁוּם 'לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נִפְשׁוֹ' (משלי
יד י) – לֵיבּוֹ שֶׁל אָדָם מְרַגֵּשׁ בְּמַצְבּוֹ יוֹתֵר מִכָּל אָדָם אַחֵר. מְקַשָּׁה
הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא שְׁמֵאכִילִים אֶת הַחוּלָה עַל פִּיו, שֶׁהִרִי סָפֵק נִפְשׁוֹת
לְהַקֵּל. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מִהוּ דְתִנְיָא – שְׁמָא תִּהְיָ סָבוֹר לּוֹמַר,
שֶׁהֲרֹפְאָא קִים לִיה טָפִי – מִבֵּין בְּמַצְבּוֹ שֶׁל הַחוּלָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, קָא
שׁוֹמְעִין לֵן שֶׁאֵף הַחוּלָה חֵשׁ בְּמַצְבּוֹ, וְשׁוֹמְעִים לוֹ.

מִמְשִׁיךְ רַבִּי ינאי: אִם הַרופֵּא אוֹמֵר שֶׁהַחוּלָה צְרִיךְ לֵאכּוּל, וְחוּלָה
עֲצָמוֹ אוֹמֵר שְׁאֵינוּ צְרִיךְ, שׁוֹמְעִין לְרֹפְאָא וּמֵאכִילִים אֶת הַחוּלָה. מִאי
מְעַמָּא שׁוֹמְעִים לְדַבְּרֵי הַרופֵּא, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁהַחוּלָה מְכִיר אֶת
מַצְבּוֹ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְכַבֵּדִין הַקּוֹדֵם, מִשּׁוּם שְׁחוּשָׁשִׁים שְׁמָא תוֹנָבָא
הוּא דְנִקְיָט לִיה – דַּעַתוֹ מְטוּשָׁטֶשֶׁת מִחַמַּת הַחוּלָה, וְאֵינוּ מְרַגֵּשׁ
בְּחוּלָיו, וְלִכֵּן הוּא אוֹמֵר שְׁאֵינוּ צְרִיךְ לֵאכּוּל, וּמִסָּפֵק נִפְשׁוֹת
מְקִילִים לְהֵאכִילוֹ.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל רַבִּי ינאי: הֵנֵּן בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ, חוֹלָה מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ עַל
פִּי בְּקִיאוֹן. מִדִּיּוּקָה הַגְּמָרָא: 'עַל פִּי בְּקִיאוֹן' הֵינּוּ רופאים, אֵין – כֵּן,
מֵאכִילִים אוֹתוֹ, אֲבָל עַל פִּי עֲצָמוֹ לֹא – אֵין מֵאכִילִים אוֹתוֹ, אִם
סָבוֹרִים הַרופֵּאִים שְׁאֵינוּ צְרִיךְ. וְקִשָּׁה עַל רַבִּי ינאי שְׁאֻמְרִים שְׁבִכּוּהָ
אוֹפֵן מֵאכִילִים אוֹתוֹ. וְעוֹד יֵשׁ לְדִיּוּקָה מִדְּבַרֵי הַמִּשְׁנָה: 'עַל פִּי
בְּקִיאוֹן' הֵינּוּ שְׁנַיִם, אֵין – מֵאכִילִים אוֹתוֹ, אֲבָל עַל פִּי בְּקִי אֶחָד לֹא.
וְקִשָּׁה גַּם עַל הַדִּין הַשְּׁנִי שְׁאֻמְרִים רַבִּי ינאי, שְׁכַשְׁחוּלָה אוֹמֵר אֵינוּ
צְרִיךְ רופֵּא וְאֲפִילוּ אַחַד) אוֹמֵר צְרִיךְ, מֵאכִילִים.

מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָכָא שְׁאֻמְרֵי הַמִּשְׁנָה שְׁאֵין שׁוֹמְעִים אֵלָּא
לְבְּקִיִּים, בְּמִאי עֲקָרָנָה, דְאָמַר הַחוּלָה לֹא צְרִיכָא – אִינִי צְרִיךְ
לֵאכּוּל. וְאִף עַל פִּי כֵּן שׁוֹמְעִים לְרופֵּאִים הַסָּבוֹרִים שְׁצִיךְ לֵאכּוּל,
כְּדַבְּרֵי רַבִּי ינאי בְּדִין הַשְּׁנִי, אֲבָל אִם הַחוּלָה אָמַר שְׁצִיךְ לֵאכּוּל,
בּוֹדֵאי שׁוֹמְעִים לוֹ גַּם נִגַּד דַּעַת הַרופֵּאִים.

אֵלָּא שְׁעֵדִין קִשָּׁה הַקּוֹשִׁיָא הַשְּׁנִיָּה, מְדוּעָה אֻמְרָה הַמִּשְׁנָה שְׁאֵין
מֵאכִילִים אֵלָּא עַל פִּי שְׁנֵי בְּקִיִּים: וְלִפְסָה לִיה – שִׁיאִכִּילוּהוּ עַל פִּי
בְּקִי אֶחָד, וְכֻבְרִי ינאי. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא לּוֹמַר כֵּן, אִם
בְּאוֹפֵן דִּיאָא אֲחֵרָנָה בְּתִירָה דְאָמַר לֹא צְרִיךְ – שִׁישׁ רופֵּא נֹסֶפֶת
שֶׁמַּצְטָרֵף לְדַבְּרֵי הַחוּלָה וְאוֹמֵר שְׁאֵינוּ צְרִיךְ לֵאכּוּל, וְלִפִּיכָר אֵין
מֵאכִילִים אוֹתוֹ אֵלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם. אֲבָל כְּשֶׁאֵין אַחֵר שְׁסָבוֹר כְּחוּלָה,
מֵאכִילִים אוֹתוֹ אֲפִילוּ עַל פִּי אֶחָד, וְכֻבְרִי ינאי.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל הַתִּירוּץ: אִם כֵּן, מַה שְּׁנֵינוּ שֶׁאֵף עַל פִּי
שֶׁהַחוּלָה אוֹמֵר שְׁאֵינוּ צְרִיךְ מְאֻבְּלִין אוֹתוֹ עַל פִּי בְּקִיאוֹן, פְּשִׁטָא
הוּא, שֶׁהִרִי סָפֵק נִפְשׁוֹת הוּא, וְסָפֵק נִפְשׁוֹת לְהַקֵּל. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא:
לֹא צְרִיכָא לּוֹמַר כֵּן, אֵלָּא בְּאוֹפֵן דִּיאָא תִּירִי אֲחֵרִינִי בְּתִירָה – שְׁשֵׁנִי
רופאים מְצַטְרִפִּים לְדַבְּרֵי הַחוּלָה דְאָמַר לֹא צְרִיךְ הוּא לֵאכּוּל.
שֶׁאֵף שְׁרׁוּב דַּעַת סָבוֹרִים שְׁאֵינוּ צְרִיךְ לֵאכּוּל, חוּשָׁשִׁים לַדַּעַת
הַמִּיעוּט וּמֵאכִילִים אוֹתוֹ. וְאִף עַל גַּב דְאָמַר רַב סְפָרָא, שֶׁהַכֶּלֶל
שֶׁקִּבְעוּ חֲכָמִים שְׂכַל תִּירִי אֲנָשִׁים שְׁקוּלִים בְּמִתָּה וּמִתָּה בְּתִירִי,
וְכַשְׁמַכְחִישִׁים אֵלּוֹ אֶת אֵלּוֹ אֵין מֵאֵה נֶאֱמָנִים יוֹתֵר מִשְׁנַיִם, הֵנִי מִיָּלִי
כְּשֶׁהֵם חֲלוּקִים לְעֵנִין עֲדוּת, אֲבָל כְּשֶׁהֵם חֲלוּקִים לְעֵנִין אוֹמְדָנָא
וְ– קִבְעִית מִצִּיאוֹת עַל פִּי הָעֵרְכָה, בְּתִירִי רׁוֹב דַּעַת אוֹלָמָא. וְאִם כֵּן,
כֵּאֵן, שֶׁהַדָּבָר תִּלּוּי בְּאוֹמְדָנָא, מִן הָרָאִי הִיָּה שְׁנִסְמוּךְ עַל דְּבַרֵי
הַרׁוֹב שְׁאוּמְרִים לֹא לֵאכּוּל. אִף עַל פִּי כֵּן מֵאכִילִים אוֹתוֹ כְּדַעַת
הַמִּיעוּט, כִּי (ו) הֵנִי מִיָּלִי – לֹא אֻמְרֵי רַב סְפָרָא כֵּן, אֵלָּא לְעֵנִין אוֹמְדָנָא
דְּקִמּוּנָא – הָעֵרְכָת דְּבַר הַנוֹגַעַת לַעֲנִינֵי מִמּוֹן, אֲבָל הָכָא סָפֵק
נִפְשׁוֹת הוּא, לְפִיכָר מְקִילִים כְּדַבְּרֵי הַמִּיעוּט, וְשׁוֹמְעִים לְשֵׁנִי

יומא. פרק שמיני – יום הכיפורים דף פג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
רש"י
 תוספות

1 וזרי רשעים מרחם — נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים. **אצר פירי** — להפקיע
 2 שערם ותניא (בבא בתרא אבא) אין אוצרין פירות בארץ ישראל, וכל דבר שהוא חיי
 3 נפש, לפי שמפקעין את השערים. **תונבא** — שטות אשטורדישוין, מחמת חוליו. **על פי**
 4 **בקיאין** — תרי. על פי בקי — לא, ועל פי עצמו לא. תיובתא דרבי ינאי בתריוהי. **המא**
 5 **במאי עסקינן** — דאמר חולה "לא צריך"
 6 ואשמועינן מתניתין דשומעין לרופאין. **וניפסו**
 7 **לית על פי בקי** — דהא באחד נמי אמר רבי ינאי
 8 דשומעין לרופא. **ואף על גב דאמר רב ספרא**
 9 — דהא דאמור רבנן תרי כמאה ומאה כתרי —
 10 לענין עדות הוא דאמור אבל לענין אומדנא
 11 בתר דעת אזלינן. אשמועינן במתניתין דבי
 12 אמרינן ויל בתר דעות באומדנא דממונא כגון
 13 בשומט שומעין לבעל עוב. אבל באומדנא
 14 דחולה, אף על גב דרובא אמרי לא צריך כיון
 15 דאיכא תרי דאמרי צריך — ספק נפשות להקל.
 16 **מכלל דרישא דאמר צריך** — ואפילו הכי קתני
 17 מתניתין על פי בקיאין אין על פי עצמו לא. **במה**
 18 **דברים אמורים** — דמאכילין אותו על פי בקיאין.
 19 כלומר: דבעינן בקיאין, דאמר "לא צריך" ואמרי
 20 בקיאין "צריך" שומעין לבעל עוב. אבל אמר צריך
 21 אני, אם אין שם בקיאין תרי דאמרי לא צריך
 22 אלא חד מאכילין אותו על פי עצמו כרבי ינאי
 23 דאמר שומעין לחולה. **מר בר רב אשי אמר** —
 24 דר' סיפא לא תפרש הכי, דמשמע דהיכא דאמר
 25 "צריך אני" ואיכא תרי דאמרי "לא צריך" לא
 26 צייתנן ליה. **הא לא אמרינן דהיכא דאמר צריך**
 27 **אני ואפילו איכא מאה דאמרי לא צריך** צייתנן
 28 ליה. **מאי טעמא** "לב יודע מרת נפשו". הכי
 29 גרסינן: תנן אם אין שם בקיאין מאכילין אותו
 30 על פי עצמו טעמא דליכא בקיאין **הא איכא**
 31 בקיאין לא הכי קאמר במה דברים אמורים
 32 דאמר לא צריך אבל אמר צריך אני אין שם
 33 בקיאין כלל מאכילין אותו וכו' — אין שם
 34 בקיאין, כלומר אין בקיאות כלום. **משנה מי**
 35 **שאחזו בולמוס** — חולי האוחז מחמת רעבון,
 36 עיניו כדות והוא מסוכן למות, וכשמראיתו
 37 חזרת בידוע שנתרפא. **כלב שופה** — מפרש
 38 בגמרא. **אין מאכילין מחצר כבד שלו** — ואף
 39 על פי שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה.
 40 גמורה לחתיר לא יסור בהמה טמאה על כל.
 41 **ורבי מתיא בן חרש מתיר** — קסבר רפואה
 42 גמורה היא. **גמרא אמר אביי ובמעמא** —
 43 משוידע להבחין בין טעם תבשיל יפה לתבשיל
 44 רע. **מאכילין אותו הקל הקל** — אם אין לנו
 45 דברים מותרים כדי צרכו ויש לפגנו מיני
 46 איסורין מאכילין אותו הקל הקל שבהם. **טבל**
 47 **ושביעית מאכילין אותו שביעית** — לאחר זמן
 48 הביעור, שהטבל במיתה בדי שמים והשביעית
 49 בעשה. **בראשון בחולין** — שיש די בחולין של
 50 טבל זה להאכילו לאחר שתיטל תרומתו. **דבולי עלמא** לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה — חולין, ואין מאכילין אותו לא טבל ולא תרומה. **כי פליגי** **דלא אפשר בחולין** —
 51 אלא אם כן אוכל את כולו, וקאמר: מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפרישו ממנו תרומתו להאכילו תרומה לעצמה וחולין לעצמן. **ובן תימא** **אומר:** מוטב שיפרישו תרומתו
 52 ויאכילוהו כל אחד לעצמו ולא יאכילוהו טבל כמות שהוא. **מר כבד פלח חמור** — שאפילו לכהנים אינו ראו. **ומר כבד תרומה חמורה** — שאין לה דיתר, אבל טבל אפשר דמתקן
 53 לה, וחולין וזרין ראוין לכל אדם.

1 **הא** מדקתני סיפא אם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו מכלל דרישא דאמר צריך
 2 — והכי קאמר: כל כמה דמצינו לאהדורי אבקיאין — מהדרין ולא סמכין אחולה
 3 גופיה אלא היכא דליכא בקיאין כלל, וכל שכן היכא דרופא בקי אומר אינו צריך וחולה
 4 אומר צריך, דלא סמכין עליה להחוש חבקי.
 5 **מר** בר רב אשי אמר כל היכא דאמר צריך אני
 6 — פלוגתא דרבוותא הוא אי הלכתא כמר
 7 בר רב אשי אי לא. בסדר תנאים ואמוראים כתב:
 8 הלכתא כמר בר רב אשי בבבלי התלמוד לבר
 9 ממיפר שבועה ואודיאת. מיפר שבועה בפרק
 10 "שבועת הדיינין" (שבועות מא.א.) ואודיאת —
 11 בסוף פרק "זה בורר" (סנהדרין כט.ב.) ורבינו חיים
 12 כתב דהלכתא כותיה בבבלי התלמוד בר ממיפר
 13 שבועה וחיוור, חזורי — גבי צומת הגידן שילח
 14 פרק "בהמה המקשה" (חולין ע.ג.) וסמינן: הפך
 15 לכן, ורב האי ורבינו גרשום זצ"ל פסקו הלכתא
 16 כותיה בר ממיפר שבועה ואודיאת, ובבבלי
 17 התלמוד לא.
 הכי

אחרינא בהדיה, דאמר: לא צריך. מאכילין אותו על פי בקיאין. פשיטא! ספק נפשות הוא,
וספק נפשות להקל! לא צריכא דאיכא תרי אחריני בהדיה, דאמרי: לא צריך. ואף על גב
דאמר רב ספרא: תרי כמאה, ומאה כתרי - הני מילי לענין עדות, אבל לענין אומדנא - בתר
דעות אזלינן. והני מילי לענין אומדנא דקמונא, אבל הכא - ספק נפשות הוא. והא מדקתני
סיפא: ואם אין שם בקיאין - מאכילין אותו על פי עצמו, מכלל דרישא דאמר "צריך!" חסורי
מיחסרא והכי קתני: במה דברים אמורים - דאמר לא צריך אני, אבל אמר צריך אני - אין
שם בקיאין תרי אלא חד דאמר לא צריך - מאכילין אותו על פי עצמו. מר בר רב אשי אמר:
כל היכא דאמר "צריך אני" אפילו איכא מאה דאמרי "לא צריך" - לדידיה שמעינן, שנאמר
"לב יודע מרת נפשו". תנן: אם אין שם בקיאין - מאכילין אותו על פי עצמו. טעמא - דליכא
בקיאיין, הא איכא בקיאין - לא! הכי קאמר: במה דברים אמורים - דאמר לא צריך אני, אבל
אמר צריך אני - אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו על פי עצמו, שנאמר "לב יודע מרת
נפשו". משנה מי שאחזו בולמוס - מאכילין אותו אפילו דברים כמאים, עד שיאורו עיניו.
מי שששכו כלב שופה - אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ורבי מתיא בן חרש מתיר. ועוד
אמר רבי מתיא בן חרש: החושש בגורנו מטיילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק
נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת. מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם ספק אינו
שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי ספק ישראל - מפקחין עליו את הגל. מצאוהו חי - מפקחין,
ואם מת - יניחוהו. גמרא תנו רבנן: מניין היו יודעין שהאירי עיניו? משיבחיין בין טוב
לרע. אמר אביי: ובמעמא. תנו רבנן: מי שאחזו בולמוס - מאכילין אותו הקל הקל, טבל
וניבילה - מאכילין אותו נבילה, טבל ושביעית - שביעית. טבל ותרומה - תנאי היא,
דתנאי: מאכילין אותו טבל, ואין מאכילין אותו תרומה. בן תימא אומר: תרומה ולא טבל.
אמר רבה: היכא דאפשר בחולין - דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה. פי
פליגי - בדלא אפשר בחולין, מר סבר: טבל חמור, ומר סבר: תרומה חמורה, מר סבר: טבל
חמור, אבל תרומה - חזיא לפתח. ומר סבר: תרומה חמורה, אבל טבל - אפשר לתקוניה.
 אפשר

טבל זה להאכילו לאחר שתיטל תרומתו. **דבולי עלמא** לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה — חולין, ואין מאכילין אותו לא טבל ולא תרומה. **כי פליגי** **דלא אפשר בחולין** —
 אלא אם כן אוכל את כולו, וקאמר: מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפרישו ממנו תרומתו להאכילו תרומה לעצמה וחולין לעצמן. **ובן תימא** **אומר:** מוטב שיפרישו תרומתו
 ויאכילוהו כל אחד לעצמו ולא יאכילוהו טבל כמות שהוא. **מר כבד פלח חמור** — שאפילו לכהנים אינו ראו. **ומר כבד תרומה חמורה** — שאין לה דיתר, אבל טבל אפשר דמתקן
 לה, וחולין וזרין ראוין לכל אדם.

אפשר

ברוך הגומל לתיבות טובות שגמלני טוב, שמתבטלים כל המניעות והעיקובים והניסיונות, ומתברכים בכל טוב.
 ממאמר א פרשת פינחס ה'תשכ"ז

- 1 אפשר בחולין פשיטא - דמתקנינן ליה. לא צריכא בשבת - שאפילו הוא שבת שאסור
2 להפריש תרומה ומעשר ופירשה ולא יאבילוהו טבליה. בעצין שאינו נקוב - דטבל
3 שלו מדרבנן, ושבית דהפרשת מעשרות בשבת דרבנן, אשמועינן שירדה השבות ולא
4 יאבילוהו טבל דרבנן, דאתו למשרי נמי טבל דאורייתא כי האי גונא. לימא תנאי היא
5 דף דרבה דאמר בדאפשר בחולין מתקנינן
6 ליה ודחינן שבות דהפרשת תרומה בשבת
7 מקמי אבילת טבל דעצין שאינו נקוב דרבנן.
8 קורין לו רופא - בשבת. וקורעין לו תרנגולת
9 - לתת על המכה, שזו היא רפואתו. וגוויין לו
10 כרישין - מן המחזיר להאבילו. כרישין =
11 כרת. לימא - הא דרבה רבי אלעזר רבי
12 שמעון היא דאמר מפרשין לו תרומה בשבת
13 ואל יאבילוהו טבל דרבנן, כגון ירק. ולא רבי
14 דאי רבי, האמר אין צריך לעשר. עד כאן לא
15 קאמר רבי אלא לענין מעשר ירק דרבנן -
16 דלא מיחלק טבל דאורייתא. אבל דגן
17 דאורייתא הוא אפילו רבי מודה דאף בעצין
18 שאינו נקוב מעשר דמיחלק בדאורייתא. ראו נא
19 כי אורי עיי - ביהותנן כתיב. הכי גרסינן:
20 מאי אין ראה לדבר דהתם לאו בולמוס אחיה.
21 מעיר גיר - ממשיך את הלב לחאות רעבון.
22 ויאכל - לחם, והדר ויתנו לו פלח דבילה.
- 1 אפשר בחולין פשיטא! - לא צריכא בשבת. בשבת
2 נמי פשיטא, מלמול מדרבנן הוא! - הכא במאי עסקינן
3 - בעצין שאינו נקוב, דרבנן. מר סבר: מכל חמור,
4 ומר סבר תרומה חמורה. לימא תנאי היא, דתנאי: מי
5 שגשבו נחש קורין לו רופא מקום למקום, ומקורעין לו
6 את התרנגולת, וגוויין לו את הכרישין, ומאכילין אותו
7 ואין צורך לעשר, דברי רבי. רבי אלעזר ברי שמעון
8 אומר: לא יאכל עד שיעשר. נימא רבי אלעזר ברי
9 שמעון היא, ולא רבי! - אפילו תימא רבי, עד כאן
10 לא קאמר רבי התם - אלא לענין מעשר ירק דרבנן,
11 אבל במעשר דגן הטבל דאורייתא הוא - אפילו רבי
12 מודה דאי שרית ליה בעצין שאינו נקוב אתי למיכל
13 בעצין שהוא נקוב. תנו רבנן: מי שאחזו בולמוס
14 מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה, שהדבש וכל
15 מיני מתיקה מאירין מאור עיניו של אדם. ואף על

- 16 פי שאין ראיה לדבר וכן לדבר - "ראו נא כי ארו עיני כי טעמתי מעט דבש הנה". ומאי אף על פי שאין ראיה
17 לדבר - דהתם לאו בולמוס אחיה. אמר אביי: לא שנו אלא לאחר אבילה, אבל קודם אבילה - מגר גריר, דכתיב
18 "ומצאו איש מצרי בשדה ויקחו אותו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבילה וישני צמקים
19 ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות". אמר רבי נחמן אמר שמואל:
20 מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אלה בדבש. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אף סולת נקיה בדבש. רב פפא אמר:
21 אפילו קמחי דשערי בדיקשא. אמר רבי יוחנן: פעם אחת אחזני בולמוס, ורצתי למורחה של תאנה, וקניתי בעצמי
22 "החכמה תחיה בעליה". דתני רב יוסף: הרוצה למעום טעם תאנה יפנה למורחה, שנאמר "וממנה תבואת שמש". רבי
23 יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא, אחיה בולמוס לרבי יהודה - קפחיה לרועה, אכליה לרפתא. אמר ליה רבי יוסי:
24 קפחת את הרועה? כי מוט למתא אחיה בולמוס לרבי יוסי, אהדרוהו בלגי וצעני. אמר ליה רבי יהודה: אני קפחתי את
25 הרועה ואתה קפחת את העיר בולה. ותו, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא, רבי מאיר הנה דייק בשמא
26 רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקו בשמא. כי מוט להווא דוכתא בעו אושפיזא, יהבו להו. אמרו לו: מה שמך? - אמר להו:
27 בידור. - אמר: שמע מינה אדם רשע הוא, שנאמר "כי דור תהפכת המה". רבי יהודה ורבי יוסי אשלימו ליה ביסיהו רבי מאיר
28 לא אשלים ליה ביסיה. אול אורביה בי קיבריה דאביה אתחיו ליה בחלמיה: תא שקיל ביסא דמנח ארישא דהווא גברא. למחר
29 אמר להו: הכי אתחיו לי בחלמאי? אמר ליה: חלמא דבי שמיש לית בהו ממשא. אול רבי מאיר, ונמריה כולי יומא ואיתיה.
30 למחר אמרו לו: הב לן ביסין? אמר להו: לא היו דברים מעולם. אמר להו רבי מאיר: אמאי לא דינקיתו בשמא? אמרו ליה: אמאי
31 לא אמרת לן מר? אמר להו: אימר דאמרי אנא חששא, אחווקי מי אמרי? משכחוהו ועיילוהו לחנותא, חזו מלפחי אשפמיה, אולו
32 ויהבו סימנא לדביתוהו, ושקלוהו לכסייהו ואיתו. אול איהו וקטליה לאיתתיה. היינו דתנן: מים ראשונים האכילו בשר חזיר, מים
33 אחרונים הרנו את הנפש. ולכפוף הוו דייקו בשמא, כי מוט להווא ביתא דשמיה בלה - לא עיילו לנביה. אמרי: שמע מינה רשע
34 הוא, דכתיב "ואמר לכלה נאפים" כמו "אחרי בלתי היתה לי עדנה", כלומר: זקנה גנאופים. מי שגשבו כלב שומה וכו'. תנו רבנן:
35 חמישה דברים נאמרו בכלב שומה: פיו פתוח וריו נוטף, ואזניו סרוחות, וזנבו מונח על ירכותיו ומחלף בצידי דרכים. ויש אומרים אף
36 נובח ואין קולו נשמע, כמאי הוי? רב אמר: נשים בשפניות משחקות בו, ושמאל אמר: רוח רעה שורה עליו. מאי ביניהו? - איכא ביניהו,
למקטליה

אמר רבי יוחנן, פנים אחת אחוזי בולמוס, ודעתי למרחקה של עץ
 תאנה ואכלתי מפירותיו. שבצד זה הם מתוקים ביותר, כי השמש
 יוקדת שם מהבוקר ועד חצות היום. וקיימתי בעצמי את האמור
 (קהלת I יא) 'התקבטה תחיה בעליה'. כלומר, החכמה שלמדתי
 החייתני. דתני רבי יוסף, הרוצה למעוס טעם טוב של תאנה יפנה
 למרחקה, שנאמר (דברים לז ג) 'למקנה תבואת שמש' – התבואה שמוול
 השמש ממותקת ומעודנת.
 רבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי בארץ – היו מהלכים בדרך,
 ולפתע אחוזה בולמוס לרבי יהודה. קפחה ליועה – כפה רבי יהודה
 על הרועה שהיה שם, ואכלה לרופא – ואכל את כבד לחמו, כדי
 להתרפאות. אמר ליה רבי יוסי, קפחת – הפסדת את הרועה. כי מוט
 למתא – כאשר באו לעיר, אחוזה בולמוס לרבי יוסי. אהדרוהו בלני
 וצעי – הקיפוהו בני העיר בקערות עם מיני מתיקה וחבשילים, כדי
 שיאכל ויתרפא. אמר ליה רבי יהודה לרבי יוסי, אני קפחתי רק את
 הרועה, ואילו אתה קפחת את העיר בולה.
 אגב המעשה הקודם באתה הגמרא מעשה נוסף שאירע בעת
 שהלך רבי יהודה עם רבי יוסי: ותו – בפעם נוספת, רבי מאיר ורבי
 יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי בארץ. רבי מאיר הוה דייק בשמא
 – היה רגיל לדקדק בשמות בני אדם ולהכיר על פי זה אם
 מעשיהם נאים או כעורים. ואילו רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקי
 בשמא – לא היו חוששים לכך. כי מוט לתהוא דוכתא – כשהגיעו
 לאותו מקום, וערב שבת היה, פנו אושפיא – ביקשו מקום ללון,
 ויהבו להו. אמרו לו – שאלו התנאים את בעל הבית, מה שמך, אמר
 להו בידור. אמר רבי מאיר לעצמו, שמע מינה אדם דשעי הוא,
 שנאמר (דברים לב) 'כי דור תהפכת תהא', מלשון בידור. רבי יהודה
 ורבי יוסי אשלימו ליה ביסייהו – הפקידו אצלו את כספם, רבי מאיר
 לא אשלים ליה ביסיהו. אול רבי מאיר, אותביה בי קיבדיה דאבות –
 הטמין את כסו אצל קברו של אבי בידור. בלילה, אתחיו ליה
 בחלמיה – נראה אביו של בידור לבנו בחלום, ואמר לו תא שקול
 ביסא דמנה ארשא דהוא נכרא. בא וקח את הכיס שמונה אצל
 ראשו של אותו אדם והיניו אצלו. למחר, אמר להו בידור לתנאים,
 הכי אתחיו לי בחלמאי. אמר ליה, חלמא דבי שמשי לית בהו ממשא
 – חלומות שאדם חולם בלילי שבתות, אין בהם ממש. אול רבי
 מאיר ונמריה – שמר על כסו כולי יומא עד מוצאי שבת, כי חשש
 שיבוא הלה ויטלנו, ואז איתיה – נטלו והביאו. למחר אמרו לו רבי
 יהודה ורבי יוסי לכידור, הב לן ביסן – השב את כיסנו שהפקדנו
 אצלך. כיוש בידור ואמר להו, לא היו דברים מעולם. אמר להו רבי
 מאיר לרבי יהודה ורבי יוסי, אמאי לא דייקתו בשמא. אמר ליה
 אמאי לא אמרת לן רבי להישמר ממנו. אמר להו רבי מאיר, אמר
 דאמרי אנא – מה שאני אומר לדקדק בשמו של אדם, אינו אלא
 חששא, אבל אחויקי – להחזיקו כרשע ודאי, מי אמרי כדי שאזהיר
 אחרים מפניו. לבסוף, משבוהו החכמים את בידור בדברים,
 ועיילוהו לחנותא – והכניסוהו לחנות, ושם הוו מלפתי אשפטיה –
 ראו ערשים בשפמו, שנותרו מסעודתו האחרונה. אזלו ויהבו
 סימנא לדייתיהו – נתנו סימן לאשתו. שאמרו לה, שבעלה צויה
 שתתן להם את כספם. ובסימן שאכן שלחם, אמר שמאכלו היום
 היה ערשים, ושקלוחו לכיסייהו ואיתו. כששמע בן בידור, אול
 איהו, וקמליה לאיתיה – והרג את אשתו, על שנתנה להם את
 כספם.
 היינו (דתני) [דתניא], אי זהירות בנטילת מים ראשונים ולפני
 הסעודה, האכילו – גרמו למזלזל שיאכילוהו בשר חזיר. שהיה
 אבסנאי, שלישראל היה מוכר דבר המותרים באכילה, ולנכרים
 דברים אסורים. ופעם בא ישראל לאבסנייתו, ולא נטל ידיו לפני
 האכילה, וסבר האבסנאי שהוא נכרי ונתן לו לאכול בשר חזיר.
 ואי זהירות בנטילת מים אחרונים ולאחר הסעודה, הרגו את הנפש
 – גרמו שתיהרג אשתו של בידור. שכן אילו היה נוטל מים
 אחרונים, בודאי היה גם מקנה את שפמו (כדרך הנוטלים) מן
 הערשים שאכל, ולא היו נותנים סימנים לאשתו ולא היה הורגה.

הגמרא תמחה על דברי רבה: אם אפשר לחולה בחולין לבדן, הרי
 פשיטא שמפרישים מהן תרומה תחילה, ולא היה צריך רבה לפרש
 זאת. מתרצת הגמרא: לא צריכא רבה להשמיענו כן אלא בשבת.
 שאף על פי שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת, לחולה
 מותר, כדי שלא יאכילוהו טבל. חזרת הגמרא ומקשה: בשבת נמי
 פשיטא. שהרי איסור מלטול, שמחמתו אסור לתרום בשבת,
 מדרבנן הוא, ובודאי עדיף לעבור עליו כדי להימנע מאיסור תורה
 של טבל. מתרצת הגמרא: קמא עסקינן, בפירות שגדלו
 בעציץ שאינו נקוב, שטבלו אסור רק מדרבנן, והשמיענו רבה,
 שעדיף לעבור על איסור הפרשת תרומות ומעשרות בשבת לצורך
 החולה, ולא לעבור על איסור טבל דרבנן, כדי שלא יבוא לאכול
 גם מטבל דאורייתא. ולא נחלקו תנא קמא ובן תימא אלא באופן
 שאחר ההפרשה לא יהיו בחולין כדי צרכו של החולה, דבר ו-בן
 תימאן כבר מכלל חמור מאיסור תרומה, ופר ו-תנא קמאן כבר
 שתריקה חמורה יותר.
 מבררת הגמרא: לימא תנאי היא – האם נאמר שדברי רבה תלויים
 במחלוקת תנאים. דתניא, מי שנשבו נפש בשבת, קורין לו רופא
 אפילו מקום למקום – מחוץ לתחום, ומקריעין לו את התרנגולת
 לתת ממנה על המכה ושכר רפואתו, וגוזזין לו את הפרשין
 ו-כרתין מן המחומר כדי להאכילו, ואפילו שוברים אלו אסורים
 בשבת. ומאכילין אותו מן הכרישין ואין צריך לעשר, דבר רבי. רבי
 אלעזר ברבי שמעון חולק ואמר, לא יאכל מהו עד שייעשר. והרי אין
 כרישין חייבים במעשר אלא מדרבנן, ככל ירק, אם כן ינא
 ששית רבה שאפילו טבל דרבנן מתקנים לחולה בשבת, כרבי
 אלעזר ברבי שמעון היא, ולא כרבי. כיון שלרבי, אינו מעשר אלא
 אוכל מן הטבל.
 דוחה הגמרא: אפילו תימא שרבה סובר כרבי. כי עד כאן לא קאמר
 רבי תהם – בכרישין, שיאכל טבל ולא יעשר בשבת, אלא לענין
 מעשר ירק, שאיסור טבלו מדרבנן, ואין לחוש שיבוא להקל
 לאכול גם טבל דאורייתא. שאינו דומה לו. אבל במעשר דבנה,
 דמכל דאורייתא הוא – שעיקר איסורו מן התורה, אפילו רבי מודה
 שגם אם צמח בעציץ שאינו נקוב ואינו חייב במעשר אלא מדרבנן,
 שמעשר ואחר כך אוכל. והטעם, דאי שרית ליה בעציץ שאינו
 נקוב, אתי לטעות ולמיכל אף בעציץ שהוא נקוב, שאיסורו מן
 התורה.
 תנו רבנן, מי שאחוז בולמוס וכחו עיניו, מאכילין אותו דבש וכל מיני
 מתיקה, ממש שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין עיניו של אדם.
 ואף על פי שאין ראיה לדבר שדבש וכל מיני מתיקה מאירים את
 העינים, וכן לרבי יש. שבשעה שעבר יהונתן על שבועת שאול
 המלך אביו, ואכל דבש, אמר (שמואל א' יד כט) 'דאו נא בי ארו עיני
 כי מעמתי מעט דבש הזה', שואלת הגמרא: ומאי שאמרה הבריייתא
 'אף על פי שאין ראיה לדבר', הרי בפסוק מפורש שאורו עיניו.
 מתרצת הגמרא: כיון דתהם – אצל יהונתן לאו בולמוס אחוזה, אלא
 רק חש כמי שאחוז בולמוס, לפיכך אין זו ראייה גמורה.
 הגמרא מגבילה את דברי הבריייתא: אמר אביי, לא שנו שמיני
 מתיקה מאירים את העינים, אלא כשאובלם לאחר אכילה אחרת.
 אבל אם אוכלם קודם אכילה, מנדר גיר – מושך את לבו ומתאוה
 לאכול עוד. דכתיב במלחמת דוד עם עמלק (שמואל א' יא-יב),
 'וימצאו איש מצרי בעדה, ויקחו אתו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל
 וישקהו מים, ויתנו לו פלח דבלי ושני צמקים ויאכל ותשבע רוחו
 אלו, כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות'.
 הרי, שתחילה נתנו לו לאכול לחם, ורק אחר כך האכילוהו מיני
 מתיקה (דבלי) להשקט רעבונו.
 רפואות נוספות לבולמוס: אמר רב נחמן אמר שמואל, מי שאחוז
 בולמוס, מאכילין אותו אלה – זנב הכבש, שיש בו הרבה שומן,
 כשהוא טבול בדבש. רב הונא בריה דרב יהושע אמר, מאכילים
 אותו אף מולת נקיה בדבש. רב פפא אמר, אפילו קמחי דשערי
 בדיבשא – קמח שעורים בדבש.

פתיחתא דחכימי

הָאֶרֶץ, עַל עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת וְעַל
שְׁפִיכוֹת דָּמִים, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֲלֵא עַל עֲזָבָם אֶת
תּוֹרָתִי. רַבִּי הוֹנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֵיָא בְּרַ אֲבָא
אֲמַרִי, כְּתִיב (ירמיה טז, יא): וְאֵתִי עֲזָבוּ וְאֶת תּוֹרָתִי לֹא
שָׁמְרוּ, הֲלוֹאִי אוֹתִי עֲזָבוּ וְתוֹרָתִי שָׁמְרוּ, מִתּוֹךְ שֶׁהִיוּ
מִתְעַסְקִין בָּהּ הַמְּאֹר שֶׁבָּהּ הָיָה מִחֲזִירִין לְמוֹטָב. רַב
הוֹנָא אָמַר לְמַד תּוֹרָה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא לְשִׁמָּה
שְׁמִתוֹךְ שְׁלֹא לְשִׁמָּה בָּא לְשִׁמָּה.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי בְּכָל יוֹם יוֹם בֵּת קוֹל יוֹצֵאת
מִהָר חוֹרֵב וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מַעֲלֹבוֹנָה שֶׁל
תּוֹרָה. שְׁמוּאֵל תַּנִּי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ אֲמִי,
אֵימָתִי הַמְּלָכוֹת גּוֹזֶרֶת גּוֹזֶרֶת וּגְזֵרֶתָהּ מַצְלַחַת, בְּשִׁעָה
שִׁישְׁרָאֵל מְשַׁלְּכִין דְּבָרֵי תּוֹרָה לְאֶרֶץ, הֲדָא הוּא
דְּכְתִיב (דניאל ח, יב): וְצָבָא תִּנְתָּן עַל הַתְּמִיד בְּשִׁשְׁעָה,
אֵין צָבָא אֲלֵא מְלָכִיּוֹת, שְׁנָאֲמַר (ישעיה כד, כא): יִפְקֹד
ה' עַל צָבָא הַמָּרוֹם בְּמָרוֹם וּגּו', הַתְּמִיד, אֵלּוּ
יִשְׂרָאֵל, דְּכְתִיב (יהושע א, ח): וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלֵלָה.
בְּשִׁשְׁעָה, בְּשִׁשְׁעָה שֶׁל תּוֹרָה, כָּל זְמַן שִׁישְׁרָאֵל
מְשַׁלְּכִין דְּבָרֵי תּוֹרָה לְאֶרֶץ, הַמְּלָכוֹת הִיא גּוֹזֶרֶת
וּמַצְלַחַת, שְׁנָאֲמַר (דניאל ח, יב): וְתִשְׁלַף אֶמֶת אֲרֻצָּה
וּגּו', וְאֵין אֶמֶת אֲלֵא תּוֹרָה, שְׁנָאֲמַר (משלי כג, כג):
אֶמֶת קִנְיָה וְאֵל תִּמְכֹּר, אִם הִשְׁלַכְתָּ דְּבָרֵי תּוֹרָה לְאֶרֶץ
מִיָּד הִצְלִיחָהּ הַמְּלָכוֹת, הֲדָא הוּא דְּכְתִיב (דניאל ח, יב):
וְעִשְׂתָּהּ וְהִצְלִיחָהּ.

אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן פִּזִּי (הושע ח, ג): זִנְחָ יִשְׂרָאֵל טוֹב
וּגּו', וְאֵין טוֹב אֲלֵא תּוֹרָה, שְׁנָאֲמַר (משלי ד, ב): כִּי
לָקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם וּגּו'.

אָמַר רַבִּי אֲבָא בְּרַ כְּהֵנָּא לֹא עָמְדוּ פִּילוֹסוֹפִין לְאֵמוֹת
הָעוֹלָם כְּבָלָעִם בֶּן בְּעוֹר וּכְאֲבִימוֹס הַגִּדְדִי, אָמְרוּ
לָהֶם יְכוּלִין אֲנִי לְהַזְדַּיֵּג לְאֵמָה זֶה, אָמְרוּ לָהֶם לָכוּ
וְחִזְרוּ עַל בְּתִי כְּנִסְיוֹת שְׁלָהֶם, אִם הִתִּינוּקוֹת
מִצְפָּצִין בְּקוֹלָן, אִי אַתֶּם יְכוּלִין לָהֶם, וְאִם לֹא
אַתֶּם יְכוּלִין לָהֶם, שָׁפֹן הִבְטִיחָם אֲבִיהֶם וְאָמַר
לָהֶם (בראשית כז, כב): הִקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהִדְּיָם יְדֵי עֶשָׂו,
כָּל זְמַן שֶׁקוֹלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב בְּבָתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְתִי
מִדְּרָשׁוֹת, אֵין הִדְּיָם יְדֵי עֶשָׂו, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין קוֹלוֹ
מִצְפָּצֵף בְּבָתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְתִי מִדְּרָשׁוֹת הִדְּיָם יְדֵי עֶשָׂו.
וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה ה, כד): לָכֵן כָּאֵכָל קֵשׁ לִשׁוֹן
אֵשׁ וּגּו', וְכִי יֵשׁ קֵשׁ אוֹכֵל אֵשׁ, וְהֵלֵא דְרָפָה שֶׁל
אֵשׁ אוֹכֵלֶת קֵשׁ, וְאֵת אוֹמֵר לָכֵן כָּאֵכָל קֵשׁ לִשׁוֹן
אֵשׁ, אֲלֵא, קֵשׁ זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל עֶשָׂו, שְׁנָאֲמַר (עובדיה א,
יח): וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה וּבֵית עֶשָׂו

א. רַבִּי אֲבָא בְּרַ כְּהֵנָּא פִּתַּח (ישעיה י, ל): צְהַלִי קוֹלְךָ
בֵּת גָּלִים, אָמַר יִשְׁעִיָּהוּ לְיִשְׂרָאֵל, עַד שְׁאַתֶּם אוֹמְרִים
שִׁירִים וּמִזְמוֹרִים לִפְנֵי עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים, צְהַלִי קוֹלְךָ
בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה, צְהַלִי קוֹלְךָ בְּבָתִּי כְּנִסְיוֹת. בֵּת גָּלִים,
מֵה גָלִים הִלְלוּ מְסִימִין בָּיָם, כֶּף אֲבוֹתֵיהֶם מְסִימִין
בְּעוֹלָם.

דְּבַר אַחֵר, בֵּת גָּלִים, בֵּת גּוֹלִים, בְּרִתְהוֹן דְּגִלּוֹאִי,
בֵּתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם, אוֹתוֹ שֶׁכְּתוּב בּוֹ (בראשית יב, י): וַיְהִי
רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרָיִמָה. בֵּתוֹ שֶׁל יִצְחָק
שֶׁכְּתוּב בּוֹ (בראשית כו, א): וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אֲבִימֶלֶךְ
מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גִּרְרָה. בֵּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁכְּתוּב
בּוֹ (בראשית כח, ה): וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם. (ישעיה י, ל):
הַקְּשִׁיבִי, הַקְּשִׁיבִי לְמַצּוֹתִי, הַקְּשִׁיבִי לְדַבְּרֵי תּוֹרָה,
הַקְּשִׁיבִי לְדַבְּרֵי נְבוּאָה, הַקְּשִׁיבִי לְצִדְקוֹת וּמַעֲשִׂים
טוֹבִים. (ישעיה י, ל): לִישָׁה, וְאִם לֹא, לִישָׁה, הָא
אֲרִיָּה סָלִיק עָלֶיךָ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, דְּכְתִיב
בֵּיהּ (ירמיה ד, י): עֲלֵה אֲרִיָּה מִסְּכֹכוֹ. (ישעיה י, ל): עֲנִיָּה,
עֲנִיָּה מִן הַצְדִּיקִים. עֲנִיָּה מִדְּבָרֵי נְבוּאָה. עֲנִיָּה
מִמַּצּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. (ישעיה י, ל): עֲנִתוֹת, וְאִם
לֹא, עֲנִתוֹת, הָא עֲנִתוֹתָא אֲתִי וּמִתְנַבֵּא עֲלֶיךָ,
דְּכְתִיב (ירמיה א, א): דְּבָרֵי יְרִמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ מִן
הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנִתוֹת וּגּו', בִּינוֹן שְׂבָא הַפְּרָעָנוּת,
קוֹנֵן עֲלֵיהֶם אִיכָּה.

ב. רַבִּי אֲבָא בְּרַ כְּהֵנָּא פִּתַּח (ירמיה ט, יא): מִי הָאִישׁ
הַחֹכֵם וַיִּבֶן אֶת זֹאת וּגּו', תַּנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַ יוֹחָאִי,
אִם רְאִיתָ עִירוֹת נִתְּלָשׁוֹת מִמְּקוֹמָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דַּע
שְׁלֹא הִחֲזִיקוּ בִּשְׂכָר סוֹפְרִים וּבִשְׂכָר מְשֻׁנִּים,
שְׁנָאֲמַר (ירמיה ט, יא): עַל מָה אֲבָדָה הָאֶרֶץ וַיֵּאמֶר ה'
עַל עֲזָבָם אֶת תּוֹרָתִי. רַבִּי הוּה מְשַׁלַּח לְרַבִּי אֲסִי
וְלְרַבִּי אֲמִי דִּיפְקוֹן וַיִּתְּקוֹן קְרִייתָא דְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל,
וְהוּוֹן עֲלִין לְקְרִייתָא וְאֲמַרִין לְהוֹן אֵיתִי לָן נְטוּרִי
קְרִיתָא, וְהוּוֹן מִייתִי לְהוֹן רִישׁ מִשְׁרְתָא וְסַנְטְרָא,
וְהוּוֹן אֲמַרִין לְהוֹן אֵלִין נְטוּרִי קְרִיתָא, אֵלִין חֲרוּבִי
קְרִיתָא, אָמְרוּ לְהוֹן וּמֵאן אֲנִין נְטוּרִי קְרִיתָא אָמְרוּ
לָהֶם אֵלּוּ סוֹפְרִים וּמְשֻׁנִּים, שְׁהֶם הוּגִים וּמְשֻׁנִּים
וּמְשַׁמְרִין אֶת הַתּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, עַל שֵׁם
שְׁנָאֲמַר (יהושע א, ח): וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלֵלָה. וְכֵן הוּא
אוֹמֵר (תהלים קכז, א): אִם ה' לֹא יִבְנֶנָּה בֵּית וּגּו'. רַבִּי
הוֹנָא וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק
אָמְרִי, מְצִינוּ שׁוֹתֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל עֲבֹדַת
כּוֹכְבִּים וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְלֹא
וְתַר עַל מְאָסָה שֶׁל תּוֹרָה, שְׁנָאֲמַר: עַל מָה אֲבָדָה

נִגְעָה בִּי יְדוֹ שֶׁל סִנְחָרִיב, וְלֹא יִשְׁבְּתִי בְּדָד, וְכִיּוֹן
שֶׁנִּגְעָה בִּי יְדוֹ, בְּדָד יִשְׁבְּתִי. אִיכָּה יִשְׁבָּה בְּדָד.

ד. רַבִּי אֶבְהוֹ פִּתַּח (הושע ו, ז): וְהָמָּה כְּאָדָם עֲבָרוּ
בְּרִית, זֶה אָדָם הָרָאוּשׁוֹן, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אָדָם הָרָאוּשׁוֹן הַכִּנְסָתִי אוֹתוֹ לָגֵן עֵדֶן וְצִוִּיתִי וְעָבַר
עַל צִוְיִי, וְדָנְתִי אוֹתוֹ בְּגִירוּשִׁין וּבְשִׁלּוּחִין, וְקוֹנְנָתִי
עָלָיו אִיכָּה. הַכִּנְסָתִי אוֹתוֹ לָגֵן עֵדֶן, שְׁנֶאֱמַר (בראשית
ב, טו): וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן,
וְצִוְיָתִיו, שְׁנֶאֱמַר (בראשית ב, טז): וַיֹּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל
הָאָדָם לְאֹמֶר וּגו'. וְעָבַר עַל צִוְיִי, שְׁנֶאֱמַר (בראשית
ג, יא): הֲמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וּגו', וְדָנְתִי אוֹתוֹ
בְּגִירוּשִׁין, שְׁנֶאֱמַר (בראשית ג, כד): וַיִּגְרֶשׁ אֶת הָאָדָם,
וְדָנְתִי אוֹתוֹ בְּשִׁלּוּחִין, שְׁנֶאֱמַר (בראשית ג, כג):
וַיִּשְׁלַחְהוּ ה' מִגֵּן עֵדֶן, וְקוֹנְנָתִי עָלָיו אִיכָּה,
שְׁנֶאֱמַר (בראשית ג, ט): וַיֹּאמֶר לוֹ אִיכָּה, אִיכָּה כְּתִיב.
אִף בָּנָיו הַכִּנְסָתִי אוֹתָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמַר (ירמיה
ב, ז): וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכְּרָמִל, וְצִוִּיתִים,
שְׁנֶאֱמַר (ויקרא כד, ב): צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעָבָרוּ עַל
צִוְיִי, שְׁנֶאֱמַר (דניאל ט, יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבָרוּ אֶת
תּוֹרָתְךָ, וְדָנְתִי אוֹתָם בְּגִירוּשִׁין, שְׁנֶאֱמַר (הושע ט, טו):
מִבֵּיתִי אֶגְרֹשֶׁם, וְדָנְתִי אוֹתָם בְּשִׁלּוּחִין, שְׁנֶאֱמַר (ירמיה
טו, א): שִׁלַּח מַעַל פָּנַי וַיֵּצְאוּ, וְקוֹנְנָתִי עָלֵיהֶם אִיכָּה
יִשְׁבָּה בְּדָד.

ה. רַבִּי אֶבְהוֹ בִּשְׁם רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא פִּתַּח (יחזקאל
כד, ו): לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אוֹי עִיר הַדְּמִים, אוֹי מִן קָמִי
דְּקִרְתָּא דְשִׁפְכוּ דְמִים בְּגוֹוָה. סִיר אֲשֶׁר חִלְּאֲתָה בָּהּ,
דְּחִפְשׁוּשִׁיתָהּ בְּגוֹוָה, וְחִלְּאֲתָה לֹא יֵצֵא מִמֶּנָּה,
וְחִפְשׁוּשִׁיתָהּ לֹא נִפְקֶת מִן גְּוָה. לְנִתְחִיָּה לְנִתְחִיָּה
הוֹצִיאָהּ, מְטָלִיּוֹת מְטָלִיּוֹת הָיוּ גּוֹלִים. בְּיָצֵד גָּלוּ, רַבִּי
אֶלְעָזָר אוֹמֵר שֶׁבֶט רְאוּבֵן וְשֶׁבֶט גָּד גָּלוּ תַחֲלָה. רַבִּי
שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אוֹמֵר שֶׁבֶט זְבוּלֹן וְשֶׁבֶט נִפְתָּלִי גָלוּ
תַחֲלָה, הֵדָּא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה ח, כג): כָּעַת הָרָאוּשׁוֹן
הַקֵּל אֶרְצָה זְבוּלֹן וְאֶרְצָה נִפְתָּלִי. וְמָה מְזִקִּים רַבִּי
אֶלְעָזָר קִרְיָה דְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן, אֵלָּא כָּעַת
שֶׁגָּלוּ שֶׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד, כֹּף גָּלוּ שֶׁבֶט זְבוּלֹן וְשֶׁבֶט
נִפְתָּלִי. (ישעיה ט, א): וְהֶאֱחָרוֹן הַכְּבִיד, רַבִּי אַבָּא בַר
כֹּהֲנָא אָמַר הֶמָּמָם כְּכַמְכְּבִיד, הֵדָּא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה
יד, כג): וְטֹאטֹאטִיָּה בְּמִטְאָטֹא הַשְּׂמֵד. לֹא נָפַל עָלֶיהָ
גּוֹרֵל, רַבִּי נַחֲמָן בִּשְׁם רַבִּי אַחָא אָמַר מֵהוּ לֹא נָפַל
עָלֶיהָ גּוֹרֵל, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּשְׁעָה שֶׁהִפְלִיתִי
קְלָסִים עַל אַמּוֹת הָעוֹלָם לְהַגְלוֹתָם, לֹא גָלוּ, וְאַתָּם
לָמָּה גָלִיתֶם, כִּי דָמָה בְּתוֹכָהּ הָיָה, כָּל כֹּף לָמָּה,
לְהַעֲלוֹת חֲמָה, רַבִּי יוֹדֵן שָׂאֵל לְרַבִּי אַחָא אָמַר לוֹ
הֵיכָן הִרְגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת זְכָרֶיהָ בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ
בְּעֶזְרַת גִּשְׁיָם, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת

לְקֶשׁ. לְשׁוֹן אֵשׁ, זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וְחִשַּׁשׁ לְהַבָּה
יִרְפָּה, זֶה בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁרָשַׁם כְּמֶק יִהְיֶה, אֵלּוּ
הָאֲבוֹת שֶׁהֵם שֶׁרָשִׁיחֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּפְרִיחֵם כְּאֶבֶק
יַעֲלֶה, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים שֶׁהֵם פְּרִיחֵהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
מִפְּנֵי מָה (ישעיה ה, כד): כִּי מָאָסוּ אֶת תּוֹרַת ה' צִבְאוֹת
וּגו', אָמַר רַבִּי יוֹדֵן כִּי מָאָסוּ אֶת תּוֹרַת ה' צִבְאוֹת,
זוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּכַתֵּב, וְאֵת אִמְרַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נֶאֱצַו, זוֹ
תּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה. וְכִיּוֹן שֶׁהִשְׁלִיכוּ דְבָרֵי תּוֹרָה לְאֶרֶץ,
הִתְחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן עָלֵיהֶם אִיכָּה (ירמיה ט, טז): כֹּה
אָמַר ה' צִבְאוֹת הַתְּבוֹנָנוּ וְקִרְאוּ לְמִקְוִנּוֹת, רַבִּי יוֹחָנָן
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיֹשׁ וְרַבִּינּוֹן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְמַלְךְ
שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, כָּעַס עַל הָרָאוּשׁוֹן נָטַל אֶת הַמַּקֵּל
וְחִבְטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר אוֹי לָזֶה מֵאִיזוֹ שְׁלֹחַ נִגְלָה.
כָּעַס עַל הַשְּׁנֵי וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וְחִבְטוֹ וְהִגְלָהוּ, אָמַר
אֲנִי הוּא דְתַרְבוּתִי בִישָׂא. כֹּף, גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים
וְהִתְחִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם אֶת הַפְּסוּק
הַזֶּה (הושע ז, ג): אוֹי לָהֶם כִּי נִדְּדוּ מִמֶּנִּי. וְכִיּוֹן שֶׁגָּלוּ
יְהוּדָה וּבְנֵימִין, כְּבִיכּוֹל אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא (ירמיה י, יט): אוֹי לִי עַל שִׁבְרִי. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
לִקְיֹשׁ אָמַר לְמַלְךְ שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי בָנִים כָּעַס עַל
הָרָאוּשׁוֹן וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וְחִבְטוֹ וּפְרָפְרָ וְמָת, הִתְחִיל
מְקוֹנֵן עָלָיו, כָּעַס עַל הַשְּׁנֵי וְנָטַל אֶת הַמַּקֵּל וְחִבְטוֹ
וּפְרָפְרָ וְמָת, אָמַר מַעֲתָה אֵין בִּי כַח לְקוֹנֵן עָלֵיהֶם
אֵלָּא קִרְאוּ לְמִקְוִנּוֹת וְקוֹנְנֵי עָלֵיהֶם. כֹּף, גָּלוּ עֲשֶׂרֶת
הַשְּׁבָטִים וְהִתְחִיל מְקוֹנֵן עָלֵיהֶם (עמוס ה, א): שְׁמַעוּ
אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי נֹשֵׂא עָלֵיכֶם קִינָה בֵּית
יִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן שֶׁגָּלוּ יְהוּדָה וּבְנֵימִין, כְּבִיכּוֹל אָמַר
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲתָה אֵין בִּי כַח לְקוֹנֵן עָלֵיהֶם,
הֵדָּא הוּא דְכְּתִיב (ירמיה ט, טז יז): קִרְאוּ לְמִקְוִנּוֹת וּגו'
וְהִמְהַרְנָה וְתִשְׁנֶנָּה עָלֵינוּ נָהִי, עָלֵיהֶם אֵין כְּתִיב כָּאֵן
אֵלָּא עָלֵינוּ, דִּידִי וְדִידֵיהוֹן. וְתִרְדְּנָה עֵינֵיהֶם דְּמַעָּה
אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֵלָּא עֵינֵינוּ, דִּידִי וְדִידֵיהוֹן.
וְעַפְעַפִּיהֶם זָלוּ מִיֵּם אֵין כְּתִיב כָּאֵן, אֵלָּא וְעַפְעַפִּינוּ,
דִּידִי וְדִידֵיהוֹן. רַבִּינּוֹן אֶמְרִין לְמַלְךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵים
עֶשֶׂר בָּנִים, וּמָתוּ שְׁנֵים, הִתְחִיל מִתְנַחֵם בְּעֲשֶׂרָה.
מָתוּ עוֹד שְׁנֵים, וְהִתְחִיל מִתְנַחֵם בְּשִׁמוֹנָה. מָתוּ
שְׁנֵים, הִתְחִיל מִתְנַחֵם בְּשִׁשָּׁה. מָתוּ שְׁנֵים, הִתְחִיל
מִתְנַחֵם בְּאַרְבָּעָה. מָתוּ שְׁנֵים, הִתְחִיל מִתְנַחֵם
בְּשְׁנֵים. וְכִיּוֹן שֶׁמָּתוּ כָּלָם, הִתְחִיל מְקוֹנֵן עָלֵיהֶם
אִיכָּה יִשְׁבָּה בְּדָד.

ג. רַבִּי אַבָּא בַר כֹּהֲנָא פִּתַּח (ירמיה טו, יז): לֹא יִשְׁבְּתִי
בְּסוֹד מִשְׁחָקִים וְאֶעֱלֹז. אָמַרְהָ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַבּוֹן הָעוֹלָמִים מִיָּמִי לֹא נִכְנַסְתִּי
בְּבֵתִי תִיאֲטָרְאוֹת וּבֵתִי קִרְקָסְאוֹת שֶׁל אַמּוֹת הָעוֹלָם
וְשִׁחַתְתִּי עִמָּהֶם וְאֶעֱלֹז. (ירמיה טו, יז): מִפְּנֵי יְדוֹ בְּדָד
יִשְׁבְּתִי, נִגְעָה בִּי יְדוֹ שֶׁל פְּרָעָה, וְלֹא יִשְׁבְּתִי בְּדָד,

בוכות, שאתה אומר כי קול נהי נשמע מציון, אלא
ממי שהוא משרה שכנינו בציון. איך שדדנו, איך
הות לן מבזונים. (ירמיה ט, יח): בשנו מאד כי עצבנו
ארץ, זו ארץ ישראל, דכתיב (דברים יא, יב): ארץ אשר
ה' אליהך דרש אתה. (ירמיה ט, יח): וכי השליכו
משכנותינו, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

דבר אחר, בשנו מאד כי עצבנו ארץ, אלו דברי
תורה, כמה דאת אמר (איוב יא, ט): ארפה מארץ מדה.
וכי השליכו משכנותינו, אלו בתי כנסיות ובתי
מדרשות.

דבר אחר, בשנו מאד כי עצבנו ארץ, זה בית
המקדש, כמה דאת אמר (יחזקאל מג, יד): ומחיק הארץ
עד העזרה התחתונה. וכי השליכו משכנותינו, חרפן
בית ראשון וחרפן בית שני, כיון שחטאו גלו, וכיון
שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

ט. רבי יצחק פתח (ירמיה נא, נא): בשנו כי שמענו
חרפה כסתה כלמה פנינו כי באו זרים על מקדשי
בית ה', את מוצא בשעה שנכנסו שונאים
לירושלים, נכנסו עמהם עמונים ומואבים,
שנאמר (איכה א, י): ידו פרש צר על כל מחמדיה כי
ראתה גוים באו מקדשה אשר צויתה לא יבאו בקהל
לה. נכנסו לבית קדשי הקדשים ומצאו שם שני
פרובים, נטלו אותן ונתנו אותן בכליבה והיו
מחזירין אותן בחוצות ירושלים ואומרים, לא
היייתם אומרים שאין האמה הזאת עובדת
כוכבים, ראו מה מצינו להם ומה היו עובדים, הא
כל אפיין שוין, הדא הוא דכתיב (יחזקאל כה, ח): יען
אמר מואב ושעיר הגה ככל הגוים בית יהודה,
באותה שעה נשבע הקדוש ברוך הוא שהוא מקעקע
ביצתן מן העולם, שנאמר (צפניה ב, ט): לכן חי אני
נאם ה' צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדם תהיה
וכני עמון כעמרה, כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו
התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

דבר אחר, (ירמיה נא, נא): בשנו כי שמענו חרפה, אלו
שבעה עשר בתמוז. כסתה כלמה פנינו, אלו תשעה
באב. כי באו זרים על מקדשי בית ה', חרפן ראשון
וחרפן שני, כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל
ירמיה מקונן עליהם איכה.

י. רבי יצחק פתח (ישעיה מג, כב): ולא אתי קראת יעקב
כי געית בי ישראל, רבי יוחנן שמע לה מהדין
קרייה (ישעיה יז, א ב): משא דמשק הגה דמשק מוסר
מעיר והיתה מעי מפלה, עובות ערי ערער, עומד
בדמשק ומזכיר ערער, והלא אין ערער אלא
בתחום מואב, אלא שלש מאות ושישים וחמשה בתי
עבודת כוכבים היו בדמשק, וכל אחת ואחת היו

נשים אלא בעזרת הכהנים, ולא נהגו בדמו לא כדם
אלא ולא כדם צבי, שדם צבי ודם איל כתיב (ויקרא
יז, ג): ושפך את דמו וכסהו בעפר, ברם הכא
כתיב (יחזקאל כד, יז): כי דמה בתוכה היה על צחיח
סלע שמתהו לא שפכתהו על הארץ לכסות עליו
עפר.

דבר אחר, לכן כה אמר ה' או עיר הדמים, אוי מן
קמי דקרתא דשפכי דמה לגווה. גם אני אנדיל
המדרה, ארפה בפרענות. הרבה העצים, אלו
הלגיונות. הדלק האש, אלו המלכים. התם הבשר,
זה הצבור. והרקח המרקחה, רבי יהושע ורבי
נחמיה בשם רב אחא אמרי לפי שהיו כל ישראל
אומרים נבוכדנצר פנס כל ממונו של עולם ולממון
שלנו הוא צריך. אמר הקדוש ברוך הוא חייכם
שאני עושה ממונכם חביב עליו כמו בשמים הללו
שהן עולין בסעודה. והעצמות יחרי, את מוצא
בשעה שגלו ישראל היה גופן תוסס כהדא
מקרקתא. והעמידה על גתליה רקה, אמר רבי
אלעזר אלו נאמר שבורה לא היה לה תקנה לעולם,
וכשהוא אומר ריקה כל כלי שהוא ריקן סופו
להתמלאות, כל כך למה, למען תחם וחרה נחשתה
ונתכה בתוכה וגו'. כיון שחטאו גלו, וכיון שגלו
התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה ישבה בדר.

ו. רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא פתח (הושע ה,
ט): אפרים לשמה תהיה, אימתי ביום תוכחה, יום
שהקדוש ברוך הוא עתיד להתנפח עמהם בדין.
אתה מוצא בשעה שגלו עשרת השבטים לא גלו
יהודה ובנימין, והיו עשרת השבטים אומרים מפני
מה הגלה אותנו והם לא הגלה, מפני שהם בני
פלטין שלו, דלמא משוא פנים יש כאן, חס ושלום,
אין כאן משוא פנים, אלא עדין לא חטאו, וכיון
שחטאו הגלה אותם. אמרו עשרת השבטים הא
אלהינו הא אלהינו, הא תקיף הא תקיף, הא קשוט
הא קשוט, דאפלו לבני ביתיה לא נסיב אפיין. כיון
שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן
עליהם איכה.

ז. רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא פתח (ישעיה ג,
כז): ואנו ואכלו פתחיה, אנינה מבפנים ואכילה
מבחוץ. פתחיה, חרפן ראשון וחרפן שני. ונקמה,
נקמה מדברי תורה, נקמה מדברי נבואה, נקמה
מצידיקים, נקמה ממצוות ומעשים טובים, לפיכך
לארץ תשב, (איכה ב, י): ישבו לארץ ידמו זקני וגו'.

ח. רבי יצחק פתח (ירמיה ט, יח): כי קול נהי נשמע
מציון איך שדדנו. וכי יש עצים בוכים ויש אבנים

זכיתם הרי אתם קוראים: ראה ה' כי צר לי מעי 46
חמרמרו. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כג, 47
כא): וקראתם בעצם היום הזה, ועכשו שלא זכיתם 48
הרי אתם קוראים: קראתי למאזהבי. אלו זכיתם 49
הייתם קוראים בתורה (דברים טו, כ): צדק צדק תרדף, 50
ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: צדיק הוא 51
ה' כי פיהו מריתי. אלו זכיתם הייתם קוראים 52
בתורה (דברים טו, יא): פתח תפתח את ידך, ועכשו 53
שלא זכיתם הרי אתם קוראים: פרשה ציון בידיה. 54
אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כג, ד): אלה 55
מועדי ה', ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: 56
על אלה אני בוכה. אלו זכיתם הייתם קוראים 57
בתורה (במדבר כ, יט): במסלה נעלה, ועכשו שלא 58
זכיתם הרי אתם קוראים: סלה כל אפירי ה', אלו 59
זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, יג): ואשבר 60
מטת עלכם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: 61
נשקד על פשעי בידו. אלו זכיתם הייתם קוראים 62
בתורה (ויקרא ו, ו): אש תמיד תוקד על המזבח, 63
ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: ממרום שלח 64
אש בעצמתי, אלו זכיתם הייתם קוראים 65
בתורה (דברים א, לא): בכל הדרך אשר הלכתם, ועכשו 66
שלא זכיתם הרי אתם קוראים: לוא אליכם כל עברי 67
דרך. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, ה): 68
ואכלתם לחמכם לשבע, ועכשו שלא זכיתם הרי 69
אתם קוראים: כל עמה נאנחים מבקשים לחם. אלו 70
זכיתם הייתם קוראים בתורה (שמות לו, כד): לא יחמוד 71
איש את ארצו, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם 72
קוראים: ידו פרש צר על כל מחמדיה. אלו זכיתם 73
הייתם קוראים בתורה (ויקרא טז, ל): כי ביום הזה 74
יכפר עליכם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: 75
טמאתה בשוליה. אלו זכיתם הייתם קוראים 76
בתורה (ויקרא טז, ל): מפל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, 77
ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: חטא חטאה 78
ירושלים. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (במדבר 79
י, ט): ונזפרתם לפני ה' אלהיכם, ועכשו שלא זכיתם 80
הרי אתם קוראים: זכרה ירושלים ימי ענייה. אלו 81
זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, יב): 82
והתהלכתי בתוכם, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם 83
קוראים: ויצא מן פת ציון כל הדרה. אלו זכיתם 84
הייתם קוראים בתורה (דברים כח, יג): ונתנה ה' לראש, 85
ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: היו צריה 86
לראש איביה שלו. אלו זכיתם הייתם קוראים 87
בתורה (דברים טז, טז): שלוש פעמים בשנה, ועכשו 88
שלא זכיתם הרי אתם קוראים: דרכי ציון אבילות. 89
אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (ויקרא כו, ה): 90
ושבתם לבטח, ועכשו שלא זכיתם הרי אתם 91

עובדין אותה יום אחד, והיה להם יום אחד והיו 1
כל עובדין באותו היום, וכלן עשו ישראל הגמונא 2
ועבדו אותן, דכתיב (שופטים י, ו): ויסיפו בני ישראל 3
לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים ואת 4
העשתרות ואת אלהי ארם ואת אלהי צידון ואת 5
אלהי מואב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים 6
ויעבדו את ה' ולא עבדוהו, אפלו בשתפות. 7
אמר רבי אבא בר כהנא לא תהיה כהנת כפנדקית. 8
אמר רבי יוסי ברבי חנינא, הלואי עשו אותי בני 9
כגרוזימי הזו שהיא באה באחרונה. 10
אמר רבי יודן משל לעבדו של מלך שעשה סעודה 11
והזמין כל בני כנסיותיו, ולא הזמין רבו. אמר 12
המלך הלואי השנה אותי עבדי לבני כנסיותיו. כך 13
אמר הקדוש ברוך הוא, הלואי השוו אותי בני 14
כגרוזימי הזו שהיא באה באחרונה, אלא, ולא אתי 15
קראת יעקב, קאים טרון כל יומא ולא לעי, וצלווי 16
קמוי את לעי. קאים טרון כל יומא ולא בעי, ואמר 17
ליה חבריה אתי וצלי והוא אמר לית אנא נכיל. אצל 18
הפעל מה קתיב (מלכים א יח, כו): ויקראו בשם הפעל 19
מהפקר ועד הצהרים לאמר הפעל עגנו ואין קול 20
ואין ענה ויפסחו על המזבח אשר עשה, הרי ולא 21
אתי קראת יעקב, הלואי לא הפרתיו יעקב, למה, 22
כי נענת בי ישראל. לא הביאת לי שם עלתיו, שני 23
תמידיו שהיו מקריבים בכל יום, שנאמר (במדבר כח, 24
טו): את הפךש אחד תעשה בבקר ואת הפכש השני 25
תעשה בין הערבים. וזכחיד לא כבדתני, אלו קדשי 26
קדשים. לא העבדתיו במנחה, זה קמץ המנחה. ולא 27
הועתתיו בלבונה, זה קמץ הלבונה. לא קנית לי 28
בכסף קנה, רב הונא בשם רב יוסף אמר קנמון היה 29
גדל בארץ ישראל והיו עדים וצבאים אוכלין ממנו. 30
וחלב וזחיד לא הרויתני, אלו אמורי קדשים קלים. 31
אף העבדתני בחטאתיך הועתתני בעונתיך, ראו מה 32
גרמו לי עונותיכם לשרף את ביתי ולחרב את עירי 33
ולתגלות את בני בין אמות העולם ולישב לי לבדי, 34
איכה ישבה בדד. 35
יא. רבי יצחק פתח (דברים כח, מז מח): תחת אשר לא 36
עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, 37
ועבדת את איביך וגו'. אלו זכיתם הייתם קוראים 38
בתורה (שמות טו, יז): תבאמו ותשעמו בהר נחלתך, 39
ועכשו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: תבא כל 40
רעתם לפניך. אלו זכיתם הייתם קוראים 41
בתורה (שמות טו, יד): שמעו עמים ירגזון, ועכשו 42
שלא זכיתם הרי אתם קוראים: שמעו פי נאנחה 43
אני. אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה (שמות ג, ו): 44
ראה ראיתי את עמי אשר במצרים, ועכשו שלא 45

וְאֵת כָּל בְּתֵי יְרוּשָׁלַיִם, רַבִּי פִנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי הוֹשַׁעֲנָא
אָמַר אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים בְּתֵי כְנָסוֹת הָיוּ
בִּירוּשָׁלַיִם חוּץ מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִנֵּין (ישעיה א, כא):
מִלְּאֲתֵי, בְּגִימְטְרִיא הָכִי הָיוּ, וְכָל אַחַת וְאַחַת הָיָה
לָהּ בֵּית סֹפֶר לְמִקְרָא וּבֵית הַתְּלָמוּד לְמִשְׁנָה, וְכָלֹן
עָלָה אֶסְפִּסְנִינֹס וְהַחֲרִיבָן. וְאֵת כָּל בֵּית גְּדוּל, זֶה בֵּית
מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי, וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתוֹ
בֵּית גְּדוּל, שֶׁשֶּׁם מִתְנַין שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא. פִּינֹן שִׁחְטָאוֹ גָּלוּ, וְכִינֹן שִׁגְלוֹ הַתַּחֲחִיל יִרְמְיָה
מִקּוֹנֵן עֲלֵיהֶם אִיכָה.

יג. רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא פָּתַח (משלי כה, יח): מִפִּיץ וְחָרַב
וְחָץ שָׁנוֹן וּגְו', מִפִּיץ, עַל שֵׁם (דברים כח, טו): וְהַפִּיץ
ה' בְּכָל הָעַמִּים. וְחָרַב, עַל שֵׁם (ויקרא כו, לג): וְהַרְרִיקְתִּי
אֲחֵרֵיכֶם חָרַב. וְחָץ שָׁנוֹן, עַל שֵׁם (יחזקאל ה, טז):
בְּשִׁלְחִי אֶת חֲצֵי הָרֶעִב, הַכֹּל לָמִי, לְאִישׁ עֲנָה בְרָעָהוּ
עַד שֶׁקָּר, אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁבִּיבוּ וְאָמְרוּ (שמות לב, ד):
אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל. (משלי כה, יט): שֵׁן רָעָה וְרָגַל
מוֹעֲדָת וּגְו', אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּשִׁבְעָתָ לְרַעוֹת אוֹתָנוּ הַשֵּׁן אֲכָלָה
וּמִדָּקָה אַחֲרֵי, וְלָמָּה שֵׁן רָעָה אוֹכֵלָת אוֹתָנוּ, וְרָגַל
רוֹפֶסֶת אוֹתָנוּ, מִפְּנֵי בְטָחוֹנָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַל
שֶׁבִגְדָנוּ בְצוּרָנוּ, (משלי כה, יט): מַעֲדָה בְּגֵד בְּיוֹם קָרָה,
(זכריה ז, יג): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ.

דָּבָר אַחֵר, שֵׁן רָעָה וְרָגַל מוֹעֲדָת, שֵׁן מַעֲרַעְרָה וְרָגַל
מִמְטָמְטָה, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי אֲמַרְתִּי
לְיִשְׂרָאֵל בְּגֵדוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּבְטָחוֹ בִּי, וְהֵן לֹא
עָשׂוּ כֵן אֲלֹא בְּגֵדוֹ בִּי וּבְטָחוֹ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הִדָּא
הוּא דְכָתִיב (ירמיה ב, כז): אֲמָרִים לַעֲץ אָבִי אֲתָהּ. פִּינֹן
שִׁחְטָאוֹ גָּלוּ, וְכִינֹן שִׁגְלוֹ הַתַּחֲחִיל יִרְמְיָה מִקּוֹנֵן
עֲלֵיהֶם אִיכָה.

יד. רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא פָּתַח (משלי כט, ט): אִישׁ חָכָם
נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֱוִיל וְרִגְזוֹ וְשִׁחַק וְאֵין נִחַת.

אָמַר רַבִּי סִימּוֹן כָּל מִי שֶׁהוּא דִּן אֶת טַפְשׁ, הוּא
עֲצָמוֹ נִדּוֹן, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: חָכָם נִשְׁפָּט, שִׁפְט אֵין
כְּתִיב, אֲלֹא נִשְׁפָּט.

דָּבָר אַחֵר, אִישׁ חָכָם נִשְׁפָּט, זֶה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ד): חָכָם לִבָּב וְאִמְרִין כֹּחַ. אֶת אִישׁ
אֱוִיל, אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד, כב): פִּי אֱוִיל
עָמִי. וְרִגְזוֹ וְשִׁחַק, רִגְזָתִי וְאֵין נִחַת, שִׁחְקָתִי וְאֵין
נִחַת. רִגְזָתִי עֲלֵיכֶם בִּימֵי פָקַח בֶּן רְמְלִיָּהוּ,
שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב, כח, ו): וַיְהִיג פָּקַח בֶּן רְמְלִיָּהוּ
וּגְו', שִׁחְקָתִי עֲלֵיכֶם בִּימֵי אֲמָצִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי
הימים ב, כח, יא): וְאֲמָצִיָּהוּ הִתְחַזַּק וַיִּנְהַג אֶת עַמּוֹ וַיִּלְךְ
גֵּיא הַמֶּלֶח, מֵהוּ גֵיא הַמֶּלֶח, תַּחַת כְּפִי הַמֶּלֶח, תַּחַת
כְּפוּיִי מִלְחָמָה. וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חַיִּים שָׁבוּ בְּנֵי יְהוּדָה

קוֹרָאִים: גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֲנִי. אֱלוֹ זִכְיָתָם הֵייתָם
קוֹרָאִים בַּתּוֹרָה (שמות יב, מב): לֵיל שְׁמֹרִים הוּא לָהּ,
וְעָכְשׁוּ שְׁלֹא זִכְיָתָם הָרִי אֲתָם קוֹרָאִים: בָּכָה תִּבְכֶּה
בְּלִילָה. אֱלוֹ זִכְיָתָם הֵייתָם קוֹרָאִים בַּתּוֹרָה (דברים א,
יב): אִיכָה אֲשָׁא לְבָדִי, וְעָכְשׁוּ שְׁלֹא זִכְיָתָם הָרִי אֲתָם
קוֹרָאִים: אִיכָה יִשְׁכָּה בְּדָד.

יב. רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא פָּתַח (משלי כה, יט): מַעֲדָה בְּגֵד
בְּיוֹם קָרָה חֲמִץ עַל נֶתֶר וְשֶׁר בְּשָׂרִים עַל לֵב רָע, רַבִּי
חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן תְּרוּיָהוּן אָמְרִין לָמָּה הָיוּ עֲשֶׂרֶת
הַשְּׁכָבִטִים וְשִׁבְט יְהוּדָה וּבְנִימִין דּוּמִין, לְשָׁנִי בְּנִי
אָדָם שֶׁהָיוּ מִתְפַּסִּים בְּשִׁמְלָה חֲדָשָׁה בִּימֹת הַגְּשָׁמִים,
וְהָיָה זֶה בּוֹגֵד מִפָּאן וְזֶה בּוֹגֵד מִפָּאן, עַד שֶׁקָּרְעוּ
אוֹתָהּ. כֶּף לֹא זָווּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁכָבִטִים עוֹבְדִים עֲבוֹדַת
כּוֹכָבִים בְּשׁוּמְרוֹן וְשִׁבְט יְהוּדָה וּבְנִימִין עוֹבְדִים
עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁגָּרְמוּ לִירוּשָׁלַיִם
לְחָרֵב.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲדָה בְּגֵד בְּיוֹם קָרָה, רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא
וְרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא אָמַר יוֹם שְׁנִידוּג
נְבוּכַדְנֶצַּר לְיִשְׂרָאֵל הֶעֱדָה מָהֶם שְׁנִי לְבוּשִׁין, בְּגָדִי
כֶּהָנָה וּבְגָדִי מַלְכוּת. בְּיוֹם קָרָה, עַל שֵׁם שֶׁקָּרְאוּ
לְעֵגֶל (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל. חֲמִץ עַל
נֶתֶר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְאַחַד שֶׁהָיָה לוֹ מִרְתֵּף שֶׁל
זֵינֹן בְּדֶק חֲבִית רֹאשׁוֹנָה וּמִצָּעָה חֲמִץ. שְׁנִיָּה, וּמִצָּעָה
חֲמִץ. שְׁלִישִׁית, וּמִצָּעָה חֲמִץ, אָמַר הָא מִסְתָּא
דְּכֹלָא בִישָׁא. וְשֶׁר בְּשָׂרִים עַל לֵב רָע, אָמַר רַבִּי
בְּרַכְיָה כָּל דְּזָמַר זִימְרָא לֹא עֵייל בְּאֲדָנִיָּה דִּרְקָדָא, כָּל
דְּזָמַר זָמַר בְּרָא דְטַפְשָׁא לֹא שָׁמַע.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲדָה בְּגֵד בְּיוֹם קָרָה, אָמַר רַבִּי סִימּוֹן
יוֹם שְׁנִידוּג נְבוּכַדְנֶצַּר לְיִשְׂרָאֵל הֶעֱדָה מָהֶם שְׁנִי
לְבוּשִׁין, בְּגָדִי כֶּהָנָה וּבְגָדִי מַלְכוּת. בְּיוֹם קָרָה, כֶּהָדָא
הוּא דְכָתִיב (זכריה ז, יג): וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ.
חֲמִץ עַל נֶתֶר, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נַחֲמִיָּה כֶּהָדָא
שֶׁהוּא נוֹתֵן חֲמִץ עַל נֶתֶר וְסוֹתָרוֹ, כֶּף הָיוּ סוֹתָרִים
דְּבָרֵי תוֹרָה, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (דברי הימים ב, לו, טז):
וַיְהִי מִלְעֲבִים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים, רַבִּי אָבָא בַר כֶּהָנָא
אָמַר כֶּהָדָא זֹו שֶׁהָיָה מִלְחָכָת בִּפְיָהּ. וְשֶׁר בְּשָׂרִים עַל
לֵב רָע, רַבִּי חֲגִי בְשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, לִפְנֵי שֶׁהָיוּ
לִיצְנֵי הַדּוֹר מְמַלְלִים בִּפְיָהֶם, וּמְרַמְזִין בְּעִינֵיהֶן,
וּמְדוֹרִין בְּאֲצִבְעוֹתֵיהֶן, וְאוֹמְרִים (יחזקאל יב, כז): הִתְחַזַּק
אֲשֶׁר הוּא חֲזָה לִימִים רַבִּים וְלַעֲתִים רַחוּקוֹת הוּא
נָבֵא. אָמַר לָהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲזִיקָם פִּי בִימֵיכֶם
בֵּית הַמְּרִי, מִקֵּד (דברי הימים ב, לו, יז): וַיַּעַל עֲלֵיהֶם אֶת
מֶלֶךְ פְּשָׁדִים וַיְהִיג בַּחוּרֵיהֶם בַּחֲרֹב וּגְו'.
וּבְכָתִיב (מלכים ב, כה, ט): וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה', זֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ. וְאֵת בֵּית הַמֶּלֶךְ, זֶה פִּלְטִין שֶׁל צִדְקִיָּהוּ.

ישראל. אמר הקדוש ברוך הוא: פי נגע עד לבך, 46
זה בית המקדש, כמה דאת אמר (דברי הימים ב ז, טז): 47
והיו עיני ולבי שם כל הימים. 48

דבר אחר, פי נגע עד לבך, זה הקדוש ברוך הוא. 49
אמר רבי חייא היכן מציינו שנקרא הקדוש ברוך הוא 50
לבן של ישראל, מן הדין קריא (תהלים עג, כו): צור 51
לבבי וחלקי אלהים לעולם. 52

יז. רבי אבהו פתח (תהלים סט, יג): ישיחו בי יושבי 53
שער, אלו אמות העולם שהן יושבין בבתי תרטיאות 54
ובבתי קרקסיות. ונגנינות שותי שכר, מאחר שהן 55
יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין הן יושבין 56
ומשיחין בי ומלעיגים בי, ואומרים: בגין דלא 57
נצרוך לחורבא כיהודאי. והן אומרין אלו לאלו: 58
כמה שנים את בעי מחי, והן אומרים כחלוקא 59
דיהודאי דשבתא, ומכניסין את הגמל לטרטיאות 60
שלחם והחלוקים שלו עליהן, והן אומרין אלו לאלו: 61
על מה זה מתאבל, והן אומרים: היהודים הללו 62
שומרי שביעית הן ואין להם ירק ואכלו החוחים 63
של זה והוא מתאבל עליהם. ומכניסים את המתים 64
לתטרון שלהם וראשו מגלח, והן אומרין אלו 65
לאלו: על מה ראשו של זה מגלח, והוא אומר: 66
היהודים הללו שומרי שבתות הן, וכל מה שהן 67
יגעין כל ימות השבת אוכלין בשבת, ואין להם 68
עצים לבשל בהן והן שוברין מטותיהן ומבשלין 69
בהן, והם יושנים בארץ ומתעפרים בעפר, וסכין 70
בשמן, לפיכך השמן ביקר. 71

דבר אחר, ישיחו בי יושבי שער, אלו ישראל שהן 72
יושבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ונגנינות שותי 73
שכר, מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין 74
בסעודת תשעה באב, יושבין וקוראין קינין ונהי 75
ואיכה. 76

יח. רבי אבין פתח: השביעני במרורים, בלילי הפסח 77
של יום טוב הראשון, הרוני לענה, בתשעה באב, 78
ממה שהשביעני בלילי יום טוב הראשון של פסח, 79
הרוני בלילי תשעה באב לענה, הוי בלילי יום טוב 80
הראשון של פסח הוא לילי תשעה באב, ועל זה 81
היה מקונן ירמיה איכה ישבה בדר. 82

יט. רבי אבין פתח (דניאל ב, כא): והוא מהשנא עדניא 83
וזמניא, אמר ירמיה לישראל אלו זכיתם הייתם 84
יושבין בירושלים ושותין מי השלוח שממימי נקיים 85
ומתוקים, עכשו שלא זכיתם הרי אתם גולים לבבל 86
ושותין מי פרת שממימי עכורין וסרוחין, הדא הוא 87
דכתיב (ירמיה ב, יח): ועתה מה לך לדרך מצרים 88
לשתות מי שחור ומה לך לדרך אשור לשתות מי 89

ויביאום לראש הסלע וישליכום וגו', באותה שעה 1
אמר הקדוש ברוך הוא לא גזרתי מיתה לבני נח 2
אלא בחרב, ואלו: ויביאום לראש הסלע וישליכום 3
וכלם נבקעו. ואין נחת, באותה שעה אמר הקדוש 4
ברוך הוא מה אלו עושין כאן, יגלו. כיון שחטאו 5
גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה. 6

טו. רבי חנינא בר פפא פתח (משלי ט, ז): יסר לץ לקח 7
לו קלון, אמר רבי יצחק כל המעמיד תלמיד רשע 8
סופו להתבזות ממנו, שנאמר: יסר לץ לקח לו 9
קלון. הוא דעתיה דרבי יצחק, דאמר רבי יצחק כל 10
המעמיד תלמיד רשע בארץ ישראל כאלו מעמיד 11
לסטים, ובחוצה לארץ מעמיד עבד. 12

אמר רבי שמעון בן לקיש, כתיב (משלי כ, ג): כבוד 13
לאיש שבת מריב, אמר הקדוש ברוך הוא כבוד היה 14
לי אלו לא נזדונגתי לאמה זו. את מוצא בשעה שגלו 15
ישראל לבין אמות העולם היה הקדוש ברוך הוא 16
מחזיר על פתחיהן של אמות העולם לשמע מה הם 17
אומרים, ומה היו אומרים אלהיהם של אמה זו 18
נפרע הוא מפרעה ומסירא ומסנחריב וכיוצא בהן, 19
וחזרין ואומרין ולעולם נצר הוא, כביכול הזקיננו 20
הדברים, הדא הוא דכתיב (יחזקאל לו, כ): ויבוא אל 21
הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי, לא היה 22
צריך קריא לומר אלא ויבואו, ואת אמרת ויבוא, 23
אלא כביכול הוא עצמו, הדא הוא דכתיב: ויבוא 24
אל הגוים. ומה היו אומרים: אם עם ה' אלה למה 25
מצרצו יצאו. 26

דבר אחר, יסר זה ירמיה, לץ זה דורו, שהיו 27
ליצנים, לקח לו קלון, שהיו מקללין אותו, 28
דכתיב (ירמיה טו, י): לא נשיתי ולא נשו בי פה 29
מקללני. ומוכיח לרשע מומו, שהיה מוכיח 30
לישראל ואומר להם איכה. 31

טז. רבי אבהו פתח (ירמיה ד, יח): דרפק ומעלליך עשו 32
אלה לך וגו'. אימתי שבו של מלך להזקק 33
ללגיונותיו במדבר או בישוב, לא בישוב, במדבר 34
כתיב (שמות טז, ד): הנני ממטיר לכם לחם מן 35
השמים, והכא כתיב (איכה ד, ד): עוללים שאלו לחם 36
וגו', במדבר כתיב (תהלים עח, כ): הן הכה צור ויזובו 37
מים, והכא כתיב (איכה ד, ד): דבק לשון יונק אל חכו 38
בצמא. במדבר כתיב (תהלים קה, ט): פרו ענן למסך, 39
והכא כתיב (איכה ד ח ט): צפד עורם על עצמם. ומי 40
עשה לך, דרפק ומעלליך, אורחתיך בישאתא 41
ועובדיך מרידתא. (ירמיה ד, יח): זאת רעתך פי מר 42
פי נגע עד לבך, זו סנהדרי גדולה שהן קרויין לבן 43
של ישראל, דכתיב (שופטים ה, ט): לפי לחוקקי 44
ישראל, וכיון שהן מכביסין אותה, לית לפי לחוקקי 45

כב. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח (ישעיה ה, 45)
 ח: הוי מגיעי בית בבית, רבי יוחנן וריש לקיש, רבי
 יוחנן אמר הוי מגיעי בית בבית, מלוהו על ביתו
 מלוהו על שדהו לטלה, אמר הקדוש ברוך הוא מה
 אתם סבורין שאתם יורשים את הארץ, (ישעיה ח, ח):
 והושבתם לבדכם בקרב הארץ, באוני ה' צבאות אם
 לא בתים רבים לשמה יהיו גדלים וטובים מאין
 יושב. ריש לקיש אמר פזה שהוא צווח באזנו של
 חברו לא באחת אלא בשנים, כך באוני ה' צבאות.
 אמר ריש לקיש: הוי מגיעי בית בבית. הגעתם חרבן
 ראשון לחרבן שני, מה חרבן ראשון ציון שדה
 תחרש, אף חרבן שני ציון שדה תחרש. עד אפס
 מקום, מי גרם למקום לחרב על שלא הניחו מקום
 שלא עבדו בו עבודת פוככים, בתחלה היו עובדין
 אותו במטמוניות, הדא הוא דכתיב (יחזקאל ח, יב):
 ויאמר אלי הראית בן אדם וגו' עשים בחושך וגו',
 וכיון שלא מחו בידם חזרו להיות עושין אחר
 הדלת, שנאמר (ישעיה נז, ח): ואחר הדלת והמזוזה
 שמת זכרונך, וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות
 עושין על הגגות, שנאמר (צפניה א, ה): ואת
 המשתחיים על הגגות לצבא השמים. וכיון שלא
 מחו בידן חזרו להיות עושין בגגות, שנאמר (ישעיה
 סה, א): זבחים בגגות. וכיון שלא מחו בידן חזרו
 להיות עושין בראשי ההרים, שנאמר (הושע ד, יג): על
 ראשי ההרים יזבחו ועל הגבעות יקטירו. וכיון שלא
 מחו בידן חזרו להיות עושין בשדות, דכתיב (הושע
 יב, יב): גם מזבחותם בגלים על תלמי שדי. רבי יודן
 ורבי אביו ורבי טבי בשם רבי יאשיה אמרי על כל
 תלם ותלם היו מעמידין צלם. רבי פנחס ורבי
 חלקיה בשם רבי הושעיא אמרי היה אחד מהן
 חורש שדהו לזכסון מעמיד צלם באמצע, כדי שיהיו
 ראשי תלמים מראין לה. וכיון שלא מחו בידן חזרו
 להיות עושין בראשי הדרכים, שנאמר (יחזקאל טז,
 כח): אל כל ראש דרך בנית רמתך. וכיון שלא מחו
 בידן התחילו [חזרו] להיות עושין ברחובות,
 שנאמר (יחזקאל, כד): ותבני לך גב ותעשי לך רמה
 בכל רחוב. וכיון שלא מחו בידן חזרו להיות עושין
 בעירות, שנאמר (ירמיה ב, כח). (ירמיה יא, יג): כי מספר
 עריך היו אליהם יהודה וגו'. וכיון שלא מחו בידן
 חזרו להיות עושין בחוצות, שנאמר (ירמיה יא, יג):
 ומספר חצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת. עד
 אימתי, עד שהכניסוה לבית קדשי הקדשים,
 שנאמר (יחזקאל ח, ה): סמל הקנאה הזה בכאה, מהו
 בכאה, אמר רבי אחא הא בייה בייה תותבא מפני
 מארי ביתא.

נהר. אלו זכיתם הייתם יושבים בירושלים ואומרים
 שירים ומזמורים לפני הקדוש ברוך הוא, עכשו
 שלא זכיתם הרי אתם גולין לכל וקוראים קנים
 ונחיה, הוי (תהלים קלז, א): על נהרות בבל. איכה.
 כ. רבי אלכסנדר פתח (תהלים קב, ח): שקדתי ואהיה
 כצפור בודד על גג, אמר הקדוש ברוך הוא שקדתי
 להכניס בני לארץ ישראל מיד, ואהיה כצפור בודד
 על גג, מה הצפור מתבודד מגג לגג, ומגדר לגדר,
 ומאילן לאילן, ומשוכה לשוכה, כך כשיצאו
 ישראל ממצרים, היו נוסעים במחלקת וחונים
 במחלקת, ויסעו ויחנו, וכיון שבאו להר סיני נעשו
 כלם הומוגיא. ויחנו אין כתיב כאן, אלא (שמות יט,
 כ): ויחן שם ישראל, באותה שעה אמר הקדוש
 ברוך הוא הרי השעה שאתם תורה לבני.
 דבר אחר, שקדתי ואהיה [כצפור], אמר הקדוש
 ברוך הוא: שקדתי אני להשרות שכינתי בבית
 המקדש לעולם, ואהיה כצפור, מה הצפור הזה
 בשעה שאתה נוטל גוזליה היא יושבת בדר, כך
 אמר הקדוש ברוך הוא שרפתי את ביתי, והחברתי
 את עירי, והגליתי את בני לבין אמות העולם,
 וישבתי לי לבדי, איכה.
 כא. רבי אלכסנדר פתח (ויקרא יג, מה): והצורע אשר
 בו הנגע וגו'. והצורע זה בית המקדש, אשר בו
 הנגע זו עבודת פוככים, שהיא מטמאה כנגע,
 שנאמר: ויחללו את מקדשי ויטמאוה. בגדיו יהיו
 פרמים, אלו בגדי כהנה. (ויקרא יג, מה): וראשו יהיה
 פרוצ, הוא שנאמר (ישעיה כב, ח): ויגל את מסך
 יהודה, גלי דכסא. ועל שפם יעטה, כיון שגלו
 ישראל לבין אמות העולם לא היה אחד מהן יכול
 להוציא דבר תורה מפיו. וטמא טמא יקרא, חרבן
 ראשון וחרבן שני.
 אמר רבי יוסי בן חלפתא כל מי שהוא יודע כמה
 שנים עבדו ישראל עבודת פוככים, הוא יודע אימתי
 בן דוד בא, ואית לן תלתא קראי מסייע ליה,
 תדא (הושע ב, טו): ופקדתי עליה את ימי הבעלים
 אשר תקטיר להם, כימי הבעלים. תנבא (זכריה ז, יג):
 ויהי כאשר קרא ולא שמעו בן יקראו ולא אשמע.
 תליתאה (ירמיה ה, יט): והיה כי תאמרו תחת מה עשה
 ה' וגו'. רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו, רבי
 יוחנן אמר יען וביצען, מדה כנגד מדה. ריש לקיש
 אמר (ישעיה א, ז): אדמתכם לנגדכם זרים אכלים
 אתה, כנגדכם זרים אוכלים אותה. רבי אלכסנדר
 שמע לה מהדין קרא (ויקרא יג, מו): כל ימי אשר הנגע
 בו יטמא. איכה.

נחושפתא בר אלנתן, שהיו פתוחין לרוחה. בפסל
קול הטחנה, על ידי שלא נתעסקו בדברי תורה.
אמר רבי שמואל בר נחמן נמשלו ישראל בטוחנות,
מה הטוחנות אינן בטלות לעולם, אף ישראל אינן
בטלין מן התורה לא ביום ולא בלילה,
שנאמר (יהושע א, ח): והגית בו יומם ולילה. וקיום
לקול הצפור, זה נבוכדנצר הרשע, אמר רבי שמונה
עשרה שנה היתה בת קול יוצאת בפלטין של
נבוכדנצר ואומרת עבדא בישא זיל חרב ביתה
דמך, דבניה לא שמעין ליה. וישחו כל בנות
השיר, שעלה ובטל השיר מבית המשתה, הדא הוא
דכתיב (ישעיה כד, ט): בשיר לא ישתו יין. גם מגבה
ייראו, מגבוהו של עולם נתיירא ולא בעי, אמר בעי
מצמצמא יתי למעבד לי כדעבד לסבי, וחתחתים
בדרך, רבי אבא בר פהנא ורבי לוי, רבי אבא בר
פהנא אמר חתיתה של דרך נפלה עליו. ורבי לוי
אמר התחיל מחבי חבבים בדרך. (יחזקאל כא, כו): כי
עמד מלך בכל אל אם הדרך, על אבא דכצליה,
בראש שני הדרכים, שהיא מתוכת בין שני הדרכים,
אחת הולכת למדבר ואחת הולכת לירושלים. לקסם
קסם, התחיל קסם קסמים. קלקל בחצים, התחיל
לקלקל בחצים, לשמה של רומי ולא עלתה, לשמה
של אלכסנדריא ולא עלתה, לשמה של ירושלים
ועלתה לו. זרע זריעות ונטע נטיעות, לשמה של
רומי ולא עלתה לו, לשמה של אלכסנדריא ולא
עלתה לו, לשמה של ירושלים ועלתה לו, וצמחו.
הדליק גרות ופנסים, לשמה של רומי ולא האירו,
לשמה של אלכסנדריא ולא האירו, לשמה של
ירושלים והיו מאירין. שאל בתרפים, בעבודת
כוכבים שלו, האיד דאת אמר (שמואל א טו, כג): ואון
ותרפים הפצר, ראה בפכד, אמר רבי כהדין ערבא
דהו נכיס אימרא וחמי בכבדא. בימינו היה הקסם
ירושלים, נראין הו קסמא על ירושלים בימינו.
לשום פרים, פולימרפוס. לפתח פה ברצח,
ספקלטרם. להרים קול בתרועה, סרפינוס. לשום
פרים על שערים, טירונין. לשפך סללה, אבני
פליסטרוס. לבנות דיק, פכשים. וכלם והיה להם
כקסם שוא פניניהם (יחזקאל כא, כח): שבעי שבעות
להם, אמר יחזקאל לישראל אלו זכיתם הייתם
קוראין בתורה שהיא נדרשת שבועה משבעה, ועכשו
שלא זכיתם הרי נבוכדנצר בא ומקסם עליכם שבועה
משבעה, הדא הוא דכתיב שבעי שבעות להם. והוא
מזכיר עון להתפש, זה עונו של זכריה, הדא הוא
דכתיב (דברי הימים ב כד, כ): ורוח אלהים לבשה את
זכריה בן יהוידע הכהן ועמד מעל לעם, וכי מעל
ראשי העם היה, דאת אמר מעל לעם, אלא שראה

אמר רבי ברכיה (ישעיה כח, כ): כי קצר המצע
מהשתרע, מהו מהשתרע, שתרע לקבל אשה
ובעלה ורעה. והמסכה צרה כהתפנס, עשיתם מסכה
צרה לאותו שכתוב בו (תהלים לג, ז): פנס בגד מי הים.
פיון שחטאו גלו, וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן
עליהם איכה.

כג. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח (קהלת יב,
א): וזכר את בוראיה בימי בחורתיך, אמר שלמה
לישראל, זכר את בוראיה, זכרו את בוראכם עד
שבחורותיכם קממות, עד שברית כהנה קממת,
שנאמר (שמואל א ב, כח): ובחר אתו מפל שבטי
ישראל לי לכהן. עד שברית לוינה קממת,
שנאמר (דברים יח, ה): כי בו בחר ה' אלהיך מפל
שבטיך. עד שברית מלכות בית דוד קממת,
שנאמר (תהלים עח, ע): ובחר בדוד עבדו. עד שברית
ירושלים קממת, שנאמר (מלכים א יא, לב): והעיר אשר
בחרתי בה. עד שברית בית המקדש קממת,
שנאמר (דברי הימים ב ז, טז): ועתה בחרתי והקדשתי
את הבית הזה. עד שאת קממת, שנאמר (דברים ז, י):
בך בחר ה' אלהיך. (קהלת יב, א): עד אשר לא יבאו
ימי הרעה, אלו ימי הגלות (קהלת יב, א): והגיעו שנים
אשר תאמר אין לי בהם חפץ, לא טובה ולא
רעה (קהלת יב, א): עד אשר לא תחשף השמש,
למלכות בית דוד, דכתיב ביה (תהלים פט, לו): וכסאו
בשמש נגדי. והאור, זו התורה, שכתוב בה (משלי ו,
כג): כי נר מצוה ותורה אור. והנר זה סנהדרין,
דתניא סנהדרין היתה פחצי גרן עגלה. והכוכבים,
אלו הרבנים, דכתיב (דניאל יב, ג): ומצדיקי הרבים
פוכבים לעולם ועד. (קהלת יב, ב): ושבו העבים אחר
הגשם, את מוצא שפל הנבואות הקשות והרעות
שנתנבא עליהם ירמיהו לא באו עליהם אלא לאחר
חרבן בית המקדש. (קהלת יב, ב): ביום שיזעו שמרי
הבית, אלו משמרות כהנה ולויה. והתענות אנשי
החיל, אלו הכהנים, אמר רבי אבא בר פהנא עשרים
ושנים אלה לוי הניף אהרן ביום אחד,
שנאמר (במדבר ח, כא): ויגף אהרן אתם תנופה לפני
ה'.

אמר רבי חנינא המראה הזו דבר קל הוא, והיה
הכהן זורקה על הכבש שלשים ושמים אמה לאחוריו
דינו. ובטלו הטחנות, אלו משניות גדולות, כגון
משנתו של רבי עקיבא ומשנתו של רבי אושעיא
ומשנתו של בר קפרא. כי מעטו, זו התלמוד שהוא
כלול בהם. וחסכו הראות, את מוצא פשגלו ישראל
לבין אמות העולם, לא היה אחד מהם יכול לזכר
את תלמודו. וסגרו דלתים בשוק, אלו דלתות

47 הַחֲבֵב, זֶה צִלְמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, דְּכָתִיב (דניאל ג, א):
 48 נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא עֲבַד צִלְמֵי דִּי דְהַב רוממה אֲמִין שְׁתִּין
 49 פְּתִיחָא אֲמִין שֵׁת, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל דְּרוממה אֲמִין
 50 שְׁתִּין וּפְתִיחָא שֵׁת מִי יָכִיל קָאִים, אִם אֵין עֲבִיו
 51 שְׁלִישׁ רוממו אֵינוֹ זָכוֹל לַעֲמֹד, וְאַתָּה אָמַר (דניאל ג, א):
 52 אָקִימָה בְּבִקְעַת דִּירָא.
 53 אָמַר רַבִּי לֹוי בְּקִנְיָה הָיוּ מַעֲמִידִין לִיהּ וְהוּא נופל,
 54 מַעֲמִידִין אוֹתוֹ וְהוּא נופל, עַד הֵיכָן, רַבִּי חֲגִי בִּשְׁם
 55 רַבִּי יִצְחָק אָמַר עַד שֶׁהֵבִיאוּ כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהוֹצִיאוּ
 56 מִירוּשָׁלַם וּשְׁכָחוּ דִּימוּס עַל רַגְלָיו, לָקִים מָה
 57 שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ז, יט): כֶּסֶפֶם בַּחוּצוֹת יִשְׁלִיכוּ וְזִהְבָם
 58 לִנְדֵּה יִהְיֶה. (קהלת יב, ה): וְתִפְרֹה הָאֲבִינִיחָה, זֶה זְכוּת
 59 אָבוֹת. כִּי הִלֵּךְ הָאָדָם לְבֵית עוֹלָמוֹ, מִבֶּכֶל הָיוּ וְשָׁם
 60 חֲזָרוּ. וּסְבָבוּ בְּשׁוּק הַסּוּפָדִים, זֶה גְלוּת יִכְנִיָּה. אֵת
 61 מוֹצֵא בִּשְׁעָה שֶׁיֵּרֵד נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם וְגִלּוֹתוֹ שֶׁל
 62 צִדְקִיָּה בִּירוֹ, יִצְתָּה גְלוּתוֹ שֶׁל יִכְנִיָּה לְקִרְאָתוֹ מִכְּסִים
 63 שְׁחוּרִים מִבִּפְנִים וּלְכוּשִׁים לְבָנִים מִבְּחוּץ, וְהָיוּ
 64 מְקַלְסִין לְקִרְאָתוֹ, נִקְטָה בְּרַבְרִיָּה. וְהוּוֹן שְׁאֲלִין מָה
 65 עֲבִיד בְּאֶבָא, מָה עֲבִיד בְּאֶחָא, מָה עֲבִיד בְּכָרִי, וְאֵינוֹן
 66 אָמְרִין לִיהּ (ירמיה טו, ב): אֲשֶׁר לְמוֹת לְמוֹת וְאֲשֶׁר
 67 לְחֶרֶב לְחֶרֶב, וְהוּוֹן מְקַלְסִין בְּחֻדָּא יָדָא וּמִסְפָּדִין
 68 בְּחֻדָּא יָדָא, לָקִים מָה שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד, כג): וּפִאֲרַכְם
 69 עַל רִאשֵׁיכֶם וּגו'. (קהלת יב, ו): עַד אֲשֶׁר לֹא יִרְתֹּק
 70 חֶבֶל הַכֶּסֶף, זֶה שְׁלֵשֶׁלֶת יוֹחָסִין (קהלת יב, ו): וְתִרְצֵן
 71 גִּלְתִּי הַזֶּהָב, אֵלּוּ דְּכָרִי תוֹרָה (תהלים יט, יא): הַנְּחִמְדִים
 72 מִזֶּהָב וּמִפֶּזֶז רַב. וְתִשְׁכַּר כֶּד עַל הַמְּבוּעֵי, תִּרְיִן
 73 אֲמוֹרָאִין, חֵד אָמַר בְּדוֹ שֶׁל בְּרוּךְ עַל מְבוּעוֹ שֶׁל
 74 יִרְמְיָה, וְחֵד אָמַר בְּדוֹ שֶׁל יִרְמְיָה עַל מְבוּעוֹ שֶׁל
 75 בְּרוּךְ, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (ירמיה לו, יח): מִפְּיוֹ יִקְרָא
 76 אֱלִי. וְנִרְצֵן הַגִּלְגָּל אֶל הַבּוֹר, זֶה בֶּכָל שֶׁהִיא זוּטָא שֶׁל
 77 עוֹלָם.
 78 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (ישעיה מד, כז): הָאֲמַר לַצּוֹלָה חֲרָבִי,
 79 זֶה בֶּכָל, לָמָּה נִקְרָאת שְׁמָה צוֹלָה, שְׁשָׁם צִלְלוֹ מִי
 80 מְבוּל, דְּכָתִיב (ירמיה נא, מט): גַּם בֶּכָל לִנְפֹל חֲלָלִי
 81 יִשְׂרָאֵל גַּם לְבָכָל נָפְלוּ חֲלָלִי כָּל הָאָרֶץ.
 82 אָמַר רִישׁ לְקִישׁ פְּתִיב (בראשית יא, ב): וַיִּמְצָאוּ בִקְעָה
 83 בְּאֶרֶץ שְׁנֶעֶר וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁם, לָמָּה נִקְרָאת שְׁמָה שְׁנֶעֶר,
 84 שְׁשָׁם נִנְעֵר דּוֹר הַמְּבוּל.
 85 דְּבַר אַחֵר, שְׁנֶעֶר, שֶׁהוּא מְנַעֲרִין מִכָּל הַמַּצּוֹת, מַצּוֹת
 86 תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת.
 87 דְּבַר אַחֵר, שְׁנֶעֶר, שֶׁהוּא מִתִּין בְּתִשְׁבּוּק בְּלֹא גֵר וּבְלֹא
 88 מְרַחֵץ.
 89 דְּבַר אַחֵר, שְׁנֶעֶר, שֶׁהוּא מִתִּין נְעָרִים.
 90 דְּבַר אַחֵר, שְׁנֶעֶר, עִיר שְׁשָׁרִיָּה נְעָרִים מְבַעֲטִים
 91 בַּתוֹרָה.
 92 דְּבַר אַחֵר, שְׁנֶעֶר, שֶׁהִיא מִידָה שׁוֹאָה וְעַר לְהַקְדוּשׁ

1 עֲצָמוֹ גְבוּהַ מִכָּל הָעַם, חֲתָן הַמֶּלֶךְ וְכֵחָן גְּדוֹל וְנָבִיא
 2 וְדִין. הַתַּחֲחִיל מִדְּבַר גְּדוּלוֹת, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (דברי
 3 הימים כד, כ): וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר הָאֱלֹהִים לָמָּה
 4 אַתֶּם עֹבְרִים אֶת מַצּוֹת ה' וְלֹא תַעֲלִיחוּ כִּי עֲזַבְתֶּם
 5 אֶת ה' וַיַּעֲזֹב אֶתְכֶם, וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמֵהוּ אֲבָן וְגו',
 6 וְלֹא נִהְיָו בְּדָמוֹ לֹא כְּדָם הַצָּבִי וְלֹא כְּדָם הָאֵלִל,
 7 דְּכָתִיב (ויקרא יז, יג): וַשִּׁפּוֹף אֶת דָּמוֹ וּכְסָהוּ בַּעֲפֹר, כְּרָם
 8 הָכָא (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָה בַּתּוֹכָהּ הָיָה. וְכָל כֹּף
 9 לָמָּה (יחזקאל כד, ח): לְהַעֲלוֹת חֲמָה לְנֶקֶם נֶקֶם. רַבִּי
 10 יוֹדֵן שְׁאֵל לְרַבִּי אַחָא הֵיכָן הִרְגוּ יִשְׂרָאֵל אֶת זְכָרֶיהָ,
 11 בְּעֶזְרַת נָשִׁים אוֹ בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, אָמַר לִיהּ לֹא בְּעֶזְרַת
 12 נָשִׁים וְלֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בְּעֶזְרַת כְּהֹנִים, וְלֹא
 13 נִהְיָו בְּדָמוֹ לֹא כְּדָם הַצָּבִי וְלֹא כְּדָם הָאֵלִל דְּכָתִיב
 14 בִּיָּה: וַשִּׁפּוֹף אֶת דָּמוֹ וּכְסָהוּ בַּעֲפֹר, וּכְרָם הָכָא עַל
 15 צִחִיחַ סֹלַע וְגו', כָּל כֹּף לָמָּה, לְהַעֲלוֹת חֲמָה לְנֶקֶם
 16 נֶקֶם. נִתְּתִי אֶת דָּמָה עַל צִחִיחַ סֹלַע וְגו', שְׂבַע עֲבֻרוֹת
 17 עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הִרְגוּ כְּהֵן, וְנָבִיא, וְדִין,
 18 וְשִׁכְּחוּ דָם נָקִי, וְחִלְלוּ אֶת הַשֵּׁם, וְטִמְאוּ אֶת הַעֲזָרָה,
 19 וְיּוֹם הַשַּׁבָּת, וְיּוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה. וְכִיּוֹן שֶׁעָלָה
 20 נְבוּזַרְאֲדָן הַתַּחֲחִיל הַדָּם תּוֹסֵס, אָמַר לָהֶם מָה טִיבֹו
 21 שֶׁל דָּם זֶה, אָמְרוּ לוֹ דָּם פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׁים
 22 שֶׁהֵינּוּ שׁוֹחֲטִין, מִיָּד שָׁלַח וְאֵינִי דְּמִי זְבָחִים, וְלֹא
 23 אֲדָמוֹ לִיהּ. אָמַר לָהֶם אֵין אֲמִרְתּוֹ מוֹטָב וְאִם לֹא
 24 סְרִיקְנָא לְכַשְׁרֵיהוּ דִּהְנָהוּ אֵינִשִּׁי בְּמִסְרָקִי דְּפִרְזוּלָא,
 25 אָמְרִי לִיהּ מָאי נִימָא לָךְ נָבִיא הָוָה דִּהְנָה מוֹכַח לָן
 26 קְמִינָן עָלֶיהָ וּקְטִלִינָהּ, וְהָא כְּמָה שְׁנִי דְּלֹא נִיחַ
 27 דְּמִיָּה. אָמַר לָהּ אֲנָא מְפִיִּסְנָא לִיהּ, אֵינִי קוּמִיָּה
 28 סְנַהֲדְרִי גְדוּלָּה וְסְנַהֲדְרִי קִטְנָה וּקְטִלִינָהוּ, עַד
 29 שֶׁהִגִּיעַ דָּמָם לְדָמָן שֶׁל זְכָרִיָּה, לָקִים מָה
 30 שֶׁנֶּאֱמַר (חושע ד, ב): כִּרְצוֹ וְדָמִים בְּדָמִים נָגְעוּ, וַעֲדִין
 31 הַדָּם תּוֹסֵס. אֵינִי בַחוּרִים וּבַתּוֹלוֹת וּקְטִל עֵילֻיָּה
 32 וְלֹא נָח, אֵינִי תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּין וּקְטִל עֵילֻיָּה
 33 וְלֹא נָח, אֵינִי שְׂמוּנִים אֶלֶף פְּרָחִי כְּהִנָּה וּקְטִל
 34 יִתְהוֹן עַד שֶׁהִגִּיעַ דָּמָם לְדָמוֹ שֶׁל זְכָרִיָּה וַעֲדִין הָיָה
 35 הַדָּם תּוֹסֵס, אָמַר: זְכָרִיָּה זְכָרִיָּה, כָּל טוֹבִים שֶׁבָּהֶם
 36 אֲבִדְתִּי, נִיחָא לָךְ דְּלִיכְלִינָהוּ לְכָלֵּהוּ, כְּדָאֲמַר לִיהּ
 37 הָכִי מִיָּד נָח, כְּהִיָּה שְׁעָתָא הִרְהוּר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה
 38 בְּנַפְשִׁיָּה, וְאָמַר: וְמָה אִם עַל נַפֶּשׁ אַחַת כֹּף, הִהוּא
 39 גְבִירָה דְּקִטֵּל כָּל הִנָּהוּ נַפְשָׁתָא, עַל אַחַת כְּמָה וְכָמָה,
 40 עֶרֶק וְשִׁדְר פְּרִדְשָׁנָא לְבִיתִיָּה וְאֲגִירִי. (קהלת יב, ה):
 41 וַיִּנְאֵץ הַשֶּׁקֶד, זֶה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, הִדָּא הוּא
 42 דְּכָתִיב (ירמיה א, יא): וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וְאָמַר
 43 מִקָּל שֶׁקֶד אָנִי רֹאֶה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מָה סִימְנֹו שֶׁל
 44 שֶׁקֶד זֶה, מִשְׁעָה שֶׁהוּא מַצִּיעַ עַד שֶׁעָה שֶׁהוּא גּוֹמֵר
 45 עֲשָׂרִים וְאַחַד יּוֹם, כֹּף מִשְׁבַּעַה עֲשָׂר בְּתַמּוּז עַד
 46 תִּשְׁעָה בָּאָב עֲשָׂרִים וְאַחַד יּוֹם. (קהלת יב, ה): וַיִּסְתַּבֵּל

אותם מגנים. ויהי מבחר עמקיך מלאו רכב. רב
 אמר כמלא עמקה של מי ים. והפרשים שתו
 השערה, משתיי אזלין ומשתיי אתיין ומתחמאין
 סגין. ויגל את מסך יהודה, גלי דכסא. ותבט ביום
 ההוא אל נשק בית היער, תני רבי שמעון בן יוחאי
 כלי זין היה לישראל בסיני והיה שם המפרש חקוק
 עליו, וכשחטאו נטל מהן, הדא הוא דכתיב (שמות
 לג, ו): ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב.
 פיצד נטל מהן, רבי איבו ורפנן, רבי איבו אמר
 מאליהו היה נקלף. ורפנן אמרי מלאך היה יורד
 ומקלפו. ואת בקיעי עיר דוד ראיתם כי רבו וגו'
 ואת בתי ירושלים ספרתם ותתצו הבתים לכצר
 החומה, מלמד שהיו נותצין בתיהם ומוסיפין על
 החומה, ולא כבר עשה חזקיהו בן, הלא כתיב (דברי
 הימים ב, ה): ויתחזק ויבן את כל החומה הפרוצה
 וגו', אלא, חזקיה ביה' אלהי ישראל בטח, אבל
 אתם לא הבטחתם, הינו הוא דאמר (ישעיה כב, יא):
 ולא הבטתם אל עשיה ויצרה מרחוק לא ראיתם.
 ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לככי ולמספד,
 אמרו מלאכי השרת לפניו, רבונו של עולם,
 פתיב (תהלים צו, ו): הוד והדר לפניו, ואתה אומר
 בדין. אמר להון אנא מליף לכו, היינו הוא
 דאמר (ישעיה לב, יא): פשטה וערה ויחגורה על
 חלצים, כף תהיו מספדין על שדים ספדים, על
 חרבן ראשון ועל חרבן שני. על שדי חמד, על בית
 חמדי שעשיתי אותו כשדה, היינו הוא דאמר (מכה
 ג, יב): ציון שדה תחרש. על גפן פריה, אלו ישראל,
 כמה דאת אמר (תהלים פ, ט): גפן ממצרים תסיע.
 דבר אחר, ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא וגו',
 זהו שאמר הכתוב ברוח הקדש על ידי בני
 קרח (תהלים מב, ה): אלה אצפרה ואשפכה עלי נפשי
 וגו', כנגד מי אמרוהו בני קרח למקרא הזה, לא
 אמרוהו אלא כנגד פנסת ישראל, שאמרה פנסת
 ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם
 זכורה אני בשחון ושאנן ושלוחה שהייתי שרויה בו
 ועכשו נחרק ממני, ואני בוכיה ומתאנחת ואומרת
 מי ישימני בשנים הראשונים שהיה מקדש בנוי,
 ובתוכו אתה יורד משמי מרום ומשרה שכניתך עלי,
 ואמות העולם מקלסין אותי, וכשהייתי מבקשת
 רחמים על עוני אתה עונה אותי, ועכשו אני בבבושה
 וכלמה. ועוד אמרה לפניו, רבונו של עולם שממה
 עלי נפשי כשאני עוברת על ביתך והוא חרב וקול
 דממה בתוכי, ואמר מקום שזרעו של אברהם
 הקריבו קרבן לפניך והפכהים עומדים על הדוכן,
 והלויים מקלסים בכנורות, יהיו שועלים מרקדים בו,
 הדא הוא דכתיב (איכה ה, יח): על הר ציון ששמים

ברוך הוא, ואיזה זה, זה נבוכדנצר. (קהלת יב, ז):
 וישב העפר על הארץ כשהיה, מבבל היו ושם
 חזרו. (קהלת יב, ז): והרוח תשוב אל האלהים וגו',
 זה רוח הקדש, פיון שנסתלק רוח הקדש גלו, וכיון
 שגלו היה ירמיה מקונן עליהם איכה ישבה בדד.

כד. רבי יוחנן פתח (ישעיה כב, א): משא גיא חזיון,
 גיא שפל החזיון מתנבאים עליה, גיא שפל החזיון
 עומדים ממנה, דאמר רבי יוחנן כל נביא שלא
 נתפרש שם עירו ירושלמי היה. גיא חזיון,
 שהשליכו דברי חזיון לארץ, (ישעיה כב, א): מה לך
 אפוא כי עליך בלף לגנות, ולא יגרא סלקין לו, אמר
 רבי לוי אלו גסי הרוח. תשאות מלאה, אמר רבי
 אלעזר בן זעקב הלשון הזה משמש שלשה
 לשונות: צרות, מרגשות, אפלה. צרות, שנאמר (איוב
 לט, ז): תשאות נוגש לא ישמע. מרגשות,
 שנאמר (ישעיה כב, ב): תשאות מלאה. אפלה,
 שנאמר (איוב ל, ג): אמש שואה ומשאה. (ישעיה כב,
 ב): עיר הומיה, קרמא מערבבתא. קריה עליזה,
 קרמא דחיייתא. (ישעיה כב, ב): חלליה לא חללי חרב
 ולא מתי מלחמה, ומה הן (דברים לב, כד): מזי רעב
 ולחמי רשף. (ישעיה כב, ב): כל קציניך נדרו יחד
 מקשת אסרו, מקשיותם נמסרו למלכיות.

דבר אחר, כל קציניך נדרו יחד מקשת אסרו, שהיו
 מתירין גידי קשתותם ואוסרין בהן, כל נמצאיה
 אסרו יחדו מרחוק ברחו. מרחיקים מלשמע דברי
 תורה, כמה דאת אמר (ירמיה לא, ב): מרחוק ה' נראה
 לי. (ישעיה כב, ד): על בן אמרתי שעו מני אמרר בבכי,
 אמר ריש לקיש בשלשה מקומות בקשו מלאכי
 השרת לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא ולא
 הניחין, ואלו הן: בדור המבול, ובנים, ובחרבן בית
 המקדש. בדור המבול מה פתיב (בראשית ו, ג): ויאמר
 ה' לא ידון רוחי באדם לעלם. בנים פתיב (שמות יד,
 כ): ולא קרב זה אל זה כל הלילה. ובחרבן בית
 המקדש פתיב (ישעיה כב, ד): על בן אמרתי שעו מני
 אמרר בבכי אל תאיצו לנחמני. אל תאספו אין פתיב
 כאן אלא אל תאיצו, אמר הקדוש ברוך הוא
 למלאכי השרת, נחומין אלו שאתם אומרים לפני,
 נאוצין הן לי, למה (ישעיה כב, ה): כי יום מהומה
 ומבוסה ומבוכה לה' אלהים צבאות. יום מערב
 יום דבנה יום דבכיה. בגי חזיון, גי שפל החזיון
 מתנבאים עליה. מקרקר קר ושוע אל ההר, שהיו
 מקרקרים קירות בתיהם ועושין אותם מגנים,
 ומעמידים אותן על שועיהם. ועילם נשא אשפה,
 רב אמר הדא קבוצ דגירי, ברכב אדם פרישים וקיר
 ערה מגן, שהיו מקרקרים קירות בתיהם ועושין

47 יאמרו בימיך היתה לבנינו זאת. הניחן ירמיה ועמד
 48 על שפת הירדן וקרא בן עמרם בן עמרם עמד הגיע
 49 זמן שאמה מבקש לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו
 50 מה היום מיומים שאני מבקש לפני הקדוש ברוך
 51 הוא, אמר לו ירמיה איני יודע. הניחו משה והלך
 52 אצל מלאכי השרת, שהיה מכיר אותן משעת מתן
 53 תורה, אמר להם משרתי עליונים כלום אתם יודעים
 54 מפני מה אני מתבקש לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו
 55 לו בן עמרם אי אתה יודע שבית המקדש חרב
 56 וישראל גלו, והיה צועק ובוכה עד שהגיע לאבות
 57 העולם, מיד אף הם קרעו בגדיהם והניחו ידיהם
 58 על ראשיהם והיו צועקים ובוכין עד שערי בית
 59 המקדש, כיון שראה אותם הקדוש ברוך הוא מיד
 60 ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד
 61 ולקרחה ולחגר שק, ואלמלא מקרא שכתוב אי
 62 אפשר לאמרו, והיו בוכין והולכין משער זה לשער
 63 זה, כאדם שמתו מוטל לפניו, והיה הקדוש ברוך
 64 הוא סופד ואמר אי לו למלך שבקטנותו הצליח
 65 ובקטנותו לא הצליח.
 66 אמר רבי שמואל בר נחמן, בשעה שחרב בית
 67 המקדש בא אברהם לפני הקדוש ברוך הוא בוכה
 68 וממרט זקנו ותולש שערות ראשו ומכה את פניו
 69 וקורע את בגדיו ואפר על ראשו, והיה מהלך בבית
 70 המקדש וסופד וצועק, אמר לפני הקדוש ברוך הוא
 71 מפני מה נשתייתי מכל אמה ולשון שבאתי לידי
 72 בושא וכלמה זאת, כיון שראהו מלאכי השרת אף
 73 הם קשרו הספד שורות שורות ואומרים (ישעיה לג, ח):
 74 נשמו מסלות שבת עבר ארח וגו', מאי נשמו
 75 מסלות, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא
 76 מסלות שהתקנת לירושלים שלא יהו עובדי דרכים
 77 פוסקים מהם היאך היו לשממה. שבת עבר ארח,
 78 אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא דרכים
 79 שהיו ישראל עובדים ושבים בהם פתגמים היאך
 80 שבתו. הפר ברית, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש
 81 ברוך הוא רבנו של עולם, הופר ברית של אברהם
 82 אביהם, שעל ידו מתישב העולם, ועל ידו הפירוף
 83 בעולם שאמה אל עליון קונה שמים וארץ. מאס
 84 ערים. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא
 85 מאסת ירושלים וציון לאחר שבחרת בהם, הלא הוא
 86 דכתיב (ירמיה יד, ט): המאס מאסת את יהודה [ו]אם
 87 בציון געלה נפשך וגו'. (ישעיה לג, ח): לא חשב
 88 אנוש. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא
 89 אפלו כדור אנוש שהיו ראש לעובדי עבודת פוכבים
 90 לא חשבת את ישראל. באותה שעה נזקק הקדוש
 91 ברוך הוא למלאכי השרת, אמר להם, מה לכם
 92 קושרין מספד בענין הזה שורות שורות. אמרו

1 שועלים הלכו בו. אלא מה אעשה שעונותי גרמו
 2 לי, ונביאי השקר שהיו בתוכי שהתעו אותי מדרך
 3 חיים לדרך המות, לך נאמר: אלה אצורה ואשפכה
 4 עלי נפשי וגו'.
 5 דבר אחר, ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא
 6 לבכי ולמספד וגו', בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא
 7 להחריב את בית המקדש, אמר, כל זמן שאני בתוכי
 8 אין אמות העולם נוגעין בו, אלא אכבש את עיני
 9 ממנו, ואשבוע שלא אצק לו עד עת קץ, ויבואו
 10 האויבים ויחריבו אותו, מיד נשבוע הקדוש ברוך
 11 הוא בימינו והחזירה אחוריו, הלא הוא דכתיב (איכה
 12 ב, א): השיב אחור ימינו מפני אויב, באותה שעה
 13 נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו, וכיון שנשרף אמר
 14 הקדוש ברוך הוא שוב אין לי מושב בארץ, אסלק
 15 שכינתי ממנה ואעלה למכוני הראשון, הלא הוא
 16 דכתיב (הושע ה, טו): אלך אשובה אל מקומי עד אשר
 17 יאשמו ובקשו פני. באותה שעה היה הקדוש ברוך
 18 הוא בוכה ואמר אי לי מה עשיתי, השריתי
 19 שכינתי למטה בשביל ישראל, ועכשו שחטאו
 20 חזרתי למקומי הראשון, חס ושלום שהייתי שחוק
 21 לגוים ולעג לבריות, באותה שעה בא מטטרו"ן
 22 ונפל על פניו ואמר לפניו, רבנו של עולם אני
 23 אבכה ואמה לא תבכה, אמר לו אם אין אתה מניח
 24 לי לבכות עכשו, אפנס למקום שאין לך רשות לכנס
 25 ואבכה, שנאמר (ירמיה יג, יז): ואם לא תשמעוה
 26 במסתרים תבכה נפשי מפני גוה וגו'. אמר להן
 27 הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת בואו ונלך אני
 28 ואתם ונראה בביתי מה עשו אויבים בו, מיד הלך
 29 הקדוש ברוך הוא ומלאכי השרת וירמיה לפניו,
 30 וכיון שראה הקדוש ברוך הוא את בית המקדש,
 31 אמר בודאי זהו ביתי וזהו מנוחתי שבאו אויבים
 32 ועשו בו פרצונם. באותה שעה היה הקדוש ברוך
 33 הוא בוכה ואמר אי לי על ביתי, בני היכן אתם,
 34 כהני היכן אתם, אוהבי היכן אתם, מה אעשה לכם,
 35 התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה. אמר הקדוש
 36 ברוך הוא לירמיה, אני דומה היום לאדם שהיה לו
 37 בן יחידי ועשה לו חפה ומת בתוך חפתו, ואין לך
 38 כאב לא עלי ולא על בני, לך וקרא לאברהם ליצחק
 39 וליעקב ומשה מקבריהם, שהם יודעים לבכות. אמר
 40 לפניו רבנו של עולם איני יודע היכן משה קבור,
 41 אמר לו הקדוש ברוך הוא לך עמד על שפת הירדן
 42 והרם קולך וקרא בן עמרם בן עמרם עמד וראה
 43 צאנך שבלעום אויבים. מיד הלך ירמיה למערת
 44 המכפלה ואמר לאבות העולם, עמדו שהגיע זמן
 45 שאתם מתבקשין לפני הקדוש ברוך הוא, אמרו לו
 46 למה, אמר להם איני יודע, מפני שהיה מתירא שלא

47 כִּפְתִּיתִי אוֹתוֹ, וְלֹא תִזְכֹּר לִי זֹאת וְלֹא תִרְחַם עַל בְּנִי.
 48 פֶּתַח יִצְחָק וְאָמַר רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כִּשְׁאֹמֶר לִי
 49 אָבָא (בראשית כב, ח): אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשָּׁה לַעֲלֹה
 50 בְּנִי, לֹא עֲפַכְתִּי עַל דְּבָרֶיךָ וְנִעְקַבְתִּי בְּרִצּוֹן לְבִי עַל
 51 גְּבִי הַמְּזֻבָּח וּפִשְׁטִיתִי אֶת צִנּוּאֵי תַחַת הַסִּפִּין, וְלֹא
 52 תִזְכֹּר לִי זֹאת וְלֹא תִרְחַם עַל בְּנִי. פֶּתַח יִעֲקֹב וְאָמַר
 53 רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא עֲשִׂירִים שָׁנָה עֲמַדְתִּי בְּבֵית לָבֵן,
 54 וּכְשִׁיצְאָתִי מִבֵּיתוֹ פָּגַע בִּי עֶשׂוֹ הַרְשָׁע וּבִקֵּשׁ לַהֲרֹג
 55 אֶת בְּנִי וּמִסְרִיתִי עֲצָמִי לְמִיתָה עֲלֵיהֶם, וְעִכְשָׁו נִמְסְרוּ
 56 בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם כַּצָּאֵן לְטַבְחָה, לְאַחַר שֶׁגִּדְּלָתִים
 57 כְּאֶפְרוּחִים שֶׁל תַּרְנַגּוּלִים וְסִבְלָתִי עֲלֵיהֶם צָעַר גְּדוֹל
 58 בָּנִים, כִּי רַב יָמֵי הָיִיתִי בְּצָעַר גְּדוֹל בְּעִבּוּרִם, וְעַתָּה
 59 לֹא תִזְכֹּר לִי זֹאת לִרְחַם עַל בְּנִי. פֶּתַח מֹשֶׁה וְאָמַר
 60 רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא רוּעָה נַאֲמָן הָיִיתִי עַל יִשְׂרָאֵל
 61 אַרְבָּעִים שָׁנָה וְיָרַצְתִּי לִפְנֵיהֶם כְּסוּס בַּמִּדְבָּר,
 62 וּכְשֶׁהֲגִיעַ זְמַן שִׁיעֲנִסּוּ לְאַרְצָא גְּזֻרָתְ עָלַי בַּמִּדְבָּר וַיִּפְּלוּ
 63 עֲצָמוֹתַי, וְעִכְשָׁו שֶׁגָּלוּ שְׁלַחְתָּ לִי לִסְפֹּד וּלְכַפּוֹת
 64 עֲלֵיהֶם, זֶהוּ הַמִּשָּׁל שְׁאֹמְרִים בְּנֵי אָדָם מְטוֹב אֲדוֹנִי
 65 לֹא טוֹב לִי וּמִרְעֵתוֹ רַע לִי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר מֹשֶׁה
 66 לְיִרְמְיָה לֵךְ לִפְנֵי שְׂאֵלֶךָ וְאִבְיָאֵם וְאַרְאֶה מִי מֵנִיחַ יָדוֹ
 67 עֲלֵיהֶם. אָמַר לוֹ יִרְמְיָה אֵי אֲפָשָׁר לִילֶךְ בְּדֶרֶךְ מִפְּנֵי
 68 הַהֲרוּגִים, אָמַר לוֹ אֵף עַל פִּי כֵן, מִיֵּד הִלָּךְ מֹשֶׁה
 69 וְיִרְמְיָה לִפְנָיו, עַד שֶׁהֲגִיעוּ לְנִהְרֹת בָּבֶל, רְאוּהוּ
 70 לְמֹשֶׁה וְאָמְרוּ זֶה לָזֶה בֶּן עֶמְרָם מִקְּבָרוֹ לְפִדּוֹתֵינוּ
 71 מִיֵּד צָרִינוּ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה גְּזֻרָה הִיא מִלְּפָנֶיךָ.
 72 מִיֵּד אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה בְּנֵי לְהַחְזִיר אֲתֶכֶם אֵי אֲפָשָׁר
 73 שֶׁכֶּכָּר נִגְזְרָה גְּזֻרָה, אֵלֹא הַמָּקוֹם יַחְזִיר אֲתֶכֶם
 74 בְּמַהֲרָה וְהַנִּיחַ אוֹתָם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִרְמִינוּ קוֹלָם
 75 בְּכִכְיָה גְדוֹלָה עַד שֶׁעָלְתָה בְּכִיתָם לְמָרוֹם, הִדָּא הוּא
 76 דְּכֹתִיב (תהלים קלז, א): עַל נִהְרֹת בָּבֶל שָׁם יִשְׁכְּנוּ גַם
 77 בְּכִינוּ. בִּינּוֹן שֶׁבָּא מֹשֶׁה אֲצֵל אֲבוֹת הָעוֹלָם אָמְרוּ לוֹ
 78 מָה עָשׂוֹ הָאוֹיְבִים בְּכִינוּנוֹ, אָמַר לָהֶם, מֵהֶם הֲרָגוּ,
 79 וּמֵהֶם כָּפְּתוּ יְדֵיהֶם לְאַחֲרֵיהֶם, וּמֵהֶם אֲסוּרִים בְּכַבְלֵי
 80 בְּרִזָּל, וּמֵהֶם נִפְשָׁטִים עֲרָמִים, וּמֵהֶם מֵתוּ בְּדֶרֶךְ
 81 וְנִכְלָתָם לַעֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכַהֲמַת הָאָרֶץ, וּמֵהֶם
 82 מְשֻׁלָּכִים לַחֲמָה רַעֲבִים וְצָמְאִים, מִיֵּד פָּתְחוּ פִּלְם
 83 וּבְכוּ וְקוֹנְנוּ בְּקִינּוֹת וַיַּעַל דְּמָטָא לְבָנָן, הֵיכִי הַנִּיחַתוֹן
 84 בְּתִתִּי בְּלֹא אָבָא, הֵיכִי דְמִכִּיתוֹן בְּטִיחָרָא וּבְקִיטָא
 85 בְּלֹא לְבוּשָׁא וּבְלֹא כְּסוּ. הֵיכִי סְגִיתוֹן בְּטוּרֵי וּבְחֻצָּצֵי
 86 חִלְצֵי מִסָּאגִי וּבְלֹא סִנְדָּלָא. הֵיכִי טַעֲנִיתוֹן מוֹבְלֵי
 87 טַעֲוִיגֵי דְחִלָּא, הֵיכִי הָווּ יְדִיכּוֹן כְּפִיתוֹן לְאַחֲרִיכּוֹן,
 88 הֵיכִי לֹא בְּלַעֲתוֹן רוּקָא בְּפוּמִיכּוֹן. פֶּתַח מֹשֶׁה וְאָמַר
 89 לִיטָא שְׁמִשָּׁא אֲמַאי לֹא חֲשַׁכְתָּ בְּשַׁעַה דְּעָאֵל שְׁנָאָה
 90 לְבֵית מִקְדָּשָׁא. אַהֲדָר לִיהַּ שְׁמִשָּׁא בְּחִיף מֹשֶׁה רַעֲנָא
 91 מְהִימָנָא, הֵיכִי אַהֲוֵי חֲשׂוּכָא דְלֹא שְׂבָקִין לִי וְלֹא רַפּוּ
 92 לִי דְנִקְטִין לִי בְּשִׁיתִין שׁוּטֵי דְנוּרָא וְאִמְרִין לִי פּוּק

1 לִפְנָיו רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי אֲבִרְהָם אוֹהֶבֶךָ שֶׁבָּא
 2 לְבֵיתְךָ וְסִפֵּד וּבִכָּה מִפְּנֵי מָה לֹא הִשְׁגַּחְתָּ עָלָיו, אָמַר
 3 לָהֶם מִיּוֹם שֶׁנִּפְטָר אוֹהֶבִי מִלְּפָנֶיךָ לְבֵית עוֹלָמוֹ לֹא
 4 בָּא לְבֵיתִי, וְעִכְשָׁו (ירמיה יא, טו): מָה לִּידִידֵי בְּבִיתִי.
 5 אָמַר אֲבִרְהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל
 6 עוֹלָם מִפְּנֵי מָה הִגְלִיתָ אֶת בְּנֵי וּמִסְרָתָן בְּיַדִּי הָאֲמוֹת
 7 וְהִרְגוּם בְּכָל מִיתוֹת מְשֻׁנוֹת, וְהִחֲרַבְתָּ אֶת בֵּית
 8 הַמִּקְדָּשׁ מִקּוֹם שֶׁהָעֲלִיתִי אֶת יִצְחָק בְּנִי עוֹלָה לִפְנֶיךָ.
 9 אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם בְּנִיךָ חֲטָאוּ
 10 וְעָבְרוּ עַל כָּל הַתּוֹרָה וְעַל עֲשָׂרִים וּשְׁתֵּים אוֹתוֹת
 11 שֶׁבָּה, הִדָּא הוּא דְכֹתִיב (דניאל ט, יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל
 12 עָבְרוּ אֶת תּוֹרָתְךָ. אָמַר אֲבִרְהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 13 הוּא רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי מַעֲיֵד בָּהֶם בִּישְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ
 14 אֶת תּוֹרָתְךָ, אָמַר לוֹ תִּבְאֵה תּוֹרָה וְתַעֲיֵד בָּהֶם בִּישְׂרָאֵל,
 15 מִיֵּד בָּאָה תּוֹרָה לְהַעֲיֵד בָּהֶן, אָמַר לָהֶם אֲבִרְהָם בְּתִי
 16 אֶת בָּאָה לְהַעֲיֵד בָּהֶן בִּישְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוֹתֶיךָ
 17 וְאִין לָךְ בִּשְׁתַּ פָּנִים מִפְּנֵי, זִכְרִי יוֹם שֶׁהִחֲזִירְךָ
 18 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כָּל אֲמָה וְלִשׁוֹן וְלֹא רָצוּ
 19 לְקַבְּלָךְ עַד שֶׁבָּאוּ בְּנֵי לְהַר סִינַי וְקִבְּלוּ אוֹתְךָ וּכְבֹּדְךָ,
 20 וְעִכְשָׁו אֶת בָּאָה לְהַעֲיֵד בָּהֶם בְּיוֹם צָרָתָם. בִּינּוֹן
 21 שֶׁשְׁמַעְיָה תּוֹרָה כִּף עֲמִידָה לְצַד אֶחָד וְלֹא הָעִידָה
 22 בָּהֶן. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם יִבְאוּ
 23 עֲשָׂרִים וּשְׁתֵּים אוֹתוֹת וְעִידוֹ בָּהֶן בִּישְׂרָאֵל. מִיֵּד
 24 בָּאוּ עֲשָׂרִים וּשְׁתֵּים אוֹתוֹת, בָּאָה אֶל־ךָ לְהַעֲיֵד
 25 בִּישְׂרָאֵל שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה, אָמַר לָהֶם אֲבִרְהָם, אֶל־ךָ
 26 אֶת רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתוֹת וּבִאת לְהַעֲיֵד בִּישְׂרָאֵל בְּיוֹם
 27 צָרָתָם, זִכְרִי יוֹם שֶׁנִּגְלָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַר
 28 סִינַי וּפֶתַח בֶּךְ (שמות כ, ב): אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וְלֹא
 29 קִבְּלוּךָ אֲמָה וְלִשׁוֹן אֵלֹא בְּנִי, וְאַתָּה בִּאת לְהַעֲיֵד בְּכִנִּי.
 30 מִיֵּד עֲמִידָה אֶל־ךָ לְצַד אֶחָד וְלֹא הָעִידָה בָּהֶן. בִּאתָה
 31 בִּיֵּית לְהַעֲיֵד בָּהֶם בִּישְׂרָאֵל, וְאָמַר לָהֶם אֲבִרְהָם בְּתִי
 32 אֶת בִּאת לְהַעֲיֵד עַל בְּנֵי, שֶׁהֶם וְרִיזוֹן בְּחִמְשָׁה חֲמִשִּׁי
 33 תּוֹרָה שְׂאֵת בְּרֹאשׁ הַתּוֹרָה, הִדָּא הוּא דְכֹתִיב (בראשית
 34 א, א): בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים, מִיֵּד עֲמִידָה בִּיֵּית לְצַד
 35 אֶחָד וְלֹא הָעִידָה פְּלוּם. בִּאתָה גִימ"ל לְהַעֲיֵד
 36 בִּישְׂרָאֵל, אָמַר לָהֶם אֲבִרְהָם גִּימ"ל אֶת בִּאת לְהַעֲיֵד
 37 בְּכִנִּי שֶׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה, פְּלוּם יֵשׁ אֲמָה שְׁמִקְלִימָת
 38 מִצְוֹת צִיצִית שְׂאֵת נְתוּנָה בְּרֹאשׁ, אֵלֹא בְּנִי, הִדָּא הוּא
 39 דְכֹתִיב (דברים כב, יב): גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ. מִיֵּד עֲמִידָה
 40 גִימ"ל לְצַד אֶחָד וְלֹא הָעִידָה פְּלוּם. וּבִינּוֹן שְׂרָאוּ כָּל
 41 הָאוֹתוֹת שֶׁהִשְׁתִּיקָן אֲבִרְהָם, נִתְבָּשְׁיוּ וְעָמְדוּ בְּעֲצָמָן
 42 וְלֹא הָעִידוּ בִּישְׂרָאֵל. מִיֵּד פֶּתַח אֲבִרְהָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ
 43 בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְמֹאָה שָׁנָה נִתְּמָה
 44 לִי בֵן, וּכְשֶׁעָמַד עַל דַּעְתּוֹ וְהָיָה בַּחוּר בֵּן שְׁלֹשִׁים
 45 וְשֶׁבַע שָׁנִים אָמַרְתָּ לִי הִעֲלֵהוּ עוֹלָה לִפְנֵי, וְנִעְשִׂיתִי
 46 עָלָיו כְּאֲבֹרִי וְלֹא רַחֲמֵתִי עָלָיו, אֵלֹא אֲנִי בְּעֲצָמִי

הימים ב לב, לג): וישפכ יחזקיהו עם אבתיו ויקברוהו
 במעלה קברי בני דויד וכבוד עשו לו כמותו. מה
 כבוד עשו לו, רבי יהודה ברבי סימון ורבי חנין
 ורבנן, רבי יהודה בר סימון אמר בית וועד בנו
 למעלה מקברו של חזקיהו, בשעה שהיו הולכים
 לשם היו אומרים לו למדנו. רבי חנין אמר ספר
 תורה נתנו למעלה מקברו של חזקיהו ואמרו זה
 שהוא מוטל בארון זה, קים מה שכתוב בזה. ורבנן
 אמרי הצינו לו טפסיות מפתח בתיים עד קברי בני
 דוד, וכל כך למה, כדי שלא יתייחסו רגליהם. אף
 על פי כן נתייחסו רגליהם. אמר להם ירמיה מה אם
 בשעה שהצעתם טפסיות מפתח בתיכם עד קברי
 בני דוד נתייחסו רגליכם, לכשייגעו רגליכם על
 הרי גושן, על אחת כמה וכמה. עשר מסעות נסעה
 השכינה: מכרוב לכרוב, ומכרוב למפתן הבית, מן
 מפתן הבית לכרובים, ומן הכרובים לשער
 הקדמוני, משער הקדמוני לחצר, מן החצר לגג, מן
 הגג למזבח, מן המזבח לחומה, מן החומה לעיר,
 מן העיר להר הזיתים. מכרוב לכרוב, דכתיב (יחזקאל
 י, ד): וירם כבוד ה' מעל הכרוב. מכרוב למפתן
 הבית, דכתיב (יחזקאל ט, א): וכבוד אלהי ישראל נעלה
 מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית. ממפתן
 הבית לכרובים, דכתיב (יחזקאל י, יח): ויצא כבוד ה'
 מעל מפתן הבית ויעמד על הכרובים, ויצא, לא היה
 צריך קריה למימר אלא ויבא, ואת אמר ויצא, מהו
 ויצא, אמר רבי אחא למלך שהיה יוצא מפלטין
 שלו בכעס, משהיה יוצא היה חוזר ומגפף ומנשק
 בכתלי פלטין ובעמודי פלטין ובוכה ואומר הוי
 שלום בית פלטין שלי, הוי שלום בית מלכותי, הוי
 שלום בית יקרי, הוי שלום מן פדון הוי שלם. כך,
 משהיתה שכינה יוצאת מבית המקדש, היתה חוזרת
 ומגפפת ומנשקת בכתלי בית המקדש, ובעמודי בית
 המקדש, ובוכה ואומרת הוי שלום בית מקדשי, הוי
 שלום בית מלכותי, הוי שלום בית יקרי, הוי שלום
 מן פדון הוי שלום. מן הכרובים לשער הקדמוני,
 דכתיב (יחזקאל י, ט): וישאו הכרובים את פניהם
 וגו'. משער הקדמוני לחצר, דכתיב (יחזקאל י, ד):
 והחצר מלאה את נגה כבוד ה'. מן החצר לגג,
 דכתיב (משלי כה, כד): טוב שבת על פנת גג. מן הגג
 למזבח, דכתיב (עמוס ט, א): ראיתי את ה' נצב על
 המזבח. מן המזבח לחומה, דכתיב (עמוס ט, ז): והנה
 ה' נצב על חומת אגף.

דבר אחר, מהו אגף, זו סנהדרין של שבעים ואחד,
 מגן אגף ויאמר ה' הנני שם אגף אמר רבי יהודה
 ברבי סימון. מן החומה לעיר, דכתיב (מיכה ו, ט):

ונהר נהריר. תוב פתח משה ואמר וי על זיוף
 מקדשא היכי חשף, וי כי מטא זמניה דיתרב
 והיכלא מבלי וירדקי דבי רב מתקטלין ואבוהון
 אזלין בשביה וגלותא ובחרבא. תוב פתח משה
 ואמר, שבאי אי בתייכוון אתון קטולי, לא תקטלון
 קטולא אכזרעה ולא תשוון בלאה גמירא, ולא
 תקטלון ברא באנפיה דאפא, וברתא באנפה דאפא,
 דמטא זימנא דמרי שמאי חושבנא חשיב מנכון.
 וכשדאי רשיעאי לא עבדין הכי אלא מותבין ליה
 לברא בכנפיה דאמיה ואמרין ליה לאבוה קום
 נכסיה, בכיא אמיה ונתרין דמעטא עלוהי ואבוהי
 תלה ליה רישיה. ועוד אמר לפניו רבונו של עולם,
 כתבת בתורתך (ויקרא כב, כח): ושור או שׁה אתו ואת
 בנו לא תשחטו ביום אחד, והלא כבר הרגו בנים
 ואמותיהם כמה וכמה ואתה שותק. באותה שעה
 קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה
 רבונו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני
 אהבה יתרה ועבד בשבילי לאפא שבע שנים,
 וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי
 לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי,
 והקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה,
 והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיפיר ביני וביני
 אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן
 נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי ורחמתי על אחותי
 שלא תצא לחרפה, ולערב חלפּו אחותי לבעלי
 בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי
 לבעלי, כדי שהיא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא
 שנקנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה
 מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר
 ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד
 עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה. ומה
 אני שאני בשׁר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי
 ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי
 וקים, רחמן, מפני מה קנאת לעבודת פוכבים שאין
 בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים
 כם פרצונם. מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך
 הוא ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל
 למקומן, הלא הוא דכתיב (ירמיה לא, יד): כה אמר ה'
 קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על
 בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו. וכתוב (ירמיה
 לא, יד): כה אמר ה' מנעי קולך מפני ועיניך מדמעה
 כי יש שׁקר לפעלתך וגו', וכתוב (ירמיה לא, יד): ויש
 תקוה לאחריתך נאם ה' וישבו בנים לגבולם.

כה. רבי יוחנן פתח (ירמיה יג, טז): תנו לה' אלהיכם
 כבוד בטרם יחשף וגו', אימתי נתקנים להם המקרא
 הזה, במיתתו של חזקיהו, הלא הוא דכתיב (דברי

אֵלֶּה יֵשׁ לוֹ אַחֲרוֹת מֵאֵלֶּה וְכֹאֵלֶּה לְהֵבִיא. (ויקרא כו, 46)
 יח: וְיִסְפְּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם שְׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם, אַתֶּם 47
 עֲבַרְתֶּם לִפְנֵי שְׁבַע עֲבֹרוֹת, בּוֹאוּ וְקִבְלוּ עָלֵיכֶם שְׁבַע 48
 פְּרָעָנִיּוֹת. אַתֶּם עֲבַרְתֶּם לִפְנֵי שְׁבַע עֲבֹרוֹת, הֲרִי יִרְמְיָה 49
 בָּא מְקוֹנֵן עָלֵיכֶם קִינֹת שֶׁהוּא שְׁבַע אֲלָפָא בִּיתִין 50
 אֵיכָה. 51

כח. רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא פִּתַּח (ירמיה לו, לב): וִירְמְיָהוּ 52
 לָקַח מִגְלָה אַחֲרֵת וּגְו'. רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא וּרְבִנָּן, 53
 רַבִּי חֲמָא אָמַר (ירמיה לו, לב): וְעוֹד נוֹסֵף עָלֵיהֶם זֶה 54
 אֵיכָה יַעֲיֵב, דְּבָרִים זֶה אֵיכָה יוֹעֵם, רַבִּים זֶה אֲנִי 55
 הַגָּבֵר, כְּהֵמָּה זָכַר ה'. וּרְבִנָּן אָמְרִי, וְעוֹד נוֹסֵף 56
 עָלֵיהֶם זֶה אֵיכָה יַעֲיֵב, דְּבָרִים זֶה אֵיכָה יוֹעֵם, רַבִּים 57
 זֶה זָכַר ה', כְּהֵמָּה זֶה אֲנִי הַגָּבֵר, שֶׁהוּא מִן תִּלְתָּא 58
 תִּלְתָּא פְּסוּקֵי בְּאַלְפָא בֵּיתָא. 59

כט. זְבִדִּי בֶן לֹוִי פִּתַּח (תהלים סח, ז): אֱלֹהִים מוֹשִׁיבִים 60
 יְחִידִים בֵּיתָה, אַתָּה מוֹצֵא עַד שְׁלֹא נִגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל 61
 מִמַּצְרַיִם הָיוּ יוֹשְׁבֵינָם בְּפָנֵי עֶצְמֹן וְהַשְׁכִּינָה בְּפָנֵי 62
 עֶצְמָה, וְכִינֹן שִׁנְגָּאֵלוּ נַעֲשׂוּ בִלְן הוֹמוֹנִיָא אַחַת, 63
 וְכִינֹן שִׁגְלוּ חֲזֹרָה שְׁכִינָה בְּפָנֵי עֶצְמָה וְיִשְׂרָאֵל בְּפָנֵי 64
 עֶצְמֹן, הִדָּא הוּא דְּכְתִיב: אֵף סוֹרְרִים שְׁכֵנוֹ צְחִיחָה. 65
 אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָר. 66

ל. זְבִדִּי בֶן לֹוִי פִּתַּח (איכה ד, יב): לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי 67
 אֶרֶץ וּגו', אֲרַבְעָה מַלְכִּים הָיוּ, מֶה שִׁתְּבַע זֶה לֹא 68
 תְּבַע זֶה, וְאֵלוֹ הֵן: דְּוֹד וְאַסָּא וְיִהוֹשָׁפָט וְחִזְקִיָּהוּ. 69
 דְּוֹד אָמַר (תהלים יח, לח): אֶרְדּוּף אוֹיְבֵי וְאַשְׁיִיגֵם וּגו', 70
 אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה כֵן, הִדָּא הוּא 71
 דְּכְתִיב (שמואל א ל, יז): וַיִּפֹּם דְּוֹד מִהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב 72
 לְמַחְרָתָם. מֵהוּ לְמַחְרָתָם, רַבִּי יְהוֹשָׁע בֶּן לֹוִי אָמַר 73
 לְשָׁנֵי לֵילוֹת וְיוֹם אֶחָד, הִנֵּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאִיר 74
 לוֹ בְּלֵילוֹת בִּזְקִינָן וּבְרָקִים, כְּמָה דְּתַנְיֵין תַּמָּן עַל 75
 הַזִּיקִין וְעַל הַזְּעוּת וְעַל הַבְּרָקִים, הִדָּא הוּא 76
 דְּכְתִיב (תהלים יח, כט): כִּי אַתָּה תֵּאִיר נְרִי וּגו'. עֶמֶד 77
 אָסָא וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לְהִרְגַּ לְהֵם אֲלֵא אֲנִי וְדָדָה 78
 אוֹתָם וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ אֲנִי עוֹשֶׂה, שִׁנְגָּאֵמֶר (דברי 79
 הימים ב יד, יב): וַיִּרְדְּפֵם אָסָא וּגו', לְפָנֵי אָסָא אֵין 80
 כְּתִיב כָּאֵן אֲלֵא לְפָנֵי ה' וְלְפָנֵי מַחְנֵהוּ. עֶמֶד יְהוֹשָׁפָט 81
 וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי כֹחַ לֹא לְהִרְגַּ וְלֹא לְרַדְּהָ, אֲלֵא אֲנִי 82
 אוֹמֵר שִׁירָה וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 83
 אֲנִי עוֹשֶׂה, שִׁנְגָּאֵמֶר (דברי הימים ב, כב): וּבִעַת הַחֲלוֹ 84
 בְּרָנָה וְתִהְיֶה וּגו'. עֶמֶד חִזְקִיָּהוּ וְאָמַר אֲנִי אֵין בִּי 85
 כֹּחַ לֹא לְהִרְגַּ וְלֹא לְרַדְּהָ וְלֹא לִזְמֹר שִׁירָה, אֲלֵא אֲנִי 86
 יֵשֵׁן עַל מִטְּתִי וְאַתָּה עוֹשֶׂה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ 87
 הוּא אֲנִי עוֹשֶׂה, שִׁנְגָּאֵמֶר (מלכים ב יט, לה): וַיְהִי בַּלֵּילָה 88
 הַהוּא וַיֵּצֵא מִלֶּאֶף ה' וַיִּפֹּץ בְּמַחְנֵהוּ אֲשׁוּר. כְּמָה נִשְׁתַּרֵּר 89

1 קוֹל ה' לְעִיר יִקְרָא. מִן הָעִיר לְהַר הַזֵּיתִים,
 2 דְּכְתִיב (יחזקאל יא, כג): וַיַּעַל כְּבוֹד ה' מֵעַל תוֹךְ הָעִיר
 3 וַיַּעֲמֹד עַל הָהָר אֲשֶׁר מִקְדָּם לְעִיר.
 4 אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּמַחֲצָה עֲשֻׁתָּה הַשְׁכִּינָה
 5 יוֹשְׁבֵת עַל הַר הַזֵּיתִים, סְבוּרָה שְׁמָא יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ
 6 תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ, וְהִזִּיתָה בַת קוֹל מִכְּרֹזֹת
 7 וְאוֹמְרָת (ירמיה ג, יד): שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים, (מלאכי ג, ז):
 8 שׁוּבוּ אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֲלֵיכֶם. וְכִינֹן שְׁלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה,
 9 אָמְרָה (הושע ה, טו): אֲלֶךְ אֲשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי. עַל
 10 אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר (ירמיה יג, טז): תִּנּוּ לָהּ אֱלֹהֵיכֶם
 11 כְּבוֹד בְּטָרָם יַחֲשֹׁף, בְּטָרָם יַחֲשֹׁף לָכֶם מִדְּבַרֵי תוֹרָה,
 12 בְּטָרָם יַחֲשֹׁף לָכֶם מִדְּבַרֵי נְבוּאָה, (ירמיה יג, טז):
 13 וּבְטָרָם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נֶשֶׁף, וְקוֹיָתֶם לְאוֹר
 14 בְּבִבְלָה, וְשָׁמָּה לְצַלְמֹת בְּמִדִּי, וְשִׁית לְעַרְפֶּל בִּינוֹן,
 15 וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּהָ בְּאָדוֹם. בְּמִסְתָּרִים תִּכְבֶּה נִפְשִׁי
 16 מִפְּנֵי גֹה, מֶה תִּלְמֹוד לִזְמֹר מִפְּנֵי גֹה, אֱלֹו עוֹבְדֵי
 17 כּוֹכָבִים שֶׁהֵם מִתְּגָאִים וְאוֹמְרִים (דברים לב, לו): אִי
 18 אֱלֹהֵימוֹ צוּר חֲסִיו בּוֹ.

19 דְּבַר אַחֵר, מִפְּנֵי גֹה, מִפְּנֵי מִלְּאכֵי הַשָּׁרָת, שֶׁהֵם
 20 מִתְּגָאִים וְאוֹמְרִים (תהלים ח, ה): מֶה אֲנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ
 21 וּגו', (ירמיה יג, יז): וְדָמַעַת תְּדַמַּעַת וְתִרְדַּע עֵינֵי דְמָעָה כִּי
 22 נִשְׁבָּה עֲדָר ה'. אַתָּה מוֹצֵא עַד שְׁלֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל הָיוּ
 23 עֲשׂוּיִים עֲדָרִים עֲדָרִים, עֲדָרִי כְּהֵנָּה לְבַד, עֲדָרִי לִוְיָה
 24 לְבַד, עֲדָרִי יִשְׂרָאֵל לְבַד, וְכִינֹן שִׁגְלוּ נַעֲשׂוּ עֲדָר
 25 אֶחָד, כִּי נִשְׁבָּה עֲדָר ה', כִּי נִשְׁבּוּ אֵין כְּתִיב כָּאֵן,
 26 אֲלֵא כִּי נִשְׁבָּה עֲדָר ה'.

27 כו. רַב נַחֲמָן פִּתַּח (ישעיה כט, א): הִוֵּי אֶרִיאֵל אֶרִיאֵל,
 28 אֶרִיאֵל אֶרִיאֵל גְּבִירָא. קְרִיַת חֲנָה דְּוֹד, קְרִיַת שְׁחֵנָה בַּה
 29 דְּוֹד, קְרִיַת דְּלֹא חֲנִיָא לִיהָ בַּה אֲלֵא דְּוֹד, קְרִיַת
 30 שְׁעִשָּׂה אוֹתָהּ דְּוֹד לְקִסְרָקִיטוֹן שְׁלוֹ. סָפּו שָׁנָה עַל
 31 שָׁנָה חֲגִים יִנְקָפוּ, שָׁנָה עֲלֵתָה שָׁנָה נִפְקָא, וְלֹא הָיוּ
 32 עוֹלִין לְפַעֲמֵי רַגְלִים, וְהָיוּ הַדְּרָכִים מַעֲלִין הֵיגִים,
 33 הִדָּא הוּא דְּכְתִיב: חֲגִים יִנְקָפוּ. וְהַצִּיקוֹתִי לְאַרְיֵאֵל,
 34 רַבִּי נֶסֶח דְּקִסְרִין אָמַר מִכָּאֵן שֶׁהִיָּתָה קוֹרַת רוּחַ
 35 לְיִשְׂרָאֵל. וְהִיָּתָה תֵּאֲנִיָה וְאַנְיָה, סְפוּפֵי סְפוּפִים.
 36 וְהִיָּתָה לִי בְּאַרְיֵאֵל, כְּחִרְבֵּן רֵאשׁוֹן חִרְבֵּן שְׁנִי. בִּינוֹן
 37 שִׁחְטָאוּ גָלוּ, וְכִינֹן שִׁגְלוּ הַתַּחֲחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנֵן
 38 עָלֵיכֶם אֵיכָה.

39 כז. רַבִּי פִּנְחָס פִּתַּח (ויקרא כו, יח): וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא
 40 תִשְׁמְעוּ לִי וּגו', רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשָׁע, רַבִּי
 41 אֲלֵיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא פְּרָעָנִיּוֹת
 42 עַל יִשְׂרָאֵל עַד שִׁמְעִיד בְּהֵן תַּחֲלָה, הִדָּא הוּא
 43 דְּכְתִיב: וְאִם עַד אֵלֶּה. רַבִּי יְהוֹשָׁע אוֹמֵר שְׁלֹא יְהוֹ
 44 יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים כָּלוּ מִפּוֹת עוֹד אֵין לוֹ אַחֲרוֹת
 45 לְהֵבִיא עָלֵינוּ, תִּלְמוּד לִזְמֹר: וְאִם עַד אֵלֶּה, אִם עוֹד

מַעֲרֹוֹ שֶׁל יוֹנָה, מִנִּינָה, נָבִיא אֶחָד שֶׁלַחְתִּי לְנִינָה
וְהַחֲזִירָה בְּתִשְׁבָּה, וְאֵלּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם כְּמָה
נָבִיאִים שֶׁלַחְתִּי אֲלֵיהֶם, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (מלכים ב' יו'),
(ג'): וַיַּעַז ה' בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בִּיד כָּל נְבִיאֵי כָל
חַזָּה לֵאמֹר שָׁבוּ מִדְּרִכֵּיכֶם הָרָעִים וְשָׁמְרוּ מִצְוֹתֵי
חֻקֹּתַי וְגו', וְכָתִיב (ירמיה ז, כה): וְאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת
כָּל עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשָּׁפָם וְשִׁלַּח [לאמר] וְגו',
הַשָּׁפָם וְשִׁלַּח בַּבֶּקֶר, הַשָּׁפָם וְשִׁלַּח בַּעֲרֵב, וְלֹא
שָׁמְעוּ. כִּיֹּן שָׁלַא שָׁמְעוּ גָלוּ, וְכִיֹּן שָׁגְלוּ הַתַּחֲלִיל
יִרְמְיָה מְקוֹנָן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָר. מִבְּלִיגִיתִי
עָלִי יְגוֹן עָלִי לְבִי דָוִי

לב. רַבִּי חֲנִינָא פִּתַּח הֵכִי (ירמיה ח, יח): מִבְּלִיגִיתִי עָלִי
יְגוֹן עָלִי לְבִי דָוִי, מָהוּ מִבְּלִיגִיתִי, מִבְּלִי הוֹגִין
בַּתּוֹרָה לְקִיָּם מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, עֲשִׂיתִי בֵּיתִי
גָּתִי וְאָף עַל פִּי כֵן עָלִי לְבִי דָוִי, עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
הִדָּא הוּא דְּכָתִיב: עַל זֶה הָיָה דָּוָה לִפְנֵי וְגו'.
וְכָתִיב (ירמיה ח, יט): הִנֵּה קוֹל שׁוֹעֵת בַּת עַמִּי מֵאֶרֶץ
מִדְּבָרִים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּבוֹר זֶה מִשְׁמַשׁ שֶׁלֹּשָׁה
לְשׁוֹנוֹת: זַעֲקָה, שׁוֹעָה, נֶאֱקָה. זַעֲקָה, דְּכָתִיב (שמות
ב, כג): וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּזְעֻקוּ וַתַּעַל
שׁוֹעָתָם, שׁוֹעָה, דְּכָתִיב: קוֹל שׁוֹעֵת בַּת עַמִּי. נֶאֱקָה,
דְּכָתִיב (שמות כב, כד): וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נֶאֱקָתָם. רַבִּי
הוֹנָא דְּצִפּוֹרִין אָמַר לְשׁוֹן פְּרָפּוֹר הוּא, הִדָּא הוּא
דְּכָתִיב (יחזקאל ל, כד): וַנֶּאֱקַח נֶאֱקוֹת חָלָל. וְכָתִיב (איוב
כד, יב): וַנִּפְשַׁח חָלָלִים תִּשְׁוֹעַ. (ירמיה ח, יט): הִנֵּה אֵין
בְּצִיּוֹן אִם מִלִּבָּה אֵין בָּהּ, אֵלּוֹ הָיָה שֵׁם לֹא הָיָה
גּוֹלִים, וְכִיֹּן שָׁחַטָאוּ גָלוּ, וְכִיֹּן שָׁגְלוּ הַתַּחֲלִיל יִרְמְיָה
מְקוֹנָן עֲלֵיהֶם אֵיכָה יִשְׁבָּה בְּדָר.

לג. רַבִּי זְעִירָא פִּתַּח (איוב ל, לא): וַיְהִי לֵאבֹל כְּפָנִי
וְעָגְבִי לְקוֹל בָּכִים, תַּמָּן תַּגִּינוֹן אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל בְּחַמְשָׁה עָשָׂר
בָּאָב וּכְיוֹם הַכַּפּוֹרִיִּים שֶׁבָּהָן יוֹצְאוֹת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
בְּכָלִי לָבֶן שְׂאוֹלִין כְּדִי שָׁלֹא לְבִישׁ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ,
וְכָל הַפְּלִים הָיוּ טַעוֹנִין טְבִילָה וּבָהֶן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
יוֹצְאוֹת וְחֹלוֹת בַּכְּרָמִים.

תנא מי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנָה לְשֵׁם וְכָה הָיוּ אוֹמְרוֹת,
בְּחוּר, שָׂא עֵינֶיךָ וּרְאָה מָה אֵתָה בּוֹרֵר לָךְ, אַל תִּתֵּן
עֵינֶיךָ בְּנוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בְּמִשְׁפָּחָה, וְכֵן הוּא אוֹמַר (שיר
השירים ג, יא): צִאֲנִיָּה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלֵּךְ שְׁלֹמֹה
בַּעֲטָרָה שְׁעָטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׁמִיחַת
לְבוֹ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ זֶה מִתֵּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שְׁמִיחַת לְבוֹ
זֶה בִּנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שִׁיבְנָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּשִׁלְמָא יוֹם כַּפּוֹרִיִּים יוֹם סְלִיחָה וְכַפָּרָה לְיִשְׂרָאֵל,
יוֹם שְׁנִתָּנוּ בּוֹ לִחְוֹת אַחֲרוֹנוֹת, אֶלֹא חֲמִשָּׁה עָשָׂר

מָהֶם, רַב אָמַר עֲשֶׂרָה, שְׁנַאֲמַר (ישעיה י, יט): וְנִעַזְר
יִכְתָּבָם, שֶׁכֵּן דְּרָכּוֹ שֶׁל נִעַז לִהְיוֹת כּוֹתֵב יו"ד. רַבִּי
אֶלְעָזָר אָמַר שֵׁשָׁה, שֶׁכֵּן דְּרָכּוֹ שֶׁל נִעַז לִהְיוֹת שׁוֹרֵט
שְׂרִיטָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוֹי אָמַר חֲמִשָּׁה,
שְׁנַאֲמַר (ישעיה יז, ו): שְׁנִים שֶׁלֹּשָׁה גְרָגְרִים בְּרֹאשׁ
אָמִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי סִימּוֹן אָמְרוּ תִשְׁעָה, הִדָּא
הוּא דְּכָתִיב (ישעיה יז, ו): אֲרַבְעָה חֲמִשָּׁה בִּסְעָפָהּ
פְּרִיָּה. רַבִּי תַנְחוּם בֶּן חֲנִילָאִי אָמַר אַרְבָּעָה עָשָׂר,
הִדָּא הוּא דְּכָתִיב: שְׁנִים שֶׁלֹּשָׁה גְרָגְרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר
אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בִּסְעָפָהּ פְּרִיָּה. בֵּין כְּדָבְרֵי אֵלּוֹ וּבֵין
כְּדָבְרֵי אֵלּוֹ הַכָּל מוֹדִים שֶׁנִּבְכְּדָנָעַר הָיָה אֶחָד מֵהֶם,
אֶלֹא כִּיֹּן שְׁאָמַר לוֹ הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלָה וְהִחֲרַב
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אָמַר לֹא כְּעִי אֶלֹא מִצְמָצְמָא יְתִי מַעֲבָד
לִי כְּמָא דְּעַבְד לִסְבִּי, מָה עָשָׂה, בָּא וַיִּשָּׁב בְּדַפְגֵּי שֶׁל
אֶנְטוֹכִיָּא וְשִׁלַּח נְבוֹזַדָּאֵן רַב טַפְחִים לְהַחֲרִיב אֶת
יְרוּשָׁלַיִם, וְעָשָׂה שֵׁם שֶׁלֹּשׁ שְׁנִים וּמַחֲצָה, בְּכָל יוֹם
מִקֵּיף אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְכַבֵּשׁ, בִּקְשׁ
לְחֹזֵר נִתֵּן הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּלִפּוֹ הַתַּחֲלִיל מִמֶּדֶד
בְּחוּמָה וְהִיָּתָה שׁוֹקֵעַת בְּכָל יוֹם טַפְחִים וּמַחֲצָה עַד
שִׁשְׁקָעָה כְּלָה, וְכִיֹּן שִׁשְׁקָעָה כְּלָה נִכְנָסוּ הַשּׁוֹנָאִים
לְיְרוּשָׁלַיִם, עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמַר לֹא הָאֶמִינוּ
מִלְכֵי אֶרֶץ [ו] כָּל יִשְׂבֵי תֵּבֵל כִּי יָבֹא צָר וְאוֹיֵב
בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַיִם. כִּיֹּן שִׁחַטָאוּ גָלוּ, וְכִיֹּן שָׁגְלוּ
הַתַּחֲלִיל יִרְמְיָה מְקוֹנָן עֲלֵיהֶם אֵיכָה.

לא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי פִּתַּח (משלי כ, יד): רַע רַע
יֹאמַר הַקּוֹנֶה וְאֵזֶל לוֹ אִזִּי וְתִהְלֵל, אֶת מוֹצֵא עַד שֶׁלֹּא
גָלוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹרָא אוֹתָם
רַעִים, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (ירמיה יג, ט'): הָעָם הָזֶה הָרַע
הַמֵּאֲנִים לְשִׁמּוֹעַ אֶת דְּבָרֵי. וְכִיֹּן שָׁגְלוּ הַתַּחֲלִיל
מִשְׁבָּחָן, שְׁנַאֲמַר: וְאֵזֶל לוֹ אִזִּי וְתִהְלֵל. כִּיֹּן שִׁחַטָאוּ
גָלוּ, וְכִיֹּן שָׁגְלוּ הַתַּחֲלִיל יִרְמְיָה מְקוֹנָן עֲלֵיהֶם
אֵיכָה. (צפניה ג, א): הוּי מִרְאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה.
מָהוּ הוּי מִרְאָה, הוּי מִפְּנֵי הָאִימָה שְׁנִתָּתִי אִימָתִי עַל
כָּל הָאֲמּוֹת, אִימָתִי וְנִגְאָלָה, אֶת מוֹצֵא בְּשַׁעָה
שְׁנַגְאָלוֹ יִשְׂרָאֵל מִמַּצְרַיִם נִפְלָה אִימָתָן עַל כָּל
הָאֲמּוֹת, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (שמות טו, יד): שְׁמַעוּ עַמִּים
יִרְגְּזוּן וְגו' אִזִּי נִבְהִלּוּ אֵלּוּפֵי אֲדוֹם וְגו'. הָעִיר הַיּוֹנָה,
אָמָה שְׁצִינָתִי אוֹתָהּ בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּיֹּנָה,
אֲחֵר כָּל הַשְּׁבָח הָזֶה (צפניה ג, ב): לֹא שְׁמַעָה בְּקוֹל ה'
וְלֹא לָקַחָה מוֹסֵר בָּהּ לֹא כְּטָחָה אֶל אֲלֵהֶיָהּ לֹא
קָרְבָה. כְּלָה דְּלֹא שְׁמַעָה מָה הִיא לֹא שְׁטוּתָה הִיא,
אָמַר רַבִּי רְאִיבֵן לְשׁוֹן יוֹנִי הוּא צּוֹחִין לְשְׁטוּתָה
מוֹרָא הוּי מִרְאָה, הוּי מִקְמִי שְׁטוּתָה. וְנִגְאָלָה, עַל
יְדֵי שֶׁהָיוּ מִדְּחִיקִין עֲצָמָן מִלְשִׁמְעַ דְּבָרֵי תּוֹרָה,
וְנִגְאָלָה מִן הַכְּהֻנָּה. הָעִיר הַיּוֹנָה, לֹא הָיָה לָהּ לְלַמֵּד

47 פָּנִי וְעֵגְבִי לְקוֹל בָּכִים. (במדבר יד, א): וַיִּבְכּוּ הָעָם
48 בַּלֵּילָה הַהוּא, וַכִּינּוּ שִׁגְלוֹ הַתַּחֲחִיל יִרְמְיָה מְקוֹנָן
49 עֲלֵיהֶם אֵיכָה יִשָּׁבָה בְּדָד.

לד. על ההרים אָשָׁא כְּכִי וְנָהִי וגו' (ירמיה ט, ט), אָמַר
רַבִּי אֲחָא שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים צִוָּה נְבוֹכַדְנֶצַּר לְנְבוֹזְרָאדָן
עַל יִרְמְיָהוּ (ירמיה לט, יב): קָחֵנוּ וְעֵינֵינוּ שִׁים עָלֵינוּ,
עָלֵינוּ וְלֹא עַל אֲמָתוֹ. וְאַל תַּעַשׂ לֹו מְאוּמָה רַע, לֹו
לֹא תַעֲשֶׂה, אֲבָל עִם אֲמָתוֹ עֲשֵׂה כְּרָצוֹנָה לְרַעָה. כִּי
כַּאֲשֶׁר יִדְבֵּר אֵלֶיךָ בֶּן עֲשֵׂה עִמּוֹ, וְלֹא לְאֲמָתוֹ. וְהָיָה
יִרְמְיָה רוֹאֶה כֵּת שֶׁל בַּחוּרִים נְתוּנִים בְּקוֹלָרִין, וְנוֹתֵן
אֶת רֹאשׁוֹ עֲמָהֶם, וְנְבוֹזְרָאדָן בָּא וּמַעֲבִירוֹ מִהֵן.
וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה כֵּת שֶׁל זָקֵנִים שְׁלוּלִים בְּשִׁלְשָׁאוֹת, וְנוֹתֵן
אֶת צִנּוּרָם עֲלֵיהֶם, וְכֹא נְבוֹזְרָאדָן וּמַעֲבִירוֹ
מִהֵן. אָמַר נְבוֹזְרָאדָן לְיִרְמְיָה חַזִּי חֹד מִן תַּלְתִּי מִיָּלִין
אֵית בֶּךָ, אוֹ נָבִיא שֶׁקֶר אַתָּה, אוֹ מְבַעֵט בִּיסוּרִין אַתָּה,
אוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים אַתָּה. אוֹ נָבִיא שֶׁקֶר אַתָּה, שֶׁקֶל הַדִּין
שֶׁנִּיֵּא אַתָּה מִתְנַבֵּא עַל הָדָא קִרְתָּא דְּהִיא חֲרֻבָּה, וְכִדּוּ
דְּחֲרֻבָּה נִפְשָׁה בְּאִישָׁה עֲלֶיךָ סִגְיָא. אוֹ מְבַעֵט בִּיסוּרִין
אַתָּה, דְּאֵנָּה לֵית אֵנָּה בְּעִי לְמַעֲבַד בִּישָׂא, וְאַתָּה בְּעִי
לְמַעֲבַד לָךְ בִּישָׂא, לְמִימַר לֵית יִסּוּרֵינִי חֲשִׁיבִין עָלֵי
מִיָּדִי. אוֹ שׁוֹפֵף דְּמִים אַתָּה, דְּמִלְכָּא פָּקִיד לִי עֲלֶיךָ
סִגְיָא בְּדִיל דְּלֹא לְמַעֲבַד לָךְ בִּישָׂא, וְאַתָּה בְּעִי לְמַעֲבַד
בִּישָׂא בְּגִין דְּיִשְׁמַע מִלְכָּא וְיִקְטְלוּנִיָּה לְהַהוּא גְּבָרָא.
וּבִסּוּף אָמַר לֹו, אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ בָּא וְאַשְׁמִיָּה עֵינֵי
עָלֶיךָ, וְלֹא קָבַל עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוּף הַפָּרָשָׁה,
עַד שֶׁנֶּאֱמַר לֹו מִפִּי הַגְּבוּרָה, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (ירמיה
מ, א): הַדְּבָר אֲשֶׁר הִנֵּה אֵל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' לֵאמֹר,
מָה הִנֵּה אוֹתוֹ הַדְּבָר, אֲלֵא שֶׁאָמַר לֹו, יִרְמְיָה, אֵין
אַתָּה יָתִיב הָכָא, אֵנָּה אֲזִיל עִמָּהוֹן, וְאֵין אַתָּה אֲזִיל
עִמָּהוֹן, אֵנָּה יָתִיב הָכָא. אָמַר לְפָנָיו רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
אֵין אֵנָּה אֲזִיל עִמָּהוֹן מָה אֵנָּה יָכִיל מְהֵנִי לְהוֹן, אֲלֵא
יִיזוּל מִלְּפָחוֹן בְּרִייהוֹן עִמָּהוֹן, דְּהוּא זְכוּל מְהֵנִי
לְהוֹן סִגְיָא, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (ירמיה מ, א): אַחֵר שִׁלַּח
נְבוֹזְרָאדָן רַב טַבָּחִים אֶת יִרְמְיָהוּ וְהוּא אָסוּר
בְּאֲזֻקִּים, אָמַר רַבִּי אֲחָא כְּכִיכּוֹל הוּא וְהוּא אָסוּר
בְּאֲזֻקִּים. וְדְכֻתִּיָּה כְּתִיב (יחזקאל א, א): וְאֲנִי בְּתוֹךְ
הַגּוֹלָה, עַד הֵיכָן הָיְתָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, רַבִּי
יַעֲקֹב וְרַבִּי אֲבָא, וְאֵית דְּאָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן,
חֹד אָמַר עַד (ירמיה לא, ט): מִזְרָה יִשְׂרָאֵל יִקְבָּצֵנוּ.
וְחִרְיָא אָמַר עַד (ירמיה לא, טז): וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ
נָאִם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם. וּבְחִזְיָתוֹ הִנֵּה מוֹצֵא
אַצְבָּעוֹת מְקַטְעִין מוֹשְׁלִכִין בְּהָרִים, וְהִנֵּה מְלַקְטֵן
וּמְגַפְפֵן וּמְחַבְּקֵן וּמְנַשְׁקֵן וְנוֹתֵן לְתוֹךְ טְלִיתוֹ, וְאָמַר
לָהֶם, בְּנֵי לֹא פָךְ הַחֲרִיתִי וְאֲמַרְתִּי לָכֶם (ירמיה יג, טז):
תָּנוּ לִּי אֱלֹהֵיכֶם כְּבוֹד בְּטָרָם יִחַשְׁפוּ בְּטָרָם יִתְנַפְּפוּ
רְגִלְכֶם עַל הָרֵי גִשְׁף. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר (ירמיה ט, ט)

1 בָּאֵב מָאִי הִיא, רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲחָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲסִי
2 אָמַר שָׁבוּ זְמַן קָצִיצָה יָפָה לַעֲצִים, שֶׁקֶל עֲצִים
3 שֶׁנֶּקְצָצִים בּוֹ אֵין עוֹשִׂין מֵאֲכֻלָּתָהּ, וְתָנִי כֹל עֵץ
4 שֶׁנֶּמְצָא בּוֹ תוֹלַעַת אוֹ מֵאֲכֻלָּתָהּ פְּסוּל מֵעַל גַּפִּי
5 הַמְּזֻבָּח. רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָּה וְרַבִּי אֲסִי מִשּׁוּם דְּעוּלָא
6 בְּשֵׁם רַבִּי אֲמַרִי, שָׁבוּ בְּטַל הוֹשַׁע בֶּן אֱלָה פְּרוּזָדָּאוֹת
7 שֶׁהוֹשִׁיב יִרְבָּעָם בֶּן נָכֵט עַל הַדְּרָכִים. רַב כְּהֵנָּה שָׂאֵל
8 מִן קָדָם רַב, אָמַר לִיה אֲפָשֶׁר דְּכָל דָּא טִיבוּתָא עֲבַד
9 וְכָתִיב בִּיה (מלכים ב יז, ג): עָלֵינוּ עָלָה שְׁלֹמֶנָאסֶר מֶלֶךְ
10 אֲשׁוּר וגו', אֲלֵא עַל שֶׁהַעֲבִיר קוֹלָר מִצְנָאוֹ וְנִתְּנוּ
11 בְּצוּרֵי הָרִבִּים וְלֹא אָמַר כֹּל עִמָּא יִסְקוֹן וְיִצְלוֹן, אֲלֵא
12 אָמַר כֹּל מֵאֵן דְּבַעֵי לְמִיסָק יִסָּק. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
13 נַחֲמָנִי וְאֲמַרִי לֵה מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יַצְחָק יוֹם
14 שֶׁהִתְרוּ שְׂבָטִים לְבוֹא זֶה בָּזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לו, ח):
15 וְכָל כֵּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה וגו', וְכָתִיב (במדבר לו, ט): וְלֹא
16 תִּסָּב נַחֲלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר וגו', וְכִי אֲפָשֶׁר לְכַת
17 שְׁתִּירֵשׁ שְׁתֵּי מִטּוֹת, אֲלֵא אָמַר מַעֲתָה אֲבִיָּה מִשְׂבָּט
18 אֶחָד וְאִמָּה מִשְׂבָּט אַחֵר. רַבִּינּוּ אֲמַרִי יוֹם שֶׁהִתַּר שְׂבָט
19 בְּנִימִין לְבוֹא בְּקָהֶל, דְּכָתִיב (שופטים כא, יח): אָרוּר נָתַן
20 אִשָּׁה לְבָנִימִין.

21 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְקָרָא קְרָאוּ וְקָרְבוּהוּ, מְקָרָא קְרָאוּ
22 וְרִקְקוּהוּ. מְקָרָא קְרָאוּ וְקָרְבוּהוּ (בראשית לה, יא): גּוֹי
23 וְקָהֶל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ. מְקָרָא קְרָאוּ וְרִקְקוּהוּ (בראשית
24 מֹת, ה): אֲפָרִים וּמְנַשֶּׁה פְּרָאוּבִין וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי,
25 שְׂאִינִי נְחֻשְׁבִּין עִם אֲחֵיהֶם.
26 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל יוֹם שֶׁהִתְרוּ שְׂבָטִים.
27 רַב מִתְנֶה אָמַר יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הָרוּגֵי בֵּיתָר לְקָבוּרָה. רַבִּי
28 אֲלֵעָזָר הַגְּדוֹל אָמַר נִיחָא בְּחַמְשָׁה עָשָׂר, מִפְּאֵן
29 וְאֵילָף תִּשְׁשׁ כְּתִיב שֶׁל חֲמָה וְלֹא הָיוּ פּוֹרְתִין עֲצִים
30 לְמַעֲרָבָה, וְאָמַר רַב מְנַסְיָא וְקָרִי לִיה יוֹם תְּבַר מַגֵּל,
31 מִפְּאֵן וְאֵילָף הַמוֹסִיף יוֹסִיף וְדָלָא מוֹסִיף יוֹסִיף. רַבִּי
32 אֲבִין וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַרִי יוֹם שֶׁבְּטַל הַחֲפָר מִן מַתִּי
33 מְדָבֵר.

34 אָמַר רַבִּי לֹוִי כֹל עָרֵב תַּשְׁעָה בָּאֵב הִנֵּה מִשָּׁה מוֹצִיא
35 בְּרוֹז כְּכֹל הַמִּחְנֶה וְאָמַר צֹאוּ לַחֲפָר, וְהָיוּ יוֹצְאִין
36 וְחוֹפְרִין קְבוּרֹת וְיִשְׁנִין בָּהֶן, לְשַׁחֲרִית הִנֵּה מוֹצִיא
37 בְּרוֹז וְאָמַר קוּמוּ וְהַפְרִישׁוּ הַמַּתִּים מִן הַחַיִּים, וְהָיוּ
38 עוֹמְדִים וּמוֹצִיאִין עֲצָמָן, חַמְשָׁה עָשָׂר אֵלָף
39 וּפְרוּטוּטוּס חֲסָרוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֵלָף, וּבִשְׁנַת הָאָרְבָּעִים
40 הָאֲחֵרִין עָשׂוּ כֵן וּמִצְאוּ עֲצָמָן שְׁלָמִים, אָמַר דּוּמָה
41 שֶׁטָּעִינוּ בְּחֻשְׁבוֹן, וְכֵן בַּעֲשׂוֹר וּבְאַחַד עָשָׂר וּבְשָׁנִים
42 עָשָׂר וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר, כִּינּוּ דְאִתְּמַלָּא
43 סִיחָרָא אָמַר דּוּמָה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּטַל אוֹתָהּ
44 גִּזְרָה מֵעֲלֵינוּ וְחִזְרוּ וְעֲשֹׂאוּהוּ יוֹם טוֹב, וְגִרְמּוֹ
45 עוֹנוֹתֵיהֶם וְנַעֲשֶׂה אֲבָל בְּעוֹלָם הִנֵּה בְּחִרְפֵן הַבֵּית
46 פְּעָמִים, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (איוב ל, לא): וַיְהִי לְאֲבָל

אָמַר רַבִּי זִירָא בֵּא וּרְאָה פֶּמָּה הִיא חֲצוּפָה אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שְׁעֵדִין עוֹשֶׂה פְּרוּת, וְלָמָּה עוֹשֶׂה פְּרוּת, רַבִּי
חֲנִינָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי חָד אָמַר עַל שֵׁם שְׁמִזְבִּלִין
אוֹתָהּ, וְחֲרִינָא אָמַר עַל שֵׁם שְׁהֵם מְהַפְּכִים בְּעַפְּרָה.
אָמַר רַבִּי יוֹדֵן שָׁבַע שְׁנֵים נִתְקַנִּים בָּהֶם גְּפָרִית וּמֶלַח,
וְכָל כֶּף לָמָּה, עַל שֵׁם (דְּנִיאל ט, כז): וְהַגְבִּיר בְּרִית
לְרַבִּים שְׁבוּעָה אֶחָד. פּוֹתִיִּים שָׁבָה כִּי־צַד עוֹשִׁין,
זוֹרְעִין אוֹתָהּ מִטְּלִיּוֹת מִטְּלִיּוֹת, זוֹרְעִין כָּאֵן וְהִיא
נִשְׂרָפֶת, זוֹרְעִין כָּאֵן וְהִיא נִשְׂרָפֶת. עוֹבְדָא הוּא בְּחַד
דְּהוּא קָאִים וְרַבִּי בְּבִקְעַת בֵּית עֶרְבָא, וְתַקֵּף יָדֶיהָ
אֲסִיכְתִּיהָ, וְסָלִיק עַפְרָא יִקְיָדָא וְאוֹקִיד דְּרַעֲיָה, לְקַנִּים
מָה שְׁנִנְאֻמֵּר (דְּבָרִים כט, כב): גְּפָרִית וּמֶלַח שְׂרָפָה כָּל
אֶרְצָה. רַבָּה בַר פִּהְנָא אָמַר אֵינֵן לֹא מִמְּחִילוֹת
הָאֶרֶץ, וְלֹא מִשְׁמָמוֹת הָאֶרֶץ, אֲלֵא לְפָנָיו, לְקַנִּים מָה
שְׁנִנְאֻמֵּר (בְּרַאשִׁית ט, ב): וּמִזֶּרְעָכֶם וְחִתְכֶּם יִהְיֶה עַל כָּל
חֵית הָאֶרֶץ. וְלַעֲתִיד לְבוֹא הַכֹּל חוֹזֵר, הִדָּא הוּא
דְּכַתִּיב (יִחְזָקֵאל לו, לד): וְהָאֶרֶץ הַנִּשְׁמָה תַעֲבֹד תַּחַת
אֲשֶׁר הִיתָה שְׁמָמָה לְעֵינָיו כָּל עוֹבֵר.

ט: עַל הַהָרִים אֲשֶׁא כְּכִי וְנָהִי וְעַל נְאוֹת מִדְּבַר קִינָה,
עַל אוֹתָם הָרִים נָאִים וּמִשְׁבָּחִים אֲשֶׁא כְּכִי וְנָהִי, עַל
נְאוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב שְׁנֵהֲפָכוּ לְקִינָה. וְלֹא שְׁמָעוּ קוֹל
מִקְנָה, כִּי לֹא שְׁמָעוּ לְקוֹל דְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא לְקוֹל
דְּבָרֵי נְבוּאָה, אֲלֵא מִקְנָה, אֲלֵא לְקוֹל דְּבַר הַמִּקְנָא,
שֶׁהָיוּ מִקְנִיָּאִים אוֹתוֹ בְּעִבּוּדַת מוֹכְבִּים, הִדָּא מָה דְּאֵת
אָמַר (דְּבָרִים לב, טז): יִקְנֶאֱהוּ בְּזָרִים, לְפִיכָף (יִרְמְיָה ט,
ט): מִעוֹף הַשָּׁמַיִם עַד בְּהֵמָה נִדְּדוּ הַלְכוּ, אָמַר רַבִּי
יוֹסִי בַר חֲלַפְתָּא חֲמָשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לֹא נִרְאָה עוֹף
טָס בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מָה טָעַם מִעוֹף הַשָּׁמַיִם עַד בְּהֵמָה
נִדְּדוּ הַלְכוּ, בְּהֵמָה בְּגִימְטְרִיא חֲמָשִׁים וּשְׁתַּיִם.
אָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָדָם לְאַרְבָּעִים שָׁנָה הָיוּ נוֹטְעִים
תְּמָרִים בְּבָבֶל, לוֹמַר שְׁמִינִי מִתִּיקָה מְרַגְלֶת לְשׁוֹן
לְתוֹרָה.
אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי אֶבְהוּ שָׁבַע מֵאוֹת מִינֵי דְגָיִם
טְהוּרִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת מִינֵי חֲגָבִים טְהוּרִים וְעוֹפּוֹת
לְאִין מִסְפָּר, וְכֵלֶן גָּלוּ עִם יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, וּכְשֶׁחֲזָרוּ
חֲזָרוּ עִמָּהֶם חוּץ מִדָּג אֶחָד שֶׁשְׁמוֹ שְׁבוּטָא. וְדָגִים
הָיָאָה גָּלוּ, רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר דֶּרֶךְ תְּהוֹם
גָּלוּ וְדֶרֶךְ תְּהוֹם חֲזָרוּ.

אגרות קודש

ב"ה, ה' תמוז, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"מ וכו' גזע תרשישים וכו'
עוסק בצ"צ וכו' מהו"ר עזריאל זעליג שי

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ד סיון ונהניתי לקרוא בו אשר קיימים על יד המוסד כולל חב"ד ארבעה
מפעלי גמ"ח, ואשר הולכים ומתרחבים כו' שגדול הדבר ביחוד ומתאים לדרישת השעה.

ובאתי לעורר בזה - ובטח יש עדיין בידו לתקן - אשר השם "אוצר חב"ד" שקראו למפעלי גמ"ח
אלו אינו מתאים. כי כבר לקוח הוא שם זה לענינים הרוחניים, היינו להדפסת כתבי יד וכו' של נשיאינו
כ"ק רבוה"ק זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, ולכן יסיר שתי המלות אלו "אוצר חב"ד" וישאר השם "קרן
גמילות חסדים מרכזית של כולל חב"ד, ירושלים (ולכאורה כדאי להוסיף גם הר"ת) ת"ו".

... בברכה ופי"ש כל חברותו שיחיו.

הקוני בטח קבל כבר.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 לו נכרי שהביא חפצים שהם מקצים לבית ישראל להפקידם אצלו - יכול להוליכו ודע[1] למקום מצנע
- 2 ששביתו שצניעם שמה. ואין אסור בזה במה שאומר לנכרי לטלטל המקצה עד אותו מקום וצח[2], שהרי
- 3 טלטול זה הוא לצורך הנכרי, ומתיר לומר לנכרי "עשה מלאכתך" וצח[3].
- 4 אבל אם החפצים המקצים שהביא הנכרי הם של הישראל וצח[4] - אינו רשאי לומר לו רצח[5] שילטלם
- 5 להצניעו וצח[6], אלא אם כן בעוד שהחפצים ביד הנכרי, ששנכרי תופס המקצה בידו - מתיר לומר לו
- 6 לטלטלו לכל מקום שירצה הישראל (לפי שאף ישראל התופס מקצה בידו בזדון או בשגגה - מתיר לטלטלו
- 7 בעודו בידו לכל מקום שירצה ש[7], כמו שיתבאר בסמך ש"ח):

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סוף טעף לו

ביאורי הלכה

- רצח[1] יכול להוליכו - הישראל מוליך את הנכרי על ידי
- שאומר לו "הנח בזווית זו" וצח[2].
- רצה[3] אותו מקום - אף שאסור לומר לנכרי כל דבר
- שאסור לישראל לעשותו וצח[4].
- רצו[5] עשה מלאכתך - בחפצי הנכרי כדלעיל סעיף לה.
- רצו[6] של ישראל - וטלטול המוקצה נעשה לצורך

צינונים והוספות

- (341) אבל אם מוליכו ללא אמירה כלל, יש לומר שמותר
- (ראה לעיל הערה שלה).
- (342) כדלהלן סעיף לו.
- (343) ואפילו אם נעשה לצורך הנכרי אסור לומר לו
- בפירוש כדלעיל סעיף לה.
- (344) לא מבעיא למהדורא בתרא דלהלן הערה שנו, אלא
- גם למבואר בשו"ע להלן סוף סעיף לו יש לומר שחובת
- המחאה חלה כשהחפץ כבר בידיו של הנכרי ואז מותר

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שי דיני מוקצה בשבת

- 14 ודבר שהיה מחוסר צידה מבעוד יום וצד אותו הנכרי בשבת
 - 15 אף אם היה בדעתו לצוד בשבת אין דעתו מועלת כלום
 - 16 שאין הדבר תלוי בו והרי הוא אסור בשבת משום מוקצה
 - 17 שכיון שלא היה ברשותו של אדם כלל אין זה מן המוכן:
 - 18 ד כל דבר שהיה אסור בטלטול בבין השמשות ובשבת
 - 19 הלך לו הדבר הגורם לו האיסור כגון דבר שהיה מוקצה
 - 20 בבין השמשות מחמת איסור דהיינו שמחמת איסור
 - 21 שהיה אסור באכילה ולא היה ראוי לכלום בבין השמשות
 - 22 היה מוקצה ואסור בטלטול ובשבת נסתלק ממנו האיסור
 - 23 ונעשה ראוי אעפ"כ אסור לטלטלו כל השבת כולה.
 - 24 במה דברים אמורים כשדחאו האדם בידים דהיינו שהאדם
 - 25 גרם לו האיסור בידים כגון נר שהדליקו מבעוד יום וכבה
 - 26 אחר בין השמשות ונשתייר בו שמן ושמן זה נדחה בידי
 - 27 אדם מלהיות ראוי בשבת שכשהדליקו נאסר להסתפק ממנו
- 1 ג במה דברים אמורים בגרונגרות וצימוקים של ישראל אבל
 - 2 גרונגרות וצימוקים של נכרי מותרין אם הם ראויין ואינן
 - 3 ראויין שאין דין מוקצה בשל נכרי לפי שהכל מוכן אצלו
 - 4 שהנכרי אינו מקצה כלום ודעתו על הכל וכיון שהוא מוכן
 - 5 לאיש אחד מוכן לכל.
 - 6 במה דברים אמורים בדבר תלוש אבל מחובר שנתלש
 - 7 בשבת אפילו הוא של נכרי שתלושו לעצמו ואפילו היה
 - 8 בדעת הנכרי מבעוד יום לתלוש פירות אלו בשבת כגון
 - 9 ששמע את הנכרי אומר בערב שבת למחר אתלוש פירות
 - 10 אלו ואפילו הן פירות שנגמר בישולן שהכנה מועלת בהם
 - 11 אפילו בעודם במחבר כמו שיתבאר בס' ש"ח אעפ"כ הם
 - 12 אסורים באכילה ובטלטול משום גזרת פירות הנושרין
 - 13 שיתבאר בס' ש"ח כמו שיתבאר בס' ש"ח.

* * *

50

י כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי
שיפול לתוכו אפילו אם דעתו לנערו אח"כ מפני שאוסר
הכלי בטלטול כל זמן שהמוקצה בתוכו ונמצא מבטל כלי
מהיכנו ואסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה אלא
במקום הפסד מרובה כמו שנתבאר בסי' רס"ה ורס"ו.

אבל מותר לכפות עליו כלי שבזה אינו אוסר הכלי בטלטול
ובלבד שלא יגע הכלי בהמוקצה שאף שמוקצה מותר
בנגיעה בעלמא אפילו בידי כל שאינו מנענע כמו שנתבאר
בסי' ש"ח מכל מקום כאן שהנחת הכלי על המוקצה לצורך
המוקצה אסור אפילו נגיעה ע"י הכלי ויש חולקין על זה
ואומרים שלא הזהירו חכמים שלא יגע הכלי בהמוקצה אלא
כשהמוקצה הוא דבר המתנענע ע"י נגיעת הכלי כגון ביצה
וכיוצא בה שנמצא הוא מטלטלה ע"י הכלי ולא התירו
לטלטל ע"י דבר אחר אלא לצורך דבר המותר כמו שיתבאר
בסי' ש"א:

יא כל דבר האסור בטלטול שהניחו מבעוד יום על גבי
דבר המותר בטלטול על דעת שישאר מונח שם בשבת
שנעשה ההיתור בסיס להאסור ונאסר בטלטול כמוהו כמו
שנתבאר בסי' ש"ט ומשחשיכה ניטל האיסור מעל גבי
ההיתור אעפ"כ אסור לטלטלו כל השבת כולה כגון מטה
שהניח עליה מעות מבעוד יום על דעת שישארו שם בשבת
ומשחשיכה ניטלו המעות מעליה ע"י נכרי או קטן אסור
לטלטלה כל השבת כולה שמתוך שהוקצית בין השמשות
מדעת האדם שעשאה בסיס לאיסור הוקצית לכל השבת
כולה.

אבל אם לא היו המעות עליה בין השמשות אלא לאחר כך
הניחום עליה נכרי או קטן אפילו הניחום לדעת הישראל
שהוקצית מדעתו מלטלטלם כל זמן שהמעות עליה אעפ"כ
מותר לטלטלה אם ניטלו המעות מעליה הואיל ולא היתה
מוקצה בבין השמשות אבל בעוד שהמעות עליה אסור
לטלטלה מחמת איסור טלטול המעות שעליה אבל מותר
להטותה ולנערה ולהפיל המעות מעליה ולטלטלה אח"כ
למקום שירצה ואם צריך למקומה מטלטלה והן עליה כמו
שנתבאר בסי' ש"ט בדבר שלא נעשית בסיס לאיסור שגם
זו לא נעשית בסיס לאיסור הואיל ולא היה האיסור עליה
בבין השמשות כמו שנתבאר בסי' רס"ה ורס"ו:

* * *

87

יב וכל זה במטה שאינה מיוחדת למעות או אפילו ייחדה
למעות אלא שעדיין לא הניח עליה מעות מעולם
שבמחשבה בלבדה אינה נאסרת אבל אם ייחדה למעות
ועשה בה מעשה שהניח עליה מעות פעם אחת אפילו בחול
אסור לטלטלה בשבת אפילו לצורך גופה ומקומה ואינה
דומה לשאר כלים המיוחדים למלאכת איסור שמותר
לטלטלה לצורך גופה ומקומה מפני שאין מקפידים עליהם
מלהשתמש בהם תשמיש אחר המותר אבל מטה זו
המיוחדת למעות אדם מקפיד עליה ומיוחד לה מקום שלא
לטלטלה לתשמיש אחר והרי היא דומה למוקצה מחמת
חסרון כיס שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו כמו

בשבת משום איסור כיבוי לכן אסור להסתפק ממנו אף
לאחר שכבה הנר ונסתלק האיסור שכיון שבבין השמשות
שהוא תחלת כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם
שהקצה אותו מדעתו כשגמר לו האיסור הוקצה לכל השבת
כולה:

ה וכן דבר שלא היה ראוי בבין השמשות מחמת עצמו
ולא מחמת איזה איסור ונעשה ראוי משחשיכה שהוא
אסור בטלטול כל השבת כולה אם נדחה בידי אדם מלהיות
ראוי בין השמשות כגון גרוגרות וצמוקים שלא היו ראויין
בבין השמשות ובשבת נתייבשו לגמרי ונעשו ראויין שכיון
שבבין השמשות היו מוקצין מדעת האדם שהקצם מדעתו
כשהכניסן לייבשן הוקצו לכל השבת כולה:

* * *

13

ו אבל דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של
אדם לא הוקצה לכל השבת כולה כגון דבר שהיה
מוקצה מחמת איסור הבא מאליו ולא ע"י גרמת האדם
ומשחשיכה נסתלק האיסור שוב אין בו משום מוקצה אף על
פי שכשהגיע בין השמשות הסיח דעתו ממנו לגמרי ולא
היה מצפה כלל שיסתלק האיסור בשבת כגון בעלי חיים
שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה ושחטם בשבת
לצורך חולה שחלה היום מותר לבריא לאכול מהם חי אף
שהסיח דעתו מהם כשהגיעו בין השמשות משום איסור
שחיטה כיון שהוא איסור הבא מאליו ולא ע"י גרמת האדם
וכן כל כיוצא בזה:

ז וכל זה בדבר שהיה מוקצה כל בין השמשות אבל דבר
שהיה ראוי בבין השמשות אפילו במקצתו לבד ואח"כ
נתקלקל בענין שנאסר באכילה או בטלטול בין שנתקלקל
מאליו בין שנדחה בידי אדם ואח"כ חזר וניתקן חזר להתירו
ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת
הוקצה לשארית השבת כולה שאין אומרים כן אלא
כשהוקצה בתחלת כניסת השבת שהוא בין השמשות שאז
הוקצה ליום שלם אבל כשלא הוקצה עד אח"כ שאין כאן
יום שלם לא הוקצה לשארית היום שאין מוקצה לחצי שבת
בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול:

ח גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים מפני שאינן ראויין
וכשהגיע בין השמשות נתייבשו כבר והרי הם ראויים
לאכילה אע"פ שלא ידעו הבעלים כלל באותה שעה
שנתייבשו ואח"כ נודע להם שבבין השמשות כבר היו
יבשים מותרין באכילה שמתחלה כשהקצו אותן והסיחו
דעתם מהם לא הוקצו אלא עד שיתייבשו והרי נתייבשו
והוכנו מבעוד יום:

ט גרוגרות וצמוקים שיבשו קצת בענין שהם ראויים ואינן
ראויין שיש אנשים שאוכלין אותן ויש שאינן אוכלין
אם הזמנים לאכילה מבעוד יום מותר לאכול מהן בשבת
שכיון שגילה דעתו שהן ראויין לו יצאו מתורת מוקצה ואם
לאו אסור שכיון שלא גילה דעתו הרי הן עומדין בהקצאתן
שהיו מוקצין מתחלה כשלא היו ראויין לשום אדם אבל אם
הזמין לאכילה גרוגרות וצמוקים שאינן ראויין כלל אין
הזמנתו מועלת כלום שהרי זה כזמזמין את האבן לאכילה:

טז כבר נתבאר בסי' ש"ט שכלי שנעשה בסיס לאיסור
ולהיתר מותר לטלטלו והוא שדבר המותר חשוב מדבר
האסור אבל אם דבר האסור חשוב יותר מדבר המותר הרי
ההיתר בטל אצל האיסור ואסור אפילו לנער האיסור כמו
שאם היה בסיס לאיסור בלבדו שאסור אפילו לנער כמ"ש
שם ואם ההיתר אינו חשוב אצלו מחמת רוב עשרו אע"פ
שהוא חשוב לכל העולם אינו נקרא חשוב שהכל הולך אחר
הבעלים כמ"ש בסי' ש"ח ע"ש כל פרטי דין זה:

* * *

יז ואפילו אם דבר המותר חשוב יותר אם אפשר לנער
האיסור בלבדו צריך לנער מתחלה ואחר כך יטלטל
הכלי עם ההיתר למקום שירצה ואם אי אפשר לנער האיסור
בלבדו מבלעדי ההיתר ינער גם ההיתר עמו אם אין הפסד
בניעורו ואחר כך יטול ההיתר בלבדו ויחזירו לכלי אם
ירצה כמ"ש שם.

ואם הוא בענין שאם ינער גם ההיתר לא יוכל אח"כ ליטול
ההיתר בלבדו כגון מחתה שיש עליה מבעוד יום אפר
שמותר לטלטלו מפני שראוי לכסות בו רוק או צואה ויש
עליה ג"כ שברי עצים או פחמים האסורים בטלטול וצריך
לו לטלטל האפר למקום אחר לכסות בו ואם ינערנו עם
השברים והפחמים לא יוכל אח"כ ליטול האפר לבדו בידי
כגון שהם שברים קטנים או פחמים קטנים שאי אפשר
ליטול האפר מבלעדו מותר לטלטל המחתה כמות שהיא
עם האפר והשברים והפחמים למקום שירצה.

במה דברים אמורים כשצריך לאפר אבל אם אינו צריך אלא
לגוף המחתה לא יטלטלה כמות שהיא אלא ינער האפר
והשברים והפחמים במקומם הואיל ואין הפסד בניעורם
ויטול המחתה בלבדה:

יח וכל זה כשהיה ההיתר שם עם האיסור מבעוד יום
שבבין השמשות נעשה הכלי בסיס לאיסור ולהיתר
ואף אם משחשכה ניטל ההיתר משם לא נעשה הכלי בסיס
אז כיון שלא היה בסיס בבין השמשות כמו שנתבאר למעלה
אבל אם בבין השמשות היה עליו האיסור בלבדו ומשחשכה
הונח גם ההיתר עליו אינו מועיל כלום הואיל ובבין
השמשות היה בסיס לאיסור בלבדו נאסר לכל השבת כולה:
יט אין האפר מותר בטלטול אלא כשהוסק מבעוד יום
אבל אם הוסק בשבת אסור משום נולד כמ"ש בסימן
תצ"ח ואם נתערב אפר שהוסק בשבת באפר של אתמול
בטל ברוב אם עדיין לא היה ניכר מעולם בפני עצמו כמ"ש
שם:

כ תיבה שיש בה דברים המותרים בטלטול ומעות אם
המעות אינן עיקר מותר לטלטלה כמות שהיא על פי
התנאים שנתבארו:

* * *

חלק ב סימן שיא דין מת בשבת ושאר טלטול מן הצד

א אע"פ שהמת הוא מוקצה ואסור בטלטול אעפ"כ אם
הוא מוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה מותר
לטלטלו כדי להצילו מהתירו חכמים איסור טלטול כדי

שנתבאר בסי' ש"ח ויש חולקין על זה ומתירין לטלטלה
לצורך גופה ומקומה כשאר כלים המיוחדים למלאכת איסור
ויש להחמיר כסברא הראשונה ולכן אין לטלטל כיס של
מעות אע"פ שהוציא המעות ממנו מבעוד יום אלא אם כן
עשה בו מעשה שפתחו מלמטה וסלקו מן הייחוד:

יג ומכל מקום כיס של מעות התפור בבגד הואיל ועיקר
הבגד עומד ללבוש אם הוציא המעות משם יוכל
ללבוש הבגד שהכיס בטל אצלו ואפילו בכיס עצמו מותר
להניח דבר בתוכו או ליטול ממנו שהרי אין הקצאתו אלא
משום שאדם מקפיד עליו מלהשתמש בו תשמיש אחר וכאן
אנו רואים שאינו מקפיד עליו (וצ"ע דא"כ לישתרי לגמרי):

יד ואפילו אם יש מעות בתוכו אין איסור אלא ללבוש את
הבגד גזרה שמא ישכח ויצא בו לרשות הרבים כמו
שנתבאר בסי' ש"א וש"ג אבל מותר לטלטל את הבגד
ואפילו אם הניח את המעות בכיס על דעת שישארו שם גם
בשבת שנעשה הכיס בסיס להם אעפ"כ הבגד לא נעשה
בסיס להם הואיל ואין המעות על עיקר הבגד ודבר המותר
הוא שמטלטל בידי והאיסור מיטלטל עמו מאליו בטלטול
מן הצד שאין בו איסור כשאינו מטלטל בשביל האיסור
אלא בשביל דבר המותר כמו שיתבאר בסי' ש"א אבל אסור
להכניס ידו בכיס אם הניח בו המעות על דעת שישארו בו
גם בשבת שנעשה הכיס בסיס להם:

* * *

טו וכל זה בכיס שפיו בלבד תפור בחור שבבגד והוא
כולו תלוי אבל אם כולו תלוי לארכו בבגד נעשה כל
הבגד בסיס למעות שבכיס כמו הכיס עצמו שהכל אחד
ואפילו אם הניח המעות בכיס על דעת ליטלם ממנו קודם
השבת ושכח ליטלם מבעוד יום שלא נעשה בסיס להם
אפילו הכיס עצמו אעפ"כ אם אפשר לנער המעות מהכיס
צריך לנער מתחלה ואח"כ יטלטל הבגד לכל מקום שירצה
כמו שאם היו המעות על עיקר הבגד שהיה צריך לנער
מתחלה כמ"ש בסי' ש"ט במעות שעל הכר.

ואפילו בכיס שכולו תלוי לא התירו לטלטל הבגד אלא
כשהוא תפור בבגד (שאז הוא בטל אצל הבגד ואין הבגד
נאסר בטלטול בשבילו) אבל אם כיס מלא מעות קשור בבגד
כיון שהכיס הוא כלי בפני עצמו (אינו בטל אצל הבגד
ולכך) אסור לטלטל (כל) הבגד אם הניח המעות בכיס על
דעת שישארו שם גם בשבת (שנעשה הכיס בסיס להם
והבגד לכיס הקשור ותלוי בו) ואף אם ניטל המעות מהכיס
(או הכיס מהבגד) משחשכה אסור לטלטל (כל) הבגד כל
השבת כולה (כיון שנעשה בסיס בין השמשות) ואם הניחם
על דעת ליטלם קודם השבת ושכח ליטלם מבעוד יום צריך
לנער המעות מהכיס אם אפשר לנער ואח"כ יטלטל הבגד
לכל מקום שירצה אם אינו מתכוין בשביל המעות כדי
להצניעם כמ"ש בסי' ש"ט.

וכן אם יש מעות בתיבה שבתוך השלחן אסור לטלטל את
השלחן אלא בדרך שנתבאר אלא אם כן יש על השלחן
מבעוד יום דבר המותר בטלטול שאז נעשה השלחן בבין
השמשות בסיס לאיסור ולהיתר ומותר לטלטלו ע"ד
שיתבאר:

15 ב ואם אי אפשר להצילו כי אם ע"י הוצאה לכרמלית יש
16 מתירין משום בזיון המת שלא ישרף שגדול כבוד
17 הבריות שדוחה מצות לא תעשה שבתורה שהיא לא תסור
18 מן הדבר אשר יגידו לך וגו' שבמצוה זו נצטוינו לשמוע
19 לכל דברי סופרים ואיסור הכרמלית ג"כ אינו אלא מדברי
20 סופרים.
21 ואעפ"כ אם יש לו דבר המותר בטלטול צריך להוציאו עמו
22 כדי להקל איסור הטלטול שאף שאיסור הכרמלית נדחה
23 מפני כבוד הבריות מכל מקום איסור הטלטול כיון שאפשר
24 לתקנו ע"י טלטול דבר המותר צריך לתקנו בכל מה דאפשר
25 ואף שמוסיף באיסור הכרמלית שמוציא עמו גם הדבר
26 המותר בטלטול אין בכך כלום שאיסור הכרמלית נדחה כבר
27 לגמרי בהוצאת המת אבל איסור הטלטול כיון שאפשר
28 לתקנו אין לנו לדחותו שמוטב להרבות באיסור אחד
29 מלדחות שני איסורים:

1 שלא יבא לידי איסור חמור לכבות את הדליקה מפני שהוא
2 בהול על מתו שלא ישרף.
3 ומכל מקום כל מה שאפשר לו לעשות יותר בהיתר צריך
4 הוא לעשות דהיינו אם יש לו דבר המותר בטלטול שלא
5 לצורך גופו או מקומו כגון תינוק או ככר או שאר אוכלין
6 או כל כלי שמלאכתו להיתר מטלטלו על ידו דהיינו שמניח
7 דבר המותר על המת או אצלו ומטלטל שניהם כאחד.
8 ואם אין לו דבר המותר בטלטול אם המת מונח על המטה
9 ויש לו עוד מטה אחרת הופכו ממטה זו למטה זו ומזו לזו
10 עד שיגיענו למקום המשומר מן הדליקה שזהו טלטול מן
11 הצד והמטה לא נעשית בסיס למת הואיל ואין צריך אליה
12 שכל עצמו אינו צריך אלא להטילו על גבי קרקע ואם אין
13 לו מטה אחרת נושאו במטה זו או אפילו אם אינו מונח
14 במטה מטלטלו טלטול גמור בידי להצילו מן הדליקה:

לְקוּטֵי תוֹרַה שִׁיר הַשִּׁירִים – הַפְּרָשָׁה הַחֲסִידִית

בִּיאָוֹר עַל פֶּסוּק "וַיִּנָּתִי בְּחִנֵּי הַפֶּלַע" וְגו'

15 שְׁעוֹשִׁין רוּשָׁם.
16 כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל כְּאֲשֶׁר יִדְמָה אָדָם בְּמַחְשַׁבְתּוֹ
17 לְהוֹוֶת וּלְעֲשׂוֹת אִיזוֹ מְצִיאוֹת שִׁיחִיָּה, הִנֵּה מַחְשַׁבְתּוֹ לֹא
18 תִּפְעֵל. וְאָף אִם יִדְמָה וַיִּצְיֵר בְּשִׁכְלוֹ צוּרַת הַמְּצִיאוֹת
19 אֲשֶׁר בְּרָצוֹנוֹ לְהוֹוֶת, עִם כָּל זֶה וְהִיא כְּלֹא הִיָּה עַד יִפְעַל
20 וַיֵּצֵא לְפֹעַל עַל יְדֵי כַח הַמַּעֲשֶׂה דוֹקָא, אוֹ עַל יְדֵי הַדְּבוּר
21 שְׁמִצּוּחַ לְאַחֵרִים לְעֲשׂוֹת⁸. וְנִמְצָא, הַמַּחְשָׁבָה אֵין לָהּ כַח
22 לְפִעוּל וּלְעֲשׂוֹת כְּמוֹ הַדְּבוּר וְהַמַּעֲשֶׂה – שְׁעִיקָר הַפְּעוּלָה
23 אֵינָה אֱלֹא עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה דִּיִּיקָא אוֹ הַדְּבוּר. (וְזוֹהוּ
24 ד"הֲרֵהוּר לֹא עֲבִיד מִיִּידִי, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה הִיא בְּחִינַת אֵין לְגַבִּי
25 הַדְּבוּר וְהַמַּעֲשֶׂה שְׁדָם הִישׁ וְהַעֲיָקָר, וַיְבַדְּלֵקֶמֶן).
26 וְאֵין כֵּן לְמַעֲלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה דִּיִּיקָא
27 הִיא תִּפְעֵל (וְהִיא הִישׁ), כִּי כְּאֲשֶׁר עָלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ
28 לְהוֹוֶת וּלְהַאֲצִיל הַאֲצִילוֹת, הִנֵּה אִזּוֹ נֶאֱצַל וְנִתְהוֹנֶה מִמֶּשׁ

1 הִנֵּה כְּתִיב (יִשְׁעִיָּה נה, ח): "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתֵי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם".
2 וּמְבוֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר², שְׁאִינוֹ מוֹכֵן לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כִּי מִלְּתָא
3 דְּפִשְׁטָא הִיא שְׁאֵין עֲרוּךְ מַחְשְׁבוֹתֵינוּ הַמְּלוּבָּשׁוֹת בְּגוֹף
4 לְגַבִּי מַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא שְׁאֵין לוֹ דְמוּת
5 הַגּוֹף וְאֵינוֹ גּוֹף³ חֹס וְשָׁלוֹם.
6 וְהַעֲנִין הוּא:
7 כִּי הִנֵּה בְּאָדָם, "הֲרֵהוּר – דִּהֵינּוּ מַחְשָׁבָה – לֹא עֲבִיד
8 מִיִּידִי"⁴. כִּי הִנֵּה הַמַּחְשָׁבָה נִקְרָא נִהָר⁵, כְּנוֹדַע בְּפִירֹשׁ
9 "וְנִהָר יוֹצֵא מַעַדָּן" (בְּרֵאשִׁית ב, י), וְהֵינּוּ, דְּכִמוֹ הִנֵּהר שְׁנוּבֵעַ
10 מִן מְקוּרוֹ וְהוֹלֵךְ בְּתַמִּידוֹת, לֹא יִנּוּחַ וְלֹא יַעֲמוּד, כִּךְ
11 הַמַּחְשָׁבָה הִיא נוֹבַעַת בְּתַמִּידוֹת מִמְּקוּרָה מִהַשְׁכָּל וְלֹא
12 תִּנּוּחַ אֲפִילוֹ רֹגַע, שֶׁתַּמִּיד תְּשׁוּטֵט מַחְשַׁבַת הָאָדָם בְּאִיזוֹ
13 דְּבָר, וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא תִּפְעוּל שׁוּם פְּעוּלָה מוֹרָגֶשֶׁת⁶
14 וְלֹא תַעֲשֶׂה רוּשָׁם כָּלָל, וְלֹא כְּמוֹ הַדְּבוּר וְהַמַּעֲשֶׂה

(3) (פִּיטֵי "גִּדְלִי". רֵאָה רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פָּרָק א).

(4) (זֶהר חֶלֶק ג אָמור קה, א).

(5) (רֵאָה זֶהר חֶלֶק ב (אֲדָרָא דְּמִשְׁכְּנָא) מִשְׁפָּטִים קכג, ב. רֵאָה גַּם תּוֹרָה אור נח ט, ב).

(6) (רֵאָה אור הַתּוֹרָה מִשְׁפָּטִים עֲמוּד אֶרְעָה וּבִבְיֹאֲרֵי הַזֶּהר לְהַצְמַח צֶדֶק עֲמוּד רנט).

(7) (עַל פִּי עוֹבְדֵיָה א, טז: "וְהִיוּ כְּלֹא הִי").

(8) (רֵאָה סֵפֶר הַמֶּאֱמָרִים תַּרְנִ"ז עֲמוּד לבי-לג).

(1) (בִּיאָוֹר עַל דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וַיִּנָּתִי" שְׁנֶאֱמַר בְּשֶׁבַת פְּרַשַׁת מִשְׁפָּטִים תַּקס"ו (נִדְפֵס לְעִיל טז, ג). נִתְחַת אֲדִמּוּרִי הָאֲמִצְעִי (עִם קְצוּרִים וְהַגְהוֹת מֵאֲדִמּוּרֵי הַצִּמְח צֶדֶק, נִדְפְּסוּ גַּם בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כִּרְך ג עֲמוּד תַּתְּצֵא וְאֵילָף) – מֵאֲמָרֵי אֲדִמּוּרִי הַזֶּקֶן תַּקס"ו חֶלֶק ב עֲמוּד שֵׁב.

נִסַּח הַמֶּאֱמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא מְרִשִּׁמַת אֲדִמּוּרִי הַצִּמְח צֶדֶק (כְּנִרְאָה עַל פִּי הַנִּתְחַת אֲדִמּוּרִי הָאֲמִצְעִי). נֶאֱמַר עַל יְדוֹ בְּיוֹם א' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת, כְּנִרְאָה תַּקצ"ט, נִדְפְּסָה בְּאוֹר הַתּוֹרָה שְׁבוּעוֹת (בְּמִדְבָּר כִּרְך א) עֲמוּד צה וְשֵׁם הַגְהוֹת נּוֹסְפוֹת (חֶלֶקֶם נִדְפְּסוּ גַּם ב"הֶסְפֹּט לְהַעֲרוֹת וְצִיּוּנִים" לְלִקוּטֵי תּוֹרָה וְהוֹבֵאוּ כֶּאֱנִי). וְרֵאָה הַנִּסְמָן שֵׁם עֲמוּד 162. כְּמָה עֲנִינִים נִתְבָּאָרוּ בְּאוֹר הַתּוֹרָה שִׁלַּח עֲמוּד תַּקִּיא.

(2) (מֵאֲמָרֵי אֲדִמּוּרִי הַזֶּקֶן עַל נְבִיאִים עֲמוּד רלב).

וזהו "כי לא מחשבותי מחשבותיכם":
 שבאדם גשמי נראה מחשבתו נחשבת לאין, שלא
 יוממש ממנה שום התהוות מחמת דקותה. ומה שהולך
 ומתעבה לבחינות הדבור ומעשה, נחשב יותר ליש
 שמהם יוממש התהוות דבר.
 אבל מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, שהוא יתברך
 ה"סובב כל עלמין" הוא ה"ש ואין בלתו. ומה שהולך
 ומתפשט יותר בעולמות עליונים ותחתונים, הוא נחשב
 יותר לאין, כי הכל בטל נגדו "כולא קמיה כלא
 חשיב"¹⁴. לכן כמו כן בענין מחשבה ודבור שלו יתברך,
 שהם הארות והתפשטות אלקותו יתברך, הנה המחשבה
 הוא בחינת יש, ועל זה נאמר (משלי ח, כא): "להנחיל אוהבי
 יש", וממנה עיקר ההתהוות, עד שהדבור נחשב לבחינת
 אין, וכלא חשיב לגבי מחשבה זו כו'¹⁵.
ב. והנה "ישראל עלו במחשבה"¹⁶ הנ"ל, והוא הנקרא
 "מחשבה הקדומה" וכמאמר רז"ל בבראשית רבה פרשה
 א': "מחשבתן של ישראל קדמה לכולן".
 והענין: כי תכלית הבריאה והתורה והמצות הוא
 "להיות לו יתברך דירה בתחתונים"¹⁷. דהיינו שיהיה
 גילוי אור איין-סוף ברוך הוא למטה דייקא, ולא בשביל
 הגילוי באצילות, כי הרי באצילות בלאו הכי נמי "איהו
 וגרמוהי חו"¹⁸ - בחינת ביטול¹⁹ כו', אמנם ב"ע שהם יש
 ודבר נפרד, ועל ידי תורה ומצות ממשיכים בהם גם כן
 בחינת "דירה" והשראת אור איין-סוף כמו באצילות -
 וזהו תכלית הבריאה²⁰.
 ואיך נעשה זה על ידי התורה ומצות?
 הענין: כי רמ"ח מצות-עשה הם "רמ"ח אברים

על ידי מחשבה זו כו', וכמו שכתב כל זה ב"פרדס" (שער
 הצנחנות פרק ג')⁹. ואדרבה, שם נהפוך הוא - שהתהוות
 המציאות שעל ידי מחשבה הוא הרבה גבוה במעלה
 ומדרגה מהמציאות שנתהווה על ידי הדבור. שהרי ידוע
 מענין "צופה ומביט עד סוף כל הדורות במחשבה
 אחת"¹⁰, ששם הוא למעלה מבחינת גדר זמן.
 וכמו שכתוב בזהר¹¹ שבמחשבה אחת נבראו כל
 העולמות אבי"ע; וגם תחית המתים, ואלף השביעי, וכל
 העליות - הכל נכלל במחשבה זו שממנה התהוותם. אף
 כשבא השפע בבחינת הדבור, הוא שנתצמצם האור
 בבחינת מיעוט אחר מיעוט ובבחינת התחלקות עד ששם
 נעשה ונתהווה בחינת זמן להיות שנים וחדשים וימים
 כו'.
 וכמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" חלק ב, פרק ז',
 שהתהוות הזמן הוא רק מבחינת מלכות, שהוא דבור
 העליון. אבל בבחינת המדות דאצילות שלמעלה
 מהדבור כתיב (תהלים צ, ד): "כי אלה שנים בעיניך ביום
 אתמול", שכולל אלה שנים ביום אחד, עד שבמחשבה
 עלאה הוא למעלה מהזמן הנ"ל גם כן, שהרי "צופה
 ומביט עד סוף כל הדורות במחשבה וסקירה אחת"¹².
 נמצא מובן מזה, שלמעלה עיקר ההתהוות הוא
 מבחינת המחשבה דייקא, עד שגם כל מציאות בשעלה
 במחשבה ונתהווה שם על ידי זה, הנה יש בו חיות ואור
 יותר הרבה מכמו שהוא מהותו ועצמותו בשנמשך אחר
 כך למטה על ידי הדבור כו' להתהוות בבי"ע. שהרי מה
 שנמשך ונתהווה על ידי הדבור ירד ונמשך תחת הזמן
 ממש, מה שאין כן מה שהוא בבחינת מחשבה הוא
 למעלה מזה כו'¹³.

(9) ועיין מה שנתבאר מזה גם כן בדבור המתחיל "תקעו בחדש" (לעיל
 ראש השנה נה, א ואילוף).

(10) (על פי ברבת זכרונות בתפלת מוסף של ראש השנה. ראש השנה יח, א).

(11) (חלק ב כ, א. וראה לעיל עקב טז, ד. ושם נסקמן).

(12) (ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת בראשית, בדבור המתחיל "צאיקה
 וצאיקה כו', לבבתני כו'", עיין שם (תורה אור ז, ד ואילוף)).

(13) ועיין מה שנתבאר בפרשת מקץ, בדבור המתחיל "גר
 חנוכה כו' כדי שתהא מזוזה" (תורה אור מא, ד), דלשם נתבאר
 גם כן ענין זה - איך שעיקר ההתהוות הוא על ידי "כל אשר
 חפץ ה' עשה" (תהלים קלח, ו), ומה שיהיה צריך להיות מאמר
 ודבור - כדי שיהיה בחינת יש כו', עיין שם.

(14) (זהר חלק א בהקדמה יא, על פי דניאל ד, לב).

(15) ועיין מה שנתבאר מזה במקום אחר על פסוק (יחזקאל א, כה) "ויהי
 קול מעל לרקיע" (מאמרי אדמו"ר הזקן על נביאים עמוד רלב. רלג. ראה אור
 התורה במדבר עמוד א' תכח ושמות כרך ח עמוד ב' תתקטו).

(ועיין מה שנתבאר עוד במקום אחר בענין מה שכתוב "כל
 אשר חפץ ה' עשה" - וכתוב (תהלים לג, ו): "בדבר ה' שמים

נעשו, ושם נתבאר גם כן דעיקר ההתהוות הוא מבחינת
 חפץ ורצונו העליון, והוא בחינת מחשבה הנ"ל - בבאור על
 פסוק "ביאו לבוש מלכות" בדבור המתחיל "להבין ההפרש כו'" (תורה
 אור מגלת אסתר צב, ב).

(16) (נסמן לעיל נצבים מז, ג ובכמה מקומות).

(17) (תחומא נשא סקין טז).

(18) (תקוני זהר בהקדמה ג, ב).

(19) (הכל בבחינת אין סוף. כי גם הכלים שנקראים "גרמוהי" אין הענין שלהם
 כמו בחינת בריאה מוגבלת ממש יש מאין. אלא הם בבחינת אין סוף בבלתי
 גבול רק שהם בחינת כחות אלקיים המצמצמים האור וכל שהוא בבחינת
 אצילות הרי עדיין הוא בחינת אלקי ממש פידוע, ואם כן הגילוי שם אין זה
 בבחינת נפרד מעצמותו עדיין, ועיקר הכוונה היה שיתגלה כבודו בנפרדים, יש
 מאין ודוקא, וכמו שאמר "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כו'", שעיקר הכבוד הוא
 לרחוקים כו'. "תקטו עמוד ק').

(20) (ובענין "צחוק עשה לי אלקים כו'" (ויקרא כא, ו. ראה תורה אור
 יח, א. א. ג. ובכמה מקומות).

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ששים הקוה מלכות" בענין "אור

1 דְּמַלְכָּא²¹ - פירוש: "אברים" היינו כמו על דרך משל
2 על ידי האבר נמשך ומתגלה אור וחיות מהנפש - כח
3 הראיה בעין כו, כך למעלה על ידי עשר ספירות
4 דאצילות נמשך ומתגלה אור אין-סוף ברוך-הוא ממש,
5 וזהו ענין "איהו וחיותו וגרמוהי חד", ולכן הם הנקראים
6 "רמ"ח אברים דמלכא". והן הן גם כן המצות, כי תפילין
7 הם המשכות אור אין-סוף בחכמה, בינה, דעת כו; צדקה
8 וגמילות-חסדים - בחינת חסד כו.

9 וחשבון רמ"ח אברים ורמ"ח מצות-עשה, היינו לפי
10 שו"א הוא בעל ט' ספירות²²: חכ"ה, חג"ה, נה"י. וכל
11 אחת כלולה מט' - הרי ט' פעמים ט' עולה פ"א, וכל
12 בחינה יש בה ג' בלים: ראש, תוף, סוף - הרי רמ"ג, וה'
13 חסדים המגדילים - הרי רמ"ח²³.

14 והנה ענין מתן-תורה²⁴ - שהוא התלבשות המצות
15 עליונים "רמ"ח אברין דמלכא", מה שהקדוש ברוך-הוא
16 מניח תפילין²⁵ כו - במצות גשמיות, תפילין בקלף ודיו,
17 וציצית בצמר, וכן סוכה ולולב כו ושאר כל המצות.
18 היינו שעל ידי קיום המצוה בגשמיות ממשיכים אור
19 אין-סוף ברוך-הוא המתגלה ב"רמ"ח אברים דמלכא" -
20 שיתגלה למטה ממש בעשייה.

21 היינו, על ידי תפילין ממשיכים בחינת חכמה, ועל ידי
22 צדקה - בחינת חסד כו, עד שיד האדם הנותן צדקה
23 תהיה בחינת בלי לגילוי אלקותו יתברך; כמו ש"חסד -
24 דרועא ימינא"²⁶ שבאצילות הוא בלי לגילוי אור אין-
25 סוף ד"איהו וגרמוהי חד" - כך יהיה גילוי זה ממש
26 בבי"ע. וזהו ענין "דירה בתחתונים" שנעשה על ידי קיום
27 התורה ומצות, שהן "רמ"ח אברין דמלכא" הנקרא ו"א
28 דאצילות, שעל ידי זה יומשך גילוי זה שבאצילות גם
29 בעשייה ממש²⁷.

30 אף איך יהיה התקשרות האצילות עם העשייה
31 גשמיות - והרי אין ערוך זה לזה, ואיך יומשך על ידי
32 המצות מעשיות - גילוי האצילות עליהן כו?

33 אף הענין הוא, מפני ש"ישראל עלו במחשבה
34 הקדומה". ומפני זה כשישראל עושין המצות הם
35 ממשיכים ומקשרין האצילות הרוחני בעשייה הגשמיות,
36 לפי שבחינת "מחשבה הקדומה" הוא מבחינת "סובב כל
37 עלמין", דאצילות ועשייה שוין נגד בחינה זו כי היא
38 כוללת כולן יחד; שהוא בחינת א"ק, שהוא כתר הכללי
39 דאבי"ע, ולכן אצילות ועשייה שוין לגבי בחינה זו²⁸, ולכן
40 יכול לקשר ולחבר האצילות עם העשייה אף על פי
41 שהם רחוקים זה מזה בתכלית²⁹.

42 ויובן זה גם כן על דרך משל באדם:

43 דהנה אנו רואים באור וחיות הנפש המלוכש באברי
44 הגוף, שבכל אבר מלוכש כח פרטי, כמו: ראיה, שמיעה,
45 ריח, טעם ודבור - שבח הראיה מלוכש בעין, וכו' ו
46 השמיעה באזן כו, כל אחד הוא בחינה ומדרגה בפני
47 עצמו;

48 אבל המחשבה, הנה מקושרים ואחוזים בה כל
49 האברים והכחות שבהן מהראש עד צפון הרגל, שהרי
50 ירגיש במחשבתו כל הנפעל ברמ"ח אברים, וגם כל
51 האיברים בטלים למחשבתו והיא מושלת על כולן, וגם
52 היא שורה בכולן ומקפת אותן, שהרי מיד בשעולה
53 במחשבתו לנענע רגלו - תיכף ומיד תתנענע הרגל בלי
54 שום שהיית זמן כו³⁰.

55 והנמשל מזה למעלה:

56 דהשתלשלות העולמות אבי"ע, כל בחינה הוא פרט
57 בפני עצמו. ועל כן בין אצילות לבריאה יש פרסא כו.
58 והוא כמשל כח הראיה בעין שהוא מובדל מכל ההילוך

20 דרוע כו" (לקמן לה, א).

וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "כי כאשר השמים החדשים" (תורה אור ג, א). ובדבור המתחיל "לא הביט און בעינקב" (לעיל דלק ע, ג ואילוף).

(21) (ראה תקוני זהר תקון ל).

(22) (כמו שנתבאר במקום אחר - בדבור המתחיל "אלפי שגאן" בפרשת יתרו (תורה אור עב, א).

וענין בזה נח, דף ס"ה, א'. וב"עין חיים" שער אריך-אנפין פרק ב' "הנה הם אותן חט' היקלין הנזכר (בזהיר) פרשת נח דף סה ובסוף פרשת פקודי דף רסט ודף רכו).

(23) (ראה עץ חיים (שער כד) שער פרקי הצלם פרק ו).

(24) (ראה אור התורה תולדות (בראשית כרך ד) דף תתלב, ב. שמות כרך ז עמוד ב'תשטז).

(25) (ברכות ו, א).

(26) (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו" יז, א).

(27) (וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "משה ידבר" בפרשת יתרו (תורה אור סט, ב).

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "והיה לכם לציצית" בפרשת שלח (מד, א, מד, א). בפירוש "זכרתם את כל מצות כו", עין שם). (וראה לעיל נצבים מט, ב. ושם נסקמן).

(28) וענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "למנצח על השמינית כו" (לעיל תזריע כא, א).

(29) (ראה אור התורה שבועות (במדבר כרך א) עמוד קעה).

(30) (וענין מה שנתבאר מזה במקום אחר: בדבור המתחיל "להבין מפני מה יום טוב דפסח הוא ביום שנעשה בו נס" (לעיל ויקרא טו, א). ובביאור על פסוק "ויקח קרח כו" (לעיל קרח נב, ד).

מהתלבשות בגוף, אלא בחינת מקיף כו'.
 והב' הוא הנקרא "ישראל זוטא"³⁷.
 ו"בנסת-ישראל" היינו מקור הנשמה המתפשטת
 ומתלבשת בגוף³⁸, ומקור זה הוא בחינת מלכות
 דאצילות, ונקרא גם כן "אימא תתאה"³⁹ ו"מטרוניתא"⁴⁰.
 והנה, בחינת מלכות דאצילות היא "סופא דכל דרגין".
 וכדי שיומשך בה האור מבחינת כתר, שהוא בחינת א"ק,
 מחשבה הקדומה, הוא על ידי חכמה-עילאה שהיא
 התורה כו'. ועל זה אמרו "ישראל מתקשראן באורייתא
 כו"⁴¹.
 וזהו "אל תקרי בניך אלא בוניך"⁴²: שמשמות ישראל
 שהם "בניך" דבחינת מלכות דאצילות, שהרי ממנה
 לוקחה חלק הנשמה המתפשטת בגוף, הם גם כן "בוניך"
 דבחינת מלכות דאצילות והארה שממנה המלובשת
 בגוף. והיינו מצד שרשן במחשבה הקדומה, שעל ידי זה
 "ותורה שם בישראל", והם העושים התורה, וממשיכים
 הגילוי בבחינת חכמה-עילאה, ומחכמה-עילאה
 במלכות דאצילות כו'.
 ולכן בחינת "בוניך" היינו דוקא על ידי עסק התורה,
 וכדכתיב (משלי כד, א): "בחכמה יבנה בית", והיינו שבדי
 להיות ההמשכה מבחינת מחשבה הקדומה הנ"ל
 במלכות דאצילות, הוא על ידי התורה דייקא, שהיא
 בחינת חכמה-עילאה כו'⁴³.

שברגל; וגם יש פרטא מפסקת בין אברי הנשימה לאברי
 המזון, והיינו "חצר הכבד"³¹ כו'.
 אבל בחינת "מחשבה הקדומה", היא כוללת כולן
 יחד. ולכן רגלי א"ק נמשכים גם בעשייה ואין הפרטא
 חוצצת בפניו כו'. ועל כן נשמות ישראל שעלו במחשבה
 זו יש להם הכח לקשר ולחבר האצילות עם העשייה על
 ידי התורה ומצות, להמשיך בחינת "רמ"ח אברים
 דמלכא" בעשייה ממש כו'³². ולכן נאמר בכל התורה:
 "דבר אל בני ישראל כו'"; "צו את בני ישראל כו"³³.

וזהו "ותורה שם בישראל" (תהלים עח, ה) – שמהם נמשכת
 התורה³⁴: כי התורה היא חכמה-עילאה דאצילות,
 וחכמה-עילאה היא ראשית הגילוי שבאצילות, חח"ן
 (חכמה, חסד, נצח) – קו ימין כו'; והיא מקור רמ"ח אברים דו"א
 כו'; והיא מקבלת ונמשכת מבחינת א"ק כו'.
 וזהו "בראשית – בשביל ישראל שנקראו ראשית":
 היינו בחינת ראשית שבישראל, שהוא שרשן במחשבה
 הקדומה, שבחינה זו נקרא "ראשית", שעל זה אמרו³⁵
 "מחשבתן של ישראל קדמה לכל", שבדי להיות גילוי
 זה בנשמה המלובשת בגוף – הוא על ידי התורה.

כי הנה בישראל יש ב' בחינות:

הא' – מציאותן ושרשן ב"מחשבה הקדומה", ונקרא
 "ישראל דלעילא"³⁶, והוא חלק הנשמה שלמעלה

(31) "היתר על הכבד (ונקרא ג, ד) – זה חצר הכבד". – מדרש לקח טוב על
 הפסוק. ובלשון ארמי: חצרא דכבדא. – רש"י על הפסוק שם.

(32) ועיין מה שנתבאר על פסוק "נהיה קול מעל לרקיע" (מאמרי אדמו"ר
 הזקן על נביאים עמוד רלג ואור התורה שמות כרך ח עמוד ב'תתקעו).

(33) (ומזה יובן שרש ענן המבואר במקום אחר – בדבור
 המתחיל "וכור את יום השבת לקדשו" (תורה אור יתרו עא, גיד),
 בענין "וכור ושמור בדבור אחד נאמרו" כו', עיין שם. והיינו על
 ידי גילוי בחינת כתר, שהוא בחינת א"ק, שכולל אפילו
 אצילות ועשייה יחד ממש כו'.

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "צאניה וצאניה" הנ"ל (הערה 80)
 שבפרשה בראשית, בענין "אשר לשלמה כו'" (תורה אור ח, ב "במלך
 שלמה"). גם בדבור המתחיל "שיר השירים אשר לשלמה" (לעיל א, ג).
 ובדבור המתחיל "שחוה כו'" בענין "כיעות שלמה" (לעיל ד, ג ואילך).

עוד נתבאר בהא גוונא גבי קריעת ים-סוף, שלחיות "הפך
 ים" שהוא עלמא דאתפסאי, "ליבשה" – עלמא דאתגלגאי,
 הוא על ידי המשכה מבחינה הגבוהה משניהם, דים ויבשה
 שוין שם כו'. ועל דרך זה הוא כאן).

(34) (ראה אור התורה פתח (במדרש כרך ג) עמוד א'קמ"א'קמה).

(35) (ראה לעיל ריש פרק ב מבאשית רבה פרשה א).

(36) "פירוש "ישראל דלעילא" היינו ו"א דאצילות, ונקרא "ישראל" על שם
 "לי ראש", היינו המחזין חב"ד הנמשכים ומתלבשים בהמדות עליונות ועל ידי
 זה מאיר בכל העולמות". – אור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תקו. עיין שם
 באריכות).

(37) (זהו חלק ב, מג, א, רטו, א, וראה פרדס שער ערכי הכינויים סוף פרק י.
 וראה אור התורה ונארא עמוד קכג; וזהו ב' בחינות שיש בהנשמה: הא' – שרשה
 ומקורה למעלה, והוא רק ובבחינת מקיף על הנשמה המלובשת בגוף – וזהו
 הנקרא "ישראל סבא". והנשמה המלובשת בגוף נפש הבהמית נקראת "ישראל
 זוטא" עיין שם).

(38) (ראה המשך תרס"ו עמוד רל ושהו: "לפי זה אינו מובן מהו ענין "מחשבתן
 של ישראל קדמה כו'", הלא כל העולמות והנבראים מושרשין בא"ק, ומהו
 ההתחדשות בזה בנשמות ישראל, הלא מצד השרש, הנה שרש כל הנבראים
 הוא במחשבה הקדומה דא"ק).

ויש לומר. . החידוש בנשמות ישראל לגבי כל הנבראים, שגם למשה יש בהם
 גילוי הארת בחינת שרשם ומקורם שבא"ק עיין שם באריכות.

(39) (זהו חלק א, ג, א, רמו, ב, חלק ב, פר, א, חלק ג, רנג, א, תקוני זתר כג, א.
 ער, ב, קב, ב, קלא, ב).

(40) (זהו חלק ג, סט, א, עו, ב, קי, א, קיד, ב, קטו, א, תקוני זתר ה, ג, יד, יו,
 ב, טו, א, וראה מאורי אור ערך אם סוף פרק ט, מערכת מ סעיף יח, תניא ריש
 פרק נב).

(41) (זהו חלק ג, עג, א, וראה אור התורה פתח פתח שם).

(42) (סוף ברכות).

(43) (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "באתי לגני" (לקמן לא, ד
 ואילך). ובדבור המתחיל "וידבר כו' אנכי כו' אשר הוצאתיך מארץ
 מצרים" (תורה אור במדרש טו, ג ואילך).

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויאכילך את המן" גבי

כו.

23

וְלִכְּנָן אָמְרוּ רַ"ל⁴⁹: "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תוֹרָה
אֶפִּילוּ תוֹרָה אֵין לוֹ", אֶלָּא תוֹרָה וּגְמִילוּת־חֶסֶדִים, לְפִי
שְׁעַל יְדֵי הַמִּצּוֹת דּוֹקָא נִמְשָׁךְ לְבוּשׁ הַנִּל", מַה שְּׁאֵין בֵּן
בַּתוֹרָה לְבָד, הָרִי לְפַעֲמִים נֶאֱמַר: "אֲלֵבִישׁ שְׁמִים
קְדֻרוֹת", "שְׁמִים" – אֲשֶׁר־וּמִים⁵⁰, "רְצוּא וְשׁוֹב", הוּא
בַּחֲנִינַת תוֹרָה, "מִימִינוּ אֵשׁ דֵּת כו"⁵¹ (בְּרַכָּה לֵג, ב); בֵּית שְׁמַאי
וּבֵית הַלֵּל. וְלַפְעָמִים חֹס וְשְׁלוֹם יוֹכֵל לְהִיּוֹת מְלוּבָּשִׁים
בִּ"קְדֻרוֹת" – יִנְיָקַת הַחֲצִיצוֹנִים מִהִמָּדוֹת אֵשׁ וּמִים, חֶסֶד
וּגְבוּרָה, כְּעֵינֵן "אֲבָרְהָם שְׂיָצָא מִמֶּנּוּ כו"⁵². אֲבָל עַל יְדֵי
מַעֲשֵׂה הַמִּצּוֹת נַעֲשֶׂה בַּחֲנִינַת "יִפְתִּי" – "לְבוּשׁ מַלְכוּת" כו.

(וְעֵינֵין בּוֹדֵה פֶּרֶשֶׁת בְּלָק (דָּף ר"ד, ב') עַל פְּסוּק "בֶּקֶר אַעֲרֹךְ
לֶךָ וְאַצְפָּה כו" (תְּהִלִּים ה, ד);

"אֲתָא דוֹד וְאֲתִקִּין הָאִי בּוֹצִינָא חוּפָּאָה לְהָאִי בֶּקֶר דִּיּוֹסָף
לְאַתְחַפָּאָה בֵּיהּ כו", כְּמָה דְּאֵת אֲמֹר (וַיִּקְהַל לוֹ, ב); וַיִּצְפּוּהוּ וְזָהָב
טְהוֹר⁵³.

וְהֵינּוּ שְׂדוּד תִּיקֵן בַּחֲנִינַת מַלְכוּת־דְּאֲצִילוֹת – לְבוּשׁ
וְכִיסוּי "לְהָאִי בֶּקֶר דִּיּוֹסָף כו", עֵינֵין שִׁם. וְנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר⁵⁴.

וְזֶהוּ גַם בֵּן מִה שְׂכֵתוֹב (וַיֵּשֶׁב מִד, יח): "וַיֵּשֶׁב אֱלִיּוֹ הַיְּהוּדִי וַיֹּאמֶר
בִּי אֲדִינִי". פִּירוּשׁ: "בִּי" יוֹמֶשׁךְ הַשְּׁפַע מִבַּחֲנִינַת יוֹסֵף. כִּי הַיְּהוּדִי
הוּא גַם בֵּן בַּחֲנִינַת מַלְכוּת, וְהָרִי זֶהוּ דִּיִּיקָא חֲכָלִי וְהַלְבוּשׁ כו⁵⁵.

ג. וְזֶהוּ עֵינֵין "רַעֲיָתִי יִפְתִּי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, י):

"רַעֲיָתִי" הוּא עַל יְדֵי עֶסֶק הַתוֹרָה, "לְכוּ לַחֲמוּ
בְלִחְמִי" (מִשְׁלִי ט, ח). כְּמוֹ מִזוֹן עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל הוּא מְקַשֵּׁר
וּמַחְבֵּר חַיּוֹת הַנֶּשֶׁמָה לְהַתְפָּשֵׁט בַּתוֹךְ הַגּוֹף כו, כֶּף עַל יְדֵי
הַתוֹרָה נִמְשָׁךְ הַתְלַבְּשׁוֹת אֹרֹךְ אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
בַּחֲבִימָה־עִילָאָה⁴⁴ כו.

וּבִיאור עֵינֵין "יִפְתִּי", שְׁהִם הַמִּצּוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ לְבוּשִׁים
כְּעֵינֵין "יְבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת כו" (אֶסְתֵּר ו, ח), וְזֶהוּ "יִפְתִּי",
שְׁעוֹשֶׂה בַּחֲנִינַת לְבוּשִׁים יָפִים כו, מַה שְּׁאֵין בֵּן בַּחֲנִינַת
"אֲלֵבִישׁ שְׁמִים קְדֻרוֹת כו"⁴⁵.

וְהַעֲנִין הוּא: כִּי מִבַּחֲנִינַת כְּתֵר שֶׁהוּא "אֶרֶךְ אַפִּים" (תְּשָׁא
לֵר, ו), "מֵאֲרִיךְ אֶף כו"⁴⁶, כִּי קָמִיָּה "כַּחֲשֻׁכָּה כְּאוֹרָה" (תְּהִלִּים
קלט, יב) כו, אִם בֵּן גַּם הַחֲצִיצוֹנִים יוֹכֵלוּ לְקַבֵּל יִנְיָקָה, כִּי
שְׁמִמִּית בְּיָדִים תִּתְפַּשׁ כו" (מִשְׁלִי ל, כח), וְכַעֲנִין שְׁאֲמֹר
אֲבָרְהָם: "לוֹ יִשְׁמַעְעָל⁴⁷ כו"⁴⁸.

וְלִכְּנָן בְּדִי שְׂיוּמֶשׁךְ הַשְּׁפַע רַק לְסִטְרָא־דְּקְדוּשָׁה וְלֹא
לְחִיצוֹנִים, זֶהוּ עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצּוֹת, שְׁמֵהֶם נִמְשָׁךְ
בַּחֲנִינַת "לְבוּשׁ מַלְכוּת" שֶׁהוּא הַלְבוּשׁ הַיְּפָה. שְׂכִשְׁנִמְשָׁךְ
עַל יְדֵי לְבוּשׁ זֶה שְׁמַמְעֵשֶׂה הַמִּצּוֹת נִמְשָׁךְ רַק בְּסִטְרָא־
דְּקְדוּשָׁה כו הַמְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים כו.
וְכִמוֹ הַלְבוּשׁ שְׁמִיגִין עַל הָאָדָם לְהַצִּילוֹ מִהַשְׁרָב
וְהַגְשָׁמִים, כֶּף לְבוּשׁ הַנִּל הוּא הַמְגִין מִיִּנְיָקַת הַחֲצִיצוֹנִים

(49) (יְבָמוֹת קט, ב. "סִיּוֹם מֵאֲמֹר רַ"ל זֶה "אֶלָּא תוֹרָה וּגְמִילוּת חֶסֶדִים" אֵינוֹ
בִּשְׁ"ס שִׁם. וְזֶה לֹאמַר עַל פִּי מַה שְׂכֵתוֹב בְּלִקְוִטִי תוֹרָה דְּבוּר הַמִּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע
בְּקוֹל" סִיעָף וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֲמֹר רַ"ל "כָּל הָאוֹמֵר כו" שֶׁהִפְרִישׁ הַפְּשׁוּט הוּא
שְׁצִירִי שְׁיַעֲסוֹק בַּתוֹרָה וּגְמִילוּת חֶסֶדִים כו בְּלָלוֹת הַמְלָכוֹת. וְלַהֲעִיר מִבְּמִדּוֹת
קֹה. א. אֲגֵרַת הַקֶּדֶשׁ סִימָן ה'. – הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדִמּוּר־בְּסִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים
תִּשְׁ"ח עֲמוּד 266).

(50) (רָאָה בְּרֵאשִׁית רַבָּה פֶּרֶשׁה ד, ו. וְהִגִּיָּה יב, סוֹף עֲמוּד א. זֶהר חֶלֶק א עז,
א. רסב, ב. חֶלֶק ב קסד, ב. רט, ב. חֶלֶק ג קלו, סוֹף עֲמוּד ב. רנו, א. תְּקוּנֵי זֶהר
תְּקוּן מו פד, א).

(51) (רָאָה לְעִיל חֶסֶת נו, ב).

(52) ("יִשְׁמַעְעָל... יִצְחָק שְׂיָצָא מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִי. פְּסָחִים נו, א. סְפָרִי דְּכָרִים ו, ד. לב,
ט).

(53) (בָּא דוֹד וְהִתְקִין נר וְזֶה, כִּסּוּי לְבָקֵר זֶה שֶׁל יוֹסֵף לְהַתְכַּסּוֹת בּוֹ כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר
וַיִּצְפּוּהוּ וְזָהָב טְהוֹר).

(54) (רָאָה מֵאֲמָרִי אֲדִמּוּרִי הִזְקֵן תִּסְבֵּב עֲמוּד תְּקוּ וְאֵילֶךְ. בְּאוּרֵי הַזֶּהר עֲמוּד
קט, ב וְאֵילֶךְ. וְרָאָה אֹרֹךְ הַתוֹרָה בְּהַעֲלִיתוֹ (בְּמִדְבָּר כֶּרֶךְ ב) עֲמוּד שְׁמוֹג).

(55) וְעֵינֵין מַה שְּׁנִתְבָּאָר מִזֶּה עַל פְּסוּק "וַיֵּשֶׁב" (תוֹרָה אור מד, א).

וְעֵינֵין עוֹד בּוֹדֵה פֶּרֶשֶׁת אַחֲרֵי (דָּף נ"ח, עֲמוּד ב') גָּבִי: "בְּגִין כֶּף לֹא יִטְעִי
לְחִבָּאָה עַת אֲחֵרָא לְגַבִּי מִלְּקָא כו", "בְּזֹאת יְבֹא' כו". (וְדָף ע"ד, ב') גָּבִי
"וְכִדֵּין לְבִשׁוֹ שְׁמִים קְדֻרוֹת". וְכִ"מִקְדֵּשׁ מִלֶּךְ" שִׁם. וְעֵינֵין בִּ"פְּרִדָּס" שְׁעַר
כ"ה, פֶּרֶק ו'. עֵינֵין שִׁם.

בְּרַכַּת הָאֶרֶץ, שְׁצִירִי שְׂיוּכִיר בְּהַ בְּרִית וְתוֹרָה (לְעִיל עֶקֶב. וְרָאָה
שִׁם דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְאִכְלֶתָּ וְשָׂבַעְתָּ" ד, יד).

וְכִדְּכָרִים הָאֵלֶּה מְבוֹאָר גַּם בֵּן בּוֹדֵהר בְּפֶרֶשֶׁת וַיְחִי (דָּף רמ"ה
סוֹף עֲמוּד א'): "תִּלְתִּל נִשְׁמַתִּין אֵינוֹן כו", עֵינֵין שִׁם (וְהוּבָא וְנִתְבָּאָר
בְּאוּרֵי הַתוֹרָה שְׁבוּעוֹת עֲמוּד צח. וְרָאָה אֹרֹךְ הַתוֹרָה תְּשָׁא עֲמוּד א'תִּתְקַסָּא. לְקַמֵּן
מט, ג).

וְעֵינֵין מַה שְּׁנִתְבָּאָר עוֹד מִעֵינֵין ב' בַּחֲנִינַת הַנִּל שִׁישׁ בְּהַנֶּשֶׁמָה
– עַל פְּסוּק "כִּי תִצָּא כו" גָּבִי "וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם
בְּצַלְמֹו כו" (לְעִיל תִּצָּא לוֹ, סוֹף עֲמוּד א וְאֵילֶךְ).

(44) (וְהֵינּוּ הַמִּשְׁכַּת נִשְׁמַתָּא עִילָאָה שְׂבוֹדֵהר הַנִּל וְהָעֵרָה הַקּוֹדֶמֶת) שְׂיוּמֶשׁךְ
בְּכָל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת. – אֹרֹךְ הַתוֹרָה שְׁבוּעוֹת (שִׁם).

(45) (וְשִׁם אֲשִׁים כְּסוּתִים. יִשְׁעִיָּה נ, ג).

(46) (סְנִיחֵרִין קִיא, א).

(47) ("יִתְּנָה לְפָנֶיךָ. לֶךָ לֶךָ יח).

(48) (וְעֵינֵין מַה שְּׁנִתְבָּאָר סוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְלִהְיֵין מִה שְׁאוּמָרִים בְּהַגִּדָּה
מִצָּה זו" (לְעִיל צו). וְכִדְּבוּר הַמִּתְחִיל "וַיִּאֲבָק" (תוֹרָה אור וַיִּשְׁלַח כו, א
וְאֵילֶךְ. וּבְפֶרֶשֶׁת לֶךָ לֶךָ דְּבוּר הַמִּתְחִיל "אֲנֹכִי מִן לֶךָ" (תוֹרָה אור יב, א). –
אֹרֹךְ הַתוֹרָה שְׁבוּעוֹת שִׁם.

וְעֵינֵין בִּ"לִקְוִטִי תוֹרָה" (וְלַהֲאִירִזֵּל) סוֹף פֶּרֶשֶׁת וַיִּשְׁלַח: כִּי אֶ"ק
הוּא רֵאשׁוֹן הַמְקַבֵּל שְׁפַע מֵאֵין־סוֹף. וְהִנֵּה דַע כִּי נִשְׁתַּלְשַׁל
מִמֶּנּוּ נִיצוּץ אֶחָד נִחְלָק לְב' – מוֹחַ וְקִלְיָפָה כו. עֵינֵין שִׁם).

והיינו מה שכתוב "יפתי"⁶⁴.
והנה מבואר במקום אחר⁶⁵, שניקת החיצונים הוא
בב' אופנים: הא' – מלמטה, מחמת ריבוי הצמצומים וההסתר
כו'. והב' – על ידי "אם תגביה כנשר כו'" (עובדיה א, ד), שרוצים
לקבל מבחינה דקמיה "כחשכה באורה" כנזכר לעיל.
והנה התיקון לב' יניקות אלו הוא על ידי לבושים דמעשה
המצות. והנה התיקון לבחינה הא' פשוט הוא, שכשנמשך על
ידי לבוש מלכות דאצילות אין להם יניקה יתירה מלמטה. אך
התיקון לבחינה הב' היינו כמו שכתוב שם שיש מדרגה עליונה
בלבושים דמעשה המצות, ועל זה נאמר "ועשית בגדי קדש
לאהרן" – שמשא הוא העושה אותם כו'.

וענין לבוש זה מבואר ב"פרי עץ חיים" שער י"ב, פרק ח': כי
ממדה ו' ואילך כו' מתלבש בשמנה בגדים כו'. ונמצא כי התיקון
ו' מתלבש כו', ענין שם⁶⁶.

והתיקון ו' היינו "כי חפץ חסד הוא" (מכה ז, יח). ולכן על ידי
לבושים אלו שמלבישים לבחינה "כי חפץ חסד הוא" גורם
שיומשך בחינת חסדו הגדול הזה רק לסטרא דקדושה ולא
להיכלות דנוגה. ונמצא שעל ידי לבושים דמעשה המצות
נעשה תיקון גם לבחינה יניקה הב'⁶⁷:

(וענין בעץ חיים שער כסא הקבוד' שהכסא נמשך מאורות המתנוצצים מכתר
חכמה בינה. והוא שכתוב בתניא פרק ג"ב "ומהו הלבוש כו'", ענין שם שהלבוש
שרשו גבוה יותר.

ועוד יובן ענין זה ממה שנתבאר בפרשת חיי שרה דבור המתחיל "להבין ענין
מה שאמרו רז"ל כו'" גבי מה שכתוב שם ותורה אור טז, א: והענין דכתיב "והבא
משה בתוך הענין כו', כמו כן תורה ומצות כו'. – אור התורה שבועות שם.

(ראה גם אור התורה בשלח עמוד תקלו. שיר השירים כרך ב עמוד תקצ.)
(63) וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ועשית בגדי
קדש" (תורה אור פב, ד), שבלבושים אלו שממעשה המצות יש
ג' בחינות ומדרגות.

(65) (ראה דרך מצותיו ע"א, אור התורה שמות כרך ז עמוד ביתצ ואילף).

(66) הביאו הרמ"ז בפרשת אמור (דף פ"ח). וענין מזה ב"זהר הקדוש"
בפרשה משפטים (בדף צ"ה).

(67) וענין מה שנתבאר דבור המתחיל "עבדים היינו לפרעה במצרים
ויוציאנו הו"ה אלקינו" (סידור עם דא"ח חלק ב שער חג המצות רצג, ב ותל,
א).

והוא "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" (ואתחנן ג, כג): "ואתחנן" הוא
המשכה שעל ידי התורה, כמו שנתבאר במקום אחר⁶⁸. והמשכה
זו צריך להיות "בעת ההיא", שהיא בחינת מלכות⁶⁹ כו'. והוא
בחינת המצות, שעליהם נאמר (קהלת ג, א) "ועת לכל חפץ כו"⁷⁰.
ויובן עוד ענין לבוש, שעם היות הלבוש מעלים
ומסתיר להיות בחינת עולם מלשון העולם⁷¹ כו', הנה שרשו
ממקום גבוה מאד⁷².

ועוד נתבאר זה במקום אחר⁷³, בפירוש "השמים
בסאי", כי בחינת יחידה שאין לה כלי היינו כתר, שסובב
ומקיף מראשו ועד רגלו, ומבדיל בין אצילות לבריאה
ונעשה פרגוד ומסך.

ורוצה לומר, ששרש הפרגוד והמסך שהוא הלבוש
הנ"ל, שרשו מבחינת יחידה וכתר. והוא "השמים בסאי":
כי "שמים" פירוש גם כן מקיפים, ומזה נמשך הכסא – פס
א', לבוש ומסך הנ"ל⁷⁴. ועל דרך זה יובן ענין "יפתי" כו'.

והוא "יפית" – מבני אדם כו' (תהלים מה, א): שעל ידי קיום
המצות עושה לבושים יפים למלך המלכים הקדוש
ברוך הוא. אם כן, כביכול מה ש"יפית" – הוא "מבני אדם"⁷⁵.
כן פירש הגאון החסיד רבי לוי יצחק ז"ל מבארדיטשוב.

(56) ("להמשיך בחינת חנן ובחינת חן על ידי עסק התורה" – אור התורה
ואתחנן עמוד פב ענין שם).

(57) "עת הוא מדת מלכות דאצילות שמהווה מאין ליש בבחינת זמן... וכדיע
דשרש התהוות הזמן הוא מדת מלכות דוקא, כמו שנתבאר בספר של בינונים
חלק ב פרק ז. ועל כן נקרא המלכות עת". אור התורה שם ענין שם.

(58) כמו שנתבאר במקום אחר – דבור המתחיל "בשעה שהקדימו
ישראל נעשה לנשמע" (לעיל במדבר ג, ד). ו"שם נתבאר גם כן איך
המשכה זו להיות "מלך העולם" נמשך על ידי המצות. וכמו
שנתבאר גם כן דבור המתחיל "תקעו בחדש שופר כו'" (לעיל ראש
השנה נד, א), ענין שם.

(59) (ראה ספר הקהיר סימן י. פרי עץ חיים (שער השופר) שער כו', פרק ה).

(60) וכענין שנתבאר במקום אחר, בפרשת "לך לך" דבור המתחיל
"והבדילה הפרוכת" גבי: "ולהבין ענין חשכול זה כו'" (תורה אור יב, ד.
וראה דבור המתחיל "מצה זו" תר"מ סעיף מה). וגם דבור המתחיל ענין
"לך לך" גבי: "וידבר שלשת אֱלֹפִים מִשֵּׁל כו'" (תורה אור יא, ד).

(61) (מאמרי אדמיר הענין על נביאים עמוד קצח).

(62) וענין מה שנתבאר על פסוק "ואברהם זקן בא בָּמִים" (תורה אור
טז, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

נפשם כא' נבראו ע"פ מא' האלקי וכמ"ש (תלי' קמח,
ה) כי הוא צוה ונבראו כו' כנ"ל. וכמו תוצא הארץ נפש

(ג) והנה עכ"פ אנו רואים במע"ב שיצא מן הארץ כל
חלקי הצומח והחי גם חומרם וגופם עם חיות

כמו בריא' אחת ממש ממאמר אחד דתוצא הארץ נפש
חיה וכה"ג מאחר שבצביון ובקומתן נבראו כו' כנ"ל.
(וכמו"כ במלאכי' עליונים שהן ג"כ בבחי' צומח וחי
כנ"ל בבחי' אריה ושוור ונשר כו' שבמרכבה עליונו' גם
הן בחי' חומר וצורה שלהם קרובי' בערך א'. ע"כ יצאו
ממאמר אחד כמו תוצא הארץ עלאה נפש חיה כו'):

וייצר ה' אלקים

חיה שיצא גופו של החי עם הצורה וחיות נפשו כאחד
ממש א"כ בהכרח לומר לפ"ז שבודאי גופם וחומרם
קרוב בערך ויחוס אחד עם נפשם וצורתם הרוחני דהיינו
שבחי' החומר וצורה שלהם משתים עכ"פ בערך ויחוס
א' אע"פ שזה גופני וזה רוחני. אמנם הרי המה
מתחברים ומתאחדים ומשתתפים יחד לצאת בגדר וסוג

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיו

שהנשמות שנמשכו מבחינת אדם העליון שעל
הכפסא, והם שיש להם דעת באלקות, ועל שם זה
נקראים "אדם", שעיקר ההבדל בינו לבהמה הוא הדעת
שחננו ה'.

ופירוש וענין הדעת, היינו שמרגישים חיות האלהות
בהרגשה גמורה כמי שמרגיש חי נפשו; אף על פי שלא
ראה אותה, מכל מקום ברור לו מציאותה כאילו ראה
בעיניו. ובנראה בעליל, שכאשר ישן מסתלק החיות,
ובשנעור משנתו תשוב אליו רוחו ונפשו ונרגש פעולתה
בגוף. וכך יוכלו לידע ולהרגיש חיות האלהות המחיה
את כל העולם ומלואו; בראותו אותם חיים – יודע שיש
חיות בתוכם מה' מקור החיים. ואם כן, אף ד"לית
מחשבה תפיסא ביה"ז להשיג מהותו, מכל מקום נרגש
מציאותו.

ובשהאדם יש בו בחינה זו – הוא בחינת הדעת –
בנקל לו מאד לעבוד את ה' בלב שלם, מפני שאין
העולם מסתיר להם כלל, אחר שמרגישים שהוא
"כלא", כי העיקר הוא החיות שבו ממקור החיים,
והרגשה זו – כאילו ראה בעיניו, וכמו שנתבאר מצנה
כ"ה פרק א' ב'.⁸ ונשמות אלו הם הנקראים "זרע אדם"
– לומר שיש בהם דעת.

לדני' בקנין עבד עברי (מ"ב): שנאמר: "כי תקנה עבד
עברי, שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם".
וענין מצוה זו הוא: שנעשה לו הדברים שנצטוונו
בהן, כגון לשלחו בשביעית, או בתוך שש אם פגע בו
יובל, או בגרעון כסף, או במיתת אדון שלא הניח בן זכר,
ולנרצע גם כן כדניו הכתוב בו, כמו שלימדנו רבותינו
זכרונם לברכה בפרק ראשון דקדושין.⁹ עד כאן לשון
החניך שם:

(א) לבאר ענין זה יש להקדים תחלה פירוש פסוק זה
ד"כ תקנה", שהוא שינוי לשון מכמו שאמר תחלה
אשר תשים לפניהם – לשון רבים, והנה ליה למימר
"כי יקנו".

אף הענין, דבאמת, רוחנית ושרש הדבר למעלה –
הוא מדבר ענין זה למשה: "ואלה המשפטים אשר תשים
– אתה – לפניהם", והיינו על ידי "כי תקנה" – אתה –
שמשה יקנה כו'.

והענין יובן בהקדים מה שכתוב: "וזרעתי את בית
ישראל [..] זרע אדם וזרע בהמה" – שיש ב' מינים
בנשמות ישראל: א' – הנקרא "זרע אדם", והב' – הנקרא
"זרע בהמה".⁵

ופירוש:

(1) מצות דין עבד עברי: תורה אור ריש פרשת משפטים. – הערת כבוד קדושת
אדמו"ר בציונים וקדושות.

המאמר מיוסד על דבור המתחיל "ואלה המשפטים" תקס"ה וביאורו – תורה
אור ריש פרשת משפטים (הנ"ל) ער, א ואילך. הנחות אדמו"ר האמצעי ורבי
משה בן אדמו"ר הזקן נדפסו במקביל בספר המאמרים תקס"ה חלק א עמוד רמז
ואילך. המאמר וביאורו הנחת רבי משה – תורת חיים משפטים רעו, א. שני
מאמרים מאדמו"ר האמצעי המיוסדים על מאמר זה – שם רפא, ג ואילך.
ביאורים, הנהגות, הערות וקיצורים מאדמו"ר הצמח צדק למאמר שבתורה אור
– אור התורה שמות (כרך ד) עמוד א.א.א. א.קט. א.קכד. (כרך ח) עמוד ג.יב.

לכללות מאמר זה ראה גם ספר המאמרים תש"ב עמוד 84 ואילך. דבור
המתחיל "אלה המשפטים" תש"ל, תשל"ח, תשמ"א, תשמ"ד. פלח הרמון עמוד

שלט.

(2) משפטים כא, ב.

(3) יד, ב.

(4) ירמיה לא, כו.

(5) ובפירוש רש"י שם: "הטובים והסבילים שבהם".

(6) יחזקאל א, כו: "ועל דמות הכפסא דמות כמראה אדם" – "והוא קמו על הא"ל
יתברך" (מצודת דוד).

(7) על פי תקוני זהר בהקדמה, "פתח אל"הו" יז, א.

(8) מצות האמנת אלקות. לעיל מה, א ואילך.

שגם הם יהיה להם בחינת דעת באלהות. 33
 וז"ש¹⁷ שגצטוה משה רבנו עליו השלום בסדר 34
 וארא¹⁸ לאמר לישראל במצרים בתחלת דבריו: 35
 "וידעתם כי אני ה'". כי מקודם, סוף סדר "ואלה 36
 שמות¹⁹, כתיב: "ויאמן העם", שהיו מאמינים בה, אף 37
 באמונה פשוטה בלי דעת. וזאת שהשפיע להם משה 38
 שמדרגתו מוח הדעת. ולכן הוא גואל ראשון וגואל 39
 אחרון²⁰, שהעיקר גאולה דלעתיד לבא הוא שיהיה 40
 בחינת דעת ממש בכל אחד ואחד מישראל, כמו 41
 שכתוב²¹: "ומלאה הארץ דעה את ה' וגו'", "פי כולם 42
 ידעו אותי וגו'"²² – שכל זה הוא באמצעות משה. 43
 ועל המשכת הדעת, הוא שמושה רבנו עליו השלום 44
 אומר במשנה תורה²³ "נתתי עשב בשדה לבהמתך": 45
 כי "עשב" הוא שם ע"ב²⁴, שהוא בחינת דעת עליון, 46
 והש"ן שיש בו ג' ראשין מורה על בחינת ג' קוין – חג"ת, 47
 שהם שרשי המדות. שמושה משפיע בחינת הדעת 48
 "בשדה" – היא בחינת מלכות, כללות נשמות ישראל 49
 הנקרא "חלק תפוחין"²⁵. 50
 ומשם נמשך "לבהמתך" – הם נשמות הנקראים "זרע 51
 בהמה", שגם בהם יהיה הדעת. ובכלל המשכת הדעת 52
 יהיה גם המשכת הש"ן, שהוא חג"ת; אף על פי 53
 שהאבות משפיעים זה בנ"ל, אבל באמת, הדעת הוא 54
 פנימית המדות וקיומם. וכמו שנתבאר מצוה כ"ה פרק 55
 ב'²⁶ בענין מה שהדעת נקרא "מפתח דכליל שית"²⁷, 56
 עיין שם. 57
 ובנראה בעליל בנפש האדם, שהוא מעורב טוב ורע 58
 יחד: שמתאנה בטבעו לכל חפצי העולם הזה ולכל 59
 תאוות רעות ומגונות, כמו גסות ודומה לו, וגם נמצא בו 60
 בחינת הטוב – הוא האהבה והחשק לה' יתברך, והטוב 61
 ורע מעורבים יחד, ועל ידי הדעת מברר הטוב מן הרע 62
 ואז דוחה את הרע. 63
 מה שאין בן על ידי השכל לבד לא יתברר הטוב 64

יש נשמות הנקראים "זרע בהמה", הם אותם שאין 1
 להם דעת והרגשה באלהות. ואין רוצה לומר שאין להם 2
 שכל להשיג גדולת ה', אלא אף על פי שמשכילים 3
 הרבה מאד בגדולת ה', איך שהקדוש ברוך הוא מחיה 4
 את כל העולם, ואיך ש"לגדולתו אין חקר"⁹, ו"כולא 5
 קמיה כלא"¹⁰, כמו שנתבאר בספרים; 6
 בין שאין השכלה זו בבחינת הרגשה ממש אצלו כמי 7
 שמרגיש חיי נפשו בנ"ל שהוא כאילו רואה, אלא כמי 8
 שמשכיל איזו דבר וענין שחוץ ממנו, שאינו מרגישו, 9
 אלא שסיפרוהו לו, והוא מאמין בו, ומשכיל איכותו 10
 ונחלתו בהשגתו, אף על פי שמשכילו בטוב מאד וכיון 11
 לאמתתו; 12
 לכן נקרא "זרע בהמה", שנמשל כבהמה לגבי אדם 13
 שיש לו דעת, שהרי זה מחוסר דעת והרגשה, אלא 14
 בבחינת אמונה לבד, כי ישראל "מאמינים בני 15
 מאמינים"¹¹ להאמין באחדות ה' ולמסור נפשו על 16
 קדושת שמו. 17
 ולהם יהיה העבודה בקושי יותר, ויתפעל ממקרי 18
 העולם הזה וישתוקק להנאותיו. מה שאין בן מי שהוא 19
 בחינת אדם, ומרגיש חיות האלהות בחיי נפשו, הרי "כל 20
 אשר לאיש יתן בעד נפשו"¹² בנפש חפצה, באמת 21
 לאמתו בלי שום כפייה, כי הכל כאין ואפס נגד חיותו 22
 ונפשו, ועיקר חיות נפשו הוא חיות האלהות בנ"ל. 23
 והנה משה רבינו עליו השלום הוא המשפיע בחינת 24
 דעת לכנסת ישראל, כי הוא אחד המיוחד מן ז' רועים¹³ 25
 המפרנסים לכנסת ישראל כל אחד ממדרגתו, כמו 26
 שכתוב¹⁴: "כל הנחלים הולכים אל הים וגו'". אברהם – 27
 באהבה, כדכתיב¹⁵ "אברהם אהבי", ויצחק – בפחד, כמו 28
 שכתוב¹⁶ "ופחד יצחק כו'". 29
 אבל מדרגת משה הוא בחינת הדעת, שלמעלה 30
 מהמדות ומקור להם, והוא המשפיע לכנסת ישראל 31
 בחינת דעת. ורוצה לומר, לאותן שהם "זרע בהמה", 32

(19) ד, לא.

(20) ראה שמות רבה פרשה ב, ו. וזה חלק א פקודי רגל, א.

(21) ישעיה יא, ט.

(22) ירמיה לא, לג.

(23) עקב יא, טו.

(24) ענשו הוא שם ע"ב תקוני זמר תקון נא (פו, א). והוא מנין אותיות שם הדין
 ב"מילוי יו"ד" (יוד, ה"י, ו"ו, ה"א).

(25) שדה תפוחים. ראה זמר חלק ב יתרו פח, ב. תניא, אגרת הקדש סימן כו
 (קמו, א"ב).

(26) מצות האמת אלקות – לעיל מה, ב ואילך.

(27) מפתח הכולל שש המדות. ראה זמר (ספרא דצניעותא פרק א) תרומה
 קע, ריש עמוד א.

(9) תהלים קמו, ג.

(10) על פי לשון הכתוב דניאל ד, לב. וזה חלק א בהקדמה יא, ב.

(11) שבת צו, א.

(12) איוב ב, ד.

(13) ראה סוכה נב, ב. על פי מיקה ד, ד. פרקי היכלות רבתי פרק לו אות ב.
 וראה מצות גר תנוכה פרק ג – לעיל עד, א.

(14) קהלת א, ז.

(15) ישעיה מא, ח.

(16) ויצא לא, מב.

(17) בכתב יד 1151 תוס': וזהו.

(18) ה, ז.

11 מה' מקור החיים, שָׁהוּ גִלּוּי אֱלֹהוֹת כְּשֶׁמֶרְגִּישׁ חַי נִפְשׁוֹ
12 כִּנּוּל, אֲזִי יִתְהַפְּכוּ מִדּוּתֵי בְּאֻמָּת, וְיִתְמַרְמֵר עַל רִיחּוּקוֹ
13 מֵה', עַל דֶּרֶךְ שֶׁאִמְרוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבִרְכָּהּ³⁰: "לְעוֹלָם
14 יִרְגִּז אָדָם יָצַר טוֹב עַל יָצַר הָרָע", שִׁיְהִי בְּרוּגָז מֵאֵד עַל
15 הָרָע. וְאַחֲרֵיכֵן יַעֲזֹר רַחֲמִים עַל נִפְשׁוֹ, כִּי יֵדַע הֶרְחָמְנוֹת
16 שְׁעָלָיו, וְיֵאָהוּב אֶת ה' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב³¹: "נִפְשִׁי אֲוִיתִיךָ וְגו'".
17 הֲרִי ג' מִדּוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵם חֲגִ"ת מִתְבָּרְרִים עַל יְדֵי הַדַּעַת.
18 וְזֶהוּ עֲנִין הַ"עֲשֵׂב" הַיִּתֵּן "לְבִהְמָתָךְ" כִּנּוּל :

מִצֻּת דִּין עֶבֶד עֲבָרִי, [פְּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים]

1 שֶׁנִּפְשׁוֹ מִן הָרָע כָּל כֶּף, שֶׁהֲרִי אֵף כְּשִׁישְׁכִיל בְּשִׁכְלוֹ
2 גְּדוּלַת וְרוֹמְמוֹת הַבוּרָא וְאִיךְ שֶׁ"כּוֹלָא קַמִּיָּה כָּלָא
3 חֲשִׁיב", אֵף עַל פִּי כֵן לֹא תִתְהַפֵּךְ לְכַבּוֹ לֵה' לְבָדוֹ וְלֹא
4 לְהִתְאַוּת תְּאוּזוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֲרִי הַתְּאֻזָּה יִכְאֹנֶה
5 לְעִשׂוֹת הִיפּוּף הַשִּׁכְלָל, לְפִי שֶׁהַשִּׁכְלָל כְּשֶׁאִינוֹ בְּבַחֲנִית דַּעַת
6 הֲרִי זֶהוּ גַם כֵּן דֶּרֶךְ אֲמוּנָה לְבָד, וְיִשְׂרָאֵל "מֵאֲמִינִים בְּנֵי
7 מֵאֲמִינִים", אֵף עַל פִּי כֵן יִמְצְאוּ בָּהֶם גְּנָבִים וְעוֹבְרֵי
8 עֲבִירָה, כְּמֵאֲמַר רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבִרְכָּהּ²⁸: "גְּנָבָא אַפּוּם
9 מִחֲתַרְתָּא רַחֲמָנָא קָרִיִּיא"²⁹.

10 אָבֵל כְּשִׁיעֲמִיק דַּעַת בְּזָה וִירְגִישׁ הַחַיּוֹת הַשּׁוֹפֵעַ עָלָיו

(30) בְּרִכּוֹת ה, א.

(31) יִשְׁעִיָּה בו, ט.

(28) בְּרִכּוֹת סג, ב בְּגִיטָה הָעִין יַעֲקֹב.

(29) הַגָּב בַּפֶּתַח הַמַּחֲתָרַת קוֹרָא לֵה' (שִׁיעֲזוֹר לֹא לְהַצִּלִּיחַ בְּגִיכָה).

ד.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרֵנָא וּרְבֵנָא שְׁמוּאֵל – אַדְמו"ר מוהרש"ש

תּוֹרַת שְׁמוּאֵל – תַּרְל"ב

1 יִרְדּוּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף בַּתַּחַה"מ. אֵךְ הָעֲנִין הוּא דֶּהֱנָה ג"ע
2 הוּא בַח' תַּעֲנוּג אֶלְקִי, אִמְנָם הֵנָּה מִבַּח' תַּעֲנוּג נִפְל גַּם
3 לַמִּטָּה בַח' תַּעֲנוּגִי גִשְׁמִי בְּלַעוּז', וְהַעֲבוּדָה הִיא לְבוֹר
4 בַח' תַּעֲנוּגִי גִשְׁמִי, וְזֶה מ"ש וְכָל קָרְבִּי אֶת שֵׁם
5 קִדְשׁוֹ שֵׁשׁ מֵלֶאכֶּי שֶׁהֵם בַּח' קָרְבִּיִּי הַמְבַרְרִי, וְכַמ"כ
6 בַּעֲבוּדָה בִּנְפֶשׁ הָאָדָם צָרִיךְ לְבוֹר בַּח' תַּעֲנוּגִי וְזֶהוּ
7 ר"א רֹאה כֹּרֶךְ גְּדוֹל שֶׁל רוּמִי שְׁמֵלָא תַּעֲנוּגִי גִשְׁמִי
8 כִּכָּה עַל יִרְדַּת הַתַּעֲנוּג כ"כ, וּר"ע שֶׁחָק אִם לְעוֹבְרֵי
9 רְצוּנוֹ כֶּךָ לְעוֹשֵׁי רְצוּנוֹ עֲאֻכּוּכ. וְהַמְכוּן מִיִּרְדַּת
10 הַתַּעֲנוּג הוּא כְּדֵי שִׁיְהִי יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוּשֶׁךְ ע"י
11 הַבִּירּוּר כו'. וְכַד"כ הַפֶּרֶשׁ בֵּין ג"ע לַתַּחַה"מ שֶׁג"ע
12 הוּא בַח' מִמְכ"ע בְּסֹדֶר הַשְׁתַּלְשֻׁל, אֲבָל בַּח' תַּחַה"מ
13 שִׁיְהִי בֶּאֱרֶץ הוּא בַח' הָאָרֶז מִבַּח' סוּכ"ע כו'. וְהֵינּוּ
14 מִפְּנֵי כִי נַעֲוֶן תַּחב"ס דּוּקָא וְלִכְּן בֶּאֱרֶץ דּוּקָא יִהְיֶה
15 הַגִּילּוּי מִבַּח' סוּכ"ע כו', וְזֶהוּ לַע"ל כְּשִׁיתַּחֲבֵרוּ ב'
16 בַּח' אֲנִי, אֲנִי רֹאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן כו'.

אֶת ה' הָאִמְרַת (א)

1 וְלִהְיֵין עֲנִין רֹאשׁוֹ עֵתָה אֲנִי הוּא ב' פַּעֲמִים אֲנִי,
2 הֵנָּה בְּזֹהֵר הַקֶּשֶׁה הֵלֹא פֶּסוּק זֶה קָאִי עַל
3 לַע"ל, וְמֵהוּ עֲנִין רֹאשׁוֹ עֵתָה. הֵנָּה כַּתִּי אֲנִי רֹאשׁוֹן וְאֲנִי
4 אַחֲרוֹן שֵׁשׁ ב' בַּח' אֲנִי, וְעַכְשִׁיו כַּכ"מ שֵׁנָא אֲנִי לֹא
5 נָא כ"א פַּעַם א' אֲנִי, אֲבָל לַע"ל יִהְיֶה ב"פ אֲנִי, וְז"ע
6 מ"ש אֲנִי הוּא כו'. וְלִהְיֵין זֶה יוֹבֵן בַּעֲנִין הַפֶּרֶשׁ
7 בֵּין ג"ע לַתַּחַה"מ, שֶׁבִּג"ע יוֹשְׁבִים נִשְׁמוֹת בְּלֹא גּוֹפִים
8 וְנִהְיִים מְזִיזֵי הַשְׁכִּינָה, וְגַם בִּג"ע יֵשׁ ב' בַּח' ג"ע
9 הַתַּחֲתוֹן וְג"ע הָעֲלִיוֹן, וִישׁ כַּמָּה נִשְׁמוֹת שְׂאִינִם בְּאִים
10 כָּלִל לְגִילּוּי שֶׁבִּג"ע הָעֲלִיוֹן, הֵגֵם כִּי בְּכָל ג"ע יֵשׁ רִיבּוּי
11 בַּח' וּמִדְּרוּגוֹת, עַכ"ז בְּד"כ הֵם ב' בַּח'. אֲבָל תַּחַה"מ
12 הוּא מִדְּרָגָה א', הֵגֵם שֶׁבַּתַּחַה"מ יִהְיֶה ג"כ כַּמָּה מִדְּרָגוֹ
13 עַכ"ז הֵנָּה הוּא מִדְּרָגָה א' בְּד"כ, וְגַם תַּחַה"מ יִהְיֶה
14 נִשְׁמוֹ בְּגּוֹפִים. וְבַעֲנִין תַּחַה"מ צ"ל לִמָּה הִיתָה כּוֹזָת
15 מִלְּפָנָיו ית' שֶׁתִּרְדַּת הַנִּשְׁמָה כ"כ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף כְּמוֹ
16 נִשְׁמַת אַעֲז"ה וְנִשְׁמַת מֹשֶׁה שֶׁהֵם יוֹתֵר מִג' אֲלֻפִּים שִׁנָּה

ה.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרֵנָא וּרְבֵנָא שְׁלֹם דּוּבַעַר – אַדְמו"ר מוהרש"ש

סֵפֶר הַמֵּאֲמָרִים – תַּרְנ"ז

3 יִצְיָאֵת מִצְרִים וּכְנִיסַת הָאָרֶץ יָבוֹא לִידְעָה זֶה דִּ"הוּי'
4 וְאַלְקִים כּוֹלָא חָד.

1 וּמַעֲתָה צָרִיךְ לְהִבִּין שִׁיבּוֹת עֲנִין וְיִדְעָה כו' כִּי הוּי' הוּא
2 הָאֲלֻקִּים לִיצְיָאֵת מִצְרִים וּכְנִיסַת הָאָרֶץ, שְׁעַל יְדֵי

הָיָה אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת הַיֵּשׁ מִמֶּשֶׁה, כִּי אִם הָיָה מֵאִיר
גִּילּוֹי אֹר שֶׁם הָיוּ לֹא הָיוּ הָעוֹלָמוֹת יְכוּלִים לְקַבֵּל,
וְהִינּוּ שְׁלֹא הָיָה מְצִיאת יֵשׁ מוֹגֵבֶל כּו' (וְכֵן לְבִמְשָׁל
דְּהַשְׁפַּעַת הַשִּׁכְל, שָׁאם הָיָה הָרֵב מִגְלָה עֲצָם שִׁכְלוּ כְּמוֹ שְׁהוּא
לֹא הָיָה הַמְקַבֵּל יְכוּל לְקַבֵּל, שְׁהָיוּ מִתְבַּלְבְּלִים חוּשֵׁי הַמְקַבֵּל
לְגַמְרִי, דְּהִינּוּ בִּטּוֹל הַכִּלִּים שְׁלוֹ כּו' כִּידוּעַ). כְּמוֹ כֵּן הוּא
בְּדוּגְמָא לְמַעֲלָה, כְּשֶׁהָיָה מֵאִיר אֹר עֲצָם שֶׁם הָיוּ לֹא
הָיוּ הָעוֹלָמוֹת בְּבַחֲיַנַת מְצִיאוֹת יֵשׁ כּו'.

וּכְמוֹ שֶׁתּוֹבֵב בְּעֵץ חַיִּים⁵⁰ ד'מִתְחַלֵּה כְּשֶׁהָיָה אֹר
עֲלִיּוֹן פְּשוֹט מִמְלָא אֶת הַמְצִיאוֹת לֹא הָיָה מְקוֹם לְעַמִּידַת
הָעוֹלָמוֹת". וְיָדוּעַ פִּירוּשׁ "וְלֹא הָיָה מְקוֹם" – רוּצָה לִדְבַר
שֶׁלֹּא הָיָה אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת מִהִגְלִיּוֹי אֹר
עֲלִיּוֹן פְּשוֹט כְּמוֹ שְׁהוּא כּו' כִּי אִם עַל יְדֵי שֶׁם אֱלֹקִים
דְּקָא, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים"⁵¹, הִינּוּ שֶׁם
הָיוּ עַל יְדֵי שֶׁם אֱלֹקִים שְׁהוּא מִדַּת הַצְמָצוּם וְהַהֲסָתָר
שֶׁמְצַמֵּצִים אֶת הָאֹר דְּשֶׁם הָיוּ וּמִלְבִּישׁ אֶת הָאֹר בְּכֶמֶה
לְבוּשִׁים עַד שִׁיחִידָה הַתְּהוּוֹת מְצִיאת הַיֵּשׁ כּו'.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "אֵין לָךְ עֵשֶׁב מִלְמַטָּה שָׁאֵין לוֹ מִזֶּל
מִלְמַעְלָה הַמְכָּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גְּדֹל"⁵², דְּכָל עֵשֶׁב וְעֵשֶׁב
(וּכְמוֹ כֵּן כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּפֶרֶט כּו') יֵשׁ לוֹ מִזֶּל מִיּוֹחַד
שְׁהוּא מְקוּרוֹ הַמְשַׁפֵּיעַ לוֹ חַיּוּתוֹ כּו', וְשֶׁרֶשׁ הַמְּזוּלוֹת הוּא
מִמְלָאכִים עֲלִיוֹנִים, וְ"גְבוּהָ מַעַל גְּבוּהָ שְׁמִיר"⁵³ כּו', וְשֶׁרֶשׁ
כָּל הַמְלָאכִים הוּא מִשֶׁם אֱלֹקִים, וְלִכֵּן נִקְרָאוּ גַם כֵּן בְּשֵׁם
אֱלֹקִים⁵⁴ אוֹ "בְּנֵי אֱלֹקִים"⁵⁵ כּו', וְהֵם מְמוּצָעִים שְׁעַל יָדָם
נִמְשָׁךְ הָאֹר וְהַחַיּוּת לְכָל הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים שֶׁבְּעוֹלָם
כּו'.

וְהַעֲנֵן הוּא עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל דְּהַתְּהוּוֹת
הַגְּשָׁמִי הוּא עַל יְדֵי צְמָצוּם וְהָעֵלֶם הָאֹר דְּקָא, דְּהִינּוּ
הַתְּלַבְּשׁוֹתוֹ בְּלְבוּשִׁים וְהָעֵלֶם כּו' וְלִכֵּן עַל יְדֵי שְׁעוּבָר
עַל יְדֵי הַמְּמוּצָעִים דְּמִלְאכִים וּמְזוּלוֹת מִתְמַעֵט הָאֹר עַד
שִׁיחִידָה מְצִיאוֹת יֵשׁ גְּשָׁמִי כּו' (וּלְפִי עֵרֶךְ גְּשָׁמִיּוֹת הַדְּבָר –
לְפִי עֵרֶךְ זֶה הֵם רִיבּוּי הַמְּמוּצָעִים כּו'). אָמְנָם עֲצָם הַהַתְּהוּוֹת
הוּא מִשֶׁם הָיוּ, דְּהָיוּ הוּא הַמְּהוּוֹה כּו' כֵּן לְרַק שְׁעוּבָר
עַל יְדֵי שֶׁם אֱלֹקִים בְּכַדִּי שִׁיבּוֹא הָאֹר דְּהָיוּ לְהוֹת גַּם
מְצִיאוֹת יֵשׁ וְיֵאִיר בּוֹ אֹר הָיוּ לְפִי אוֹפֵן הַנִּבְרָא הַהוּא
וְלַהוּתוֹ וְלַחַיּוּתוֹ כּו'.

וְנִמְצָא דְּהַעֲיָקָר הוּא הָאֹר דְּשֶׁם הָיוּ, וְנִמְשָׁךְ הָאֹר

אֶךְ הָעֲנֵן הוּא, דְּהִנֵּה אֵיתָא בְּפֶרֶי עֵץ חַיִּים⁴⁶ דְּיִשְׂרָאֵל
שְׁהָיוּ בְּשַׁעְבוֹד מְצָרִים הָיוּ גִלְגּוּלֵי הַנִּשְׁמוֹת שֶׁל דּוֹר
הַהִפְלָגָה, וְהַשְׁעָבוֹד בְּחוּמָר וּלְבָנִים הָיָה לְתַקֵּן חֲטָא
"וְתָהִי לָהֶם הַלְבָּנָה לְאָבֶן כּו'".⁴⁷

וְצִרִיךְ לְהַבִּין תַּחֲלָה חֲטָא דּוֹר הַפְּלָגָה.

דְּהִנֵּה הַפְּלָגָה הוּא לְשׁוֹן פְּלוּגְתָא וּמַחְלוקָת, וְהִינּוּ
שֶׁהַפְּלִיגוֹ וְהַפְּרִידוֹ בֵּין שֶׁם הָיוּ לְשֶׁם אֱלֹקִים. וְעֲנֵן
הַפִּירוּד הוּא כְּשֶׁחוֹשֵׁב שֶׁהֵשֵׁם אֱלֹקִים מְסַתֵּיר חֶסֶד וְשִׁלּוּם
בְּאֻמַּת עַל הַשֵּׁם הָיוּ, וּמִמִּילָא יִחְשׁוֹב שֶׁכָּל הַנִּעֲשֶׂה
בְּעוֹלָם הוּא מִשֶׁם אֱלֹקִים עֲצָמוֹ כּו' (וְזֶהוּ עֲנֵן "עוֹב הָיוּ" אֶת
הָאֶרֶץ"⁴⁸ כּו', כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר, וְלִכֵּן הוּא מִחֲשָׁב אֶת
הַהַעֲלָמוֹת וְהַהֲסָתָרִים לְעִיקָר, וּמִמִּילָא הָרִי הוּא נוֹתֵן אֶת
עֲצָמוֹ לְחִיצוֹנִיּוֹת הַנִּהְגָּת הָעוֹלָם, וּמוֹנֵעַ וּמַעֲכָב אוֹתוֹ
מֵאֲלָקוֹת כּו'.

וְהוּא הַהִיפָךְ לְגַמְרִי מִיּוֹחַד הָיוּ וְאֱלֹקִים שָׁאֵין שׁוֹם
דְּבָר מְסַתֵּיר כָּל כִּי אִם אֲדַרְבָּה כָּל הַהֲסָתָרִים הֵם
בְּשִׁבִּיל הִגְלִיּוֹי, הִינּוּ לְהַבִּיא אֶת הָאֹר לְמַטָּה מְטָה
בְּמַדְרִיגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת. וְזֶה כָּל עֲנֵן הַהַעֲלָמוֹת וְהַהֲסָתָרִים
– בְּכַדִּי לְהַבִּיא וּלְגַלוֹת אֶת הָאֹר, וְכֵן לְבִאּוֹרָךְ בְּמִשָּׁל
דְּהַשְׁפַּעַת הָרֵב לְתַלְמִיד שֶׁכָּל הַצְמָצוּמִים וְהַהֲלָבְשׁוֹת
בְּמִשְׁלִים זָרִים וְעֲנִינִים שׁוֹנִים – הַכֵּל הוּא בְּכַדִּי לְבּוֹא
גִילּוֹי אֹר הַשִּׁכְל הָרֵב אֶל הַתְּלַמִּיד כּו' (עַד שְׁעַל יְדֵי זֶה
יְבּוֹא גַם כֵּן לְעוֹמֵק חֻכְמַת הָרֵב כּו').

וְכֵן הוּא לְמַעֲלָה בְּעֲנֵן הָיוּ וְאֱלֹקִים כּו' כֵּן לְ, וּמִמִּילָא
הָרִי הָאֹר הָאֱלֹקִי שֶׁנִּשְׁפָּע עַל יְדֵי הַלְבוּשִׁים וְהַהַעֲלָמוֹת
הוּא הַעֲיָקָר, וְאֵלָיו יִהְיֶה דְּבוּק וּמִיּוֹחַד בּוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה
וְהַמְצוּת כּו', וְאֵין שׁוֹם דְּבָר הַמוֹנֵעַ וּמַעֲכָב אוֹתוֹ מֵאֲלָקוֹת
(וְאִם הַהַעֲלָמוֹת עוֹמְדִים לוֹ לְגַדֵּל לְמַנּוּעַ מִתּוֹרָה וּמַצוֹת כּו'
יַעֲמוּד בְּנִסְיוֹן כִּנְגָדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ שׁוֹם מִנְגַּד וּמוֹנֵעַ כָּלל וְעַל
יְדֵי זֶה יְבּוֹא עוֹד לְגִילּוֹי אֹר עֲלִיּוֹן יוֹתֵר כּו' כֵּן לְ).

אָמְנָם עֲנֵן "הַהַפְּלָגָה", כְּשֶׁמִּפְרִיד חֶסֶד וְשִׁלּוּם כּו' וְזֶהוּ
הַיְפּוּךְ לְגַמְרִי. וְזֶהוּ שֶׁנִּאָּמַר גְּבִי דּוֹר הַפְּלָגָה "וְנִעֲשֶׂה לָנוּ
שֵׁם"⁴⁹ וְאֵיתָא בְּמַדְרֵשׁ רַבָּה פְּרָשָׁה לַח: "תִּנִּי רַבִּי
יִשְׁמַעֲלָל, אֵין 'שֵׁם' אֵלָא עֲבוּדָה זָרָה", דְּחֲטָא דּוֹר הַפְּלָגָה
הָיָה חֲטָא עֲבוּדָה זָרָה.

וּבִיאוֹר הָעֲנֵן הוּא:

דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל דְּמַעֲצָם שֶׁם הָיוּ כְּמוֹ שְׁהוּא לֹא

(52) בְּרֵאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה י, ו.

(53) קִהְלֵת ה, ו.

(54) עֲקֵב י, יז: "כִּי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֱלֹקֵי הָאֱלֹקִים". תַּהֲלִים קל"ב: "הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹקִים".

(55) אִיּוֹב א, ו: "וְיִבְאוּ בְנֵי הָאֱלֹקִים".

(46) שַׁעַר חֹג הַמְצוֹת פָּרָק א.

(47) נח יא, ג.

(48) יִחְזָקָאל ח, יב.

(49) לך לך יא, ד.

(50) שַׁעַר א עֲנָה ב.

(51) בְּרֵאשִׁית א, א.

גשמי לפי ערפם כו'.
 וכמו שנתבאר במקום אחר בענין "וברכך ה' אלקיך
 בכל אשר תעשה"⁵⁷, שהאדם צריך לעשות ולעסוק
 בעשייה גשמיות כמו בעסק משא ומתן כו' מפני שצריך
 לקבל חיותו מאור וחיות גשמי,
 ואם היה יכול לחיות מאור רוחני וכמו מתענוג שכלי
 וכדומה (דוגמת קבלת חיות הנשמות בגן עדן שמקבלים
 חיותם מההשגה באלקות, וכמאמר "יושבים ונהנין מזיו
 השכינה" כו', וכמו לעתיד שאמרו רז"ל⁵⁸ "העולם הבא אין בו
 אכילה ושתייה כו' אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן
 ונהנין מזיו השכינה כו'", הרי בדוגמת קבלת החיות עכשיו
 מאכילה ושתייה גשמיות – כן יהיה לעתיד קבלת החיות ממה
 שיהנו מזיו השכינה כו'), אז לא היה צריך לעסוק בעסק
 ועשייה גשמיות.
 רק מפני שהוא מוכרח לקבל חיותו בחיות גשמי,
 צריך לעבור ההשפעה על ידי עשייה בעסק גשמי
 שתגשם ההשפעה לפי ערכו כו'. אמנם עצם ההשפעה
 היא מאלקות, רק שעוברת ההשפעה על ידי ממוצעים
 דמלאכים ומזלות, ועל ידי העסק בהדברים גשמיים
 ומתלבשת השפע בלחם גשמי וכדומה שמוזה מקבל
 חיותו, אבל כל זה הוא האור האלקי שמתלבש ונמשך
 לו על ידי הממוצעים האלה כו'.

ד"ה וידעת היום – מאסקוא, נ

(58) ברכות יז, א.

(56) ישעיה י, טו.

(57) פרשת ראה טו, יח.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

ד.

לאחר הבקשה הכללית "ועתה שמע אלקינו", המשיך דניאל והתפלל¹² "הטה אלקי אונך ושמע, פקח
 עיניך וראה שוממותינו והעיר אשר נקרא שמך עליה".

על-פי ספרי הקבלה¹³, פירוש מילת "עיניך" בפסוק זה, עינים לשון רבים, היא כאילו היה כתוב עינך
 לשון יחיד, עין אחת¹⁴, כמו שכתוב¹⁵ "עין ה' אל יראיו", ועל כך אומר הוא "פקח עיניך וראה", עינך
 – עין אחת.

תרפ"ח, ע' ס.

(12) דניאל ט, יח.

(14) במאמר הבא יבואר ענין זה בתוספת פרטים [הערת כ"ק

(13) זוהר, חלק ג קלו, ע"א. קמו, ע"ב.

אדמו"ר].

ראה גם ספר המאמרים תרע"ז, ע' סא. תרפ"ג, ע' קסז.

- 1 יש להבין, מדוע פעם כתוב¹⁵ "עין ה' אל יראיו", עין אחת, ופעם כתוב¹⁶ "עיני ה' אל צדיקים"?
- 2 אומר המדרש¹⁷: כאשר בני ישראל עושים רצונו של ה' יתברך, אזי ה' יתברך מביט עליהם בשתי
- 3 עיניים, כמו שכתוב "עיני ה' אל צדיקים", אבל כאשר אינם עושים את רצון ה' יתברך, אזי הוא מביט
- 4 עליהם בעין אחת, כמו שכתוב "עין ה' אל יראיו".
- 5 המובן מכך הוא, שה' יתברך מביט בעין אחת כשבני ישראל אינם עושים את רצונו.
- 6 יש להבין, מדוע מזכיר דניאל בתפילתו רק עין אחת?
- 7 בפרשת לך לך¹⁸ אומר המדרש: "עין ה' אל יראיו" – זה אברהם, כמו שכתוב "עתה ידעתי כי
- 8 ירא אלקים אתה".
- 9 לא מובן: כיון שעין ה' אל יראיו הוא בזמן שאין ישראל עושים רצונו של ה' יתברך, איך אפשר
- 10 לומר זאת על אברהם הנקרא אוהבו¹⁹ של מלך? בפרט לאחר עבודתו בעשרת הניסיונות, כמאמר²⁰ בעשרה
- 11 ניסיונות נתנסה אברהם אבינו.
- 12 גם צריך להבין, מה כוונת הענין שה' יתברך מביט בעין אחת או בשתי עיניים?
- 13 הביאור: דוד המלך אומר אל ה' יתברך²¹: "עמך ה' ידכאו ונחלתך יענו גו' ויאמרו לא יראה יי-ה
- 14 ולא יבין אלקי יעקב".
- 15 לאחר מכן ממשיך: "בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו, הנוטע אוזן הלא ישמע, אם יוצר עין
- 16 הלא יביט".
- 17 יש להבין מה מסביר כאן דוד המלך, הרי אלו דברים שאפילו אדם פשוט מבין אותם?
- 18 הרמב"ם²² מביא לכך משל: בעל-מלאכה יכול לייצר כלי רק אם הכלי שהוא עושה מושג במוחו
- 19 ובלבו, שאם לא כן אין הוא יכול לייצר הכלי, ובפרט לייצר כלי מושלם בניצול המלא שהשימוש בכלי
- 20 צריך להביא, מוכרח הכלי להיות מושג במוחו ולבו של בעל המלאכה.
- 21 גם אצל ה' יתברך, כביכול, אם נאמר שה' יתברך אינו יודע על כוחות הראיה והשמיעה, איך היה
- 22 ה' יתברך בורא את כלי הראיה והשמיעה?
- 23 הרי כל זה מובן גם לאנשים הפשוטים ביותר. אם-כן, מה רוצה דוד המלך לומר?
- 24 קיצור. דניאל אומר בתפילתו: "הטה אלקי אזנך ושמע, פקח עינך וראה". כשבני ישראל עושים את
- 25 רצון הבורא, אזי כתוב "עיני ה' אל צדיקים", כשאינם עושים את רצון הבורא אזי כתוב "עין ה' אל
- 26 יראיו", עין אחת. מדוע אומר דניאל, כפי שבעלי הקבלה מצינים, עינך – עין אחת? המדרש מפרש
- 27 "עין ה' אל יראיו" על אברהם. דוד אומר "הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט". משל הרמב"ם.

(19) בראשית רבה, פרשה מא, ח.

(20) פרקי אבות פרק ה, משנה ג.

(21) תהלים צד, ה ואילך.

(22) במורה נבוכים חלק ג, פרק יט [הערת כ"ק אדמו"ר].

וראה 'ספר המאמרים' – קונטרסים, חלק ב ע' 552.

(15) תהלים לג, יח.

(16) שם לד, טז.

(17) סוף שיר השירים. תירוץ הקושיא בסוף המאמר הבא.

בע' 33. וראה לקמן ע' 70 ואילך.

(18) פרשה מ'.

ה.

1

הענין הוא:

2

קיימות שתי מדריגות: אחת השתלשלות, והשניה למעלה מהשתלשלות.

3

השתלשלות פירושה מה שעובר ממדריגה אחת לשניה הנחותה הימנה, כשלשלת – שרשרת – המורכבת מטבעות, טבעת אחת שאחזה בשניה.

4

5

החלק העליון של הטבעת התחתונה אחוז בחלק התחתון של הטבעת העליונה שלמעלה ממנה, והחלק התחתון של הטבעת העליונה תחוב בחלק העליון של הטבעת הנחותה ממנה.

6

7

באופן זה באות טבעות רבות, זו אחר זו, ומכל הטבעות יחד נעשית שלשלת ארוכה. למרות שכל טבעת אחזה בשניה, הרי לאט לאט מתרחקת כל טבעת מההתחלה.

8

9

כן הוא גם בשכל: בהשכלה יש נעלה ונחות.

10

כן הוא גם בחכמות בכלל וגם בכל חכמה בפרט.

11

החכמות מחולקות למחלקות: חכמת הטבע, חכמת הצמחים וחכמת הרפואה.

12

יש חכמות שהן נעלות מחכמת הטבע, ויש חכמת התורה וחכמה אלקית.

13

בכל החכמות הללו יש סדר של נעלה יותר ונחות יותר. החכמות שבטבע, חקר הטבע, נחותות מהחכמות שנעלות מהטבע, משום שהן חקר הדברים שמחוץ לטבע.

14

15

כל אלו נחותות מחכמת התורה וחכמה אלקית, כי כל החכמות נמסרו לשכל אנושי, אבל חכמת התורה היא הבנה אלקית.

16

17

אף שגם בחכמת התורה יש שכל אנושי, ומצות ידיעת התורה היא בהכרח שכל ענין שלומדים יובן דוקא בשכל אנושי – אבל עצם השכליות של חכמת התורה היא שכליות אלקית.

18

19

חכמה אלקית היא הבנה באלקות ובהקב"ה; אלקות, הכוונה לאור אלקי שהוא רק הארה ולא עצם הדבר, כמו אור השמש שהוא רק הארה ממאור השמש.

20

21

השמש עצמה היא עצם ולא הארה, ולכן השמש נקראת מאור, אבל אור השמש כפי שהוא מתפשט בעולם להאיר, אינו אלא כוזהר הנקרא הארה.

22

23

זהו גם ענין האלקות, ההבנה בשני אופנים: אופן אחד – שהכל הוא הקב"ה, והאופן השני – שהקב"ה הוא הכל, שבשני אופנים אלו יש הבנות גדולות ועמוקות²³.

24

25

הקב"ה הוא עצמי. כל מה שנתפס בהארה, העצמי נבדל מכך, שזהו באופן אחר. אבל גם את זה ניתן להבין במידה ובאופן מסוים, כי בחכמות קיים סדר של נעלה ונחות, קטן וגדול.

26

27

קיצור. חכמות מתחלקות לחלקים שונים, נעלה ונחות, כשרשרת ארוכה שיש בין טבעותיה דמיון.

28

זוהי השתלשלות. חכמת התורה ואלקות, אף-על-פי שהן מובנות גם בשכל אנושי, הרי זה למעלה

29

מהשתלשלות. אלקות לגבי הקב"ה היא הארה לגבי עצם, כמו זוהר השמש לגבי השמש. הקב"ה הוא

30

הכל, הכל הוא הקב"ה.

31

(23) ראה כתר שם טוב – הוספות – אות שצה (קה"ת, נ"י, תשס"ד, ע' תפד. תשע"ב, ע' תסט).

2 כשם שיש סדר בחכמות, וחכמת התורה נעלית וגדולה מחכמות הטבע, וחכמת התורה היא שכל
3 אלקי, עם זאת היא אור אלקי, שהוא לא יותר מאשר הארה מעצמות אין-סוף ברוך-הוא, כך יש סדר
4 בשאר החכמות. לא רק בכך שחכמה אחת נחותה מהשניה, אלא גם בזה שמהבנה בחכמה אחת –
5 הנחותה, מבינים במידה מסוימת את החכמה השניה – הנעלית, כי אופן ההבנה של החכמה הנחותה
6 והנעלית שונה.

7 אופן ההבנה בחכמות הטבע אינו דומה בשום אופן להבנה בעצמות אור אין-סוף ברוך-הוא שעלידי
8 ההבנות בחכמת התורה, ובכל זאת, עלידי ההקדמות של החכמות הקודמות מבינים, במידה מסוימת יותר
9 ועמוק יותר את החכמות הנעלות והגדולות.

10 כפי שאנו רואים במוחש את החילוק בחכמים עצמם, שההבנה בחכמה אלקית אינה שווה אצל אלו
11 שאין להם את ההקדמה של חכמת התורה.

12 מכל זה מוכח שיש קשר פנימי בין החכמות. לכן, למרות שאין יחס בין החכמה הנחותה לנעלית,
13 עם כל זאת, בגלל הקשר הפנימי, החכמה הנחותה מביאה תועלת גדולה להבנת החכמה הנעלית.

14 אמנם גם בשכל יש מקום להבין שההבנה בחכמה הנחותה מביאה תועלת להבנה של החכמה הנעלית.
15 לא רק משום הקשר הפנימי בין החכמות, אלא משום שעלידי הבנת החכמה הנחותה כלי המוח מתעדנים,
16 כך שיכולתם לקלוט שכל נעלה וגדול – גדלה יותר.

17 כפי שאנו רואים במוחש שכתוצאה מכל הבנה נעשית רחבות ועדינות מסוימת במוח, שההבנה משיגה
18 שכל נעלה וגדול יותר מאשר קודם לכן;

19 אך שני הדברים נכונים: עלידי החכמה הנחותה המוח מתרחב ומתעדן, כך שביכולתו לקלוט שכל
20 גדול ונעלה יותר, אבל גם זה נכון, שהחכמה הנחותה היא הקדמה לעצם החכמה הנעלית.

21 מלבד זאת שהחכמה הנחותה מועילה לכלי המוח, היא מביאה גם תועלת מסוימת בהבנת החכמה
22 הנעלית, בשל הקשר הפנימי של החכמות וסדרן.

23 כשם שבחכמות בכלל ישנו סדר של נעלה ונחות, גדלות וקטנות, כן הוא גם בכל חכמה בפרט, שיש
24 נעלה ונחות, גדלות וקטנות, בשכלים ובהבנה של חכמה. והו ענין ההשתלשלות שבא מדרגה נעלית
25 בנחותה.

26 קיצור. בכל החכמות, מהנחותה שבחכמת הטבע עד לחכמה הנעלית ביותר שבחכמה אלקית, הכניס
27 ה' יתברך קשר פנימי, שכל חכמה מעדנת את כלי המוח והשכל, כך שניתן להבין את החכמה הנעלית
28 בצורה עדינה יותר ועמוקה יותר. חכמת התורה ביראת שמים היא הקדמה לחכמה אלקית להבין אלקות
29 ואת הקב"ה.

ספר השיחות - ה'תש"ד בלה"ק

1 יח. פרשת עמלק מופיעה פעמיים בתורה: 'פרשת
2 זכור'⁴² ו'ויבוא עמלק'⁴³, זה אותו עמלק אלא שהוא
3 בשתי פנים. התורה היא הרי חכמה ושכל, והכל הוא
4 בסדר מסודר. בשבת 'פרשת זכור' - לפני פורים -
5 קוראים בתורה פרשת 'זכור את אשר עשה לך
6 עמלק', 'תמחה את זכר עמלק, לא תשכח', 'זכור'
7 בפה, 'לא תשכח' בלב⁴⁴, בפורים קוראים פרשת
8 'ויבוא עמלק'. לכאורה על פי הסדר, היו צריכים
9 לקרוא בתחילה 'ויבוא עמלק' ולאחר מכן 'פרשת
10 זכור'. בתחילה צריך לספר את סיפור המעשה,
11 שהתנפל רוצח, גזלן וכו', לאחר מכן מתאים לומר
12 'זכור - בפה, ולא תשכח - בלב', מהו הענין
13 שבתחילה בא ה'זכור' ולאחר מכן הסיפור של
14 'ויבוא עמלק'?

15 הסדר בתורה הוא גם כן ענין, שכן 'זאת התורה
16 אדם'⁴⁵. למרות שהתורה היא שכל אלוקי, אבל היא
17 באה בהשגה בשכל אנושי.

18 ישנם שני אופנים בהבאת השכל האלוקי בשכל
19 אנושי: קירוב המשיג אל המושג, קירוב המושג אל
20 המשיג. כלומר: עליית המשיג, להעלות את המשיג
21 למושכל; וירידת המושג אל המשיג, אלא שהמשכיל
22 אינו קורא לכך בשם ירידה כי-אם בשם הלבשה.
23 בכלל, הרי זה השגת החיוב והשגת השלילה, הפשטה
24 והלבשה.

25 קשה לדבר על כך בארוכה, אך קשה יותר לדבר
26 על כך בקיצור, נדבר רק במה שנוגע ל'בפועל'.

27 כולם צריכים לדעת, שנוסף על העמלק
28 שברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה⁴⁶, ישנו עמלק
29 גם בבני-תורה. הנה בראש ובראשונה אומרים 'זכור
30 את אשר עשה לך עמלק', עליך לדעת שקיים עמלק,
31 ומהו עמלק? - 'אשר קרך בדרך', המקרר מהתורה,
32 מקרר מדרך החסידות. ההתחלה היא - לקרר מכל
33 דבר שבקדושה, עד שזה מגיע ל'ויבוא עמלק וילחם
34 עם ישראל ברפידים' - 'שרפו ידיהם מדברי תורה'.
35 יש 'לכתחילה' ויש 'בדיעבד', ולכן הוא יכול הרי
36 לצאת ידי-חובה ב'בדיעבד'. הוא בא לבית-הכנסת
37 באמצע התפילה, הריהו עושה כפי הדין, אומר 'ברוך
38 שאמר', 'אשרי', 'ויברך דוד', 'שתבח'. את
39 הפתיחה של התפילה אין הוא צריך להתפלל, פעמיים

40 תחנון ביום - אין הוא צריך לומר, באמצע התפילה
41 אם יש לו רשב"א מוקשה אין הוא נמצא במנחה
42 ב'מנין', הוא הרי טרוד בעניין של תורה, וחושב
43 שכבר יתפלל במעריב פעמיים 'שמונה עשרה',
44 ובדיעבד הרי יצא ידי חובתו. כשמגיע זמן תפילת
45 ערבית, נו, הרי מעריב היא הרי תפילת רשות, הרי
46 שגם מעריב אין הוא צריך להתפלל. וכפי שהולך
47 אצלו ב'קריאת שמע שעל המטה', מובן כבר איך הוא
48 ישן. וכך מתגלגלים הדברים עד שזה מגיע ל'רפו
49 ידיהם מדברי תורה'.

50 לכאורה, מהו שאומרים רז"ל 'רפו ידיהם', הרי
51 בחז"ל כל מילה מדויקת. הרי תורה לומדים עם
52 המוח, ולכאורה היו צריכים לומר 'רפו מוחם ולבם'?
53 אלא 'ידיהם' זה ה'בפועל' של תורה, כלומר מצוות
54 מעשיות, ה'בפועל' ממש'. עמלק הוא לא זה שאינו
55 מרשה ללמוד תורה, את החכמה של תורה תלמד
56 הרבה, את ה'בפועל' ממש' אין עמלק מרשה, וזהו
57 'רפו ידיהם'⁴⁷.

58 העצה לכך היא 'כאשר ירים משה את ידיו'⁴⁸
59 וכפי שחז"ל אומרים⁴⁹ כל זמן שישראל מסתכלין
60 כלפי מעלה וכו', זה הענין של יראת שמים.

61 יט. לסיבות מסיבות שונות, לא יכולים לגלות את
62 כל העניינים שהיו צריכים לגלות, אלא אמסור עניין
63 אחד הנוגע כעת לכל אחד. בזמן הנוכחי בכלל
64 ישראל, דרושה אהבת ישראל לכל אחד ואחד
65 מישראל, יש ללמד זכות על כל אחד מישראל, אסור
66 שיהיה העניין של מחלוקת. "אל תדין את חברך עד
67 שתגיע למקומו"⁵⁰, יכול להיות שהוא לא חברך, אך
68 לימוד הזכות צריך להיות, ואין הכוונה שלא יוכיחו
69 את הזולת, אך הכל בדרך של קירוב, לא לדקור את
70 הזולת, דבר זה נוגע כעת מאד.

71 כ. המצב הנוכחי בכלל ישראל - עצוב מאד. קשה
72 לחכות יותר, ולמעשה סוחבים את בני ישראל הלאה
73 לתוך הבוץ.

74 - (כ"ק אדמו"ר בכה הרבה ואמר):
75 "מוח שליט על הלב" אמור רק כלפי עצמו ולא
76 כלפי הזולת. אבינו שבשמים - קבל תפילתנו, הבט
77 אל צרותינו ואל תפן אל יצרנו. והשי"ת ישמע
78 שוועתינו.

פורים, תש"ד

(47) ראה ד"ה ויבוא עמלק תש"ט (קונטרס סב).

(48) שמות יז, יא.

(49) ראש השנה פ"ג מ"ח.

(50) אבות ב, ד.

(42) דברים כה, יז.

(43) שמות יז, ח.

(44) ספרי ס"פ תצא.

(45) במדבר יט, יד.

(46) ראה סנהדרין קז, א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ד – אב ובן

1 סיפור שהשאיר רושם רב על ברוך, היה המעשה בגעצל שלמה מהרקי ובנו חיים שמואל.
2 סיפור זה, אותו סיפר ר' יצחק שאול, חתנו של הנפח מדוברומיסל, לברוך, קירבו יותר להכרת
3 החסידים הראשונים, תלמידיו של רבי ישראל בעל-שם-טוב מהתקופה אשר החסידות הייתה
4 עדיין עניין ליחיד סגולה.

5 בשביל ברוך היה הכל חדש. העיירה הרקי, עיירת מוצאו של ר' יצחק שאול, התגלתה לפניו
6 כמרכז חשאי של החסידות אשר בו נמצאים צדיקים נסתרים העומדים בקשר הדוק עם
7 הבעל-שם-טוב במעז'בוז ומבצעים את כל הוראותיו ושליחותיו.

8 מהסיפור על געצל שלמה וחיים שמואל בנו, למד ברוך שאף אנשים פשוטים עשויים להיות
9 צדיקים גדולים, וגם למדנים נסתרים.

10 געצל שלמה היה ידוע בהרקי כעני המחזר על הפתחים, ונוסף לכך כעם-הארץ וחסר דעה.
11 מעולם לא החליף מלה עם איש, ואיש לא היה מעוניין לשמוע דבר ממנו. אף לא היה ברור אם
12 יודע הוא בכלל צורת אות.

13 מפעם לפעם היה נראה געצל שלמה בבית המדרש, אך לא היה ברור אם הוא מסוגל
14 להתפלל. כל שנשמע ממנו היה הפסוק: "שמע ישראל ה' אלוהינו, ה' אחד". הכרזה זאת הייתה
15 יוצאת מפיו בלי כל קשר למה שאמרו לו או מה שעמד לומר לזולת. כאשר העניקו לו נדבה
16 היה משיב בפסוק "שמע ישראל", וכאשר סירב מישהו לתת לו נדבה היה שוב מגיב ב"שמע
17 ישראל", וכך בכל הזדמנות. דומה היה כי המלים של פסוק זה היו היחידות שידע לבטא.

18 לגעצל שלמה היה בן יחיד ושמו חיים שמואל, מובן שהאשה והילד חיו בדוחק איום. ברוב
19 ימות השנה לא היה געצל שלמה בביתו, אלא נדד על פני ערים ועיירות. איש לא ידע מה הוא
20 מביא לאשתו ולילדו בשובו הביתה מנדודיו, ואיש לא התעניין בכך.

21 געצל שלמה לא שלח מעולם את חיים שמואל ל"חדר", ואיש בעיירה לא שם לב אליו.
22 כאשר הגיע חיים שמואל לגיל המצוות, ריחם עליו אחד ממלמדי העיירה ולימדו להניח תפילין
23 ולברך עליהם.

24 כאשר מלאו לחיים שמואל ארבע עשרה שנה, יצא לנדוד על פני עיירות וכפרים, אך עיסוקו
25 לא היה באיסוף תרומות כאביו, כי-אם בעבודות שונות ומפרכות כדי להתפרנס. כאן השכיר
26 עצמו כרועה ושם שימש כעוזר לגנן או לרפתן. כך עברו עליו עשר שנים. חיים שמואל היה
27 כבר בן עשרים וארבע, וטרם הגיע ל"תכלית" כלשהי. פרנסתו הייתה עדיין על ידי מרעה בהמות
28 בקיץ ועבודות פרך אחרות בחורף.

29 חיים שמואל גדל ל"טיפוס מרשים", גבוה, רַחב גֶּרֶם ובריא. אך, יחד עם זאת, בור
30 ועם-הארץ אשר בקושי יודע קרוא מלה עברית.

31 אלא שליבו היה לב יהודי חם, והיה לו צער גדול על מיעוט ידיעותיו בתורה ומצוות.

- 1 כיוון שהיה מצוי תדיר בין גויים, התנסה בניסיונות גדולים בענייני יהדות, ועמד בהם תמיד
- 2 בהצלחה.
- 3 בהיותו שרוי בפחד מתמיד שמא ייכשל, חלילה, במשהו, בגלל עם-הארצות שלו, היה מרבה
- 4 לצום ימים שלמים כאשר הוא אומר ללא הרף פסוקי חומש ותהלים.
- 5 בהגיעו לגיל שלושים בערך, התחתן עם בתו של יהודי כפרי, ועבר לדור בבית חותנו, כאשר
- 6 הוא ממשיך לחפש עבודות קשות כדי להרוויח לחם עבורו ועבור אשתו.
- 7 בינתיים המשיך אביו, געצל שלמה, לְחַזֵּר על הפתחים ולהכריז "שמע ישראל". איש לא
- 8 ידע אם התעניין אי-פעם בגורל בנו, ואם ידוע לו בכלל מקום הימצאו.
- 9 כאשר הגיע געצל שלמה לזקנה מופלגת וקרבו ימיו האחרונים, נשאר בביתו בהרק. ממיטתו
- 10 כבר לא היה יכול לרדת,
- 11 יום אחד שלח לקרוא לאחד הקברנים של העיירה, ואמר לו:
- 12 "הואל נא למסור לגבאי החברה-קדישא את בקשתי האחרונה: אשר יקברו אותי היכן
- 13 שנקברים היהודים הפשוטים והעניים, אך מבקש הנני לפתוח בי שורה חדשה של קברים כאשר
- 14 קברי יהיה בראש השורה".
- 15 לאחר מכן הצביע על תרמיל, אשר היה מונח ליד המיטה, ואמר:
- 16 "קח נא את התרמיל ודאג שיונח בקברי יחד עם גופי. אינני משאיר דמי קבורה, רוצה אני
- 17 להמעיט את טורח בני החברה-קדישא עבורי, והכנתי כאן חבית מים לטהרה וברך לתכריכים".
- 18 הקברן, אשר הוא עצמו היה יהודי פשוט, התייחס בזלזול לדבריו של געצל שלמה, בכלל
- 19 היה זה חידוש שגעצל שלמה ניחן לפתע לפני מיתתו בכושר דיבור ואשר ישמעו ממנו דברים
- 20 נוספים מלבד "שמע ישראל".
- 21 הקברן הביא את התרמיל לגבאי החברה-קדישא ומסר לו את בקשת הנוטה למות.
- 22 "מה שאדם מסוגל לבקש" - הוסיף בלעג - "לשלוח איתו תרמיל לעולם העליון"!
- 23 "האם התרמיל ריק"? - שאל הגבאי. בהעיפו מבט לעבר התרמיל?
- 24 הקברן הכניס את ידו לתרמיל והוציא משם ניירות שונים.
- 25 "יכול הנני להישבע שהרי זה "חיבור" של געצל שלמה הרוצה לקחתו עימו לקברו"! -
- 26 ניסה הקברן - למרות כל זאת - להמשיך ללעוג לכל העניין ופָּרַץ בצחוק.
- 27 הגבאי לקח מהקברן את התרמיל והכתבים, ושלח את הקברן חזרה לגוסס געצל שלמה, כדי
- 28 שיהיה לידו משהו בזמן יציאת הנשמה.
- 29 "מישהו צריך גם לאמר איתו וידוי" - העיר הגבאי.
- 30 הגבאי הביט בכתבים ואז לקחם לרבי נחמן יצחק, רב העיר.
- 31 לאחר חקירה ודרישה התברר כי הכתבים מכילים את כל חשבונות הכספים אשר אסף געצל
- 32 שלמה במשך כל ימי חייו, וזה לא היה הכל - אלא היה גם פירוט מדויק למי העביר את הכסף.

- 1 התברר שגעצל שלמה לא לקח מעולם פרוטה לעצמו, וכל הכספים חולקו לנזקקים רבים
- 2 אשר התביישו לקבל צדקה, וכל פרנסתם הייתה על ידו.
- 3 ואת חשבונות אלו, ציווה, אשר יניחום יחד עימו בקברו!
- 4 הרב והגבאי חשו לגשת, עתה, ביראת כבוד, לגעצל שלמה הגוסס, אך כאשר הגיעו לשם
- 5 מצאוהו כבר מת.
- 6 "מוזר" אמר הקברן "נדמה לי שאף פעם לא שמעתי ממנו יותר מאשר "שמע ישראל", אך
- 7 לפני מיתתו קיבל "כוח דיבור" ואמר - בעצמו ללא כל עזרה - בכוונה גדולה את הודיו .
- 8 לווייתו של געצל שלמה הייתה גדולה ונכבדה, הרב השמיע הספד נרגש, הוא כבר לא קרא
- 9 לו סתם געצל שלמה אלא ר' געצל שלמה.
- 10 עתה ידעו הכל בהרקי כי היה להם כאן עניין עם צדיק נסתר.
- 11 צוואתו של ר' געצל שלמה בדבר כריית קברו בין העניים וההדיוטות מולאה, אך תיכף ומיד
- 12 התקדש הקבר בעיני הכל.
- 13 עכשיו גם נזכרו בבן חיים שמואל "שיהיה לפחות מי שיגיד קדיש אחר הנפטר"
- 14 - הרב הגאון ר' נחמן יצחק אמר, שעד אשר ימצאו את הבן חיים שמואל, רוצה הוא עצמו
- 15 לזכות במצווה ולומר קדיש על נשמתו של ר' געצל שלמה, "היות והריני בטוח אשר ר' געצל
- 16 שלמה היה צדיק נסתר".
- 17 לא היה זה כל כך קל לְאִתֵּר את חיים שמואל, אך בסופו של דבר מצאוהו בכפר נידח
- 18 ומרוחק.
- 19 מאוחר יותר עבר חיים שמואל להתגורר בהרקי, ולמרות שאביו היה מקובל כבר כקדוש,
- 20 לא ניתנה לחיים שמואל תשומת לב מיוחדת.
- 21 חיים שמואל היה עני מרוד, ממש מחוסר לחם, אך לא התלונן בפני אף אחד. נוסף לכך
- 22 סבל רבות מזוגתו אשר הייתה אשה רעה באמת.
- 23 מן הסתם היה ממשיך כך את חייו. אך קרה אירוע מיוחד, אשר הביא לשינוי בחייו.
- 24 ר' אברהם מענדל ור' עזריאל יוסף היו מנהיגי עדת החסידים הנסתרים בהרקי, הם היו
- 25 מבקרים מזמן לזמן בחשאי את הבעל-שם-טוב ומבצעים עבורו כל מיני שליחויות.
- 26 פעם פנה הבעל-שם-טוב לר' אברהם מענדל בזה הלשון:
- 27 "כאשר תשוב להרקי, תקרב את חיים שמואל ותקרבו לחסידות. למד איתו והדריכהו".
- 28 והבעל-שם-טוב המשיך להסביר לר' אברהם מענדל חסידו ותלמידו מהרקי:
- 29 "לחיים שמואל יש נשמה גבוהה. נשמתו נמצאת כעת בגלגולה השני - כדי לתקן את עצמה
- 30 בעניין הצדקה. הוא - חיים שמואל - עבר בהצלחה כבר הרבה ניסיונות. עכשיו רצונו של הקב"ה
- 31 שהוא יתעשר".
- 32 כפי שאפשר לְשַׁעֵר קִיָּים ר' אברהם מענדל את השליחות אשר הטיל עליו הבעל-שם-טוב.
- 33 הוא קִיָּים שיחה ממושכת עם חיים שמואל אשר בה ביקשו ללמוד יחד עימו בחשאי.

- 1 לשמע ההצעה, היה חיים שמואל "ברקיע השביעי". לאט לאט ובהדרגה הפך להיות למדן
 2 וחבר בעדת החסידים הנסתרת אשר בהרקי.
 3 בינתיים החל להצליח והיה לאדם עשיר.
 4 הוא נהיה מפורסם כבעל צדקה גדול, ובעל מידות טובות, ולהפתעת כולם, גם כלמדן, היות
 5 ובעזרתו של ר' אברהם מענדל היה כבר חיים שמואל - אשר כעת קראו לו כולם בשם ר' חיים
 6 שמואל - באמת ידען גדול ב"אותיות הקטנות".
 7 מה שלא ידעו עדיין בהרקי, אשר ר' חיים שמואל הינו חסיד נסתר וחבר חשוב בכיתת
 8 החסידים. הוא הספיק לבקר פעמים מספר אצל הבעל-שם-טוב במעז'בוז, והיה מוערך מאוד בין
 9 החסידים. הזמן להתגלות החסידים בהרקי טרם הגיע. זמן זה הגיע מאוחר יותר בהזדמנות אחרת.

אגרות קודש

בי"ה כ' תמוז תר"ץ

אטוואק

ידידי הנכבד הרה"ג הרה"ח אי"א

מוהר"ר שמואל שי' הלוי

1 שלום וברכה.

2 מאז בקרתי בשנת תר"ץ את ידידינו אנ"ש שי'
 3 בארצה"ב יע"א, הנה ת"ל התעוררו בהתעוררות טובה
 4 להחזיק את עניני אנ"ש ברגשי אהבה והתקשרות טובה.

5 בבוא ידי"נ הרה"ח אי"א מוהר"ר יצחק שי' הלוי נסע
 6 לשם והתעכב כשנתיים ות"ל עלה בידו לסדר את הענינים
 7 בגשם וברוח. בנסעו משם הי' בדעתנו לכשיסדר תעודותיו
 8 יחזור לשם צלחה, אבל מסבות הבלתי תלויות בנו עוד לא
 9 נסתדרו עניניו הפרטים, והענינים דרשו מבלי לחכות עוד,
 10 ושלחתי את ידידינו וו"ח אי"א מוהר"מ שי' שו"ב ות"ל
 11 הצליח במסעו לעודד את אנ"ש ותלמידי התמימים שי'.

12 מצב הענינים שם דורשים לשלוח לשם מזמן לזמן
 13 ממבשרי אנ"ש והתמימים שי' לבקדם ותקוה טובה

14 נשקפה בתוצאות כבירות בעזה"י, הן בהתעוררות
 15 והתקשרות לדא"ח והן בחיזוק העזר לכל עניני אנ"ש
 16 במדה נכונה.

17 ובזה הנני לבקש את ידידי כי יעשה נסיעה לארצה"ב
 18 יע"א על משך כשבעה שמונה חדשים בערך לטובת
 19 הענינים האמורים בזה.

20 ודאי הדבר כי כבד הדבר לפניו הן מצדו והן מצד בני
 21 ביתו יחיו, אבל הנני חושב כי בשומו לב עד כמה נוגע זה
 22 לכל עניני אנ"ש שי' ימצא בעצמו די כח להניח עצמו
 23 לטובת החסידות ועניני אנ"ש, והנני מקוה כי ימלא
 24 בקשתי האמורה והשם יתברך יעזר ויצליח.

25 בפרטי אופני ההכנות יב[ו]א אתו בכתובים ידידי
 26 הר"י שי' פייגין, ובבקשה להזדרז בזה כי טובת הענינים
 27 הוא ונוגע ביותר אשר הנסיעה תתכונן בעזה"י על ימים
 28 הנוראים הבע"ל, ובבקשה להשיבני בהקדם.

29 ידיו הדו"ש ומברכו בגו"ר

30 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

פרק ב הלכה א

הַמְזוּבָּח, מְקוֹמוֹ מְכוּן בְּיוֹתֵר; וְאֵין מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל". וּבַמְזוּבָּח נֶעְקֵד יִצְחָק אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶךְ אֶל אֶרֶץ חַמּוּרָה", וְנֶאֱמַר: "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת" (מלכים א ז) "בְּחֵר חַמּוּרָה" (דברי הימים ב ג, א).

נקודות משיחות קודש

ביותר, ואין משנים אותו ממקומו לעולם, הוא מביא את הפסוק "זה מזבח לעולה לישראל" - שנאמר לאחר בחירת המקום, ואין זה מחמת המעלות שהוא עתיד למנות בהלכה שלאחר זה? יש לומר הבאור בזה: זה שאדם הראשון וכו' הביאו קרבנות במקום זה דווקא, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ד'" (בעתיד). בסגנון אחר: לא שבחירת הקב"ה במקום זה היא מסוכב מזה שכבר הקריבו שם קרבנות קודם לזה, אלא להיפך: זה שהקריבו קרבנות במקום זה דווקא הוא מחמת זה שהם ידעו בנבואה שהקב"ה יבחר במקום זה.

ויש לומר שבזה שהרמב"ם מביא גם את המעלות של מקום המזבח, מתורץ למה "ואין משנים אותו ממקומו לעולם" - הן אמת שזהו "המקום אשר יבחר ד'", אבל הרי עדיין אין זה ראייה גמורה שעל ידי זה נשללה האפשרות לשנות למקום אחר! מטעם זה מביא הרמב"ם ראייה שבנדון זה הבחירה היא באופן שהיא שללה מקומות אחרים, שלכן אדם הראשון וכו' בנו מזבחותיהם דווקא במקום זה: שכן אם בחירת הקב"ה לא שללה מקומות אחרים, למה דייקו כולם להביא קרבנותיהם רק במקום זה! משמע מזה, שמחמת בחירת הקב"ה נשללו מקומות אחרים, ולכן כשבאים להקריב קרבן במקום מסוים הרי זה רק ב"מקומו מכוון ביותר" - בהר המוריה עצמו.

אמרה תורה: "והיה המקום אשר יבחר וגו' (שהוא "בית הבחירה בירושלים") שמה תביאו וגו' עולותיכם וזבחיכם וגו'". מהלשון "אשר יבחר ד'" - משמע שמעלתו של המקום הוא רק בחירתו של הקב"ה במקום זה. אבל לפני בחירת הקב"ה - היה אפשר לבחור במקום אחר, שמקום זה לא היתה בו שום מעלה מיוחדת לגבי מקומות אחרים.

אבל הרמב"ם כתב בהלכות בית הבחירה: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "זה מזבח לעולה לישראל", וחשיב לאחר זה כמה וכמה מעלות של מקום זה קודם שנבחר - שבפשטות הכוונה בזה היא שזהו ש"מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו ממקומו לעולם" הוא מפני שהוא המקום שבו הקריבו אברהם, נח וכו' את קרבנותיהם (שכל זה היה מקודם, לפני בחירת הקב"ה).

וצריך להבין: מהפסוק "המקום אשר יבחר ד' וגו' שמה תביאו" משמע שמעלת מקום זה הוא מחמת "יבחר ד'" - בחירת הקב"ה במקום זה. ומדברי הרמב"ם משמע שמעלתו של המקום הוא מפני מעלה שהיתה מימות אדם הראשון, ולכן "מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו"!

אבל כד דייקת שפיר מוכח שגם הרמב"ם בהל' בית הבחירה סובר שזהו ש"מקומו מכוון ביותר" אינו מחמת שהקריבו שם קרבנות לפני זה, אלא הוא רק מחמת בחירת הקב"ה: שהרי בהלכה א', בה הרמב"ם אומר כי "המזבח מקומו מכוון

פרשת פינחס

כה וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^אפינחס בן־אלעזר בן־אהרן הכהן השיב את־חמתי מעל בני־ישראל בקנאו את־קנאתי בתוכם ולא־כליתי את־בני־ישראל בקנאתי: ^בלכן אמר הנני נתן לו את־בריתי שלום: ^גויהיה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על־בני ישראל: ^דושם איש ישראל המכה אשר הכה את־המדינית זמרי בן־סלוא נשיא בית־אב לשמעוני: ^הושם האשה המכה המדינית כזבי בת־צור ראש אמות בית־אב במדין הוא: ^ופ (ישראל) ^זוידבר יהוה אל־משה לאמר: ^חצרור את־המדינים והפיתם אותם: ^טכי צררים הם לכם בגכליהם אשר־נפלו לכם על־דבר פֿעור ועל־דבר כזבי בת־נשיא מדין אחתם המכה ביום־המגפה על־דבר פֿעור: ^יויהי אחרי המגפה ^{יא}פסקא באמצע פסוק ויאמר יהוה אל־משה ואל אלעזר בן־אהרן הכהן לאמר: ^{יב}שאו את־ראש ^{יג}כל־עדת בני־ישראל מבין עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כליצא צבא בישראל: ^{יד}וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת מואב על־ידין ירחו לאמר: ^{טו}מבין עשרים שנה ומעלה כאשר צוה יהוה את־משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות יח עמ' 327)

שאו את ראש כל עדת בני ישראל (כו, ב)

"משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו" (רש"י). ובקריש פרשת תשא, לגבי חטא העגל, נקט "לצאן". שגפול בה דבר. ויש לומר, ששם היה משה בקר ולא היה אשם בתוצאות, ולכן נקט "דבר", שאין הרועה אשם בזה. אך כאן נתעלמה ממנו הלכה, והמגפה נעצרה רק בשהרג פנחס את זמרי, והיה יכול לחשב שבגללו נמשכה המגפה מעט; לכן נקט דבר שהרועה אשם בו - "זאבים".

^אשני ה־ראובן בכור ישראל בני ראובן חנוך משפחת החנכי לפלוא משפחת הפלאי: ^בלחצון משפחת החצוני לכרמי משפחת הכרמי: ^גאלה משפחת הראובני ויהיו פקדיהם שלשה וארבעים אלף ושבע מאות ושלושים: ^דובני פלוא אליאב: ^הובני אליאב נמואל ודתן ואבירים הוא־דתן ואבירם כתיב קרואי קרי קריאי העדה אשר הצו על־משה ועל־אהרן בעדת־קרח בהצתם על־יהוה: ^וותפתח הארץ את־פיה ותבלע אתם ואת־קרח במות העדה באכל האש את חמשים ומאתים איש ויהיו לנם: ^זובני־קרח לא־מתו: ^חבני שמעון למשפחתם לנמואל משפחת הנמואלי לימין משפחת הימיני לזכין משפחת היכני: ^טלזרח משפחת הזרחי לשאול משפחת השאולי: ^יאלה משפחת השמעני שנים ועשרים אלף ומאתים: ^{יא}בני גר למשפחתם לצפון משפחת הצפוני לחגי משפחת החגי לשוני משפחת השוני: ^{יב}לאזני משפחת האזני לערי משפחת הערי: ^{יג}לארוד משפחת הארודי לאראלי משפחת האראלי: ^{יד}אלה משפחת בני־גר לפקדיהם ארבעים אלף וחמש מאות: ^{טו}בני יהודה ער ואונן וימת ער ואונן בארץ כנען: ^{טז}ויהיו בני־יהודה למשפחתם לשלה משפחת השלני לפרץ משפחת הפרצי לזרח משפחת הזרחי: ^{יז}ויהיו בני־פרץ לחצון משפחת החצוני לחמול משפחת החמולי: ^{יח}אלה משפחת יהודה לפקדיהם ששה ושבעים אלף וחמש מאות: ^{יט}בני יששכר למשפחתם תולע משפחת התולעי לפזה משפחת הפוזי: ^כלישוב משפחת הישבי לשמרן משפחת השמרני: ^{כא}אלה משפחת

יִשְׁכַּר לַפְקָדִיהֶם אַרְבַּעַה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת: ^ס בְּנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְסֹרֵד
מִשְׁפַּחַת הַפָּרְדִּי לְאֵלֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֶּנִּי לִיְחִיאל
מִשְׁפַּחַת הַיְּחִיאלִי: ^ט אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַזְּבוּלֹנִי
לַפְקָדִיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^ס בְּנֵי
יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: ^ט בְּנֵי מְנַשֶּׁה
לְמַכִּיר מִשְׁפַּחַת הַמַּכִּירִי וּמַכִּיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד
לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי: ^י אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד
אִיעָזֵר מִשְׁפַּחַת הָאִיעָזְרִי לְחֶלֶק מִשְׁפַּחַת
הַחֶלְקִי: ^{יא} וְאַשְׁרֵיאל מִשְׁפַּחַת הָאֲשֵׁרִיאֵלִי וְשִׁכֶּם
מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי: ^{יב} וְשִׁמְדֵּעַ מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְדִּיעִי
וְחֹפֵר מִשְׁפַּחַת הַחֹפְרִי: ^{יג} וְצִלְפָּחֵד בֶּן־חֹפֵר לֹא־
הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בָּנוֹת צִלְפָּחֵד
מַחֲלָה וְנָעָה חַגִּלָּה מִלֶּכָּה וְתַרְצָה: ^{יד} אֵלֶּה
מִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה וּפְקָדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְשֶׁבַע מֵאוֹת: ^{טו} אֵלֶּה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְשׁוּתָלַח מִשְׁפַּחַת הַשְּׁתָלַחִי לְבָכָר מִשְׁפַּחַת
הַבִּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחְנִי: ^{טז} וְאֵלֶּה בְּנֵי
שׁוּתָלַח לְעָרֹן מִשְׁפַּחַת הָעָרֹנִי: ^{יז} אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת
בְּנֵי־אֶפְרַיִם לַפְקָדִיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְּנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם: ^{יח}
^{יח} בְּנֵי בְנִימֵן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבִלְע מִשְׁפַּחַת הַבִּלְעִי
לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאֲשִׁבְלִי לְאַחִירָם מִשְׁפַּחַת
הָאַחִירָמִי: ^{יט} לְשׁוּפָאִם מִשְׁפַּחַת הַשׁוּפָאִמִּי לְחוּפָם
מִשְׁפַּחַת הַחוּפָאִמִּי: ^כ וַיְהִיו בְּנֵי־בִלְע אֶרֶד וְנַעֲמָן
מִשְׁפַּחַת הָאֶרֶדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי: ^{כא} אֵלֶּה
בְּנֵי־בְנִימֵן לְמִשְׁפַּחְתָּם וּפְקָדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ^{כב} אֵלֶּה בְּנֵי־דָן
לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשׁוּחָמִי אֵלֶּה
מִשְׁפַּחַת דָּן לְמִשְׁפַּחְתָּם: ^{כג} כָּל־מִשְׁפַּחַת
הַשׁוּחָמִי לַפְקָדִיהֶם אַרְבַּעַה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת: ^{כד} בְּנֵי אֲשֵׁר לְמִשְׁפַּחְתָּם לְיִמְנָה

מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשָּׁי מִשְׁפַּחַת הַיִּשָּׁי לְבִרְיָעָה
מִשְׁפַּחַת הַבִּרְיָעִי: ^{כה} לְבְנֵי בִרְיָעָה לְחָבֵר
מִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרִי לְמִלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמִּלְכִּיאֵלִי:
^{כו} וְשֵׁם בֶּת־אֲשֵׁר שָׂרָח: ^{כז} אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־
אֲשֵׁר לַפְקָדִיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת: ^{כח} בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְיִחִצְבָּאֵל
מִשְׁפַּחַת הַיְּחִצְבָּאֵלִי לְגֹנִי מִשְׁפַּחַת הַגֹּנִי:
^{כט} לְיִצֵּר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשֵׁלֶם מִשְׁפַּחַת
הַשִּׁלְמִי: ^ל אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם
וּפְקָדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:
^{לא} אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף
וְאַלֶּף שֶׁבַע מֵאוֹת וְשִׁלְשִׁים: ^פ

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שִׁיחֹת ש"פ פִּנְחָס תַּשְׁמ"ו)

צָרוּר אֶת הַמְּדִינָיִם וְהַפִּיתָם אוֹתָם (כה, יז)

וְהִקְשָׁה בְּאוֹר הַחַיִּים הַקְדוּשׁ, "לְמַה כָּפַל צָרוּר
וְהַפִּיתָם". וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁש־י אֵינִי צָרוּר לְבָאֵר כָּפַל זֶה, שָׁפַן
"צָרוּר" הֵינִי "לְאַיֵּב אוֹתָם" (רש"י), וַיִּפֶּן חֲמֵשׁ לְמַקְרָא מִבֵּין
מַעֲצָמוֹ שֶׁהִכָּאָה, שְׂכוּלָל גַּם הִכָּאָה לְפִי חֶרֶב, תְּמוּנָה יוֹתֵר
מִשְׁנָאָה בְּלִבָּר. וּבִפְרָט פְּשִׁילֵּמִד בְּפִרְשַׁת דְּבָרִים "אֵל תֵּצֵר אֶת
מוֹאֵב (הַשְּׁלִילָה שֶׁל צָרוּר) וְאֵל תִּתְּנֵר בָּם מִלְחָמָה" (הַשְּׁלִילָה
שֶׁל וְהַפִּיתָם).

שְׁלִישִׁי ^כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^כ לְאֵלֶּה
תַּחֲלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת: ^כ לְרֹב
תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי
פְּקָדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ: ^כ אֶדְ־בְּגוֹרָל יַחֲלֵק אֶת־
הָאָרֶץ לְשְׁמוֹת מִמֹּת־אֲבֹתָם וַיִּנְחֲלוּ: ^כ עַל־פִּי
הַגּוֹרָל תַּחֲלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רֹב לְמַעַט: ^כ וְאֵלֶּה
פְּקוּדֵי הַלְוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת
הַגִּרְשֹׁנִי לַקָּהָת מִשְׁפַּחַת הַקָּהָתִי לְמִרְרִי
מִשְׁפַּחַת הַמִּרְרִי: ^כ אֵלֶּה ^א מִשְׁפַּחַת לְוִי
מִשְׁפַּחַת הַלְבִּנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרִנִי מִשְׁפַּחַת
הַמַּחֲלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוֹשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקֶּרְחִי
וְקָהָת הוֹלֵד אֶת־עַמְרָם: ^כ וְשֵׁם ^א אִשֶּׁת עַמְרָם
וַיִּכְבֵּד בֶּת־לְוִי אֲשֶׁר יִלְדָה אֹתָהּ לְלֹוּ בְּמִצְרַיִם

וּתְלַד לְעַמָּם אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֵת מְרִים
אֶחָתָם: ^א וַיֹּלֶד לְאֶהֱרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא
אֶת־אֱלֶעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: ^ב וַיָּמָת נָדָב
וְאֲבִיהוּא בַּחֲקָרֵיכֶם אֲשֶׁר־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה:
^ג וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר
מִבְּנֵי־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה כִּי ^ד לֹא הִתְפַּקְדוּ בַּתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נָתַן לָהֶם נַחֲלָה בַּתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ה אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן
אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יַרְחוֹ: ^ו וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי
מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בַּמִּדְבָּר סִינַי: ^ז כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוֹ
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נֹתַר מֵהֶם אִישׁ בִּי אִם־כָּלָב
בֶּן־יִפְתָּה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן: ^ח כֹּז וְתַקְרֹבְנָה
בְּנוֹת צִלְפַּחֵד בֶּן־חֶפְרָה בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מְכִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנָתָיו מִחֲלָה גַּעֲזָה וְחַגְלָה וּמַלְכָּה וְתַרְצָח:
^ט וַתַּעַמְדֵּנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן
וּלְפָנֵי הַנָּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֶהֱלִי־מוֹעֵד
לֵאמֹר: ^י גִּבֹּרֵי מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה
בַּתּוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעֲדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֶרֶחַ
כִּי־בַחֲטָאוּ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ: ^{יא} לָמָּה יִגְרַע
שֵׁם־אֲבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן
תִּנְהַלְגֵנוּ אַחֲזָה בַּתּוֹךְ אַחִי אֲבִינוּ: ^{יב} וַיִּקְרַב
מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות יג ענף 93)

ויקרב משה את משפטן (כו, ה)

"נתעלמה הלכה ממנו" (רש"י). ויש לשאל, מה מכריחו לפרש כן, ותרי יתכן שלא שמע הלכה זו מה'. ויש לומר, דהנה יש הבדל בין "משפטן" ל"דברן" (כמו "כי יהיה להם דבר בא אלי"). דבר - טענות ושקלא-וטרקא. משפט - פסק דין. והקשה לו: ביון שלא ידע את ההלכה, איך הקריב "את משפטן". לכן מפרש שאכן ידע את ההלכה, אלא שנתעלמה ממנו.

רביעי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^א בְּנֵי
צִלְפַּחֵד דְּבַרְתָּ נָתַן תִּתֵּן לָהֶם אַחֲזָה נַחֲלָה בַּתּוֹךְ
אֶחָי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:
^ב וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת
וּבֶן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבָתּוֹ: ^ג וְאִם־
אֵין לוֹ בֵּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאָחָיו: ^ד וְאִם־אֵין
לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאָחִי אֲבִיו:
^ה וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיֵּרֶשׁ אֹתָהּ
וְהָיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צֻוְּהָ
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲלֶה אֶל־הָר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ז וְרֵאִיתָה אֹתָהּ
וְנֹאסַפְתָּ אֶל־עַמּוּד גִּם־אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אֶהֱרֹן
אֶחָיד: ^ח כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בַּמִּדְבָּר־צֶן בְּמִרְיַבַת
הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּנִּים לְעִינֵיהֶם הֵם מִי־מִרְיַבַת
קָדַשׁ מִדְבָּר־צֶן: ^ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר: ^י יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר
אִישׁ עַל־הָעֵדָה: ^{יא} אֲשֶׁר־יֵצֵא לַפְּנִיָּהִם וְאֲשֶׁר יָבֹא
לַפְּנִיָּהִם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאִם וְאֲשֶׁר יָבִיאִם וְלֹא תִהְיֶה
עֵדוּת יְהוָה כִּצָּאֹן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רָעָה: ^{יב} וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן אִישׁ
אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו: ^{יג} וְהַעֲמַדְתָּ
אֹתוֹ לְפָנֵי אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנֵי כָל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָהּ
אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם: ^{יד} וּנְתַתָּה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן
יִשְׁמְעוּ כָל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{טו} וּלְפָנֵי אֱלֶעָזָר
הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וַיִּשְׁאֵל לוֹ בְּמִשְׁפָּט הָאוּרִים לִפְנֵי
יְהוָה עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל־הָעֵדָה: ^{טז} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר
צֻוְּהָ יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לְפָנֵי
אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנֵי כָל־הָעֵדָה: ^{יז} וַיִּסְמְךָ אֶת־
יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 196)

קח לך את יהושע ... וסמכת את ידך עליו (כו, יח)
יש לשאול, מדוע לא מצינו שמשה משח את יהושע
בשמן המשחה, שהרי בשמעימדין מלך מושחין אותו? ויש
לומר, שמלכות יהושע עיקרה נשיאות בתורה, שהרי הוא
מקבל התורה ממשה. לכן נפצלה מלכותו על ידי סמיכה,
שקשורה לתורה, כמאמר (סנהדרין יד, א) סמוכין איש מפי
איש, ולא על ידי משיחה בשמן.

חמישי כח א וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב צו
את־בני ישראל ואמרת אליהם את־קרבני
לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי
במועד: ג ואמרת להם זה האשה אשר
תקריבו ליהוה כבשים בני־שנה תמימים שנים
ליום עלה תמיד: ד את־הפגש אחד תעשה
בבקר ואת הפגש השני תעשה בין הערבים:
ה ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן
פתית רביעת ההין: ו עלת תמיד העשיה בהר
סיני לריח ניחח אשה ליהוה: ז ונספּו רביעת
ההין לפגש האחד בקדש הפך נסך שֶׁכר
ליהוה: ח ואת הפגש השני תעשה בין הערבים
כמנחת הפקר ונספּו תעשה אשה ריח ניחח
ליהוה: ט וביום השבת שני־כבשים בני־שנה
תמימים ושני עשונים סלת מנחה בלולה
בשמן ונספּו: י עלת שבת בשבתו על־עלת
התמיד ונספּה: יא ובראשי חדשיכם תקריבו
עלה ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד
כבשים בני־שנה שבעה תמימים: יב ושלשה
עשונים סלת מנחה בלולה בשמן לפך האחד
ושני עשונים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל
האחד: יג ועשון עשון סלת מנחה בלולה
בשמן לפגש האחד עלה ריח ניחח אשה
ליהוה: יד ונספּיהם חצי ההין יהיה לפך
ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לפגש יין
זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה:

טו ושלעיר ענים אחד לחטאת ליהוה על־עלת

התמיד יעשה ונספּו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 18)

צו את בני ישראל (כח, ב)

"עד שאמה מצוני על בני, צוה את בני עלי" (רש"י).
והנה, שבתור מענה לבקשת משה למנות איש "אשר יצא
לפניהם ואשר יבא לפניהם" . ולא תהיה צדת ה' כצאן אשר
אין להם רועה", נצטוה על קרבן התמיד. ויש לכאור, דהנה
קרבן זה (וקרבנות בכלל) שולל את הטענות ש"אין רועה"
בעולם ו"עולם כמנהגו נוהג", ומגלה שהעולם מתנהג
בהשגחתו הפרטית של הקב"ה, שהוא זה "אשר יצא
לפניהם ואשר יבא לפניהם".

ששי טו ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש
פסח ליהוה: יז ובחמשה עשר יום לחדש הזה
חג שבועת ימים מצות יאכל: יח ביום הראשון
מקרא־קדש פל־מלאכת עבדה לא תעשו:
יט והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים בני־בקר
שנים ואיל אחד ושבעה כבשים בני שנה
תמימים יהיו לכם: כ ומנחתם סלת בלולה
בשמן שלשה עשונים לפך ושני עשונים לאיל
תעשו: כא עשון עשון תעשה לפגש האחד
לשבועת הפגשים: כב ושלעיר חטאת אחד לכפר
עליכם: כג מלבד עלת הפקר אשר לעלת
התמיד תעשו את־אלה: כד כאלה תעשו ליום
שבועת ימים לחם אשה ריח־ניחח ליהוה על־
עולת התמיד יעשה ונספּו: כה וביום השביעי
מקרא־קדש יהיה לכם פל־מלאכת עבדה לא
תעשו: ס וביום הפגורים בהקריבכם מנחה
חדשה ליהוה בשבעתיכם מקרא־קדש יהיה
לכם פל־מלאכת עבדה לא תעשו: ז והקרבתם
עולה לריח ניחח ליהוה פרים בני־בקר שנים
איל אחד ושבעה כבשים בני שנה: ח ומנחתם
סלת בלולה בשמן שלשה עשונים לפך האחד
ושני עשונים לאיל האחד: ט עשון עשון

תַּעֲשׂוּ וַחֲגַתֶּם חֵג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:
 וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים
 בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׂים
 בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ: וּמִנְחָתָם
 סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד
 לְשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל הָאֶחָד
 לְשְׁנֵי הָאֵילִם: וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד
 לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כִּבְשִׂים: וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 חֲטָאת מִלֹּבֵד עֹלֹת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְפָּה: ס
 וּבָיִוִם הַשְּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנָיִם עָשָׂר אֵילִם
 שְׁנָיִם כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:
 וּמִנְחָתָם וְנִסְפִּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׂים
 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת
 מִלֹּבֵד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפִּיהֶם: ס
 וּבָיִוִם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עֶשְׂתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם
 כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:
 וּמִנְחָתָם וְנִסְפִּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׂים
 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וְשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֹּבֵד
 עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּה: ס וּבָיִוִם
 הָרִבְעִי פָּרִים עֶשְׂרֵה אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׂים בְּנֵי־
 שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם
 וְנִסְפִּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׂים בְּמִסְפָּרָם
 כַּמִּשְׁפָּט: וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֹּבֵד
 עֹלֹת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְפָּה: ס וּבָיִוִם
 הַחֲמִישִׁי פָּרִים תְּשֻׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׂים
 בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם
 וְנִסְפִּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׂים בְּמִסְפָּרָם
 כַּמִּשְׁפָּט: וְשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֹּבֵד עֹלֹת
 הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּה: ס וּבָיִוִם הַשִּׁשִּׁי
 פָּרִים שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
 אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְפִּיהֶם
 לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:
 וְשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֹּבֵד עֹלֹת הַתְּמִיד

לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׂים: וְשְׁעִיר עִזִּים
 אֶחָד לִכְפֹּר עֲלֵיכֶם: מ מִלֹּבֵד עֹלֹת הַתְּמִיד
 וּמִנְחָתָהּ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְפִּיהֶם: פ
 כז וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־
 קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
 יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: וְעֹשִׁיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ
 נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים
 בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם סֹלֶת
 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי
 עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל: וְעֶשְׂרֹן אֶחָד לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד
 לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׂים: וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת
 לִכְפֹּר עֲלֵיכֶם: וּמִלֹּבֵד עֹלֹת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ
 וְעֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפִּיהֶם כַּמִּשְׁפָּט
 לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה: ס וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
 הַשְּׁבִיעִי הִזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲנִיתֶם
 אֶת־נַפְשֵׁיכֶם כָּל־מִלְאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:
 וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פֶּר בֶּן־בָּקָר
 אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה
 תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה
 בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל
 הָאֶחָד: עֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
 הַכִּבְשִׂים: וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֹּבֵד
 חֲטָאת הַכִּפָּרִים וְעֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְפִּיהֶם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 137)

ובימים הכפורים (כה, כז)

"חג השבועות נקרא בפורי קציר חטים, על שם שתי
 הלחם" (רש"י). שתי הלחם רומזים לתורה שבכתב ושבַּעַל־
 פה. והנה, בלמוד תורה שבכתב מרגש יותר הבטול ל"נותן
 התורה", שְׁהָרִי הַקּוֹרֵא בָּהּ וְלֹא יָדַע מֵאֵי קָאָמַר קִיָּם מִצְוֹת
 תַּלְמוּד תּוֹרָה, בְּגִגּוּד לַתּוֹרָה שְׁבַע־לִפְנֵי, שְׁאֵינוֹ נִחְשָׁב לַמּוֹד
 כָּל־ל. וְהַקְרַבַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מוֹדָה עַל כֶּף שֶׁהַבְטוּל שֶׁל תּוֹרָה
 שְׁבַע־לִפְנֵי לַחֲדוֹר לְהַבְנִיחַ שֶׁל תּוֹרָה שְׁבַע־לִפְנֵי.

שביעי י' וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
 מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא

דְּקָדְשָׁא בְּרִידְּהּ הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמִּירָן בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (זקוטי שיחות כג עמ' 205)

וימנחתם ונספיהם לפרים (כט, יח)

”כְּנָגֵד שְׂבָעִים אֲמוֹת . . וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מִגְנִין עֲלֵיהֶם”
(רש"י). וְאֵלּוּ לְגַבֵּי הַכְּבָשִׁים אוֹמֵר ”לְכָלוֹת מִהֶם צ"ח
קָלָלוֹת”, לֹא רַק בִּימֵי הַמִּקְדָּשׁ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דִּהְיָה מִה שֶׁפָּעַל
קֶרֶן בְּזֶמֶן הַבַּיִת נִפְעַל הַיּוֹם עַל יְדֵי תַּפְלָה; אֲלֵא שְׂאֵז הַגִּיעַ
הַשָּׁפַע לְעוֹלָם (“בְּחִיצוֹנוֹת בְּפַעַל מִמֶּשׁ”), וְהַיּוֹם הַפָּעֵלָה
הִיא רַק בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. מוֹכֵן אֲפּוֹא, שֶׁהַשָּׁפַע לְאֲמוֹת הָעוֹלָם
יְכוּלָה לְהִיּוֹת רַק בְּזֶמֶן הַבַּיִת, וְאֵלּוּ הַשָּׁפַע לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁגָּה
גַּם בְּזֶמֶן הַגּוֹלוֹת.

מִפְטִיר לֹא בִּיּוֹם הַשְּׂמִינִי עֲצַרְתָּ תַּהֲיֶה לָכֶם כָּל־
מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה
אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד
כְּבָשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם
וְנִסְפֵיהֶם לִפְרֹא לְאֵיל וּלְכַבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם
כְּמִשְׁפָּט: וְשַׁעֲרֵי חֲטָאת אֶחָד מִלְּבָד עֹלֹת
הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ: וְאֵלָּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה
בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבֹד מִנְדְּרֵיכֶם וְנִדְבַחְתֶּם לְעֹלֹתֵיכֶם
וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וְלִנְסַפֵּיכֶם וְלִשְׁלָמֵיכֶם:
לֹא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פַּפֵּה

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן.

מִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ: לֹא בִּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי פְּרִים
שְׁבַעַה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבַּעַה
עֶשֶׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם
וּלְכַבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: וְשַׁעֲרֵי חֲטָאת
אֶחָד מִלְּבָד עֹלֹת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ: לֹא
בִּיּוֹם הַשְּׂמִינִי עֲצַרְתָּ תַּהֲיֶה לָכֶם כָּל־מְלֹאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשָּׁה רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד כְּבָשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
שְׁבַעַה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לִפְרֹא לְאֵיל
וּלְכַבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: וְשַׁעֲרֵי חֲטָאת
אֶחָד מִלְּבָד עֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ:
וְאֵלָּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבֹד מִנְדְּרֵיכֶם
וְנִדְבַחְתֶּם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וְלִנְסַפֵּיכֶם
וְלִשְׁלָמֵיכֶם: לֹא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פַּפֵּה

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעֲוִיתָהּ וַיְמַלִּיד מְלֻכוֹתָהּ, וַיַּצְמַח פְּרוֹקְנָהּ
וַיִּקְרַב מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבִיּוֹמִיכּוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֵלְא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרֵךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְּרֵךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר,
וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלָּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲרִיחִים הֵינּוּ לְמַחְזִיקִים בָּהֶן, וְתַמְכִּיָּהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיַבְחָתֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל הַתּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשָּׁה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א אלה הם דברי ירמיהו בן־חלקיהו מוֹחֲכֵהֵם אֲשֶׁר יֵשֶׁב בַּעֲנִתוֹת מִעֵיר הַכְּהֵנִים שְׁהִי בְּאֶרֶץ בְּנִימִן: **ב** אֲשֶׁר הָיָה תַּחֲלֵת דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אֲמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה שְׁהוּא וְזוּרוֹ הָיוּ צְדִיקִים, בְּשִׁלְשֵׁי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: **ג** וַיְהִי יִרְמְיָהוּ נְבִיא כָּל יְמֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַנְּתֻרִים, בִּימֵי יְהוֹשִׁיָּהוּ בֶן־אִישִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהַחֲמִידָה נְבוֹאָתוֹ עַד־תָּחַם עֲשֵׂתִי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדִּיקָהוּ בֶן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּתֵם מַלְכוּתוֹ בִּשְׁנַת אַחֲרֵי־עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּתוֹ עַד־גָּלוּת יְרוּשָׁלַיִם בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי כִּי אָז נָפַל צִדִּיקָהוּ בֶּדֶר מֶלֶךְ בָּבֶל: **ד** וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: **ה** בְּטָרִם אֶצְרֹךְ בְּכַטָּן אִמִּיד וְדַעֲתִיד הַכְּרִיתִי בְךָ שְׁתֵּיתִי הַגֵּן וּמִיָּן לְנְבוּאָה וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֶם הַקֶּדֶשׁ־שֵׁתִיד וּנְבִיא לְגוֹיִם עַל הַגּוֹיִם כָּל־ם נְתִיתִיד: **ו** וַאֲמַר אֲהֵה אוֹיֵי עַל הַמִּנְעִיָּה אֲדַעַי יְהוָה הִנֵּה לֹא־יִדְעֵתִי דְבַר לְסֹדֶר דְּבַר־יְהוָה נְבוּאָה בְּצִחֻת הַלְשׁוֹן כִּי־נֶעַר אֲנִי וְלֹא הִנְלִמְתִּי בָּהֶ: **ז** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֹּאמַר נֶעַר אֲנִי אֵל תִּמְאֵן בְּדַבֵּר בְּעִבּוֹר הַנְּעֻרֹת כִּי עַל־כֵּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲשַׁלְּחֶךָ תֵּלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶה תִּדְבֹּר: **ח** אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אַתָּה אָנִי לְהַצִּלְךָ נְאֻם־יְהוָה: **ט** וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר כִּי־אַתָּה אָנִי לְהַצִּלְךָ נְאֻם־יְהוָה: **י** וַיִּשְׁלַח יְהוָה הוֹשִׁיעַ אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה בָּהֶ שְׁנַעֲמִי בְּדֶרֶךְ בְּפִיד: **יא**

שי למורא

ב בְּשִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ, אִזְּ הַתַּחֲלִיל לְשֵׁרוֹת עָלָיו הַשְּׂרָאָה הַנְּבוּאָה. **ג** וַיְהִי בִימֵי יְהוֹשִׁיָּהוּ וְגו', וְהָיָה מִתְנַבֵּא גַם בִּימֵי יְהוֹשִׁיָּהוּ בְּנֵי וּבִימֵי צִדִּיקָהוּ וכו'. **ה** בְּטָרִם אֶצְרֹךְ בְּכַטָּן וְדַעֲתִיד, בְּטָרִם יִצְתִיד צִדִּיקָה בְּכַטָּן אִמִּיד, גִּדְלִיתִיד. הַקֶּדֶשׁ־שֵׁתִיד, הַכְּרִיתִי אוֹתִיד. **ו** אֲהֵה, לִשׁוֹן קְרִיאָה עַל הַצֶּרַע וְעַל הַדְּאָה. **ז** לֹא יִדְעֵתִי דְבַר, רָצָה לִמְר, דְּבַר־יְהוָה תּוֹכְחָה. **כ** כִּי נֶעַר אֲנִי, כִּי צֶעִיר לְיָמִים אֲנִי, וְאִיד אֲהֵה מוֹכִיחַ לַעֲמִים. **ט** אֵת יָדוֹ, אֵת דְּבַר־יְהוָה. **יג** עַל פִּי, וְהַעֲבִיר אֵת דְּבַר־יְהוָה שִׁיתִיד

הפטרה לפרשת פינחס לקריאה בציבור ולשמו"ת בירמיה פרק א"ב

א אֲדַבְּרִי יִרְמְיָהוּ בֶן־חֲלָקִיָּהוּ מִן־הַכְּהֵנִים אֲשֶׁר בַּעֲנִתוֹת בְּאֶרֶץ בְּנִימִן: **ב** אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אֲמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשִׁלְשֵׁי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: **ג** וַיְהִי בִימֵי יְהוֹשִׁיָּהוּ בֶן־אִישִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תָּחַם עֲשֵׂתִי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדִּיקָהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גָּלוּת יְרוּשָׁלַיִם בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי: **ד** וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: **ה** בְּטָרִם אֶצְרֹךְ בְּכַטָּן וְדַעֲתִיד וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֶם הַקֶּדֶשׁ־שֵׁתִיד נְבִיא לְגוֹיִם נְתִיתִיד: **ו** וַאֲמַר אֲהֵה אֲדַעַי יְהוָה הִנֵּה לֹא־יִדְעֵתִי דְבַר כִּי־נֶעַר אֲנִי: **ז** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֹּאמַר נֶעַר אֲנִי אֵל תִּמְאֵן בְּדַבֵּר בְּעִבּוֹר הַנְּעֻרֹת כִּי עַל־כֵּל־אֲשֶׁר אֲשַׁלְּחֶךָ תֵּלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶה תִּדְבֹּר: **ח** אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אַתָּה אָנִי לְהַצִּלְךָ נְאֻם־יְהוָה: **ט** וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר כִּי־אַתָּה אָנִי לְהַצִּלְךָ נְאֻם־יְהוָה: **י** וַיִּשְׁלַח יְהוָה הוֹשִׁיעַ אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה בָּהֶ שְׁנַעֲמִי בְּדֶרֶךְ בְּפִיד: **יא**

עטרת מרים

שי למורא

יִרְאֶה הַפְּקֻדִיתִּיךְ מִיְּמֵי אוֹתָךְ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ לְעַקֵּר מִמֶּקְוָמוֹ וּלְנִתּוֹץ גַּם רֶגַל חֵלֶק וּלְהַאֲבִיד לְגִמְרִי, וְלַהֲרוֹס כּוֹלל תַּכְנִן לְבָנוֹת וּלְנִטְוֵעַ: יֵאֻדְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מַה־אַתָּה רָאָה יְרֻמֶּיהוּ בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְאֹמַר מִקַּל מִטָּה שְׂקֵד מֵאִילַן שְׁגָדִים בּוֹ

מִסְדָּרִים בְּפִי י) הַפְּקֻדִיתִּיךְ, שְׁמִיתִיךְ פְּקִיד וּמִנְהָה. לְנִתּוֹשׁ, לְעַקֵּר. וּלְנִתּוֹץ, לְכַתֵּחַ וּלְשַׁבֵּר. יא) מִקַּל שְׂקֵד, מִטָּה מֵאִילַן שְׁגָדִים בּוֹ שְׂקָרִים. יב) שְׂקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ, מִתְּמַסֵּר וּמִשְׁתַּדֵּל בְּמַהֲרֵית לַעֲשׂוֹת. אֵת דְּבָרִי. כְּמוֹ הַשְׂקֵד שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהוֹצִיא פֶּרֶחַ לִפְנֵי שְׂאֵר הָאֵילָנוֹת. יג) סִיר נְפוּחַ, סִיר מְעֻלָּה רְתִיחָה.

וְהוּא רָמַז עַל יְרוּשָׁלַיִם. וּפְנִיּוֹ, פְּנֵי הָרְתִיחָה, כְּלוֹמַר הַמֶּקוֹם שֶׁמְעֻלָּה רְתִיחָה מְרַבֶּה. פְּרוֹשׁ אַחֵר, "וּפְנִי", פְּנֵי הַסִּיר, שֶׁהַצֵּד שֶׁל הַסִּיר שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים, נִקְרָא פְּנִי. מִפְּנֵי צְפוֹנָה, מִצֵּד צָפוֹן. יד) מִצְּפוֹן, מִצֵּד צָפוֹן, וְהִיא כְּבֵל, שֶׁהִיא מוֹנְחִית צְפוֹנִית לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. טו) כִּי הִנְנִי קוֹרֵא, כְּלוֹמַר, אֲשִׁים בְּלִבִּם שִׁבְאוּ. מִשְׁפָּחוֹת מִמְּלָכוֹת צְפוֹנָה, הַמִּשְׁפָּחוֹת הֵם הָעַמִּים, וְהַמִּמְלָכוֹת הֵם הַמְּלָכִים. יז) תֵּאָזֵר מִתְּנִיךְ, לְשׁוֹן זִרְזוּ, כְּאִישׁ חֵיל. אֵל תַּחַת, אֵל תַּפְחָד. פֶּן אַחֲתִיד לִפְנֵיהֶם, אִם תַּפְחָד מִהֶם, אֲשַׁבֵּר אוֹתָךְ לִפְנֵיהֶם, וְיִכְלֹו לְהוֹיָקֶךָ. יח) לְמַלְכֵי יְהוּדָה, כְּנֻד מַלְכֵי יְהוּדָה. יט) וְנִלְחַמוּ אֵלֶיךָ, וְלָחֶמוּ נִגְדֶּךָ בְּדָבָרֵי מִשְׁפָּט, לְסַתֵּר אֵת דְּבָרִי בְּנוֹאֲתֶיךָ. להצילֶךָ, שְׁלֹא יִמִּיתוּךָ. כ) בְּאֻזֵּי יְרוּשָׁלַיִם,

יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נִתְּתִי דְבָרִי בְּפִיךָ: יִרְאֶה הַפְּקֻדִיתִּיךְ | הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ וּלְנִתּוֹץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לְבָנוֹת וּלְנִטְוֵעַ: יֵאֻדְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מַה־אַתָּה רָאָה יְרֻמֶּיהוּ וְאֹמַר מִקַּל שְׂקֵד אֲנִי רָאָה: יֵאֻדְהִי יְהוָה אֵלַי הִיטַבְתָּ לְרֹאוֹת כִּי־שְׂקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשׂוֹת: יֵאֻדְהִי דְבַר־יְהוָה | אֵלַי שְׁנִית לֵאמֹר מַה אַתָּה רָאָה וְאֹמַר סִיר נְפוּחַ אֲנִי רָאָה וּפְנִי מִפְּנֵי צְפוֹנָה: יֵאֻדְהִי יְהוָה אֵלַי מִצְּפוֹן תַּפְתַּח הָרָעָה עַל כָּל־הָאָרֶץ: טו כִּי | הִנְנִי קוֹרֵא לְכָל־

מִשְׁפָּחוֹת מִמְּלָכוֹת צְפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וְכֹאֵנוּ אִישׁ כְּסֹא פֶתַח | שְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם וְעַל כָּל־חֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה: טז וְדַבַּרְתִּי מִשְׁפָּטִי אוֹתָם עַל כָּל־רַעְתָּם אֲשֶׁר עֲזוֹבוּנִי וְיִקְטְרוּ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם: יז וְאַתָּה תֵּאָזֵר מִתְּנִיךְ וְקִמַּתָּ וְדַבַּרְתָּ אֵלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי אֶצְוֶךָ אֶל־תַּחַת מַפְנֵיהֶם פֶּן־אַחֲתִיד לִפְנֵיהֶם: יח וְאֲנִי הִנֵּה נִתְּתִיךְ הַיּוֹם לְעִיר מִבְּצָר וּלְעַמּוּד בְּרוֹץ וּלְחֻמּוֹת נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרְיָה לְכַהֲנִיָּה וּלְעַם הָאָרֶץ: יט וְנִלְחַמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יִכְלֹו לָךְ כִּי־אַתָּה אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילְךָ: כ אֵיִתִּי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: כ הִלֹךְ וְקִרְאָתָּ בְּאֻזֵּי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר

שְׂקָרִים אֲנִי רָאָה: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִיטַבְתָּ לְרֹאוֹת כִּי הִשְׁקֵד הָיָה הוּא מְמַהֵר לְהוֹצִיא פֶּרֶחַ קוֹדֵם לְכָל הָאֵילָנוֹת כִּי־שְׂקֵד מְמַהֵר אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ וְאִם־כֵּן רֹאִיתִי דָּבָר הַכְּרַמּוֹ רָמַז עַל מַה שֶׁעֲתִיד לְהוֹיֵת: יג וַיֹּדְהִי דְבַר־יְהוָה | אֵלַי פַּעַם שְׁנִית לֵאמֹר מַה אַתָּה רָאָה בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה וְאֹמַר סִיר נְפוּחַ קִדְרָה מְעֻלָּה רְתִיחָה אֲנִי רָאָה וּפְנִיּוֹ מִקוֹם שֶׁמְעֻלָּה רְתִיחָה מִפְּנֵי מַעְבַּר צְפוֹנָה: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצְּפוֹן מִבְּכֵל הָעוֹמֶדֶת מִצְּפוֹן תַּפְתַּח תַּרְחָה מוֹתֶרֶת לְכֹא הָרָעָה עַל כָּל־אֲשִׁים בְּלִבִּם לְכָל־מִשְׁפָּחוֹת מִמְּלָכוֹת צְפוֹנָה שִׁבְאוּ נְאֻם־יְהוָה וְכֹאֵנוּ וְנִתְּנָנוּ אִישׁ כְּסֹא כְּשׁוֹמְטִים הַיּוֹשְׁבִים עַל כְּסֵא הַמִּשְׁפָּט, מוֹל פֶּתַח | שְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם וְעַל כָּל־חֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה לְשֹׂמֵעַ מַעֲנֵת הַבְּעֻלָּדִין: טז וְדַבַּרְתִּי אִם אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִי אוֹתָם עֲמָהֶם עַל כָּל־רַעְתָּם לְבַקֵּשׁ דִּין מֵאֲתָם אֲשֶׁר עֲזוֹבוּנִי וְיִקְטְרוּ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם: יז וְאַתָּה תֵּאָזֵר מִתְּנִיךְ וְקִמַּתָּ בְּזִרְיוֹת וְקִמַּתָּ וְדַבַּרְתָּ אֵלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי אֶצְוֶךָ אֶל־תַּחַת אֵל תַּפְחָד מִפְּנֵיהֶם לְחַנּוּךְ לָהֶם פֶּן־אַחֲתִיד לִפְנֵיהֶם כִּי בִשְׁתַּפְחָד אֲשַׁבֵּר אוֹתָךְ לִפְנֵיהֶם וְיִכְלֹו לְהוֹיָקֶךָ: יח וְאֲנִי הִנֵּה נִתְּתִיךְ נִתְּתִי בַּח בְּיָדֶךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְּצָר כְּעִיר מִבְּצָר וּלְעַמּוּד בְּרוֹץ שְׁלֹא יִכְלֹו אֶדָם לְחַמּוֹתוֹ וּלְשַׁבֵּר וּלְחַמּוֹת נְחֹשֶׁת כְּלִשְׁבֹן אִם יִהְיוּ לְעִיר חֹמּוֹת נְחֹשֶׁת, וְכָל זֶה כְּדִי שֶׁיִּכְבַּל לְהַתְּפַר עַל־כָּל־הָאָרֶץ בְּיָמֶהֶם

לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרְיָה לְכַהֲנִיָּה וּלְעַם הָאָרֶץ מִתַּר הַעַם: יט וְנִלְחַמוּ אֵלֶיךָ כְּכֹסֶם וְלֹא־יִכְלֹו לָךְ יַעַן כִּי־אַתָּה אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילְךָ: א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב הִלֹךְ וְקִרְאָתָּ בְּאֻזֵּי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי וְזָכַר אֲנִי לָךְ חֶסֶד גְּבוּרָתְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ בְּיָמֵי

נעוריד אהבת האהבה שהיה לי עליו בעת כלולתיך שהיית ככלה בזמן חפתה בזמן תורה, גם זכור לפני שהאמנת כי לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה שאין בה זרע ורוע ואין מה לאכול: ג' וְלֹא קָדַשׁ כְּתוּבָה נֶחֱשֶׁב יִשְׂרָאֵל לַיהוָה שְׁלֹא יֵאָכְלֶנּוּ זֶר, כי יִשְׂרָאֵל רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה הַמִּיטֵב שֶׁבְּכָל הָאֻמּוֹת כָּל אֲכָלָיו כָּל הַמִּכְלִים אֶת יִשְׂרָאֵל יֵאָשְׁמוּ אֶת־עַל־פִּי שֶׁקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְבִיא הָאוֹיֵב בַּעֲבוּר חֲסָאָם, עִם כָּל זֶה רָעָה תִּבְאֵ אֱלֹהִים לְאֻמּוֹת בְּסוּף נָאִם יְהוָה כִּי זֹכֵר אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד נְעוּרִים שְׁהוּא חֶסֶד הָאֲבוֹת:

אֵל הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם. וְכִרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ, אֵף עַל פִּי שְׁאֵנִי מְבִיא עָלֶיךָ רָעָה בַּעֲבוּר מַעֲשֶׂיךָ הָרָעִים, לֹא אֲכַלֶּה אוֹתְךָ, וְגַם אֶעֱנִישׁ אֶת הַמִּצִּיקִים לָךְ, כִּי וְכִרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ. אֶהְבֶּת כָּל־וּלְתֶיךָ, הָאֶהְבָה שֶׁהָיְתָה לִּי עָלֶיךָ בַּעַת שֶׁהָיִיתָ כְּכֹלָה בְּזִמְנָהּ, כְּלוּמָר בַּמַּעֲמָד הָרִיטִי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה. ג') קָדַשׁ יִשְׂרָאֵל לַה', נֶחֱשֶׁבִים הֵם כְּמוֹ קָדַשׁ, שְׁלֹא יֵאָכְלֶנּוּ זֶר. רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה, הַמִּיטֵב שֶׁבְּכָל תְּבוּאָתוֹ, כְּלוּמָר, הַמִּבְחָרִים שֶׁבְּמִין הָאֵדָם. כָּל אֲכָלָיו יֵאָשְׁמוּ, כָּל חַוּזִלִּים וּמִכְלִים אֶת יִשְׂרָאֵל, יְהִי אֲשֵׁמִי וְהָרָעָה תִּבְאֵ עֲלֵיהֶם.

בַּה אָמַר יְהוָה וְכִרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ
אֶהְבֶּת כָּל־וּלְתֶיךָ לְכִתְךָ אַחֲרֵי בַּמִּדְבָּר
בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה: ג' קָדַשׁ יִשְׂרָאֵל
לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה כָּל אֲכָלָיו
יֵאָשְׁמוּ רָעָה תִּבְאֵ אֲלֵיהֶם נָאִם יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: לִיל שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ, שְׁעָה 9 בַּלֵּילָה, 59 דְּקוֹת ו-9 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ מְנַחֵם־אָב, בְּיוֹם הַשַּׁבַּת־קוֹדֶשׁ, הֵבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

עטרת מרים

שי למורא

מו ויד־יהוה רוח גבורה מה' היתה אל־אליהו וישגם מתניו חגר מתניו, להיות מוחר ביומר ויגרין רגלי לפני מרכבת אחאב עד־באכה עד בוא יורעאלה לחלוק כבוד למלכות: א ויגד אחאב לאיזבל את כל־אשר עשה אליהו בהורדת האש והגשם ואת כל הסבה אשר שבגבורה הרג את־כל־הנביאים בחרב:

(מו) ויד־ה', רוח גבורה מאת ה' וישגם מתניו, חגר מתניו להיות מוחר ביומר. ויגרין לפני אחאב, רץ ברגליו לפני המרכבת, שלא ילך אחאב ויחיד, משום כבוד המלכות. (א) את כל אשר עשה אליהו, בהורדת האש והגשם. (ב) בה יעשון אלהים ובה יוספון, הוא לשון שביעה ונגזן גזמה. כנפוש אחד מהם, כמו נפש אחד מנביאי הפעל שהתנתה.

הפטרה לפרשת פינחס לשמו"ת

במלכים א פרק יח

יח מו ויד־יהוה היתה אל־אליהו וישגם מתניו ויגרין לפני אחאב עד־באכה יורעאלה:

יט א ויגד אחאב לאיזבל את כל־אשר עשה אליהו ואת כל־אשר הרג את־כל־

הנביאים בחרב: ב ותשלח איזבל מלאך אל־אליהו לאמר בהיעשון אלהים ובה

יוסף פירכעת מחר אשים את־נפשך כנפש אחד מהם: ג וירא ויקם וילך אל־נפשו ויבא

באר שבע אשר ליהודה ויגח את־נעריו שם: ד והוא־הלך במדבר הרך יום ויבא וישב

תחת רתם אחד וישאל את־נפשו למות ויאמר רב עתה יהוה קח נפשי כי לא־טוב

אנכי מאבתי: ה וישכב וישן תחת רתם אחד והנה־זה מלאך נגע בו ויאמר לו קום

(ג) וירא, ראה עצמו כסנה. אשר ליהודה, אשר אנה תחת ממשלת אחאב ואיזבל, אלא למלכות יהודה. (ד) רתם, שם עץ שגחלו חמים מאד. לא טוב אנכי מאבתי, כי ארכו ימיו יותר מימי אבותיו. (ו) ויבא רח"ל "פינחס זה אליהו". (ה) והנה זה, כלומר, מיד כשששן בא אליו המלאך. (ו) מראשיתיו, סמוך לראשו. ענת רצפים, ענת אפיה בגחלים. וצפחת, שם קלי. ויאכל וישתה, אבל חלק מהעונה, ושתה חלק מהמים. (ח) ויקם ויאכל וישתה, ממה שנשאר קדם. (י) קנא קנאתי וגו', קנא הייתי קנאת ה' לחרג את נביאי הפעל המתעים את ישראל עד שעזבו את ברייתו שפרת עם בני ישראל בהר סיני. ורח"ל דרשונה, שבטלו מהם בריית מילה. ואותר אני לבדי, כי מאת הנביאים שהנביא עובדה לא היו ידועים להם. או לפי שלא היו נודעים, תרי הם כאלו אינם. והנה ה' עבר, והנה כבוד ה' עובר לפניו.

אכול: ויפגח והנה מראשיתיו ענת רצפים וצפחת מים ויאכל וישתה וישב וישכב: ז וישב מלאך יהוה ו שנית ויגע־בו ויאמר קום אכל כי

רב ממך הדרך: ח ויקם ויאכל וישתה וילך בכח ו האכילה תהיה ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חרב: ט ויבא־שם

אל־המערה וילן שם והנה דבר־יהוה אליו ויאמר לו מה־לך פה אליהו: י ויאמר קנא קנאתי ליהוה ו אלהי צבאות פיעזבו ברייתך בני

ישראל את־מוֹבְחַתֶּיךָ הָרָסוּ ואת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בחרב ואותר אני לבדי להגנם עמו בדברים מה־לך פה למה באת הנה אליהו: י ויאמר קנא קנאתי ליהוה ו אלהי צבאות לעצור המסר ולהרוג נביאי הפעל המתעים את

ב ותשלח איזבל מלאך אל־אליהו לאמר בהיעשון אלהים כמו שעשית לנביאי הפעל ובה יוספון לשון שביעה והחמה פירכעת מחר אשים את־נפשך כנפש אחד מהם: ג וירא ראה עצמו

כסנה ויקם וילך למלט אל־נפשו ויבא באר שבע אשר ליהודה ואנה תחת ממשלת אחאב ויגח את־נעריו שם להפדר מבני אדם לצאת אל המדבר להחפור: ד והוא־הלך במדבר הרך יום ויבא וישב

תחת רתם שם אילן אחד לחסות בצלו וישאל מה' לקחת את־נפשו למות ויאמר רב עתה לי בעולם הנה ואני בו כסנה כל יום ויום, ולקח יהוה קח נפשי כי לא לעולם אתה

כי לא־טוב אנכי מאבתי להנצל מן המיתה, ואם בן מה לי עתה, מה לי לאחר זמן: ה וישכב וישן תחת רתם אחד כי לא קנא שני עצי רתם יחד לחסות בצלם כל אורך הדרך והנה־זה מיד כשששן בא אליו מלאך נגע בו להקיצו משנתו ויאמר לו

קום אכול: ויפגח והנה מראשיתיו סמוך לראשו ענת אפיה בגחלים וצפחת מים ויאכל וישתה וישב וישכב: ז וישב מלאך יהוה ו שנית ויגע־בו ויאמר קום אכל כי רב

ממך הדרך: ח ויקם ויאכל וישתה וילך בכח ו האכילה תהיה ארבעים יום וארבעים לילה עד בואו הר האלהים חרב: ט ויבא־שם אל־המערה שעמך בה משה וילן שם והנה דבר־יהוה אליו ויאמר לו

להגנם עמו בדברים מה־לך פה לבדך באת הנה אליהו: י ויאמר קנא קנאתי ליהוה ו אלהי צבאות להצור המסר ולהרוג נביאי הפעל המתעים את ישראל עד פיעזבו ברייתך בני ישראל את־מוֹבְחַתֶּיךָ הָרָסוּ כמות יחיד לשם שמם ואת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בחרב ואותר אני לבדי והמאה שהקביא

עובדיה אים ידועים להם ויבקשו את־נפשי לקחתה: יא ויאמר צא מן המערה ועמדת בהר לפני יהוה והנה השכינה והנה יהוה כבוד ה' עבר אחר כל הפסוקים ההם ורוח גדולה וחזק מפרק משבר הרים ומשבר סלעים לפני יהוה בא אליו קול הנבואה ואמר לא ברוח יהוה ואחר הרוח רעש קול הנבואה אמר לא ברעש יהוה: יב ואחר הרעש אש וקול הנבואה אמר לא באש יהוה ואחר האש קול דממה דקה ואז שומעין הקול ממש: יג ויהי אש כשמע אליו את קול הדממה וילט וקרד פניו באדרתו לכל יבט אש הכבוד ויצא מהמערה ויעמד פתח המערה והנה אליו קול ויאמר מה־לך פה אליהו העורך באת הנה, לבקש נקמה: יד ויאמר קנא קנאתי ליהוה אלהי צבאות ולא לבדוי פירעונו בריתך בני ישראל את מזבח־היד הרסו ואת־נביאיך הרגו בחרב ואחר אני לבדי ולזה גם עתה אבקש נקם, למען כבוד שמו ויבקשו את־נפשי לקחתה: טו ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרבך בדרך אשר באת הנה, והוא מדרבה דמשק ובאת אל דמשק ומשחת תצוה לאלישע שיהיה נביא תחתיו שימנה את־חזאל למלך על־ארם: טז ואת יהוא בן נבשי תמשיח תצוה לאלישע שימשיחו למלך על־ישראל ואת־אלישע בן־שפט מאבל מחולל תמשיח לנביא תחתיו אחר שתעלה בסערה השמים: יז והנה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא שחרג כל עובדי העל וכל בית אחאב שהיו עובדי גלולים והנמלט מחרב יהוא ימית

יא ורוח גדולה וגו', מנחה מלאכי רוח. לא ברוח ה', הקול אמר לו בן רעש, מנחה מלאכי רעה. יב) אש, מנחה מלאכי אש. קול דממה דקה, קול משכמים בלחש. יג) וילט, ענין עטוף וכסוי. טו) לדרבך מדרבה דמשק, בלומר, לך לדרבך ואל תירא מהרדפים אחריו, ומנה הדרך תלך למדרבך דמשק. ומשחת, לשון של מוני גדלה. יז) ימית אלישע, כי בוכיו אולם ולא היו שומעים אליו ולא שבו מדרבם הרעה, היו האויבים באים עליהם, וברי זה כאלו הוא היה ממות אותם, כי בשחרורו הרי הם נענשים יותר. יח) שבעת אלפים, שאלו בלבד היו הכשרים שבהם. יט) צמדים, צמדים של זוג דקר המושכים בעל המחרשה. כא) בשלם הכשר, בשל להם

ויבקשו את־נפשי לקחתה: יא ויאמר צא ועמדת בהר לפני יהוה והנה יהוה עבר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני יהוה לא ברוח יהוה ואחר הרוח רעש לא ברעש יהוה: יב ואחר הרעש אש לא באש יהוה ואחר האש קול דממה דקה: יג ויהי אש כשמע אליו וילט פניו

באדרתו ויצא מהמערה והנה אליו קול ויאמר מה־לך פה אליהו: יד ויאמר קנא קנאתי ליהוה אלהי צבאות פירעונו בריתך בני ישראל את־מזבח־היד הרסו ואת־נביאיך הרגו בחרב ואחר אני לבדי ויבקשו את־נפשי לקחתה: טו ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרבך מדרבה דמשק ובאת ומשחת את־חזאל למלך על־ארם: טז ואת יהוא בן־נבשי תמשיח למלך על־ישראל ואת־אלישע בן־שפט מאבל מחולל תמשיח לנביא תחתיו: יז והנה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע: יח והשארתי בישראל שבעת אלפים בל־הברפים אשר לא־כרעו לבעל וכל הפה אשר לא־נשק לו: יט וילך מִשם וימצא את־אלישע בן־שפט והוא חרש שנים־עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר ויעבר אליו וישלך אדרתו אליו: כ ויעזב את־הפקר וירץ אחרי אליו ויאמר אליו ואלכה ואמר לאכי ולאמי ואלכה אחריו ויאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך: כא וישב מאחוריו ויקח

אלישע הם הארבעים ושנים ולדים המנוגרים מן הפסוק שנהרגו על ידי הדבים בירחו (מלכים ב ב כד): יח אף שתמשול גם חרב חזאל והשארתי בישראל הכשרים שבהם שהיו שבעת אלפים אשר הנה חשבון בל־הברפים אשר לא־כרעו לבעל וכל הפה אשר לא־נשק לו אבל חזן מהם לא ימצא בהם עוד כשרים: יט וילך מִשם וימצא את־אלישע בן־שפט והוא חרש שנים־עשר צמדים וזוג דקר לפניו והוא בשנים העשר באתונה ויעבר אליו וישלך קצת מאדרתו אליו לרמוז שיהא נביא לה: כ ויעזב את־הפקר וירץ אחרי אליו ויאמר לאכי ולאמי ואלכה אחריו ויאמר לו לך שוב אל כי הנפלאות והנפסים מה שעשיתי מהם גם לך גם אתה תעשה כמוהם: כא וישב מאחוריו לנשק לאביו ולאמו ויקח את־צמד הפקר ויבחהו כי לא תלך לחטוב עצים אלא ובכלי הפקר המפורשה שבקע בשלם

הַבֶּשֶׁר וַיִּתֵּן לָעָם לֶאֱחָד עֹשֶׁר
הַחוֹרָשִׁים וְאִנְשֵׁי עִירוֹ שֶׁבָּאוּ לְלוֹחֹתוֹ
וַיֹּאכְלוּ וַיִּקְמוּ וַיִּלְכְּדוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם
מִשְׁתָּהוּ.

אֶת־צֶמֶד הַבֶּקָר וַיִּזְבְּחֵהוּ וּבִכְלֵי הַבֶּקָר בִּשְׁלֹם
הַבֶּשֶׁר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ וַיִּקְמוּ וַיִּלְכְּדוּ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶם וַיִּשְׁרְתֵהוּ:

הַבֶּשֶׁר וַיִּתֵּן לָעָם לֶאֱחָד עֹשֶׁר
הַחוֹרָשִׁים וְאִנְשֵׁי עִירוֹ שֶׁבָּאוּ לְלוֹחֹתוֹ
וַיֹּאכְלוּ וַיִּקְמוּ וַיִּלְכְּדוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם
מִשְׁתָּהוּ:

וְאֵת מִבְּמֵא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
וַיְהִי וַיִּסְלַח־לָהּ: (ל"ו) וַנִּדְרֵר אֶלְמִנָּה וַגְּרוּשָׁה כָּל
אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: י וְאִם־בֵּית
אִשָּׁה נִדְרָה אוֹ־אָסְרָה אֶפְרַיִם עַל־נַפְשָׁהּ
בְּשִׁבְעָה: י וְשָׁמַע אִשָּׁה וַהֲחִרְשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא
אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אֶפְרַיִם אֲשֶׁר־אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: י וְאִם־הִפְרֹ יִפְרֹ אֹתָם וְאִשָּׁה
בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצֵא שְׁפָתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹא־אֶפְרַיִם
נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִשָּׁה הַפְּרִים וַיְהִי וַיִּסְלַח־לָהּ:
(ישראל) י כָּל־נִדְרֵר וְכָל־שִׁבְעַת אֶפְרַיִם לְעֵנַת נַפְשָׁהּ
אִשָּׁה יִקְיָמוּ וְאִשָּׁה יִפְרִנוּ: י וְאִם־הִחֲרִשׁ
יִחֲרִישׁ לָהּ אִשָּׁה מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהַקִּים אֶת־
כָּל־נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֶסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הַקִּים אֹתָם בְּיַחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ:
י וְאִם־הִפְרֹ יִפְרֹ אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנִשְׁאָה
אֶת־עֹנָהּ: י אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ
בְּנִעֲרִיהָ בֵּית אֲבִיהָ: פ

קריאת התורה למנחת שבת־קודש
ל בַּיּוֹדֵב מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:
נְאֻם כִּי־יִדְרֵר נִדְרֵהָ אוֹ־הַשִּׁבְעָה שִׁבְעָה
לְאֶפְרַיִם אֶפְרַיִם עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כָּל־
הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה: י וְאִשָּׁה כִּי־תִדְרֵר נִדְרֵהָ
וְאֶסְרָה אֶפְרַיִם בֵּית אֲבִיהָ בְּנִעֲרִיהָ: י וְשָׁמַע
אֲבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וְאֶסְרָה אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־
נַפְשָׁהּ וַהֲחִרִישׁ לָהּ אֲבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נִדְרֶיהָ
וְכָל־אֶפְרַיִם אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: י וְאִם־
הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נִדְרֶיהָ
וְאֶסְרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם
וַיְהִי וַיִּסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אֲבִיהָ אֹתָהּ: י וְאִם־
הָיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ וְנִדְרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְּמֵא
שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: י וְשָׁמַע אִשָּׁה
בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וַהֲחִרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נִדְרֶיהָ וְאֶסְרָה
אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: י וְאִם־בְּיוֹם שָׁמְעוֹ
אִשָּׁה יִנִּיא אֹתָהּ וַהֲפִרֹ אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ

אגרות קודש

[כ"ג תמוז, ה'תשי"א]

...בודאי למותר לעורר ע"ד תכנית מיוחדת לימי החופש שהכרח להכניח בעוד מועד,
וכפתגם כ"ק רבוה"ק, אז ווי מען שטעלט זיך אוועק אזוי גייט דאס, וה"ה להנהגה דימי החופש. מכמה
טעמים נכון לסדר שהחופש יתבטא רק במיעוט ומינימאלי של הלימודים, ותו לא, וכמנהג ישראל מאז
ומקדם, ואם בכל הערים ובכל המושבות היתה הנהגה כזו כדאית, עאכ"כ במושב אנ"ש.

פרק א משנה ג

אֲנִימִינּוּם אִישׁ סוֹכּוֹ קִבֵּל מִשְׁמָעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֵל תְּהִי פְעֻכְדִּים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, אֲלֵא הָיוּ פְעֻכְדִּים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֶב שְׁלֹא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, וְיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

נקודות משיחות קודש

וענינם: יראה תתאה - שירא מהעונש (או על-כל-פנים מהפגם שנגרם לו על ידי החטא). יראה עילאה - יראת הרוממות וירא בושת, היינו שירא מהחטא עצמו, שהוא נגד רצון ה'. אהבה זוטא - האהבה מצד הטוב המגיע אל האדם על ידי עבודתו, הן טוב גשמי והן הטוב הרוחני ביותר. אהבה רבה - שלא על מנת לקבל פרס כלל⁷. וסדר העבודה הוא - יראה תתאה, אהבה זוטא, אהבה רבה ויראה עילאה. וארבע הבחינות מרומזות במשנתנו: אל תהיו כעבדים - יראה תתאה, על מנת לקבל פרס - אהבה זוטא, שלא על מנת לקבל פרס - אהבה רבה, ויהי מורא שמים עליכם - יראה עילאה⁸. ומאחר שב'יראה עילאה' גופא יש שתי דרגות: מה שהאדם ממשיך על עצמו ב"אתערותא דלתתא", והבאה מלמעלה ב"אתערותא דלעילא", שהיא "עיקר היראה"⁹ לכן אומר "ויהי מורא שמים עליכם" - לכלול גם בחינה זו שבאה מלמעלה, בבחינת מקיף על האדם¹⁰.

* * *

הרי ביאור הקשר לבעל המאמר - אנטיגנוס איש סוכו. לאנטיגנוס היו שני תלמידים ש"עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות - צדוקין וביתוסין"¹¹. תלמידים אלו שנו ופירשו בגלל העובדה שלמדו תורה ללא יראת שמים, וכתוצאה מכך באו לכלל טעות ואי-הבנה בדברי רבותיהם. ואנטיגנוס, בראותו בתלמידים שלו את התוצאות החמורות של תורה ללא יראת שמים, הדגיש את הנחיצות של יראת שמים - "ויהי מורא שמים עליכם"¹².

* * *

יש גורסים "אלא הוּוּ כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס"¹³, היינו ששולל את השכר. אולם רבינו הזקן בוחר בגירסא "שלא על מנת לקבל פרס"¹⁴, היינו שאין דעתו על השכר. ולכאורה, מאחר שדרגת "על מנת שלא לקבל פרס" היא נעלית יותר - מדוע בחר רבינו הזקן בגירסא "שלא על מנת לקבל פרס"? והרי מסכת אבות הוא מילי דחסידותא.

הרי ביאור הקשר בין מאמרו של אנטיגנוס למאמרו של שמעון הצדיק - "על שלשה דברים העולם עומד": כוונת מאמר זה היא לזרז את האדם להוסיף ולהדר בשלשה דברים אלו, להיותם שלשה עמודי העולם. ובהמשך לזה אומר התנא שעבודת ה' צריכה להיות בצורה נעלית יותר - שלא על מנת לקבל "פרס" זה של קיום ועמידת העולם. (ואילו שמעון הצדיק אינו מדבר על דרגה נעלית זו של עבודה (שלא על מנת לקבל פרס), כי עבודתו היתה בקו החסד, ולכן מדבר אודות עבודה כזו שהיא בהישג ידו של כל אחד, לרבות מי שלא הגיע עדיין לכלל עבודה לשמה)¹.

* * *

השאלות במשנתנו: א. הרי זה בניגוד למה שכתוב² "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך" - על מנת לקבל פרס, ועוד כיוצא בזה. ב. למה לא התחיל התנא בצד החיובי ("הוּוּ כעבדים כו'"). ג. "ויהי מורא שמים עליכם" - הלא יראת ה' היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, ולא הנהגה של מדת חסידות. ד. הדיוק "עליכם" (ולא "בכם"). והביאור:

משורת הדין רשאי אדם לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, כמאמרם ז"ל³: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועל זה נאמר "למען יאריך ימך". והתנא מחדש לנו כאן, במילי דחסידותא, שאף על פי כן "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"⁴.

והנה, מאמרו "אל תהיו כעבדים" מובן שמדובר באדם שהוא בדרגת "עבד", שבהפקירה נחא לי⁵. אי לזאת, צריכים להודיעו בתחלה שקיימת עבודה כזו (של על מנת לקבל פרס), אלא שמצד מדת חסידות עליו לעבוד את קונו שלא על מנת לקבל פרס. משום זה מקדים התנא "אל תהיו כו'", ורק אחר כך הוא אומר "אלא הוּוּ כו'".

והנה מבואר בחסידות⁶ שאהבה ויראה הן שתיים שהן ארבע: יראה תתאה ויראה עילאה, אהבה זוטא ואהבה רבה.

(1) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. (2) יתרו כ, יב. ועד"ז (עקב יא, כא): למען ירבו ימיכם. (3) סוטה מז, א. (4) ראה ר"ן פסחים ח, א. תוד"ה בשביל - ר"ה ד, א ובעין יעקב שם. מפרשים כאן. (5) גיטין יג, א. (6) אוה"ת ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"ג עמ' 781. (7) וכאשר מגיעים לדרגה זו, באים לידי הכרה שגם השכר המעולה ביותר הוא רק "פרס" - מלשון פרוסה - לגבי העבודה עצמה (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבה זוטא, רבה). (8) וראה ברבינו יונה. - ולכן מדייק "מורא שמים", כי "מורא" הוא יראה עילאה, משא"כ "יראה" הוא יראה תתאה (לקו"ת צו יג, ב). (9) סדור עמ' דא"ח עמ' קנא, ג. ושם, שיראה זו עולה על יראה עילאה כ"מעלת ויתרון האור על החושך ממש". (10) משיחת ש"פ פנחס תשל"ז - על פי רשימת השומעים בלבד. (11) אבות דר"נ פ"ה, ב. (12) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. (13) מחזור. רש"י (וכ"ה בפירושו על הש"ס - ע"ז יט, א). ועוד. וראה מאירי. מד"ש. תויו"ט. - גירסא זו נתבארה ע"פ חסידות בהמשך וככה תרל"ז פט"ו. (14) אבות דר"נ פ"ה, א.

לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	5:39	5:41	8:28	8:30	9:09	9:11	10:22	10:24	13:19	13:20	19:49	20:19	20:19	19:29	20:31	
חיפה (ק)	5:34	5:36	8:24	8:26	9:07	9:08	10:20	10:22	13:19	13:20	19:55	20:23	20:22	19:22	20:35	
ירושלים (ק)	5:36	5:38	8:25	8:27	9:07	9:09	10:20	10:22	13:18	13:19	19:54	20:19	20:19	19:14	20:31	
תל אביב (ק)	5:37	5:39	8:27	8:29	9:08	9:10	10:22	10:23	13:20	13:21	19:51	20:21	20:21	19:29	20:33	
אבו דאבי (ח)	5:36	5:38	8:22	8:24	8:59	9:00	10:09	10:11	13:00	13:01	19:15	19:42	19:42	18:55	19:53	
אוסטריה, וינה (ק)	4:56	4:59	7:40	7:44	8:55	8:57	10:17	10:19	13:38	13:39	20:59	20:58	21:44	20:40	22:01	
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:36	7:36	9:18	9:19	9:58	9:58	10:48	10:48	12:53	12:54	17:11	17:14	17:41	16:54	17:56	
אוקראינה, אודסה (ק)	5:06	5:09	7:54	7:58	9:01	9:03	10:22	10:24	13:40	13:41	20:54	20:53	21:36	20:35	21:52	
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:31	4:35	7:16	7:20	8:29	8:32	9:52	9:53	13:12	13:13	20:33	20:31	21:17	20:14	21:34	
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:40	4:44	7:23	7:27	8:39	8:42	10:02	10:04	13:23	13:24	20:46	20:44	21:30	20:27	21:48	
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:57	5:00	7:26	7:34	9:01	9:03	10:25	10:26	13:49	13:50	21:20	21:18	22:08	21:01	22:27	
אוקראינה, קייב (ק)	4:48	4:52	7:13	7:23	8:53	8:55	10:17	10:19	13:42	13:43	21:14	21:12	22:02	20:54	22:21	
איטליה, מילאנו (ק)	5:37	5:40	8:26	8:29	9:29	9:32	10:50	10:52	14:06	14:07	21:19	21:18	21:56	20:57	22:12	
אקוודור, קיטו (ח)	6:14	6:15	8:42	8:44	9:14	9:15	10:16	10:17	12:47	12:49	18:21	18:22	18:45	18:04	18:55	
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	8:01	9:49	9:50	10:27	10:28	11:18	11:19	13:27	13:28	17:54	17:56	18:22	17:37	18:36	
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:12	9:11	10:46	10:46	11:28	11:28	12:16	12:17	14:18	14:20	18:25	18:28	18:59	18:10	19:14	
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:42	5:45	8:34	8:36	9:24	9:26	10:40	10:42	13:47	13:48	20:37	20:37	21:12	20:19	21:25	
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:27	5:30	8:19	8:21	9:11	9:13	10:28	10:30	13:37	13:38	20:31	20:30	21:06	20:12	21:20	
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:27	5:30	8:19	8:22	9:11	9:13	10:29	10:30	13:37	13:38	20:32	20:31	21:07	20:13	21:21	
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:57	6:00	8:49	8:52	9:44	9:46	11:03	11:04	14:14	14:15	21:13	21:12	21:50	20:55	22:04	
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:23	6:25	9:12	9:14	9:52	9:53	11:04	11:06	14:00	14:01	20:27	20:27	20:55	20:08	21:07	
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:43	5:46	8:34	8:36	9:17	9:19	10:31	10:33	13:31	13:32	20:07	20:07	20:38	19:49	20:50	
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:32	6:34	9:18	9:20	9:56	9:58	11:07	11:08	13:58	13:59	20:16	20:17	20:44	19:58	20:55	
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:21	5:23	8:13	8:15	9:06	9:08	10:23	10:25	13:33	13:34	20:29	20:28	21:05	20:11	21:19	
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:52	5:55	8:44	8:46	9:35	9:37	10:53	10:54	14:01	14:02	20:54	20:54	21:30	20:36	21:43	
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:17	5:20	8:09	8:12	9:04	9:06	10:22	10:23	13:32	13:33	20:30	20:29	21:06	20:11	21:21	
בוליביה, לה-פס (ח)	7:01	7:02	9:14	9:15	9:46	9:47	10:44	10:45	13:06	13:07	18:10	18:12	18:35	17:54	18:47	
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:29	5:32	7:45	7:47	9:35	9:37	11:00	11:02	14:27	14:28	22:02	22:00	22:52	21:43	23:12	
בלגיה, בריסל (ק)	5:31	5:35	7:46	7:58	9:36	9:39	11:01	11:03	14:27	14:28	22:00	22:00	22:50	21:41	23:09	
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:49	8:54	8:55	9:27	9:28	10:23	10:24	12:40	12:41	17:35	17:37	17:57	17:14	18:09	
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:36	6:36	8:41	8:42	9:15	9:16	10:10	10:11	12:28	12:29	17:20	17:22	17:46	17:04	17:58	
בריטניה, לונדון (ק)	4:45	4:49	7:04	7:05	8:52	8:55	10:17	10:19	13:45	13:46	21:24	21:22	22:13	21:05	22:33	
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:42	4:46	7:12	7:13	8:55	8:58	10:22	10:24	13:55	13:55	21:42	21:40	22:38	21:25	23:02	
גרמניה, ברלין (ק)	4:46	4:50	7:10	7:11	8:56	8:58	10:22	10:24	13:52	13:53	21:35	21:33	22:27	21:14	22:49	
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:18	5:21	7:49	7:56	9:21	9:23	10:45	10:47	14:09	14:10	21:39	21:38	22:27	21:20	22:46	
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:55	6:56	8:56	8:57	9:31	9:32	10:25	10:26	12:40	12:42	17:33	17:35	17:52	17:09	18:05	
הודו, מומבאי (ח)	6:03	6:05	8:46	8:48	9:20	9:22	10:29	10:30	13:15	13:16	19:20	19:20	19:46	19:02	19:56	
הודו, פונה (ח)	6:01	6:02	8:43	8:44	9:17	9:19	10:25	10:27	13:11	13:12	19:15	19:15	19:41	18:57	19:51	
הונגריה, בודפשט (ק)	4:48	4:52	7:34	7:38	8:46	8:48	10:07	10:09	13:27	13:28	20:45	20:44	21:28	20:26	21:45	
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:30	4:33	7:22	7:25	8:15	8:17	9:32	9:34	12:41	12:42	19:37	19:36	20:13	19:18	20:26	
יוון, אתונה (ק)	6:05	6:07	8:56	8:59	9:44	9:46	11:00	11:02	14:05	14:06	20:52	20:51	21:25	20:33	21:38	

לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	5:11	5:15	7:58	8:02	9:08	9:10	10:29	10:31	13:47	13:48	21:04	21:03	21:47	21:45	20:45	22:03
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:00	6:02	8:43	8:44	9:17	9:19	10:26	10:27	13:12	13:13	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:55
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:10	8:08	9:34	9:34	10:20	10:19	11:06	11:06	13:04	13:05	16:58	17:02	17:34	17:38	16:43	17:52
נפאל, קטמנדו (ח)	5:10	5:12	7:58	8:00	8:36	8:38	9:48	9:49	12:41	12:43	19:03	19:03	19:32	19:32	18:46	19:43
סין, בייג'ינג (ח)	4:47	4:50	7:40	7:42	8:30	8:32	9:47	9:49	12:55	12:56	19:47	19:47	20:22	20:21	19:27	20:36
סינגפור, סינגפור (ח)	7:02	7:03	9:31	9:33	10:03	10:04	11:06	11:07	13:38	13:39	19:14	19:15	19:38	19:39	18:57	19:48
פולין, ורשא (ק)	4:17	4:20	6:39	6:40	8:26	8:28	9:52	9:54	13:21	13:22	21:01	21:00	21:54	21:52	20:42	22:16
פרו, לימה (ח)	6:29	6:29	8:47	8:48	9:18	9:19	10:17	10:18	12:41	12:43	17:54	17:56	18:19	18:20	17:37	18:30
צרפת, ליון (ק)	5:53	5:56	8:42	8:45	9:46	9:48	11:07	11:09	14:23	14:24	21:35	21:34	22:16	22:14	21:16	22:31
צרפת, פריז (ק)	5:49	5:53	8:30	8:35	9:49	9:52	11:12	11:14	14:34	14:35	22:00	21:59	22:44	22:42	21:39	23:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:48	5:49	8:20	8:21	8:52	8:53	9:56	9:57	12:31	12:32	18:11	18:12	18:36	18:37	17:54	18:46
קנדה, טורונטו (ק)	5:38	5:41	8:29	8:32	9:27	9:29	10:46	10:48	13:59	14:00	21:06	21:05	21:42	21:40	20:45	21:56
קנדה, מונטריאול (ק)	5:07	5:11	7:57	8:00	9:00	9:03	10:21	10:23	13:37	13:38	20:49	20:47	21:28	21:26	20:28	21:43
קפריסין, לרנקה (ק)	5:34	5:36	8:25	8:27	9:09	9:11	10:24	10:25	13:25	13:26	20:03	20:03	20:35	20:35	19:45	20:47
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:20	4:25	6:59	7:00	8:38	8:40	10:06	10:08	13:43	13:43	21:38	21:36	22:40	22:36	21:18	23:06
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:47	3:52	6:33	6:34	8:08	8:11	9:37	9:40	13:16	13:17	21:23	21:20	22:24	22:20	20:58	22:53
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:27	4:30	7:14	7:17	8:24	8:26	9:45	9:47	13:04	13:05	20:21	20:20	21:04	21:03	20:02	21:21
שווייץ, ציריך (ק)	5:31	5:34	8:17	8:21	9:28	9:30	10:50	10:51	14:09	14:10	21:32	21:31	22:10	22:08	21:08	22:26
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:53	5:55	8:32	8:34	9:05	9:07	10:12	10:13	12:54	12:55	18:49	18:50	19:14	19:15	18:32	19:25

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשנ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ ס"כ"ח - התועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור טלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבהלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרֹוךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00791
27/06/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

